ΤΟΜΟΣ 2

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΗΓΩΝ

ΠΟΛΕΜΟΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (1990-2008)

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Association for Democracy in the Balkans
Ένωση για τη Δημοκρατία στα Βαλκάνια

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΗΓΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΜΟΣ 2

ΠΟΛΕΜΟΙ, ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ, ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (1990-2008)

Τίτλος πρωτοτύπου: Teaching Contemporary Southeast European History. Source Books for History Teachers. Volume 2. Wars, Divisions, Integration (1990-2008), edited by Christina Koulouri and Božo Repe, Series Editor: Christina Koulouri. Thessaloniki, CDRSEE, 2016.

Σύμβουλοι έκδοσης: Niyazi Kızılyürek, Dubravka Stojanović
Εκπαιδευτικοί σύμβουλοι: Snježana Koren, Βασιλική Σακκά
Αξιολογητές: Florian Bieber, Ανδρέας Δημητρίου, Maria Todorova
Επιτροπή Ιστορικών Πηγών: Kornelija Ajleć, Hamit Bozarslan, Frashër Demaj, Valentina Duka, Galina Goncharova, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Vera Katz, Hrvoje Klasić, Cătălina Mihalache, Dragutin Papović, Παύλος Παύλου, Radmila Radić, Irena Stefoska
Εισηγητής για το Κοινό Σχέδιο Ιστορίας στο Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Κώστας Καρράς

Εκτελεστική διευθύντρια του CDRSEE: Zvezdana Kovac

"This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and can in no way be taken to reflect the views of the European Union."

Χορηγοί της αγγλικής έκδοσης: Ίδρυμα Pro Victimis, Γενεύη, Ίδρυμα Friedrich Ebert, SOE Διάλογος για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Συντελεστές της ελληνικής έκδοσης:
Μετάφραση: Άννα-Μαρία Δρουμπούκη
Γλωσσική επιμέλεια: Νερίνα Κιοσέογλου
Καλλιτεχνική επιμέλεια και σχεδίαση εξωφύλλου: LYNX, Ιουλία Καραβασίλογλου, Ερεσσού 65, 106 83

Σελιδοποίηση: Ιωάννα Γκίκα
Εκδοτική παραγωγή: Εκδόσεις Σαΐτη Α.Ε., Ερμού 4, Μεταμόρφωση 14452, Αθήνα

Χορηγός της ελληνικής έκδοσης: Ίδρυμα Κόνραντ Αντενάουερ

Δήλωση: Οι χαρακτηρισμοί οι οποίοι χρησιμοποιούνται σ' αυτό το βιβλίο, καθώς και τα υλικά τα οποία παρουσιάζονται εδώ, δεν σημαίνουν κατά κανέναν τρόπο την έκφραση οποιωνδήποτε απόψεων εκ μέρους του εκδότη (Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη), ούτε των χορηγών του.
Οι απόψεις οι οποίες περιέχονται στο βιβλίο αυτό εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς του ως άτομα και δεν αντανακλούν απαραιτήτως τις απόψεις του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ή των χορηγών του.

Copyright: Association for Democracy in the Balkans / Ένωση για τη Δημοκρατία στα Βαλκάνια
Κρίσπου 9, Άνω Πόλη, 54 634 Θεσσαλονίκη
Ιστοσελίδα www.cdrsee.org

ISBN SET: 978-618-84655-0-3
ISBN: 978-618-84655-2-7

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΗΓΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΜΟΣ 2

ΠΟΛΕΜΟΙ, ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ, ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (1990-2008)

Επιμέλεια

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ και ΜΠΟΖΟ ΡΕΠΕ

Γενική Επιμέλεια-Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

Association for Democracy in the Balkans

Ένωση για τη Δημοκρατία στα Βαλκάνια

Θεσσαλονίκη 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α. Κατάρρευση και ανασυγκρότηση 1990-1992 ..... **8**
Εισαγωγή 9
Α.1. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου 11
Α.2. Πολιτικά κόμματα και εκλογές 13
Α.3. Διακηρύξεις ανεξαρτησίας 21
Α.4. Νέα σύμβολα, νέα νομίσματα, νέες σημαίες 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας **36**
Εισαγωγή 37
Β.1. Η πορεία προς τη διάλυση 41
Β.2. Οι πόλεμοι 1991-1995 47
Β.3. Η πολιορκία του Σαράγιεβο 60
Β.4. Στρατόπεδα 64
Β.5. Οι πόλεμοι 1998-2001 66
Β.6. Θηριωδίες και εθνοκάθαρση 77
Β.7. Εξαναγκαστική μετανάστευση και πρόσφυγες 80
Β.8. Παιδιά και νέοι στη διάρκεια του πολέμου 85
Β.9. Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς 87
Β.10. Ενάντια στον πόλεμο 90
Β.11. Ο πόλεμος των δημοσιογράφων 95
Β.13. Διεθνείς και βαλκανικές αντιδράσεις 97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Διεθνείς φορείς, περιφερειακά ζητήματα **102**
Εισαγωγή 103
Γ.1. Το Κυπριακό ζήτημα 105
Γ.1.1. Στη δεκαετία του 1990 105
Γ.1.2. Από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι στο Σχέδιο Αννάν 107
Γ.2. Το Γιουγκοσλαβικό ζήτημα 110
Γ.2.1. Διεθνής στρατιωτική επέμβαση 110
Γ.2.2. Διαπραγματεύσεις και συνθήκες ειρήνης 115
Γ.2.3. Διώξεις και δικαστήρια 123
Γ.2.4. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI) και το Σύμφωνο Σταθερότητας 132
Γ.3. Τα Βαλκάνια στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο ΝΑΤΟ 133
Γ.3.1. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση 134
Γ.3.2. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ 137
Γ.4. Πολιτικές μεταβάσεις και παραδόσεις 138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. Οικονομία και κοινωνία **150**
Εισαγωγή 151
Δ.1. Ιδιωτικοποίηση και αποβιομηχάνιση 153
Δ.2. Καταστροφή και προστασία του περιβάλλοντος 158

Δ.3. Χρηματοπιστωτικό σύστημα 161
Δ.4. Δημογραφία και μετανάστευση 170
Δ.5. Κοινωνικές ανισότητες και μειονότητες 175

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε. Πολιτισμός 184
Εισαγωγή 185
Ε.1. Νέες τεχνολογίες και επικοινωνία 187
Ε.2. Θρησκεία 190
Ε.3. Κινηματογράφος, θέατρο και μουσική 202
Ε.4. Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες 206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ: Η διαχείριση της μνήμης 210
Εισαγωγή 211
ΣΤ.1. Διαγραφή και αναθεώρηση του κομμουνιστικού παρελθόντος 213
ΣΤ.2. Η αναθεώρηση της μνήμης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου 221
ΣΤ.3. Η μνήμη των πρόσφατων πολέμων 226
ΣΤ.4. Συμφιλίωση μέσω της αποκατάστασης ή της καταστροφής της μνήμης 229

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ (1944-2008) 235

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 293

ΧΑΡΤΕΣ
Εθνοτική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας, 1987 45
Διάλυση και πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία (1991-1995) 50
Παράταξη των δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στην Κροατία 114
Η Συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 1995 119
Ειρηνευτικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο, 1999 123
Μέλη και παρατηρητές της SECI το 2006 132
Χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης 134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ 1990-1992

Εισαγωγή 9

Α.1. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου 11

Α.2. Πολιτικά κόμματα και εκλογές 13

Α.3. Διακηρύξεις ανεξαρτησίας 21

Α.4. Νέα σύμβολα, νέα νομίσματα, νέες σημαίες 29

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τη δεκαετία του 1980, ο Ψυχρός Πόλεμος πλησίαζε στο τέλος του, λόγω της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής πίεσης των Ηνωμένων Πολιτειών στη Σοβιετική Ένωση και στις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Ήταν εξαιρετικά δύσκολο για τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης να σηκώσουν το οικονομικό βάρος του ανταγωνισμού για στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Στη Σοβιετική Ένωση, καίριες αλλαγές πραγματοποιήθηκαν με πρωτοβουλία του Σοβιετικού ηγέτη Μιχαήλ Γκορμπατσόφ που ξεκίνησε πολιτικές (*γκλάσνοστ*) και οικονομικές (*περεστρόικα*) μεταρρυθμίσεις. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η μεταρρυθμιστική διαδικασία στη Σοβιετική Ένωση πυροδότησε σειρά επαναστάσεων στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης: Πολωνία, Ουγγαρία, Ανατολική Γερμανία, Βουλγαρία, Τσεχοσλοβακία και Ρουμανία. Ήταν κυρίως ειρηνικά κοινωνικά κινήματα πολιτών: μόνο στη Ρουμανία έλαβε χώρα μια βίαιη επανάσταση. Μαζικές διαδηλώσεις σε διάφορες γερμανικές πόλεις τον Νοέμβριο του 1989 οδήγησαν στην πτώση του Τείχους του Βερολίνου. Αυτό το γεγονός με τη σειρά του οδήγησε στην επανένωση της Γερμανίας, τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την εισαγωγή του πολυκομματικού συστήματος και του καπιταλισμού (της ελεύθερης αγοράς) στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες που ξεκίνησαν το επίπονο ταξίδι της μετάβασης. Το τέλος ενός κόσμου δύο πόλων κατέληξε στον ανασχηματισμό των γεωστρατηγικών σχέσεων σε έναν κόσμο που γινόταν μονοπολικός. Οι Ηνωμένες Πολιτείες απέκτησαν πλήρη κυριαρχία. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας κατέρρευσε ενόσω ξεκινούσαν οι συζητήσεις για το μέλλον του ΝΑΤΟ. Αργότερα, το 1999, το ΝΑΤΟ ενισχύθηκε και τα μέλη του αυξήθηκαν, περιλαμβάνοντας τις πρώην σοσιαλιστικές ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Το τέλος ενός διπολικού διεθνούς συστήματος άλλαξε επίσης βαθιά τις γεωστρατηγικές σχέσεις στα Βαλκάνια.

Στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου (1990) οι χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης βρέθηκαν σε πολύ διαφορετικές καταστάσεις. Ενδεικτικό των αναταράξεων στην περιοχή είναι το γεγονός ότι εκείνο το διάστημα υπήρχαν μόνο επτά χώρες, ενώ πλέον είναι δεκατρείς: η Γιουγκοσλαβία διασπάστηκε σε επτά χώρες μετά από διαδοχικούς πολέμους. Απεναντίας, ενώ η Κύπρος διασπάστηκε με στρατιωτική επέμβαση στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, το κομμάτι του νησιού υπό τουρκική στρατιωτική κατοχή, παρά τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του, δεν έχει αναγνωριστεί διεθνώς από καμία χώρα εκτός από την ίδια την Τουρκία.

Ακόμα και οι γεωστρατηγικές θέσεις των χωρών διαφέρουν πολύ. Η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα της περιοχής που έγινε μέλος της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας ακόμα και πριν από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η Ελλάδα και η Τουρκία ήταν επίσης μέλη του ΝΑΤΟ. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία ήταν μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Αλβανία ήταν η πιο περιθωριοποιημένη χώρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αρχικά, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν στενά συνδεδεμένη με τη Γιουγκοσλαβία, αλλά μετά τη ρήξη μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Κίνας, συνδέθηκε με την Κίνα. Από το 1970 και μετά, η Αλβανία επιφυλακτικά εγκαινίασε σχέσεις με άλλες χώρες, αλλά αυτή η πολιτική δεν άλλαξε την κατάσταση του πληθυσμού, που παρέμεινε σε πλήρη απομόνωση μέχρι το 1991. Εκτός από τη Μάλτα, η Γιουγκοσλαβία και η Κύπρος ήταν οι μόνες ευρωπαϊκές χώρες που έγιναν μέλη του Κινήματος των Αδεσμεύτων.

Οι χώρες ήταν επίσης πολύ διαφορετικές όσον αφορά την εσωτερική τους δομή και το επίπεδο δημοκρατίας. Η Αλβανία είχε το σκληρότερο κομμουνιστικό σύστημα που βασιζόταν στον σταλινισμό και δεν άλλαξε σημαντικά στις δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το σύστημα της Ρουμανίας έμοιαζε πολύ με εκείνο της Αλβανίας ανάμεσα σε εκείνες τις χώρες του σοβιετικού μπλοκ που τηρούσαν τις αρχές του λεγόμενου σοσιαλιστικού ρεαλισμού, αλλά έδειξε μεγαλύτερη ανεξαρτησία στην εξωτερική της πολιτική.

Οι ηγεσίες της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας αντιτάχθηκαν στις αλλαγές που εισήχθησαν στη Σοβιετική Ένωση μέσω της πολιτικής *γκλάσνοστ* και *περεστρόικα* του Γκορμπατσόφ. Οι Βούλγαροι τις απέρριψαν αρχικά, αλλά μετά, σε αντίθεση με τη Ρουμανία, άρχισαν να αντιγράφουν το σοβιετικό μοντέλο και να ισχυρίζονται ότι έχουν τη δική τους μεταρρυθμιστική πολιτική. Οι αλλαγές στη Βουλγαρία εφαρμόστηκαν ειρηνικά, αλλά στη Ρουμανία πραγματοποιήθηκαν μόνο μετά από ένοπλη εξέγερση.

Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία και η Ελλάδα βίωσαν δικτατορικά καθεστώτα για συγκεκριμένο διάστημα ενώ παράλληλα βρίσκονταν σε οξεία αμοιβαία αντιπαράθεση που παραλίγο να καταλήξει σε πόλεμο. Παρ' όλα αυτά, από όλες τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, μόνο η Ελλάδα, η Τουρκία και η Κύπρος είχαν επισήμως πολυκομματικά συστήματα πριν από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η Ελλάδα είχε το πιο δημοκρατικό σύστημα, αλλά ήταν έντονος ο συντηρητισμός, ειδικά την επαύριον του Εμφυλίου. Ωστόσο, ήδη πριν από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα πέτυχε τη δημοκρατική

μετάβαση μετά την πτώση της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1974) και έγινε η πρώτη χώρα της περιοχής που έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σύστημα της Γιουγκοσλαβίας βρισκόταν κάπου ενδιάμεσα: ονομαζόταν σοσιαλιστική αυτοδιοίκηση, βασισμένη στην κοινοκτημοσύνη (τα εργοστάσια επισήμως ανήκαν σε ολόκληρη την κοινωνία [κοινωνική ιδιοκτησία] και διοικούνταν από τους εργάτες) αλλά στόχευε σε λειτουργία σύμφωνη με τις αρχές της αγοράς. Η Γιουγκοσλαβία ήταν επίσης η μόνη χώρα που ήταν ανοιχτή και στην Ανατολή και στη Δύση: οι πολίτες της επιτρεπόταν να ταξιδεύουν σε όλες τις χώρες (με μόνη εξαίρεση την Αλβανία λόγω της αυτοεπιβαλλόμενης απομόνωσης).

Τη δεκαετία του 1980, η Γιουγκοσλαβία ήταν παρ' όλα αυτά παγιδευμένη σε μια σοβαρή οικονομική κρίση, ο εθνικισμός εντεινόταν και, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η χώρα βρισκόταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Σοβιετική Ένωση και τα Ηνωμένα Έθνη δεν επιθυμούσαν να διαλυθεί αλλά δεν έκαναν αρκετά για να κρατήσουν τη Γιουγκοσλαβία ενωμένη. Μετά τις συνταγματικές αλλαγές το 1989 έγιναν δημοψηφίσματα και διακηρύξεις ανεξαρτησίας στις συστατικές δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας. Έτσι άνοιξε ο δρόμος για τη δραματική διάλυση της χώρας το 1990, που θα περιγραφεί στο επόμενο κεφάλαιο. Αυτή η ιστορική διαδικασία πρέπει να κατανοηθεί μέσα από τον συνδυασμό πηγών του κεφαλαίου Η στον πρώτο τόμο (η κρίση του 1980) και των κεφαλαίων Β και Γ στον δεύτερο τόμο (πόλεμοι, διεθνείς παρεμβάσεις και σύμφωνα ειρήνης).

Α.1. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στις 3 Δεκεμβρίου 1989, ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Τζορτζ Μπους και ο Σοβιετικός ηγέτης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ διακήρυξαν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στη Σύνοδο Κορυφής της Μάλτας. Οι διαπραγματεύσεις για τη μείωση στρατηγικών πυρηνικών όπλων συνεχίστηκαν τα επόμενα χρόνια και κατέληξαν στην υπογραφή διμερών συμφωνιών μεταξύ των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης. Στις 17 Νοεμβρίου 1990 στο Παρίσι, οι ηγέτες του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας υπέγραψαν τη Συνθήκη για τις Συμβατικές Δυνάμεις στην Ευρώπη (CFE), και δύο μέρες αργότερα τον Καταστατικό Χάρτη Παρισίου για μια Νέα Ευρώπη, διακηρύσσοντας το τέλος των στρατιωτικών και οικονομικών διαιρέσεων της Ευρώπης. Στις 25 Φεβρουαρίου 1991 τα έξι εναπομείναντα μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας συναντήθηκαν στη Βουδαπέστη και αποφάσισαν να διαλύσουν τις στρατιωτικές τους δομές. Σε μια δεύτερη συνάντηση στη Βουδαπέστη στις 18 Ιουνίου 1991, το Σύμφωνο διέλυσε τον οικονομικό του οργανισμό ΚΟΜΕΚΟΝ. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας τελικά διαλύθηκε στη Σύνοδο Κορυφής της Πράγας την 1 Ιουλίου 1991.

Α-1. Μια έκθεση της CIA για το μέλλον της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, Απρίλιος του 1990

Λόγω των εξελίξεων στην περιοχή, η ονομασία «Ανατολική Ευρώπη» θα καταστεί εξαιρετικά ασαφής, καθώς οι κεντροανατολικές ευρωπαϊκές χώρες –Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία και Ανατολική Γερμανία– προχωρούν σε στενή συνεργασία με τη Δύση, και τα Βαλκάνια –Βουλγαρία, Ρουμανία και Αλβανία– παραμένουν σε έναν διακριτό ρόλο. Η Γιουγκοσλαβία, εάν παραμείνει ενωμένη, θα συνεχίσει τους στενούς δεσμούς με τη Δύση.

Σε κάποιες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, παρ' όλα αυτά, θα δούμε πολιτική αστάθεια και ίσως αναβίωση του απολυταρχισμού, δεδομένης της επίμονης οικονομικής οπισθοδρόμησης και αναδυόμενων εθνοτικών εχθροτήτων. Παρά τη βοήθεια από τη Δύση και τις επενδύσεις, οι ανατολικοευρωπαϊκές οικονομίες –με εξαίρεση εκείνη της Ανατολικής Γερμανίας– θα έχουν άνιση πρόοδο στη διάρκεια των πέντε ετών της παρούσας εκτίμησης.

The Future of Eastern Europe, 1990, σελ. 182.

Σχολιάστε την έκθεση της CIA. Ποιες ήταν οι προβλέψεις; Βγήκαν αληθινές; Με ποιον τρόπο; Μελετήστε τη δεύτερη παράγραφο και συζητήστε γιατί η Ανατολική Γερμανία έχει εξαιρεθεί από το απαισιόδοξο μέλλον που προβλέπεται. Πώς μπορείτε να περιγράψετε την «άνιση πρόοδο» 25 χρόνια αργότερα;

Α-2. «Το τελευταίο καρφί στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας». Μια αλβανική εφημερίδα για τη διάλυση της στρατιωτικής δομής του Συμφώνου της Βαρσοβίας

Στη Μόσχα, σαν να παρευρισκόταν σε κηδεία, ο Σοβιετικός στρατηγός Βλαντιμίρ Λόμποφ, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ανατολικής Συμμαχίας, συγκάλεσε την τελευταία συνάντηση με αρχηγούς στρατιωτικών δομών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Αυτή η συνάντηση έλαβε χώρα έναν μήνα μετά τη συνάντηση στη Βουδαπέστη, που επίσημα άναψε το επιτάφιο κερί αυτής της συμμαχίας, καθορίζοντας το πρωτόκολλο της νεκρολογίας και την ημέρα όπου το τελευταίο καρφί θα καρφωθεί στο φέρετρο. Η συνάντηση στη Βουδαπέστη έλαβε αποφάσεις να διαλύσει όλες τις στρατιωτικές δομές αυτού του μπλοκ πριν από τις 31 Μαρτίου. Πρακτικά, αυτό το πρωτόκολλο εφαρμόστηκε αυστηρά. Μετά από λίγες ημέρες, οι εκπρόσωποι της διοίκησης του Συμφώνου της Βαρσοβίας θα αναχωρούσαν για τις χώρες τους. Το οριστικό τέλος της Ανατολικής Συμμαχίας θα έπαιρνε μαζί του την ντροπή για τις ενέργειές του τον Αυγούστο του 1968. Η ιστορία του, ωστόσο, θα καταλάμβανε μια σημαντική θέση στα μουσεία προς όφελος των μελλοντικών γενεών.

Η πραγματική διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας ξεκίνησε καιρό πριν. Αλλά ο παρατεταμένος ρόγχος του ουσιαστικά τερματίστηκε τώρα, επιτρέποντας στους λαούς και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης να αναπνεύσουν ελεύθερα· και όχι μόνο σε αυτούς, αλλά και στους λαούς και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αν λάβουμε υπόψη ότι εξέλιπε μία από τις πιθανές απειλές για την ελευθερία και την ανεξαρτησία τους. […]

Τις ημέρες της διάλυσης του Συμφώνου της Βαρσοβίας, οι λαοί της Ευρώπης που είχαν υποφέρει κατά τους δύο παγκοσμίους πολέμους ήθελαν χωρίς αμφιβολία να δουν και το άλλο στρατιωτικό μπλοκ, το ΝΑΤΟ, σε μουσεία σύγχρονης ιστορίας στο εγγύς μέλλον. […] Στο μεταξύ, τα πρώην μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας υπογράφουν διμερείς συμφωνίες για στρατιωτική συνεργασία μεταξύ τους. Μερικά μέλη επιζητούν ακόμα και να εγκαθιδρύσουν πολιτικούς και στρατιωτικούς δεσμούς με το ΝΑΤΟ και –γιατί όχι;– να γίνουν ένα από τα «συνδεδεμένα μέλη» του στο κοντινό μέλλον. […]

Çota, *Zeri i Popullit*, 27 Μαρτίου 1991.

Α-3. Ρεπορτάζ από μια δεξιά εφημερίδα και το επίσημο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) για το Σύμφωνο της Βαρσοβίας

α. «Κηδεία» στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας, *Ελεύθερος Τύπος*, 2 Ιουλίου 1991

Ήταν γραφτό, όπως φαίνεται, ο στρατιωτικός οργανισμός που περισσότερο απ' όλους φοβόντουσαν οι χώρες-μέλη του, να βρει το τέλος στην πρωτεύουσα της χώρας όπου διεπράχθη το μεγαλύτερό του έγκλημα. Χθες το μεσημέρι, η ελεύθερη Πράγα του '91 εκδικήθηκε τη ματωμένη Πράγα του '68.

Στην τσεχοσλοβακική πρωτεύουσα, τα 6 εναπομείναντα μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας αποφάσισαν χθες την οριστική του αυτοδιάλυση. Ο οργανισμός, που επί 36 συναπτά έτη λειτούργησε ως χωροφύλακας για τα μέλη του και ως φόβητρο για τον υπόλοιπο Κόσμο, δεν υπάρχει πια. […]

Την ίδια στιγμή, το Κοινοβούλιο της «μητέρας» του καταργημένου Συμφώνου, της Σοβιετικής Ένωσης, ολοκλήρωνε την ψήφιση ενός νομοθετήματος με εντυπωσιακές επιπτώσεις για το μέλλον της χώρας: Το νόμο που καθορίζει τη διαδικασία για την ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με αυτόν το νόμο, όλες οι μέχρι σήμερα κρατικές επιχειρήσεις –εκτός αυτών που έχουν σχέση με την υγεία, την άμυνα, την ασφάλεια και το περιβάλλον– μπορούν πλέον να εκπλειστηριαστούν, να παραχωρηθούν σε ανώνυμες εταιρίες ή συνεταιρισμούς, ή να πωληθούν, με χρήση μετοχών σε ιδιώτες.

β. Πλήρης διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, *Ριζοσπάστης*, 2 Ιουλίου 1991

Της Διάσκεψης προήδρευσε ο Β. Χάβελ, ο οποίος χαρακτήρισε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας «αναχρονιστικό θεσμό και παιδί του ψυχρού πολέμου». Στην ομιλία του ο Τσεχοσλοβάκος ηγέτης τόνισε: «Η σημερινή μας απόφαση είναι ιστορική. Αποχαιρετίζουμε την εποχή που η Ευρώπη ήταν χωρισμένη από την ιδεολογική αδιαλλαξία… Το όραμα μιας ενωμένης, δημοκρατικής, ασφαλούς και φιλειρηνικής Ευρώπης υψώνεται μπροστά μας.»

Ο Σοβιετικός αντιπρόεδρος Γ. Γιανάεφ εξέφρασε την ελπίδα ότι το ΝΑΤΟ θ' ακολουθήσει σύντομα τα χνάρια του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Ο Γ. Γιανάεφ υπογράμμισε ότι οι οργανισμοί που δημιουργήθηκαν για τον ψυχρό πόλεμο είναι «απαρχαιωμένοι» και ότι η κυβέρνησή του αναμένει «μια εξέλιξη ή ίσως και μια επανάσταση στο ΝΑΤΟ».

«Το ΝΑΤΟ θα αισθανθεί επίσης ότι η πολιτική πραγματικότητα δεν δικαιώνει την επιβίωσή του ως οργανισμού αντιπαράθεσης. Γι' αυτό αποδεχθήκαμε τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας… Ελπίζω ότι το ΝΑΤΟ δεν θα επιζήσει πολύ περισσότερο του Συμφώνου της Βαρσοβίας» κατέληξε ο Σοβιετικός αντιπρόεδρος.

Α-4. Ο αναπροσανατολισμός της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, πολλοί πολιτικοί, μεταξύ των οποίων και ο προέδρος Τουργκούτ Οζάλ και ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, πρωθυπουργός και μελλοντικός πρόεδρος, θεώρησαν ότι ο 21ος αιώνας θα ήταν ο «αιώνας των Τούρκων», με επιταχυνόμενη οικονομική, πολιτική και γλωσσική ενσωμάτωση της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία και με λιγότερη εξάρτηση από τη Δυτική Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά, η αισιοδοξία δεν διήρκεσε πολύ, αφού οι δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας προτίμησαν να διατηρήσουν τη συμμαχία τους με τη Ρωσία.

α. Ο Καζάκος πρόεδρος Ναζαρμπάγιεφ απέρριψε τα τουρκικά σχέδια για τη δημιουργία «τουρκικού χώρου» στην Κεντρική Ασία

Ναζαρμπάγιεφ, 1991 – «Σε αυτή την περιοχή του κόσμου, ο τουρκισμός ξεκίνησε ως ρεύμα αντίδρασης ενάντια στη Σοβιετική ηγεμονία… Είμαι ενάντια στην αυστηρή κατηγοριοποίηση ανθρώπων δίνοντας έμφαση στον τουρκισμό ή τον ισλαμισμό. Αυτό δεν έχει μέλλον. Τώρα βιώνουμε την ενδο-τουρκική προσέγγιση που εξελίσσεται εξαιτίας των κοινών αξιών στους τουρκόφωνους πληθυσμούς. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να μετασχηματιστεί σε επικίνδυνο σωβινισμό».

Ναζαρμπάγιεφ, 1997 – «Αυτό το θέμα εκφράστηκε ξεκάθαρα στην ανακοίνωση των Τούρκων συναδέλφων μας στην πρώτη σύνοδο των Τούρκων αρχηγών κρατών. Αναφέρθηκε ότι θα επιλέγαμε το μονοπάτι της συνεργασίας με την Τουρκία βασιζόμενοι στην ιστορική ενότητα της καταγωγής μας, την κοινή μας γλώσσα και κουλτούρα, την ομοιότητα των παραδόσεών μας. Ήμουν υποχρεωμένος να στενοχωρήσω τον Τουργκούτ Οζάλ. Δήλωσα ότι δεν θα υπογράψω αυτή τη δήλωση. Του είπα ότι υποστήριζα μόνο τις οικονομικές, πολιτικές και ανθρωπιστικές σχέσεις. Είναι αλήθεια ότι οι ρίζες μας είναι οι ίδιες, αλλά είναι επίσης γνωστό ότι ήμασταν χωριστά για πολύ καιρό. Του υποσχέθηκα ότι θα αποκαταστήσω εκ νέου τους διαλυμένους δεσμούς του πολιτισμού μας δείχνοντας σεβασμό στην πρόσφατη ανεξαρτησία μας και την κυριαρχία κάθε κράτους. Ωστόσο, θα ήθελα να δηλώσω ότι δεν θα τερματίσουμε τις σχέσεις μας με άλλους λαούς και κράτη, ούτε θα αποδεχθούμε άνισες σχέσεις ξανά με οποιοδήποτε άλλο κράτος».

Oran, 2002, τόμος 2, σελ. 394-395.

β. Γελοιογραφία: ***Από τις Πύλες της Βιέννης στις Πύλες της Κεντρικής Ασίας***

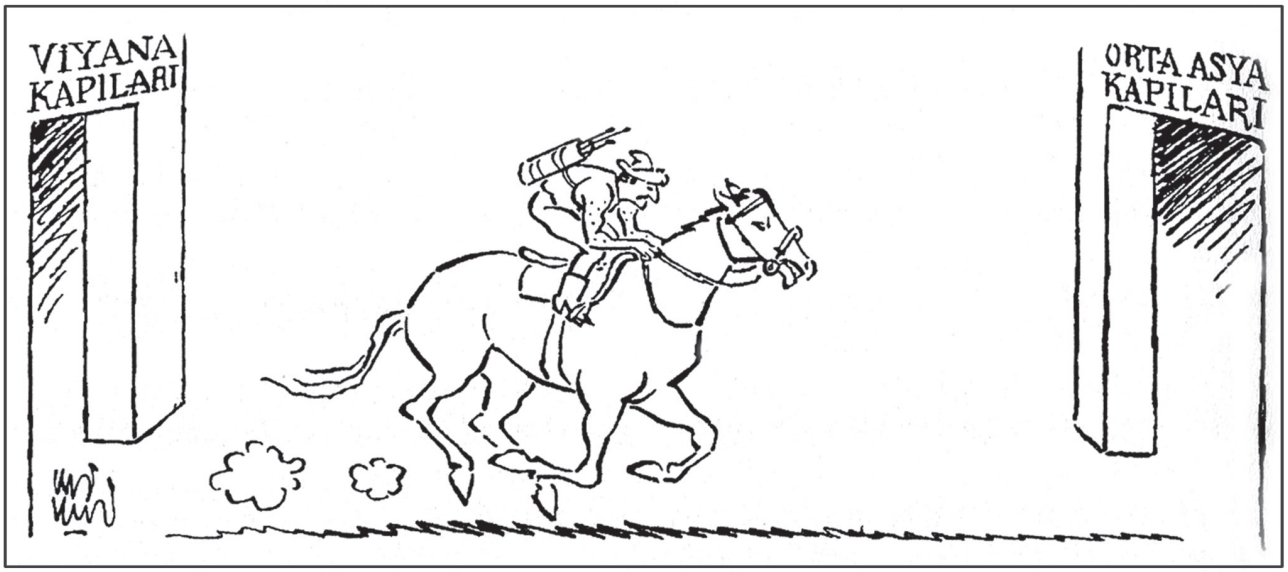

(Ali Ulvi)

Oran, 2002, τόμος 2, σελ. 374.

1. Περιγράψτε τη γελοιογραφία. Γιατί αναφέρονται οι Πύλες της Βιέννης και γιατί εγκαταλείπονται; Ποιο ιστορικό γεγονός ανακαλεί η γελοιογραφία; Πιστεύετε ότι ο γελοιογράφος βλέπει θετικά ή αρνητικά τον νέο προσανατολισμό της Τουρκίας; Ποια είναι τα επιχειρήματά σας;

2. Ποιες είναι οι «κοινές ρίζες» που η Τουρκία και κάποιες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μοιράζονται (για παράδειγμα, οι Τούρκοι και οι Καζάκοι) ως εθνοτικές ομάδες;

3. Γιατί πιστεύετε ότι η Τουρκία στρέφεται προς την Ασία; Με ποιον τρόπο νομίζετε ότι υλοποιούνται οι πολιτικές του «παντουρκισμού»;

4. Γιατί νομίζετε ότι ο Ναζαρμπάγιεφ αντιδρά έτσι σε αυτή τη στάση;

5. Μπορείτε να θυμηθείτε παρόμοιες πολιτικές συμπεριφορές με βάση εθνολογικές/φυλετικές προσεγγίσεις στη νεότερη και σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία;

Α.2. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Α-5. Η πτώση του Ζίβκοφ και οι πολυκομματικές εκλογές στη Βουλγαρία

Στις 15 Ιανουαρίου 1990, το Άρθρο 1 του Συντάγματος, που προέβλεπε ότι το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα ήταν «η ηγετική δύναμη στην κοινωνία και στο κράτος», καταργήθηκε. Οι πρώτες ελεύθερες εκλογές, για την Έβδομη Μεγάλη Εθνική Ολομέλεια της Βουλής, έλαβαν χώρα στις 10 και 17 Ιουνίου 1990. Τα μισά από τα 400 μέλη της Βουλής εξελέγησαν με αναλογικό σύστημα και τα άλλα μισά κατά πλειοψηφία. Οι ψηφίσαντες ήταν 7 εκατομμύρια, περίπου το 91% των ψηφοφόρων που πληρούσαν τις προϋποθέσεις. Τα αποτελέσματα των εκλογών προκάλεσαν δημόσια κατακραυγή. Οι οπαδοί της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF), σίγουροι ότι τα αποτελέσματα των εκλογών παραποιήθηκαν, ξεκίνησαν μαζικές διαμαρτυρίες στήνοντας οδοφράγματα και μπλοκάροντας την κίνηση σε κεντρικές οδικές αρτηρίες της Σόφιας μετά τα πρώτα αποτελέσματα των εκλογών που ανακοινώθηκαν στις 10 Ιουνίου. Στις 11 Ιουνίου, μαθητές που υποστήριζαν την UDF πραγματοποίησαν καθιστική διαμαρτυρία στο κεντρικό κτίριο του πανεπιστημίου. Στις 13 Ιουνίου η UDF κάλεσε τους υποστηρικτές να δεχθούν τα αποτελέσματα των εκλογών και να σταματήσουν να διαταράσσουν τη δημόσια τάξη. Την επόμενη μέρα, ωστόσο, η UDF

έδωσε στη δημοσιότητα μια αμφιλεγόμενη βιντεοκασέτα με τον τότε πρόεδρο της Βουλγαρίας, Πέταρ Μλαντένοφ, που έλεγε στη διάρκεια μιας αντικυβερνητικής διαδήλωσης ότι θα ήταν καλό «να βγάλουν τα τανκς» ενάντια στους διαδηλωτές. Μετά την ανακοίνωση των τελικών αποτελεσμάτων, η UDF αρνήθηκε να ενταχθεί στην κυβέρνηση συνασπισμού και οι διαδηλώσεις συνέχισαν.

α. «45 χρόνια είναι αρκετά! Ήρθε η δική μας ώρα», προεκλογική διακήρυξη της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF)

Η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων γεννήθηκε στον αγώνα για δημοκρατία. Τα πολιτικά κόμματα που συνενώνει εμπνέονται από την ιδέα της εξάλειψης του απάνθρωπου ολοκληρωτισμού και της ειρηνικής και πολιτισμένης μετάβασης της χώρας μας στο δημοκρατικό μοντέλο…

Ο σοσιαλισμός ήταν μια επινοημένη κοινωνία. Εμείς υποστηρίζουμε μια πραγματική κοινωνία.

«45 χρόνια είναι αρκετά! Ήρθε η δική μας ώρα!» Πλατφόρμα εκλογών της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων.

Η UDF αντιπροσωπεύει την Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων. Υποστηρίζουμε τη δημοκρατία, Δημοκρατία για τον λαό και τους πολίτες. Δημοκρατία χωρίς επιθετικούς προσδιορισμούς. Δημοκρατία που μετέτρεψε πολλές χώρες σε πλούσια και καλά οργανωμένα κράτη. Μπορούμε και θέλουμε να γίνουμε μέρος της Ευρώπης στην οποία η εφαρμογή των κανόνων της δημοκρατίας κατά τους δύο τελευταίους αιώνες οδήγησε στη μεγαλύτερη πρόοδο στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού. ΘΕΛΟΥΜΕ ΜΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΗΜΕΡΟΥΣΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ!

Η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων γεννήθηκε στον αγώνα για δημοκρατία. Τα πολιτικά κόμματα και οργανισμοί που ενώθηκαν σε αυτήν εμπνέονται από την ιδέα της κατάργησης του απάνθρωπου ολοκληρωτισμού και της ειρηνικής και πολιτισμένης μετάβασης σε ένα δημοκρατικό σύστημα στη χώρας μας. Είμαστε κληρονόμοι των δημοκρατικών παραδόσεων της Εθνικής Αναβίωσης, των πολιτικών και πολιτιστικών επιτευγμάτων και των ιδεωδών όσων έκτισαν μια νέα Βουλγαρία μετά την Απελευθέρωση. Όλα αυτά –που αποκηρύχθηκαν και κατεστάλησαν βίαια στα χρόνια της κομμουνιστικής δικτατορίας– είναι δικά μας και θα τα αναβιώσουμε. […]

Ο σοσιαλισμός ήταν μια επινοημένη κοινωνία. Υποστηρίζουμε μια φυσική κοινωνία. Δεν διακηρύσσουμε ότι είμαστε υπέρ της «κατάλυσης» επίσημων οργανισμών. Υποστηρίζουμε μια κοινωνία στην οποία η ίδια η ζωή θα δείξει ποια κινήματα και οργανισμούς χρειάζονται οι πολίτες. […]

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ + ΦΥΣΗ = ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Ο σοσιαλισμός δεν ήταν μόνο μια επινοημένη κοινωνία αλλά επίσης μια τεχνητή κοινωνία. Η ιδέα της επιβολής του ανθρώπου στη φύση ήταν απλώς η άλλη όψη της επιβολής στους άλλους ανθρώπους. Διακηρυσσόταν ότι ο άνθρωπος ήταν «ο απώτερος στόχος» και, ταυτόχρονα, χρησιμοποιήθηκε με τον φτηνότερο τρόπο για να επιτευχθεί αυτό! Ο άνθρωπος θυσιάστηκε στο όνομα του ανθρώπου! Η στρεβλή εκβιομηχάνιση μετέβαλε τη Βουλγαρία, που ήταν διάσημη για τη φυσική της ομορφία, σε ένα από τα πιο μολυσμένα μέρη του κόσμου. […]

ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ ΜΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΦΥΣΗ!

Δημοκρατία, 28 Απριλίου 1990.
http://old.omda.bg/arhiv/predizborna_platforma_sds.htm, ανάκτηση στις 4.07.2016.

β. «Μετάβαση χωρίς Χάος»: Εκλογικές διακηρύξεις του Βουλγαρικού Σοσιαλιστικού Κόμματος

[…] ΠΟΛΙΤΕΣ! Το Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα [BSP] είναι ένα βαθιά αλλαγμένο και μεταβαλλόμενο πολιτικό κόμμα. Έχει κάνει μια σειρά λαθών. Αλλά βοήθησε τον λαό μας να ξεπεράσει την οπισθοδρομικότητα αιώνων και τη μιζέρια της υπαίθρου, να χτίσει τη βιομηχανία, να οικοδομήσει σύγχρονες πόλεις, να δημιουργήσει ανθρώπινες συνθήκες ζωής για εκατομμύρια ανθρώπων.

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΧΩΡΙΣ ΧΑΟΣ

Δεν υπάρχει κρίση χωρίς διέξοδο. Αλλά η διέξοδος από την κρίση είναι διαφορετική.

Ψηφίζοντας για τους υποψήφιους του BSP, ψηφίζετε για μια διέξοδο από την κρίση που θα διατηρήσει την ειρήνη των πολιτών και τη σταθερότητα στις ζωές των οικογενειών σας και των αγαπημένων σας. […]

Το BSP υποστηρίζει την ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΗ μετάβαση σε μια οικονομία της αγοράς, την ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΗ κατασκευή και δημιουργία των τριών βασικών του συστατικών στοιχείων: τις επενδύσεις σε εμπορεύματα, στο χρηματιστήριο και στην αγορά εργασίας.

ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΗ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΕΤΑΒΑΣΗ «ΣΟΚ»!

ΕΠΙΤΑΧΥΝΟΜΕΝΗ, ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΜΕ ΤΗ ΜΙΑ!

Δεν θέλουμε και δεν μπορούμε να επιτρέψουμε στους πολίτες μας να πληρώσουν ένα τεράστιο κοινωνικό τίμημα μέσω της απότομης μετάβασης σε μια ολοκληρωτικά ελεύθερη αγορά. Αυτή η οικονομική πολιτική προωθείται από το αντίπαλο κόμμα. Όμως η UDF πρέπει να πει ανοιχτά ότι αυτό που προσφέρει στους πολίτες είναι ΜΑΖΙΚΗ ΑΝΕΡΓΙΑ, ΜΗ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΕΣ ΤΙΜΕΣ, ΔΥΣΘΕΩΡΗΤΟ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ, ΑΠΟΣΤΡΑΓΓΙΣΗ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΟΜΜΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΡΑΓΔΑΙΟ ΞΕΠΟΥΛΗΜΑ ΤΩΝ ΛΙΓΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΠΟΥ ΕΧΕΙ Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ. Οι αντίπαλοι έχουν το δικαίωμα να υποστηρίζουν το οικονομικό τους πρόγραμμα. Αλλά πρέπει να εξηγήσουν, με τρόπο ξεκάθαρο και κατανοητό σε όλους, τις σοβαρές συνέπειες αυτής της «θεραπείας-σοκ». […]

ΧΩΡΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Το BSP έχει τη δική του, σύγχρονη μαρξιστική ιδεολο-

γία. Αλλά δεν την επιβάλλουμε σε όλους. Είμαστε ενάντια στη μετατροπή οποιασδήποτε ιδεολογίας σε μια επίσημη, επιβεβλημένη ιδεολογία. Η ιδεολογία είναι υπόθεση προσωπικών πεποιθήσεων. Το BSP εμμένει αυστηρά σε αυτή την αρχή και μάχεται ενάντια σε όποιον επιχειρεί να επιβάλει μια άποψη για τον κόσμο μέσω εξαναγκασμού.

Η ελεύθερη και δημιουργική έκφραση, φυσική –και όχι βασιζόμενη στο Κόμμα!– επιλογή και επιβεβαίωση του ταλέντου: αυτές είναι οι αρχές του BSP στη σφαίρα της επιστήμης, των τεχνών και του πολιτισμού.

http://www.omda.bg/public/arhiv/platforma%20na%20BSP.htm, ανάκτηση στις 4.07.2016.

Σχηματίστε δύο ομάδες μαθητών. Μελετήστε τις προηγούμενες πηγές, προετοιμάστε και παρουσιάστε, χρησιμοποιώντας στοιχειοθετημένα επιχειρήματα, τα βασικά χαρακτηριστικά των πολιτικών επιλογών και προτάσεων των δύο κομμάτων. Πώς προσεγγίζει το καθένα τη μετάβαση στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς; Ποια είναι η στάση τους απέναντι στη δημοκρατία; Ποια είναι τα βασικά στοιχεία των ιδεολογιών τους που τονίζονται στις πηγές αυτές; Εντοπίστε τις ομοιότητες και διαφορές.

γ. Η αποκαλούμενη Πόλη της Αλήθειας στη Σόφια, καλοκαίρι του 1990

«Η πόλη της αλήθειας», Σόφια, 16 Ιουλίου 1990, Pressphoto BTA, φωτογράφος: Zhivko Angelov 90-383N-19a.

Όταν επιβεβαιώθηκε ότι ο Αντρέι Λουκάνοφ του BSP (Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα) ήταν εκ νέου πρωθυπουργός στις 29 Ιουνίου, πολίτες ξεκίνησαν καθιστική διαμαρτυρία στο πεζοδρόμιο έξω από το πρωθυπουργικό γραφείο, η οποία αργότερα εξελίχθηκε σε μια πόλη με σκηνές με το όνομα «Πόλη της Αλήθειας». Για περίπου δύο μήνες, κατελήφθη από περίπου 150 με 300 διαδηλωτές – ανάμεσά τους καθηγητές πανεπιστημίου, άνθρωποι των τεχνών και επιφανείς αντιφρονούντες. Συγκεντρώσεις και παραστάσεις λάμβαναν χώρα σχεδόν κάθε βράδυ. Η Πόλη της Αλήθειας είχε τον δικό της δήμαρχο, συμβούλιο και εκκλησία. Οι κάτοικοί της απαιτούσαν, ανάμεσα σε άλλα πράγματα, την «αλήθεια» για τις στημένες εκλογές και τα προνόμια που το BSP κληρονόμησε από το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα (BCP), και επίσης ζήτησαν τη δίκη του Τόντορ Ζίβκοφ. Η Πόλη της Αλήθειας διαλύθηκε τη νύχτα της 26-27 Αυγούστου όταν το Σπίτι του Κόμματος (πρώην αρχηγείο της Κεντρικής Επιτροπής του BCP) τυλίχθηκε στις φλόγες. Παρ' όλες τις διαμαρτυρίες, το BSP εκείνη την περίοδο σχημάτισε δύο κυβερνήσεις δικές του – την πρώτη (8 Φεβρουαρίου – 21 Σεπτεμβρίου 1990) και τη δεύτερη (22 Σεπτεμβρίου – 19 Δεκεμβρίου 1990), με επικεφαλής τον Αντρέι Λουκάνοφ ως πρωθυπουργό.

δ. Πρώτες εκλογές στη Βουλγαρία, Ιούνιος του 1990

Κόμμα	Ψήφοι	Έδρες
Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (BSP, μετονομασία του Κομμουνιστικού Κόμματος)	47,15%	211
Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF)	36,2%	144
Βουλγαρική Αγροτική Εθνική Ένωση (BANU)	8,03%	16
Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF)	6,02%	23

ε. Μια προσωπική ανάμνηση από τις εκλογές στη Βουλγαρία το 1990 από τον Άλφρεντ (Φρέντι) Φόσκολο, δημοσιογράφο βουλγαρογαλλικής καταγωγής, αντικομμουνιστή παρατηρητή από τη Γαλλία

Εκτός από μια εικοσιτετράωρη παράνομη επίσκεψη στην πατρίδα μου για να πάρω την οικογένειά μου [έξω απ' τη Βουλγαρία], είχα 18 χρόνια να πατήσω το πόδι μου στη Βουλγαρία. Ακόμα πιο παλιά ήταν όταν πήγα τελευταία στην πρεσβεία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας στο Παρίσι. Αλλά είχε έρθει η ώρα για μένα να κάνω αυτό το βήμα, καθώς η Βουλγαρία θα πραγματοποιούσε τις πρώτες ελεύθερες εκλογές εδώ και δεκαετίες, στις 10 Ιουνίου [1990]. […]

Την Κυριακή των εκλογών, μετά από ένα στενάχωρο Σάββατο, κάρφωσα στην μπλούζα μου το σήμα που με ταυτοποιούσε ως παρατηρητή των εκλογών και πήγα, μαζί με το συνεργείο της γαλλικής τηλεόρασης, στο Λέβσκι, μια γειτονιά της Σόφιας για την οποία δεν γνώριζα απολύτως τίποτα. Το εκλογικό κέντρο ήταν στο σχολείο. Τα θρανία είχαν μεταφερθεί στις γωνίες των τάξεων, και στη μέση υπήρχε ένα μακρύ τραπέζι στο οποίο δέσποζε η εκλογική κάλπη. Μια ουρά από θυμωμένους ανθρώπους εκτεινόταν αδέξια σε όλο το μήκος του διαδρόμου, στη σχολική αυλή και έως τον δρόμο. Οι ψηφοφόροι παραπονιόνταν ότι περίμεναν ώρες για να πάρουν τα εκλογικά τους ψηφοδέλτια διότι υπήρχε μόνο ένας θάλαμος. Εκτός αυτού, τα μπλε ψηφοδέλτια της αντιπολίτευσης είχαν σχεδόν εξαντληθεί. Ενώ περίμενα για την παράδοση επιπρόσθετων ψηφοδελτίων, χρησιμοποίησα την ασαφή μου δικαιοδοσία ως εκλογικού παρατηρητή για να πάρουμε κάποια γραφεία, να τα τοποθετήσουμε το ένα πάνω απ' το άλλο, στα οποία βάλαμε κουρτίνες που βγάλαμε από τα παράθυρα, προκειμένου να έχουμε επιπρόσθετους εκλογικούς θαλάμους. Έτσι, με το τέλος της ψηφοφορίας, η ουρά είχε εξαφανιστεί και όλοι όσοι ήθελαν να ψηφίσουν μπορούσαν να προσεγγίσουν την κάλπη.

Κουρασμένος, πήγα στις σκάλες μπροστά από το κτίριο να καπνίσω. Εκεί σχεδόν έπεσα πάνω σε μια λαχανιασμένη μεσήλικη κυρία που παραπονιόταν σθεναρά: «Άργησα, σύντροφε, πρέπει να ψηφίσω, σε παρακαλώ άφησέ με»! «Λυπάμαι, κυρία», της είπα, «οι κάλπες έκλεισαν»! Τα μάτια της αργοπορημένης γέμισαν με δάκρυα, γύρισε να φύγει και άρχισε να κλαψουρίζει: «Ω Θεέ μου, ω Θεέ μου! Πώς συνέβη κάτι τέτοιο σ'εμένα… τι θα κάνω τώρα;». Η απόγνωση της γυναίκας έδειξε ότι ακόμα φοβόταν πως, εξαιτίας της αποτυχίας της να ψηφίσει, ο τοπικός αξιωματούχος της Πατρίδας ή ο γραμματέας του Κόμματος θα την επέπληττε… ή ακόμα χειρότερα. Δεν είχε συνειδητοποιήσει ότι αυτές ήταν ελεύθερες εκλογές στις οποίες όλοι ήταν ελεύθεροι να αποφασίσουν εάν θα ψηφίσουν ή όχι.

https://bulgaria1989.wordpress.com/2010/06/06/izbori90/, ανάκτηση στις 4.07.2016.

1. Γιατί η γυναίκα που αναφέρεται στην τελευταία παράγραφο ήταν απεγνωσμένη; Τι φοβόταν; Ποιο ήταν το νόημα εκείνων των εκλογών εκείνο το διάστημα;
2. Είναι η ελευθερία έκφρασης κάτι που μπορεί απλώς να δοθεί στους ανθρώπους ή χρειάζεται να αποκτηθεί συνειδητά και να δομηθεί ως συμπεριφορά και τρόπος ζωης βήμα-βήμα μέσω μιας πιο σύνθετης διαδικασίας; Συζητήστε.

Α-6. Οι εκλογές του 1990 στη Γιουγκοσλαβία

Πολυάριθμα νέα κόμματα σχηματίστηκαν για τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας το 1990 (δεν έγιναν ομοσπονδιακές εκλογές). Η προσέλευση των ψηφοφόρων ήταν πολύ υψηλή (σχεδόν 80% σε όλα σχεδόν τα κράτη), ενδεικτικό του ότι οι άνθρωποι επιθυμούσαν πολιτικές αλλαγές. Σε τέσσερις δημοκρατίες (Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Μακεδονία), οι εκλογές έφεραν αλλαγές στην εξουσία, ενώ τα πρώην κομμουνιστικά κόμματα νίκησαν στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο γιατί είχαν ήδη κάνει αλλαγές στην ηγεσία τους στα τέλη του 1980, όταν ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς είχε έρθει στην εξουσία. Τα κόμματα που ήταν προσανατολισμένα στη Γιουγκοσλαβία και στον πολίτη ηττήθηκαν στις πρώτες εκλογές σε όλες τις δημοκρατίες, ενώ τα συντηρητικά, δεξιά και

εθνικιστικά κόμματα ανήλθαν στην εξουσία. Στη Σλοβενία, νίκησε ο δεξιός συνασπισμός Demos (με πλειοψηφία 54%) και στην Κροατία η συντηρητική Κροατική Δημοκρατική Ένωση (41,9%). Τρία εθνικά κόμματα κέρδισαν στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη – το Βοσνιακό Κόμμα Δημοκρατικής Δράσης (35,83%), το Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα (30%) και η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (18,35%), καταλήγοντας σε κοινοβουλευτική διαίρεση βάσει εθνικών γραμμών. Το εθνικιστικό VMRO (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση – Δημοκρατικό Κόμμα Μακεδονικής Εθνικής Ενότητας) στη Δημοκρατία της Μακεδονίας νίκησε τους πρώην κομμουνιστές με ελάχιστο προβάδισμα, με 38 έδρες στο κοινοβούλιο (οι κομμουνιστές πήραν 31 έδρες). Στη Σερβία, το Σοσιαλιστικό Κόμμα Σερβίας του Μιλόσεβιτς κέρδισε το 46,1% των ψήφων και στο Μαυροβούνιο η Λίγκα Κομμουνιστών του Μαυροβουνίου, με αρχηγό τον Μομίρ Μπουλάτοβιτς (εκλεγμένο Πρόεδρο της Δημοκρατίας το 1990), κέρδισε 83 έδρες στο κοινοβούλιο σε σύνολο 125 εδρών. Παρόλο που ήταν πρώην κομμουνιστές, έπαιξαν το εθνικιστικό χαρτί στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου.

α. Το πρόγραμμα της Δημοκρατικής Αντιπολίτευσης της Σλοβενίας «Δήμος» (Demos)

Ο «Δήμος» ήταν ένας συνασπισμός κομμάτων που κατέβηκαν μαζί στις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά τον Β' Παγκόσμιο το 1990 και κέρδισε την πλειοψηφία για να σχηματίσει κυβέρνηση στη Σλοβενία την εποχή της απόσχισης από τη Γιουγκοσλαβία. Το εκλογικό πρόγραμμα του «Δήμου», με τον τίτλο Ενωμένοι για τη Δημοκρατία (στα σλοβενικά: Združeni za demokracijo), έγινε επίσης γνωστό ως Σύνταγμα του Δήμου, που περιλάμβανε αιτήματα για ελευθερία και δημοκρατία. Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές έλαβαν χώρα στις 8 Απριλίου 1990, με τη συμμετοχή του 83,5% των ψηφοφόρων. Ο «Δήμος» κέρδισε τις εκλογές με το 54% των ψήφων.

2. Στον τομέα της οργάνωσης του κράτους, η Δημοκρατική Αντιπολίτευση της Σλοβενίας – ΔΗΜΟΣ, επιδιώκει:

– ένα κυρίαρχο σλοβενικό κράτος είτε ανεξάρτητο είτε ως συνομοσπονδία με άλλα κράτη που δεν θα προέρχονται από το ουτοπικό σχέδιο του σοσιαλισμού· η εσωτερική οργάνωση της Σλοβενίας και οι εξωτερικές της συνδέσεις θα αποφασίζονται από' τους πολίτες σε δημοψήφισμα·

– κοινοβουλευτική δημοκρατία και κομματικό πλουραλισμό, που θα απαιτεί τα πολιτικά κόμματα να μην εγκαθιδρύονται μέσα σε εταιρείες και άλλους εργασιακούς οργανισμούς· που θα ενδυναμώσει το δημοψήφισμα στη Σλοβενία σαν μορφή άμεσης λήψης αποφάσεων όλων των Σλοβένων πολιτών· […]

– πλήρη συμμόρφωση και προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, στα οποία η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων θα συνδέεται με τη σλοβενική υπηκοότητα· μέριμνα για τη διατήρηση και ανάπτυξη καθώς και πλήρη εφαρμογή των δικαιωμάτων που αφορούν τις ιταλικές και ουγγρικές μειονότητες στη Σλοβενία·

[…]

3. Στον τομέα της οικονομίας, η Αντιπολίτευση θα επιδιώξει:

– ένα οικονομικό σύστημα βασισμένο στις αρχές της ελεύθερης αγοράς και της επιχειρηματικότητας, που μπορεί να περιορίζεται από τον νόμο μόνο όταν αυτό είναι απαραίτητο για τη βελτίωση και προστασία του περιβάλλοντος, την προστασία των πόρων και του εθνικού πλούτου μαζί με τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και για την εξασφάλιση της ελάχιστης κοινωνικής ασφάλειας· θα επιχειρήσει να απαλείψει την κοινωνική ιδιοκτησία και θα εγκαθιδρύσει έναν σαφή ορισμό της ιδιοκτησίας του κεφαλαίου·

Demokracija [Δημοκρατία], 19 Δεκεμβρίου 1989.

Συγκρίνετε το εκλογικό πρόγραμμα του «Δήμου» με το εκλογικό πρόγραμμα της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) στη Βουλγαρία. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές; Ποια είναι η στάση τους απέναντι στην Ευρώπη;

β. Προεκλογική εκστρατεία στη Σλοβενία. Μια αφίσα του «Δήμου»

Μετάφραση: Ας ενώσουμε τις δυνάμεις μας! Ελάτε στις εκλογές!

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Πριν από τις πρώτες δημοκρατικές εκλογές στη Σλοβενία, διάφορα κόμματα και συνασπισμοί αναδύθηκαν στην προεκλογική περίοδο. Ο «Δήμος» αυτοπαρουσιάστηκε ως η δύναμη του λαού για τον οποίο είχε έρθει η ώρα της κυριαρχίας, ενώ οι αρχές παρουσιάζονταν σαν μια δύναμη βασισμένη στην παλιά δικτατορία του προλεταριάτου, κατέχοντας φυλακές, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και απολαμβάνοντας ευρύτερη οικονομική υποστήριξη.

γ. Μια αφίσα του μεταρρυθμισμένου Κομμουνιστικού Κόμματος

Ένα από τα κόμματα που έβαλαν υποψηφιότητα για το κοινοβούλιο ήταν η Συμμαχία των Κομμουνιστών της Σλοβενίας (το πρώην κομμουνιστικό κόμμα), που κατέβηκε στις εκλογές ως ανεξάρτητο κόμμα. Παρ' όλα αυτά, ο δεξιός συνασπισμός «Δήμος» κέρδισε τις εκλογές. Η αφίσα δείχνει ότι το προηγούμενο κόκκινο αστέρι αντικαταστάθηκε από ένα κίτρινο.

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Ποιος είναι ο συμβολισμός της αντικατάστασης του κόκκινου αστεριού με ένα κίτρινο στο μπλε φόντο; Γνωρίζετε κάποιο άλλο σύμβολο με τον ίδιο χρωματικό συνδυασμό;

δ. «Μια ψήφος για τη Μακεδονία»: Από τις πρώτες εκλογές στο δημοψήφισμα για ανεξαρτησία, 1990-1991

Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές στη Δημοκρατία της Μακεδονίας (που ακόμα ήταν επίσημα μέλος της γιουγκοσλαβικής συνομοσπονδίας εκείνο το διάστημα) έλαβαν χώρα τον Νοέμβριο του 1990, μετά την ίδρυση των πρώτων πολιτικών κομμάτων στη χώρα το 1989. Οι εκλογές πραγματοποιήθηκαν με το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα, και μετείχαν 18 πολιτικά κόμματα και 43 ανεξάρτητοι υποψήφοι. Ο πρώτος γύρος έγινε στις 11 Νοεμβρίου και ακολούθησε δεύτερος γύρος στις 26 Νοεμβρίου. Η συμμετοχή των ψηφοφόρων στον πρώτο γύρο ανήλθε στο 84,8% και στον δεύτερο γύρο στο 76,8%. Την πλειοψηφία των εδρών έλαβαν σλαβομακεδονικά κόμματα: το VMRO-DPMNE έλαβε 38 έδρες, το SKM-PDP (σήμερα SDSM) 31 έδρες, και το Αλβανικό κόμμα PDP 17 έδρες. Στις 25 Ιανουαρίου 1991, η Βουλή υιοθέτησε τη Διακήρυξη για την Κυριαρχία της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και δύο μέρες αργότερα εξέλεξε τον Κίρο Γκλιγκόροφ ως πρώτο Πρόεδρο της χώρας με την πλειοψηφία των ψήφων. Στη βάση της Διακήρυξης, η Βουλή αποφάσισε τον Αύγουστο του 1991 να προκηρύξει δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία. Στις 8 Σεπτεμβρίου το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή του 75,74% του εκλογικού σώματος· το 95,26% ψήφισε για ένα κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος. Τα αλβανικά πολιτικά κόμματα και η πλειοψηφία των εθνοτικά Αλβανών πολιτών απείχαν από το δημοψήφισμα. Από το 1991, η 8 Σεπτεμβρίου, η Ημέρα Ανεξαρτησίας, έγινε εθνική επέτειος της χώρας.

Το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *Nova Makedonija*, 8.09.1991.

→

АЛКАЛАКС®
ЧАЈ ЗА ПРОЧИСТУВАЊЕ
UVE-MIX
чај за дезинфекција на мочните патишта
АЛКАЛОИД СКОПЈЕ

НОВА МАКЕДОНИЈА

YU ISSN 0350-4298

ДИРЕКТОР ПАНДЕ КОЛЕМИШЕВСКИ
ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК ГЕОРГИ АЈАНОВСКИ

СКОПЈЕ, НЕДЕЛА 8 СЕПТЕМВРИ 1991 ГОДИНА

Год. XLVII – БРОЈ 16029

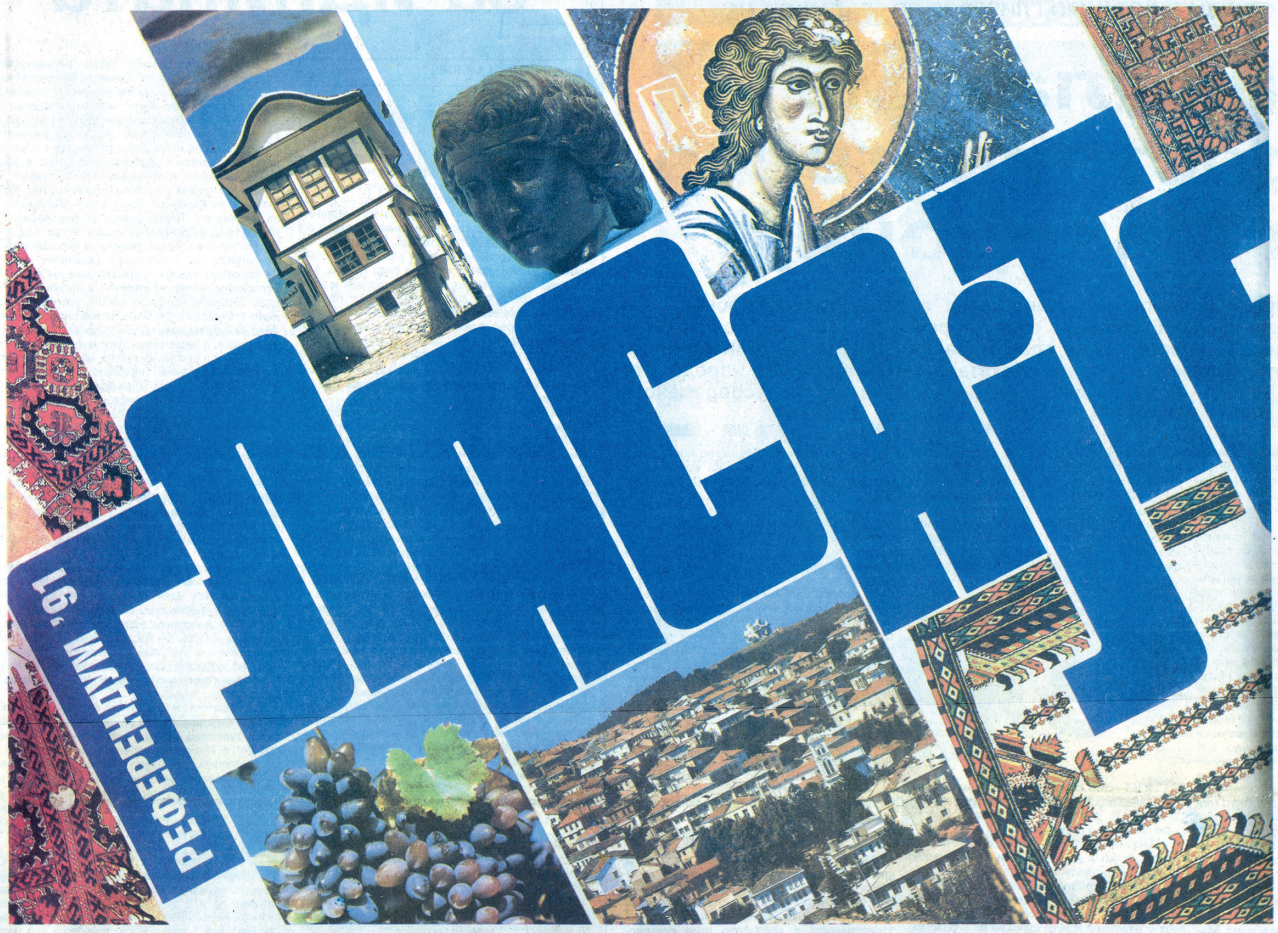

ГЛАС ЗА МАКЕДОНИЈА

Денес граѓаните на Македонија, не со оружје и крв, туку со молив в рака, на најдемократски начин, со референдум, ќе го заокружат суверенитетот и самостојноста на својата држава

Граѓаните на Македонија денес излегуваат на референдум на кој, првпат во својата историја, гласаат за Македонија. Гласајќи „ЗА", тие гласаат за суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверените држави на Југославија.

Овој осми септември ќе остане забележан со

лја, треба да решат дали таа ќе стане независна држава која ќе биде рамноправен фактор во преговорите за политичката иднина на Југославија, но и рамноправен фактор во Европа, или пак ќе остане на опашката на европските интеграциони процеси, ставајќи се под нечие патронатство. Гласот „ЗА" на овој референдум е глас за Македонија и за нејзината рамноправ-

дница. Референдумот во Македонија не е за отцепување од Југославија, како што тоа некои сакаат да го прикажат, туку за Македонија како рамноправен фактор во Југославија како сојуз на суверени држави, но и рамноправен фактор во Европа и светот.

Оние притисоци што за цело време на подготовките на референдумот се упатуваа до граѓа-

Инаку, за ова прво изјаснување за суверенитетот и самостојноста на македонската држава се очекува да гласаат околу 1.452.972 граѓани во Републиката, колку што се јавиле на минатогодишните парламентарни избори. Покрај тоа, се очекува масовен одзив и на голем број граѓани кои се на привремена работа во странство, како и голем број Македонци, кои немаат државјан-

Α-7. Η νέα δύναμη: Δελτίο Τύπου από το Συμβούλιο του Εθνικού Μετώπου Σωτηρίας, που κυκλοφόρησε αμέσως μετά την απόδραση του προεδρικού ζεύγους από το Βουκουρέστι

Το Συμβούλιο του Εθνικού Μετώπου Σωτηρίας (CNSF) ήταν ένας πολιτικός οργανισμός που επιβλήθηκε αναλαμβάνοντας την εξουσία αμέσως μετά τη διαφυγή του ζεύγους Νικολάι και Έλενα Τσαουσέσκου από το εχθρικό πλήθος στις 22 Δεκεμβρίου 1989. Στην ηγεσία του σώματος ήταν ο Ίον Ιλιέσκου, μέλος του ρουμανικού κομμουνιστικού κόμματος που είχε περιθωριοποιηθεί από τους πρώην δικτάτορες τη δεκαετία του 1980. Οι κύριοι ηγέτες, που παρέμειναν στην εξουσία τα επόμενα χρόνια, υποκρίθηκαν ότι ήταν μια αυθόρμητα σχηματισμένη ομάδα, άμεσο αποτέλεσμα της αντικομμουνιστικής επανάστασης του Δεκεμβρίου του 1989. Παρ' όλα αυτά, πολλές αντιπολιτευτικές φωνές δήλωσαν ότι το CNSF ήταν μια εναλλακτική πολιτική δύναμη που είχε οργανωθεί ήδη πριν από την επανάσταση, ευνοϊκή στις μεταρρυθμίσεις γενικώς αλλά όχι στην απομάκρυνση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Κατάφερε να εντάξει διάφορους πολιτικούς πυρήνες, κυρίως αυτόν που προερχόταν από το Ρουμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα, από τις ένοπλες δυνάμεις, τη μυστική αστυνομία (Securitate) και την ιντελιγκέντσια. Τα πρώτα μέτρα που έλαβε το CNSF στόχευαν στην ανατροπή των διαταγμάτων του Τσαουσέσκου που είχαν άμεσα κατασταλτικό χαρακτήρα: συνεπώς ακύρωσαν την απαγόρευση των εκτρώσεων, επέτρεψαν στον πληθυσμό να έχει ελεύθερη πρόσβαση σε τρόφιμα και διέλυσαν τις κολεκτιβοποιημένες φάρμες. Αρχικά, το Μέτωπο δήλωσε ότι ήταν μια απολίτικη δομή και ότι η μόνη του αποστολή ήταν να εξασφαλίσει τη μετάβαση σε μια νέα, δημοκρατική ηγεσία της χώρας. Στις 6 Φεβρουαρίου 1990, ωστόσο, έκανε εγγραφή ως πολιτικό κόμμα με το όνομα Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας (NSF) και κέρδισε με συντριπτική πλειοψηφία (67% των ψήφων) στις πρώτες «ελεύθερες» εκλογές τον Μάιο του 1990. Το NSF είχε αργούς ρυθμούς δημοκρατικού μετασχηματισμού και διστακτικότητα στην εγκαθίδρυση ενός αυθεντικού πολυκομματικού συστήματος, πράγμα που πυροδότησε βίαιη κοινωνική και πολιτική ένταση τους επόμενους μήνες. Το NSF μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Δημοκρατικό Κόμμα στις 11 Μαΐου 1993, με ηγέτη τον Πέτρε Ρόμαν, πρώην σημαντικό μέλος του CNSF.

Αγαπητοί πολίτες,

Ζούμε μια ιστορική στιγμή. Η συμμορία του Τσαουσέσκου, που οδήγησε τη χώρα στην καταστροφή, απομακρύνθηκε από την εξουσία. Όλοι γνωρίζουμε και παραδεχόμαστε ότι η νίκη που απολαμβάνει όλη η χώρα μας τώρα είναι ο καρπός των θυσιών που έκαναν οι λαϊκές μάζες, όλες οι εθνικότητες και πρώτα απ' όλα η μεγάλη νεολαία μας, που μας έδωσε πίσω, με τίμημα το αίμα της, το συναίσθημα εθνικής αξιοπρέπειας. Ειδικά εύσημα αξίζουν σε εκείνους που ριψοκινδύνευσαν τις ζωές τους επί χρόνια, αγωνιζόμενοι ενάντια στην τυραννία.

Μια νέα σελίδα στην πολιτική και οικονομική ζωή της Ρουμανίας ξεκινάει.

Σε αυτή τη σημαντική στιγμή, αποφασίσαμε να εγκαθιδρύσουμε το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας, που βασίζεται στον ρουμανικό στρατό και συγκεντρώνει όλες τις υγιείς δυνάμεις της χώρας, ανεξαρτήτως εθνικότητας, όλους τους οργανισμούς και τις ομάδες που ξεσηκώθηκαν για να υποστηρίξουν την ελευθερία και την αξιοπρέπεια στα χρόνια της απολυταρχικής τυραννίας.

Εφεξής, όλες οι δομές της συμμορίας του Τσαουσέσκου καταλύονται. Η κυβέρνηση κατέρρευσε· το Κρατικό Συμβούλιο και οι θεσμοί του σταμάτησαν κάθε δραστηριότητα. Την εξουσία αναλαμβάνει το Συμβούλιο του Εθνικού Μετώπου Σωτηρίας. Το Ανώτερο Στρατιωτικό Συμβούλιο, συντονίζοντας τη συνολική δραστηριότητα του στρατού και τις μονάδες του Υπουργείου Εσωτερικών, υπάγεται σε αυτό. Όλα τα υπουργεία και οι κεντρικές αρχές στην τωρινή τους δομή θα συνεχίσουν τις κανονικές τους δραστηριότητες, υπαγόμενα στο Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας, προκειμένου να εξασφαλίσουν την κανονική ανάπτυξη της συνολικής οικονομικής και κοινωνικής ζωής. […]

Το Μέτωπο θέτει επί τάπητος την ακόλουθη ατζέντα:

1. Κατάργηση του μονοκομματικού συστήματος και εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικού πλουραλιστικού κυβερνητικού συστήματος.

2. Οργάνωση ελεύθερων εκλογών τον Απρίλιο.

3. Διαχωρισμός της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας στο κράτος και εκλογή όλων των πολιτικών ηγετών για μία ή, το περισσότερο, για δύο θητείες. Κανείς δεν μπορεί να αξιώνει ισόβια εξουσία. […]

Adevarul-ziar al Frontului Democratic Roman din Arad, 23 Δεκεμβρίου 1989, σελ. 1.

Α-8. Διακήρυξη της Τιμισοάρα (11 Μαρτίου 1990)

Η «Διακήρυξη της Τιμισοάρα» ήταν η πρωιμότερη και πιο ριζοσπαστική έκκληση για κάθαρση στη ρουμανική μετακομμουνιστική κοινωνία και παραμένει ορόσημο ανάμεσα στις αντικομμουνιστικές πολιτικές επιλογές. Το κείμενο με τα 13 σημεία επίσης άσκησε κριτική στην κυβέρνηση του Εθνικού Μετώπου Σωτηρίας.

[…] 7. Η Τιμισοάρα ξεκίνησε την Επανάσταση ενάντια σε ολόκληρο κομμουνιστικό καθεστώς και στη *νομενκλατούρα* του, και όχι για να δώσει μια ευκαιρία για την πολιτική άνοδο μιας ομάδας αντιφρονούντων ενάντια στον Τσαουσέσκου εντός του Ρουμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος (RCP). Η παρουσία τους στην εξουσία ματαιώνει τους θανάτους των ηρώων της Τιμισοάρα. Θα τους είχαμε αποδεχθεί δέκα χρόνια πριν, εάν στη 12η Σύνοδο του Κόμματος, είχαν ενώσει τις δυνάμεις τους με τον Κονσταντίν Παρβουλέσκου και ανέτρεπαν τη δικτατορική συμμορία. Αλλά δεν το έπραξαν παρόλο που είχαν την ευκαιρία και τις λειτουργίες που τους έδιναν τη δύναμη και τα μέσα. Απεναντίας, μερικοί από αυτούς υπάκουσαν στη διαταγή του δικτάτορα να δυσφημιστούν οι αντιφρονούντες. Η δειλία τους το 1979 μας κόστισε επιπλέον δέκα χρόνια δικτατορίας, τη σκληρότερη όλης της περιόδου και μια οδυνηρή γενοκτονία.

8. Ως συνέπεια της προηγούμενης παραγράφου, προτείνουμε ο εκλογικός νόμος να αρνηθεί, για τρεις συνεχόμενες θητείες, το δικαίωμα σε πρώην ακτιβιστές κομμουνιστές και αξιωματούχους της Μυστικής Αστυνομίας (Securitate) να θέσουν υποψηφιότητα για οποιοδήποτε αξίωμα. Η παρουσία τους στην πολιτική ζωή της χώρας είναι η κύρια πηγή των εντάσεων και της καχυποψίας που αναστατώνουν τη ρουμάνικη κοινωνία. Μέχρι να σταθεροποιηθεί η κατάσταση και να επιτευχθεί η εθνική συμφιλίωση, η απουσία τους από τη δημόσια ζωή είναι απολύτως απαραίτητη. Επίσης ζητούμε ο εκλογικός νόμος να συμπεριλάβει μια ειδική παράγραφο σύμφωνα με την οποία πρώην κομμουνιστές ακτιβιστές δεν επιτρέπεται να θέσουν υποψηφιότητα για την Προεδρία. Ο Πρόεδρος της Ρουμανίας πρέπει να είναι ένα από τα σύμβολα του διαχωρισμού μας από τον κομμουνισμό. Το να έχει υπάρξει κανείς μέλος του Κόμματος δεν είναι από μόνο του λάθος. Όλοι γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό η ζωή κάποιου, από τα επαγγελματικά επιτεύγματα μέχρι την παροχή στέγης, εξαρτιόταν από την «κόκκινη» κάρτα μέλους και ποιες ήταν οι συνέπειες του να μην είναι κάποιος μέλος. Αλλά οι ακτιβιστές ήταν οι άνθρωποι που εγκατέλειψαν τα επαγγέλματά τους για να υπηρετήσουν το κομμουνιστικό κόμμα και να ωφεληθούν από τα ειδικά υλικά προνόμια που αυτό προσέφερε. Ένα άτομο που έκανε τέτοια επιλογή δεν προσφέρει τα ηθικά εχέγγυα που απαιτούνται για τον Πρόεδρο. Ακολουθώντας το πρότυπο πολλών άλλων πολιτισμένων κρατών στον κόσμο, προτείνουμε μείωση των προνομίων για όποιον κατέχει τη θέση. Έτσι, μεγάλες προσωπικότητες της πολιτιστικής και επιστημονικής ζωής χωρίς ιδιαίτερη πολιτική εμπειρία θα μπορούσαν να θέσουν υποψηφιότητα για την τιμή της θέσης του Προέδρου της Ρουμανίας. Στο ίδιο πλαίσιο, προτείνουμε η πρώτη θητεία να διαρκεί μόνο δύο χρόνια, διάστημα που χρειάζεται για να ενδυναμωθούν οι δημοκρατικοί θεσμοί και για να διευκρινιστεί η ιδεολογική θέση των αναδυόμενων κομμάτων. Μόνο τότε θα μπορέσουμε να επιλέξουμε ενημερωμένοι, θέτοντας τα χαρτιά μας στο τραπέζι.

Romania libera, 20 Μαρτίου 1990, σελ. 3.

1. Ποια είναι τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στα νεότευκτα πολιτικά κόμματα στις πρώην σοσιαλιστικές/κομμουνιστικές χώρες των Βαλκανίων όπως εκφράζονται στις πολιτικές τους διακηρύξεις και στα προγράμματα κατά τη διάρκεια των πρώτων ελεύθερων εκλογών;
2. Πού επικεντρώνονται και τι υπόσχονται στους πολίτες;
3. Πώς μετασχηματίστηκαν τα πρώην κομμουνιστικά κόμματα;

Α.3. ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Η σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία άλλαξε το Σύνταγμά της πολλές φορές (το 1946, το 1963 και το 1974). Όλα αυτά τα Συντάγματα περιλάμβαναν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος απόσχισης, αλλά ποτέ δεν συμφωνήθηκε πώς κάθε δημοκρατία θα ασκούσε αυτό το δικαίωμα, και ποτέ δεν ψηφίστηκε τέτοια διάταξη. Νομικοί που ήταν υπέρ του συγκεντρωτισμού συμφώνησαν ότι είχε εκπνεύσει δια παντός το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, που συμπεριλαμβανόταν σε μια απόφαση η οποία υιοθετήθηκε από τους εκπροσώπους των λαών που ψήφισαν για μια ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία στο Δεύτερο Συνέδριο του Αντιφασιστικού Συμβουλίου Εθνικής Απελευθέρωσης της Γιουγκοσλαβίας (AVNOJ) στην πόλη Γιάιτσε της Βοσνίας στις 29 Νοεμβρίου 1943. Το Σύνταγμα του 1974 έδωσε στις Δημοκρατίες πολλά δικαιώματα (τα κοινά στοιχεία ήταν μια κοινή γιουγκοσλαβική αγορά που υπολειτουργούσε, κοινή φορολογική πολιτική, άμυνα και εξωτερική πολιτική). Οι αυτόνομες επαρχίες του Κοσόβου και της Βοϊβοντίνας ήταν κομμάτι της Σερβίας και, ταυτόχρονα, καθεμία ήταν ένα «συστατικό στοιχείο της ομοσπονδίας». Αυτό σήμαινε ότι είχαν τα δικά τους όργανα (κοινοβούλιο και κυβέρνηση) και άμεσους εκπροσώπους στα ομοσπονδιακά σώματα, και ότι η Σερβία δεν μπορούσε να αλλάξει τους νόμους που επηρέαζαν τις διεθνοτικές σχέσεις χωρίς τη συναίνεση των τοπικών συνελεύσεων. Οι εθνικές μειονότητες προστατεύονταν από ομοσπονδιακά

και/ή δημοκρατικά Συντάγματα, αλλά δεν είχαν το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και απόσχισης (για παράδειγμα οι Αλβανοί στο Κόσοβο). Οι Σέρβοι στην Κροατία δεν αποτελούσαν επίσημη μειονότητα σύμφωνα με το κροατικό Σύνταγμα του 1974, που όριζε τα ακόλουθα: «Η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Κροατίας είναι το εθνικό κράτος του κροατικού λαού, του σερβικού λαού στην Κροατία και άλλων εθνοτήτων που ζουν σε αυτήν».

Η συνταγματική τάξη της Γιουγκοσλαβίας άρχισε να καταρρέει τον Μάρτιο του 1989 όταν η Σερβία άλλαξε το Σύνταγμά της, καταργώντας τα περισσότερα από τα δικαιώματα των αυτόνομων περιοχών (παρόλο που διατηρούσαν τη θέση τους στην Ομοσπονδία, καθώς ο πρόεδρος Μιλόσεβιτς, μαζί με το Μαυροβούνιο που ήταν πιστό σε αυτόν, μπορούσε να βασίζεται σε τέσσερις από οκτώ ψήφους για την ομοσπονδιακή Προεδρία). Τότε, τον Σεπτέμβριο του 1989, η Σλοβενία επίσης άλλαξε το Σύνταγμά της, με σκοπό να προστατεύσει νόμιμα τον εαυτό της από την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης αλλά και για να ενδυναμώσει την κρατική της υπόσταση έναντι της Ομοσπονδίας. Τον Δεκέμβριο του 1990 η Σλοβενία πραγματοποίησε δημοψήφισμα στο οποίο η πλειοψηφία των ψηφοφόρων ψήφισε για κυρίαρχη και ανεξάρτητη Σλοβενία εντός έξι μηνών (η ανεξαρτησία της ανακηρύχθηκε τον Ιούνιο του 1991). Ακολούθησαν αντίστοιχες ενέργειες της Κροατίας. Τροποποίησε το Σύνταγμά της τον Ιούλιο του 1990, αφαιρώντας από τους Σέρβους την ιδιότητα της συστατικής εθνότητας και προσδιορίζοντάς τους ως μειονότητα. Κατόπιν αυτού, η Δημοκρατία της Κροατίας ήταν το κράτος του κροατικού λαού και των μειονοτήτων που ήταν πολίτες του: Σέρβοι, Μουσουλμάνοι, Σλοβένοι… Η απάντηση των Σέρβων ήταν να ανακηρύξουν αυτόνομες επαρχίες, να πραγματοποιήσουν δημοψηφίσματα και να εξεγερθούν. Αυτό επίσης σήμαινε το τέλος της γιουγκοσλαβικής συνταγματικής τάξης. Όταν η Σλοβενία διακήρυξε την ανεξαρτησία της, οι Σέρβοι θεώρησαν ότι η απόφασή της να αποσχιστεί ήταν κατά βάση δικαίωμά της αλλά αυτή η ενέργεια και οι οικονομικές της συνέπειες έπρεπε να αποφασιστούν από τον ομοσπονδιακό νόμο. Η άποψη της Σλοβενίας ήταν ότι, καθώς η Γιουγκοσλαβία σχηματίστηκε μετά από αμοιβαία συμφωνία των λαών της, το ίδιο θα έπρεπε να εφαρμοστεί στην περίπτωση της διάλυσής της. Τελικά, προς το τέλος του 1991, η Επιτροπή Μπαντεντέρ, η οποία σχηματίστηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (αργότερα την Ευρωπαϊκή Ένωση), συμφώνησε ότι η χώρα είχε σταματήσει να υφίσταται και, κατά συνέπεια, όλες οι συστατικές της μονάδες ήταν σε θέση να διακηρύξουν την ανεξαρτησία τους. Κατέληξε ότι η Γιουγκοσλαβία διαλύθηκε και ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έπρεπε να αναγνωρίσει ως ανεξάρτητα κράτη εκείνες τις δημοκρατίες που ζήτησαν αναγνώριση και πληρούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις, και ότι κοινά περιουσιακά στοιχεία και διεθνείς συμφωνίες που υπεγράφησαν από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) θα αναθεωρούνταν σε συμφωνίες διαδοχής. Το υπόλοιπο της Γιουγκοσλαβίας δεν θα γινόταν αυτομάτως διάδοχος της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) (όπως ήταν η περίπτωση με τη Ρωσία και τη Σοβιετική Ένωση) στις διεθνείς σχέσεις. Αυτό ίσχυε επίσης όσον αφορά τη συμμετοχή στα Ηνωμένα Έθνη, που θα έπρεπε να ζητηθεί όπως στην περίπτωση όλων των άλλων πρώην δημοκρατιών.

Α-9. Διακηρύξεις ανεξαρτησίας κατά δημοκρατίες και επαρχίες της Σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΧΩΡΑ
25 Ιουνίου 1991	Κροατία
25 Ιουνίου 1991	Σλοβενία
8 Σεπτεμβρίου 1991	Μακεδονία
1 Μαρτίου 1992	Βοσνία - Ερζεγοβίνη
3 Ιουνίου 2006	Μαυροβούνιο
17 Φεβρουαρίου 2008	Κόσοβο

Α-10. Το νέο Σύνταγμα της Σερβίας, 1990

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1974 της Δημοκρατίας της Σερβίας, οι επαρχίες της –η Αυτόνομη Επαρχία Βοϊβοντίνας και οι Αυτόνομες Επαρχίες Κοσόβου και Μετοχίγια– πρακτικά απολάμβαναν ίσα δικαιώματα με άλλα μέλη της Ομοσπονδίας. Στη διάρκεια εκείνου του διαστήματος η σερβική κρατική ηγεσία είχε δικαιοδοσία στις Επαρχίες μόνο σε σχέση με την εθνική άμυνα (τον Λαϊκό Γιουγκοσλαβικό Στρατό, JNA) και την οικονομία. Στις 28 Μαρτίου 1989, η σερβική ηγεσία τροποποίησε το Σύνταγμα της Σερβίας. Ανακηρύχθηκε ημέρα της διακήρυξης του νέου Συντάγματος που αποκατέστησε την κρατική και συνταγματική κυριαρχία της Δημοκρατίας της Σερβίας σε όλα της τα εδάφη. Οι Επαρχίες έπαψαν να

→

έχουν κρατική υπόσταση και οι δικαιοδοσίες τους μειώθηκαν σημαντικά. Το νέο Σύνταγμα της Σερβίας υιοθετήθηκε το 1990. Επικύρωσε όλες τις αποφάσεις με τις οποίες είχαν αφαιρεθεί από τις επαρχίες τα στοιχεία της κρατικής υπόστασης.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ
6η ΕΔΑΦΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
Η Αυτόνομη Επαρχία της Βοϊβοντίνας και η Αυτόνομη Επαρχία του Κοσόβου και της Μετοχίγια

Άρθρο 108 – Οι αυτόνομες επαρχίες σχηματίστηκαν σύμφωνα με τα συγκεκριμένα εθνικά, ιστορικά, πολιτισμικά και άλλα χαρακτηριστικά των περιοχών τους. […]

Άρθρο 109 – Η αυτόνομη επαρχία, μέσω των δικών της φορέων:

α) θα θεσπίσει ένα πρόγραμμα οικονομικής, επιστημονικής, τεχνολογικής, δημογραφικής, τοπικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ανάπτυξης της γεωργίας και των αγροτικών περιοχών, σε συμφωνία με το αναπτυξιακό πλάνο της Δημοκρατίας της Σερβίας και θα ορίσει μέτρα για την εφαρμογή του·

β) θα θεσπίσει προϋπολογισμό και ετήσιο οικονομικό ισολογισμό· θα θέσει σε εφαρμογή αποφάσεις και γενικότερα μέτρα, σε συμφωνία με το Σύνταγμα και τον νόμο, για να ρυθμίσει ζητήματα που επηρεάζουν τους πολίτες στις αυτόνομες επαρχίες στους ακόλουθους τομείς: πολιτισμός· εκπαίδευση· επίσημη χρήση της γλώσσας και του αλφαβήτου της εθνοτικής μειονότητας· ενημέρωση του κοινού, υγεία και προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας· παιδική πρόνοια, προστασία και προστασία του περιβάλλοντος· πολεοδομικός σχεδιασμός σε αστικά κέντρα και περιφέρεια· και άλλοι τομείς ως ορίζει ο νόμος·

γ) θα επιβάλει νόμους, κανονισμούς και γενικές διατάξεις της Δημοκρατίας της Σερβίας, η εφαρμογή των οποίων είχε ανατεθεί στις υπηρεσίες των αυτόνομων επαρχιών, και θα θεσπίσει ρυθμίσεις απαραίτητες προς αυτόν τον σκοπό αν προβλέπεται από τον νόμο· θα μεριμνήσει για την εκτέλεση των τοπικών αποφάσεων και γενικών διατάξεων·

[…]

Η αυτόνομη επαρχία θα εισπράττει προσόδους όπως προβλέπεται από τον νόμο.

Άρθρο 111 – Οι φορείς διακυβέρνησης της αυτόνομης επαρχίας θα είναι η συνέλευσή της, το εκτελεστικό συμβούλιο και οι διοικητικές υπηρεσίες. […]

Άρθρο 112 – Εάν ένας φορέας μιας αυτόνομης επαρχίας, παρά την προειδοποίηση από τον αντίστοιχο φορέα της Δημοκρατίας της Σερβίας, αποτύχει να εκτελέσει μια απόφαση ή μια γενικότερη διάταξη της αυτόνομης επαρχίας, ο φορέας της Δημοκρατίας θα φροντίσει για την άμεση εφαρμογή τους.

Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σερβίας,
Εφημερίδα της Κυβέρνησης, τεύχος 1/1990.

Α-11. Το Σύνταγμα των Χριστουγέννων στην Κροατία

Η Κροατική Εθνοσυνέλευση υιοθέτησε το αποκαλούμενο Σύνταγμα των Χριστουγέννων λίγο πριν από τα Χριστούγεννα του 1990. Παρόλο που ήταν ακόμα τμήμα της σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας, οι νέες συνταγματικές διατάξεις αντικατέστησαν το μονοκομματικό κομμουνιστικό σύστημα με κοινοβουλευτική δημοκρατία. Το πρόβλημα προέκυψε εξαιτίας της θέσης των Σέρβων, οι οποίοι έως τότε απολάμβαναν το καθεστώς συστατικού έθνους και μεταβλήθηκαν σε εθνική μειονότητα, καθεστώς που στη Γιουγκοσλαβία αποδιδόταν σε εθνοτικές κοινότητες των οποίων τα εθνικά κράτη βρίσκονταν εκτός της Γιουγκοσλαβίας. Αυτή η συνταγματική αλλαγή ενδυνάμωσε την εξέγερση των Σέρβων στην Κροατία.

Λόγος του προέδρου Τούτζμαν

[…] 2. Ρύθμιση της νέας συνταγματικής θέσης της Κροατίας στη Γιουγκοσλαβία. Δεδομένου ότι έχουμε ως αφετηρία ένα τμήμα της Γιουγκοσλαβίας, που είναι αναγνωρισμένο μέλος της διεθνούς κοινότητας, είμαστε έτοιμοι να διαπραγματευτούμε με εκπροσώπους άλλων λαών της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) και με ομοσπονδιακούς φορείς για τη συμβασιακή ρύθμιση των διμερών σχέσεων.

Στη βάση της συνολικότερης ιστορικής εμπειρίας, πιστεύουμε ότι η κυριαρχία της Κροατίας σε μια ένωση με άλλους λαούς της σημερινής SFRY μπορεί να διασφαλιστεί μόνο σε μια συνομοσπονδιακή βάση, ως συμφωνημένη συμμαχία κυρίαρχων κρατών.

3. Να γίνουμε κομμάτι της Ευρώπης και να εξευρωπαϊστεί η Κροατία. Παράλληλα με τον εσωτερικό δημοκρατικό μετασχηματισμό, πρέπει να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη μελλοντική ένταξη της Κροατίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Vjesnik, 31 Μαΐου 1990.

Υποστηρίζει ο Τούτζμαν μια ανεξάρτητη Κροατία στον λόγο του; Πώς βλέπει το μέλλον της Γιουγκοσλαβίας;

Α-12. Δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Σλοβενίας, 23 Δεκεμβρίου 1990

Μετάφραση: Η χώρα με τέσσερα εκατομμύρια σκληρά εργαζόμενα χέρια δεν θα έπρεπε να φοβάται ένα ανεξάρτητο μέλλον.

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 23 Δεκεμβρίου 1990 και ο λαός της Σλοβενίας αποφάσισε να αποσχιστεί από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY). Στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, που κράτησε έναν μήνα, πολυάριθμες αφίσες απευθύνθηκαν στον λαό, με πατριωτικά μηνύματα.

Τι είδους μήνυμα παρουσιάζει η αφίσα «Τέσσερα εκατομμύρια εργατικά χέρια»; Ποια εικόνα της Σλοβενίας προωθεί;

Α-13. Δημοψηφίσματα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η «Διακήρυξη της εθνικής κυριαρχίας και της αδιάσπαστης ενότητας της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης» (BiH), η οποία προτάθηκε από το Βοσνιακό Κόμμα της Δημοκρατικής Δράσης (SDA) στις 27 Φεβρουαρίου 1991, δεν έγινε αποδεκτή από το Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα (SDS). Μερικούς μήνες αργότερα, στις 24 Οκτωβρίου 1991, εγκαθιδρύθηκε η Εθνοσυνέλευση του σερβικού λαού στη Βοσνία-

Ερζεγοβίνη, και αυτό το σώμα αποφάσισε να πραγματοποιήσει δημοψήφισμα στις 9 και 10 Νοεμβρίου 1991. Με συντριπτική πλειοψηφία αποφασίστηκε να ιδρυθεί μια ανεξάρτητη Σερβική Δημοκρατία εντός των συνόρων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, με την πρόθεση να παραμείνει στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY). Η κυβέρνηση του Σαράγιεβο δεν αναγνώρισε τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος. Στις 18 Νοεμβρίου 1991 στο Γκρουντ (Ερζεγοβίνη), η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ) υιοθέτησε μια Απόφαση για την Ίδρυση της Κροατικής Κοινότητας Ερζέγ-Βοσνίας (HZHB) και αποφάσισε να υποστηρίξει την ανεξαρτησία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Παρ' όλα αυτά, η Επιτροπή Μπαντεντέρ (βλ. τόμος 2, κεφάλαιο Γ.2.2) γνωμοδότησε ότι η πραγματοποίηση δημοψηφίσματος ήταν προϋπόθεση για τη διεθνή αναγνώριση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (BiH) ως ανεξάρτητου κράτους. Η απόφαση για την πραγματοποίηση δημοψηφίσματος υιοθετήθηκε από την Εθνοσυνέλευση της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στις 25 Ιανουαρίου 1992 αλλά χωρίς τη συμφωνία του σερβικού κόμματος (SDS), μέσω της πλειοψηφίας των Βόσνιων Μουσουλμάνων και των κροατικών κομμάτων. Η νομιμότητα του δημοψηφίσματος αμφισβητήθηκε από τη σερβική πλευρά στη βάση της Συνταγματικής Τροποποίησης υπ' αρ. 70, που είχε υιοθετηθεί το 1990. Στο ίδιο πλαίσιο, οι Σέρβοι αποφάσισαν να ανακηρύξουν τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (9 Ιανουαρίου 1992). Το δημοψήφισμα τελικά πραγματοποιήθηκε στις 29 Φεβρουαρίου και 1 Μαρτίου 1992: το 62,68% των πολιτών της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, κυρίως Μουσουλμάνοι και Κροάτες, ψήφισαν καταφατικά στο ερώτημα: «Υποστηρίζεις ένα κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στο οποίο ζουν ισότιμα πολίτες και έθνη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης –Μουσουλμάνοι, Σέρβοι και Κροάτες, καθώς και πληθυσμοί άλλων εθνοτήτων»; Η νομιμότητα των αποτελεσμάτων επίσης αμφισβητήθηκε από τη σερβική πλευρά, καθώς οι ψηφοφόροι που εμφανίστηκαν στις κάλπες δεν συμπλήρωναν τα 2/3 που απαιτούσε το Σύνταγμα. Παρ' όλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναγνώρισε τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος στις 6 Απριλίου 1992. Αυτό συνέπεσε με τις απαρχές του βομβαρδισμού του Σαράγιεβο και του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

α. Τροποποιήσεις στο Σύνταγμα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, 1990

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ 60
1. Η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είναι ένα δημοκρατικό κυρίαρχο κράτος ισότιμων πολιτών του μουσουλμανικού, σερβικού και κροατικού λαού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και άλλων κρατών και εθνοτήτων που ζουν σε αυτήν.
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ 62
1. Το έδαφος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είναι ενιαίο και αδιάσπαστο.
Τα σύνορα της Δημοκρατίας μπορεί να αλλάξουν με απόφαση της Εθνοσυνέλευσης μόνο σε συμφωνία με τη θέληση του λαού ολόκληρης της Δημοκρατίας όπως αυτή εκφράζεται σε δημοψήφισμα από τουλάχιστον τα 2/3 των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ 70
10. Θα σχηματιστεί στη Συνέλευση της SRBH (Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης) ένα Συμβούλιο για Ερωτήσεις σχετικά με την Εγκαθίδρυση Ισότητας στα Έθνη και στις Εθνότητες της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Ισάριθμοι βουλευτές από τα κράτη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Μουσουλμάνοι, Σέρβοι και Κροάτες, κατάλληλος αριθμός βουλευτών από άλλα έθνη και εθνικότητες που ζουν στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη θα επιλεγούν ως μέλη του Συμβουλίου. Το Συμβούλιο θα υιοθετήσει αποφάσεις βασισμένες στη συμφωνία των μελών που εκπροσωπούν όλα τα έθνη και τις εθνότητες: η σύσταση και το εύρος της επιρροής και της δουλειάς του Συμβουλίου θα προβλέπεται από τον νόμο και θα πρέπει να υιοθετηθεί από τα 2/3 του συνόλου των βουλευτών στη Συνέλευση της SRBH. […]

Με πρωτοβουλία των βουλευτών της Συνέλευσης της SRBH, το Συμβούλιο θα αναθεωρήσει το ζήτημα της ισότητας των εθνών και των εθνοτήτων. Εάν τουλάχιστον είκοσι βουλευτές πιστεύουν ότι μια προτεινόμενη ρύθμιση ή άλλη θέσπιση υπό την αιγίδα της Συνέλευσης καταστρατηγεί την ισότητα των εθνών και των εθνοτήτων, το Συμβούλιο θα προετοιμάσει πρόταση πάνω στην οποία η Συνέλευση της SRBH θα ψηφίσει.

Θέματα ενδιαφέροντος για την επίτευξη της ισότητας των εθνών και των εθνοτήτων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, με πρόταση του Συμβουλίου, θα αποφασιστούν από τη Συνέλευση της SRBH σύμφωνα με μια ειδική διαδικασία που σχεδιάστηκε σύμφωνα με τους Νόμους Διαδικασιών της Συνέλευσης της SRBH, με πλειοψηφία 2/3 του συνολικού αριθμού βουλευτών.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης,
έτος XLVI, τεύχος 21, 31 Ιουλίου 1990.

β. Γελοιογραφία για το δίλημμα της ανεξαρτησίας

Δεν ξέρω εάν η Βοσνία θα είναι αυτόνομη, ανεξάρτητη ή εξαρτημένη, αλλά ξέρω ότι θα ΠΕΙΝΑΕΙ.

Oslobođenje, Σαράγιεβο, 3.02.1992, σελ. 2.

γ. Διακήρυξη της Εθνικής Κυριαρχίας και Ενότητας της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (Σαράγιεβο, 27 Φεβρουαρίου 1991)

1. Η Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης θα είναι κυρίαρχο, ενωμένο και αδιαίρετο δημοκρατικό κράτος όλων των πολιτών, θεμελιωμένο στις ελευθερίες και στα δικαιώματα του λαού και των πολιτών, στον νόμο και στην κοινωνική δικαιοσύνη.

2. Τα σύνορα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης δεν θα αλλάξουν.

3. Η κυριαρχία θα είναι δικαίωμα όλων των πολιτών της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, που θα ασκείται μέσω παλλαϊκών δημοψηφισμάτων και ελεύθερα εκλεγμένων αντιπροσώπων. […]

5. Το συνταγματικό σύστημα της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης θα θεμελιωθεί στις εγγυήσεις και στην ισότητα όλων των μορφών ιδιοκτησίας, στην άσκηση και στις εγγυήσεις της ελευθερίας, στην ισονομία, την εθνική και κάθε άλλου είδους ισότητα και όλες τις ανθρώπινες και ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα, στο πολυκομματικό πολιτικό σύστημα και στην κοινοβουλευτική δημοκρατία, στο κράτος δικαίου και στην προστασία και φροντίδα της φύσης και του περιβάλλοντος. […]

6. Αποφασισμένοι να επιλύσουν τη γιουγκοσλαβική κρίση πάνω στις αρχές της ισότητας, με ειρηνικό και δημοκρατικό τρόπο, οι πολίτες, τα έθνη και οι εθνότητες της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης έχουν αποφασίσει να υποστηρίζουν την ειρηνική τους συνύπαρξη και την κυριαρχία, ενότητα και εδαφική ακεραιότητα της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Skupstina Republike Bosne I Hercegovine, 1996, σελ. 30-32.

δ. Γελοιογραφία για τον εθνικό διχασμό στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη πριν από το δημοψήφισμα

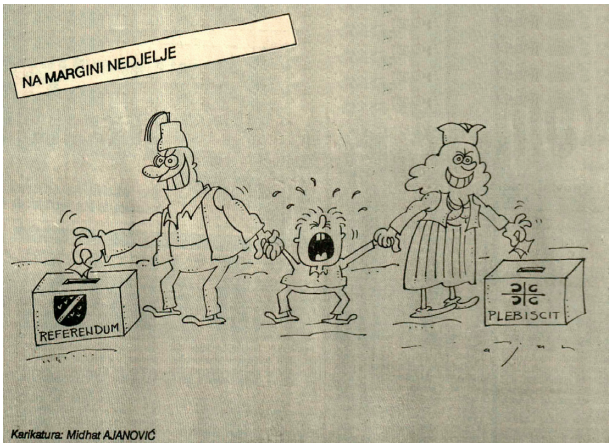

Oslobođenje, Σαράγιεβο, 24.02.1992, σελ. 6.

ε. Διακήρυξη της Δημοκρατίας του Σερβικού Λαού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (Σαράγιεβο, 9 Ιανουαρίου 1992)

1. Κατόπιν του δημοψηφίσματος που πραγματοποιήθηκε στις 9 και 10 Νοεμβρίου 1992, στο οποίο ο σερβικός λαός ψήφισε να παραμείνει στο κοινό κράτος της Γιουγκοσλαβίας, η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΣΕΡΒΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ ιδρύεται στις περιοχές των σερβικών αυτόνομων περιοχών και περιφερειών και σε άλλες σερβικές εθνοτικές οντότητες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, περιλαμβάνοντας περιοχές όπου ο σερβικός λαός είναι μειονότητα εξαιτίας της γενοκτονίας που υπέστη στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

2. Η Δημοκρατία είναι αναπόσπαστο κομμάτι του ομοσπονδιακού κράτους της Γιουγκοσλαβίας ως μία ομοσπονδιακή του μονάδα.

3. Η εδαφική οριοθέτηση με τις πολιτικές κοινότητες των άλλων λαών της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και η απόφαση για τα αμοιβαία δικαιωμάτα και υποχρεώσεις θα επιτευχθεί ειρηνικά και με συμφωνία, με σεβασμό στα εθνικά, ιστορικά, νομικά, πολιτιστικά, οικονομικά, γεωγραφικά και άλλα σημαντικά κριτήρια, καθώς και τα κριτήρια επικοινωνίας, και τιμώντας τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. […]

5. Το Σύνταγμα της Δημοκρατίας θα εγγυηθεί εξ ολοκλήρου ίσα δικαιώματα και ισότητα, και οι λαοί καθώς και οι πολίτες θα προστατευτούν διά νόμου από κάθε μορφή διάκρισης. […[

9. Τα όργανα της κυβέρνησης της πρώην SRBH (Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης) θα εκ-

προσωπούν τα κοινά όργανα των εθνικών κοινοτήτων στη μεταβατική περίοδο μέχρι μια τελική εδαφική οριοθέτηση και επίλυση των υπόλοιπων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, τα κοινά όργανα θα λάβουν αναγκαίες αποφάσεις και θα θεσπίσουν πράξεις με κοινή συναίνεση.

10. Αυτή η διακήρυξη τίθεται σε ισχύ την ημέρα της υιοθέτησής της και θα εφαρμοστεί την ημέρα της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Η εφαρμογή της Διακήρυξης θα αναβληθεί για ακαθόριστο διάστημα με την προϋπόθεση ότι εκείνοι που υπέβαλαν το αίτημα για αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης θα αποσύρουν το αίτημα μέχρι τις 15 Ιανουαρίου 1992.

Εφημερίδα της Κυβέρνησης του Σερβικού Λαού στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, έτος 1, τεύχος 1, 15 Ιανουαρίου 1992, σελ. 9-11.

Α-14. Συνταγματική διακήρυξη στις 2 Ιουλίου 1990 και η Διακήρυξη της Δημοκρατίας του Κοσόβου

Αλβανοί βουλευτές της Εθνοσυνέλευσης της Σοσιαλιστικής Αυτόνομης Επαρχίας Κοσόβου ανακοίνωσαν τη Συνταγματική Διακήρυξη της Δημοκρατίας του Κοσόβου στις 2 Ιουλίου 1990. Αυτό έλαβε χώρα μπροστά στο Κοινοβούλιο, καθώς δεν τους επιτράπηκε να εισέλθουν. Στις 5 Ιουλίου 1990 η Βουλή διαλύθηκε. Δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία του Κοσόβου πραγματοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1991.

Με βάση τη βούληση που εκφράστηκε σε όλο το Κόσοβο από την πλειοψηφία του λαού, βούληση που εντάσσεται στη διακήρυξη της Βουλής του Κοσόβου για τη νέα συνταγματική τάξη, και επίσης ορμώμενοι από τον ρόλο και τη θέση της Βουλής του Κοσόβου ως του σημαντικότερου εκπροσώπου και ως συνταγματικού οργάνου εξουσίας και αυτοδιοίκησης, η Βουλή του Κοσόβου ανακοινώνει επίσημα:

ΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΣΟΒΟ ΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΚΑΙ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΑ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ (ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ) ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ ΩΣ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΑ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ (ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ)

1. Αυτή η Διακήρυξη εκφράζει και ανακοινώνει την αυθεντική συνταγματική θέση του πληθυσμού του Κοσόβου και αυτής της Βουλής ως πράξη πολιτικής αυτοδιάθεσης εντός της Γιουγκοσλαβίας.

2. Αυτή η πράξη της Βουλής, δηλαδή να διακηρύξει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, το Κόσοβο ως ισότιμη μονάδα εντός της Γιουγκοσλαβίας, με βάση τις γνήσιες αρχές του σεβασμού της της λαϊκής βούλησης, αναμένει την επικύρωση της ιδρυτικής της πράξης στο πλαίσιο του Συντάγματος της Γιουγκοσλαβίας με πλήρη στήριξη της δημοκρατικής κοινότητας στη Γιουγκοσλαβία και διεθνώς.

3. Αυτή η Βουλή επικυρώνει τη νέα συνταγματική θέση του Κοσόβου ως πολιτικής-συνταγματικής κοινότητας και αναγνωρίζει την πολιτική-συνταγματική θέση των πολιτών και των ισότιμων εθνοτήτων του Κοσόβου, όπου οι Αλβανοί συνθέτουν την πλειοψηφία του πληθυσμού της περιοχής και έναν από τους πολυπληθέστερους λαούς στη Γιουγκοσλαβία, καθώς και των Σέρβων και των άλλων λαών, ώστε να θεωρούνται έθνη και όχι εθνότητες.

4. Στο μεταξύ, και μέχρι αυτή η Συνταγματική Διακήρυξη να εφαρμοστεί νομικά, η Βουλή και οι άλλες αρχές του Κοσόβου βασίζονται πιο πολύ στο Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας και όχι τόσο στις συνταγματικές τροποποιήσεις του 1989 της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας όσον αφορά τη θέση του Κοσόβου στο πλαίσιο της συνταγματικής τάξης στη Γιουγκοσλαβία, και κατά συνέπεια ακυρώνεται η απόφαση της Βουλής του Κοσόβου στις 23 Μαρτίου 1989 να συμφωνήσει με τις τροποποιήσεις αυτές.

5. Η Βουλή του Κοσόβου, μέχρι να ισχύσει το νέο Σύνταγμα του Κοσόβου, θα επικοινωνεί δημοσίως και θα χρησιμοποιεί, επικυρώνοντας ταυτόχρονα, ως προσδιορισμό για την κοινωνική και πολιτική κοινότητα που υφίσταται τώρα μόνο την ονομασία Κόσοβο.

Πρίστινα, 2 Ιουλίου 1990

Βουλευτές υπογράφοντες τη Διακήρυξη.

Συγκρίνετε πώς η πολιτική θέση του Κοσόβου προσδιορίζεται στο Σύνταγμα του 1990 της Σερβίας (πηγή Α-10) και στη Συνταγματική Διακήρυξη για τη Δημοκρατία του Κοσόβου (πηγή Α-14).

Α-15. Ελληνικές αντιδράσεις στην ανεξαρτησία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας»

Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη, 1994· το κεντρικό πανό αναγράφει «η Μακεδονία είναι ελληνική». Εφημερίδα *Το Βήμα*, 15 Αυγούστου 2014, http://www.tovima.gr/books-ideas/article/?aid=623345, ανάκτηση στις 20.03.2016.

Η ανεξαρτησία της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας από την ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία και η διακήρυξη της ανεξαρτησίας της ως «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» τον Σεπτέμβριο του 1991 (βλ. πηγή Α-6δ) προκάλεσε τις άμεσες αντιδράσεις των Ελλήνων τόσο εντός όσο και εκτός Ελλάδας. Διοργανώθηκαν μαζικές διαδηλώσεις· πολλαπλασιάζονταν συνεχώς τα δημοσιεύματα για την ελληνικότητα της Μακεδονίας από τα αρχαία χρόνια· γραμματόσημα, κέρματα και άλλα σχετικά αντικείμενα πωλούνταν σε τουριστικά καταστήματα· αεροδρόμια και κυβερνητικοί φορείς μετονομάζονταν με ονόματα από το ελληνικό μακεδονικό παρελθόν· στο μεταξύ, σε πολιτικό επίπεδο, όχι μόνο η δεξιά κυβέρνηση της περιόδου εκείνης αλλά και όλα τα κόμματα που κυβέρνησαν στη συνέχεια έθεσαν βέτο στην είσοδο του νέου κράτους σε διεθνείς οργανισμούς με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

1. Γιατί πιστεύετε ότι υπήρξε τέτοια αντίδραση στην Ελλάδα μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας»; Τι σήμαινε το όνομα «Μακεδονία» για τις δύο χώρες και πώς χρησιμοποιήθηκε; Συγκρίνετε με την πηγή Α-18.

2. Διεξάγετε έρευνα για το πώς η χρήση του ονόματος αποτυπώθηκε στους τομείς της εκπαίδευσης και στη δημόσια ιστορία στις δύο χώρες: σχολικά προγράμματα, σχολικά βιβλία, προπαγανδιστικά φυλλάδια, χάρτες, δημόσια ιστορία και εκπαίδευση κ.λπ.

Α.4. ΝΕΑ ΣΥΜΒΟΛΑ, ΝΕΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ, ΝΕΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ

Οι χώρες που προέκυψαν από το σοσιαλιστικό μπλοκ απέρριψαν οτιδήποτε συνδεόταν με τον σοσιαλισμό από τα ονόματά τους και τα σύμβολά τους. Τα νεότευκτα κράτη στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας υιοθέτησαν νέα σύμβολα (οικόσημα και σημαίες), νομίσματα, ακόμα και εθνικούς ύμνους. Μερικές φορές αυτά τα σύμβολα, όπως οι σημαίες της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και του Κοσόβου, ήταν, μετά από αίτημα της διεθνούς κοινότητας, σχεδιασμένα έτσι ώστε να στερούνται οποιουδήποτε ιστορικού περιεχομένου, προκειμένου να μη δώσουν αφορμή για διεθνοτικές διαμάχες. Οι περισσότερες από τις νέες χώρες αποκατέστησαν τις πραγματικές ή φαντασιακές τους ιστορικές παραδόσεις, όπως τα μεσαιωνικά οικόσημα (για παράδειγμα η Σερβία χρησιμοποίησε το οικόσημο του παλαιού Βασιλείου της Σερβίας), ή σχεδίασαν νέα οικόσημα που βασίζονταν στην ιστορική τους παράδοση. Αποδείχθηκαν, ωστόσο, αφορμή για διαμάχες, όπως για παράδειγμα η διαμάχη ανάμεσα στην Αυστρία (Επαρχία Καρινθίας) και τη Σλοβενία εξαιτίας της χρήσης του μεσαιωνικού συμβόλου της Πέτρας του Πρίγκιπα από τους Σλοβένους ως συμβόλου της μεσαιωνικής κρατικής τους υπόστασης. Από τότε που κέρδισε την ανεξαρτησία της, η Σλοβενία το πρωτοχρησιμοποίησε στα χαρτονομίσματα (βλ. πηγή Α-21) και μετά στο νόμισμα των 2 ευρώ. Γι' αυτόν τον λόγο, ο κυβερνήτης της Καρινθίας, Γιοργκ Χάιντερ, μετέφερε την Πέτρα του Πρίγκιπα από το Επαρχιακό Μουσείο του Κλάγκενφουρτ στην Επαρχιακή Βουλή. Μια ακόμα πιο σοβαρή διαμάχη σε σχέση με τη χρήση των συμβόλων εκδηλώθηκε μεταξύ της Βόρειας Μακεδονίας και της Ελλάδας (βλ. πηγή Α-18).

Α-16. Από τη Γιουγκοσλαβία στα εθνικά κράτη. Γελοιογραφία από τον Γιούγκοσλαβ Βλαχόβιτς

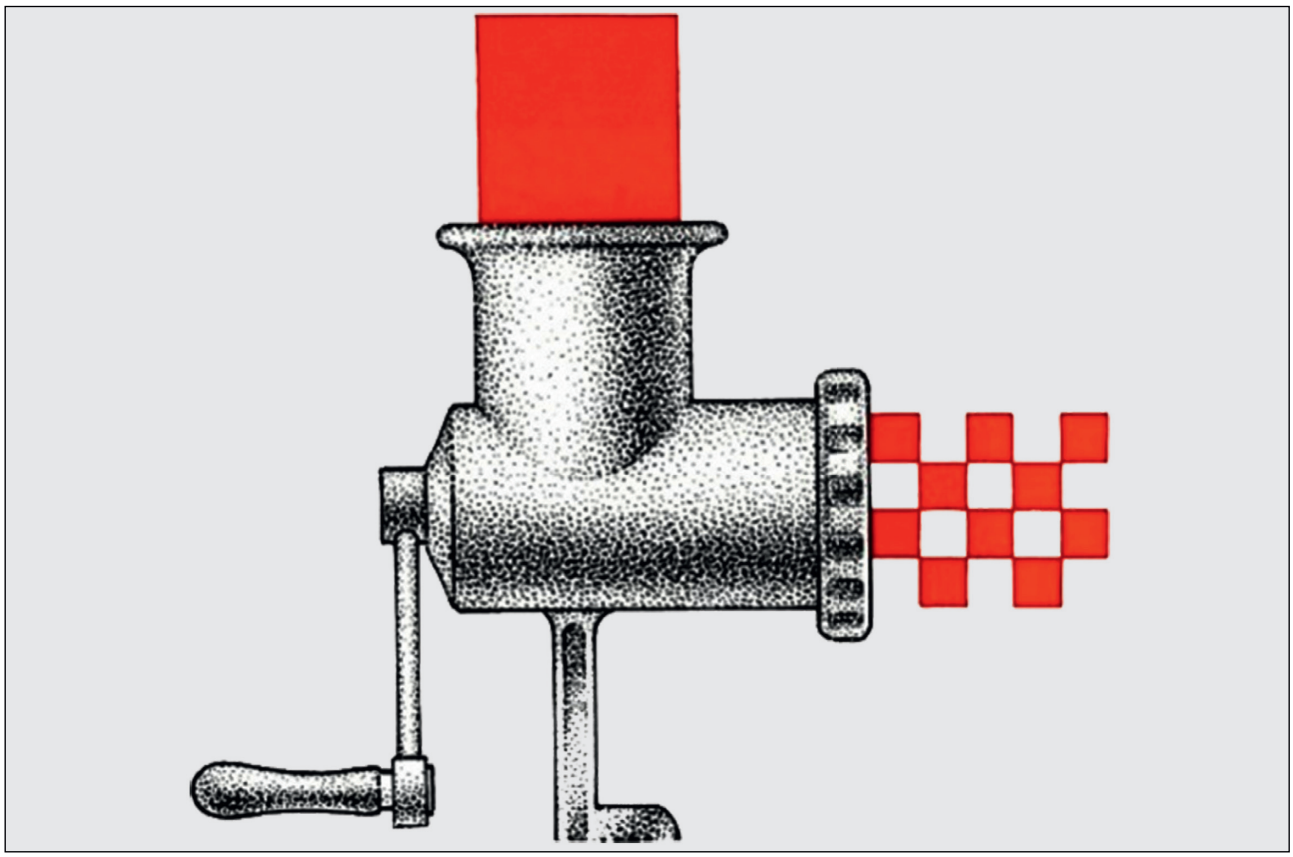

JUGOSLAV. Karikature Yugoslav Vlahovic, εκδ. από Nip Knjizevine Novine και NIN, Βελιγράδι 1991.

Περιγράψτε το σκίτσο. Τι συμβολίζει το κόκκινο χρώμα στο στόμιο της μηχανής; Εντοπίστε οικόσημα-κρατικά σύμβολα των πρώην Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας που έχουν λευκά και κόκκινα τετράγωνα (δείτε επίσης πηγή Α-19). Πιστεύετε ότι η στάση του συγγραφέα αναφορικά με τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας είναι θετική ή αρνητική;

Α-17. Εισαγωγή του δηναρίου στη Βόρεια Μακεδονία, 1992

Η Βόρεια Μακεδονία έγινε νομισματικά ανεξάρτητη στις 26 Απριλίου 1992 με την εφαρμογή του Νομισματικού Νόμου. Το όνομα του νομίσματός της, το δηνάριο, προτάθηκε από τον Πέταρ Ιλιέβσκι, κλασικιστή φιλόλογο και ερευνητή της μυκηναϊκής περιόδου, μέλος της Μακεδονικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών. Το όνομα προέρχεται από το ρωμαϊκό ασημένιο νόμισμα δηνάριο (denarius). Το Συμβούλιο της Εθνικής Τράπεζας της Δημοκρατίας της Μακεδονίας κήρυξε ανοιχτό Ανώνυμο Διαγωνισμό Σχεδιασμού του Δηναρίου. Σύμφωνα με τους όρους του Διαγωνισμού, τα σχέδια για το «μακεδονικό δηνάριο» θα αποτύπωναν τα κύρια ορόσημα της κρατικής υπόστασης της χώρας – μεταξύ άλλων μορφές από το ιστορικό και πολιτιστικό παρελθόν της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, ορόσημα εθνικά, οικονομικά, αρχιτεκτονικά, χλωρίδα και πανίδα κ.ά. Από τα επτά υποβληθέντα σχέδια στον ανώνυμο διαγωνισμό, οι κριτές ομόφωνα επέλεξαν τη συμμετοχή με το ψευδώνυμο «Δωριεύς».

Το χαρτονόμισμα των ***είκοσι δηναρίων*** απεικονίζει τα Λουτρά Νταούτ Πασά στην είσοδο της Παλαιάς Πόλης των Σκοπίων, χτισμένα στο δεύτερο μισό του 15ου αιώνα. Το 1948, τα Λουτρά αναστηλώθηκαν και προσαρμόστηκαν στη νέα τους λειτουργία ως γκαλερί τέχνης.

Το χαρτονόμισμα των ***εκατό δηναρίων*** απεικονίζει τον Καθεδρικό της Αγίας Σοφίας στην Οχρίδα, που χρονολογείται στον 11ο αιώνα. Οι τοιχογραφίες και η αρχιτεκτονική της συμπεριλαμβάνονται στα κοσμήματα της βυζαντινής τέχνης στην περιφέρεια της Αυτοκρατορίας. Η συντήρηση και ο καθαρισμός των τοιχογραφιών, καθώς και η αποκατάσταση ενός τοίχου της εκκλησίας ξεκίνησαν το 1949. Δέκα χρόνια αργότερα, η δουλειά στις τοιχογραφίες ολοκληρώθηκε και η αυθεντική μορφή της εκκλησίας αποκαταστάθηκε.

Α-18. Η σημαία της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας

Η Ελλάδα αμφισβήτησε το σύμβολο που επιλέχθηκε για τη σημαία από τη νέα κρατική οντότητα με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» που αναδύθηκε από την πρώην σοσιαλιστική ομοσπονδία της Γιουγκοσλαβίας. Η έντονη διαμάχη μεταξύ των δύο κρατών για τη σημαία διήρκεσε από το 1992 μέχρι το 1995. Το σύμβολο το οποίο η ελληνική πλευρά ονόμαζε «Αστέρι της Βεργίνας» και η άλλη πλευρά «ήλιο του Κουτλές» ήταν σύμβολο της αρχαίας μακεδονικής δυναστείας, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Μανώλη Ανδρόνικο που ανακάλυψε τη σαρκοφάγο και τον τάφο στη Βεργίνα (Ελλάδα) το 1977. Τις περασμένες δεκαετίες, αυτό το «αστέρι» ή «ήλιος» θεωρήθηκε από πολλούς και στις δύο χώρες κομμάτι της εθνικής τους ιστορίας, οδηγώντας σε αμοιβαίες κατηγορίες περί κλοπής της ιστορίας. Τα μέλη της διασποράς των δύο κρατών, ειδικά στην Αυστραλία και στη Βόρεια Αμερική, ήταν ιδιαίτερα ενεργά στη διαμάχη. Το 1995, η σημαία άλλαξε σύμφωνα με την Ενδιάμεση Συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (βλ. τόμο 2, πηγή Γ-15).

α. Η πρώτη σημαία, 1992

β. Η δεύτερη σημαία, 1995

Α-19. Κροατία: σημαία και οικόσημο

Εντοπίστε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των δύο οικοσήμων της Κροατίας.

Α-20. Κροατικό νόμισμα: το *κούνα*

Μετά την απόσχισή της από τη Γιουγκοσλαβία και την ανεξαρτησία της, η Κροατία επιχείρησε να επιτύχει νομισματική ανεξαρτησία. Ήδη από το 1991, το επίσημο γιουγκοσλαβικό νόμισμα, το *δηνάριο*, αντικαταστάθηκε προσωρινά από το κροατικό *δηνάριο*. Τον Μάιο του 1994, το *κούνα* έγινε το επίσημο νόμισμα της Κροατίας. Παρ' όλα αυτά, το ίδιο όνομα, *κούνα*, είχε χρησιμοποιηθεί για το νόμισμα του ανεξάρτητου Κράτους της Κροατίας από το 1941 μέχρι το 1945, κάτι που προκάλεσε διαμάχες στο νεότευκτο κράτος.

Η Κροατία σύντομα θα αποκτήσει νέο νόμισμα – το *κούνα*. Οι δημόσιες διαμαρτυρίες που πραγματοποιήθηκαν κατά καιρούς ενάντια στο νέο νόμισμα ήταν αδύναμες.

Οι πολιτικοί της αντιπολίτευσης που υποτίθεται ότι έχουν κάτι να πουν υπήρξαν σιωπηλοί, σύμφωνα με τη γνωστή τους πρακτική. Οι ελάχιστες δημόσιες προσωπικότητες που είπαν κάτι δεν το είπαν αρκετά δυνατά ή μετά βίας εισακούστηκαν. […] Οι λόγοι γι' αυτή τη σιωπή έγκεινται εν μέρει στον οπορτουνισμό και εν μέρει στην αποτυχία να αντιληφθούν τι σήμαινε πραγματικά η εισαγωγή του *κούνα*.

Ανακηρύσσοντας το *κούνα* εθνικό νόμισμα, η Δημοκρατία της Κροατίας ταυτίστηκε πλήρως με το καθεστώς της Ούστασα. Οι Κροάτες απέκτησαν ακόμα ένα θέμα για διαμάχη τα επόμενα χρόνια (διότι, προφανώς πολλοί αδυνατούν να σιωπήσουν και δεν θα το κάνουν), κάτι που θα τους χωρίσει σε δύο ασυμβίβαστα στρατόπεδα. Οι ξένοι θα φλυαρούν ξανά για το πώς οι φασιστικές τάσεις στη χώρα δυναμώνουν, κάτι το οποίο πρόθυμα προσφέρει η Κροατία. Καθώς ήταν ο πρόεδρος Τούτζμαν που επέμεινε έντονα για την εισαγωγή του *κούνα*, όλοι οι ισχυρισμοί του κατά καιρούς ότι είναι υποστηρικτής του αντιφασισμού έχασαν κάθε αξιοπιστία ούτως ή άλλως.

Ivo Golstein, «Za šaku kuna» [Για μια χούφτα *κούνα*], *Feral Tribune*, 30 Μαΐου 1994.

Α-21. Το σλοβενικό *τόλαρ*

Τον Οκτώβριο του 1991, το σλοβενικό κοινοβούλιο ψήφισε για νέο νόμισμα, το σλοβενικό *τόλαρ*. Παρ' όλα αυτά, καθώς δεν είχαν ακόμα τυπωθεί χαρτονομίσματα, κουπόνια χωρίς τίτλο κυκλοφόρησαν στις 9 Οκτωβρίου 1991. Τα διακοσμητικά μοτίβα τους δυσαρέστησαν κάποιες ξένες χώρες καθώς αποτύπωναν την εικόνα της Πέτρας του Πρίγκιπα, που ήταν σύμβολο της Σλοβενίας στη σλοβενική μυθολογία. Το σύμβολο, ωστόσο, χρησιμοποιήθηκε επίσης από τους Αυστριακούς και εν μέρει από τους Σλοβάκους. Τα κουπόνια χρησιμοποιήθηκαν μέχρι το 1994 όταν και τελικώς αντικαταστάθηκαν από τα χαρτονομίσματα *τόλαρ*.

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Βρίσκετε ομοιότητες ανάμεσα σε αυτή την ιστορία και την ιστορία για τη σημαία της Βόρειας Μακεδονίας;

Α-22. Αλλάζοντας τις αργίες: από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδία της Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) στα νέα έθνη-κράτη

α. Νέες δημόσιες αργίες στη Σερβία

Οι αργίες στη Σερβία άλλαξαν αρκετά στη διάρκεια της μετακομμουνιστικής περιόδου, όταν πολλές εορτές από την περίοδο της Σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας αντικαταστάθηκαν με νέες, «πιο ριζωμένες στην παράδοση». Ένα καλό παράδειγμα της «επιστροφής στην παράδοση» είναι η νέα Ημέρα Ίδρυσης του Κράτους της Σερβίας. Μετά τις 5 Οκτωβρίου 2002, η Σερβία υιοθέτησε την ημέρα Σρέτενγιε, που είναι η εορτή της Υπαπαντής, η παρουσίαση του Χριστού στον Ναό, και επίσης η ημέρα έναρξης της Πρώτης Σερβικής Εξέγερσης (1804) και της υιοθέτησης του πρώτου Σερβικού Συντάγματος (1835). Προφανώς, η μετακομμουνιστική κυβέρνηση ήθελε να διαρρήξει τους δεσμούς με το προηγούμενο καθεστώς, συνδέοντας μια ορθόδοξη θρησκευτική εορτή και τις απαρχές της σερβικής κρατικής υπόστασης. Έτσι, η εθνική εορτή έχει έντονα θρησκευτικά χαρακτηριστικά και είναι καλό παράδειγμα επανασυντηρητικοποίησης της σερβικής κοινωνίας, σε έντονη αντίθεση με την περίοδο της Σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας.

Οι μεταβολές των εθνικών εορτών από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδία της Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) στη Σερβία

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	SFRY		ΣΕΡΒΙΑ	
	ΑΡΓΙΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ	ΑΡΓΙΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ
1 Ιανουαρίου	Πρωτοχρονιά		Πρωτοχρονιά	
7 Ιανουαρίου			Ορθόδοξα Χριστούγεννα (Ιουλιανό ημερολόγιο)	
14 Ιανουαρίου				Ορθόδοξη Πρωτοχρονιά
27 Ιανουαρίου				Εορτή Αγίου Σάββα
15 Φεβρουαρίου			Ημέρα Ίδρυσης του Κράτους (γιορτή για την Πρώτη Σερβική Εξέγερση το 1804 και το πρώτο Σερβικό Σύνταγμα το 1835), εορτασμός ως Ημέρα Ίδρυσης του Κράτους από το 2002	
8 Μαρτίου		Ημέρα της Γυναίκας		
22 Απριλίου				Ημέρα Μνήμης Ολοκαυτώματος
1 Μαΐου	Πρωτομαγιά		Πρωτομαγιά	
9 Μαΐου		Ημέρα Νίκης (1945)		Ημέρα της Ευρώπης/ Ημέρα της Νίκης
13 Μαΐου		Ημέρα Υπηρεσιών και Οργάνων Ασφαλείας		
15 Μαΐου		Ημέρα Νίκης στη Γιουγκοσλαβία (1945)		
21 Μαΐου		Ημέρα των Γιουγκοσλαβικών Εναέριων Δυνάμεων		
25 Μαΐου		Γενέθλια του στρατάρχη Τίτο – Ημέρα Νεολαίας		
28 Ιουνίου				Εορτή Αγίου Βίτου
4 Ιουλίου	Ημέρα των Μαχητών (1941, εξέγερση ενάντια στη γερμανική Κατοχή)			
7 Ιουλίου	Ημέρα εξέγερσης στη Σερβία (1941)			
21 Οκτωβρίου				Εθνική Ημέρα Μνήμης Θυμάτων Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου
7 Νοεμβρίου		Ημέρα της Οκτωβριανής Επανάστασης (Ρωσία, 1917)		
11 Νοεμβρίου			Ημέρα Εκεχειρίας (Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, 1918)	
29 Νοεμβρίου	Ημέρα Δημοκρατίας (1943)			
22 Δεκεμβρίου		Ημέρα του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού		
25 Δεκεμβρίου				Χριστούγεννα (Γρηγοριανό ημερολόγιο)

Μελετήστε τον πίνακα στον οποίο παρουσιάζονται διαφορετικές εορτές και αργίες στη σοσιαλιστική και μετασοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία.

Σε ποια σημεία εντοπίζετε τις βασικότερες αλλαγές; Διατυπώστε τις εξηγήσεις για αυτές τις αλλαγές.

β. Δημόσιες αργίες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη δεν έχει τις ίδιες αργίες σε όλα τα εδάφη της. Στα καντόνια της Ομοσπονδίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης με πλειονότητα Μουσουλμάνων, η 25 Νοεμβρίου εορτάζεται ως Εθνική Ημέρα και η 1 Μαρτίου ως Ημέρα Ανεξαρτησίας. Στην Ομοσπονδία Βοσνίας και Ερζεγοβίνης με κροατική πλειονότητα, ανεπίσημα εορτάζουν στις 18 Νοεμβρίου την Ημέρα ίδρυσης της Κροατικής Κοινότητας Ερζέγ-Βοσνίας. Στη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας εορτάζουν στις 9 Νοεμβρίου την Ημέρα της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και στις 21 Νοεμβρίου την Ημέρα της Υπογραφής της Συμφωνίας Ντέιτον. Κοινές αργίες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι η Πρωτοχρονιά (1 και 2 Ιανουαρίου) και η Εργατική Πρωτομαγιά.

Εθνοτικοί διαχωρισμοί στον εορτασμό των αργιών

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Μουσουλμανική πλειονότητα	ΣΕΡΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ	ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Κροατική πλειονότητα
1 Ιανουαρίου	Πρωτοχρονιά	Πρωτοχρονιά	Πρωτοχρονιά
9 Ιανουαρίου		Ημέρα της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας (1992)	
1 Μαρτίου	Ημέρα Ανεξαρτησίας (1992)		
1 Μαΐου	Πρωτομαγιά	Πρωτομαγιά	Πρωτομαγιά
18 Νοεμβρίου			Ημέρα ίδρυσης της Κροατικής Κοινότητας της Ερζέγ-Βοσνίας (1991)
21 Νοεμβρίου	Ημέρα της Υπογραφής της Συμφωνίας Ντέιτον	Ημέρα της Υπογραφής της Συμφωνίας Ντέιτον	Ημέρα της Υπογραφής της Συμφωνίας Ντέιτον (1995)

Γιατί υπάρχουν διαφορετικές αργίες για τις εθνοτικές κοινότητες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας; Συζητήστε την έλλειψη κοινής εθνικής αργίας και το νόημα του «εορτασμού» της Συμφωνίας Ντέιτον.

Α-22. Μια διαφωνία για τα σύμβολα στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου αποκαλύπτει διαμάχη περί ταυτοτήτων – 1996

Λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου της Κύπρου ξεκίνησε μια συζήτηση για τον χαρακτήρα του, που ήταν ενδεικτική των πολιτικών ζυμώσεων εντός της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Η διαφωνία για το εάν έπρεπε να υψωθεί στο πανεπιστήμιο σημαία ελληνική ή κυπριακή ήταν μια προέκταση της συζήτησης για την ταυτότητα των Ελληνοκύπριων.

α. Η γνώμη του Γενικού Εισαγγελέα της Δημοκρατίας της Κύπρου για το θέμα της σημαίας στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου

Το Πανεπιστήμιο υποχρεωτικά οφείλει να αναρτά καθημερινά τη σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δεν έχει δικαίωμα να αναρτά καθημερινά την ελληνική σημαία. Έχει δικαίωμα να αναρτά μαζί με την κυπριακή σημαία και την ελληνική σημαία κατά τας εορτάς.

Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 12 Νοεμβρίου 1996.

β. Ένα σχόλιο από την εφημερίδα *Σημερινή* στις 13 Νοεμβρίου 1996

Το όλο θέμα αφήνεται στη βούληση της πλειοψηφίας των φοιτητών: Ή θα περιφρουρήσουν την ελληνική σημαία, που απεφάσισαν ότι δεν πρέπει να αποχωριστούν, ή θα γίνουν μάρτυρες της υποστολής της υπό τα πανηγυρικά χειροκροτήματα των μειοψηφούντων συναδέλφων τους… Κατά τη λήψη των αποφάσεών τους, ας σκεφθούν ότι πριν 38 χρόνια, κάποιοι συνομήλικοί τους, αυτοπροαιρέτως δρώντες, πρόσφεραν εκεί, κάτω από τον ιστό, τη θυσία τους για να δουν ελληνική σημαία και ελληνικό πνευματικό φως να εκπέμπεται.

Μαυράτσας, 1998, σελ. 129-130.

Γιατί υπήρξε διαμάχη σχετικά με την ελληνική ή κυπριακή σημαία στο Πανεπιστήμιο της Κύπρου; Ποια ταυτότητα διεκδικούνταν και αμφισβητούνταν εκεί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

Εισαγωγή 37

Β.1. Η πορεία προς τη διάλυση 41

Β.2. Οι πόλεμοι 1991-1995 47

Β.3. Η πολιορκία του Σαράγιεβο 60

Β.4. Στρατόπεδα 64

Β.5. Οι πόλεμοι 1998-2001 66

Β.6. Θηριωδίες και εθνοκάθαρση 77

Β.7. Εξαναγκαστική μετανάστευση και πρόσφυγες 80

Β.8. Παιδιά και νέοι στη διάρκεια του πολέμου 85

Β.9. Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς 87

Β.10. Ενάντια στον πόλεμο 90

Β.11. Ο πόλεμος των δημοσιογράφων 95

Β.12. Διεθνείς και βαλκανικές αντιδράσεις 97

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Γιουγκοσλαβία, σοσιαλιστικό κράτος, μέλος των Αδεσμεύτων, με ανοικτά σύνορα και ένα συγκεκριμένο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα που ονομάζεται σοσιαλιστική αυτο-οργάνωση ή τιτοϊσμός (από το όνομα του αρχηγού Γιόσιπ Μπροζ Τίτο), μετά τον θάνατο του Τίτο (1980) οδηγήθηκε σε μια πολύπλευρη κρίση: πρώτα οικονομική και πολιτική και μετέπειτα διεθνοτική. Το ιδεώδες της «αδελφοσύνης και ενότητας» ανάμεσα στα γιουγκοσλαβικά έθνη εξέπνευσε και ο εθνικισμός αυξήθηκε. Η Γιουγκοσλαβική Λίγκα των Κομμουνιστών επιχείρησε να αντισταθεί σε αυτό με διοικητικές απαγορεύσεις και οργανώνοντας ιδεολογικές ολομέλειες. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης περιορίστηκαν στα σύνορα του δικού τους ομόσπονδου κράτους, σε συνδυασμό με κάποιους από τους ηγέτες των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών οι οποίοι είχαν ξεκινήσει να χτίζουν τις πολιτικές τους καριέρες πάνω στον εθνικισμό στα τέλη του 1980. Όλα αυτά τα στοιχεία αποτέλεσαν το εύφλεκτο εθνικιστικό θεμέλιο του πολέμου. Κάθε έθνος στη Γιουγκοσλαβία ένιωθε ότι είχε γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης και στερήσεων, εθνικά και οικονομικά. Οι ιστορικές συγκρούσεις μεταξύ των Σέρβων και των Αλβανών καθώς επίσης των Σέρβων και των Κροατών αναζωπυρώθηκαν. Στη Σερβία, ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς βρισκόταν σε άνοδο και ένωσε τις δυνάμεις του με εθνικιστές διανοούμενους που επέμεναν ότι όλοι οι Σέρβοι έπρεπε να ζουν σε μία χώρα.

Καθώς οι Σέρβοι ζούσαν στην Κροατία, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στο Μαυροβούνιο, αυτή η ιδέα θα σήμαινε την αλλαγή των γιουγκοσλαβικών συνόρων και την αλλαγή ισορροπιών μεταξύ των λαών της Γιουγκοσλαβίας και στη δομή της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας (το σχέδιο «Μεγάλη Σερβία», κατά τους επικριτές του). Αυτό οδήγησε στη σύγκρουση μεταξύ Σερβίας και Σλοβενίας, την πρώτη μιας σειράς διεθνικών συγκρούσεων που ξέσπασαν στη Γιουγκοσλαβία. Ήταν μια εν πολλοίς ιδιαίτερη διαμάχη, καθώς δεν συνέβαινε ανάμεσα σε λαούς που ήταν εχθρικοί μεταξύ τους στο παρελθόν. Καλλιεργήθηκε γύρω από τη διχοτομία μεταξύ μιας δημοκρατικής, συνομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας στην Ευρώπη, που θα ήταν ανοιχτή στον κόσμο, και μιας πολύ συγκεντρωτικής ομοσπονδίας υπό τον έλεγχο μιας σερβικής πλειοψηφίας, πιθανότατα υπό κομμουνιστικό καθεστώς. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις στη Σλοβενία δεν εκτελέστηκαν απευθείας από τον σερβικό στρατό, που δεν υπήρχε εκείνο το διάστημα, αλλά από τον Λαϊκό Γιουγκοσλαβικό Στρατό (JNA). Μετά τον θάνατο του Τίτο, ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός θεωρείτο ο μοναδικός θεματοφύλακας της Ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας, της «αδελφοσύνης και της ενότητας», καθώς και της κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Δεν αναγνώριζε τη δικαιοδοσία της διαιρεμένης ομοσπονδιακής προεδρίας που ήταν επίσημα ο ανώτατος διοικητής του στρατού. Όλοι οι υπουργοί Άμυνας ήταν στρατηγοί, χωρίς εξαίρεση, και ο στρατός είχε καθοριστικό πολιτικό ρόλο.

Ο πόλεμος των δέκα ημερών στη Σλοβενία στα τέλη Ιουνίου και στις αρχές Ιουλίου του 1991 χαρακτηρίστηκε από μια περιορισμένη παρέμβαση του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) που, ακολουθώντας τη διακήρυξη ανεξαρτησίας της Σλοβενίας, στόχευε να αναλάβει τον έλεγχο όλων των συνοριακών περασμάτων και αεροδρομίων στη Σλοβενία με τη δικαιολογία ότι ο ρόλος του στρατού ήταν να προστατεύει την ενότητα του γιουγκοσλαβικού κράτους. Υπήρχαν σχετικές αντιστάσεις από τη Σλοβενική Εδαφική Άμυνα και την αστυνομία, που ήταν έτοιμες να υπερασπιστούν το πρόσφατα ανακηρυγμένο ανεξάρτητο κράτος. Ο ακόμη εθνοτικά μεικτός Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός (JNA), με στρατιώτες σε σύγχυση από όλες τις εθνότητες της χώρας, συμπεριλαμβανομένων των Σλοβένων, άρχισε να φυλλοροεί. Γιουγκοσλάβοι αξιωματούχοι που είχαν ζήσει στη Σλοβενία για δεκαετίες και είχαν οικογένειες εκεί βίωσαν μεγάλα διλήμματα. Η σλοβενική πλευρά επίσης αντιμετώπισε ψυχολογικά διλήμματα, καθώς οι στρατιώτες δεν είχαν εμπειρία μαχών και διαπίστωσαν ότι έπρεπε να πολεμήσουν συμπολίτες τους από την ίδια χώρα, μεταξύ των οποίων και Σλοβένους.

Ήταν καιρός να επέμβει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Μεταξύ 3 και 7 Ιουλίου 1991 εκπρόσωποι της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και των «Τριών Ευρωπαϊκών Δυνάμεων» (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία) συναντήθηκαν στα νησιά Μπριούνι, όπου συμφώνησαν σε εκεχειρία και, για τρεις μήνες, διακοπή των μέτρων της Σλοβενίας για ανεξαρτησία. Στο τέλος του χρόνου, μετά από μια αποτυχημένη διάσκεψη για τη Γιουγκοσλαβία και με ειδικές πιέσεις από τη Γερμανία (που στην αρχή υποστήριξε τη Γιουγκοσλαβία, πριν αλλάξει γνώμη), η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να αναγνωρίσει αυτές τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες που είχαν διακηρύξει την ανεξαρτησία τους. Ό,τι απέμεινε από τη Γιουγκοσλαβία, δηλαδή η Σερβία και το Μαυροβούνιο, παρέμειναν σε ένα κράτος που τώρα ονομαζόταν Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

Οι σχέσεις εντός της Κροατίας χειροτέρεψαν μετά τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές τον Απρίλιο και τον Μάιο του 1990, όταν ανήλθε στην εξουσία η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ), με αρχηγό τον Φράνιο Τούτζμαν. Η δη-

μοκρατική κυβέρνηση ήθελε να αλλάξει όσο το δυνατόν περισσότερο την πολιτική ισορροπία των δυνάμεων στην Κροατία, καθώς οι Σέρβοι αποτελούσαν το 14% (580.000) του πληθυσμού και, για ιστορικούς λόγους, είχαν σημαντική επιρροή στον πολιτικό στίβο καθώς επίσης στην αστυνομία και στις υπηρεσίες πληροφοριών. Η νέα κυβέρνηση έτρεφε ιδιαίτερη νοσταλγία για το καθεστώς της Ούστασα του Ανεξάρτητου Κράτους της Κροατίας (στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου). Οι Σέρβοι στην Κροατία ξεκίνησαν μια εξέγερση που υποστηρίχθηκε από τη Σερβία, η οποία τους παρείχε υλική στήριξη και όπλα. Οι Σέρβοι συγκεκριμένα αντιτάχθηκαν στην πρόθεση της νέας κροατικής ηγεσίας να αποσχιστεί από τη Γιουγκοσλαβία. Ο Τούτζμαν προσπάθησε να καταπνίξει τις διαμαρτυρίες με αστυνομική δράση που στόχευε να διασφαλίσει τον απόλυτο έλεγχο της επικράτειας όπου πλειοψηφούσε ο σερβικός πληθυσμός, αλλά οι Σέρβοι ξεκίνησαν να κλείνουν δρόμους το καλοκαίρι του 1990 και να σχηματίζουν τις λεγόμενες αυτόνομες περιοχές υπό τη δική τους διοίκηση. Η κατανομή των σερβικών οικισμών ήταν τέτοια ώστε φάνταζε πιθανό να χωριστεί στα δύο η Κροατία. Τον Οκτώβριο του 1990, οι Σέρβοι ξεκίνησαν ένοπλη δράση με επιθέσεις σε τοπικά αστυνομικά τμήματα. Η Σερβική Αυτόνομη Περιοχή (SAO) της Κράινα με έδρα στο Κνιν ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1990 και τον Φεβρουάριο του 1991 αποσχίστηκε από την Κροατία. Μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κροατίας από τη Γιουγκοσλαβία τον Ιούνιο 1991, η κατάσταση κλιμακώθηκε σε πόλεμο που διήρκεσε από το 1991 ως το 1995. Στο πλευρό των Σέρβων ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός (JNA) ενεπλάκη σε αυτόν τον πόλεμο ενώ η Γιουγκοσλαβία υφίστατο ακόμα.

Ο πόλεμος για την κροατική ανεξαρτησία (ο Πόλεμος για την Πατρίδα, όπως τον ονομάζουν οι Κροάτες) ήταν περιορισμένος κυρίως σε περιοχές με εθνοτικά μεικτό πληθυσμό (Σλαβονία, Μπάνια, Κόρντουν, Λίκα και Δαλματία) και σε περιοχές που οι Σέρβοι θεωρούσαν δικές τους. Στη διάρκεια του πολέμου, η Κροατία κέρδισε τη συμπάθεια της διεθνούς κοινότητας. Μεταξύ άλλων, η συμπάθεια αυτή ενισχύθηκε από τη μακρά πολιορκία και τον βομβαρδισμό του Ντουμπρόβνικ καθώς και την πολιορκία και κατοχή του Βούκοβαρ, ενός λιμανιού στον Δούναβη στην ανατολική Σλαβονία, κοντά στα σύνορα με τη Σερβία, και τη σφαγή που έλαβε χώρα μετά την κατάληψη της πόλης. Τον Μάιο του 1995, ο κροατικός στρατός νίκησε τις σερβικές δυνάμεις στην Επιχείρηση Κεραυνός και η δυτική Σλαβονία επέστρεψε στον κροατικό έλεγχο. Η Επιχείρηση Θύελλα ακολούθησε τον Αύγουστο του 1995 και ο πόλεμος ολοκληρώθηκε όταν το Κνιν, η πρωτεύουσα της αποκαλούμενης Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα, κατελήφθη από κροατικές δυνάμεις. Από τους Κροάτες αποκαλείται «απελευθέρωση» και από τους Σέρβους «πτώση» του Κνιν. Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια Αμερικανών πρώην στρατιωτών, με τη σιωπηρή κυβερνητική υποστήριξη των ΗΠΑ και την εμπλοκή του Στρατού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Ακολούθησε η μαζική έξοδος των Σέρβων (περίπου 200.000) και η πυρπόληση χωριών. Το έδαφος που παρέμεινε και ελεγχόταν από τους Σέρβους στην ανατολική Σλαβονία και στην Μπαράνια θα επανενσωματωνόταν ειρηνικά στην Κροατία, κατά τη συμφωνία του Έρντουτ, μεταξύ 1996 και 1998, με τη βοήθεια της Μεταβατικής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στην Ανατολική Σλαβονία (UNTAES). Ο πόλεμος για την κροατική ανεξαρτησία στοίχισε τη ζωή 13.233 ατόμων από την κροατική πλευρά, ενώ 1.149 άτομα εξαφανίστηκαν και 33.043 τραυματίστηκαν. Ο αριθμός των θυμάτων της σερβικής πλευράς υπολογίζεται σε 7.000 περίπου. Και οι δύο πλευρές επιδόθηκαν σε βίαιη εθνοκάθαρση και διέπραξαν διάφορα εγκλήματα πολέμου. Εκατοντάδες χιλιάδες αναγκάστηκαν να αφήσουν τα σπίτια τους. Πολλοί σκοτώθηκαν και ιδιοκτησίες καταστράφηκαν. Από κροατικής πλευράς, το προσφυγικό ρεύμα αυξήθηκε στα τέλη του 1991, και από σερβικής πλευράς μετά τις τελικές επιχειρήσεις του 1995.

Ο πόλεμος της Κροατίας ήταν το πρελούδιο μιας αναμενόμενης και ακόμα πιο βίαιης διαμάχης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη που είχε τον πιο μεικτό εθνοτικό πληθυσμό στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991, το 43% του πληθυσμού ήταν Μουσουλμάνοι, το 31% Σέρβοι και το 17% Κροάτες, και η γεωγραφική κατανομή των μεικτών εθνοτικών ομάδων έμοιαζε με το δέρμα της λεοπάρδαλης, καθιστώντας αδύνατο να χαράξει κανείς γραμμές ανάμεσά τους. Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές πραγματοποιήθηκαν τον Δεκέμβριο του 1990, και κέρδισαν τα τρία εθνικά κόμματα. Τα αποτελέσματα απεικόνιζαν την εθνοτική σύνθεση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Αφότου η Σλοβενία και η Κροατία διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη δέχτηκε την πρόταση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να αποφασίσουν οι δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας εάν ήθελαν να γίνουν ανεξάρτητα κράτη και να πληρούν τις προϋποθέσεις για διεθνή αναγνώριση. Η απόφαση προκάλεσε ρήγματα στον συνασπισμό: οι Σέρβοι ήθελαν να διατηρήσουν δεσμούς με τη Γιουγκοσλαβία (ή να γίνουν μέρος μιας διευρυμένης Σερβίας), οι Κροάτες στην Ερζεγοβίνη ενδιαφέρονταν να ενωθούν με μια διευρυμένη Κροατία και ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν να εγκαθιδρύσουν το δικό τους κράτος εντός της Βοσνίας, ενώ οι Μουσουλμάνοι επιθυμούσαν την ανεξαρτησία της ενωμένης Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, βασιζόμενοι στην εκτίμηση ότι ο αριθμός των κατοίκων και οι δημογραφικές τάσεις θα τους μετέτρεπαν στον κυρίαρχο πληθυσμό. Ένα δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία πραγματοποιήθηκε στις 29 Φεβρουαρίου

και 1 Μαρτίου 1992. Ακολούθησαν ανεπιτυχείς προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να χωρίσει τη χώρα σε καντόνια ανάλογα με την εθνότητα. Οι Μουσουλμάνοι και οι Κροάτες ψήφισαν για ένα ανεξάρτητο κράτος, αλλά το δημοψήφισμα το μποϊκόταραν κυρίως οι Σέρβοι. Στις 3 Μαρτίου 1992, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος, με ισχυρή υποστήριξη από τις Ηνωμένες Πολιτείες, που πίστευαν ότι αυτός ήταν ο καλύτερος τρόπος να αποφευχθεί ένας πόλεμος στη Βοσνία.

Οι διεθνοτικές εντάσεις κλιμακώθηκαν αμέσως μετά τις εκλογές το 1990. Η σερβική κοινότητα, ενισχυμένη από την υποστήριξη του Βελιγραδίου και εξοπλισμένη με συσσωρευμένα στρατιωτικά όπλα και τεχνολογία που έφερε ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός (JNA) από τη Σλοβενία, τη δυτική Κροατία και τη Μακεδονία, επαρκή για πολλά χρόνια πολέμου, ακολούθησε το πρότυπο των Σέρβων από την Κροατία και ξεκίνησε να σχηματίζει αυτόνομες περιοχές. Τον Νοέμβριο του 1991, οι Σερβοβόσνιοι διοργάνωσαν δημοψήφισμα στο οποίο αποφάσισαν να παραμείνουν σε κοινό κράτος με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Στις 18 Μαρτίου 1992 το σχέδιο ειρήνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Εθνών για την αποκέντρωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, το οποίο δημιουργήθηκε από τον Ζοζέ Κουτιλέιρο, απορρίφθηκε από τον ηγέτη των Βόσνιων Μουσουλμάνων Αλία Ιζετμπέγκοβιτς, τροφοδοτώντας έτσι τις αποσχιστικές τάσεις τόσο των Σέρβων όσο και των Κροατών. Οι Σερβοβόσνιοι διακήρυξαν τη Δημοκρατία του Σερβικού Λαού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στις 9 Ιανουαρίου 1992 και τότε, σε κλιμάκωση των πράξεών τους, διακήρυξαν ολοσχερώς την ανεξαρτησία τους. Τελικώς, αφαίρεσαν την ονομασία Βοσνία-Ερζεγοβίνη ούτως ώστε η οντότητά τους να λέγεται απλώς Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας [Republika Srpska – RS] (Αύγουστος του 1992).

Ακολουθώντας το παράδειγμα των Σέρβων, οι Κροάτες ανακήρυξαν την Κροατική Κοινότητα Ερζέγ-Βοσνίας στις 18 Νοεμβρίου 1991: είχε ως έδρα της το κροατικό κομμάτι του Μόσταρ, με επικεφαλής τον Μάτε Μπόμπαν. Υφίστατο μέχρι τον Μάρτιο του 1994, αλλά στο μεταξύ, στις 28 Αυγούστου 1993, έγινε δημοκρατία (η Κροατική Δημοκρατία Ερζέγ-Βοσνίας). Είχε τις δικές της στρατιωτικές μονάδες – το Κροατικό Συμβούλιο Άμυνας (Hrvatsko Vijeće Obrane – HVO) που εξοπλιζόταν κυρίως από την Κροατία, και αρχικά περιλάμβανε πολλούς Βόσνιους Μουσουλμάνους. Το HVO πολέμησε τους Σέρβους μεταξύ Απριλίου 1993 και Μαρτίου 1994 και επίσης τους Μουσουλμάνους (Βόσνιους). Στις σερβικές και κροατικές οντότητες που αναδύθηκαν, πραγματοποιήθηκαν εθνοκαθάρσεις που περιλάμβαναν επίσης την καταστροφή πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων.

Η ανεξαρτησία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης αναγνωρίστηκε διεθνώς στις 6 Απριλίου 1992, και μία ημέρα αργότερα σερβικές παραστρατιωτικές μονάδες ξεκίνησαν βομβαρδισμούς της πόλης του Σαράγιεβο από τους γύρω λόφους. Ταυτόχρονα, ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός (JNA) ξεκίνησε στρατιωτική εκστρατεία ενάντια στο Ζβόρνικ, στα Φότσα, το Βίσεγκραντ και άλλους οικισμούς. Ο Στρατός της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας σχηματίστηκε από μονάδες του JNA στις αρχές των επιχειρήσεων στις 12 Μαΐου 1992: είχε περίπου 80.000 μέλη και καθοδηγείτο από τον στρατηγό Ράτκο Μλάντιτς. Ο στρατός αυτός συνέχισε να χρηματοδοτείται από τη Γιουγκοσλαβία (Σερβία). Το σχέδιο των Σέρβων ήταν σχετικά απλό: να καταλάβουν τις κοιλάδες των ποταμών Δρίνου και Σάβα, να εγκαθιδρύσουν μια ενοποιημένη επικράτεια με τη Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα στην Κροατία, να καταλάβουν όσο γίνεται περισσότερο έδαφος της Ερζεγοβίνης, να κρατήσουν περικυκλωμένο το Σαράγιεβο και να συντρίψουν τη μουσουλμανική αντίσταση. Καθώς ο πληθυσμός ήταν μεικτός, επιδόθηκαν και σε εκτεταμένη εθνοκάθαρση, με δολοφονίες πολιτών, κράτηση αντρών σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και βιασμούς γυναικών. Εντός έξι εβδομάδων, οι σερβικές δυνάμεις έλεγχαν τα δύο τρίτα του βοσνιακού εδάφους και το 1994, όταν ήταν απόλυτα ισχυρές, το 70%. Μια «πάλη όλων εναντίον όλων» λάμβανε χώρα στη Βοσνία. Έτσι, υπήρξαν συγκρούσεις ανάμεσα στους Βόσνιους Μουσουλμάνους το 1993 και 1994 στο Τσάζιν Κράινα, μεταξύ του Στρατού της Ομοσπονδίας και του αντιπάλου του Ιζετμπέγκοβιτς, Φίκρετ Άμπντιτς· υπήρξε επίσης ένας πόλεμος μεταξύ Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών, που συμμάχησαν με τους Σέρβους σε επιθέσεις εναντίον Βόσνιων Μουσουλμάνων σε κάποια μέρη της Βοσνίας.

Το εμπάργκο των Ηνωμένων Εθνών στην πώληση όπλων στις πρώην δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας ήταν σαφώς επιζήμιο για τους Βόσνιους Μουσουλμάνους και τους Κροάτες, και οι αποκλίνουσες απόψεις μερικών χωρών (η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν υπέρ των Σέρβων, η Γερμανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες επέμεναν στην υποστήριξη Κροατών και Μουσουλμάνων) καθώς και η αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης απλώς και μόνο παρέτειναν τα δεινά της Βοσνίας. Ανάμεσα στις αποτυχημένες διπλωματικές πρωτοβουλίες να τερματιστεί ο πόλεμος και να επιλυθεί η κρίση ήταν το αποκαλούμενο Σχέδιο Βανς-Όουεν της Συνδιάσκεψης Ειρήνης τον Ιανουάριο του 1993. Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο, η Βοσνία θα χωριζόταν σε δέκα αυτόνομες περιοχές συν το Σαράγιεβο ως αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη – το προαπαιτούμενο για αυτό θα ήταν η κατάπαυση του πυρός. Κάθε εθνοτική ομάδα θα έπρεπε να είναι η πλειοψηφική πληθυσμιακή ομάδα σε τρεις από τις δέκα περιοχές, ενώ το Σαράγιεβο θα είχε μεικτό πληθυσμό. Αυτό το σχέδιο απορρίφθηκε από τους Σέρβους και επικρίθηκε από τη διεθνή κοινότητα.

Το 1994, Κροάτες και Βόσνιοι Μουσουλμάνοι (με ηγέτες τον Τούτζμαν και τον Ιζετμπέγκοβιτς αντίστοιχα) συμφώνησαν σε συμμαχία, υπό την πίεση των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι Αμερικανοί «σύμβουλοι» άρχισαν να εκπαιδεύουν τον στρατό των Βόσνιων Μουσουλμάνων και των Κροατών οι οποίοι, με τη σιωπηλή έγκριση των ΗΠΑ, ενισχύθηκαν με μαχητές από ισλαμικές χώρες. Οι παράγοντες που συνέδραμαν περισσότερο στον τερματισμό του πολέμου ήταν τα εγκλήματα πολέμου όπως η σφαγή περισσότερων από 8.000 Βόσνιων Μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995, που αναγνωρίστηκε ως γενοκτονία από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ICJ), και άλλες σφαγές όπως αυτή στο Σαράγιεβο, που πολιορκήθηκε από τους Σέρβους για πάνω από 1.000 ημέρες. Ο Αμερικανός διπλωμάτης Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ ξεκίνησε αποτελεσματική διεθνή εκστρατεία με πολλούς συμβιβασμούς και δυσμενείς παράπλευρες συνέπειες. Σχηματίστηκε ευρεία διεθνής συμμαχία ενάντια στους Σέρβους, που κατέληξε στην απομόνωσή τους. Αεροσκάφη του ΝΑΤΟ άρχισαν να βομβαρδίζουν τα φυλάκια των Σέρβων, και κροατικές-μουσουλμανικές μονάδες ξεκίνησαν ευρεία επίθεση και πήραν τον έλεγχο μεγάλων περιοχών το 1995. Μετά από έναν μήνα μαχών, εξαιτίας δυσμενών εξωτερικών συνθηκών, ο Μιλόσεβιτς αναγκάστηκε να σταματήσει την υποστήριξη προς τους Σερβοβόσνιους.

Την 1 Νοεμβρίου 1995, ειρηνευτικές συνομιλίες, στις οποίες παρευρίσκονταν όλοι οι εμπλεκόμενοι στη σύγκρουση, έλαβαν χώρα στην Αεροπορική Βάση στο Ντέιτον του Οχάιο. Οι δραματικές διαπραγματεύσεις τελείωσαν στις 27 Νοεμβρίου. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη επιβίωσε ως ανεξάρτητο κράτος, παρόλο που τώρα αποτελείται από την Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (51% του εδάφους) και τη Σερβική Δημοκρατία (49%). Για την ύπαρξή της εγγυήθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη και το ΝΑΤΟ. Στις 14 Δεκεμβρίου υπεγράφη η σχετική συμφωνία στο Παρίσι, και περίπου 60.000 διεθνείς δυνάμεις εγκαταστάθηκαν στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στον πόλεμο έχασαν τη ζωή τους περισσότεροι από 100.000 και 2,2 εκατομμύρια έγιναν πρόσφυγες (σχεδόν ο μισός πληθυσμός). Περίπου 50.000 άτομα βασανίστηκαν, 20.000 γυναίκες βιάστηκαν, ενώ υπήρχαν 715 στρατόπεδα συγκέντρωσης σε όλη τη χώρα. Εγκλήματα πολέμου διαπράχθηκαν και από τις τρεις εμπλεκόμενες πλευρές (με τους Σέρβους να ευθύνονται για τα περισσότερα), με αποτέλεσμα το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών να ιδρύσει το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) ήδη από τον Μάιο του 1993.

Οι συγκρούσεις στο Κόσοβο άρχισαν να γίνονται πιο έντονες από τα μέσα του 1998, αφού ο Απελευθερωτικός Στρατός Κοσόβου (UÇK) είχε επιτύχει να εγκαθιδρύσει την παρουσία του. Με τον καιρό, οι ένοπλες συγκρούσεις με τις σερβικές δυνάμεις εντάθηκαν και αυτό, μαζί με τη διπλωματική πίεση από τη διεθνή κοινότητα, οδήγησε σε διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν στο Ραμπουγιέ κοντά στο Παρίσι τον Φεβρουάριο του 1999. Η σερβική πλευρά απέρριψε το ειρηνευτικό σχέδιο που προσφέρθηκε από τους Δυτικούς διπλωμάτες, και κατόπιν, αν και χωρίς την άδεια του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, ξεκίνησε η στρατιωτική επέμβαση δυνάμεων του ΝΑΤΟ ενάντια στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο στις 24 Μαρτίου 1999. Οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ συνέχισαν σε καθημερινή βάση για περίπου τρεις μήνες και προκάλεσαν τεράστιες ανθρώπινες και υλικές απώλειες, ειδικά στη Σερβία. Στη διάρκειά τους, οι σερβικές δυνάμεις απομάκρυναν περίπου ένα εκατομμύριο Αλβανούς από το Κόσοβο προς τις γειτονικές χώρες. Οι βομβαρδισμοί σταμάτησαν τον Ιούνιο του 1999 με την υπογραφή μιας συμφωνίας στο Κουμάνοβο· κατόπιν, σερβικές δυνάμεις και περίπου 200.000 Σέρβοι πολίτες εγκατέλειψαν το Κόσοβο, το οποίο βρισκόταν υπό τον έλεγχο των διεθνών δυνάμεων. Το Κόσοβο διακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του από τη Σερβία τον Φεβρουάριο του 2008, και η περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης τώρα βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο μεταξύ χωρών που αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία του Κοσόβου και χωρών που δεν την αναγνωρίζουν. Στο μεταξύ, το 2001, δύο χρόνια μετά τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ, ξεκίνησε μια σύγκρουση στην πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας μεταξύ των Σλαβομακεδόνων και των Αλβανών.

Οι πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία, που περιλαμβάνουν τον πόλεμο στο Κόσοβο (1998-1999), τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς της Σερβίας από τον Μάρτιο μέχρι τον Ιούνιο 1999, και την περιορισμένη σύγκρουση στην πρώην γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας μεταξύ των Σλαβομακεδόνων και των Αλβανών το 2001 ήταν, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913 και τον Πρώτο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η τέταρτη σύγκρουση του 20ού αιώνα στα Βαλκάνια. Άφησαν στο τέλος εκατοντάδες χιλιάδες απώλειες, εκατομμύρια πρόσφυγες και ένα σωρό κατεστραμμένες πόλεις και χωριά. Ήταν ένας συνδυασμός πολιτισμικών, θρησκευτικών και διεθνοτικών συγκρούσεων, αλλά καταρχήν ήταν πόλεμοι για να χαραχθούν νέα σύνορα στην επικράτεια της Γιουγκοσλαβίας. Τα εθνικά κράτη που προέκυψαν στα εδάφη της πρώην Γιουγκοσλαβίας ήταν λιγότερο ή περισσότερο εθνοτικά «εκκαθαρισμένα». Το κόστος και οι συνέπειες αυτών των πολέμων θα πληρώνονται από πολλές μελλοντικές γενιές. Η περιοχή παραμένει «πυριτιδαποθήκη», όπως περιγραφόταν στις αρχές του 20ού αιώνα. Επιπλέον, οι πόλεμοι της Γιουγκοσλαβίας έθεσαν σε δοκιμασία την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη διεθνή κοινότητα και απέδειξαν ότι καμία από τις δύο δεν ήταν ικανή να αντιμετωπίσει την κρίση.

Β.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ

Β-1. Το 14ο Συνέδριο του Γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος, Ιανουάριος του 1990

Α. Η σλοβενική αντιπροσωπεία αποχωρεί

Μετά απ' όλες τις μεταρρυθμιστικές προτάσεις της Λίγκας των Κομμουνιστών της Σλοβενίας (μέλος της Λίγκας των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας όπως τα κομμουνιστικά κόμματα όλων των υπόλοιπων Δημοκρατιών), οι οποίες απορρίφθηκαν στο 14ο Συνέδριο της Λίγκας των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας (μετάβαση σε ένα πολυκομματικό πολιτικό σύστημα, σεβασμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αυτόνομη κοινωνία πολιτών, τέλος στην πολιτική καταπίεση), η σλοβενική αντιπροσωπεία αποχώρησε από το Συνέδριο ύστερα από ομιλία του ηγέτη Τσίριλ Ρίμπιτσιτς. Η Σόνια Λοκάρ, μέλος της σλοβενικής αντιπροσωπείας, δεν μπορούσε να κρύψει τα δάκρυά της.

Repe, 2015, σελ. 224.

Ποιο ήταν το συμβολικό νόημα της αποχώρησης της σλοβενικής αντιπροσωπείας από το Συνέδριο;

β. Ομιλία του Τσίριλ Ρίμπιτσιτς

Σύντροφοι και εκπρόσωποι,
δεν έχω να προτείνω κάποια τροπολογία, αλλά θα ήθελα να κάνουμε μια δήλωση σχετικά με την υιοθέτηση αυτής της Διακήρυξης. Για εμάς που είμαστε εκπρόσωποι από τη Σλοβενία, αυτό το 14ο Ειδικό Συνέδριο πλησιάζει στο τέλος του. Προσπαθήσαμε να αλλάξουμε την πορεία του πολλές φορές. Θα ήθελα να ανακαλέσω τη χθεσινή δήλωση και πρόταση που έγινε από την αντιπροσωπεία μας. […]

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι αποφάσεις που υιοθετήθηκαν από το Συνέδριο δεν ικανοποίησαν ούτε στο ελάχιστο αυτά που ζητήθηκαν στο 11ο Συνέδριο της Λίγκας των Κομμουνιστών της Σλοβενίας για την οικονομική και πολιτική μεταρρύθμιση και μετασχηματισμό της Λίγκας των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας.

Με τους δικούς μας όρους, οι Κομμουνιστές της Σλοβενίας θα συνεχίσουν να προάγουν τον δημοκρατικό σοσιαλισμό για να γίνει η Γιουγκοσλαβία ένα κοινό κράτος ίσων και κυρίαρχων δημοκρατιών και θα συνεχίσει να συνεργάζεται με εκείνους που έχουν παρόμοιους προγραμματικούς προσανατολισμούς.

Μετά από αυτό το Συνέδριο, η Λίγκα των Κομμουνιστών της Σλοβενίας θα συνεχίσει να συνεργάζεται με τη Λίγκα των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας σε συμβολικό έδαφος, στη βάση ενός κοινού προγραμματικού προσανατολισμού και κοινών ενδιαφερόντων.

Θα σημειώσουμε τις αποφάσεις που υιοθετήθηκαν από την πλειοψηφία αυτής της ολομέλειας, αλλά για εμάς δεν είναι αποδεκτές και δεν μπορούν να είναι δεσμευτικές.

Για αυτό προτείνω όλοι οι αντιπρόσωποι από τη Λίγκα των Κομμουνιστών της Σλοβενίας που συμφωνούν ότι, δυστυχώς, οι συνθήκες επιτάσσουν να αποχωρήσουμε από το 14ο Συνέδριο της Λίγκας των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας, να το κάνουν, γιατί δεν θέλουμε να είμαστε συνυπεύθυνοι για τα δεινά της Λίγκας των Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας που είναι το αποτέλεσμα της παρούσας πίεσης της θέλησης εκείνων που επιβλήθηκαν. Σας ευχαριστώ.

Αρχείο της Δημοκρατίας της Σλοβενίας. Συλλογή της Κεντρικής Επιτροπής της Λίγκας των Κομμουνιστών της Σλοβενίας, 1589/IV, Κουτί 2072.

1. Ποιες θέσεις υποστήριζαν οι Σλοβένοι κομμουνιστές; Γιατί απορρίφθηκαν όλες τους οι προτάσεις στο 14ο Συνέδριο; Η δεύτερη ερώτηση προϋποθέτει αναζήτηση επιπρόσθετων πληροφοριών. Πώς εξήγησε ο Ρίμπιτσιτς το γεγονός ότι η σλοβενική αντιπροσωπεία αποχώρησε από το Συνέδριο;

2. Εξηγήστε την πρόταση: «Με τους δικούς μας όρους, οι Κομμουνιστές της Σλοβενίας θα συνεχίσουν να προάγουν τον δημοκρατικό σοσιαλισμό για να γίνει η Γιουγκοσλαβία ένα κοινό κράτος ίσων και κυρίαρχων δημοκρατιών και θα συνεχίσει να συνεργάζεται με εκείνους που έχουν παρόμοιους προγραμματικούς προσανατολισμούς». Πώς έβλεπαν οι Σλοβένοι κομμουνιστές τις μελλοντικές σχέσεις μεταξύ των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών; Τι εννοούσε ο Ρίμπιτσιτς όταν τόνιζε ότι η Λίγκα των Κομμουνιστών της Σλοβενίας θα «συνεχίσει να συνεργάζεται με εκείνους που έχουν παρόμοιους προγραμματικούς προσανατολισμούς»;

Β-2. Ο πόλεμος ξεκινάει στο γήπεδο: Ο ποδοσφαιρικός αγώνας Ντιναμό-Ερυθρός Αστέρας

Οι ταραχές μεταξύ των οπαδών, αναμειγμένες με εθνικιστικές τάσεις, έγιναν αναπόσπαστο κομμάτι των αθλητικών διοργανώσεων στη Γιουγκοσλαβία στα τέλη του 1980 και στις αρχές του 1990. Το γνωστότερο παράδειγμα κλιμάκωσης του εθνικισμού και της βίας έλαβε χώρα στο Ζάγκρεμπ στις 13 Μαΐου 1990 στη διάρκεια ενός αγώνα μεταξύ της τοπικής Ντιναμό (Dinamo) και του Ερυθρού Αστέρα (Crvena Zvezda) Βελιγραδίου.

α. Άρθρο σε κροατική εφημερίδα: «Μαξιμίρ – Ένα πραγματικό πεδίο μάχης»

ΜΑΥΡΗ ΜΕΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ: Ο ποδοσφαιρικός αγώνας Ντιναμό-Ερυθρού Αστέρα δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί λόγω πρωτοφανών βανδαλισμών και έκτροπων από τους οπαδούς και των δύο ομάδων και εξαιτίας της πλήρους ανικανότητας της αστυνομίας στη διαχείριση της κατάστασης.

Ζάγκρεμπ — μαύρη μέρα για το ποδόσφαιρο! Εικαζόταν ότι ενδέχετο να υπάρξουν εντάσεις στον αγώνα Ντιναμό-Ερυθρού Αστέρα και να σημειωθούν επεισόδια. Όμως κανείς δεν προέβλεψε ότι θα γινόταν κάτι που θα απέτρεπε την πραγματοποίηση του αγώνα στο Μαξιμίρ [την περιοχή όπου βρίσκεται το γήπεδο]. Εν συντομία, το στάδιο της Ντιναμό μετατράπηκε σε πραγματικό πεδίο μάχης, φυσικά ο αγώνας δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί και η κατάσταση στο γήπεδο βγήκε εκτός ελέγχου λίγο πριν από τις 23:00, όταν ειδικά λεωφορεία ήρθαν να πάρουν τους οπαδούς του Ερυθρού Αστέρα.

Οι οπαδοί και των δύο ομάδων είναι ένοχοι, αλλά όχι μόνο αυτοί, καθώς η αστυνομία μπορεί να θεωρηθεί υπαίτια για τον κακό χειρισμό της κατάστασης. Περίπου 1.000 οπαδοί του Ερυθρού Αστέρα έφτασαν στο Ζάγκρεμπ το πρωί και ξεκίνησαν άγριους βανδαλισμούς στους δρόμους της πόλης. Η αστυνομία τούς διασκόρπισε προς την κατεύθυνση του σταδίου Μαξιμίρ όπου έλαβαν θέσεις εντός του φράκτη του γηπέδου. Εκεί έκαναν τεράστιες ζημιές. Διέλυσαν όλα όσα στάθηκαν στον δρόμο τους και κατέστρεψαν αυτοκίνητα, έβγαλαν ακόμα και το μάτι ενός αστυνομικού.

«Το πεδίο μάχης του Μαξιμίρ», Vjesnik, 14 Μαΐου 1990.

β. Μια σερβική εφημερίδα: «Οι οπαδοί της Ντιναμό εκτέλεσαν ένα προσχεδιασμένο σκάνδαλο»

Απειλές από ηγέτες των οπαδών της Ντιναμό
δεν ελήφθησαν σοβαρά υπόψη μέχρι το μεσημέρι –
η ηγεσία του Ερυθρού Αστέρα προειδοποίησε
τους οπαδούς πριν από ημέρες να μην πάνε στο Ζάγκρεμπ
–Ανήσυχοι γονείς στο γήπεδο της Ντιναμό
και στον σιδηροδρομικό σταθμό Βελιγραδίου

Είναι σαφές ποιος ευθύνεται για το σκάνδαλο στο γήπεδο Μαξιμίρ και θα έπρεπε να χωρίσουμε το ζήτημα σε δύο σκέλη. Το πρώτο αφορά τα γεγονότα στη νότια εξέδρα. Καθώς πέτρες πετάχτηκαν από εκεί πρώτα, οι οπαδοί του Ερυθρού Αστέρα που βρίσκονταν στην εξέδρα (άλλο ένα λάθος των διοργανωτών) ξεκίνησαν τους βανδαλισμούς καταστρέφοντας διαφημιστικές πινακίδες. Κάποιοι το έκαναν για να προστατέψουν τους εαυτούς τους από τις πέτρες και τα κομμάτια των σπασμένων θέσεων, ενώ άλλοι το έκαναν απλώς «για να καταστρέψουν». […]

Οι επιτιθέμενοι γρήγορα πρόδωσαν τους εαυτούς τους

Γενικά, φαινόταν ότι ο αγώνας θα ξεκινούσε.

Παρ' όλα αυτά, τότε ήταν που ξεκίνησε ο πόλεμος πραγματικά, όμως στο άλλο τμήμα του γηπέδου. Συνέβη ό,τι ακριβώς είχαν προβλέψει οι ηγέτες της των οπαδών της Ντιναμό ότι θα συμβεί το μεσημέρι – το σκάνδαλο είχε προσχεδιαστεί! […] όταν οι έξαλλοι μανιακοί της HDZ [Κροατική Δημοκρατική Ένωση] συγκεντρώθηκαν γύρω απ' το στάδιο, οι παίκτες του Ερυθρού Αστέρα έτρεμαν στη διάρκεια της τετράωρης αιχμαλωσίας τους, φοβούμενοι ότι ο όχλος θα έσπαγε τον κλοιό της αστυνομίας χωρίς κανείς να έχει τον έλεγχο της κατάστασης, και θα έμπαινε στα αποδυτήρια που φυλάσσονταν ελάχιστα. Ίσως επειδή εμφανίστηκε δύναμη στρατιωτικής αστυνομίας , η κατάσταση άρχισε να αποκλιμακώνεται. […]

Janković, 15 Μαΐου 1990.

1. Συγκρίνετε τις δύο πηγές. Ποια είναι τα κοινά και ποια τα διαφορετικά στοιχεία των δύο περιγραφών; Ποιος ευθύνεται για τη βία που ξέσπασε, σύμφωνα με κάθε μία από τις πηγές; Μπορείτε να διακρίνετε τα γεγονότα από τις ερμηνείες και στις δύο πηγές; Εντοπίστε συναισθηματικές εκφράσεις και απόψεις και στις δύο πηγές. Πώς ερμηνεύετε αυτές τις διαφορές; Πώς αυτή η ιστορία υποδεικνύει μια βαθύτερη ρήξη στις διεθνοτικές σχέσεις στη Γιουγκοσλαβία στο τέλος της δεκαετίας του 1980;

2. Φανταστείτε ότι αυτές είναι οι μόνες σωζόμενες πηγές σχετικά με το γεγονός. Πώς θα τις αξιοποιούσατε για να δομήσετε τη δική σας ισορροπημένη αφήγηση σχετικά με το συμβάν; Χρησιμοποιήστε φράσεις όπως «φαίνεται ότι», «γνωρίζουμε με σιγουριά», «δεν είναι σαφές», «η πρώτη/δεύτερη πηγή υποδεικνύει» κ.λ.π.

Β-3. Βίαιες διαδηλώσεις ενάντια στον Μιλόσεβιτς στο Βελιγράδι. Τανκς στους δρόμους, 9 Μαρτίου 1991

Οι πρώτες μαζικές διαδηλώσεις ενάντια στο καθεστώς του Μιλόσεβιτς έγιναν στο Βελιγράδι στις 9 Μαρτίου 1991. Διοργανώθηκαν από το Σερβικό Ανανεωτικό Κίνημα (SPO). Ο ηγέτης του SPO, Βουκ Ντράσκοβιτς, ζήτησε την οργάνωσή τους εξαιτίας του προπαγανδιστικού ύφους των ειδήσεων στο κανάλι του Βελιγραδίου που αποκαλούσε «Τηλεόραση Βαστίλη». Ο Σέρβος πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς χρησιμοποίησε κατασταλτικά μέτρα όπως αντλίες νερού, έφιππη αστυνομία και δακρυγόνα, ενώ τελικώς έστειλε πολεμικά τανκς. Την επόμενη ημέρα, χιλιάδες φοιτητών συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Τεράζιε απαιτώντας τις παραιτήσεις των διευθυντικών στελεχών του τηλεοπτικού σταθμού και του υπουργού Εσωτερικών, την απελευθέρωση συλληφθέντων ηγετών της αντιπολίτευσης και την άρση της απαγόρευσης των εργασιών του Ραδιοφώνου B92 και του Στούντιο B TV. Αυτή η περιόδος της διαμαρτυρίας είναι αποτυπωμένη στη συλλογική μνήμη ως η σερβική «βελούδινη επανάσταση». Η Σερβική Βουλή έσπευσε να αποδεχτεί την παραίτηση των ραδιοτηλεοπτικών διευθυντικών στελεχών και του υπουργού Εσωτερικών. Ο Βουκ Ντράσκοβιτς απελευθερώθηκε από τη φυλακή στις 14 Μαρτίου. Λίγους μήνες αργότερα, ξέσπασε ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία.

Τα τανκς σταμάτησαν την επανάσταση του λαού.

Φωτογραφία του Emil Čonkic.

Β-4. Το Σχέδιο Γκλιγκόροφ-Ιζετμπέγκοβιτς του 1991: Ο Κίρο Γκλιγκόροφ στο Κοινοβούλιο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας [SRM], 5 Ιουνίου 1991

Στη διάρκεια της περιόδου της διάλυσης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY), και προκειμένου να αποτραπεί μια πιθανόν βίαιη έκβαση, ο πρόεδρος της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας [SRM] Κίρο Γκλιγκόροφ και ο πρόεδρος της Βοσνιακής Προεδρίας Αλίγια Ιζετμπέγκοβιτς πρότειναν συνταγματικές μεταρρυθμίσεις για το μέλλον της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) στη σύνοδο κορυφής των γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών στο Σαράγιεβο τον Ιούνιο 1991. Η πρότασή τους, γνωστή ως το Σχέδιο Γκλιγκόροφ-Ιζετμπέγκοβιτς, προέβλεπε μια «ασύμμετρη ομοσπονδία» με ποικίλους βαθμούς συνταγματικής αυτονομίας για τις γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες και την πιθανότητα ενός ευρωπαϊκού μέλλοντος για τη χώρα συνολικά με τη μορφή μιας χαλαρής ομοσπονδίας. Παρ' όλο που αποτελούσε τη βάση για συζήτηση ανάμεσα στους ηγέτες των Δημοκρατιών, το σχέδιο σύντομα απορρίφθηκε επειδή δεν ευνοούσε τα συμφέροντα αφενός όσων ήθελαν πλήρη ανεξαρτησία (Σλοβενία και Κροατία) και αφετέρου της Σερβίας, που αναζητούσε μια πολύ συγκεντρωτική ομοσπονδία όπου η ίδια θα έπαιζε κυρίαρχο ρόλο.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

[…]- ΚΙΡΟ ΓΚΛΙΓΚΟΡΟΦ: Κύριε Πρόεδρε, αξιότιμα μέλη της Βουλής, θα προσπαθήσω να σας ενημερώσω εν συντομία για το Σχέδιο που πρότειναν η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η Μακεδονία… πιστεύουμε ότι χρειάζεται να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε μια βάση για να ξεπεράσουμε το αδιέξοδο στις συνομιλίες όσον αφορά το πιθανό μέλλον της Γιουγκοσλαβικής ένωσης. […]

Ποιοι είναι οι ακρογωνιαίοι λίθοι του προτεινόμενου Σχεδίου;

Πρώτον, κάθε συμφωνία για το μέλλον της Γιουγκοσλαβίας πρέπει να λάβει υπόψη της, και να προέρχεται, από την κυριαρχία των δημοκρατιών ως κρατών που δημιουργήθηκαν στη διάρκεια του Λαϊκού Απελευθερωτικού Αγώνα και με την εθελούσια ένταξη αυτών των κρατών και των λαών τους σε μια ομοσπονδία. Κανείς δεν παραχώρησε ελευθερία σε κανέναν. Κερδίσαμε όλοι την ελευθερία μας μέσω των όπλων και με μεγάλες θυσίες, και ως εκ τούτου συζητήσεις για το μέλλον μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο μεταξύ ισότιμων εταίρων…

Δεύτερον, κάθε μορφής ένωση υπονοεί συμφωνία όσον αφορά συγκεκριμένες κοινές δράσεις, συγκεκριμένες κοινές λειτουργίες που θα εκτελεστούν μέσω κοινών οργάνων. Χωρίς αυτές, δεν υπάρχει ένωση. Ο φόβος ότι οι κοινές λειτουργίες και τα κοινά όργανα θα βρίσκονται σε σύγκρουση με την κυριαρχία της κάθε δημοκρατίας θα διαλυθεί εάν αντιληφθούμε ότι θα εξασκήσουμε από κοινού το κομμάτι της κυριαρχίας που συμπεριλαμβάνεται σε αυτές τις κοινές λειτουργίες και θα ασκηθεί σαν απαράγραπτο μέρος της αυθεντικής κυριαρχίας κάθε δημοκρατίας. Και αυτό δεν αρνείται την αρχική κυριαρχία της δημοκρατίας. […]

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα χαιρετίζει το έγγραφό μας σαν μια καλή βάση και έναν οδηγό που επιτρέπει και υπόσχεται διέξοδο από την κρίση. Θα πρέπει να συνεχίσουμε να διατηρούμε την πρωτοβουλία και να είμαστε συνεργάσιμοι, και επιπλέον να προετοιμάσουμε τους εαυτούς μας με ακόμα πιο συγκεκριμένες προτάσεις από μέρους μας για τη στιγμή όπου θα προχωρήσουμε σε συζητήσεις που αφορούν μεμονωμένους τομείς και μεμονωμένες κοινές λειτουργίες.

Σημειώσεις από τη 17η Σύνοδο της Βουλής της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, που συγκλήθηκε στις 15 Ιουνίου 1991. Σκόπια: http://62.220.196.22/WBStorage/Files/17sednica15juni91god0.pdf

1. Ποιες είναι οι τρεις αφετηρίες για διαπραγμάτευση που προτείνονται στο κείμενο; Μήπως αυτό το κείμενο αποκαλύπτει κάποιους απ' τους φόβους που υπήρχαν στη Γιουγκοσλαβία εκείνο το διάστημα; Εάν ναι, ποιους;

2. Εξηγήστε: Γιατί αυτή η πρόταση τελικώς απορρίφθηκε; Για να απαντήσετε αυτή την ερώτηση πρέπει να συνδέσετε τις πληροφορίες που παρέχει η πηγή με τις πληροφορίες που δίνονται στο Κλειδί.

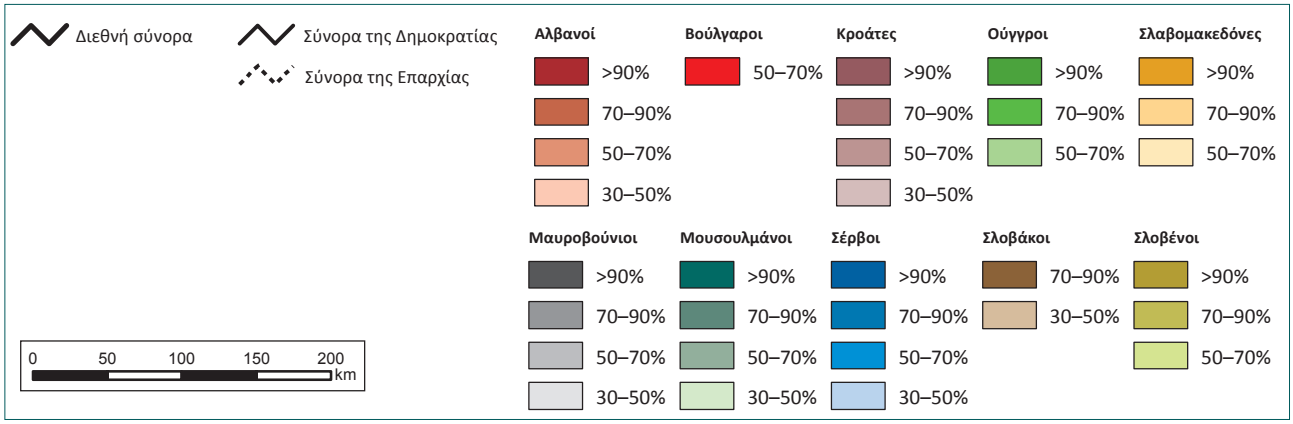

Εθνοτική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας, 1987

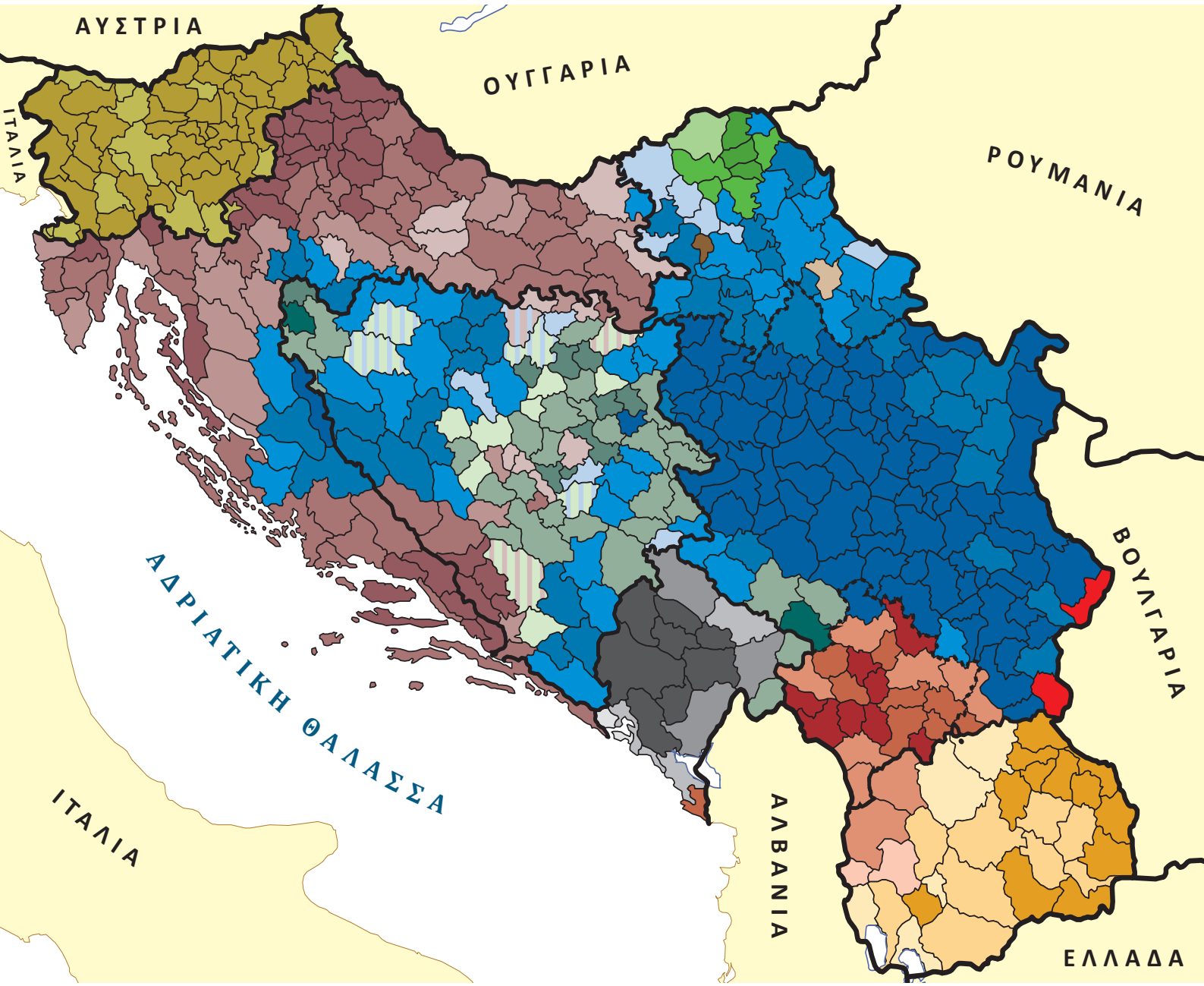

Β-5. Καταστολή και «παράλληλο σχολικό σύστημα» στο Κόσοβο

Στη δεκαετία του 1980, η Αυτόνομη Επαρχία Κοσόβου βίωσε αλλεπάλληλες συγκρούσεις μεταξύ της αλβανικής πλειονότητας και της σερβικής μειονότητας. Οι Σέρβοι του Κοσόβου αισθάνονταν ότι υφίσταντο διωγμούς και διακρίσεις. Η αλβανική κοινότητα, η οποία έχαιρε αξιοσημείωτης αυτονομίας και εξουσίας με βάση το Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας του 1974, παρ' όλα αυτά απαίτησε να αποκτήσει καθεστώς Δημοκρατίας. Σε απάντηση στις συγκρούσεις, οι γιουγκοσλαβικές αρχές επανειλλημένως επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν δύναμη. Το 1989, οι σερβικές αρχές, υπό την ηγεσία του Μιλόσεβιτς, προώθησαν συνταγματικές αλλαγές που ακύρωσαν την αυτονομία των επαρχιών του Κοσόβου και της Βοϊβοντίνα. Έτσι, η αλβανική πλειονότητα έχασε τον έλεγχο του Κοσόβου και βίωσε διάφορες μορφές καταστολής: μαζικές απολύσεις Αλβανών αξιωματούχων, δημοσιογράφων, γιατρών και εργατών. Σημειώθηκε αύξηση της αστυνομικής βίας και διακρίσεις στα σχολεία. Ως απάντηση, η αλβανική κοινότητα, με ηγέτη τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα, εγκαθίδρυσε ένα παράλληλο πολιτικό σύστημα που συμπεριλάμβανε εκλογές καθώς και δικά της μέσα μαζικής ενημέρωσης και θεσμούς. Επίσης δημιουργήθηκε ένα παράλληλο σχολικό σύστημα. Ιδιωτικές κατοικίες μετατράπηκαν σε τάξεις, με τα μαθήματα να διδάσκονται από Αλβανούς δασκάλους που είχαν απολυθεί από το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Επιπλέον, σχολικά βιβλία στην αλβανική γλώσσα εισήχθησαν παράνομα στο Κόσοβο. Αυτά τα σχολεία διατηρήθηκαν μέσω ενός ειδικού φορολογικού συστήματος και εθελοντικών δωρεών, ειδικά από την εκτεταμένη αλβανική διασπορά στην Ευρώπη και σε άλλα μέρη του κόσμου. Περίπου 330.000 μαθητές εκπαιδεύτηκαν μέσω αυτού του σχολικού συστήματος.

α. Μαθητές στο λύκειο «Σάμι Φρασέρι» στο Ίρζνικ (1992)

Αρχείο Ινστιτούτου Ιστορίας, Πρίστινα.

Περιγράψτε τις συνθήκες στην αυτοσχέδια τάξη.

β. Οι επιθέσεις ενάντια στην εκπαίδευση πρέπει να σταματήσουν, Νοέμβριος του 1990

Σε μια συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στις 30.10.1990 και στις 3.11.1990, η Συνέλευση διευθυντών σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κοινότητα Πρίστινας εξέτασε τη σοβαρή κατάσταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην αλβανική γλώσσα, που έχει προκληθεί κυρίως και ηθελημένα από τις καταστροφικές πράξεις των αρχών της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας. Σχετικά με αυτό, θεωρήθηκε ότι η δουλειά και η εκπαιδευτική διαδικασία στα δημοτικά στην Κοινότητα Πρίστινας συναντά δυσκολίες και μέρα με τη μέρα πλήττεται από πιέσεις και εκβιασμούς από μη νομιμοποιημένες αρχές, άτομα και ανεύθυνες ομάδες· καθώς διαταράσσεται, βρίσκεται σε κατάσταση αποδιοργάνωσης, κι οι δάσκαλοι και οι μαθητές δεν έχουν πλέον κίνητρα να εργαστούν. […]

Η Συνέλευση διευθυντών της Κοινότητας Πρίστινας κατέληξε ότι θα εργαστούν με αποφασιστικότητα μόνο με προγράμματα μαθημάτων που έχει συνθέσει η Παιδαγωγική Αρχή Κοσόβου και που έχουν εγκριθεί από πρεσβύτερους αξιωματούχους της Εκπαίδευσης Κοσόβου, υποστηρίζοντας ότι «αναγνωρίζουμε και δεχόμαστε μόνο τους νόμους του Κοσόβου, αναγνωρίζουμε μόνο νόμιμες αρχές της Εκπαίδευσης Κοσόβου. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αναγνωρίζουμε την [επίσημη] Παιδαγωγική Εκπαιδευτική Αρχή της Πρίστινας καθώς και την Παιδαγωγική Αρχή Κοσόβου, εκτός και αν επανέλθουν οι Αλβανοί σύμβουλοι που έχουν απολυθεί και εκδιωχθεί». […]

Σε περίπτωση που οι αρμόδιες αρχές αγνοήσουν αυτές τις προϋποθέσεις, θα απευθυνθούμε σε διεθνείς οργανισμούς.

Σκεντίγια, Νοέμβριος του 1990: Ανακοίνωση της Συνέλευσης σχολικών διευθυντών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

1. Τι σας δείχνει ο χάρτης της σελίδας 45 για την εθνοτική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας; Πόσες δημοκρατίες και αυτόνομες επαρχίες υπάρχουν; Ποια έθνη και ποιες εθνοτικές ομάδες ζουν σε αυτές; Ποιες περιοχές είναι εθνοτικά περισσότερο ομογενοποιημένες και ποιες οι περισσότερο ετερογενείς;

2. Χρησιμοποιώντας τον χάρτη και όλες τις πηγές στο κεφάλαιο Β.1, απαριθμήστε τα προβλήματα που οδήγησαν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Προσπαθήστε να δείτε πέρα από μεμονωμένα γεγονότα ή περιπτώσεις που παρουσιάζονται στις πηγές και βρείτε πιο ουσιώδεις αιτίες.

Β.2. ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1991-1995

Β-6. Ο σλοβενικός Πόλεμος των Δέκα Ημερών

Στη διάρκεια του σλοβενικού πολέμου των δέκα ημερών (27 Ιουνίου-7 Ιουλίου 1991), 75 άτομα έχασαν τη ζωή τους. Οι στρατιώτες του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) είχαν 45 απώλειες, η Σλοβενική Εδαφική Άμυνα και πολίτες 19, ενώ 12 ξένοι πολίτες σκοτώθηκαν επίσης. Μία από τις πιο φρικτές επιθέσεις του JNA συνέβη στο Μεντβέντιεκ (28 Ιουνίου), στην οποία η γιουγκοσλαβική αεράμυνα εξαπέλυσε πυρά εναντίον ξένων οδηγών φορτηγών που είχαν παγιδευτεί μπροστά σε ένα οδόφραγμα. Ενώ και οι δύο πλευρές γνώριζαν ότι εκεί βρίσκονταν ξένοι, τα αεροσκάφη επιτέθηκαν στα φορτηγά και σκότωσαν πολίτες από την Τουρκία και τη Βουλγαρία. Στη διάρκεια της επίθεσης, ένας πύραυλος χτύπησε επίσης μια γειτονική φάρμα και σκότωσε άλλο ένα άτομο. Επειδή ο πόλεμος ήταν σύντομος και χαμηλής έντασης, ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός (JNA) ήταν ακόμα τότε εθνικά μεικτός, και επίσης λόγω των προσπαθειών της σλοβενικής προεδρίας και δημάρχων στην περιοχή, καθώς και των αξιωματικών της Εδαφικής Άμυνας (TD) και του JNA, κανένας από τη Σλοβενία δεν δικάστηκε στο Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων. Κάποια γεγονότα, ωστόσο, το κοινό τα αντιμετώπισε ως δυνάμει εγκλήματα πολέμου – κυρίως την κατάρριψη ενός ελικοπτέρου του JNA στις 27 Ιουνίου 1991 πάνω από τη Ρόζνα Ντολίνα στη Λιουμπλιάνα. Το ελικόπτερο μετέφερε ψωμί σε στρατώνες του Βάρνικα και το οδηγούσε ένας Σλοβένος πιλότος, ο Άντον Μρλακ (εκείνο τον καιρό ήδη μέλος της TD). Ο δεύτερος πιλότος ήταν ο Μπόγιαντσε Σιμπινόβσκι , από τη Μακεδονία. Το ελικόπτερο Gazelle SA 341 ήταν άοπλο, όπως ήταν καλά γνωστό. Αυτοί που έδωσαν εντολές (υπουργός Άμυνας Γιανέζ Γιάνζα, αρχιστράτηγος Άντον Κάρκοβιτς) υποστηρίζουν ότι ο Μρλακ δεν ήταν μέλος της TD (παρόλο που οι Σλοβενικές Ένοπλες Δυνάμεις τον αναγνώρισαν) και ότι το ελικόπτερο κατερρίφθη γιατί πετούσε πάνω από κυβερνητικά κτίρια (αναληθές). Οι συγγενείς του Μρλακ υποστηρίζουν ότι κατερρίφθη σκόπιμα για προπαγανδιστικούς λόγους, ώστε η TD να δείξει ότι μπορούσε να καταρρίψει ελικόπτερο του JNA. Το 2016 έγινε προσφυγή ενώπιον σλοβενικού δικαστηρίου, αλλά είναι ασαφές εάν θα εκδικαστεί.

Οδόφραγμα στο χωριό Μεντβέντιεκ

Φωτογραφία του Srdjan Živulović, εφημερίδα *Delos*.

Β-7. Τανκς του JNA διαλύει ένα «Φίτσο» σε δρόμο του Όσιγιεκ, 27 Ιουνίου 1991

Στις 27 Ιουνίου 1991, στο ξεκίνημα του πολέμου στην Κροατία, τανκς του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού διέλυσε ένα μικρό Fiat 500 (το μικρό αμάξι που ήταν γνωστό ως «Φίτσο») σε δρόμο του Όσιγιεκ. Το βίντεο κυκλοφόρησε διεθνώς και έγινε μια από τις πρώτες αποδείξεις της βίας στη Γιουγκοσλαβία. Σύντομα έγινε σύμβολο με πολύ διαφορετικά νοήματα. Στην Κροατία ήταν σύμβολο της βίας ενάντια σε απλούς πολίτες που οδηγούσαν το φτηνότερο αυτοκίνητο κατασκευής Γιουγκοσλαβίας. Επίσης σήμαινε τη διαμάχη μεταξύ Δαβίδ και Γολιάθ, όπου το κόκκινο Φίτσο ήταν σύμβολο του κροατικού λαού με ελάχιστο οπλισμό, ο οποίος πολεμούσε έναν δυνατό στρατό. Άλλοι κύκλοι θεωρούσαν ότι το επεισόδιο σηματοδότησε το πραγματικό τέλος της Γιουγκοσλαβίας και του συστήματός της, καθώς το Φίτσο ήταν σύμβολο της γιουγκοσλαβικής βιομηχανίας και των προϊόντων για τους απλούς ανθρώπους. Ειδική αναφορά έγινε στο γεγονός ότι το Φίτσο ήταν κόκκινο, το χρώμα των Γιουγκοσλάβων κομμουνιστών. Το 2011 μια εγκατάσταση κατασκευάστηκε για να σηματοδοτήσει αυτό το σημείο στο Όσιγιεκ: η αλλαγή της θέσης των οχημάτων συμβόλιζε τη νίκη του κροατικού λαού επί του Γιουγκοσλαβικού Στρατού.

α. Το «Φίτσο»συντρίβεται από τανκς του JNA

Φωτογράφος Jozo Petrić, ιδιωτική συλλογή.

β. Ένα μνημείο: Το «Φίτσο» συντρίβει το τανκς

Ιδιωτική συλλογή.

Διάλυση και πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία (1991-1995)

Β-8. Απόφαση του Εκτελεστικού Συμβουλίου της Σερβικής Αυτόνομης Περιοχής της Κράινα για την προσάρτηση περιοχών της κροατικής επικράτειας στη Δημοκρατία της Σερβίας, 1 Απριλίου 1991

ΑΡΘΡΟ 1 Η Σερβική Αυτόνομη Περιοχή της Κράινα διά τούτου ενώνεται με τη Δημοκρατία της Σερβίας.
ΑΡΘΡΟ 2 Όταν αυτή η απόφαση εκτελεστεί, το έδαφος της Σερβικής Αυτόνομης Περιοχής της Κράινα θα γίνει αναπόσπαστο μέρος της ενωμένης εδαφικής επικράτειας της Δημοκρατίας της Σερβίας.

Σε συμφωνία με την προηγούμενη παράγραφο αυτού του Άρθρου, ακολουθώντας την υιοθέτηση αυτής της Απόφασης, το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σερβίας θα είναι έγκυρο εντός του εδάφους της Σερβικής Αυτόνομης Περιοχής της Κράινα και οι νόμοι της Δημοκρατίας της Σερβίας θα εφαρμοστούν, καθώς και το συνταγματικό και νομικό σύστημα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
ΑΡΘΡΟ 4 Σύμφωνα με αυτή την Απόφαση, εδάφη της Σερβικής Αυτόνομης Περιοχής της Κράινα που θα γίνουν μέρος της ενοποιημένης εδαφικής επικράτειας ς της Δημοκρατίας της Σερβίας αποτελούν τους δήμους του Κνιν, του Μπένγκοβατς, του Όμπροβατς, του Γκράσατς, του Ντόνγι Λάπατς, της Κορένιτσα, του Βόινιτς, του Βάργκινμοστ, της Γκλίνα, του Ντβορ να Ούνι, της Κόσταϊνιτσα, της Πετρίνια και του Πάκρατς.

Όλες οι σερβικές πόλεις και τα χωριά που ενώθηκαν με έναν απ' αυτούς τους δήμους, ή θα επιλέξουν στο μέλλον να ενωθούν με αυτούς στη διαδικασία της οριοθέτησης των συνόρων, θα γίνουν επίσης μέρη αυτού του κράτους.
ΑΡΘΡΟ 5 Αυτή η Απόφαση θα τεθεί σε λειτουργία την ημέρα που θα υιοθετηθεί.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΑΙΝΑ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΑΙΝΑ
Δρ. Μίλαν Μπάμπιτς

Αριθμός: 32/91-1
Στην Κορένιτσα, 1 Απριλίου 1991
Αντίγραφο, χειρόγραφο, λατινικό αλφάβητο
HR-HMDCDR, 2 kut. 232

Β-9. Η μάχη για το Βούκοβαρ, Αύγουστος-Νοέμβριος 1991

Στα τέλη Αυγούστου του 1991, ένοπλες συγκρούσεις στην πόλη του Βούκοβαρ εξελίχθηκαν σε πολιορκία της πόλης για 87 ημέρες. Περίπου 30.000 στρατιώτες του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) ενεπλάκησαν στην πολιορκία, καθώς και πλήθος στρατιωτών από μονάδες της Εδαφικής Άμυνας και παραστρατιωτικές μονάδες. Υπήρχαν σημαντικά λιγότερες κροατικές δυνάμεις. Μονάδες του JNA εισήλθαν στο Βούκοβαρ στις 18 Νοεμβρίου 1991. Στη διάρκεια της μάχης, το 90% της πόλης καταστράφηκε. Σύμφωνα με ανεπίσημες σερβικές πηγές, περίπου 1.103 και 1.500 στρατιώτες και εθελοντές σκοτώθηκαν και 2.500 τραυματίστηκαν. Σύμφωνα με κροατικά στοιχεία, ο συνολικός αριθμός της απωλειών του JNA υπολογίζεται περίπου σε 8.000 νεκρούς και 15.000 τραυματίες. Σύμφωνα με επίσημες κροατικές εκτιμήσεις, 921 Κροάτες στρατιώτες σκοτώθηκαν, 770 τραυματίστηκαν και 1.527 συνελήφθησαν. Μετά την πτώση, οι περισσότεροι κάτοικοι του Βούκοβαρ εγκατέλειψαν την πόλη ή εκτοπίστηκαν. Για τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στο Βούκοβαρ, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εξέδωσε πέντε κατηγορητήρια και, μέχρι το 2015, δύο άτομα καταδικάστηκαν. Στα σερβικά δικαστήρια, 15 άτομα καταδικάστηκαν σε κάποια χρόνια φυλάκισης ο καθένας για εγκλήματα στην περιοχή του Βούκοβαρ το 1991. Ο Σέρβος πρωθυπουργός Μπόρις Τάντιτς επισκέφτηκε το Βούκοβαρ στις 4 Νοεμβρίου 2010 και απολογήθηκε στις οικογένειες των αθώων θυμάτων.

α. Φάλαγγα του JNA στο Νέο Βελιγράδι, καθ΄ οδόν για το Βούκοβαρ, 1991

Vojna parada "Beograd-Vukovar", 1991
24128642&viewfull=1#post24128642, ανάκτηση στις 7.07.2016.

β. Η σερβική οπτική: «Το Βούκοβαρ επιτέλους ελεύθερο»

ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΡΕΙΣ ΜΗΝΕΣ ΣΚΛΗΡΗΣ ΜΑΧΗΣ
Το Βούκοβαρ είναι επιτέλους ελεύθερο
Φρουροί του στρατού είναι στις πύλες του νοσοκομείου, όπου βρίσκονται 420 άρρωστοι και τραυματισμένοι. – Ο διοικητής της Άμυνας του Μπόροβο Νάσελιε επίσης παραδίνεται. – Περίπου 5.000 άτομα εκκενώνουν το Βούκοβαρ. – Ο αριθμός των νεκρών δεν έχει ακόμη επιβεβαιωθεί.

Βούκοβαρ, 10 Νοεμβρίου (Tanjug)
Οι τελευταίες συγκρούσεις σταμάτησαν στο Βούκοβαρ σήμερα, κοντά στο νοσοκομείο όπου, σύμφωνα με στρατιωτικές πηγές, Κροάτες φύλακες και αστυνομικοί προσπάθησαν να προκαλέσουν επίθεση.

Στις πύλες του νοσοκομείου, ο Στρατός τοποθέτησε φύλακες. Μία μονάδα του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) βρίσκεται στο προαύλιο του νοσοκομείου. Σύμφωνα με τη διευθύντρια του νοσοκομείου του Βούκοβαρ, Βέσνα Μποσάνατς, στο κτίριο βρίσκονται περίπου 420 άρρωστοι και τραυματισμένοι. Σύμφωνα με την ίδια, περίπου 400 πολίτες αναζήτησαν επίσης καταφύγιο εκεί.

Το νοσοκομείο δεν θα εκκενωθεί σήμερα, όπως είχε προβλεφθεί. Οι διαπραγματεύσεις, στις οποίες παρευρέθηκαν μέλη του Ερυθρού Σταυρού, κράτησαν μέχρι αργά και η εκκένωση αναβλήθηκε για αύριο.

Στρατιωτικές πηγές λένε ότι οι πολίτες που αναζήτησαν καταφύγιο στο νοσοκομείο πρέπει να ελεγχθούν πρώτοι, προσθέτοντας ότι όσοι συμμετείχαν στη μάχη δεν θα είναι σε θέση να πάνε όπου θέλουν.

Στην οδό Ive Lole Ribara, πολύ κοντά στο νοσοκομείο, σε πολυάριθμες περιπτώσεις ντόπιοι και ξένοι δημοσιογράφοι σήμερα είδαν 33 πτώματα, κυρίως πολιτών. Πτώματα που συνθέτουν μια φρικτή εικόνα μπορεί να δει κανείς και σε άλλους δρόμους γύρω απ' το νοσοκομείο.

Τοπικές δυνάμεις, με τη βοήθεια του Στρατού, εγκαθίδρυσαν σήμερα την αστυνομία πόλης. Σκοπός είναι να αποτρέψει το πλιάτσικο και να ανακτήσει τον έλεγχο της πόλης.

Από σήμερα, ουσιαστικά δεν υπάρχουν Κροάτες στρατιώτες στο Βούκοβαρ. Παραδόθηκαν όλοι στον JNA. […]

Politika, 20 Νοεμβρίου 1991.

γ. Η κροατική οπτική: «Ποιος διαστρεβλώνει την τραγωδία του Βούκοβαρ»

Στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, η πομπή αυτοκινήτων που υποτίθεται ότι θα παραλάμβανε τους τραυματισμένους δέχτηκε επίθεση στον δρόμο μεταξύ Βίνκοβτσι και Νούσταρ από πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων των Τσέτνικ[1] από το Τσέριτσι και το Πάτσετιν. Αυτό το περιστατικό δείχνει με ποιους έχουμε να κάνουμε, που σημαίνει ότι έχουμε να κάνουμε με έναν εχθρό που μπορεί να κάνει τα πάντα, όπως τόνισε ο καθηγητής Χέμπρανγκ. […] Οι δημοσιογράφοι ενημερώθηκαν για χιλιάδες πολίτες που πιέστηκαν να φύγουν από το Βούκοβαρ με 14 λεωφορεία, τα οποία βρίσκονται ακόμα καθ' οδόν. […] Στη συνέντευξη Τύπου παρευρέθηκε επίσης ο Στέβο Μπούσιτς από το Επιτελείο Διαχείρισης της Κρίσης του Βούκοβαρ στο Ζάγκρεμπ, που δήλωσε ότι είχε πληροφορίες πως εκείνη τη στιγμή σκοτώνονταν πολίτες στο Βούκοβαρ και ότι οι ζωές των παιδιών βρίσκονταν σε κίνδυνο. Επίσης μετέφερε την απογοήτευση των στρατιωτών του Βούκοβαρ που ήρθαν στο Ζάγκρεμπ και μίλησαν για παιδιά που έδωσαν αίμα πολλές φορές για τους τραυματισμένους και για δεκάχρονα οπλισμένα με τουφέκια. […] Ο καθηγητής Χέμπρανγκ ενημέρωσε τους δημοσιογράφους για το τι συνέβαινε στο Βούκοβαρ, δηλαδή την απόπειρα διάσωσης των τραυματιών. Για 40 μέρες, όλες οι προσπάθειες να παραδοθούν φάρμακα και ιατρικός εξοπλισμός στο νοσοκομείο του Βούκοβαρ ήταν μάταιες. 600 τραυματισμένοι βρίσκονταν στο υπόγειο του νοσοκομείου χωρίς ιατρική βοήθεια, και η κατάσταση έγινε κρίσιμη εξαιτίας της έλλειψης αίματος και εξοπλισμού για να πραγματοποιηθεί αιμοδοσία για τους πολίτες. Ο αριθμός των τραυματισμένων έφτασε σε κρίσιμο σημείο, και ήταν φυσικά και τεχνικά αδύνατον να τους κρατήσουν στο νοσοκομείο, τόνισε ο καθηγητής Χέμπρανγκ. […] Εκπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού ξεκίνησε να κάνει λίστα των τραυματισμένων με τους οποίους υποτίθεται ότι βρισκόταν στην αυτοκινητοπομπή, αλλά δύο ώρες αργότερα στρατιώτες του γιουγκοσλαβικού στρατού μπήκαν στο νοσοκομείο, παρόλο που αυτό ήταν αντίθετο με όλους τους διεθνείς κανονισμούς, καθώς σε μια σύγκρουση κανένα οπλισμένο μέλος καμιάς πλευράς δεν επιτρέπεται να μπαίνει σε νοσοκομεία, όπως είπε ο καθηγητής Χέμπρανγκ. Ο Στρατός πέταξε έξω τον εκπρόσωπο του Ερυθρού Σταυρού και πήρε τον έλεγχο του τηλεφωνικού κέντρου, και η όλη διαδικασία περιγράφτηκε σε εμάς μέσω ασυρμάτου από τον εκπρόσωπο αυτού του διεθνούς οργανισμού. Επιπλέον, κάποιους απ' τους τραυματισμένους τους πήραν φορτηγά του στρατού. […]

«Tko manipulira vukovarskom tragedijom», *Vjesnik*, 21.11.1991.

δ. Ο Βουκ Ντράσκοβιτς για το Βούκοβαρ (28 Νοεμβρίου 1991)

Να βγάλουμε τα καπέλα μας σιωπηλά
Δεν μπορώ να προσφέρω τα συγχαρητήριά μου για τη νίκη στο Βούκοβαρ για την οποία ενθουσιωδώς γιορτάζει η Σερβία δηλητηριασμένη από την πολεμική προπαγάνδα. Δεν μπορώ γιατί δεν θέλω να αδικήσω αυτούς που χάθηκαν, χιλιάδες από αυτούς, ή τον μακροχρόνιο πόνο και την ατυχία που αισθάνονται όλοι οι επιζώντες του Βούκο-

[1] Σχετικά με τους Τσέτνικ, βλ. σελ. 91.

βαρ […] Το Βούκοβαρ είναι η Χιροσίμα της κροατικής και σερβικής τρέλας… Όλοι σε αυτή τη χώρα, η οποία πλέον δεν υπάρχει, συγκεκριμένα οι Σέρβοι και οι Κροάτες, ζούμε τις πιο εξευτελιστικές και παρακμιακές μας ημέρες. (*Srpska reč*, 1991)

Vuk Drašković, «Για το Βούκοβαρ-Vukovar (28 Νοεμβρίου 1991), Να βγάλουμε τα καπέλα μας σιωπηλά», http://www.helsinki.org.rs/serbian/npakteri_t06.html, ανάκτηση στις 17.09.2015.

ε. Το νοσοκομείο του Βούκοβαρ ήταν γεμάτο στη διάρκεια του πολέμου και λειτουργούσε υπό αντίξοες συνθήκες στο υπόγειο

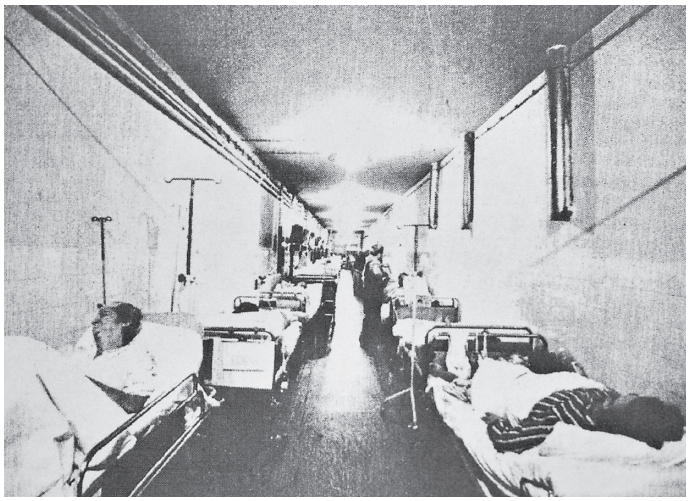

Wertheime-Baletić, 1993.

1. Συγκρίνετε τις πηγές Β-9β και Β-9γ. Ποια στοιχεία είναι τα ίδια και ποια αντιφάσκουν μεταξύ τους; Ποιες πληροφορίες μπορούν να εντοπιστούν και στις δύο αυτές πηγές και ποιες σε μία μόνο πηγή; Πώς απεικονίζουν τον «εαυτό» και τον «άλλο»;

2. Διαβάστε το Κλειδί και απαριθμήστε μερικούς λόγους που μπορεί να εξηγούν γιατί αναφέρονται τόσο διαφορετικοί αριθμοί θυμάτων του JNA στις σερβικές και κροατικές πηγές αντιστοίχως.

3. Δείτε αυτό το βίντεο στο YouTube. Συζητήστε τις δηλώσεις ανθρώπων που έδωσαν συνέντευξη στους δρόμους αναφορικά με τη στρατιωτική δράση.

B92: Beograd, Srbija 1991 – Bacanje cveca po tenkovima JNA https://www.youtube.com/watch?v=Xz42ucCGunU, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Β-10. Η εκστρατεία του Ντουμπρόβνικ, Οκτώβριος του 1991-Οκτώβριος του 1992

Η κυρίως επίθεση στο Ντουμπρόβνικ από τον Λαϊκό Γιουγκοσλαβικό Στρατό (JNA), το ναυτικό, την πολεμική αεροπορία και την Εδαφική Άμυνα (ΤΟ) του Μαυροβουνίου ξεκίνησε την 1 Οκτωβρίου 1991. Στις αρχές Νοεμβρίου, ο δήμος του Ντουμπρόβνικ αποκόπηκε από ξηράς, θαλάσσης και αέρος, και μέχρι το τέλος του μήνα μονάδες του JNA κατέλαβαν τα προάστια και η πόλη βρισκόταν σε πολιορκία. Το διάστημα εκείνο υπήρχαν περίπου 50.000 κάτοικοι και πρόσφυγες εκεί. Μερικές χιλιάδες οβίδες εκτοξεύτηκαν στην πόλη. Η πολιορκία συνεχίστηκε μέχρι τον Μάιο του 1992, όταν οι μονάδες του JNA αποσύρθηκαν. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις τερματίστηκαν τον Οκτώβριο του 1992, όταν η περιοχή του Ντουμπρόβνικ τέθηκε υπό τον έλεγχο δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών. Περίπου 30.000 στρατιώτες και εθελοντές συμμετείχαν στη μάχη στο μέτωπο του Ντουμπρόβνικ, κυρίως από το Μαυροβούνιο. Συνολικά 442 στρατιώτες σκοτώθηκαν, απ' τους οποίους 165 ήταν Μαυροβούνιοι. Η πόλη αμύνθηκε με περίπου 1.000 Κροάτες στρατιώτες. Στη διάρκεια του πολέμου, 417 Κροάτες στρατιώτες και 92 πολίτες σκοτώθηκαν στην περιοχή του Ντουμπρόβνικ.

α. Συμπεράσματα της Βουλής του Μαυροβουνίου στις 4 Οκτωβρίου 1991

Βρισκόμαστε σε έναν ακήρυχτο πόλεμο από τα νεοφασιστικά μορφώματα της Ούστασα της Δημοκρατίας της Κροατίας ενάντια στη Γιουγκοσλαβία και στον JNA, έναν πόλεμο ενάντια σε όλες τις απόπειρες να βρεθεί πολιτική λύση σε όλα τα σημαντικά προβλήματα της χώρας. Η Βουλή του Μαυροβουνίου παρέχει την πλήρη υποστήριξή της στον JNA και στην πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει τη δύναμή του για να αποτρέψει εμφύλιο, διεθνοτικές συγκρούσεις και γενοκτονία του σερβικού λαού… Τα όργανα του κράτους της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου και όλα τα σώματα που προβλέπονται από το επιχειρησιακό πρόγραμμα μέτρων ενδυνάμωσης των αμυντικών δυνατοτήτων της Δημοκρατίας, το οποίο υιοθετήθηκε από την κυβέρνηση της Δημοκρατίας Μαυροβουνίου, πρέπει να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους στο ακέραιο μέχρι να αλλάξει η πολιτική κατάσταση γύρω από τη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου, και ενώ οι μάχες στα σύνορα με τη Δημοκρατία της Κροατίας είναι σε εξέλιξη.

Vojičič και Biserko, 2006, σελ. 324-325.

β. Η σερβική εφημερίδα *Politika*, 7 Δεκεμβρίου 1991

Η καθημερινή εφημερίδα *Politika* πρωτοκυκλοφόρησε στο Βελιγράδι, στο Βασίλειο της Σερβίας, στις 25 Ιανουαρίου 1904. Σταμάτησε να κυκλοφορεί στη διάρκεια των παγκόσμιων πολέμων. Μια ατιμωτική

→

περίοδος στην ιστορία της εφημερίδας ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1987, όταν η εφημερίδα πέρασε στα χέρια του καθεστώτος Μιλόσεβιτς και γρήγορα μετατράπηκε σε λαϊκιστικό όργανο προπαγάνδας. Γι' αυτόν τον σκοπό, μια στήλη με τον τίτλο *Ηχώ* και *Αντιδράσεις* ξεκίνησε να δημοσιεύει τα αποκαλούμενα σχόλια των αναγνωστών το 1988. Στο τέλος του 20ού αιώνα, εκτός από τυπογραφείο, εκδοτικό οίκο και δίκτυο πωλήσεων σε όλη τη χώρα, η Politika AD είχε δικό της ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό. Μετά τις πολιτικές αλλαγές του 2000 στη Σερβία, η ιδιοκτησία της *Politika* περιήλθε στον γερμανικό όμιλο επιχειρήσεων μέσων μαζικής ενημέρωσης WAZ, ο οποίος, το 2012, την πούλησε στο East Media Group, με έδρα τη Ρωσία.

Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΝΤΟΥΜΠΡΟΒΝΙΚ.
Κροάτες παραστρατιωτικοί επιτίθενται στον JNA μετά από διαβεβαιώσεις από Κροάτες υπουργούς, σε συνάντηση στο Τσάβτατ, ότι δεν θα ανοίξουν πυρ.
Ο JNA ΔΕΝ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΕ ΤΟ ΝΤΟΥΜΠΡΟΒΝΙΚ.

Ο JNA δεν βομβάρδισε το Ντουμπρόβνικ και ούτε μία κηλίδα σκόνης από τον JNA δεν έπεσε σε αυτή την πόλη, δήλωσε ο εκπρόσωπος Τύπου του SNNO (Ομοσπονδιακή Γραμματεία για την Εθνική Άμυνα) Μίλαν Γκβέρο στο Tanjug (σερβικό πρακτορείο ειδήσεων). Περιέγραψε όλες τις αναφορές για τον υποτιθέμενο βομβαρδισμό του Ντουμπρόβνικ από τον JNA ως «ύπουλη παραπληροφόρηση που σκοπό έχει να αμαυρώσει τη φήμη του JNA σε αυτή την πολύ λεπτή στιγμή στις διαπραγματεύσεις». Ο Γκβέρο τόνισε ότι κροατικές δυνάμεις γύρω απ' το Ντουμπρόβνικ επιτέθηκαν σε μονάδες του JNA σε μια προσπάθεια να τις ωθήσουν πίσω, και ότι οι στρατιωτικές μονάδες απάντησαν. Σύμφωνα με τον Γκβέρο, προκλήσεις από τις κροατικές στρατιωτικές δυνάμεις έλαβαν χώρα στην περιοχή Σερτς και ο JNA αναγκάστηκε να ανταποδώσει τα πυρά για να αποτρέψει περισσότερες επιθέσεις στην περιοχή. Ο Γκβέρο δήλωσε ότι ο Λαϊκός Γιουγκοσλαβικός Στρατός δεν είχε καμία πρόθεση να βομβαρδίσει το Ντουμπρόβνικ και οι κροατικές δυνάμεις το γνώριζαν αυτό, ωστόσο ήθελαν να προκαλέσουν την επίθεση του στρατού, κάτι που, ο Γκβέρο τόνισε, δεν θα συμβεί ποτέ. (Tanjug)

Milošević, *Politika*, 7 Δεκεμβρίου 1991.

Αναλύστε τη γλώσσα αυτού του άρθρου: διαχωρίστε γεγονότα από γνώμες, βρείτε παραδείγματα συναισθηματικού λεξιλογίου. Ποιος είναι ο σκοπός αυτού του κειμένου – να ενημερώσει ή κάτι άλλο; Βρείτε παραδείγματα στο κείμενο για το πώς απεικονίζεται η «άλλη πλευρά» (Κροάτες). Πώς δικαιολογεί αυτή η πηγή τη στρατιωτική επιχείρηση ενάντια στο Ντουμπρόβνικ και τον βομβαρδισμό της πόλης; Συγκρίνετε αυτή την πηγή με τη φωτογραφία του Ντουμπρόβνικ (πηγή Β-42β).

Β-11. Πολεμική προπαγάνδα

α. Προπαγανδιστική φωτογραφία: πυροβολικό του JNA πάνω απ' το Ντουμπρόβνικ

Αυτή είναι η γνωστότερη φωτογραφία από τον πόλεμο στην περιοχή του Ντουμπρόβνικ. Δημοσιεύτηκε στη φιλοκυβερνητική καθημερινή εφημερίδα του Μαυροβουνίου *Pobjeda* στις 10 Νοεμβρίου 1991. Η φωτογραφία δείχνει πυροβολικό του JNA πάνω απ' το Ντουμπρόβνικ. Η λεζάντα αναφέρει: «Άποψη από το Ντουμπρόβνικ: μέλη του πυροβολικού στη Ζαρκοβίτσα» (Φωτογράφος: Nikica Mihailović).

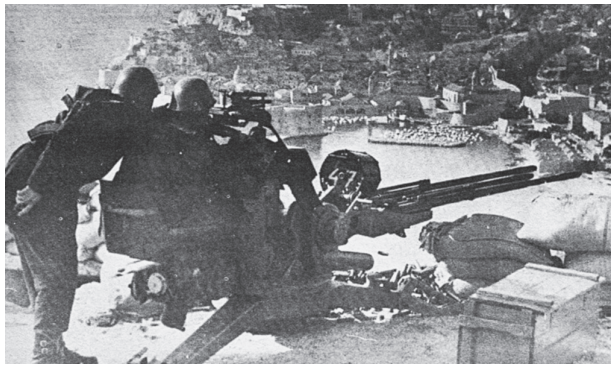

Pobjeda, 9320, 10 Νοεμβρίου 1991.

Ποιος μπορεί να είναι ο σκοπός αυτής της φωτογραφίας; Τι μήνυμα θα έπρεπε να δώσει;

β. Η προπαγάνδα του Μιλόσεβιτς στα μέσα

Η προπαγάνδα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης προανήγγειλε τους πολέμους στην πρώην Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY), και κάποια σερβικά μέσα μαζικής ενημέρωσης (σερβικό ραδιόφωνο και τηλεόραση, οι καθημερινές εφημερίδες *Politika*, *Politika Ekspres* και *Večernje novosti*) έπαιξαν επίσης σημαντικό ρόλο στην προπαγάνδα του καθεστώτος του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στη διάρκεια των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας. Ένα παράδειγμα αυτής της πολεμικής προπαγάνδας φαίνεται στο απόσπασμα από την καθημερινή εφημερίδα *Večernje novosti* στη διάρκεια του πολέμου της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Το 1994, η *Večernje novosti* δημοσίευσε έναν πίνακα του γνωστού Σέρβου ζωγράφου Ούρος Πρέντιτς με τον τίτλο «Ορφανό στον τάφο της μητέρας» που χρονολογείται στον 19ο αιώνα[2], ως φωτογραφία

[2] «Ορφανό στον τάφο της μητέρας», Uroš Predić, λάδι σε καμβά, 1888, 100x124 cm, inv. Br. 312, δωρεά του δρ Mihailo Pupin, Εθνικό Μουσείο Βελιγραδίου.

→

ενός παιδιού από τη Σρεμπρένιτσα «στον τάφο του πατέρα του, της μητέρας και άλλων συγγενών που σκοτώθηκαν από επίθεση μουσουλμάνων». Δεν ασκήθηκαν διώξεις ενάντια στον εκδότη, τον διευθυντή ή τον δημοσιογράφο για τη συμβολή τους στην τραγωδία και στον πόλεμο.

ΕΠΩΔΥΝΗ ΥΠΟΜΝΗΣΗ
Τα παιδιά είναι τα μεγαλύτερα θύματα των πολέμων. Αυτή είναι η περίπτωση και με τον σερβικό λαό, ο οποίος ξανά μάχεται για την επιβίωσή του. Η φωτογραφία που μπήκε σε όλα τα πρωτοσέλιδα πριν από ενάμιση χρόνο είναι από ένα κοιμητήριο κοντά στο Σκελάνι και απεικονίζει αυτό το αγόρι –ορφανό– απελπισμένο στον τάφο του πατέρα, της μητέρας και άλλων συγγενών του που σκοτώθηκαν από επίθεση μουσουλμάνων. Συνεχίζει να αναστατώνει όλους όσοι γνωρίζουν το νόημα του παιδικού πόνου. Το αγόρι της φωτογραφίας υιοθετήθηκε από μια οικογένεια στο Ζβόρνικ και είναι τώρα πρωτοετής σε στρατιωτικό λύκειο.

Večernje novosti, 19 Νοεμβρίου 1994.

Μελετήστε προσεκτικά τις πηγές για τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Αρκετές από αυτές τις πηγές έχουν ως θέμα τους υλικό πολεμικής προπαγάνδας και τη χρήση της προπαγάνδας στον πόλεμο. Βρείτε αυτές τις πηγές. Αναλύστε τις πηγές απαντώντας στα παρακάτω ερωτήματα: Πού δημοσιεύτηκε η πηγή (είδος μέσου μαζικής ενημέρωσης); Πότε δημοσιεύτηκε; Γιατί δημοσιεύτηκε (ποιος ήταν ο σκοπός); Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται; Φτιάξτε κατάλογο παραδειγμάτων προπαγάνδας που βρήκατε σε αυτές τις πηγές.

	Φωτογραφία-πυροβολικό του JNA πάνω απ' το Ντουμπρόβνικ	*Politika*	«Επώδυνη υπόμνηση»
Το γεγονός			
Είδος μέσου μαζικής ενημέρωσης			
Πότε δημοσιεύτηκε η πηγή;			
Σκοπός (γιατί δημοσιεύτηκε)			
Κοινό στο οποίο απευθύνεται			
Παραδείγματα			

Β-12. Συνάντηση του Κροάτη προέδρου Φράνιο Τούτζμαν με υψηλόβαθμους αξιωματικούς του HV (Κροατικού Στρατού), 31 Ιουλίου 1995, Μπριούνι

Πρόεδρος Φράνιο Τούτζμαν: Κύριοι, συγκάλεσα αυτή τη συνάντηση για να εκτιμήσουμε την παρούσα κατάσταση και να ακούσω τις απόψεις σας πριν αποφασίσω τις περαιτέρω ενέργειές μας τις επόμενες ημέρες. […] φαίνεται ότι μπορεί να έχουμε μια ευνοϊκή κατάσταση στην Κροατία, την αποδυνάμωση των σερβικών δυνάμεων, τη συμπάθεια των λαών της Ευρώπης, εκείνου του κομματιού στην Ευρώπη που είναι υπέρ μιας επίλυσης της κρίσης και ευνοεί την Κροατία, έχουμε στο πλευρό μας τη Γερμανία να μας δίνει συγκρατημένα υποστήριξη τόσο στις πολιτικές διαπραγματεύσεις όσο και στο ΝΑΤΟ, όπου δείχνουν επίσης κατανόηση για τις θέσεις μας. Επίσης έχουμε τη συμπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, αλλά μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο, εάν εσείς, κύριοι, φροντίσετε την κατάσταση με επαγγελματικό τρόπο, όπως κάνατε στη Δυτική Σλαβονία, εντός μερικών ημερών. Παρακαλώ, αυτό σημαίνει τρεις ή τέσσερις μέρες, και μπορούμε να μετρήσουμε ένα σύνολο το πολύ οκτώ ημερών ώστε να μην έχουμε πολιτικές ζημιές, και όχι μόνο αυτό, αλλά και για να πετύχουμε τους πολιτικούς μας στόχους στη διεθνή κοινότητα. […] Θα πρέπει να βρούμε μια δικαιολογία για την επιχείρησή μας, η επιχείρησή μας που μπορεί να ξεκινήσει σύμφωνα με τον σχεδιασμό, σαν να ήταν χθες, ή αύριο, ή σύμφωνα με τα χθεσινά σχέδια για το αύριο, ή να δούμε εάν μπορούμε. […] πρέπει να νικήσουμε ολοσχερώς τον αντίπαλο στον άξονα βορρά-νότου και να είναι εντελώς ξεκάθαρο ότι αφήνουμε τον ανατολικό προς το παρόν. Γιατί πρέπει να αφήσουμε τον ανατολικό; Γιατί οι φίλοι μας επίσης φοβούνται εάν η Γιουγκοσλαβία πάει σε ολικό πόλεμο, με τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρωσία, θα είναι ολοκληρωτικός πόλεμος. Έτσι, πρέ-

πει να αφήσουμε τον ανατολικό άξονα, εντελώς, αλλά θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε τον βόρειο και τον νότιο. Να τον αντιμετωπίσουμε, αλλά πώς; Αυτό είναι το θέμα της σημερινής μας συνάντησης. Πρέπει να καταφέρουμε τέτοια χτυπήματα ώστε οι Σέρβοι να σταματήσουν να υπάρχουν, αυτό σημαίνει ότι τα σημεία όπου δεν έχουμε άμεση ανάμειξη πρέπει να παραδοθούν εντός ολίγων ημερών. Γι' αυτό, το προβλεπόμενο σχέδιο που είχαμε για αύριο πρέπει να αναθεωρηθεί και να αλλάξει. Θα πάρω την απόφασή μου αφού ακούσω τις εκτιμήσεις και γνώμες σας.

http://snv.hr/oluja-u-haagu/media/sg1/sg1-01-brijunski-sastanak-hr.pdf, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Β-13. Η απόφαση του Αρχηγείου Πολιτικής Προστασίας της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα για την εφαρμογή των σχεδίων εκκένωσης, 2.08.1995

2 Αυγούστου 1995
Κνιν
Το Αρχηγείο Πολιτικής Προστασίας της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα (RSK) ζητάει από το περιφερειακό προσωπικό αναφορά για την εφαρμογή του σχεδίου πολιτικής προστασίας, εκκένωσης και στέγασης.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΚΡΑΪΝΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ
Αρ.: Εμπιστευτικό 01- 82/95

Κνιν, 2 Αυγούστου 1995

ΠΡΟΣ ΟΛΟ ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Σύμφωνα με την Εντολή Αρ. Εμπιστευτικό 01-78/95 της 29 Ιουλίου 1995, ΑΜΕΣΩΣ και όχι μετά τις 7 μ.μ. στις 3 Αυγούστου 1995, διαβιβάστε αναφορά για τα ακόλουθα θέματα:

1. Στέγαση (αναθεώρηση του σχεδιασμού, οργάνωση και προετοιμασία υποδομών στέγασης και κινητοοίησης του πληθυσμού)·
2. Εκκένωση (αναθεώρηση του σχεδιασμού, υλική υποστήριξη, ετοιμότητα υλοποίησης, σχηματισμός επιτροπών, ομάδων υποδοχής και διανομής, κ.λπ.)·
3. Περίθαλψη (δυνατότητα υποδοχής, απόκτηση εξοπλισμού και αναγκαίων για διαμονή, φαγητό, ειδών προσωπικής και γενικής υγιεινής)·
4. Ετοιμότητα και οργάνωση της εφαρμογής του σχεδίου και των μέτρων διάσωσης (καταγραφή όσων έχουν γίνει και οργανωθεί, συμπεριλαμβάνοντας την ικανότητα των εταιρειών να συμμετάσχουν στην προστασία και στις επιχειρήσεις διάσωσης)·
5. Ύπαρξη επικίνδυνων ουσιών και λήψη μέτρων προστασίας·
6. Ενεργοποίηση δυνάμεων για την προστασία και διάσωση, στάση ετοιμότητας·
7. Δυσκολίες λειτουργίας και προμήθειας των αναγκαίων μέσων.

Hrvatski memorijalno – documentacijski centar Domovinskog rata [Κέντρο Μνήμης-Τεκμηρίωσης για τον Πόλεμο στην Κροατία], 2, κουτί 265.

1. Διαβάστε την πηγή Β-12, κοιτάξτε προσεκτικά τον χάρτη «Διάλυση και πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία» και ελέγξτε το χρονολόγιο (σελ. 279). Ποιος ήταν ο σκοπός της συνάντησης; Τι είδους στρατιωτική επιχείρηση σχεδίαζε να ξεκινήσει ο Φράνιο Τούτζμαν; Γιατί περιέγραψε την πολιτική κατάσταση ως ευνοϊκή για την επιχείρηση; Γιατί επιζητούσε πολιτική δικαιολόγηση για τις πράξεις του; Εντοπίστε στον χάρτη τις πόλεις και τα εδάφη που αναφέρονται στην ομιλία του. Βγάλτε συμπεράσματα από το έγγραφο και τον χάρτη. Ποιοι μπορεί να είναι οι λόγοι για τους οποίους ξεκινά μια τέτοια επιχείρηση; Γιατί η Ανατολική Σλαβονία δεν συμπεριλήφθηκε στα σχέδια; Βρείτε τι συνέβη μετά.

2. Τα πρακτικά της συνάντησης δημοσιεύτηκαν αργότερα. Μία από τις προτάσεις εκείνης της ομιλίας αποδείχθηκε αρκετά αμφιλεγόμενη και ερμηνεύτηκε αρκετά διαφορετικά – κάποιοι είπαν ότι αυτή η πρόταση αναφέρεται στους Σέρβους πολίτες, άλλοι ότι αυτή η συγκεκριμένη δήλωση εστιάζει κυρίως στις σερβικές στρατιωτικές δυνάμεις. Μπορείτε να τη βρείτε στο κείμενο; Πώς θα μπορούσε κάθε μία απ' αυτές τις αναγνώσεις να επηρεάσει την κατανόηση της ομιλίας;

Β-14. Το καλωσόρισμα του κροατικού στρατού μετά την Επιχείρηση Θύελλα

Μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ των κροατικών αρχών και των αρχών των επαναστατημένων Σέρβων της Κροατίας, η Κροατία αποφάσισε να ανακαταλάβει τις κατεχόμενες περιοχές με τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων. Η στρατιωτική επιχείρηση Ολούγια (Θύελλα) ξεκίνησε στις 4 Αυγούστου 1995 και, στη διάρκεια τεσσάρων ημερών, η συνταγματική και έννομη τάξη της Δημοκρατίας της Κροατίας αποκαταστάθηκε στο έδαφος της «Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα» (με εξαίρεση την Ανατολική Σλαβονία). Στη διάρκεια της Επιχείρησης Θύελλα και μετά από αυτήν, οι περισσότεροι απ' τους Σέρβους που ζούσαν στη «Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα» εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και την Κροατία γενικώς. Η Επιχείρηση Θύελλα χαρακτηρίστηκε από κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταστροφές περιουσιών που ανήκαν στους Σέρβους και τον φόνο εκατοντάδων Σέρβων πολιτών από τις κροατικές ένοπλες δυνάμεις.

Αρχεία Hrvatski Vojnik.

Β-15. Ξένοι μαχητές στον πόλεμο της Βοσνίας

Στον πόλεμο της Βοσνίας μεταξύ 1992 και 1995 συμμετείχαν ξένοι απ' όλες τις πλευρές, που μάχονταν για θρησκευτικούς ή πολιτικούς λόγους ή ως μισθοφόροι. Οι *μουτζαχεντίν*, των οποίων το κίνητρο ήταν η μάχη για το ισλάμ, ήταν με τη μουσουλμανική (βοσνιακή) πλευρά. Εντός του βοσνιακού στρατού σχηματίστηκε ένα ειδικό τάγμα (ο καλύτερος έλεγχός τους ήταν επίσης ένας λόγος), που ονομάστηκε το Τάγμα των Ιερών Μαχητών (*Kateebat al-Mujahideen*). Ο ακριβής αριθμός αυτών των μαχητών είναι άγνωστος: Η υψηλότερη εκτίμηση κάνει λόγο για 6.000. Η παρουσία των *μουτζαχεντίν* χρησιμοποιήθηκε από την προπαγάνδα της σερβικής και κροατικής πλευράς που διακήρυτταν ότι υπεράσπιζαν τη χριστιανική Ευρώπη. Για τους ξένους στον Κροατικό Στρατό Άμυνας σχηματίστηκε μια ειδική ταξιαρχία, στην οποία συμμετείχαν εθελοντές κυρίως από καθολικές ευρωπαϊκές χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Γαλλία, Ουγγαρία, Αυστρία), και επίσης από τη Γερμανία, τη Σουηδία και Αλβανοί απ' το Κόσοβο. Η παραστρατιωτική πολιτοφυλακή (HOS), που επίσης πολέμησε στη Βοσνία, οργανώθηκε από το κροατικό Δεξιό Κόμμα. Παρ' όλα αυτά, η HOS δεν ενεπλάκη σε πολλές μάχες στον πόλεμο (μόνο για λίγο το 1992), καθώς ελεγχόταν και τελικώς καταργήθηκε από το κροατικό κράτος. Στις επιχειρήσεις στο πλευρό των Σέρβων δρούσαν διάφοροι Τσέτνικ και παραστρατιωτικές μονάδες που είχαν έρθει από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο (οι αποκαλούμενοι μαχητές του Σαββατοκύριακου). Μερικοί εθελοντές κατάγονταν από ορθόδοξες χώρες, κυρίως τη Ρωσία αλλά κι από την Ελλάδα, τη Ρουμανία κ.λπ. Οι περισσότεροι από αυτούς πολεμούσαν για τα χρήματα και δρούσαν κυρίως στο δυτικό τμήμα της Βοσνίας μαζί με τον στρατό της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας. Οι Έλληνες είχαν τη δική τους εθελοντική μονάδα (την Ελληνική Φρουρά Εθελοντών) που είχε περίπου εκατό μέλη. Ο συνολικός αριθμός των ξένων μαχητών φαίνεται ότι δεν υπερέβη το 5% όλων των ένοπλων μονάδων σε όλες τις πλευρές.

α. Ρώσοι μαχητές

Tafro, 2014, σελ. 40.

β. *Μουτζαχεντίν*

www.glasbrotnja.net, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Ποια ήταν τα κίνητρα των ξένων μαχητών να συμμετάσχουν στον πόλεμο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης; Απαριθμήστε τουλάχιστον τρία.

Β-16. Διεθνείς κυρώσεις ενάντια στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (FRY)

Διεθνείς κυρώσεις ενάντια στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (FRY) επιβλήθηκαν με το ψήφισμα 757 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 30 Μαΐου 1992, εξαιτίας της εμπλοκής της στον πόλεμο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Ανάμεσα στα άλλα, οι κυρώσεις προέβλεπαν τη διακοπή των οικονομικών σχέσεων και την παύση των επιστημονικών, τεχνικών και πολιτιστικών συνεργασιών με την FRY, ενώ απαγορεύτηκε η συμμετοχή της σε διεθνείς αθλητικούς αγώνες. Με την πάροδο των χρόνων, οι κυρώσεις έγιναν πιο αυστηρές, αργότερα χαλάρωσαν, και τελικώς άρθηκαν στις 22 Νοεμβρίου 1995, μια ημέρα μετά την υπογραφή της Συμφωνίας του Ντέιτον που τερμάτισε τον πόλεμο στη Βοσνία. Οι κυρώσεις είχαν ως αποτέλεσμα μια καταστροφική οικονομική κρίση στην FRY (αλλά επίσης στην Κροατία και την Σλοβενία). Ο πόλεμος χρηματοδοτήθηκε από τον υπερπληθωρισμό που έφτασε στο αποκορύφωμά του το 1993 και προκάλεσε βαθιά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα για τους πολίτες: το χαρτονόμισμα με την υψηλότερη αξία έφτανε τα 50 δισεκατομμύρια δηνάρια. Τα μαγαζιά άδειασαν και οι άνθρωποι έπρεπε να αγοράζουν προμήθειες στη μαύρη αγορά. Καθώς δεν υπήρχε πετρέλαιο στα βενζινάδικα, αυτό πωλούνταν κυρίως στους δρόμους από μεσάζοντες.

α. Η καθημερινή ζωή την εποχή των κυρώσεων

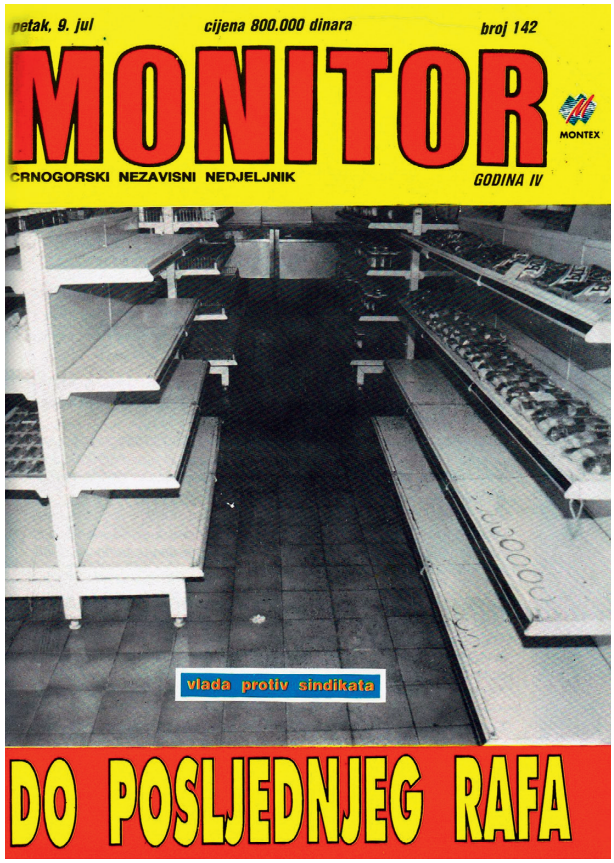

→

Το εξώφυλλο του ανεξάρτητου εβδομαδιαίου περιοδικού του Μαυροβουνίου *Monitor* την Παρασκευή 9 Ιουλίου 1993. Η φωτογραφία απεικονίζει άδεια ράφια καταστήματος και ο τίτλος είναι «Η κυβέρνηση ενάντια στα συνδικάτα – μέχρι το τελευταίο ράφι». Η φωτογραφία αναφέρεται στην έλλειψη αγαθών λόγω των κυρώσεων καθώς και στον ραγδαίο πληθωρισμό – η τιμή αυτού του τεύχους φαίνεται στο εξώφυλλο: 800.000 δηνάρια.

β. Ο πληθωρισμός στη Σερβία. Χαρτονομίσματα από την περίοδο του υπερπληθωρισμού το 1993

https://en.wikipedia.org/wiki/Banknotes_of_the_Yugoslav_dinar, ανάκτηση στις 21.10.2015.

γ. Άδεια ράφια στη Σερβία

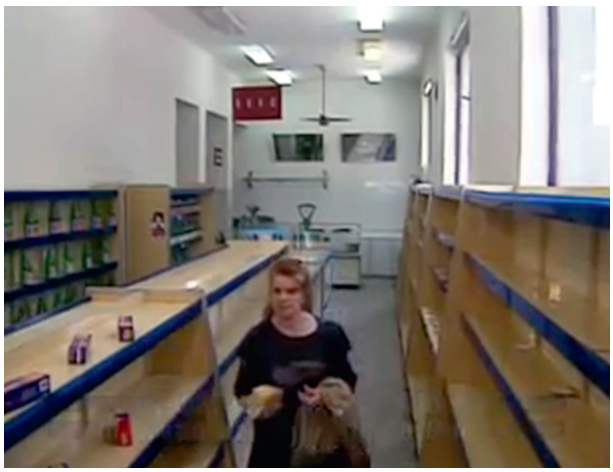

Ανεξάρτητος όμιλος MME Mreza, «Ο υπερπληθωρισμός 1992-1993».

δ. Άρθρο στην εφημερίδα: Μια φρατζόλα ανά άτομο

Βελιγράδι – Παρόλο που ιδιωτικά και κρατικά αρτοπωλεία υποστηρίζουν ότι δεν ευθύνονται αυτά αλλά η άλλη πλευρά για τη μείωση παροχής ψωμιού στην αγορά, χθες σημειώθηκε ιδιαίτερα μεγάλη έλλειψη τροφίμων. Καθώς χθες αποφασίστηκε αύξηση των τιμών των τροφίμων, μένει να δούμε ποια πλευρά λέει την αλήθεια. Πρέπει να ειπωθεί ότι οι μαγαζάτορες, μερικές φορές με δική τους πρωτοβουλία και μερικές με διαταγή της επιτροπής προμηθειών της πόλης, αναγκάστηκαν να μειώσουν τις πωλήσεις σε δύο καρβέλια, ή, όπως συνέβη στη Νις, σε «μία φρατζόλα ανά άτομο». Διότι, προκειμένου να γλιτώσουν χρήματα πριν από την αύξηση των τιμών, οι άνθρωποι αγόραζαν περισσότερες φρατζόλες απ' όσο χρειάζονταν προκειμένου να τις καταψύξουν. […]

Παρόλο που η παραγωγή δεν μειώθηκε, οι άνθρωποι έκαναν ουρές έξω απ' τα αρτοποιεία από τις 3 π.μ., πεπεισμένοι ότι θα βρουν ψωμιά εκείνη τη μέρα εάν σηκωθούν τόσο νωρίς. […]

Παρ' όλα αυτά, το ψωμί δεν έφτασε σε μερικές περιοχές του Βελιγραδίου. […] Οι περισσότεροι κάτοικοι του Βελιγραδίου πήγαιναν μάταια από αρτοπωλείο σε αρτοπωλείο και έλεγαν ότι δεν έβρισκαν ψωμί. «Δεν μπορούσα να βρω και να αγοράσω ψωμί χθες και το ίδιο πιθανότατα θα συμβεί σήμερα, γι' αυτό πρέπει να φτιάξω ψωμί στο σπίτι. Την τελευταία φορά που αγόρασα γάλα ήταν πέντε ημέρες πριν» - λέει ο Ρούζιτσα Μπογκοσάβλιεβιτς, υπάλληλος. […]

Χωρίς ψωμί στην Πρίστινα για εβδομάδες
Πρίστινα – Οι κάτοικοι της Πρίστινα είναι συνηθισμένοι στην έλλειψη ψωμιού, αρκετό καιρό τώρα. Μόνο όσοι ξυπνούν νωρίς το πρωί, και είναι λίγοι, μπορούν να σταθούν στην ουρά και να αγοράσουν το πολύτιμο καρβέλι. Δεν υπήρχε ψωμί στην Πρίστινα και αλλού στο Κόσοβο και στη Μετοχίγια επί εβδομάδες. Μικρές ποσότητες πωλήθηκαν στο ξενοδοχείο Grand και σε τρία-τέσσερα άλλα καταστήματα. Το ψωμί ήρθε από τη Ράσκα στην τιμή των 200.000 δηναρίων ανά καρβέλι. Δίνονταν μόνο δύο φρατζόλες ανά άτομο, ή τρεις αν «ήταν γνωστός», παρόλο που ξεκινούσαν ζητώντας δέκα καρβέλια.

Ψωμί μόνο για όσους σηκώνονται νωρίς
Ποντγκόριτσα – Μόνο όσοι ξυπνούν χαράματα μπορούν να βρουν ψωμί στα αρτοποιεία της Ποντγκόριτσα, καθώς και οι πιο ρωμαλέοι, όσοι μπορούν να αρπάξουν ένα ή δύο καρβέλια από τις ήδη πενιχρές προμήθειες. […]

«Μάχη για το ψωμί: Έχει γίνει κανόνας», *Borba*, 10-11 Ιουλίου 1993.

Οι πόλεμοι της Γιουγκοσλαβίας επηρέασαν τους περισσότερους που ζούσαν στα εδάφη της πρώην Γιουγκοσλαβίας με διαφορετικούς τρόπους και σε ποικίλους βαθμούς. Διαβάστε τις πηγές αυτού του κεφαλαίου και συντάξτε έναν κατάλογο με τις συνέπειες των πολέμων.

Β.3. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΣΑΡΑΓΙΕΒΟ

Η πολιορκία του Σαράγιεβο ήταν μία από τις μεγαλύτερες στην ιστορία των σύγχρονων πολεμικών επιχειρήσεων – η μεγαλύτερη μετά την πολιορκία του Στάλινγκραντ στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Διήρκεσε 44 μήνες, από τις 5 Απριλίου 1992 μέχρι τις 29 Φεβρουαρίου 1996, οπότε ανακοινώθηκε επισήμως η λήξη της, και το Σαράγιεβο ήταν τελικά ανοιχτό. Στη διάρκεια αυτού του διαστήματος, η πόλη αποκόπηκε σχεδόν ολοκληρωτικά από την υπόλοιπη χώρα και αντιμετώπισε ελλείψεις φαγητού, ηλεκτρικού, αερίου, νερού και φαρμάκων. Οι εκτιμήσεις, σύμφωνα με διαφορετικές πηγές, κάνουν λόγο για περίπου 11.000 θανάτους στη διάρκεια της πολιορκίας. Η ιστορία της πολιορκίας του Σαράγιεβο είναι μια ιστορία θανάτου και επιβίωσης.

Β-17. Το Σαράγιεβο υπό πολιορκία

Από την έκθεση στο Μουσείο «Σήραγγα της Ελπίδας» *Dobrinja-Butmir*, Σαράγιεβο. Φωτογραφία Vera Katz.

Β-18. Αεροδρόμιο του Σαράγιεβο

Η κατάσταση στην πρωτεύουσα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν πολύ δύσκολη. Ο σερβικός στρατός, με τη βοήθεια του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού, κατέλαβε χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια μερικούς συνοικισμούς γύρω απ' το Σαράγιεβο: Ίλιτζα, Χατζίτζι, Βογκόσκα, Ίλιγιας και Γκραμπαβίτσα. Η κατάληψη του αεροδρομίου του Σαράγιεβο σήμαινε ότι η πόλη αποκόπηκε από τις ελεύθερες περιοχές. Το Σαράγιεβο περικυκλώθηκε, χωρίς νερό, φαγητό, φάρμακα, ηλεκτρικό και αέριο. Οι λιγοστοί ένοπλοι βρίσκονταν στο κέντρο της πόλης […] Παρ' όλα αυτά, τα Ηνωμένα Έθνη έκαναν κάτι καλό τον Ιούλιο του 1992. Ανακατέλαβαν το αεροδρόμιο του Σαράγιεβο από τους Σέρβους και έτσι μπορούσε να σταλεί φαγητό για τους κατοίκους της πόλης. Ωστόσο, σύμφωνα με μια συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και του σερβικού στρατού, που βρισκόταν ήδη υπό τις διαταγές του στρατηγού Ράτκο Μλάντιτς, οι Σέρβοι επέμεναν στη χρήση του αεροδρομίου αποκλειστικά για σκοπούς των Ηνωμένων

Εθνών. Το αεροδρόμιο είχε στρατηγική σημασία για τον βοσνιακό στρατό και τους κατοίκους του Σαράγιεβο, καθώς βρισκόταν ανάμεσα στην πόλη και τις ελεύθερες περιοχές. Οι στρατιώτες των Ηνωμένων Εθνών σεβάστηκαν τη συμφωνία τους με τους Σέρβους και απέτρεψαν τους Βόσνιους Μουσουλμάνους που προσπάθησαν να περάσουν στην άλλη πλευρά του αεροδρομίου στη διάρκεια της νύχτας για να ενωθούν με τις οικογένειές τους ή να πάρουν απαραίτητα τρόφιμα και πυρομαχικά […] Σέρβοι σκοπευτές τοποθετήθηκαν δίπλα στο αεροδρόμιο και απέτρεπαν όσους ήθελαν να περάσουν στην άλλη πλευρά των διαδρόμων προσγείωσης. Αυτό αποδείχτηκε μοιραίο για αρκετούς εκατοντάδες. Λόγω του μεγάλου αριθμού των απωλειών, έπρεπε να βρεθεί ένας νέος τρόπος.

Edis & Bajro Kolar, Tunel, Brosura: Muzej Tunel spasa: Dobrinja-Butmir (*izdanje autora*), φυλλάδιο για το Μουσείο «Σήραγγα της Ελπίδας».

Β-19. Η Σήραγγα της Ελπίδας: Το Dobrinja-Butmir (D-B) κάτω απ' το αεροδρόμιο του Σαράγιεβο

Η Σήραγγα της Ελπίδας ή Σήραγγα του Σαράγιεβο κατασκευάστηκε κάτω από τον διάδρομο του αεροδρομίου για να συνδέσει το Σαράγιεβο με τις ελεύθερες περιοχές της Βοσνίας στην άλλη πλευρά του αεροδρομίου.Η κατασκευή ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1993. Το τούνελ σκάφτηκε με τα χέρια, με φτυάρια και αξίνες. Είχε μήκος 800 μέτρα, ένα μέτρο ύψος και μέσο πλάτος 1,5 μέτρα. Διευκόλυνε τη μεταφορά στρατιωτικών προμηθειών στους υπερασπιστές του Σαράγιεβο και τη μεταφορά φαρμάκων, φαγητού κ.λπ. Μερικές φορές έπαιρνε δύο ώρες για να διασχίσουν το τούνελ άνθρωποι κατά ομάδες. Κατά μέσο όρο 4.000 άτομα το χρησιμοποιούσαν καθημερινά. Η γερμανική κυβέρνηση δώρισε ένα ηλεκτρικό καλώδιο που συνέδεσε τη σήραγγα με την πόλη. Όταν σερβικές δυνάμεις ανακάλυψαν την ύπαρξη της σήραγγας, σφράγισαν και τις δύο εισόδους της. Πολλοί πιστεύουν ότι η σήραγγα ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επέτρεψαν στο Σαράγιεβο να επιβιώσει της πολιορκίας.

α. Εναέρια όψη της σήραγγας για το Μουσείο «Σήραγγα της Ελπίδας»

Από το εισιτήριο για το Μουσείο «Σήραγγα της Ελπίδας».

β. Εσωτερικό της σήραγγας

Φωτογραφία από το Μουσείο «Σήραγγα της Ελπίδας», Σαράγιεβο.

Β-20. Επιβίωση υπό πολιορκία

α. Ερωτηματολόγιο επιβίωσης

Πώς αποκτήσατε νερό, ηλεκτρικό, τσιγάρα κ.λπ. …;

– Κάναμε ένα είδος λυχναριού, στρίβαμε φύλλα τσαγιού αντί για τσιγάρα, παίρναμε νερό από δεξαμενές και το φαγητό μας ήταν φασόλια και ψάρι που βρωμούσε·

– Ζούσα στην πρώτη γραμμή, που ήταν η γραμμή προτεραιότητας. Είχα ηλεκτρικό, νερό και θέρμανση. Ο στρατός της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης μού έδινε τσιγάρα·

– Πήγα στην Κοιλάδα των Πιονιέρων για να πάρω νερό: ήταν επικίνδυνο καθώς ένας σκοπευτής συνεχώς πυροβολούσε. Κουβαλούσα νερό σε δίλιτρα κάνιστρα. Έπαιρνα φαγητό από ανθρωπιστικές οργανώσεις και από κανέναν άλλο. […]

– Πώς επιβιώσαμε; Νομίζω ότι κάθε άτομο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη μπορεί να γράψει ένα χοντρό βιβλίο για την επιβίωση σε καιρό πολέμου. Βρίσκαμε νερό σε πηγάδια και δεξαμενές· είχαμε μάθει να βρίσκουμε ή να δανειζόμαστε ηλεκτρικό ρεύμα. Όσο για τη θέρμανση, καίγαμε μια παλιά ντουλάπα και μερικές φορές ξύλο από τον λόφο Ζουκ. Όσο για τσιγάρα, στρίβαμε φύλλα μέντας σε παλιές εφημερίδες·

– […] Έκαιγα έναν καναπέ, κάποια ράφια και μια καρέκλα για να έχω ζέστη. Δεν καπνίζω·

– […] Καίγαμε ξύλο (κόβαμε τα δέντρα από τον κήπο μας)·

– Καθώς είμαι καπνιστής, συχνά αντάλλαζα μαγειρικό λάδι ή κάποιο άλλο τρόφιμο για τσιγάρα·

– Έπρεπε να πάω να βρω νερό, όπως όλοι οι υπόλοιποι. Τον περισσότερο καιρό δεν είχα ηλεκτρικό, αλλά μερικές φορές συνέδεα ένα λεπτό καλώδιο με κάποιο θρησκευτικό κτίριο (τζαμί) για να πάρω ηλεκτρισμό. Δεν είχα θέρμανση. Δούλευα για τσιγάρα, αντάλλαζα τρόφιμα με αυτά·

– Μάζευα νερό με την αντλία μόνο τη νύχτα, έκλεβα ηλεκτρικό, έπαιρνα τσιγάρα από στρατιώτες. Δεν είχα θέρμανση·

– Δεν μπορώ να σου πω πώς τα κατάφερα, αλλά επιβίωσα. […]

Ερωτηματολόγιο επιβίωσης – Η πολιορκία του Σαράγιεβο 1992-1996, 2000, σελ. 834- 924.

β. Η αγορά στο Σαράγιεβο

Από τη φωτογραφική συλλογή του Ιστορικού Μουσείου Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

γ. «Πώς να ξεφύγουμε από αυτή την κόλαση». Σερβική πηγή περί επιβίωσης

Η πόλη του Σαράγιεβο είναι σαν κόλαση. Η πείνα, η δίψα και το κρύο, καθώς επίσης δερματικές και στομαχικές ασθένειες οργιάζουν στην πόλη. Οι μουσουλμανικές αρχές φρόντισαν να μην πεινάσουν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι, ενώ οι Σέρβοι και άλλοι, εάν θέλουν να φάνε, πρέπει να πληρώσουν 30 γερμανικά μάρκα για ένα κιλό πατάτες, 25 μάρκα για ένα κιλό ρύζι, 50 μάρκα για καφέ, 10 μάρκα για ένα λάχανο […] Η Νάντα Ραντοσάβλιεβιτς (52), που διέφυγε από το Σαράγιεβο πριν από δύο βδομάδες, ισχυρίζεται ότι έλαβε λιγότερο από ένα λίτρο λάδι από τη διεθνή βοήθεια και ότι αν δεν υπήρχαν φίλοι –μερικοί εκ των οποίων μουσουλμάνοι– να τη βοηθήσουν, θα είχε πεθάνει της πείνας. Η Μιλένα Πα-

ντούροβιτς (52) που ζούσε μέχρι πρόσφατα στο Σαράγιεβο, έχει επίσης πολλές αρνητικές εντυπώσεις. Λέει ότι οι Σέρβοι έκαψαν όλα τα έπιπλά τους και τα ξύλινα δάπεδα για να κρατηθούν ζεστοί. Ο μόνος ξύλινος εξοπλισμός που δεν χρησιμοποιήθηκε ως καύσιμο ακόμα είναι τα ξύλινα μέρη του σπιτιού. Όλα τα δέντρα στα πάρκα του Σαράγιεβο κόπηκαν γιατί οι άνθρωποι δεν είχαν ξύλα. Μόνο το μεγάλο πάρκο έξω από την αστυνομική λέσχη στο κέντρο της πόλης δεν επηρεάστηκε, γιατί έχει ναρκοθετηθεί. Οι τρεις διάδρομοι από όπου πολίτες κατάφεραν να εγκαταλείψουν την πόλη έδωσαν τη δυνατότητα να σωθεί τουλάχιστον το ένα τρίτο του τωρινού πληθυσμού της (που εικάζεται ότι κυμαίνεται μεταξύ 250.000 και 300.000) απ' αυτή την κόλαση.

Danilović, 17 Δεκεμβρίου 1992, σελ. 8.

Β-21. Σαράγιεβο, Πολιτιστικό Κέντρο της Ευρώπης στη διάρκεια του πολέμου

Ο *Χειμώνας του Σαράγιεβο* είναι ένα διεθνές φεστιβάλ τεχνών που κατά παράδοση λαμβάνει χώρα στην πόλη. Το φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε πρώτη φορά από τις 21 Δεκεμβρίου 1984 μέχρι τις 6 Απριλίου 1985. Μαζί με το Διεθνές Κέντρο Ειρήνης, *ο Χειμώνας του Σαράγιεβο* ξεκίνησε και οργάνωσε το πρότζεκτ *Σαράγιεβο, Πολιτιστικό Κέντρο της Ευρώπης* από τις 21 Δεκεμβρίου 1993 μέχρι τις 21 Μαρτίου 1994. Υποστήριξη παρείχαν το Δημοτικό Συμβούλιο και 11.000 προσωπικότητες απ' όλο τον κόσμο και τα πιο σημαντικά ιδρύματα της Ευρώπης. Στη διάρκεια του πολέμου, *ο Χειμώνας του Σαράγιεβο* διοργάνωσε πλήθος διαφορετικών εκδηλώσεων.

Αφίσες του *Χειμώνα του Σαράγιεβο*, 1992, 1993, 1994, 1995 (Ιστορικό Μουσείο Βοσνίας-Ερζεγοβίνης).

Αστυκτονία (Urbicid) είναι ένας όρος που μεταφράζεται κυριολεκτικά (λατινικά: *urbs*: πόλη + λατινικά: *caedere*, να κόψω, να σκοτώσω) ως «βία ενάντια στην πόλη». Ειδικά μετά τα γεγονότα στο Σαράγιεβο, αναγνωρίστηκαν περιπτώσεις βίας που στόχευε ειδικά στην καταστροφή μιας αστικής περιοχής.

1. Αναλύστε τα μηνύματα σε αυτές τις αφίσες εξετάζοντας τα σύμβολα, τα χρώματα και τα κείμενα. Γιατί η πρώτη αφίσα συγκρίνει το Βερολίνο με το Σαράγιεβο; Ερευνήστε την ιστορία του άλμπουμ *The Wall* των Pink Floyd και την ταινία που ενέπνευσε, και βρείτε ποιοι είναι οι λόγοι της αξιοποίησης αυτών των εικόνων στην πρώτη αφίσα.
2. Χρησιμοποιήστε εικόνες, έγγραφα, χάρτες και τα συνοδευτικά κείμενα αυτού του κεφαλαίου, καθώς και τις γνώσεις σας για τον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, και γράψτε τη δική σας ιστορία για τη Σήραγγα της Ελπίδας. Συνδυάστε πληροφορίες από διαφορετικές πηγές. Πρέπει να λάβετε υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία: τη διαδικασία της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, τις αιτίες και την εξέλιξη του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τα εμπόλεμα μέρη, την πολιορκία του Σαράγιεβο, πώς επιβιώνει κανείς στον πόλεμο.

Β.4. ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ

Β-22. Στρατόπεδα αιχμαλώτων στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 1992-1995

Σύμφωνα με πληροφορίες από συλλόγους αιχμαλώτων, υπήρχαν περίπου 1.360 στρατόπεδα και άλλα κέντρα κράτησης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη στη διάρκεια του πολέμου: 656 ήταν για Βόσνιους Μουσουλμάνους αιχμαλώτους, 173 για Κροάτες και 532 για Σέρβους. Τα ονόματά τους και οι συνθήκες κάτω απ' τις οποίες σκοτώθηκαν περίπου 1.000 αιχμάλωτοι αποδείχτηκαν σε δίκες στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και σε δικαστήρια στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη όπου προσήχθησαν άτομα που κατηγορούνται για παραβιάσεις διεθνών κανόνων σχετικά με τη μεταχείριση πολιτών και αιχμαλώτων πολέμου, μεταξύ άλλων. Σύμφωνα με ανεξάρτητες πηγές, περίπου 200.000 κάτοικοι της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, κυρίως πολίτες, φυλακίστηκαν κάποια στιγμή σε στρατόπεδα και άλλα κέντρα κράτησης.

α. Το στρατόπεδο στην Ομάρσκα

Η ζωή των πολιτών στο Πρίγιεντορ (Μποσάνσκα Κράινα) άλλαξε ποικιλοτρόπως μετά την κατάληψη της πόλης από το Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα (SDS). Οι νέες αρχές αύξησαν τη στρατιωτική παρουσία και ξεκίνησαν πολεμική προπαγάνδα ενάντια στους μη Σέρβους. Με βάση αποφάσεις του «Επιτελείου Κρίσης», πραγματοποιήθηκαν ένοπλες επιθέσεις εναντίον μη Σέρβων σε όλο το δήμο. Η δημιουργία εκφοβιστικού κλίματος στο Πρίγιεντορ κορυφώθηκε με την απόφαση του Επιτελείου Κρίσης να ιδρύσει στρατόπεδα αιχμαλώτων σε Ομάρσκα, Κέρατερμ και Τερνοπόλιε.

www.radiosarajevo.ba, ανάκτηση στις 21.10.2015.

β. Στρατόπεδα για Βόσνιους Μουσουλμάνους και Κροάτες

[…] 13) Το Δικαστήριο απέδειξε ότι οι εκτελέσεις ήταν συχνές στα στρατόπεδα. Δεν υπάρχει καμία βάσιμη αμφιβολία ότι σφαγές έλαβαν χώρα, μεταξύ άλλων, μία στο κελί 3 του στρατοπέδου Κέρατερμ στις 24 Ιουλίου 1992 ή περί αυτή την ημερομηνία. Στα τέλη Ιουλίου, πάνω από εκατό άτομα σκοτώθηκαν στο στρατόπεδο Ομάρσκα, και στις 5 Αυγούστου περίπου 120 άτομα τα πήραν από το στρατόπεδο Ομάρσκα με λεωφορεία και τα εκτέλεσαν. Στις 21 Αυγούστου, μέλη της Διμοιρίας Παρέμβασης Πρίγιεντορ, που συνόδευε ένα κονβόι εκτοπισμένων, σκότωσε περίπου 200 από αυτούς στο όρος Βλάσιτς. […] Το Δικαστήριο απέδειξε ότι περισσότερα από 1.500 άτομα έχασαν τη ζωή τους, από τα οποία ταυτοποιήθηκαν 486.

14) Βιασμοί και άλλα σεξουαλικά εγκλήματα τελέστηκαν στα στρατόπεδα, και χιλιάδες άτομα υποβλήθηκαν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που περιλάμβανε συχνούς ξυλοδαρμούς και βασανιστήρια. Οι κρατούμενοι ζούσαν σε ανθυγιεινές συνθήκες και το φαγητό που λάμβαναν έφτανε μόλις και μετά βίας για την επιβίωσή τους.

15) Βόσνιοι Μουσουλμάνοι που ζούσαν στον δήμο Πρίγιεντορ όλη τους τη ζωή εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους και εκτοπίστηκαν μαζικά, συχνά σε κονβόι που οργανώθηκαν και επιβλέπονταν από τις σερβικές αρχές του Πρίγιε-

ντορ. […] Η έξοδος κυρίως μη Σέρβων κατοίκων του Πρίγιεντορ ξεκίνησε το 1991, αλλά αυξήθηκε αναλογικά λίγο πριν πάρουν την εξουσία οι Σέρβοι και έφτασε στο αποκορύφωμά της στη διάρκεια των πρώτων μηνών μετά από αυτό. Πάνω από 20.000 ήταν θύματα αυτών των διώξεων. Οι περισσότεροι έφυγαν σε κονβόι λεωφορείων και φορτηγών που αναχωρούσαν από την περιοχή καθημερινά.

16) Τα σπίτια των μη Σέρβων σημαδεύτηκαν και σε πολλές περιπτώσεις καταστράφηκαν ολοσχερώς, καθώς και τα τζαμιά και οι καθολικές εκκλησίες.

Sažetak presude Pretresnog vijeća II u predmetu Tužilac protiv dr. Milomira Stakić (Σύνοψη της κρίσης του Δικαστηρίου ΙΙ στην περίπτωση της δίωξης ενάντια στον δρ. Milomir Stakić), http://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731_summary_bcs.pdf, ανάκτηση στις 8.07.2016.

γ. Το στρατόπεδο Τσελέμπιτσι για Σέρβους στο Κόνιτς

Το στρατόπεδο Τσελέμπιτσι στο Κόνιτς ήταν μια φυλακή για πολίτες σερβικής υπηκοότητας την περίοδο μεταξύ Μαΐου και Δεκεμβρίου του 1992.

Στη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και της ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ του στρατού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και του στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Σέρβοι πολίτες αιχμάλωτοι στο στρατόπεδο Τσελέμπιτσι στον δήμο Κόνιτς μεταξύ Μαΐου και Δεκεμβρίου του 1992 κρατούνταν σε απάνθρωπες συνθήκες, με εκτελέσεις και σκόπιμη πρόκληση φυσικού και ψυχικού πόνου και βασάνων, και ως μέλος του στρατού της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αυτός [Έσο Μάτσιτς] ενήργησε κατά παράβαση των όρων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και παρέβη τους όρους του άρθρου 3, παράγραφος 1, τους όρους α) και γ) της Συνθήκης της Γένοβας για την Προστασία των Αμάχων της 12 Αυγούστου 1949, και πιο συγκεκριμένα:

2) το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου του 1992, με την ευκαιρία των θρησκευτικών διακοπών Μπαϊράμ, σκότωσε τον Μίλοραντ Κούλιανιν (γεννημένο το 1966) στο στρατόπεδο Τσελέμπιτσι με τον ακόλουθο τρόπο: αφού ένας από τους φρουρούς είπε ότι χρειάζονταν μια θυσία για το Μπαϊράμ, […], από απόσταση περίπου ενός μέτρου από τον τραυματισμένο, πυροβόλησε στο στήθος και το κεφάλι του τραυματισμένου, Μίλοραντ Κούλιανιν, σκοτώνοντάς τον ακαριαία.

3) Σε ακαθόριστη ημερομηνία, το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου του 1992, μαζί με φρουρούς του στρατοπέδου Τσελέμπιτσι, μπροστά στις εγκαταστάσεις με τον αριθμό 22, έλαβε μέρος στην απάνθρωπη μεταχείριση και σκόπιμη πρόκληση μεγάλου φυσικού και ψυχικού πόνου στους τραυματισμένους, κλωτσώντας και χτυπώντας με γροθιές τους τραυματισμένους Μόμιρ Μάρκατζιτς και Βέλιμπορ Μάρκατζιτς, ενώ μετά διατάχθηκαν να πάνε σε ένα φρεάτιο του υπονόμου, μεγέθους 2 επί 2 μέτρα, όπου έπρεπε να κάτσουν πάνω από εννιά ώρες, μαζί με αρκετούς άλλους κρατούμενους, ένας εκ των οποίων ήταν ο Βέλιμιρ Κούλιανιν, και ως αποτέλεσμα, υπέστησαν επιπλέον φυσική και ψυχική οδύνη.

Predmet tužilaštva BiH protiv Ese Macića (Η αγόρευση της κατηγορούσας αρχής στο Δικαστήριο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης κατά Έσο Μάτσιτς), www.sudbih.gov.ba/, ανάκτηση στις 21.10.2015.

δ. Το κροατικό στρατόπεδο για Σέρβους στο Ντρέτελι (1992-1993)

Το Ντρέτελι '92 ήταν το στρατόπεδο για Σέρβους στο Μόσταρ και στη γύρω περιοχή, που το διαχειρίζονταν οι Κροατικές Ένοπλες Δυνάμεις (HOS). Το Ντρέτελι '93 ήταν το στρατόπεδο για τους Βόσνιους Μουσουλμάνους από την ευρύτερη Ερζεγοβίνη, και το έλεγχε το Κροατικό Συμβούλιο Άμυνας (HVO- Στρατός των Βόσνιων Κροατών) από τον Απρίλιο του 1993. Στις αρχές Οκτωβρίου του 1993, όταν το στρατόπεδο έκλεισε, οι κρατούμενοι μεταφέρθηκαν στα στρατόπεδα Γκάμπελα και Χέλιοντρομ.

Ντρέτελι '92

www.bhrt.ba, ανάκτηση στις 21.10.2015.

ΝΤΡΕΤΕΛΙ '92 ΚΑΙ ΝΤΡΕΤΕΛΙ '93

Ντρέτελι '92: Τον Μάιο του 1992, οι Κροατικές Ένοπλες Δυνάμεις (HOS) άνοιξαν ένα στρατόπεδο στο Ντρέτελι για Σέρβους πολίτες από το Μόσταρ και τους γύρω οικισμούς. Από τις αρχές Μαΐου μέχρι τις 18 Αυγούστου 1992, τουλάχιστον 224 Σέρβοι κρατήθηκαν στο στρατόπεδο. […] Τουλάχιστον πέντε κρατούμενοι σκοτώθηκαν ή πέθαναν ως αποτέλεσμα τραυματισμών που προκλήθηκαν από ξυλοδαρμούς. Το Ανώτατο Δικαστήριο του Βασιλείου της Νορβηγίας στις 13 Απριλίου 2011 καταδίκασε τον Μίρσαντ Ρέπακ, πρώην μέλος του HOS, σε οκτώ χρόνια φυλάκισης.

Ντρέτελι '93: Μια πρώην αποθήκη του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) επαναχρησιμοποιήθηκε ως στρατόπεδο τον Απρίλιο του 1993. Το Κροατικό Συμβούλιο Άμυνας (HVO) ξεκίνησε να συλλαμβάνει και να αιχμαλωτίζει Βόσνιους

Μουσουλμάνους από την ευρύτερη περιοχή της Ερζεγοβίνης. Στα μέσα Ιουλίου του 1993, 2.270 Βόσνιοι Μουσουλμάνοι κρατήθηκαν στο στρατόπεδο Ντρέτελι, μερικοί εκ των οποίων ήταν ανήλικοι, ενώ πολλοί ήταν άνω των 50. Τουλάχιστον έξι κρατούμενοι σκοτώθηκαν ή πέθαναν ως αποτέλεσμα των τραυμάτων που προκλήθηκαν απ' τους ξυλοδαρμούς. […] Στις 29 Μαΐου 2013, το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) απήγγειλε κατηγορίες ενάντια σε έξι πρώην ηγέτες της Κροατικής Κοινότητας, που αργότερα έγινε η Δημοκρατία της Ερζέγ-Βοσνίας, για εγκλήματα εναντίον των Μουσουλμάνων και άλλων μη Κροατών μεταξύ του 1991 και του 1994. Η απόφαση των δικαστών ήταν ομόφωνη και ο πρώην πρωθυπουργός της Ερζέγ-Βοσνίας, Γιάντρανκο Πρλιτς, καταδικάστηκε σε 25ετή φυλάκιση, ο υπουργός Άμυνας Μπρούνο Στόιτς και οι διοικητές του Κροατικού Συμβουλίου Άμυνας (HVO) Σλόμπονταν Πράλιακ και Μίλιβοϊ Πέτκοβιτς σε 20 χρόνια φυλάκισης ο καθένας, ο διοικητής της Στρατιωτικής Αστυνομίας Βάλεντιν Τζόριτς σε 16 χρόνια και ο αρχηγός του Γραφείου Ανταλλαγής Κρατουμένων, Μπέρισλαβ Πούσιτς, σε 10 χρόνια φυλάκισης.

Κέντρο για τη Δημοκρατία και τη Μεταβατική Δικαιοσύνη, http://cdtp.org, ανάκτηση στις 21.10.2015.

1. Μελετήστε τις πηγές Β-22 για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Μετά ανακαλέστε στη μνήμη τη χρήση των στρατοπέδων συγκέντρωσης στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία (20ός αι.). Εξετάστε τη χρονική περίοδο και σημειώστε ποιος ήταν ο κύριος σκοπός των διωκτών. Γιατί νομίζετε ότι είναι τόσο σημαντική η απανθρωποποίηση του «άλλου» σε καιρό πολέμου; Συζητήστε.

2. Γιατί ήταν τόσο υποβαθμισμένη η αξία της ανθρώπινης ζωής στην περίοδο του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη; Για να απαντήσετε σε αυτή την ερώτηση, συνδυάστε πληροφορίες από πηγές αυτού του κεφαλαίου και από προηγούμενα κεφάλαια.

3. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος συνήθως προσδιορίζεται ως ένα είδος πολέμου που περιλαμβάνει αμάχους ως στρατιωτικούς στόχους και τη χρήση όπλων και τακτικών που καταλήγουν σε σημαντικές απώλειες αμάχων. Θα χαρακτηρίζατε τον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ως ολοκληρωτικό; Υποστηρίξτε τις απαντήσεις σας με στοιχεία από τις πηγές.

Β.5. ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1998-2001

Β-23. Ο ειρηνικός αγώνας του Ρουγκόβα για ανεξαρτησία

Ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα (1944-2006) ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της αυτοαποκαλούμενης Δημοκρατίας του Κοσόβου από το 1992 έως το 2000 και ξανά από το 2002 μέχρι το 2006. Ως ο «Γκάντι των Βαλκανίων», διεξήγε έναν ειρηνικό αγώνα για την ανεξαρτησία. Σε νεαρή ηλικία ήταν δημοσιογράφος και συγγραφέας και είχε συμμετάσχει στις φοιτητικές διαμαρτυρίες του 1968 στο Κόσοβο. Ήταν επίσης μέλος του Γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Όταν, το 1989, ο Σέρβος πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς κατήργησε την αυτονομία του Κοσόβου αποκαθιστώντας την περιοχή στην κατάσταση όπου βρισκόταν πριν από το 1974, ο Ρουγκόβα (που θεωρούνταν ο ανεπίσημος ηγέτης των Αλβανών του Κοσόβου) ήταν ένας από τους 215 που υπέγραψαν την «Έκκληση των διανοουμένων του Κοσόβου» ενάντια στην απόφαση του Μιλόσεβιτς. Την ίδια χρονιά, οι Αλβανοί του Κοσόβου απείχαν από τις γιουγκοσλαβικές και σερβικές εκλογές και, την επόμενη χρονιά, μέλη της πρώην επαρχιακής βουλής εντός της Γιουγκοσλαβίας ανακήρυξαν –παράνομα– ένα νέο αλλά μη αναγνωρισμένο κράτος, τη Δημοκρατία του Κοσόβου (δείτε κεφάλαιο Α, έγγραφο Α-14). Ο Ρουγκόβα έγινε ο ηγέτης ενός νέου πολιτικού κόμματος, του Δημοκρατικού Συνδέσμου Κοσόβου (LDK), στο οποίο εντάχθηκαν 700.000 άτομα –στην ουσία όλος ο άρρην πληθυσμός των Αλβανών του Κοσόβου– και κέρδισε τις μυστικές εκλογές τον Μάιο του 1992. Σχηματίστηκε μια μυστική/παράνομη βουλή του Κοσόβου και μια κυβέρνηση που οργάνωσε ένα κοινωνικό και σχολικό σύστημα παράλληλα με το επίσημο. Ο Ρουγκόβα κέρδισε τις πρώτες προεδρικές εκλογές στη μη αναγνωρισμένη Δημοκρατία του Κοσόβου. Ως πρόεδρος (το 1998 εξασφάλισε δεύτερη θητεία) συνέχισε την ειρηνική του μάχη που στόχευε στην πλήρη ανεξαρτησία.

Παρόλο που η στρατηγική παθητικής αντίστασης του Ρουγκόβα αρχικά είχε σχεδόν καθολική υποστήριξη, το 1997 αντιμετώπισε την αντίδραση των υποστηρικτών της ένοπλης αντίστασης, που είχαν δημιουργήσει τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσόβου (UÇK). Σύντομα έχασε την υποστήριξή τους ενώ αυξήθηκε η υποστήριξη προς τον πολιτικό αρχηγό του UÇK, Χασίμ Θάτσι. Ήταν ο Θάτσι και όχι ο Ρουγκόβα που προτάθηκε από τη μυστική βουλή του Κοσόβου να ηγηθεί της αλβανικής αντιπροσωπείας του Κοσόβου στις (ανεπιτυχείς) διαπραγματεύσεις στο Ραμπουγιέ το 1999.

Στη διάρκεια των νατοϊκών βομβαρδισμών της Γιουγκοσλαβίας, ο Ρουγκόβα πέρασε μερικές εβδομάδες στην Πρίστινα σε κατ' οίκον περιορισμό, μαζί με την οικογένειά του. Στις αρχές Απριλίου του 1999, κατόπιν απειλών, τον πήγαν στο Βελιγράδι και εμφανίστηκε στη σερβική τηλεόραση σε συνάντηση με τον Μιλόσεβιτς, να ζητάει το τέλος του πολέμου. Τον Μάιο του 1999, του επετράπη να φύγει απ' το Κόσοβο για προσωρινή εξορία στην Ιταλία. Επέστρεψε τον Ιούλιο,

→

όταν το Κόσοβο είχε περιέλθει στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών. Κατάφερε να νικήσει στις εκλογές του 2000 (με το 58% των ψήφων) ενάντια στον Χασίμ Θάτσι και τον UÇK (27%), διότι, ενώ οι Αλβανοί του Κοσόβου είχαν υποδεχθεί τον UÇK ως απελευθερωτή, η οργάνωση κατηγορήθηκε ότι ενεπλάκη σε οργανωμένο έγκλημα, εκβιασμούς και βία ενάντια στους πολιτικούς αντιπάλους και σε εθνοτικές μειονότητες. Μέχρι τον θάνατό του, ο Ρουγκόβα συνέχισε να αντιμετωπίζει βίαιες αντιδράσεις. Στις 15 Μαρτίου 2005, γλίτωσε από απόπειρα δολοφονίας όταν μια βόμβα εξερράγη σε έναν κάδο σκουπιδιών καθώς περνούσε με το αμάξι του. Πέθανε από καρκίνο του πνεύμονα τον Ιανουάριο του 2006.

Mladina, Σλοβενία, φωτογράφος Denis Sarkić, 2003.

Β-24. Ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (UÇK)

Ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK*) δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 1997. Όμως η ένοπλη δράση του ενάντια στις σερβικές αρχές, ειδικά σε αστυνομικά τμήματα, ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 1996. Αρχικά πραγματοποίησε δράσεις στην περιοχή της Ντρένιτσα και του Πρίζρεν που σταδιακά εξαπλώθηκαν σε άλλες περιοχές του Κοσόβου. Απέκτησε τα όπλα του παράνομα, κυρίως από την Αλβανία. Ο αριθμός των μελών του UÇK υποθετικά αυξήθηκε από 6.000 σε περίπου 25.000. Οι σερβικές αρχές ανακήρυξαν την οργάνωση τρομοκρατική. Οι επι-

→

θέσεις του UÇK και οι αυξανόμενες ένοπλες συγκρούσεις είχαν ως αποτέλεσμα τη μαζική μετανάστευση του σερβικού πληθυσμού. Οι σερβικές αρχές απάντησαν με ενίσχυση των αστυνομικών και στρατιωτικών μονάδων, ενώ σερβικές παραστρατιωτικές μονάδες ξεκίνησαν να δρουν στο Κόσοβο. Ως αποτέλεσμα, ο αλβανικός πληθυσμός έφυγε ή εκτοπίστηκε σε μεγάλο ποσοστό. Από τις 24 Μαρτίου μέχρι τις 10 Ιουνίου 1999 το ΝΑΤΟ παρενέβη με αεροπορικές επιθέσεις ενάντια στη Σερβία (το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, ωστόσο, δεν υποστήριξε τη ματοϊκή επέμβαση). Ο πόλεμος τελικώς τερματίστηκε τον Ιούνιο του 1999, με μια συμφωνία που υπεγράφη στο Κουμάνοβο ανάμεσα στην κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία και Μαυροβούνιο) και τη Διεθνή Δύναμη Αρωγής για την Ασφάλεια – KFOR. Οι γιουγκοσλαβικές δυνάμεις αποσύρθηκαν και τον έλεγχο του Κοσόβου ανέλαβαν τα Ηνωμένα Έθνη (UNMIK).

α. Η Διακήρυξη του UÇK αρ. 8, 16 Σεπτεμβρίου 1998

Ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (UÇK) εδώ και χρόνια υποστήριξε με αποφασιστικότητα και συνείδηση τον δρόμο για την ειρήνη και την ανεξαρτησία και πολλές φορές προσκάλεσε τις πολιτικές, διανοητικές και επαγγελματικές δυνάμεις να ενωθούν και να υλοποιήσουν τη λαϊκή βούληση. Ο UÇK δεν έχει υποστηρίξει μόνο την ειρήνη και την ένωση, αλλά ήδη μάχεται σθεναρά προς αυτή την κατεύθυνση για να βρεθεί μια λύση για το φαινομενικά δισεπίλυτο αλβανικό ζήτημα. Για τον UÇK και το Γενικό του Στρατηγείο, κάθε προσωρινή λύση που αφήνει το Κόσοβο υπό τη διοίκηση της Σερβίας ή με τη Σερβία δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Θεωρούμε και δηλώνουμε ότι οποιαδήποτε συμφωνία που θα εγκριθεί με αυτούς τους όρους είναι εσχάτη προδοσία.

[…] Είμαστε όλοι υποστηρικτές και συνήγοροι της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας του Κοσόβου και του λαού του, το μεγαλύτερο ζήτημα του έθνους μας. Αυτοί που, επικαλούμενοι τον ανθρωπισμό, δεν πολεμούν για την ελευθερία και για ανεξάρτητους θεσμούς στο Κόσοβο υποστηρίζουν αντεθνικές και αντιδημοκρατικές δυνάμεις που θέλουν να διαιωνίσουν τα δεινά της Αλβανίας και του αλβανικού ζητήματος γενικότερα.

[…] Μόνο μια σταθερή, δυνατή, ελεύθερη και δημοκρατική Αλβανία θα διασφαλίσει τις ζωές και τα ατομικά και συλλογικά αγαθά όλων των Αλβανών διεθνώς. Ζητάμε από τη διεθνή κοινότητα να βοηθήσει ειλικρινώς την Αλβανία· να σταματήσει και να πολεμήσει με δικαιοσύνη και αποφασιστικότητα ενάντια στις δυσοίωνες εξελίξεις που πλήττουν την Αλβανία και τον αλβανικό λαό γενικότερα. Να υποστηρίξει με αποφασιστικότητα και ακρίβεια το ζήτημα του Κοσόβου, να βοηθήσει να σωθούν οι Αλβανοί από τον κίνδυνο της σερβικής βαρβαρότητας.

Agjencioni Shteteror I Arkivave te Kosoves· Fondi Koha Ditore.

β. Δελτίο τύπου του UÇK, 23 Σεπτεμβρίου 1998

Ο ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ
Διεύθυνση Πληροφόρησης
Δελτίο τύπου αρ. 55
[…] Ο πόλεμος του λαού μας εισέρχεται στο στάδιο της τελικής αναμέτρησης με τον προαιώνιο εχθρό μας. Γι' αυτό και καλούμε όλες τις ζωτικές δυνάμεις του έθνους μας να ενωθούν μαζί μας και να εμπλακούν στον δίκαιο σκοπό του πολέμου μας που μπορεί να είναι μακροχρόνιος, δύσκολος και γεμάτος θυσίες, αλλά η νίκη δεν υπήρξε ποτέ τόσο κοντά και τόσο εφικτή. Ο ρόλος μας εδώ είναι η αυτοθυσία και, εάν όλοι εμπλακούμε, οι αρνητικές επιπτώσεις θα μειωθούν, κι αυτό μας βοηθάει όλους. Μόνο μαζί, χωρίς να εξαιρέσουμε κανέναν, μπορούμε να πετύχουμε τη νίκη. […] Στις οικογένειες των πεσόντων μαρτύρων εκφράζουμε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια και τους διαβεβαιώνουμε ότι θα συνεχίσουμε τον δίκαιό μας πόλεμο.

Τιμή στους Μάρτυρες!
Νίκη!

Agjencioni Shteteror I Arkivave te Kosoves· Fondi Koha Ditore.

Σύμφωνα με αυτές τις πηγές, ποιοι ήταν οι κύριοι σκοποί του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου;

γ. Επιθέσεις του UÇK ενάντια στη σερβική αστυνομία. Άρθρο από σερβική εφημερίδα

Οι ένοπλες επιχειρήσεις του αποκαλούμενου UÇK (Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου) εντάθηκαν από τον Μάρτιο, μετά την απόπειρα της σερβικής αστυνομίας να «εκκαθαρίσει» τη Ντρένιτσα. Οι τρομοκράτες εισβάλλουν σε σπίτια και ελέγχουν τους δρόμους, ενώ ο Γιουγκοσλαβικός Στρατός πολεμά ενάντια στους λαθρέμπορους όπλων στα γιουγκοσλαβικά-αλβανικά σύνορα. Τώρα χρησιμοποιούνται τα πιο εξελιγμένα όπλα πεζικού. Μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκαν εβδομήντα τρομοκρατικές επιχειρήσεις και τον Μάρτιο ο αριθμός ξεπέρασε τις 130 επιθέσεις. Οκτώ πολίτες σκοτώθηκαν σε 46 επιθέσεις «Αλβανών τρομοκρατών» και 45 ποινικές διώξεις απαγγέλθηκαν ενάντια σε αταυτοποίητους θύτες. Αλβανικές πηγές λένε ότι περισσότεροι από 100 Αλβανοί σκοτώθηκαν σε αστυνομική επιχείρηση στην Ντρένιτσα. Σέρβοι από την περιοχή Ντετσάνι, τρομοκρατημένοι από τις επιθέσεις μασκοφόρων μελών του UÇK, αναζητούν καταφύγιο στα μοναστήρια. Ο Γιουγκοσλαβικός Στρατός συγκεντρώνει τις δυνάμεις του στα σύνορα με την Αλβανία. […] Η πρώτη εμφάνιση του «Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου» (UÇK) στις 22 Απριλίου 1996 και η επίθεση σε Ντετσάνι, Πετς, Στίμλιε και Κόσοβσκα Μίτροβιτσα, στην οποία πέντε Σέρβοι σκοτώθηκαν και πέντε τραυματίστηκαν, ήταν μια ένδειξη ότι, αν δεν βρισκόταν ειρηνική λύση σύντομα, η καταμέτρηση πτωμάτων θα ήταν συχνό φαινόμενο. […] Εκτός από τις τρομοκρατικές ενέργειες, υπήρχαν επίσης 13 περιστατικά που περιλάμβαναν ένοπλους και μασκοφόρους που σταματούσαν τα οχήματα ελέγχοντας ταυτότητες και τους έψαχναν, και υπήρχαν δύο περιστατικά όπου ένοπλοι μασκοφόροι εισέβαλαν στο αστυνομικό τμήμα και άλλες εγκαταστάσεις για να πάρουν όπλα…

Naša Borba, 16 Μαΐου 1998, http://www.yurope.com/nasa-borba/arhiva/Maj98/1605/1605_14.HTM, ανάκτηση στις 13.11.2015.

Συγκρίνετε τις διαφορετικές πηγές – τις αλβανικές και την εφημερίδα της σερβικής αντιπολίτευσης. Αναλύστε το λεξιλόγιο και βρείτε λέξεις και προτάσεις που δείχνουν πώς παρουσιάζεται η άλλη πλευρά στη σύγκρουση.

Σέρβοι στις αλβανικές πηγές	Αλβανοί στις σερβικές πηγές

Β-25. Χιλιάδες εθνοτικοί Αλβανοί συγκεντρώθηκαν στα Σκόπια για να υποστηρίξουν τους ομοεθνείς τους στο Κόσοβο απαιτώντας τη διεθνή παρέμβαση

Στα Σκόπια και μια ημέρα νωρίτερα στην πόλη Τέτοβο της Δυτικής Μακεδονίας, πολιτικό οχυρό των Αλβανών, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν, όπως είχε συμφωνηθεί προηγουμένως, για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στη βία της γιουγκοσλαβικής αστυνομίας και του στρατού στο Κόσοβο και την «ανεπαρκή» αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Και οι δύο συναθροίσεις ξεκίνησαν με τον εθνικό ύμνο, όμως πάνω απ' τα κεφάλια του πλήθους υψώθηκαν μόνο σημαίες της Δημοκρατίας της Αλβανίας, που όλως τυχαίως νομιμοποιήθηκαν εδώ ως εθνικές σημαίες της αλβανικής μειονότητας.

Αναφορά του δημοσιογράφου Budo Vukobrat: «ΟΙ SHQIPTARS ΤΟ ΠΑΝΕ ΠΟΛΥ ΜΑΚΡΙΑ», AIM, (Εναλλακτικό Δίκτυο Ενημέρωσης), Σκόπια, 11 Μαρτίου 1998: http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199803/80316-019-trae-sko.htm, ανάκτηση στις 8.07.2016.

B-26. Το σύνορο Γιουγκοσλαβίας-Αλβανίας τον καιρό της κρίσης του Κοσόβου, άνοιξη του 1999

Στη διάρκεια των νατοϊκών βομβαρδισμών εκατοντάδες χιλιάδες εθνοτικοί Αλβανοί εκδιώχθηκαν από το Κόσοβο μετά από ενέργειες της αστυνομίας και του στρατού, που προκάλεσαν τεράστια ανθρωπιστική κρίση.

http://www.nato.int/pictures/review/9902/b9902-13.jpg, ανάκτηση στις 8.07.2016.

B-27. Η περίπτωση του χωριού Ρατσάκ στο Κόσοβο

Η σερβική αστυνομία και ο UÇK συγκρούστηκαν στο χωριό Ρατσάκ του Κοσόβου στις 15 Ιανουαρίου 1999. Μέχρι σήμερα, οι γνώμες για το περιστατικό είναι εκ διαμέτρου αντίθετες. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τον ΟΑΣΕ και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, αυτό που συνέβη στο Ρατσάκ ήταν σφαγή Αλβανών πολιτών από τις σερβικές δυνάμεις ασφαλείας. Οι αρχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (FRY) υποστήριξαν ότι όλοι όσοι σκοτώθηκαν ήταν μέλη του UÇK και ότι είχαν εμπλακεί σε ένοπλες συγκρούσεις με τις δυνάμεις ασφαλείας. Οι τρεις ιατροδικαστικές εκθέσεις που συντάχθηκαν προκάλεσαν επίσης διαμάχες. Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών καταδίκασε τη σφαγή των Αλβανών του Κοσόβου στο Ρατσάκ, και θεωρείται ότι η υπόθεση έδωσε έναυσμα για τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (FRY). Λόγω ανεπαρκών αποδείξεων, η υπόθεση Ρατσάκ αφέθηκε εκτός του κατηγορητηρίου που το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία απήγγειλε ενάντια σε υψηλόβαθμους Γιουγκοσλάβους αξιωματούχους. Τον Ιούνιο του 2001, το Δικαστήριο της Πρίστινα καταδίκασε τον Ζόραν Στογιάνοβιτς σε 15 χρόνια φυλάκισης για φόνο και απόπειρα δολοφονίας στο Ρατσάκ, όμως πήρε χάρη το 2007 λόγω έλλειψης αποδείξεων και αποφυλακίστηκε. Μέχρι το 2015, κανείς δεν είχε καταδικαστεί για εμπλοκή στη σφαγή.

α. Ιατροδικαστική έκθεση της εγκληματολογικής ομάδας ειδικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα γεγονότα στο Ρατσάκ: δήλωση της δρ. Έλενα Ράντα, 17 Μαρτίου 1999

[…] Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ειδικοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης ολοκλήρωσαν τώρα μόνο ένα μέρος της γενικής έρευνας που αφορά στα γεγονότα στο Ρατσάκ –κυρίως την ιατρική και νομική εξέταση των θυμάτων. Για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του τι έλαβε χώρα στο Ρατσάκ απαιτείται πλήρης εγκληματολογική έρευνα των γεγονότων, που να συνδυάζει εξέταση των τόπων, ανάκριση των μαρτύρων και ανάλυση των αποδεικτικών στοιχείων από τους ειδικούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[…] Τα ρούχα (των θυμάτων) δεν έφεραν σήματα ταυτοποίησης ή διακριτικά αξιώματος κάποιας στρατιωτικής μονάδας. Καμία ένδειξη απομάκρυνσης σημάτων ή διακριτικών δεν ήταν φανερή. Βασιζόμενοι στα ευρήματα της αυτοψίας και σε φωτογραφίες των σκηνών, είναι απίθανο τα ρούχα να άλλαξαν ή να αφαιρέθηκαν. […] Δεν υπήρχαν ενδείξεις ότι τα άτομα ήταν κάτι άλλο πέρα από άοπλοι πολίτες.

Τα γεγονότα στο Ρατσάκ έχουν περιγραφεί ως «σφαγή». Παρ' όλα αυτά, ένα τέτοιο συμπέρασμα δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες της εγκληματολογικής ομάδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε κάποιου άλλου ατόμου που έχει συμμετάσχει μόνο στην εξέταση των πτωμάτων. Ο όρος «σφαγή» δεν μπορεί να βασιστεί αποκλειστικά σε ιατρικά και νομικά στοιχεία, αλλά είναι μια νομική περιγραφή των συνθηκών που περικλείουν τον θάνατο των ανθρώπων όπως κρίνεται από συνολική ανάλυση όλων των διαθέσιμων πληροφοριών. Έτσι, η χρήση αυτού του όρου ταιριάζει καλύτερα να χρησιμοποιείται από όργανα που διεξάγουν εγκληματολογικές έρευνες με σκοπό την έναρξη νομικών διαδικασιών. Επιπλέον, οι ιατρικές και νομικές έρευνες δεν μπορούν να δώσουν αδιαμφισβήτητη απάντηση στην ερώτηση εάν υπήρξε μάχη ή εάν τα θύματα πέθαναν κάτω από άλλες συνθήκες. Μια πλήρης εγκληματολογική έρευνα συνδυασμένη με την ανάκριση μαρτύρων από κατάλληλα άτομα θα μπορούσε να ρίξει περισσότερο φως στις συνθήκες πριν και κατά τη διάρκεια του θανάτου.

Οργανισμός Πληροφοριών Ηνωμένων Πολιτειών.

β. Κείμενο για την υπόθεση Ρατσάκ από το σερβικό αντιπολιτευτικό περιοδικό *Vreme*

Οι γιουγκοσλαβικές αρχές υποστηρίζουν ότι όλοι οι 40 Αλβανοί που πέθαναν ήταν ένοπλοι, εμπλεκόμενοι σε μάχες και οι περισσότεροι εξ αυτών ένστολοι, και ότι τους άλλαξαν ρούχα και τους έβαλαν πολιτικά ρούχα στη διάρκεια της βραδιάς. Η αλβανική πλευρά υποστηρίζει ότι ήταν άοπλοι πολίτες που η σερβική αστυνομία, με τη βοήθεια Σέρβων εθελοντών, τους σκότωσε από εκδίκηση. […]

Ο Ουίλιαμ Γουόκερ, επικεφαλής της Αποστολής Ελέγχου στο Κόσοβο, μετά από σύντομη επίσκεψη στον τόπο της τραγωδίας το Σάββατο, δήλωσε ότι «δεν έχει κανέναν δισταγμό να ονοματίσει το γεγονός σφαγή, έγκλημα ενάντια στην ανθρωπότητα». «Δεν διστάζω να θεωρήσω υπεύθυνες τις κυβερνητικές δυνάμεις», είπε ο Γουόκερ. Αυτή η δήλωση, που έγινε πριν ξεκινήσει κάποια έρευνα, προκάλεσε χιονοστιβάδα κατηγοριών, απειλών και πίεσης ενάντια στις γιουγκοσλαβικές αρχές, που ακόμα συνεχίζεται. […]

Ό,τι και αν αποδείξει η έρευνα, η οποία προφανώς θα πραγματοποιηθεί υπό διεθνή επίβλεψη, δεν μπορεί να εξαλείψει τις συνέπειες της πολιτικής αναστάτωσης που θα προκαλέσει μια ερμηνεία των γεγονότων στο Ρατσάκ που ο πρέσβης Ουίλιαμ Γουόκερ παρουσίασε στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Zoran B. Nikolić, «Τραγωδία στο Ρατσάκ, επαληθευμένη ένταση της κατάστασης», *Vreme*, τχ. 431, 23 Ιανουαρίου 1999.

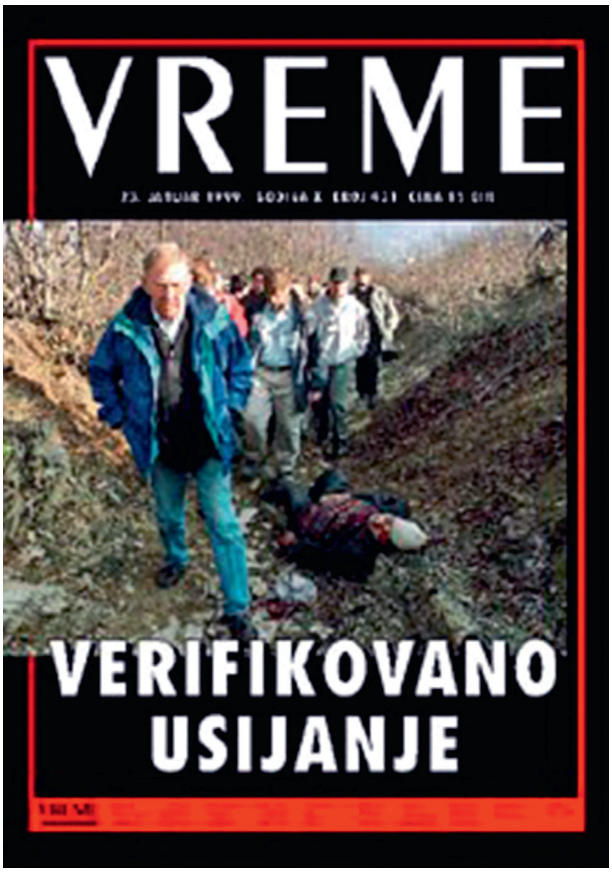

http://www.vreme.com/arhiva_html/431/index.html, ανάκτηση στις 7.04.2015.

γ. Κείμενο για το Ρατσάκ από την εφημερίδα του Κοσόβου *Koha Ditore*, 17.1.1999

ΡΕΤΣΑΚ, 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ – 23 σφαγιασμένα σώματα Αλβανών πολιτών κείτονταν το Σάββατο το πρωί σε έναν λόφο πάνω απ' το Ρετσάκ, ένα χωριό στα περίχωρα του Στίμε.

Με τη βοήθεια του «Γιουγκοσλαβικού» Στρατού και τη δικαιολογία ότι αναζητούν μια «εγκληματική συμμορία», σερβικές δυνάμεις ξεκίνησαν επίθεση στο χωριό νωρίς εχθές.

Σήμερα τα θύματα, ηλικίας 12 μέχρι 80 ετών, πέρασαν από το χωριό προς την τελευταία κατοικία τους στους παρακείμενους λόφους. Το Σάββατο σε κάθε συνοικία, σε κάθε σπίτι, οι χωρικοί του Ρετσάκ μετρούσαν τις σορούς των συγγενών τους. Τέσσερις απ' αυτούς ήταν από την οικογένεια Χατζάι· δύο αδέλφια εδώ· αυτοί εδώ είναι πατέρας και γιος· αυτοί είναι από ένα σπιτικό· έτσι είπε ένας χωρικός που ξέφυγε από τις εκτελέσεις της σερβικής αστυνομίας χθες, ενώ ταυτοποιούσε τον σωρό των πτωμάτων που σφαγιάστηκαν σε ένα χαντάκι στον Λόφο Μπαμπούς (Kodra e Babushit).

[…]

Η σερβική επίθεση και εκτέλεση πολλών Αλβανών πολιτών πραγματοποιήθηκε μετά την απελευθέρωση στρατιωτών του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (ΥΑ) που αιχμαλωτίστηκαν από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσόβου (UÇK), και παρά τις ελπίδες ότι η κατάσταση ηρεμούσε. Τώρα στο χείλος του χάους, υπάρχει η απειλή της κλιμάκωσης της κατάστασης σε γενικευμένο πόλεμο. Μέλη της σερβικής κυβέρνησης, των οποίων η παρουσία στην Πρίστινα έκανε το κλίμα ορατά πιο τεταμένο, συγκεντρώθηκαν χθες στο κτίριο της αποκαλούμενης κυβερνητικής περιοχής στην Πρίστινα. Η νέα σφαγή συνέβη ξανά στη διάρκεια ενός σαββατοκύριακου, όταν οι ξένες πρεσβείες δεν λειτουργούσαν, και έλαβε χώρα πίσω απ' το προπέτασμα καπνού της ψευδεπίγραφης ηρεμίας που ακολούθησε την απελευθέρωση των στρατιωτών του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (ΥΑ).

[…]

Μέλη της Αποστολής Ελέγχου του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) στο Κόσοβο προσπάθησαν χθες μάταια να μπουν στη ζώνη των συγκρούσεων, καθώς εμποδίστηκαν από τη σερβική αστυνομία. Η αποτυχία της Αποστολής Ελέγχου να επιτύχει κατάπαυση πυρός, η οποία είναι ήδη ανύπαρκτη, χειροτερεύει επιπλέον τις διπλωματικές προσπάθειες για την εξεύρεση πολιτικής λύσης. Με αυτή την κατάσταση, η παρουσία άοπλων εμπειρογνωμόνων κάνει ακόμα και μια επέμβαση του ΝΑΤΟ αδύνατη, καθώς αυτό μπορεί να συμβεί μόνο όταν αποχωρήσουν οι εμπειρογνώμονες. Στο μεταξύ, σερβικές δυνάμεις, που απέδειξαν ότι μπορούν να παρεμποδίσουν την ελεύθερη μετακίνηση διεθνών εμπειρογνωμόνων, προβαίνουν ανενόχληστες σε «πράξεις αναζήτησης τρομοκρατικών ομάδων» και «έρευνες» για τη δολοφονία των Σέρβων αστυνομικών.

Clinton: "Kjo është masakër e qëllimshme e forcave serbe"

KOHA Ditore

Masakër në Reçak

Revoltë dhe neveritje ndërkombëtare ndaj masakrës në Kosovë

45 të vrarë - a është kjo përgjigje jugosllave ndaj tetë ushtarëve të lirua nga UÇK-ja

1. Υπάρχει μια διαμάχη σχετικά με τα γεγονότα στο Ρατσάκ – εάν ήταν σφαγή Αλβανών πολιτών από τις σερβικές δυνάμεις ή εάν όλοι όσοι σκοτώθηκαν ήταν μέλη του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UÇK). Υπάρχουν αντικρουόμενα στοιχεία στις πηγές από τον καιρό του περιστατικού (όπως το σερβικό περιοδικό *Vreme* και η εφημερίδα του Κοσόβου *Koha Ditore*). Γιατί δεν μπόρεσε η έκθεση της εγκληματολογικής ομάδας ειδικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επιλύσει τη διαμάχη; Γιατί ήταν ο όρος «σφαγή» αμφιλεγόμενος; Απαριθμήστε τους λόγους για τους οποίους η ομάδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε δισταγμούς να χρησιμοποιήσει αυτόν τον όρο (τρίτη παράγραφος της έκθεσης).

2. Συζητήστε τον ρόλο των διεθνών θεσμών στις τοπικές συγκρούσεις χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Αξιοποιήστε επίσης πηγές από το κεφάλαιο Γ.

Β-28. Ο νατοϊκός βομβαρδισμός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας

Ο νατοϊκός βομβαρδισμός (Επιχείρηση Συμμαχική Δύναμη) της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησε στις 24 Μαρτίου 1999 και διήρκεσε μέχρι τις 10 Ιουνίου. Η επέμβαση ξεκίνησε επειδή οι σερβικές δυνάμεις ασφαλείας φέρονται να πραγματοποίησαν εθνοκαθάρσεις Αλβανών του Κοσόβου, και οι λόγοι για τον βομβαρδισμό συμπεριλαμβάνουν επίσης τα γεγονότα στο Ρατσάκ. Το ουσιαστικό έναυσμα για την επέμβαση ήταν η απόρριψη εκ μέρους του Μιλόσεβιτς της προτεινόμενης Συμφωνίας Ραμπουγιέ. Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δεν ενέκρινε την επέμβαση. Οικιστικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις, οι υποδομές, τα διυλιστήρια, τα σχολεία, ιατρικά ιδρύματα, κτίρια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς υπέστησαν πολύ σοβαρές καταστροφές στους βομβαρδισμούς. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 2.300 αεροπορικές επιδρομές. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της σερβικής κυβέρνησης, τουλάχιστον 2.500 άτομα σκοτώθηκαν στους βομβαρδισμούς, 89 εκ των οποίων παιδιά. Σύμφωνα με εκτιμήσεις οργανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπήρξαν 500 πολίτες θύματα. Το σερβικό Υπουργείο Άμυνας δήλωσε ότι 1.008 στρατιώτες και αστυνομικοί σκοτώθηκαν. Οι επιθέσεις διακόπηκαν μετά την υπογραφή μιας στρατιωτικής και τεχνικής συμφωνίας στο Κουμάνοβο για την αποχώρηση του γιουγκοσλαβικού στρατού και της αστυνομίας από το Κόσοβο. Περισσότεροι από 200.000 Σέρβοι και άλλοι μη Αλβανοί διέφυγαν στη Σερβία μετά την αποχώρηση του στρατού και της αστυνομίας.

α. Η επιχείρηση του ΝΑΤΟ στο Μαυροβούνιο

ΕΞΙ ΣΤΟΧΟΙ ΧΤΥΠΗΘΗΚΑΝ

Ποντγκόριτσα, 24 Μαρτίου – Στις αεροπορικές επιδρομές του ΝΑΤΟ που ξεκίνησαν περίπου στις 20:00 απόψε, έξι στόχοι στο Μαυροβούνιο επλήγησαν σύμφωνα με αρχικές, ανεπιβεβαίωτες πηγές. Σύμφωνα με πηγές της *Pobjeda*, οι στόχοι είναι οι εξής: Το Σιπτσάνικ, κοντά στην Ποντγκόριτσα, επλήγη με επτά ή οκτώ βλήματα γύρω στις 20:00, και αμέσως μετά τέσσερις οβίδες έπεσαν στο στρατιωτικό αεροδρόμιο του Γκολουμπόβτσι. Δέκα λεπτά αργότερα, ένα αεροσκάφος του ΝΑΤΟ επίσης χτύπησε τους στρατώνες στο Ντανίλοβγκραντ. Μάθαμε επίσης ότι βομβαρδίστηκαν στόχοι στον δήμο Μπαρ. Σύμφωνα με αρχικές αναφορές, οι αεροπορικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ προκάλεσαν απώλειες. Σύμφωνα με ανεπίσημη πληροφορία, ο στρατιώτης Σάσα Στόγιτς από το Βελιγράδι σκοτώθηκε στο Ντανίλοβγκραντ… Εκτεταμένες υλικές ζημιές προκλήθηκαν επίσης κυρίως σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις, ενώ ακόμα εκτιμούνται ζημιές σε μη στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Οι στρατώνες του Ντανίλοβγκραντ φλέγονται, και πυρκαγιά βρίσκεται σε εξέλιξη στον διάδρομο προσγείωσης και στα γύρω κτίρια στο αεροδρόμιο του Γκολουμπόβτσι. Το Σιπτσάνικ επίσης καίγεται, και παρόμοιες αναφορές έρχονται από άλλες τοποθεσίες που ήταν στόχος των νατοϊκών αεροσκαφών.

ΕΚΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΜΙΛΟ ΤΖΟΥΚΑΝΟΒΙΤΣ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

Ποντγκόριτσα, 24 Μαρτίου – Αυτό για το οποίο έχουμε προειδοποιήσει εδώ και μήνες συνέβη, δυστυχώς, απόψε – Το ΝΑΤΟ πραγματοποίησε αεροπορικές επιδρομές ενάντια σε στρατιωτικούς στόχους στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Οι βόμβες του ΝΑΤΟ έπεσαν αυτό το βράδυ και στο έδαφος του Μαυροβουνίου. Στρατιωτικές εγκαταστάσεις ήταν ο στόχος αυτών των επιθέσεων, αλλά εξοντώθηκαν και άνθρωποι. Αυτές είναι οι τραγικές συνέπειες μιας παράλογης πολιτικής σύγκρουσης με όλο τον πλανήτη. Αυτή η πολιτική έσυρε τη χώρα μας σε μια επικίνδυνη περιπέτεια, θέτοντας σε κίνδυνο την ειρήνη και τις ανθρώπινες ζωές […] Το Μαυροβούνιο έκανε τα πάντα για να αποτρέψει αυτή την αυτοκτονική περιπέτεια που θα έχει μακροπρόθεσμες και απρόβλεπτα καταστρεπτικές συνέπειες. Παρ' όλα αυτά, φτάσαμε ως εδώ χωρίς το Μαυροβούνιο να έχει ουδεμία ευθύνη. Έχουμε τονίσει εμφατικά σε όλους τους παράγοντες-κλειδιά στη χώρα και τη διεθνή κοινότητα ότι το πρόβλημα του Κοσόβου δεν θα μπορούσε να επιλυθεί με τη χρήση δύναμης από καμία πλευρά, συμπεριλαμβανομένης και της διεθνούς στρατιωτικής δύναμης, επειδή η χρήση βίας δεν θα φέρει ειρήνη στο Κόσοβο ή στη Σερβία ή τη Γιουγκοσλαβία […] Το μέλλον μας δεν είναι να βρισκόμαστε σε σύγκρουση με όλο τον κόσμο, και γι' αυτό ζητάμε από τον Πρόεδρο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας να σταματήσει την πολιτική που οδηγεί στη συλλήβδην δοκιμασία αθώων ανθρώπων […] Την ίδια στιγμή, ζητάμε από τη διεθνή κοινότητα να απέχει από τις επιδρομές ενάντια σε στόχους στο Μαυροβούνιο και στη Γιουγκοσλαβία… Κάνω έκκληση σε εσάς ως Πρόεδρο όλων των πολιτών σε αυτούς τους δύσκολους και απαιτητικούς καιρούς για το Μαυροβούνιο και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και προτρέπω σε ηρεμία και συγκράτηση, ειρήνη και αρμονία, για να ξεπεράσουμε τους διαξιφισμούς και τους διαχωρισμούς για τους οποίους το Μαυροβούνιο έχει πληρώσει τόσο ακριβά στο παρελθόν. Για τον σκοπό που είναι ο πιο ιερός – τη διατήρηση του Μαυροβουνίου […] καλώ τους πολίτες του Μαυροβουνίου, όλα τα κόμματα και τα πολιτικά πρόσωπα να κάνουν ό,τι καλύτερο μπορούν για την πραγματοποίηση αυτού του τόσου σημαντικού και πολύτιμου σκοπού.

Pobjeda, 25 Μαρτίου 1999, σελ. 2-3.

β. Βομβαρδίζοντας ένα επιβατηγό τρένο

Η επίθεση στο φαράγγι της Γκρντέλιτσα, όταν ένα αεροσκάφος του ΝΑΤΟ έριξε δύο βλήματα και χτύπησε ένα επιβατηγό τρένο καθώς διέσχιζε →

σιδηροδρομική γέφυρα στον ποταμό Γιούζνα Μοράβα, πραγματοποιήθηκε στις 12 Απριλίου 1999. Ως αποτέλεσμα της έκρηξης και της φωτιάς που προκλήθηκαν από τα βλήματα, πολλοί επιβάτες σκοτώθηκαν και τραυματίστηκαν. Μέχρι σήμερα, ο ακριβής αριθμός των θυμάτων δεν έχει καθοριστεί με βεβαιότητα. Ο δικαστής του δημοτικού δικαστηρίου Λέσκοβατς, Νέμποϊσα Στόιτσιτς, είπε μετά την επίθεση ότι οι απώλειες ανέρχονταν στα 30 με 50 άτομα στο τρένο από Βελιγράδι για Θεσσαλονίκη. Πολλοί άνθρωποι ακόμα παραμένουν αγνοούμενοι.

Στρατηγός Κλαρκ: […] Δουλέψαμε πολύ σκληρά για αυτή την εκστρατεία. Δεν είναι μια εκστρατεία ενάντια στον σερβικό λαό, όπως είχαμε πει στην αρχή, ειδικός στόχος είναι να προκαλέσει τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς να αλλάξει γνώμη, να αλλάξει τρόπο συμπεριφοράς, να πετύχει κάποιους σωστά δομημένους πολιτικούς στόχους, και δεν θέλουμε να βλάψουμε αθώους ανθρώπους, αθώους πολίτες σε αυτή την εκστρατεία, γι' αυτό προσπαθούμε πολύ, πολύ σκληρά να αποτρέψουμε παράπλευρες απώλειες. Ένα από τα πράγματα που κάνουμε είναι ότι χρησιμοποιούμε όπλα υψηλής ακρίβειας. Αυτή η εκστρατεία έχει το υψηλότερο ποσοστό όπλων υψηλής ακρίβειας που έχουν χρησιμοποιηθεί ποτέ σε αεροπορική επιχείρηση. Στοχεύουμε στόχους στρατιωτικής σημασίας και αποφεύγουμε, λαμβάνοντας όλα τα κατάλληλα μέτρα, την πρόκληση ζημιών σε πολίτες. Ήθελα να σας δείξω την προβολή από το πιλοτήριο του βομβαρδιστικού που χτύπησε τη σηδηροδρομική γέφυρα και το τρένο χθες… Αλλά θέλω να το περιγράψω επειδή αυτή ήταν μια περίπτωση όπου ανατέθηκε σε έναν πιλότο να χτυπήσει μια σιδηροδρομική γέφυρα που εντάσσεται στο δίκτυο επικοινωνίας και ανεφοδιασμού στη Σερβία. Έριξε αυτή την οβίδα από το αεροσκάφος του που απείχε πολλά μίλια, δεν ήταν σε θέση να δει τη γέφυρα, ήταν μια εξ αποστάσεως επίθεση. Και καθώς κοιτούσε προσεκτικά τον στόχο στη γέφυρα, και εγώ μιλούσα στην ομάδα στο Αβιάνο που μετείχε άμεσα σε αυτή την επιχείρηση, καθώς ο πιλότος κοιτούσε προσεκτικά τον στόχο στη γέφυρα και τον επεξεργαζόταν ξανά και ξανά, ξαφνικά την τελευταία στιγμή, ένα δευτερόλεπτο πριν χτυπήσει, παρατήρησε μια λάμψη κίνησης που εμφανίστηκε στην οθόνη και ήταν το τρένο που ερχόταν. Δυστυχώς, δεν μπορούσε να ανακαλέσει τη βόμβα εκείνη τη στιγμή γιατί η εντολή ρίψης είχε δοθεί και κατευθυνόταν στον στόχο, και ήταν ένα ατυχές γεγονός για το οποίο αυτός και το πλήρωμα και όλοι μας λυπούμαστε. Σίγουρα δεν σκοπεύαμε να προκαλέσουμε παράπλευρες απώλειες. Η αποστολή ήταν να πλήξουμε τη γέφυρα. Το συνειδητοποίησε όταν συνέβη ότι δεν είχε χτυπήσει τη γέφυρα αλλά το τρένο…

Συνέντευξη Τύπου του Jamie Shea και του στρατηγού Wesley Clark, αρχηγείο του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες, 13 Απριλίου 1999, http://www.nato.int/kosovo/[ress/p990413a.htm, ανάκτηση στις 7.11.2015.

γ. Κατεστραμμένη γέφυρα στον Δούναβη στο Νόβι Σαντ

Φωτογραφία του Darko Dozet, 3 Απριλίου 1999.

δ. Κτίριο της σερβικής κυβέρνησης στο Βελιγράδι, κατεστραμμένο από βόμβα του ΝΑΤΟ στις 8 Μαΐου 1999

Devetnaest na jednoga, *Politika*, Φωτογραφία: D. Jevremović,
http://www.politika.rs/scc/clanak/252679/Devetnaest-na-jednoga, ανάκτηση στις 21.10.2015.

1. Μελετήστε τις πηγές σε αυτό το κεφάλαιο και σε προηγούμενα κεφάλαια και συντάξτε κατάλογο με πιθανά μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα αίτια για την απόφαση του ΝΑΤΟ να ξεκινήσει αεροπορικές επιθέσεις ενάντια στη Σερβία. Τι καθιστά αυτή την απόφαση αμφιλεγόμενη;

2. Τι εννοούσε ο πρόεδρος του Μαυροβουνίου Μίλο Τζουκάνοβιτς όταν δήλωσε ότι οι αεροπορικές επιδρομές του ΝΑΤΟ είναι «οι τραγικές συνέπειες μιας παράλογης πολιτικής σύγκρουσης με όλο τον πλανήτη»;

3. Ποιος μπορεί να είναι ο λόγος για τόσο διαφορετικές εκτιμήσεις των απωλειών στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Σερβία; Οι πηγές που χρησιμοποιούνται σε αυτό το κεφάλαιο υποστηρίζουν ή αντικρούουν τον ισχυρισμό του στρατηγού Κλαρκ ότι το ΝΑΤΟ επιτέθηκε σε στρατιωτικούς στόχους; Σύμφωνα με τον Κλαρκ το ΝΑΤΟ εργαζόταν σκληρά στη διάρκεια της εκστρατείας για να αποτρέψει παράπλευρες απώλειες και να αποφύγει να βλάψει αθώους πολίτες. Γιατί υπήρξαν, ωστόσο, τόσες απώλειες πολιτών;

Β-29. Η ένοπλη σύγκρουση στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το 2001

Οι κυβερνήσεις συνασπισμού που σχηματίστηκαν μετά την ανεξαρτησία της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, η οποία επετεύχθη ειρηνικά, περιλάμβαναν κόμματα των εθνοτικά Αλβανών. Παρ' όλα αυτά, όλοι οι σημαντικοί μοχλοί της εξουσίας ελέγχονταν από κόμματα των Σλαβομακεδόνων. Στη δεκαετία του 1990 υπήρξαν συγκρούσεις μεταξύ των Αλβανών και του κράτους που κατέληξαν στη σύλληψη των (Αλβανών) δημάρχων του Γκόστιβαρ και του Τέτοβο. Μετά τον βομβαρδισμό της Σερβίας και την απόσυρση των σερβικών δυνάμεων από το Κόσοβο, ένοπλες συγκρούσεις ξέσπασαν την άνοιξη του 2001 ανάμεσα στις κρατικές δυνάμεις ασφαλείας και μια, άγνωστη ως τότε, ομάδα, τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό (NLA, στα αλβανικά το ακρωνύμιο της ομάδας είναι ταυτόσημο με αυτό που χρησιμοποίησε η ομάδα ανταρτών που πολέμησε τις σερβικές δυνάμεις στο Κόσοβο δύο χρόνια νωρίτερα). Η διεθνής κοινότητα πίεσε για γρήγορο τερματισμό της σύγκρουσης, και τον Μάιο του 2001 σχηματίστηκε κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Η ένοπλη σύγκρουση τελείωσε με την υπογραφή της Συμφωνίας Πλαισίου της Οχρίδας, που είχε την πλήρη στήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Οι δυνάμεις του ΝΑΤΟ επέβλεψαν την παράδοση των όπλων του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού (NLA). Τον Σεπτέμβριο, το κοινοβούλιο ενέκρινε τροποποιήσεις στο Σύνταγμα, για να καλυφθούν τα κύρια αιτήματα των κομμάτων των Αλβανών. Για παράδειγμα, οι συνταγματικές (και νομικές) αλλαγές ενδυνάμωσαν τον πολυεθνικό χαρακτήρα της χώρας, έδωσαν μεγαλύτερη αναγνώριση στην αλβανική γλώσσα, παρείχαν ίση αντιπροσώπευση των εθνοτικά Αλβανών και άλλων μειονοτήτων στη δημόσια διοίκηση και σε άλλους κρατικούς θεσμούς· εξασφάλισαν την αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων από την κεντρική κυβέρνηση στις τοπικές κυβερνητικές μονάδες κ.λπ.

α. Ένας ανολοκλήρωτος πόλεμος: Από τις χαλαρές σχέσεις στην ένοπλη σύγκρουση

Ο καθηγητής Λιούμπομιρ Φρετσκόσκι ήταν μέλος της κυβέρνησης της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας από το 1990 μέχρι το 1997: υπουργός χωρίς χαρτοφυλάκιο μέχρι το 1992, υπουργός Εσωτερικών από το 1992 μέχρι το 1996 και υπουργός Εξωτερικών από το 1996 έως το 1997. Από το 2000, ο καθηγητής Φρετσκόσκι ήταν σύμβουλος του Προέδρου της χώρας σε συνταγματικά ζητήματα και θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ήταν μία από τις σημαντικότερες μορφές στις διαπραγματεύσεις για τη Συμφωνία Πλαίσιο της Οχρίδας.

Ο καθηγητής Λιούμπομιρ Φρετσκόσκι για την ένοπλη σύγκρουση του 2001: «Ήταν λίγο-πολύ φανερό ότι δεν θα είχαμε πόλεμο εάν δεν είχαμε γείτονά μας το Κόσοβο. Είναι σκληρό να το λέω αυτό, αλλά είναι η αλήθεια. Ο πόλεμος δεν είχε καθόλου να κάνει με τα δικαιώματα των Αλβανών όπως καθορίστηκαν με το Σύνταγμα του 1991. Μας έχουν συγχαρεί για τη διαχείριση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων στο Σύνταγμά μας. Εκτιμήθηκε, από αυτή την άποψη, ως το καλύτερο σε όλη την περιοχή. Με βάση αυτή τη λογική, θα ήταν απίθανη μια σύγκρουση στη Μακεδονία λόγω περιστολής των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Κάθε άποψη για το αντίθετο είναι ανακριβής και λανθασμένη. Μερικοί φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι θα αποφεύγαμε τη σύγκρουση εάν τους παρείχαμε περισσότερα δικαιώματα στο Σύνταγμα. Η άποψή μου είναι κατηγορηματικά «ΟΧΙ». Μετά τις επιχειρήσεις στο Κόσοβο και την επέλαση του UÇK, η σύγκρουση ήταν ουσιαστικά αναπόφευκτη: εάν είχαμε υπάρξει πιο ικανοί, ίσως να το είχαμε διαχειριστεί διαφορετικά, πιο ήπια, θα το είχαμε περιορίσει σε αψιμαχίες στα σύνορα. Αλλά δεν θα το είχαμε αποφύγει», δήλωσε ο Φρετσκόσκι.

Globus Magazine, τχ. 414, http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=D72ED9AE7AC05748872862B8D78DA0EC, ανάκτηση στις 7.04.2015.

β. Η ανθρωπιστική καταστροφή απετράπη στο Κουμάνοβο και το Λίπκοβο

Σκόπια, 18 Ιουνίου 2001

[…] Οι βαλβίδες του φράγματος Γκλάζνια άνοιξαν το Σάββατο γύρω στις 8:00 π.μ., μετά από 12 μέρες διακοπής της υδροδότησης στην πόλη. Πάνω από 100.000 πολίτες του Κουμάνοβο και των προαστίων προμηθεύονταν νερό από τη λίμνη Λίπκοβο, που ξεκίνησε να γεμίζει με νερό. Μετά από πέντε ημέρες διαφωνιών και συζητήσεων σχετικά με τους όρους, οι τρομοκράτες επέτρεψαν στο κονβόι, με επικεφαλής αντιπροσώπους του ΟΑΣΕ μαζί με ομάδες ειδικών Εταιρειών Παροχής Νερού, να μπουν στο χωριό. Η καταστροφή που απειλούσε τους κατοίκους του Λίπκοβο, που κρατήθηκαν όμηροι από Αλβανούς τρομοκράτες για 45 ημέρες, και τους πάνω από 100.000 κατοίκους του Κουμάνοβο οι οποίοι έμειναν χωρίς νερό για 12 ημέρες, πρακτικά απετράπη. Λίγες ακόμα μέρες θα περάσουν πριν το νερό από τη Λίμνη του Λίπκοβο φτάσει τον σταθμό διαχείρισης για χημική και βακτηριακή ανάλυση. Μέχρι να ρυθμιστεί η παροχή νερού, οι πολίτες του Κουμάνοβο θα προμηθευτούν πόσιμο νερό από δεξαμενές νερού και, για τις υπόλοιπες ανάγκες, μπορούν να χρησιμοποιήσουν νερό που έχουν προμηθευτεί μετά την παρέμβαση στον ποταμό Λίπκοβο. Εξαιτίας των υψηλών ποσοστών χλωρίου, οι πολίτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτό το μη πόσιμο νερό για υγειονομικές ανάγκες.

http://reliefweb.int/report/former-yugoslav-republic-macedonia/macedonia-security-humanitarian-catastrophe-averted, ανάκτηση στις 8.07.2016.

γ. Καταθέσεις Σλαβομακεδόνων χωρικών που έσωσε ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός στην καθημερινή εφημερίδα *Utrinski Vesnik*, Ιούλιος του 2001

Ένας 77χρονος Μακεδόνας από το χωριό του Νεπρόστενο, που μόλις και μετά βίας μπορούσε να κουνήσει τα χείλη του και έβρισκε ακόμα πιο δύσκολο να μιλήσει, καθώς τα δάκρυα στα μάτια του και το τρεμούλιασμα στο κάτω σαγόνι δεν επέτρεπαν κάτι τέτοιο, είπε ότι κατάφερε να γλιτώσει τα χειρότερα με το να κρυφτεί στην καμινάδα της καλοκαιρινής του κουζίνας [δηλαδή της κουζίνας που βρισκόταν έξω στην πίσω αυλή]. Με δυσκολία καταφέραμε να τον ηρεμήσουμε έτσι ώστε να καταλάβουμε κάτι απ' αυτά που έλεγε. Σχεδόν ακατάληπτα είπε μέσα απ' τα δόντια του ότι όταν μερικοί βαριά οπλισμένοι άντρες με στολές και μάσκες εμφανίστηκαν στην πίσω αυλή, δεν σκέφτηκε τίποτε άλλο παρά μόνο να μπει στην καμινάδα, πρώτα το κεφάλι, και μετά έχωσε το σώμα του μέσα στην καμινάδα, τόσο ώστε να μπορεί να κρύψει τα πόδια και τις πατούσες του. Όταν μπήκαν στη μικρή κουζίνα, οι εισβολείς δεν μπόρεσαν να βρουν κανέναν εκεί. Χτύπησαν μόνο κάποια από τα ντουλάπια της κουζίνας με το πίσω μέρος των όπλων τους, μουρμούρισαν κάτι στα αλβανικά και πήγαν στο σπίτι διασχίζοντας την αυλή. Πρώτα άνοιξαν με κλωτσιές την πόρτα και αφού έκαναν άνω-κάτω το σπίτι, έφυγαν. […]

Utrinski Vesnik, 30.07.2001, τχ. 633.

δ. Μια έκθεση για το κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο της σύγκρουσης

[…] Με πρόχειρη εκτίμηση, οι εθνοτικά Μακεδόνες αποτελούν τα δύο τρίτα του πληθυσμού της χώρας, οι εθνοτικά Αλβανοί το ένα τέταρτο, και μια μείξη εθνοτικά Τούρκων, Ρομά, Σέρβων και άλλων συνθέτουν τον υπόλοιπο πληθυσμό. Οι μακεδονικές και αλβανικές κοινότητες είχαν ειρηνικές αλλά ολοένα πιο ξεχωριστές ζωές υπό τη γιουγκοσλαβική κυριαρχία, με τους εθνοτικά Μακεδόνες να αστικοποιούνται ολοένα και περισσότερο και να κυριαρχούν στο εργατικό δυναμικό του δημόσιου τομέα, ενώ οι εθνοτικά Αλβανοί υπέφεραν από χαμηλά ποσοστά εκπαίδευσης και εργασίας και παρέμεναν στη φτωχοποιημένη ύπαιθρο. Το νέο Σύνταγμα της Δημοκρατίας υποσχέθηκε στους Αλβανούς και σε άλλες εθνότητες «πλήρη ισότητα ως πολίτες και διαρκή συνύπαρξη με τον μακεδονικό λαό», όμως οι δομικές ανισότητες μεταξύ των εθνοτικών ομάδων συνέχισαν να υπάρχουν, τροφοδοτώντας την αλβανική δυσαρέσκεια. Στη μακεδονική πλευρά, πολλοί υποπτεύονταν την αλβανική κοινότητα για αχαλίνωτη εγκληματικότητα και για έλλειψη πίστης στο νέο κράτος –από τη φοροδιαφυγή έως τις αποσχιστικές και αλυτρωτικές συνωμοσίες. Οι τρεις κυβερνήσεις συνασπισμού που σχηματίστηκαν τη δεκαετία του 1990 περιλάμβαναν αλβανικά κόμματα, αλλά κυριαρχούσαν τα μακεδονικά κόμματα [...]

Εκπαίδευση και εθνοτικός διαχωρισμός

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Μακεδονίας ήταν από καιρό ένας από τους βασικότερους παράγοντες στον de facto διαχωρισμό των εθνοτικά Αλβανών και των εθνοτικά Μακεδόνων. Αξιοποιώντας ευκαιρίες που δόθηκαν απ' το σύστημα, οι εθνοτικά Αλβανοί πήγαιναν σε ξεχωριστές προσχολικές τάξεις, καθώς και σε τάξεις του δημοτικού, του γυμνασίου και του λυκείου, όπου διδάσκονταν αποκλειστικά στη μητρική τους γλώσσα (η μακεδονική γλώσσα διδάσκεται από την τρίτη τάξη ως ξεχωριστό μάθημα). Ακόμα και σε μεικτά σχολεία, όπου Αλβανοί μαθητές φοιτούν κάτω απ' την ίδια στέγη με Μακεδόνες, ο διαχωρισμός και η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των δύο ομάδων είναι εμφανείς στα διαλείμματα και σε εξωσχολικές δραστηριότητες [...]

Petrioska-Beska κ.ά., Ειδική Αναφορά, Μακεδονία, Κατανοώντας την Ιστορία, Αποτρέποντας Μελλοντικές Συγκρούσεις, USIP, Φεβρουάριος 2004, http://www.usip.org/sites/default/files/sr115.pdf, ανάκτηση στις 8.07.2016.

Πώς περιγράφει αυτή η πηγή τις αιτίες της σύγκρουσης μεταξύ των εθνοτικά Μακεδόνων και των Αλβανών στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας; Γιατί οι συγγραφείς αντιμετωπίζουν την ξεχωριστή εκπαίδευση ως ένα απ' τα μεγαλύτερα προβλήματα;

ε. Ο Ρούφι Οσμάνι εξηγεί την ένοπλη εξέγερση των Αλβανών

Η ίδια η πράξη της ένοπλης εξέγερσης των Αλβανών στη Μακεδονία αποτελεί ρητή απόδειξη της τεράστιας αποτυχίας των πολιτικών της Αλβανίας στη Μακεδονία, λόγω του ότι καθυστέρησε η επίσημη πρόταση να ικανοποιηθούν οι δημοκρατικές απαιτήσεις των Αλβανών στη Μακεδονία, που ολοένα αυξάνονται. Οι λόγοι για την εξέγερση είναι πολιτικοί και πρέπει να ξεπεραστούν με πολιτικά μέσα και με μια πολιτική πρόταση, γιατί μόνο με αυτόν τον τρόπο η λύση θα είναι βιώσιμη και μακροχρόνια. […] Ο σεβασμός για την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της Μακεδονίας από τους Αλβανούς επαναστάτες, που είναι βασική απαίτηση τόσο των Σλαβομακεδόνων όσο και του διεθνούς παράγοντα, είναι το κεντρικό θέμα που απαιτεί διάλογο για τα αντικείμενα της διαφοράς. Το γεγονός ότι οι διεθνείς παράγοντες κατήγγειλαν τις στρατιωτικές ενέργειες ως μέσα για την επίτευξη πολιτικών στόχων, ενώ την ίδια στιγμή υποστηρίζουν τα αιτήματα των Αλβανών και ενθαρρύνουν δημοκρατικές λύσεις στα προβλήματα, είναι μια πολύ θετική εξέλιξη προς την αρχή ενός διαλόγου και τον τερματισμό της διαμάχης. Η διεθνής διαμεσολάβηση είναι το πρώτο βήμα για δημοκρατικό διάλογο.

Iseni κ.ά., σελ. 85, http://soros.org.mk/dokumenti/FIOOM-Zbornik-05.pdf, ανάκτηση στις 8.07.2016.

στ. Κηδεία δύο εθνοτικά Αλβανών πολιτών που πυροβολήθηκαν από κρατικές δυνάμεις ασφαλείας, στο Τέτοβο, Μάρτιος του 2001

http://www.magnumphotos.com/Asset/-2S5RYDZNTNTN.html, ανάκτηση την 1.10.2016.

Β.6. ΘΗΡΙΩΔΙΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΚΑΘΑΡΣΗ

Στη διάρκεια των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας μεταξύ 1991 και 2001 έγιναν πολυάριθμα εγκλήματα, δολοφονίες και βασανιστήρια. Όλες οι πλευρές ενεπλάκησαν σε εθνοκάθαρση και στη δημιουργία εθνοτικά ομογενοποιημένων εδαφών, καθιστώντας έτσι τους πολίτες πρωταρχικό στόχο βιαιοτήτων. Αυτά τα εγκλήματα περιλάμβαναν πολυάριθμους βιασμούς. Η πλειοψηφία των φρικαλεοτήτων έλαβε χώρα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η χειρότερη ήταν η σφαγή στη Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995, όταν ο στρατός της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας, υπό τις διαταγές του Ράτκο Μλάντιτς, δολοφόνησε 8.000 Βόσνιους Μουσουλμάνους, κυρίως άνδρες και αγόρια. Η σφαγή στη Σρεμπρένιτσα καταδικάστηκε ως γενοκτονία από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Επιπρόσθετα, δεκάδες χωριά και πόλεις καταστράφηκαν ενώ θρησκευτικά κτίρια και μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς ήταν επίσης στόχοι που καταστράφηκαν. Ιδρύθηκαν επίσης στρατόπεδα συγκέντρωσης για κρατούμενους. Μια απ' τις συνέπειες του πολέμου ήταν η δημιουργία τεράστιου αριθμού προσφύγων. Στη διάρκεια των πολέμων συνολικά 4 εκατομμύρια άτομα εκτοπίστηκαν, αριθμός που αναλογούσε σε παραπάνω απ' τον μισό πληθυσμό της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, και μέχρι το τέλος του πολέμου συνολικά 2,3 εκατομμύρια είχαν γίνει μόνιμοι πρόσφυγες. Μερικά εδάφη έγιναν σχεδόν ολοκληρωτικά εθνοτικά ομογενοποιημένα μετά τον πόλεμο (Κόσοβο, μεγάλα κομμάτια της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της Κροατίας). Μόνο μερικές πόλεις που διέθεταν μεικτές εθνότητες πριν από τον πόλεμο παρέμειναν έτσι (στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη για παράδειγμα, το Μόσταρ, που χωρίστηκε σε βοσνιακά και κροατικά εδάφη, το Μπίρτσκο και, εν μέρει, το Σαράγιεβο). Αρκετές πόλεις βομβαρδίστηκαν και/ή πολιορκήθηκαν για αρκετό καιρό (Βούκοβαρ, Μόσταρ, Ζάνταρ, Πάκρατς, Γκόσπιτς, Κάρλοβατς, Ντερβέντα, Ντουμπρόβνικ, Πρίστινα και, πιο οδυνηρά

απ' όλες και για το μεγαλύτερο διάστημα, το Σαράγιεβο). Ο συνολικός απολογισμός όλων όσοι σκοτώθηκαν στη διάρκεια των πολέμων είναι περίπου 140.000. Οι περισσότεροι απ' αυτούς ήταν από την Βοσνία-Ερζεγοβίνη, μεταξύ 100.000 (σύμφωνα με το Κέντρο Έρευνας και Τεκμηρίωσης του Σαράγιεβο) και 110.000 (ICTY) –απ' τους οποίους περίπου 60.000 ήταν στρατιώτες που έπεσαν στη μάχη και 40.000 ήταν πολίτες (83% ήταν Βόσνιοι Μουσουλμάνοι). Η Κροατία ακολουθεί με περίπου 13.000-14.000 νεκρούς. Από τον Ιανουάριο 1998 μέχρι τον Δεκέμβριο του 2000, στη διάρκεια της σύγκρουσης στο Κόσοβο, 13.421 άτομα σκοτώθηκαν: 10.533 Αλβανοί, 2.238 Σέρβοι, 126 Ρομά και 100 Βόσνιοι Μουσουλμάνοι και άλλοι (σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από κοινού από το Κέντρο Ανθρωπιστικού Δικαίου, τη Διεθνή Επιτροπή Αγνοουμένων και τη Σερβική Επιτροπή Αγνοουμένων, 2008).

Β-30. Γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα

Σύμφωνα με την ετυμηγορία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στις 26 Φεβρουαρίου 2007, αποφασίστηκε ότι στη Σρεμπρένιτσα διαπράχθηκε γενοκτονία «με την ειδική πρόθεση να καταστραφεί εν μέρει ο πληθυσμός των Μουσουλμάνων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης» (Διεθνές Δικαστήριο Χάγης, Ετυμηγορία με χρονολογία 26 Φεβρουαρίου 2007, παράγραφος 297). Δείτε επίσης κεφάλαιο Γ.2 και πηγή ΣΤ-21.

α. Η μαρτυρία μιας μητέρας

«Θυμάμαι καθαρά το πρόσωπο του γιου μου, και τα μεγάλα δάκρυα που κυλούσαν καθώς τον πήραν μακριά μου για πάντα. Μετά απ' αυτό δεν γνώριζα τίποτα» – αυτή είναι η μνήμη της Σαμπαέτα Φέιζιτς, μέλους των Μητέρων των Θυλάκων Σρεμπρένιτσα και Ζέπα.

Nettelfield και Wagner, 2014, σελ. 46.

β. Ειδήσεις στα σερβικά μέσα μαζικής ενημέρωσης για τη Σρεμπρένιτσα το 1995

[…] Η πλειονότητα των μέσων στη Σερβία δεν έθεσε ερωτήσεις ή δεν εξέτασε τα γεγονότα στις πολεμικές περιοχές. Για αυτά, η Σρεμπρένιτσα ήταν απλώς άλλο ένα επεισόδιο του πολέμου στον οποίο τα θύματα θεωρούνταν δεδομένα και δεν είχαν καμία σημασία πλέον. Ή απλώς δεν γινόταν καμία αναφορά σε αυτά […] Παρ' όλα αυτά, όσοι διάβασαν την καθημερινή εφημερίδα *Naša Borba* έμαθαν ήδη από νωρίς, στις 12 Ιουλίου, από μια δήλωση του Στέφαν Όμπερε, αντιπροσώπου των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, στο Πρακτορείο Ειδήσεων Beta, ότι περίπου 20.000-30.000 άτομα διέφυγαν από τη Σρεμπρένιτσα και πήγαν στη βάση των Ηνωμένων Εθνών στο Ποτοτσάρι την προηγούμενη μέρα, ότι το πυροβολικό τούς έριξε ενώ προσπαθούσαν να διαφύγουν και ότι υπήρχαν πολλοί τραυματισμένοι. Η εφημερίδα παρέθεσε την τελευταία ραδιοφωνική είδηση που μεταδόθηκε λίγο πριν από την πτώση της Σρεμπρένιτσα, που μεταδόθηκε από τον τοπικό ρεπόρτερ Νίνο Κάτιτς: «Όλα μετατρέπονται σε ένα τεράστιο σφαγείο. Οι νεκροί και οι τραυματίες μεταφέρονται ασταμάτητα στο νοσοκομείο. Είναι αδύνατον να το περιγράψω. Τρία θανατηφόρα βλήματα χτυπούν την πόλη κάθε δευτερόλεπτο. […] Μπορεί κανείς σε αυτόν τον κόσμο να γίνει μάρτυρας αυτής της τραγωδίας που συμβαίνει στη Σρεμπρένιτσα;». Η Ομοσπονδιακή Αστυνομία της Αυστραλίας (AFP) το ανέφερε, και η *Naša Borba* το δημοσίευσε. […] Ενόσω η σφαγή των προσφύγων βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη, η *Večernje Novosti* (στις 13 Ιουλίου) δημοσίευσε μια δήλωση του στρατηγού Ράτκο Μλάντιτς, σύμφωνα με την οποία οι πολίτες ήταν ασφαλείς. […] Στις 15 Ιουλίου, το κανάλι Studio B TV πρόβαλε ένα φιλμ του Ζόραν Πέτροβιτς Πιροκάνατς, που δείχνει στρατιώτες του στρατηγού Μλάντιτς στις 13 και 14 Ιουλίου μέσα και γύρω απ' τη Σρεμπρένιτσα. Αυτή η είδηση περιλάμβανε υλικό που έδειχνε τις σορούς περίπου είκοσι αντρών δίπλα σε έναν τοίχο γεμάτο τρύπες από σφαίρες της αποθήκης του χωριού στο Κράβιτσε. Όσο απίστευτο κι αν φαίνεται, αυτά τα πλάνα δεν τράβηξαν την προσοχή του κοινού εκείνο το διάστημα, ούτε και των μέσων μαζικής ενημέρωσης που πάλευαν να ενημερώσουν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά […] Μόνο αργότερα, στη διάρκεια μιας δίκης στο Δικαστήριο της Χάγης, το κοινό έμαθε ότι, μετά την προβολή των εικόνων που δείχνουν σκοτωμένους πολίτες, οι βιντεοκασέτες «παράπεσαν» κατά λάθος και κατασχέθηκαν από εκπροσώπους της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας […]

CENZOLOVKA: Antonela Riha, http://www.b92.net/info/vesti/pregled_stampe.php?nav_id=1014239, ανάκτηση στις 8.07.2016.

Β-31. Νεαρά θύματα στην Τούζλα

Το πρώτο τραγικό γεγονός συνέβη στην Τούζλα στο ξεκίνημα του πολέμου, τον Μάιο του 1992, όταν το κονβόι του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) ενώ αποσυρόταν, αποτελούμενο από νεαρούς στρατολογημένους, κυρίως Σέρβους, βομβαρδίστηκε και μερικές δεκάδες στρατιωτών σκοτώθηκαν. Τον τελευταίο χρόνο του πολέμου, ένα απ' τα πιο σοβαρά εγκλήματα που διαπράχθηκαν ενάντια σε πολίτες συνέβη στην ίδια πόλη. Ο στρατός της Σερβικής Δημοκρατίας έριξε οβίδα σε έναν δρόμο, σε ένα βραδινό νεανικό στέκι γνωστό ως Πύλη (Kapija), στις 25 Μαΐου 1995. Η οβίδα σκότωσε 71 πολίτες και τραυμάτισε περισσότερους από 150. Η μέση ηλικία των νεκρών ήταν περίπου 24 ετών.

α. Ο βομβαρδισμός στρατιωτών στην Τούζλα

Μουσουλμανικές δυνάμεις επιτέθηκαν σε ένα κονβόι του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) στην Τούζλα στις 15 Μαΐου 1992 στη διάρκεια αποχώρησης ένοπλων μελών της 92ης Μηχανοκίνητης Ταξιαρχίας του JNA από την πόλη. Ο ακριβής αριθμός αξιωματικών, νεοσύλλεκτων και εφέδρων του JNA που σκοτώθηκαν στη διάρκεια της αποχώρησης από την Τούζλα δεν έχει διαπιστωθεί ακόμα καθώς δεν έχουν βρεθεί τα λείψανα όλων των θυμάτων, αν και 29 σώματα θάφτηκαν στο μνημειακό μαυσωλείο στην Μπιελίνα. Ερευνητές του Διεθνούς Δικαστηρίου παρέπεμψαν την υπόθεση αυτή στην Εισαγγελία Διώξεων Βοσνίας-Ερζεγοβίνης το 2003. Το Γραφείο Εισαγγελέα Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ανέστειλε την έρευνα τον Δεκέμβριο του 2009. Τον Μάιο του 2007 ο Ίλια Γιούρισιτς συνελήφθη στη Σερβία. Το διάστημα της επίθεσης, ήταν υψηλόβαθμος αξιωματούχος του Υπουργείου Εσωτερικών Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και αξιωματικός υπηρεσίας του Προσωπικού Επιχειρήσεων Δημόσιας Ασφάλειας της Τούζλα εκείνη τη μέρα. Σύμφωνα με απόφαση πρώτου βαθμού του Ειδικού Δικαστηρίου Εγκλημάτων του Βελιγραδίου, ο Ίλια Γιούρισιτς καταδικάστηκε σε φυλάκιση δώδεκα ετών αλλά, στις 11 Οκτωβρίου 2010, το Εφετείο παρέπεμψε την υπόθεση σε νέα δίκη. Τότε στις 2 Δεκεμβρίου 2013, το Εφετείο Βελιγραδίου τον καταδίκασε σε δώδεκα χρόνια φυλάκισης, παρόλο που η υπόθεση δεν είχε κλείσει ακόμα. Το ζήτημα αποτελεί ακόμα πηγή πολιτικών εντάσεων στις σχέσεις Σερβίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

B92, TANJUG, 15 Μαΐου 2010, 18η επέτειος των εγκλημάτων στην Τούζλα, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2010&mm=05&dd=15&nav_id=431349, ανάκτηση στις 8.07.2016.

β. Εις μνήμην των θυμάτων της Τούζλα

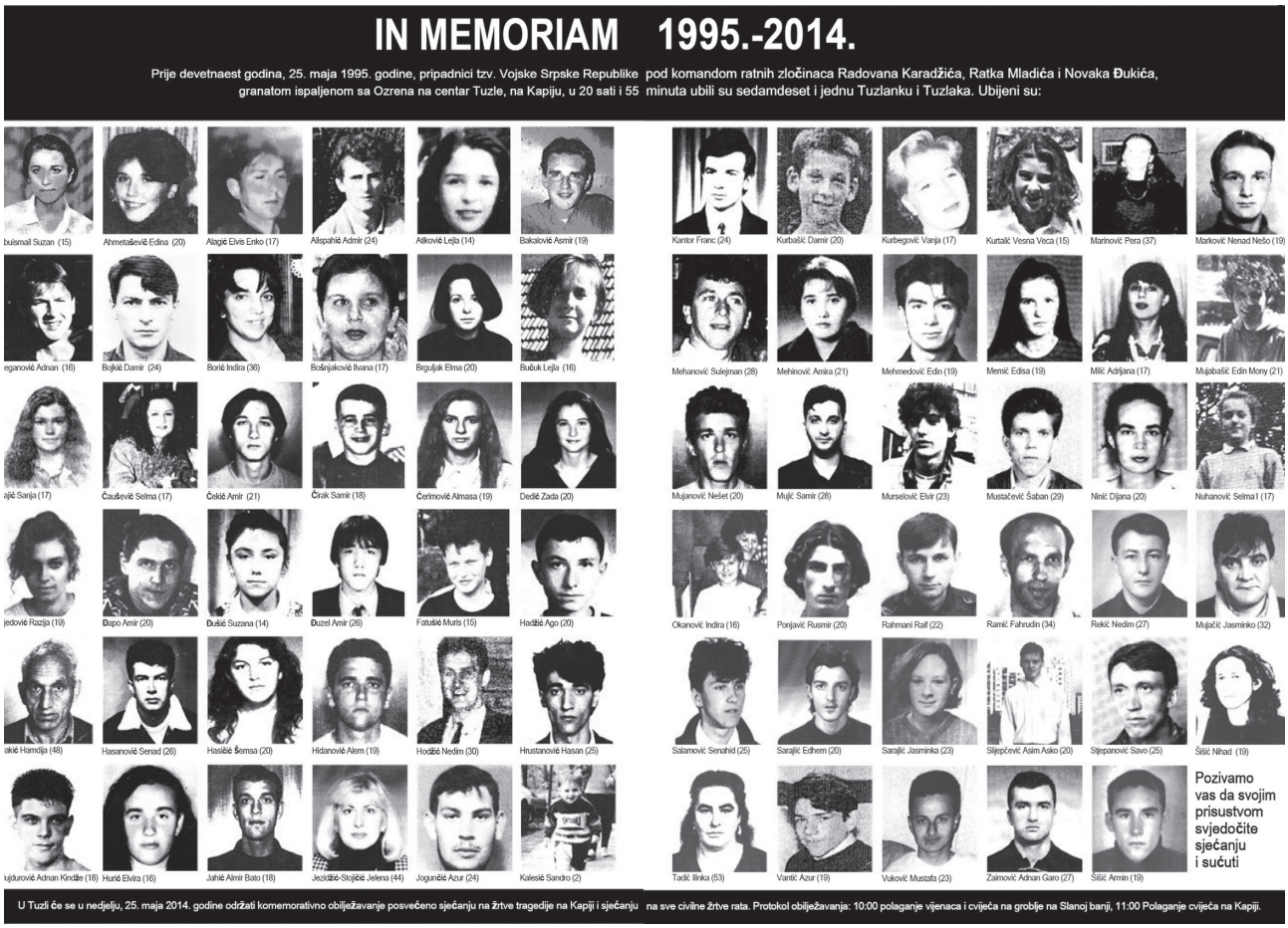

http://rtv7.ba/arhive/72455, ανάκτηση στις 8.07.2016.

Χωρίστε την τάξη σε δύο ομάδες:

• Η μία ομάδα θα πρέπει να αναζητήσει πληροφορίες για το Διεθνές Δίκαιο του Πολέμου (*Jus in Bello*) με τη μορφή νομικών εγγράφων, πρωτοκόλλων, συμβάσεων που προσπαθούν να θέσουν –ει δυνατόν – όρια στις στρατιωτικές πράξεις, να καθορίσουν τη μεταχείριση άοπλων ατόμων, προσφύγων και αιχμαλώτων πολέμου και να απαγορεύσουν τη χρήση συγκεκριμένων όπλων στη διάρκεια των στρατιωτικών συγκρούσεων, όπως η Σύμβαση για την Αποτροπή και Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948), οι Συμβάσεις της Γενεύης (1949), τα Επιπρόσθετα Πρωτόκολλα στις Συμβάσεις της Γενεύης (1977) κ.λπ.

• Η άλλη ομάδα θα πρέπει να εξετάσει διεξοδικά τους όρους «εθνοκάθαρση» (μαζί με τον νέο όρο «πολιτισμική εκκαθάριση», δείτε επίσης κεφ. Β.9) και «γενοκτονία». Θα πρέπει επίσης να εξετάσει ποιες γενοκτονίες στον 20ό αιώνα αναγνωρίστηκαν επισήμως από τα Ηνωμένα Έθνη ή από κοινοβούλια κρατών.

• Κατόπιν και οι δύο ομάδες θα πρέπει να εξετάσουν προσεκτικά επιλεγμένες πηγές των κεφαλαίων Β.2, Β.4, Β.5 και Β.6 και να συζητήσουν:

1. Εάν οι δράσεις των αντίπαλων πλευρών στις συγκρούσεις σέβονται τους θεμελιώδεις νόμους του πολέμου ή όχι, και **2.** πώς η χρήση των όρων «γενοκτονία» και «εθνοκάθαρση», όταν αναφερόμαστε σε βίαια και τραυματικά γεγονότα του παρελθόντος, επηρεάζει την κοινή γνώμη και προκαλεί εντάσεις. Θα πρέπει να γίνει επίσης αναφορά σε παραδείγματα άλλων περιοχών/χωρών. Γιατί πιστεύετε ότι η χρήση ή όχι αυτών των όρων είναι αμφιλεγόμενη και προκαλεί δημόσιες συζητήσεις;

Β.7. ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Β-32. Κάτοικοι εγκαταλείπουν το Βούκοβαρ, Νοέμβριος του 1991

Φωτογράφος Ron Haviv.

Β-33. Πλήθη Σέρβων εγκαταλείπουν την Κροατία μετά την Επιχείρηση Θύελλα, 1995

Reuters.

Β-34. Μετανάστευση από τη Βοσνία στη διάρκεια του πολέμου και μετά

Μετανάστες από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και οι απόγονοί τους (δεύτερη και τρίτη γενιά) σε επιλεγμένες χώρες μετεγκατάστασης

Χώρα φιλοξενίας	Αριθμός	Πολιτογραφημένοι πολίτες στις επιλεγμένες χώρες
ΗΠΑ	350.000	66.642 (από το 2010)
Γερμανία	240.000	83.000 (από το 2009)
Κροατία	300.000	Χωρίς στοιχεία
Σερβία	150.000	Χωρίς στοιχεία
Αυστρία	150.000	48.924 (από το 2008)
Σλοβενία	150.000	96.744 (από το 2010)
Σουηδία	80.000	48.595 (από το 2010)
Ελβετία	60.000	25.900 (από το 2010)
Αυστραλία	60.000	17.339 (από το 2009)
Καναδάς	50.000	21.583 (από το 2009)
Ιταλία	30.000	Χωρίς στοιχεία
Μαυροβούνιο	25.000	Χωρίς στοιχεία
Δανία	23.000	11.196 (από τον Οκτώβριο του 2011)
Ολλανδία	16.000	Χωρίς στοιχεία
Νορβηγία	16.000	11.559 (από το 2009)
ΣΥΝΟΛΟ	1.700.000	431.482

Χαρακτηριστικά Μετανάστευσης Βοσνίας-Ερζεγοβίνης για το 2011, Υπουργείο Ασφαλείας Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Σαράγιεβο, Μάρτιος του 2012, σελ. 72, 73 (Στοιχεία για τα εννιά κράτη συμπεριλήφθηκαν στην έκθεση του 2011 και προέρχονται από το Υπουργείο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Μετανάστευσης Βοσνίας-Ερζεγοβίνης). Nettelfield και Wagner, 2014, σελ. 155.

Β-35. Πρόσφυγες από το Κόσοβο

Σύμφωνα με την απογραφή του 1981 στη Γιουγκοσλαβία, οι Αλβανοί εκπροσωπούσαν το 77,42% και οι Σέρβοι το 13,22% του πληθυσμού του Κοσόβου. Το ποσοστό των Σέρβων μειώθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και οι Αλβανοί απείχαν από την απογραφή του 1991. Πιστεύεται ότι συνολικά 862.979 Αλβανοί από το Κόσοβο, ή πάνω από το 80% του συνολικού πληθυσμού, εκδιώχθηκαν στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ. Σύμφωνα με πληροφορίες του ΝΑΤΟ, μέχρι το τέλος Μαΐου, πάνω από 230.000 πρόσφυγες κατέφυγαν στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, πάνω από 430.000 στην Αλβανία, περίπου 64.000 στο Μαυροβούνιο, περίπου 21.500 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και πάνω από 61.000 σε άλλες χώρες. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Κουμάνοβο, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNCHR) κατέγραψε 187.129 εκτοπισμένους από το Κόσοβο. Μεταξύ 143.000 και 210.000 εκτοπισμένοι από το Κόσοβο στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο ήταν Σέρβοι και περισσότεροι από 250.000 ήταν Ρομά. Μερικές χιλιάδες Ρομά και Σέρβοι κατέφυγαν στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας την ίδια περίοδο, και άγνωστος αριθμός διέφυγε σε τρίτες χώρες. Αυτοί που έμειναν στο Κόσοβο μετακινήθηκαν σε σερβικούς ή προορισμένους για τους Ρομά περίκλειστους θύλακες υπό την προστασία των Δυνάμεων Κοσόβου (KFOR).

α. Εκτοπισμένοι Κοσοβάροι στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, 1999

Φωτογράφος Robert Atanasovski.

β. Στρατόπεδο Κοσοβάρων προσφύγων στα σύνορα Κοσόβου και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας

Φωτογράφος Cendomir Nenkovic.

γ. Ανάλυση της προσφυγικής κρίσης στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας στη διάρκεια της σύγκρουσης στο Κόσοβο το 1999

Η προσφυγική κρίση του Κοσόβου στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το 1999 ήταν μοναδική σε ό,τι αφορά το άνευ προηγουμένου μέγεθος σε συνδυασμό με τη μικρή της διάρκεια (συμπεριλαμβανομένης μιας σύντομης αύξησης και ξαφνικής μείωσης του προσφυγικού πληθυσμού), την έντονη προβολή της στον κόσμο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και την προσοχή που δόθηκε από τους δωρητές. Οι πρόσφυγες απ' το Κόσοβο ξεκίνησαν να εισέρχονται στη Μακεδονία στα τέλη Μαρτίου του 1999, αφού το ΝΑΤΟ είχε ξεκινήσει τις αεροπορικές επιδρομές ενάντια στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Εντός εννιά εβδομάδων, η χώρα υποδέχτηκε 344.500 πρόσφυγες. Με στόχο να παρασχεθεί επείγουσα ανθρωπιστική ενίσχυση, τα Ηνωμένα Έθνη, μαζί με άλλους διεθνείς και εθνικούς οργανισμούς, τη χώρα φιλοξενίας, δωρητές και άλλους ενδιαφερόμενους, συντόνισαν την άμεση βοήθεια ώστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες των προσφύγων. Αυτό περιλάμβανε την παροχή ασύλου σε συλλογικά κέντρα (στρατόπεδα) και φιλοξενία σε οικογένειες, την τροφή, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και την παροχή νερού/εγκαταστάσεων υγιεινής. Τα ποσοστά νοσηρότητας και θνησιμότητας παρέμειναν χαμηλά εξαιτίας αυτής της αποτελεσματικής δράσης που ανέλαβε μεγάλος αριθμός ανθρωπιστικών οργανισμών με ισχυρή κυβερνητική υποστήριξη. Δεν υπήρξαν σημαντικές επιδημίες στα στρατόπεδα ή κάπου αλλού στη διάρκεια της κρίσης. Οι δείκτες θνησιμότητας των προσφύγων ήταν χαμηλότεροι σε σύγκριση με άλλες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Donev κ.ά. 2002, σελ. 184-9, http://neuron.mefst.hr/docs/CMJ/issues/2002/43/2/1/11885045.pdf, ανάκτηση στις 8.07.2016.

δ. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα παρέχουν επείγουσα βοήθεια σε πρόσφυγες από το Κόσοβο που διέφυγαν από τις θηριωδίες και τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς

Φωτογράφος Roger Job, ιδιωτική συλλογή.

ε. Σέρβοι τρέπονται σε φυγή από το Κόσοβο

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, πάνω από 100.000 Σέρβοι διέφυγαν από το Κόσοβο μετά την αποχώρση του Γιουγκοσλαβικού Στρατού και της σερβικής αστυνομίας. Μόνο οι προνομιούχοι έφτασαν στο Βελιγράδι, ενώ άλλοι βρήκαν στέγη σε συγγενείς και φίλους στην ύπαιθρο. Οι κάμερες της κρατικής τηλεόρασης και οι αρχές παρέλειψαν να καταγράψουν τη φυγή τους από την επαρχία. Είναι μεγάλη η ζήτηση για μια οργανωμένη από το κράτος επιστροφή στο Κόσοβο. Τα πακέτα προσφοράς για τους επαναπατρισθέντες περιλαμβάνουν τη φιλοξενία σε συλλογικά κέντρα στα περίχωρα των σερβικών θυλάκων που απέμειναν, καθώς και την καταβολή μισθών και συντάξεων. Η ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας έχει ανατεθεί στη Δύναμη Κοσόβου του ΟΗΕ (KFOR) […]

Grujić, 24 Ιουλίου 1999.

Β-36. Σέρβοι πρόσφυγες στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ

Ο ακριβής αριθμός πολιτών της Σερβίας που εγκατέλειψαν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (FRY) στη διάρκεια των βομβαρδισμών δεν είναι γνωστός. Μεταξύ 24 Μαρτίου και 20 Ιουνίου 1999, 2.315 πολίτες της FRY (825 Αλβανοί, 787 Ούγγροι και 506 Σέρβοι) ζήτησαν άσυλο στην Ουγγαρία. Πολλοί ακόμα πολίτες της FRY μπήκαν στη χώρα αυτή παράνομα ή με τουριστικές βίζες. Σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες, 8.000 πολίτες της FRY πέρασαν στην Ουγγαρία με τουριστικές βίζες. Στη διάρκεια του Μαρτίου του 1999, 4.000 Σέρβοι πρόσφυγες (από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την Κροατία) έφτασαν στη Ρουμανία, απ' όπου πήγαν στις ΗΠΑ.

Σέρβοι πρόσφυγες στη Ρουμανία: «Είμαστε οι παρίες της Ευρώπης»

Αυτό το άρθρο αναφέρεται στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι ρουμανικές αρχές στα σύνορα με τη Σερβία εξαιτίας του μεγάλου αριθμού αιτημάτων για παροχή ασύλου από τους Σέρβους, αμέσως μετά την εντατικοποίηση των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ.

[…] Η Ρουμανία κατέγραψε ήδη περισσότερα από 200 αιτήματα για παροχή ασύλου από Σέρβους που διέφυγαν από το καθεστώς Μιλόσεβιτς και τους βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ. Ο ρυθμός εντατικοποιήθηκε στη διάρκεια των τελευταίων λίγων ημερών, μετά την έξαρση των βομβαρδισμών. Σύμφωνα με τοπικές πηγές στα ρουμανικά-σερβικά σύνορα, υπάρχουν πιθανότατα περισσότεροι Σέρβοι που ζητούν άσυλο σε συγγενείς και φίλους στην παραμεθόρια επαρχία της Τιμισοάρα παρά επίσημα καταγεγραμμένοι πρόσφυγες. Εδώ, η πλειοψηφία των Ρουμάνων δείχνουν αλληλεγγύη στους Σέρβους γείτονές τους και δεν κρύβουν τον θυμό τους ενάντια σε αυτόν τον πόλεμο που είναι τόσο κοντά τους.

Παρ' όλα αυτά, η υποδοχή Σέρβων προσφύγων δεν προχωρά χωρίς προβλήματα. Καθώς στεγάζονται σε ιδιωτικές εγκαταστάσεις, η φιλοξενία τους έχει κόστος εις βάρος των περιορισμένων προϋπολογισμών αυτών των τουριστικών υποδομών…

Η ρουμανική νομοθεσία βρέθηκε προ εκπλήξεων με την εισερχόμενη πλημμυρίδα προσφύγων. Για παράδειγμα, ένας νόμος του 1996 για το προσφυγικό άσυλο προβλέπει το ποσό των 10.000 λέι –ισοδυναμεί με πέντε γαλλικά φράγκα– για τα καθημερινά έξοδα ενός πρόσφυγα. Σήμερα, αυτό επιτρέπει την αγορά μισού σάντουιτς, στην καλύτερη περίπτωση. Επιπλέον, η Ρουμανία δέχτηκε να πάρει 6.000 πρόσφυγες απ' το Κόσοβο που προς το παρόν διαμένουν στη Μακεδονία και την Αλβανία. Μια επιτροπή για τους πρόσφυγες, που αποτελείται από εκπροσώπους πέντε Υπουργείων, σχηματίστηκε για να γράψει το προσχέδιο ενός διατάγματος εκτάκτου ανάγκης για τη δημιουργία του απαραίτητου νομικού πλαισίου. Από τότε, οι προϋπάρχουσες εντάσεις μεταξύ διαφόρων δημοσίων υπηρεσιών αναδύονται εκ νέου. Οι πηγές χρηματοδότησης παραμένουν ασαφείς.

Η Ρουμανία δεσμεύτηκε να εξασφαλίσει τη φιλοξενία των προσφύγων· παρ' όλα αυτά, ζητά από τη διεθνή κοινότητα επείγουσα βοήθεια για να καλύψει τα δευτερογενή της έξοδα, όπως συσσίτια και φάρμακα. Το Υπουργείο Εξωτερικών ήρθε σε επικοινωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον Επίτροπο Μετανάστευσης (UNHCR) γι' αυτό το ζήτημα. Προς το παρόν, κανείς δεν φαίνεται να βιάζεται να απαντήσει στο αίτημα της Ρουμανίας. […]

Le Monde, 30 Απριλίου 1999, τχ. 16877, σελ. 3.

Β-37. Σλαβομακεδόνες πρόσφυγες επιστρέφουν, περίχωρα του Τέτοβο, 17 Σεπτεμβρίου 2001

http://www.apimages.com/metadata/Index/EURO-AP-I-MKD-XNG102-MACEDONIA/d07b3edabde0da11af9f0014c2589dfb/59/0, ανάκτηση στις 8.07.2016.

1. Χρησιμοποιήστε γραπτές και οπτικές πηγές αυτού του κεφαλαίου και γράψτε μια έκθεση με θέμα «Τι σημαίνει να είσαι πρόσφυγας πολέμου».

2. Συγκρίνετε την κρίση που προκλήθηκε από τους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας (α) με τους σύγχρονους εμφύλιους πολέμους έξω απ' την Ευρώπη και (β) με τη σύγκρουση και τον πόλεμο στην Κύπρο (δείτε τόμ. 1, κεφ. Η). Ποιες είναι οι ομοιότητες και ποιες οι διαφορές;

3. Στην πηγή Β-36 διαβάστε την πρόταση «Η ρουμανική νομοθεσία βρέθηκε προ εκπλήξεων με την εισερχόμενη πλημμυρίδα προσφύγων»: τι σημαίνει αυτό πρακτικά; Το ανθρωπιστικό πρόβλημα των προσφύγων που διαφεύγουν από τις χώρες τους για να επιβιώσουν είναι διαχρονικό. Συνήθως, οι γειτονικές ή άλλες χώρες προορισμού είναι απροετοίμαστες για να ανταποκριθούν στις απαιτητικές ανάγκες του αυξανόμενου αριθμού των ανθρώπων που έρχονται και ζητούν άσυλο. Είναι απαραίτητο για τους μαθητές να αντιληφθούν ότι ένας πρόσφυγας αναγκάζεται να φύγει για να προστατεύσει τη ζωή του και τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, και συνήθως η μόνη εναλλακτική είναι τα βάσανα ή ο θάνατος. Συζητήστε το πρόβλημα σε σχέση με την πρόσφατη προσφυγική κρίση που ξεκίνησε με τον πόλεμο στη Συρία.

4. Φανταστείτε ότι είστε: ένας δημοσιογράφος, που καλύπτει την εισροή προσφύγων, ένας εθελοντής σε μη κυβερνητική οργάνωση που βοηθά τους πρόσφυγες, ένας κάτοικος μιας μικρής πόλης όπου οι πρόσφυγες καταφτάνουν σε μεγάλους αριθμούς και ένας έφηβος πρόσφυγας. Περιγράψτε μια ημέρα όπου όλοι συναντιέστε. Γράψτε έναν σύντομο διάλογο στον οποίο εκφράζετε συμπεριφορές, φόβους, ελπίδες και συναισθήματα. Μπορείτε να επιλέξετε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο ή όχι.

Β.8. ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Β-38. Ένα δημοτικό σχολείο στο Σαράγιεβο

Πολλά παιδιά (πάνω από 1.600 συνολικά) σκοτώθηκαν στη διάρκεια της πολιορκίας του Σαράγιεβο – καθημερινά στα σπίτια τους, έξω από κτίρια, σε παιδικές χαρές και σε σχολεία. Τάξεις σε σχολεία στο Σαράγιεβο στεγάζονταν σε αυτοσχέδια καταφύγια. Πολλά παιδιά σκοτώθηκαν στον δρόμο για το σχολείο και ενώ ήταν στην τάξη. Μια τέτοια τραγωδία συνέβη σε ένα σχολείο στην καινούργια περιοχή του Σαράγιεβο.

Αυτοσχέδιο σχολείο σε καταφύγιο του Σαράγιεβο.
Από τη φωτογραφική συλλογή του Ιστορικού Μουσείου της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Δύο μήνες ύστερα από το ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς 1993/ 1994, γύρω στις 10:50 π.μ. στις 9 Νοεμβρίου 1993, μια οβίδα διασποράς εξερράγη στον οικισμό του Σαράγιεβο Ali-pašino Polje, στην πλατεία ZAVNOBiH αριθμός 18, έξω από το ισόγειο ενός κατοικημένου κτιρίου που προσωρινά στέγαζε το δημοτικό σχολείο Prvi Maj (Πρωτομαγιά). Τρεις μαθητές σκοτώθηκαν από την έκρηξη: ο Άντις Κούγιαλα, γεννημένος το 1984, ο Βεντάτ Μουικάνοβιτς, γεννημένος το 1984, ο Φετζά Σάλκιτς, γεννημένος το 1987 και η δασκάλα τους, Φατίμα Γκούνιτς, γεννημένη το 1948, ενώ τραυματίστηκαν 21 πολίτες. Η οβίδα έπεσε μπροστά από τσιμεντένιες πλάκες που προστάτευαν την είσοδο στη σχολική αίθουσα, αλλά τα θραύσματα πέρασαν στην αίθουσα μέσα από τις ρωγμές στις πλάκες. Τη στιγμή που έπεσε η οβίδα, γινόταν το τελευταίο μάθημα της τρίτης δημοτικού στην αυτοσχέδια αίθουσα διδασκαλίας, ενώ τα

πρωτάκια περίμεναν έξω για να μπουν στο μάθημά τους που ξεκινούσε στις 11 π.μ. […] Μερικά λεπτά αργότερα, μία ακόμα οβίδα διασποράς εξαπολύθηκε στον ίδιο οικισμό: εξερράγη έξω από την τοπική κοινότητα Jedinstvo (Ενότητα) στην οδό Rade Končara, σκοτώνοντας τρεις πολίτες και τραυματίζοντας επτά. Το σχολείο μετονομάστηκε με το όνομα της δασκάλας που σκοτώθηκε, και τώρα καλείται Δημοτικό Σχολείο Fatima Gunić.

Kazović Babić, 2014, σελ. 130.

Β-39. Παιδιά στο Ζάνταρ παίζουν μπροστά από ένα μουσείο που προστατεύεται από σάκκους με άμμο, άνοιξη του 1992

Φωτογράφος Dražen Breitenfeld, ιδιωτική συλλογή.

Β-40. Αναστολή διδασκαλίας σε δημοτικά, γυμνάσια και λύκεια· περιορισμένα μαθήματα στο πανεπιστήμιο της Πρίστινα, Μάρτιος του 1999

Πρίστινα, 22 Μαρτίου – Το Συμβούλιο Εκπαίδευσης της Κοινότητας Πρίστινα ανακοίνωσε ότι σήμερα αποφασίστηκε η αναστολή της τακτικής εκπαιδευτικής διαδικασίας σε συγκεκριμένα επίπεδα της κοινότητας, ενώ η πρυτανεία του Πανεπιστημίου της Πρίστινα ανακοίνωσε ότι τα μαθήματα στο πανεπιστήμιο θα περιοριστούν.

Η ανακοίνωση, με υπογραφή από τον πρόεδρο της Κεντρικής Εκλεκτορικής Επιτροπής (CEC) Ζίγιαντιν Γκάσι, δηλώνει ότι «αφού αναλύσαμε την κατάσταση και προκειμένου να αποφύγουμε περαιτέρω κίνδυνο για τους μαθητές και τους δασκάλους, συμφωνήσαμε η εκπαιδευτική διαδικασία να ανασταλεί στα δημοτικά και τα λύκεια μέχρι τις 31 Μαρτίου 1999».

[…]

Εν τω μεταξύ, για τους ίδιους λόγους, η πρυτανεία του Πανεπιστημίου της Πρίστινα επίσης αποφάσισε να ελαττώσει τον αριθμό των παραδόσεων και των εξετάσεων και προσάρμοσε το πρόγραμμα σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν στο Κόσοβο.

Αρχείο Ινστιτούτου Ιστορίας, Πρίστινα.

Χρησιμοποιήστε πηγές σε αυτό το κεφάλαιο και στο προηγούμενο (Β.7) για να περιγράψετε τις διαφορετικές εμπειρίες των παιδιών που ζούσαν σε περιοχές οι οποίες επηρεάστηκαν από τον πόλεμο.

Β-41. Οι *Dizelaši* στη Σερβία

Ο όρος *Dizelaši* επινοήθηκε στη Σερβία τη δεκαετία του 1990 για να περιγράψει μέλη μιας υποκουλτούρας που είχαν εμπλακεί στο λαθρεμπόριο καύσιμης ύλης στη διάρκεια των κυρώσεων ή σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες. Φορούσαν ακριβά, κυρίως αθλητικά ρούχα (για παράδειγμα τζιν Diesel), και αθλητικά παπούτσια, καθώς και μπουφάν bomber, ενώ η BMW ήταν το αγαπημένο τους αυτοκίνητο. Ξύριζαν τα κεφάλια τους, οπλοφορούσαν και φορούσαν χοντρές χρυσές αλυσίδες με μεγάλους σταυρούς. Προφανώς ήταν πιστή αντιγραφή του στυλ του Αμερικανού πυγμάχου Mr T., γνωστού για τον ρόλο του στην ταινία *Rocky 3*, ο οποίος καταγόταν από ένα γκέτο του Σικάγου. Η μουσική είχε σημαντική επιρροή στην εμφάνιση των *Dizelaši*. Το τραγούδι «Ατλαντίς» του συγκροτήματος VIP συνδέει τους *Dizelaši* και τη ραπ στον στίχο: «Μέσα σε αυτούς τους τέσσερις τοίχους, δεν έχω συνηθίσει να χάνω! Ράπερ και Dizelaš, αδελφέ – ένας πραγματικός Σέρβος»! Οι κοινωνιολόγοι συνδέουν το φαινόμενο με την άνοδο του εθνικισμού, τη διάλυση του συστήματος αξιών και την ανάδυση μιας «νέας σερβικής ελίτ» που αποτελείται από πολιτικούς στην εξουσία, αυτούς που κερδοσκοπούν με αφορμή τον πόλεμο, τους επιχειρηματίες και τους εγκληματίες που υποστήριξαν το καθεστώς Μιλόσεβιτς.

CYA, *Ανερχόμενο Αγόρι*

Είμαι ένας άγριος νέος από τους δρόμους του Βελιγραδίου
Καθώς περνώ, κανείς δεν τολμά στα μάτια να με κοιτάξει
Οδηγώ ένα σατανικό αμάξι που κάνει χίλια μάρκα
Με 150 γαλλικά φράγκα στην τσέπη μου

Έχω δέκα αθλητικές φόρμες και χρυσάφι γύρω απ' το λαιμό
Γυαλιστερό όπλο μου πήρε ο μπαμπάς μου
Και έτσι αγριοκοιτάζω ό,τι γύρω μου κινείται
Ελπίζοντας ότι κανείς δεν θα γυρίσει να με κοιτάξει […]

http://tekstovi.net/2,171,1844.html, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Ποιον τύπο «πραγματικού Σέρβου» περιγράφουν οι παραπάνω στίχοι; Μπορείτε να εντοπίσετε εδώ τα εθνικιστικά στοιχεία στη συμπεριφορά των *Dizelaši*; Εξηγήστε και επιχειρηματολογήστε.

Β.9. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Στη διάρκεια των πολέμων στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καταστράφηκαν πολυάριθμα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και θρησκευτικά κτίρια. Μερικά αφανίστηκαν ως αποτέλεσμα των ένοπλων συγκρούσεων, ενώ άλλα κατεδαφίστηκαν σκόπιμα. Αναπόσπαστο κομμάτι των εθνοκαθάρσεων ήταν επίσης η «πολιτισμική εκκαθάριση». Πολύτιμα αντικείμενα εκλάπησαν και μεταφέρθηκαν σε μέρη όπου δεν θα ήταν άμεσα σαφές σε ποια χώρα ανήκουν (για παράδειγμα, έργα τέχης που εκλάπησαν μετά την καταστροφή του Βούκοβαρ). Οι θρησκευτικοί ανταγωνισμοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας, παράγοντας ένα επιπρόσθετο κίνητρο για την κατεδάφιση θρησκευτικών κτιρίων. Ως συνέπεια, εκατοντάδες τζαμιά (η μεγάλη πλειοψηφία στη Βοσνία), καθολικές και ορθόδοξες εκκλησίες, μοναστήρια, συναγωγές και άλλα θρησκευτικά κτίρια καταστράφηκαν. Βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία, κοιμητήρια και ιστορικά τμήματα των πόλεων δεν γλίτωσαν επίσης. Η Εθνική Βιβλιοθήκη του Σαράγιεβο, για παράδειγμα, καταστράφηκε από φωτιά: προκλήθηκε από μια οβίδα που προήλθε από στρατιωτική θέση Σερβοβόσνιων, και πάνω από 1,5 εκατομμύρια βιβλία και σπάνια χειρόγραφα καταστράφηκαν στη φωτιά. Το 1993, η παλαιά γέφυρα του Μόσταρ, που χρονολογείται από τον 16ο αιώνα και θεωρείται σύμβολο της πόλης, καταστράφηκε από Βόσνιους Κροάτες. Το ιστορικό κέντρο του Ντουμπρόβνικ επλήγη σοβαρά στη διάρκεια των επιθέσεων του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA), καθώς και αρκετά ιστορικά κτίρια. Στο Κόσοβο περισσότερες από 35 ορθόδοξες εκκλησίες και μοναστήρια που θεωρούνταν ιστορικά μνημεία έπαθαν ζημιές ή καταστράφηκαν ολοσχερώς (συνολικά, περισσότερα από 156 ορθόδοξα θρησκευτικά αντικείμενα). Πριν από αυτό, ο σερβικός στρατός κατέστρεψε πάνω από ένα τρίτο των τζαμιών του Κοσόβου (περισσότερα από 200), την πλειονότητα παραδοσιακών αλβανικών σπιτιών και πολυάριθμα άλλα μνημεία της οθωμανικής περιόδου. Επιπρόσθετα, πολλά θρησκευτικά και πολιτιστικά αντικείμενα καταστράφηκαν επίσης στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ.

Β-42. Η παλιά πόλη του Ντουμπρόβνικ

Στη διάρκεια του Κροατικού Πολέμου για την Ανεξαρτησία, μονάδες του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA) βομβάρδισαν την πόλη του Ντουμπρόβνικ από ξηράς και αέρος σε διάφορες περιστάσεις. Πέρα από τις ανθρώπινες απώλειες, αυτές οι επιθέσεις επίσης προκάλεσαν ζημιές στο παλαιό ιστορικό κέντρο, σε πολυάριθμα πολιτιστικά και ιστορικά μνημεία που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Η πιο βίαιη επίθεση στο Ντουμπρόβνικ πραγματοποιήθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 1991.

α. Δηλώσεις στον Τύπο του συνταγματάρχη Ράντομιρ Νταμγιάνοβιτς στην Τρεμπίνγιε

«Η άλλη πλευρά δεν νοιάζεται, ή νοιάζεται ελάχιστα για τη διατήρηση του Ντουμπρόβνικ που είναι ένα μαργαριτάρι της παγκόσμιας κληρονομιάς», δήλωσε στη συνέντευξη Τύπου ο Ράντομιρ Νταμγιάνοβιτς, αναπληρωτής διοικητής της Δεύτερης Ομάδας Επιχειρήσεων στην Τρεμπίνγιε. «Εάν νοιάζονταν, θα είχαν παραδώσει τα όπλα τους και θα είχαν διώξει απ' την πόλη αυτούς τους μισθοφόρους, ανάμεσα στους οποίους είναι μαύροι και λευκοί, αποβράσματα του πλανήτη – Αφρικανοί, Ολλανδοί, Γερμανοί, Αργεντινοί… Μας ανάγκασαν να επιχειρήσουμε ενάντια στο Ντουμπρόβνικ, παρόλο που δεν είχαμε καμία πρόθεση να το κάνουμε. Ποτέ δεν αγγίξαμε την Παλαιά Πόλη παρόλο που μας χτυπούσαν από εκεί».

Vojičić, 2006, σελ. 171-172.

β. Κατεστραμμένη κρήνη στην Πλατεία Γκούντουλιτς, Μάιος του 1992

Φωτογράφος Josip Bistrovic, ιδιωτική συλλογή.

Από το 1979, η πόλη του Ντουμπρόβνικ ήταν στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Γι' αυτό και η επίθεση στην Παλαιά Πόλη στις 6 Δεκεμβρίου προκάλεσε κατακραυγή από τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης και τον γενικό διευθυντή της UNESCO Φεντερίκο Μαγιόρ Σαραγόσα. Δεδομένων όλων αυτών, ποιο είναι το σχόλιό σας για τις δηλώσεις του συνταγματάρχη Ράντομιρ Νταμγιάνοβιτς;

Β-43. Η καταστροφή του Βούκοβαρ

Πριν από τον Κροατικό Πόλεμο για την Ανεξαρτησία, το Βούκοβαρ ήταν μία απ' τις πιο όμορφες μπαρόκ πόλεις στην Κροατία. Μετά από πολλούς μήνες πολιορκίας και καταστροφών, τον Νοέμβριο του 1991 το Βούκοβαρ φαινόταν σαν να είχε βιώσει κατακλυσμό.

Η μπαρόκ πόλη του παλιού Βούκοβαρ.

Wertheime-Baletić, 1993.

Β-44. Το τζαμί Φερχάντ Πασά στην Μπάνια Λούκα, Βοσνία, πριν και μετά την καταστροφή

https://zokstersomething.files.wordpress.com, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Β-45. Σερβικές ορθόδοξες εκκλησίες καταστράφηκαν στο Κόσοβο

39 σερβικές ορθόδοξες εκκλησίες και μοναστήρια καταστράφηκαν ή βεβηλώθηκαν στο Κόσοβο από τον Ιούνιο του 1999. Μεταξύ αυτών η δωρεά του βασιλιά Μιλούτιν, Η Παναγία του Λιέβις (Bogorodica Ljeviška), που χτίστηκε στις αρχές του 14ου αιώνα στο Πρίζρεν. Τον Μάρτιο του 2004, ξέσπασε φωτιά μέσα στην εκκλησία, η Αγία Τράπεζα βεβηλώθηκε και οι τοιχογραφίες υπέστησαν εκτεταμένες ζημιές.

http://www.eparhija-prizren.com/sr/vesti/podsecanje-na-martovski-pogrom-2004, ανάκτηση στις 21.10.2015.

1. Μελετήστε τις φωτογραφίες πριν-και-μετά σε αυτή την ενότητα. Ποιο από αυτά τα παραδείγματα σας άφησε τις ισχυρότερες εντυπώσεις και γιατί;

2. Σε αυτή την ενότητα αναφέρονται κάποια από τα πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς στη διάρκεια του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Σε έναν πόλεμο που εμπνέεται από τον εθνικισμό και έχει ως κίνητρο την επιθυμία κατάκτησης και «εκκαθάρισης» επικράτειας όπου κατοικούν μέλη άλλων θρησκευτικών ή εθνικών ομάδων, ποιος είναι ο σκοπός για την καταστροφή της θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς που ανήκει σε «άλλους»; Μέχρι ποιο βαθμό συμφωνείτε με την ακόλουθη δήλωση: «Ένα αναπόσπαστο κομμάτι της εθνοκάθαρσης ήταν η "πολιτισμική εκκαθάριση", που θεωρήθηκε θεμέλιο για τη δημιουργία εθνικά καθαρών χωρών».

3. Πιστεύετε ότι η καταστροφή αυτών των εμβληματικών κτιρίων και μνημείων που αναφέρθηκε παραπάνω ήταν τυχαία ή σκόπιμη; Γιατί πιστεύετε ότι ήταν σημαντικό να καταστραφούν θρησκευτικά και πολιτιστικά σύμβολα στη διάρκεια του πολέμου; Εξηγήστε και συζητήστε, αφού έχετε μελετήσει προσεκτικά τις πηγές και το Κλειδί (δείτε επίσης Β-51, «Έκκληση ιστορικών του πανεπιστημίου Βελιγραδίου στον γιουγκοσλαβικό στρατό, 4 Οκτωβρίου 1991»).

4. Βρείτε άλλα παραδείγματα καταστροφής ή διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή και τη χώρα σας πριν και μετά τους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας.

5. Βρείτε και συζητήστε το κείμενο του Πρωτοκόλλου της Χάγης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς / Σύμβαση για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών στην Περίπτωση Ένοπλης Σύγκρουσης (1954).

Β.10. ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Β-46. Θέλω τον αδελφό μου στο σπίτι!!! Διαμαρτυρίες στη Σλοβενία

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία στον γιουγκοσλαβικό στρατό συνήθως υπηρετούνταν μακριά από τα σπίτια των νεοσύλλεκτων και υποτίθεται βοηθούσε να διατηρηθεί η πολυπολιτισμικότητα του στρατού. Πριν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, υπήρχαν αιτήματα να πραγματοποιούν οι νεοσύλλεκτοι τη στρατιωτική τους θητεία στις περιοχές κατοικίας τους, κάτι που υποστηρίχθηκε επίσης με οργανωμένες διαμαρτυρίες.

Β-47. Γράμμα από την Όλγκα Κάρεβιτς, Κροάτισσα επιστήμονα και εθνοτικά Σέρβα, στον Σέρβο εθνικιστή Βόισλαβ Σέσελι, 5 Αυγούστου 1991

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΟΝΟ ΜΟΥ ΟΠΛΟ

Το μήνυμα του δρ. Βόισλαβ Σέσελι σε εμάς, τους Σέρβους που εναντιωνόμαστε στα εγκλήματα των Τσέτνικ, είναι ότι θα μας μιλήσει μέσω ελεύθερων σκοπευτών. Δεν έχω όπλο, τα μόνο μου όπλο είναι οι ΛΕΞΕΙΣ.

Γι' αυτό, έχοντας στο μυαλό τη σερβική ρήση «Εάν κάποιος σε χτυπήσει με πέτρα, χτύπα τον πίσω με μια φραντζόλα ψωμί», απαντώ σε αυτή την πρόκληση με λέξεις. Κάνω έκκληση στη συνείδηση κάθε ανθρώπου, κάνω έκκληση στο διδακτορικό σου από το πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου, όπου ορκίστηκες να συμπεριφέρεσαι με ανθρωπιά, και τελικά, απευθύνομαι σε εσένα ως μία Σέρβα σε έναν Σέρβο.

Να αποσύρεις τους αιμοβόρους Τσέτνικ από το έδαφος της Δημοκρατίας της Κροατίας. Αυτό είναι το μόνο πράγμα που θα επιτρέψει στους Κροάτες και στους Σέρβους να συνεχίσουν να ζουν ειρηνικά και να ξαναχτίσουν την κοινή τους πατρίδα, την Κροατία, που τώρα είναι κατεστραμμένη.

Vjesnik, 5 Αυγούστου 1991.

Στη διάρκεια των πολέμων οι όροι «τσέτνικ», «ούστασα» και «μουτζαχεντίν» χρησιμοποιήθηκαν ως υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί εν γένει για τους Σέρβους, Κροάτες και Βόσνιους Μουσουλμάνους μαχητές αντιστοίχως. Οι πρώτοι δύο όροι συνδέθηκαν με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η μνήμη του οποίου παρέμεινε δυνατή στη σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία. Ο τρίτος όρος υπονοεί μια σύνδεση μεταξύ των Βόσνιων Μουσουλμάνων και των ισλαμιστών φονταμενταλιστών (ο όρος «μπαλίγια» χρησιμοποιήθηκε επίσης υποτιμητικά για να περιγράψει τους Γιουγκοσλάβους). Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το Κίνημα της Ούστασα διακήρυξε έναν εξτρεμιστικό και φιλοφασιστικό κροατικό εθνικισμό και εδραιώθηκε στην εξουσία όταν η ναζιστική Γερμανία ίδρυσε το Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας (NDH) τον Απρίλιο του 1941 σαν κράτος μαριονέτα. Οι Τσέτνικ, με ηγέτη τον Σέρβο αξιωματικό Ντράζα Μιχαϊλοβιτς, αποτέλεσαν ένα φιλομοναρχικό αντιστασιακό κίνημα που τελικώς συνεργάστηκε με τους Γερμανούς κατακτητές και συγκρούστηκε με τους παρτιζάνους του Τίτο. Στους πολέμους του 1990, ο όρος χρησιμοποιούνταν επίσης για να περιγράψει τους Σέρβους εθνικιστές και συγκεκριμένα τους παραστρατιωτικούς. Για την κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δείτε Βιβλίο Εργασίας 4.

Β-48. Το Τείχος της Αγάπης, μια συγκέντρωση στο Ζάγκρεμπ, Αύγουστος του 1991

Το αποκαλούμενο *Bedeem ljubavi* (Τείχος της Αγάπης) ήταν ένα κίνημα από μητέρες των οποίων οι γιοι στάλθηκαν στον πόλεμο ενώ υπηρετούσαν την υποχρεωτική στρατιωτική τους θητεία στον γιουγκοσλαβικό στρατό. Το κίνημα οργάνωσε μια συγκέντρωση στο Ζάγκρεμπ στα τέλη Αυγούστου του 1991, μπροστά από το αρχηγείο της Πέμπτης Στρατιωτικής Ζώνης του γιουγκοσλαβικού στρατού. Σε αυτή τη συγκέντρωση, ο Κροάτης συγγραφέας και πολιτικός Βλάντο Γκόντοβατς έκανε τη γνωστότερη αντιπολεμική ομιλία στη διάρκεια του πολέμου.

Φωτογράφος Robert Šipek, ιδιωτική συλλογή.

Β-49. Τάφος για τον Μίροσλαβ Μιλένκοβιτς, έφεδρο που αρνήθηκε να πάει στο μέτωπο

Ο Μίροσλαβ Μιλένκοβιτς, γεννημένος το 1951, πατέρας δύο παιδιών, εργάτης σε κατασκευές, έφεδρος από το Γκόρνι Μιλάνοβατς, αυτοκτόνησε στις 20 Σεπτεμβρίου 1991, στην αγορά βοοειδών στο Σιντ, διχασμένος ανάμεσα σε δύο ομάδες εφέδρων –μία ομάδα παρέδωσε τα όπλα και τα «επέστρεψε», και η άλλη ομάδα πήρε τα όπλα με σκοπό να πάει στο Τόβαρνικ, στη γραμμή του μετώπου.

Τα συνθήματα στα μαυρόασπρα πανό έγραφαν:
ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΣΚΟΤΩΘΗΚΑΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ
ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΣΕ ΟΣΟΥΣ ΕΞΕΓΕΙΡΟΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Grobnica za Miroslava Milenkovića, Beograđani protiv rata [Τάφος για τον Μίροσλαβ Μιλένκοβιτς, οι κάτοικοι του Βελιγραδίου ενάντια στον Πόλεμο], Νοέμβριος του 1991.

Β-50. Αντιπολεμικός Μαραθώνιος στη Σερβία, Οκτώβριος του 1991

Αντιπολεμική διαμαρτυρία πραγματοποιήθηκε στο Πάρκο Πιονίρσκι του Βελιγραδίου [Πάρκο των Πιονιέρων] στις 5 Οκτωβρίου. Η διαμαρτυρία οργανώθηκε από το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης που σχηματίστηκε το τελευταίο καλοκαίρι από τον UJDI [Σύλλογος για μια Γιουγκοσλαβική Δημοκρατική Πρωτοβουλία], το Ευρωπαϊκό Κίνημα για τη Γιουγκοσλαβία, το Κόμμα των Γυναικών, τη Βουλή των Γυναικών, τη Συνέλευση Πολιτών του Ελσίνκι και την Επιτροπή Ελσίνκι. Εκτός από τη διαμαρτυρία ενάντια στον πόλεμο, επίσης απευθύνθηκε στην Ομοσπονδιακή Συνέλευση για να συγκληθεί στις 10 Οκτωβρίου και να πάρει τον πολιτικό και δημοκρατικό έλεγχο του Γιουγκοσλαβικού Στρατού. […] Στην αρχή συμφωνήθηκε ότι ο Αντιπολεμικός Μαραθώνιος Βελιγραδίου (ΒΑΜ) θα διαρκούσε μόνο μέχρι τις 10 Οκτωβρίου, αλλά εκείνη τη μέρα αποφασίστηκε ότι θα έπρεπε να συνεχιστεί. Ο σκοπός του μαραθώνιου ήταν η ανταλλαγή πληροφοριών για τις πολιτικές πρωτοβουλίες για ειρήνη και η συζήτηση για αυτά τα θέματα χωρίς να υπάρξει προσποίηση ότι είναι μεγάλης κλίμακας ή χωρίς να επιβληθεί συγκεντρωτική καθοδήγηση και έλεγχος. Ήταν μια σύγκλιση παρόμοιων ειρηνευτικών πρωτοβουλιών πολιτών των οποίων οι πράξεις ήταν «συμπιεσμένες», μικρής κλίμακας και αποκεντρωμένες. Κάθε ομάδα ανέλαβε τη δημόσια ευθύνη για την πρωτοβουλία που ακολουθούσε.

Republika, φύλλο. 31, 16-30.10.1991.

Β-51. Έκκληση ιστορικών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου προς τον Γιουγκοσλαβικό Στρατό, 4 Οκτωβρίου 1991

Ανοιχτή επιστολή προς όλες τις ένοπλες δυνάμεις στη Γιουγκοσλαβία
ΣΑΣ ΙΚΕΤΕΥΟΥΜΕ, ΜΗΝ ΑΓΓΙΖΕΤΕ ΤΟ ΝΤΟΥΜΠΡΟΒΝΙΚ!
Σχετικά με τις αναφορές για τη σύρραξη γύρω από το Ντουμπρόβνικ, ζητούμε, και αν αυτό είναι απαραίτητο, σας εκλιπαρούμε, να μην επιτρέψετε την καταστροφή οποιουδήποτε κομματιού αυτής της ιστορικής πόλης. Το Ντουμπρόβνικ είναι μέρος της ιστορίας τόσο του σερβικού όσο και του κροατικού λαού και ένα κομμάτι της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Όλος ο πολιτισμένος κόσμος δεν θα σας το συγχωρήσει, όπως δεν συγχώρεσε ποτέ την καταστροφή του Πανεπιστημίου της Λουβαίν το 1914 (που καταγγέλθηκε πρώτα από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου εκείνο τον καιρό), αλλά θυμάται επίσης τα ονόματα εκείνων που, παρά τους πολέμους, διατήρησαν τα ιστορικά μνημεία, τόσο τα δικά τους όσο και εκείνα άλλων. Κανένας σκοπός, κανένα σύνορο δεν αξίζουν την καταστροφή των αγαθών που οφείλουμε να αφήσουμε στους απογόνους μας.

Ιστορικοί:
Ljubinka Trgovčević,
Sima Ćirković,
Andrej Mitrović,
Mirjana Živojinović,
Ivan Đurić

Borba, 4 Οκτωβρίου 1991· Vojičič και Biserko, 2006, τ. 24, σελ. 912.

Διαβάστε την παράγραφο: «Ζητούμε, και αν αυτό είναι απαραίτητο, σας εκλιπαρούμε, να μην επιτρέψετε την καταστροφή οποιουδήποτε κομματιού αυτής της ιστορικής πόλης. Το Ντουμπρόβνικ είναι μέρος της ιστορίας τόσο του σερβικού όσο και του κροατικού λαού και ένα κομμάτι της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς». Επανεξετάστε τις πηγές για την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς παραπάνω. Έγινε σεβαστή αυτή η έκκληση; Ποιο είναι το νόημά της; Η πολιτιστική κληρονομιά ανήκει σε ένα συγκεκριμένο έθνος ή σε όλη την ανθρωπότητα; Συζητήστε.

Β-52. Γυναίκες στα Μαύρα: φεμινιστική αντίσταση στη Σερβία

Στις 9 Οκτωβρίου 1991, γυναίκες από το Βελιγράδι ξεκίνησαν μια διαμαρτυρία με τίτλο ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ. Ενώθηκαν στις 16 Οκτωβρίου με τις ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ από το Πάντσεβο. Η ακόλουθη διακήρυξη κυκλοφόρησε:

Εμείς, ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ, διά του παρόντος:

- ΤΙΜΟΥΜΕ ΟΛΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, εκφράζουμε
- ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΣΕ ΟΣΟΥΣ ΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ, και
- ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΑΣΤΕ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΦΑΝΑΤΙΚΟΥΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΠΡΟΩΘΗΣΟΥΝ ΤΟ ΜΙΣΟΣ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΟΥΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ, καθώς και
- ΚΑΛΟΥΜΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΡΕΣ ΝΑ ΑΝΤΙΤΑΧΘΟΥΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Γυναίκες και άντρες όλων των εθνικοτήτων, θρησκευτικής ταυτότητας, απόψεων και πεποιθήσεων, ας ενωθούμε και ας καλέσουμε όλες τις πρωτοβουλίες και κινήματα που κάνουν έκκληση για ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΡΑ, ΠΑΝΤΟΥ, ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ. Ας ενωθούμε μαζί τους.

Ας ενωθούμε με όλους όσοι δεν θέλουν να συμμετάσχουν σε έναν βρόμικο εμφύλιο πόλεμο. Ας μην τους αφήσουμε να κυνηγούν σε σπίτια, χώρους εργασίας, πανεπιστήμια και δρόμους.

Ας μην τους αφήσουμε να πυροβολούν ανθρώπους ή να τους κινητοποιούν εξαιτίας των πολιτικών τους απόψεων. Ας πούμε σε όλους που δεν θέλουν να πάνε στον πόλεμο ότι δεν είναι προδότες. Οι ισχυροί ηγέτες θέλουν αυτόν τον πόλεμο, καθώς και οι καλοπληρωμένοι στρατηγοί και οι μαυραγορίτες – όλοι όσοι εξαναγκάζουν ανθρώπους να σκοτώσουν άλλους για να παραμείνουν εκείνοι στην εξουσία και να διατηρήσουν τα προνόμιά τους.

ΑΠΑΙΤΟΥΜΕ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ:

- ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΝΕΟΣΥΛΛΕΚΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΦΕΔΡΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ
- ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΤΙΜΩΡΙΩΝ ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΑΡΝΗΘΗΚΑΝ ΝΑ ΠΑΡΑΛΑΒΟΥΝ ΤΗΝ ΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ Ή ΟΣΟΥΣ ΕΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΑΠ' ΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΜΟΝΟΙ ΤΟΥΣ
- ΔΙΑΚΟΠΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ. ΟΙ ΗΓΕΣΙΕΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΠΕΝΤΕ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΩΝ ΝΑ ΑΝΤΙΤΑΧΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ.

Στο Βελιγράδι στις 30 Οκτωβρίου 1991.

Republika, 32, 16-30 Νοεμβρίου 1991.

Β-53. Μητέρες των Κροατών στρατιωτών που υπηρετούν στον Λαϊκό Γιουγκοσλαβικό Στρατό (JNA) εκλιπαρούν τον Ομοσπονδιακό Γραμματέα για την Εθνική Άμυνα στρατηγό Βέλικο Καντίγιεβιτς να μη στείλει Κροάτες στρατιώτες να σκοτώσουν τους αδελφούς τους, Ιανουάριος του 1992

ΓΛΙΤΩΣΤΕ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΣ ΜΑΣ!

[…]

Καθώς η μοιραία ημέρα της 19 Ιανουαρίου πλησιάζει, εμείς, οι μητέρες των στρατιωτών στις μονάδες του Λαϊκού Γιουγκοσλαβικού Στρατού (JNA), κάνουμε έκκληση σε εσάς να γλιτώσετε τις αθώες ζωές των γιων μας.

Στο όνομα της ανθρωπότητας, μην επιτρέψετε να χυθεί το αίμα των γιων μας!

Στο όνομα της ειρήνης, μην εξαναγκάσετε τους γιους μας να πυροβολήσουν τους αδελφούς τους, τις αδελφές τους, τους γονείς τους, τους φίλους τους!

Στο όνομα της ειρήνης, μην επιτρέψετε την επίλυση των πολιτικών προβλημάτων πάνω από τα πτώματα των γιων μας!

Συγκεντρώστε τις δυνάμεις σας στον διάλογο και στη λογική!

Ακούστε τη συνείδησή σας και σκεφτείτε τους αθώους νέους γιους μας και γιους σας!

Tolić, 1992, σελ. 236.

Β-54. Διακήρυξη της Φιλελεύθερης Συμμαχίας του Μαυροβουνίου στους κατοίκους του Μαυροβουνίου, 19 Δεκεμβρίου 1991

«Αυτοί που δεν πολεμούν βρόμικα είναι ήρωες»

Με την ευκαιρία των θανάτων των νεαρών από το Μαυροβούνιο και την ντροπιαστική πολεμική περιπέτεια ενάντια στο Ντουμπρόβνικ, η Φιλελεύθερη Συμμαχία έστειλε μια διακήρυξη στον λαό του Μαυροβουνίου με το ακόλουθο μήνυμα: «Η απερίσκεπτη πολιτική του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στη Σερ-

βία και της κουστωδίας του στο Μαυροβούνιο σας έσπρωξε εδώ και καιρό σε έναν εμφύλιο πόλεμο και σε συγκρούσεις μέχρι την αλληλοεξόντωση των λαών της Γιουγκοσλαβίας. Η υφήλιος έχει συγκλονιστεί απ' την καταστροφή και τα ανθρώπινα θύματα και στις δύο πλευρές του πολέμου στην Κροατία. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο έγιναν συνώνυμο της επιθετικότητας για το διεθνές κοινό, και οι πατεράδες μας, οι γιοι, οι αδελφοί, οι φίλοι και οι ξάδελφοι καθημερινά σκοτώνονται ή τραυματίζονται στην παράλογη πολεμική περιπέτεια ενάντια στο Ντουμπρόβνικ. Το Μαυροβούνιο ανέλαβε μια ντροπή που δεν του αξίζει εάν αναλογιστεί κανείς την αξιοσέβαστη ιστορία αιώνων που έχει και τους διάσημους προγόνους.

Μαυροβούνιοι, Μουσουλμάνοι, Αλβανοί και Κροάτες – πολίτες του κράτους του Μαυροβουνίου, μην τους αφήσετε να σας διχάσουν, μην αφήσετε το μίσος και τα πάθη της πολεμοκαπηλίας στο κοινό σας κράτος. Προστατέψτε το από τον εξευτελισμό· προστατέψτε τα παιδιά σας και τα εγγόνια σας από την αιώνια ατιμία που απειλεί σήμερα το Μαυροβούνιο. Πείτε όχι σε αυτόν τον πόλεμο. Η άρνησή σας να πολεμήσετε είναι ο καλύτερος τρόπος να βρεθεί μια ειρηνική λύση στη γιουγκοσλαβική κρίση, να συμβάλετε στις εποικοδομητικές προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας που έχει δει τον θάνατο και την καταστροφή στην περιοχή της Γιουγκοσλαβίας.

Λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία και τη φήμη του, το Μαυροβούνιο έχει να πει – αρκετά! Έχετε στα χέρια σας το κλειδί για την επίλυση αυτού του αδελφοκτόνου δράματος που απειλεί να μετατραπεί σε αμοιβαίο λουτρό αίματος, και ακόμα σε εμφύλιο πόλεμο στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο…

Είναι ένας βρόμικος πόλεμος· είναι ένας πόλεμος στον οποίο τα ονόματα των θυμάτων δεν δημοσιοποιούνται πλέον. Η μόνη μορφή σθένους με το οποίο μπορείτε τώρα να διασώσετε την υστεροφημία σας και να κοιτάξετε στα μάτια τις επόμενες γενιές είναι να αρνηθείτε να ακολουθήσετε τυφλά τους εθνικούς ηγέτες.

Όλος ο πολιτισμένος κόσμος είναι μαζί σας!

«Antiratni pokret u Crnoj Gori 91-92», 2012, σελ. 187.

Μελετήστε τις πηγές αυτού του κεφαλαίου και βρείτε απαντήσεις στα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιος (κοινωνικές ομάδες, προσωπικότητες) διαμαρτυρήθηκε ενάντια στον πόλεμο; Κάντε κατάλογο με τις αιτίες αυτών των διαμαρτυριών. Βρείτε ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα παραδείγματα αντιπολεμικών διαμαρτυριών σε διαφορετικές δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ποιο απ' αυτά τα παραδείγματα σας άφησε την ισχυρότερη εντύπωση και γιατί;

Ποιος διαμαρτυρήθηκε	Λόγοι της διαμαρτυρίας

Β.11. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ

Β-55. Άρθρο από τον Σλοβένο ρεπόρτερ Ίβο Στάντεκερ, που σκοτώθηκε στο Σαράγιεβο, 1992

Ο Σλοβένος δημοσιογράφος Ίβο Στάντεκερ πέθανε στο πολιορκημένο Σαράγιεβο στις 16 Ιουνίου 1992, μετά από σοβαρό τραυματισμό που προκλήθηκε από έκρηξη χειροβομβίδας η οποία εξαπολύθηκε από τις σερβικές γραμμές. Αυτό είναι το τελευταίο άρθρο που έγραψε. Το ξεκίνημα του άρθρου, στο οποίο προέβλεψε έναν μακρύ πόλεμο που θα επηρέαζε σοβαρά όλους τους πολίτες –Μουσουλμάνους, Κροάτες και Σέρβους– έχει σημαδευτεί από την πιο διάσημη πρότασή του: «Αγαπώ τις πόλεις, και δεν αντέχω να τους επιτίθενται».

Τι έχει απομείνει απ' το Σαράγιεβο

«Οι Βόσνιοι δεν έχουν τρελαθεί από έναν ιερό πόλεμο, αντιθέτως έχουν τρελαθεί από μια ιερή οργή», αναφέρει ο Ίβο Στάντεκερ από την πολιορκημένη πρωτεύουσα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Αγαπώ τις πόλεις, και δεν αντέχω να τους επιτίθενται.

Στο ανατολικό κομμάτι του Σαράγιεβο, στην κατεύθυνση του Βόγκοσκα, είναι ένα παλιό τουρκικό κοιμητήριο και πίσω μια τεράστια σπηλιά που χρησίμευσε σαν καταφύγιο στην Αυστροουγγρική περίοδο. Χιλιάδες ανθρώπων από την πόλη, αλλά και από γειτονικά χωριά, πέρασαν τον περισσότερο καιρό στην ασφάλεια της παλιάς σπηλιάς, ενώ τα σπίτια τους και η πόλη τους καταστρεφόταν. […]

Μια φίλη μου, η Μεντίνα, μου είπε ότι δεν θέλει να μείνει στο Σαράγιεβο μετά τον πόλεμο. Δεν έχει απομείνει τίποτα. Ούτε λεωφορεία και τραμ. Σπασμένα καλώδια παροχής ρεύματος κείτονται στους δρόμους, περιτριγυρισμένα από κατεστραμμένα αμάξια και σωρούς γυαλιών. Όλα τα τζαμιά και οι εκκλησίες γκρεμίστηκαν ή καταστράφηκαν. Τα σπίτια που κάποτε ήταν ορόσημα για την πόλη κατεδαφίστηκαν ή κάηκαν ολοσχερώς. Δεν υπάρχουν πλέον μπαρ και καφέ όπου οι άνθρωποι συνήθιζαν να συναντιούνται. Υπάρχουν μόνο ξέφωτα και ανοίγματα όπου σε πυροβολούν απ' όλες τις άκρες της πόλης αν προσπαθήσεις να πας στο Αλιπασίνο Πόλιε [μια γειτονιά στο Σαράγιεβο], που είναι το μόνο μέρος όπου μπορείς να αγοράσεις λίγα κρεμμύδια, σπανάκι και γάλα. «Θυμήσου τους γείτονές σου», μου είπε ο Άρτιε Ράγκους, αντιπρόεδρος των Φιλελεύθερων. «Σπίτια απ' τα οποία περνούσα όλα αυτά τα χρόνια είναι τώρα γεμάτα ανθρώπους που με πυροβολούν με ολμοβόλα, πυραύλους και πολυβόλα».[…]

Κανείς δεν περνάει εύκολα, ούτε αυτοί που πρόβλεψαν τον πόλεμο. Ο Σέλαμ Άμπντιτς, διευθυντής έκδοσης της καλύτερης εφημερίδας του Σαράγιεβο, *Slobodna Bosna* [Ελεύθερη Βοσνία], που δημοσίευσε έναν χάρτη της πολιορκίας της πόλης πέρσι, τώρα είναι άεργος εξαιτίας της έλλειψης εκτυπωτικού χαρτιού. Ο Μιτχάντ Αγιάνοβιτς, σκιτσογράφος, επίσης παρέμεινε. Παρ' όλα αυτά, τα σκίτσα του δεν είναι πλέον καθόλου αστεία. Όταν είδα τον Αλίγια Ιζετμπέγκοβιτς, μου είπε ότι ήταν πολύ ευγνώμων που οι πρόσφυγες απ' τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη είχαν πολύ καλή περιποίηση στη Σλοβενία. Και μετά προσέθεσε: «Αυτός ο πόλεμος θα διαρκέσει πολύ».

Ivo Štandeker, «Kaj je ostalo od Sarajeva?» [Τι έχει απομείνει απ' το Σαράγιεβο;], *Mladina*, 23/1992, σελ. 1-3.

1. Σύμφωνα με αυτό το κείμενο, πώς καταστρέφει ο πόλεμος μια πόλη; Συγκρίνετε το κείμενο με το Β-21 και κάντε συνειρμούς αναφορικά με τον όρο «αστυκτονία» (καταστροφή μιας πόλης).

2. Διαβάστε τις πηγές στο κεφ. Β.3 και το άρθρο του Στάντεκερ. Πώς ήταν η καθημερινή ζωή στο πολιορκημένο Σαράγιεβο; Γράψτε μια σελίδα στο ημερολόγιο ενός μαθητή του Σαράγιεβο, βασιζόμενοι στις προηγούμενες πηγές. Περιγράψτε τη μέρα, τους φόβους και τα συναισθήματά σας.

Β-56. «Στο Σαράγιεβο, η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC) έχει την αίσθηση ότι επιστρέφει στις μέρες της (Μάχης του) Σολφερίνο»

Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όλα επιτρέπονται. Κανείς δεν σέβεται το σύμβολο του Ερυθρού Σταυρού· χρησιμοποιείται ακόμα και για στρατιωτικούς σκοπούς. Η ICRC προσπαθεί να δράσει σε όλη την πόλη με μόνο 60 στελέχη.

[…]

«Ξεκινήσαμε μια καθημερινή εκστρατεία στον Τύπο, για την οποία ένα άτομο δουλεύει με πλήρες ωράριο· μεταδίδουμε μηνύματα μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου και καλούμε σε σεβασμό των ανθρώπινων αξιών και υπενθυμίζουμε στους ανθρώπους ποιοι εξουσιοδοτούνται να φορούν το έμβλημα του Ερυθρού Σταυρού». Σταγόνα στον ωκεανό της άγριας προπαγάνδας που παράγουν και οι δύο πλευρές: μεταδίδουν «αποτρόπαιες εικόνες επί ώρες, με νοσηρή επιμονή και μακαριότητα» και δημιουργούν αντανακλαστικά «εκδίκησης και μίσους» ακόμα και στα παιδιά, τα οποία οι εικόνες επηρεάζουν βαθιά. […]

Estier, 9 Μαΐου 1992, σελ. 6.

Διαβάστε την πρόταση: «[στον] ωκεανό της άγριας προπαγάνδας που παράγουν οι δύο πλευρές: μεταδίδουν αποτρόπαιες εικόνες επί ώρες, με νοσηρή επιμονή και μακαριότητα και δημιουργούν αντανακλαστικά "εκδίκησης και μίσους" ακόμα και στα παιδιά, τα οποία οι εικόνες επηρεάζουν βαθιά». Συζητήστε τα δύο θέματα: τον πόλεμο της προπαγάνδας και τις συνέπειές του στα παιδιά, βασιζόμενοι σε αυτό το απόσπασμα.

Β-57. Η Κριστιάν Αμανπούρ, δημοσιογράφος του CNN, περιγράφει την εμπειρία της ως πολεμικής ανταποκρίτριας στη Βοσνία

Το 1992 η Αμανπούρ πήγε στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη να καλύψει το ξέσπασμα της βίας που η ίδια θεωρούσε ότι θα γινόταν «ο πόλεμος της γενιάς μου». Στην κάλυψή της αποδόθηκαν εύσημα γιατί επικέντρωσε την προσοχή του κόσμου στην αγριότητα αυτής της σύγκρουσης, παρόλο που κάποιοι την κατέκριναν για την τάση της περισσότερο να αρθρογραφεί παρά να καλύπτει το γεγονός, ισχυριζόμενοι ότι μεροληπτούσε κατά των Σέρβων.

[…] Ο πόλεμος στη Βοσνία είναι ένας πόλεμος που διεξάγεται ενάντια στους πολίτες, στις πόλεις, στα σπίτια των ανθρώπων, και όχι στο πεδίο της μάχης. Τα Ηνωμένα Έθνη είπαν ότι ποτέ ένας πόλεμος στη σύγχρονη εποχή δεν είχε επηρεάσει τόσο πολλά παιδιά. Είναι φρικτό και άγριο… Συνεχίζω να επιστρέφω εκεί γιατί δεν μπορώ να πιστέψω ότι αυτό έχει επιτραπεί να συνεχίζεται. […] Ακόμα κι απλώς να βγεις να περπατήσεις στο Σαράγιεβο από το Holiday Inn, όπου μένουν οι δημοσιογράφοι, είναι επικίνδυνο… Μια νύχτα το περασμένο φθινόπωρο κοιμόμουν, όταν άκουσα αυτόν τον φρικτό θόρυβο σαν σφύριγμα κοντά στο δωμάτιό μου στο ξενοδοχείο. Ήταν όλμος 105 χιλιοστών από οβιδοβόλο, που προφανώς αστόχησε. Προσγειώθηκε σε ένα δωμάτιο δύο πόρτες πιο πέρα απ' το δικό μου – αλλά δεν εξερράγη, παρόλο που κατεδάφισε το δωμάτιο από την απόλυτη πρόσκρουση. Εάν είχε εκραγεί, θα ήταν το τέλος μου.

http://articles.latimes.com/1993-07-14/entertainment/ca-13112_1_christiane-amanpour, ανάκτηση στις 4.01.2016.

Β-58. Το κτίριο της εφημερίδας *Oslobođenje* στο Σαράγιεβο μετά την καταστροφή του

Oslobođenje, αρχείο της εφημερίδας.

Β-59. «Συνοπτικό εγχειρίδιο παραπληροφόρησης»: Ο δημοσιογράφος Γκύ Μετάν, πρόεδρος του Swiss Press Club, σχολιάζει τις πληροφορίες για τον βομβαρδισμό του ΝΑΤΟ

[…] Η επιθετικότητα του ΝΑΤΟ ενάντια στη Γιουγκοσλαβία έχει εκφυλιστεί σε έναν πραγματικό πόλεμο όχι μόνο εξαιτίας του τεράστιου στρατού που έχει κινητοποιηθεί για να εξολοθρεύσει αυτή τη χώρα με έναν κατακλυσμό βομβών, αλλά και εξαιτίας του ψυχολογικού πολέμου που διεξάγεται σε σχέση με τη διεθνή κοινή γνώμη προκειμένου να την κερδίσει για να υποστηρίξει το εγχείρημα.

Με άλλα λόγια: Η καινοτομία αυτής της σύγκρουσης, πέραν των φονικών όπλων που δοκιμάζονται, είναι η εκστρατεία της παραπληροφόρησης από τα Ηνωμένα Έθνη και το ΝΑΤΟ σε πλανητικό επίπεδο. Έτσι, πώς αναγνωρίζει κανείς την παραπληροφόρηση; Πώς αυτή διαφέρει από την απλή προπαγάνδα; […]

Mettan, 24 Απριλίου 1999.

1. Φανταστείτε ότι είστε πολεμικός ανταποκριτής στο Σαράγιεβο το 1992. Γράψτε ένα σύντομο άρθρο για την πολιορκία της πόλης (χρησιμοποιήστε επίσης τις πηγές του κεφ. Β.3).
2. Γράψτε μια έκθεση για τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης ως προς (α) τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης και (β) την αποτροπή εγκλημάτων μέσω της κάλυψης αυτών.
3. Οργανώστε έναν διάλογο στην τάξη με δύο ομάδες πάνω στο ερώτημα: «Ο ρόλος της δημοσιογραφίας είναι να αποκαλύψει την αλήθεια στο κοινό με κάθε κόστος, ακόμα και κατά τη διάρκεια ενός πολέμου. Συμφωνείτε;». Μια ομάδα θα πρέπει να συμφωνεί με αυτή την άποψη (χρησιμοποιώντας επιχειρήματα) και η άλλη να διαφωνεί (με επιχειρήματα εναντίον της θέσης).
4. Διαβάστε την πρόταση: «Η καινοτομία αυτής της σύγκρουσης, πέραν των φονικών όπλων που δοκιμάζονται, είναι η εκστρατεία της παραπληροφόρησης». Συζητήστε και χρησιμοποιήστε επιχειρήματα βασιζόμενοι σε παραδείγματα από άλλους σύγχρονους πολέμους όπως ο Πόλεμος του Κόλπου ή ο πόλεμος στο Ιράκ και στη Συρία.
5. Γιατί νομίζετε ότι κτίρια των μέσων μαζικής ενημέρωσης ήταν πολεμικοί στόχοι; Μπορείτε να βρείτε άλλα παραδείγματα;

Β.12. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ

Β-60. Ο Ζαν-Πιέρ Σεβενεμάν, Γάλλος πρώην υπουργός Άμυνας: Από το Μάαστριχτ στο Σαράγιεβο

Η μετατιτοϊκή Γιουγκοσλαβία δεν μπορούσε να επιβιώσει· παρ' όλα αυτά, η Γιουγκοσλαβική Ιδέα, ανανεωμένη από την πρακτική μιας ενηλικιωμένης δημοκρατίας, θα το άξιζε. Οι μετακομμουνιστικές διοικήσεις φέρουν την κυρίαρχη ευθύνη για το τωρινό δράμα γιατί διήγειραν τον εθνικισμό· παρ' όλα αυτά, ήταν καθήκον της Ευρώπης να αντιταχθεί σε αυτό το τρομακτικό σχέδιο προστατεύοντας τον εύθραυστο γιουγκοσλαβικό πατριωτισμό ενάντια στην αντιδραστική έννοια ενός έθνους. Προφανώς, υπάρχουν περίπου ένα εκατομμύριο μεικτοί γάμοι στη Γιουγκοσλαβία. Κάποιος θα πρέπει να παραδεχτεί ότι η Ευρώπη των Δώδεκα δεν προωθεί το γαλλικό μοντέλο του πολιτικού έθνους αλλά την εθνοτική ιδέα του έθνους.

Libération, 2 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 9.

Ο Ζαν-Πιέρ Σεβενεμάν υπηρέτησε ως υπουργός σε σοσιαλιστικές κυβερνήσεις στη Γαλλία κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990. Το 1993 εγκατέλειψε το Σοσιαλιστικό Κόμμα και ίδρυσε το Κίνημα Πολιτών που θα μπορούσε να περιγραφεί ως αριστερό ευρωσκεπτικιστικό κόμμα. Αντιτάχθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ καθώς και στον ευρωπαϊκό φεντεραλισμό, και εξέφραζε τακτικά την αντίθεσή του στον τοπικισμό και στα αυτονομιστικά κινήματα.

Ο πρώην Γάλλος υπουργός αναφέρει στο κείμενό του δύο εκδοχές αντίληψης του έθνους – την πολιτική και την εθνοτική (πολιτισμική). Ποια είναι η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο αντιλήψεων; Γιατί πιστεύει ότι η εθνοτική ιδέα του έθνους στη γιουγκοσλαβική περίπτωση είναι μία από τις αιτίες του πολέμου; Συμφωνείτε με την ακόλουθη δήλωση: «Ο πρώην Γάλλος υπουργός Ζαν-Πιέρ Σεβενεμάν βλέπει τη γιουγκοσλαβική ιδέα ως έκφραση της πολιτικής αντίληψης του έθνους»; Επιχειρηματολογήστε για την απάντησή σας.

Β-61. Διακήρυξη Βουλγάρων διανοουμένων για τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, 1991

Οι Βούλγαροι διανοούμενοι αποκλείεται να μη γνωρίζουν ότι το 1991 το καθεστώς Μιλόσεβιτς ξεκίνησε έναν τρομερό πόλεμο των Σέρβων ενάντια σε όλους τους άλλους εθνικιστές στη Γιουγκοσλαβία και τον μετέτρεψε σε πόλεμο ανάμεσα σε διάφορα κράτη στα Βαλκάνια. […]

Σήμερα, αφήστε μας να απαντήσουμε στα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Αναγνωρίζουμε το δικαίωμα ύπαρξης άλλων εθνικοτήτων και πολιτισμών δίπλα μας και ανάμεσά μας; Θέλουμε ειρηνική συνύπαρξη διαφορετικών κρατών, φυλών και θρησκειών κάτω απ' την κοινή στέγη της Ευρώπης; Ναι.

2. Καταδικάζουμε τον οκταετή πολέμο που η ανώτατη ηγεσία του Σερβικού Σοσιαλιστικού Κόμματος διεξήγαγε ενάντια σε όλους τους λαούς της πρώην Γιουγκοσλαβίας και ενάντια στους πολίτες της; Ναι. Απορρίπτουμε την ιδεολογία του κομμουνιστικού εθνικισμού που προσωποποιήθηκε στις μέρες μας από τον τελευταίο δικτάτορα στην Ευρώπη, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς; Ναι.

3. Συμπάσχουμε με την ανθρωπιστική τραγωδία που βιώνουν οι Σέρβοι και οι Κοσοβάροι; Ναι. Θέλουμε όλοι οι άνθρωποι που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν λόγω του πολέμου να επιστρέψουν στα σπίτια τους όσο το δυνατόν πιο σύντομα; Ναι. […]

4. Δείχνουμε αλληλεγγύη στο δράμα των αδελφών μας στη Μακεδονία; Ναι. Γνωρίζουμε ότι εάν χάσουν, χάνουμε κι εμείς; Ναι. Θα έπρεπε να βοηθήσουμε τη Μακεδονία να αποφύγει τον αφανισμό ως ελεύθερο κράτος; Ναι. Υποστηρίζουμε τη Μακεδονία; Ναι.

5. Θα δεχτούμε τις μόνες σοβαρές εγγυήσεις που μπορούμε να λάβουμε για την εθνική μας ασφάλεια; Ναι.

6. Θέλουμε η οικονομία μας, που μόλις ανακάμπτει, να γίνει ισχυρότερη και η Βουλγαρία να μην απομονωθεί από τον υπόλοιπο κόσμο εξαιτίας μιας βιαστικής άρνησης; Ναι.

7. Είμαστε πεπεισμένοι ότι τα Βαλκάνια θα είναι μια ζώνη ειρήνης και σταθερότητας μόνο όταν γίνουν αναπόσπαστο κομμάτι του Ευρωατλαντικού χώρου ασφάλειας; Ναι.

Αυτό σημαίνει ότι είμαστε «υπέρ» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «υπέρ» του ΝΑΤΟ, «υπέρ» της επιβεβαίωσης των Βαλκανικών εθνικών ταυτοτήτων ως συστατικών στοιχείων της πανευρωπαϊκής ταυτότητας.

23-26 Απριλίου 1999.

http://www.kultura.bg/media/my_html/2078/c_mih.htm, ανάκτηση στις 6.10.2016.

Β-62. Ο ηγέτης των Σερβοβόσνιων Ράντοβαν Κάρατζιτς στην Αθήνα, Ιούνιος του 1993

Τον Ιούνιο του 1993, έναν μήνα μετά την υπογραφή του Σχεδίου Βανς-Όουεν (που μετά απορρίφθηκε από τους Σερβοβόσνιους) στην πρωτεύουσα της Ελλάδας, ο ηγέτης των Σερβοβόσνιων Ράντοβαν Κάρατζιτς επισκέφτηκε ανεπίσημα την Αθήνα μετά από πρόσκληση της Εταιρείας Ελληνοσερβικής Φιλίας. Τον υποδέχτηκαν θερμά και συναντήθηκε με τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών Σεραφείμ και τον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, που είχε υποστηρίξει την κυβέρνηση του Βελιγραδίου στο αποκορύφωμα του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία, ενώ το ίδιο διάστημα προσπαθούσε να μεσολαβήσει ανάμεσα στους Σέρβους, τους Κροάτες και τους Βόσνιους Μουσουλμάνους ώστε η ειρήνη να επιστρέψει στην περιοχή. Στις τελετές στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, οι παρευρισκόμενοι ήταν γεμάτοι ενθουσιασμό αλλά πολλές θέσεις παρέμειναν άδειες. Όσοι πήγαν στις εκδηλώσεις είχαν ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούσαν από άλλες πολιτικές ομάδες και ενώσεις, όπως βλέπουμε στην πηγή Β-62β.

α. Σέρβοι και Έλληνες

[…] Ο Κάρατζιτς, που ήταν στην Αθήνα χθες για να παρευρεθεί σε μια εκδήλωση που οργανώθηκε από την Εταιρεία Ελληνοσερβικής Φιλίας, είπε επίσης ότι ο σερβικός λαός χαρακτηρίζεται από την ίδια πνευματική ομορφιά όπως ο ελληνικός λαός γιατί και οι δύο είναι Ορθόδοξοι.

«Αυτές τις στιγμές δεν είναι εύκολο να είσαι φίλος των Σέρβων. Αλλά σε αυτές τις στιγμές φαίνονται οι αληθινοί αντάρτες» είπε σε κάποιο άλλο σημείο των δηλώσεών του. «Αυτό που έχω να τονίσω, πρόσθεσε ο Κάρατζιτς, είναι ότι τόσο η σερβική όσο και η ελληνική εκκλησία είναι βαθιά πατριωτικές».

Ελευθεροτυπία, 15 Ιουνίου 1993, σελ. 12.

β. «Οι Έλληνες και ο Θεός είναι στο πλευρό μας»

«Όλοι μας λένε να καταθέσουμε τα όπλα γιατί είμαστε μόνοι. Εμείς λέμε ότι όχι, δεν είμαστε μόνοι. Έχουμε μαζί μας τους Έλληνες και το Θεό!» […] Αν και δεν ήταν γεμάτο το στάδιο ο ενθουσιασμός από τους παρόντες περίσσευε. Ακόμα και οι φορείς των ακραίων εθνικιστικών τάσεων με σαφή ακροδεξιό χαρακτήρα ήταν εκεί στα πρόσωπα μιας ολιγομελούς ομάδας νεαρών με στρατιωτικά ρούχα, μαύρους μπερέδες και θυρεούς με το δικέφαλο αετό οι οποίοι απλά εκτελούσαν κραυγάζοντας συνθήματα τα αντίστοιχα χρέη με αυτά των χούλιγκαν στις αθλητικές συναντήσεις.

Η συμμετοχή της ΓΣΕΕ στην εκδήλωση στο στάδιο Ειρήνης και Φιλίας «έρχεται σε αντίθεση σε μια πολιτική ειρήνης, συνεργασίας και σχέσεων ισοτιμίας με τα συνδικάτα της Βαλκανικής πάνω σε κοινούς στόχους» υποστηρίζει ο μειοψηφών συνδυασμός «Αυτόνομη Παρέμβαση» της ΓΣΕΕ, χαρακτηρίζοντάς την υπερβολικά μονόπλευρη υπέρ των Σέρβων της Βοσνίας.

Ελευθεροτυπία, 15 Ιουνίου 1993, σελ. 13.

γ. Η συνάντηση με τον Έλληνα πρωθυπουργό

«Αυτές τις στιγμές δεν είναι εύκολο να είσαι φίλος των Σέρβων. Αλλά σε αυτές τις στιγμές φαίνονται οι αληθινοί αντάρτες», είπε σε κάποιο άλλο σημείο των δηλώσεών του. «Αυτό που έχω να τονίσω, πρόσθεσε ο Κάρατζιτς, είναι ότι τόσο η σερβική όσο και η ελληνική εκκλησία είναι βαθιά πατριωτικές».

Από την πλευρά του ο Αρχιεπίσκοπος **Σεραφείμ** είπε ότι ο ελληνικός λαός παρακολουθεί με ενδιαφέρον τον αγώνα των Σέρβων και βρίσκεται στο πλευρό τους. «Η Εκκλησία της Ελλάδος δεν μπορεί παρά και αυτή μαζί με τον ελληνικό λαό να είναι

Ο Μητσοτάκης με τον Κάρατζιτς χθες στο πρωθυπουργικό γραφείο. Ο Σέρβος ηγέτης ζήτησε ελληνική μεσολάβηση για σερβοκροατική συνεννόηση

Ο Μητσοτάκης και ο Κάρατζιτς στο γραφείο του πρωθυπουργού. Ο Σέρβος ηγέτης ζητά την ελληνική μεσολάβηση για να επιτύχει μια συμφωνία ανάμεσα στους Σέρβους και τους Κροάτες.

Ελευθεροτυπία, 15 Ιουνίου 1993, σελ. 12.

Β-63. Ο Χένρυ Α. Κίσινγκερ, πρώην υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής, σχολιάζει τη συμφωνία του Ραμπουγιέ που αφορά το Κόσοβο, 1999

[…] σέβομαι τα ανθρωπιστικά κίνητρα για τη μεσολάβηση. Αλλά αυτό δεν απαλλάσσει τις δημοκρατίες από την υποχρέωση να βρουν μια βιώσιμη λύση. Η συμφωνία του Ραμπουγιέ δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις. Οι διαπραγματεύσεις με βάση μια συμφωνία που σχεδιάστηκε εξ ολοκλήρου σε ξένες καγκελαρίες και η προσπάθεια να επιβληθεί υπό την απειλή αεροπορικών βομβαρδισμών έχουν επιδεινώσει την κρίση στο Κόσοβο. […] Οι Σέρβοι έχουν απορρίψει τη συμφωνία του Ραμπουγιέ γιατί την αντιμετωπίζουν ως προαναγγελία της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Βλέπουν επίσης την παρουσία στρατευμάτων του ΝΑΤΟ ως ένα είδος ξένης κατοχής στην οποία η Σερβία στο παρελθόν έχει αντισταθεί (βλ. Οθωμανική και Αυστριακή Αυτοκρατορία, Χίτλερ και Στάλιν). Ακόμα και αν βομβαρδιστεί η Σερβία μέχρι τη συνθηκολόγηση, δεν γίνεται να αναμένουμε να μετατραπεί σε πρόθυμο υποστηρικτή του αποτελέσματος. […] ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία εμπνέει βαθιά αμφιθυμία. Η Σερβία πολέμησε στο πλευρό μας σε δύο παγκοσμίους πολέμους και αντιστάθηκε στον Στάλιν στο αποκορύφωμα της εξουσίας του. Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τη βαρβαρότητα του Μιλόσεβιτς, όμως η εξαφάνιση της Σερβίας από την ισορροπία δυνάμεων στα Βαλκάνια μπορεί να προκαλέσει εκρήξεις σε άλλες γειτονικές χώρες που περιέχουν εθνοτικές μειονότητες. […]

Kissinger, 1999, σελ. 28-29.

Ποια είναι τα επιχειρήματα του Κίσινγκερ υπέρ και κατά της επέμβασης του ΝΑΤΟ;

Β-64. Ελληνικές αντιδράσεις στον ατλαντικό βομβαρδισμό της Σερβίας

Η φωτογραφία δείχνει μια γεμάτη πλατεία Συντάγματος στο κέντρο της Αθήνας κατά τη διάρκεια της συναυλίας του Μίκη Θεοδωράκη εναντίον του ατλαντικού βομβαρδισμού της Σερβίας. Η συναυλία αποτέλεσε μια από τις πολλές εκδηλώσεις συμπαράστασης του ελληνικού λαού προς τους Σέρβους. Μια παρόμοια συναυλία, με τη συμμετοχή αρκετών Ελλήνων καλλιτεχνών, είχε πραγματοποιηθεί στο Βελιγράδι δύο βδομάδες νωρίτερα.

→

Η συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη εναντίον του νατοϊκού βομβαρδισμού της Σερβίας

26 Απριλίου 1999· Φωτογράφος Χάρης Μπίλιος.

1. Η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα της Δυτικής Ευρώπης που υποστήριξε τη Σερβία στη διάρκεια των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας. Γιατί πιστεύετε ότι έγινε αυτό; Τι σημαίνει η φράση «είμαστε αδέλφια»; Υπάρχουν ιστορικοί ή άλλοι δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών;

2. Μελετήστε τις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Σερβίας στον 20ό αιώνα και συντάξτε ένα χρονολόγιο των συμμαχιών και των συγκρούσεων. Μετά συζητήστε εάν υπάρχουν «ιστορικοί φίλοι» και «ιστορικοί εχθροί» (μπορείτε να χρησιμοποιήσετε κι άλλα παραδείγματα επίσης).

Β-65. Η Ρουμανία παρείχε στο ΝΑΤΟ διευκολύνσεις για τον βομβαρδισμό της Σερβίας το 1999: αναφορά από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης

Η Ρουμανία υποστήριξε τις βομβαρδιστικές ενέργειες ενάντια στη Γιουγκοσλαβία την περίοδο Μαΐου-Ιουνίου 1999. […] Τον Οκτώβριο 1998, η ρουμανική Βουλή ενέκρινε αίτημα του ΝΑΤΟ να χρησιμοποιήσουν τα αεροσκάφη της Συμμαχίας τον ρουμανικό εναέριο χώρο για πιθανές στρατιωτικές επιχειρήσεις ενάντια στη Γιουγκοσλαβία, μόνο σε ειδικές και επείγουσες περιπτώσεις. […]

Τον Φεβρουάριο του 1999, στρατός από τη Ρουμανία και τις ΗΠΑ εγκαθίδρυσε ένα κέντρο παρακολούθησης εναέριας κυκλοφορίας, που είχε σκοπό να καλύψει τις γειτονικές περιοχές επιπρόσθετα με το ρουμανικό έδαφος.

[…] Στις 18 Απριλίου 1999, το ΝΑΤΟ ζήτησε από τη Ρουμανία να ανοίξει τον εναέριο χώρο της για τα συμμαχικά αεροπλάνα. Στις 20 Απριλίου, το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας (SCND) [CSAT στα ρουμάνικα] και η ρουμανική κυβέρνηση απάντησαν στο αίτημα. Στις 22 Απριλίου, το κοινοβούλιο εξουσιοδότησε τα αεροπλάνα του ΝΑΤΟ να χρησιμοποιήσουν τον εναέριο χώρο της Ρουμανίας στη διάρκεια επιχειρήσεων ενάντια στη Γιουγκοσλαβία. […] Τον Μάιο 1999, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας επιβεβαίωσε ότι οι νατοϊκές εναέριες δυνάμεις έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν αεροδρόμια της Ρουμανίας στη διάρκεια των επιχειρήσεων κατά της Γιουγκοσλαβίας. […]

Στις 17 Ιουνίου 1999, το ρουμανικό κοινοβούλιο δέχτηκε, με πλειοψηφία, το αίτημα του προέδρου Εμίλ Κονσταντινέσκου να επιτραπεί το πέρασμα τσέχικων και πολωνικών αποσπασμάτων της διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης Κοσόβου μέσω της Ρουμανίας.

«Η Ρουμανία στη διάρκεια των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας», *Vocea Rusiei* [Η Φωνή της Ρωσίας], διαθέσιμο στο http://romanian.ruvr.ru/2014_03_24/24-martie-1999-15-ani-de-la-bombardarea-Serbiei-3776/, ανάκτηση στις 3.04.2015.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή 103

Γ.1. Το Κυπριακό ζήτημα 105

Γ.1.1. Στη δεκαετία του 1990 105

Γ.1.2. Από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι στο Σχέδιο Αννάν 107

Γ.2. Το Γιουγκοσλαβικό ζήτημα 110

Γ.2.1. Διεθνής στρατιωτική επέμβαση 110

Γ.2.2. Διαπραγματεύσεις και συνθήκες ειρήνης 115

Γ.2.3. Διώξεις και δικαστήρια 123

Γ.2.4. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI) και το Σύμφωνο Σταθερότητας 132

Γ.3. Τα Βαλκάνια στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο ΝΑΤΟ 133

Γ.3.1. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση 134

Γ.3.2. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ 137

Γ.4. Πολιτικές μεταβάσεις και παραδόσεις 138

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις δεκαετίες μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Νοτιοανατολική Ευρώπη βίωσε μια σειρά δραματικών μετασχηματισμών. Κάποιοι από αυτούς τους μετασχηματισμούς έλαβαν χώρα και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης: αφενός η μετάβαση στην κοινοβουλευτική δημοκρατία και την οικονομία της αγοράς και αφετέρου η ένταξη στους ευρω-ατλαντικούς θεσμούς. Η μετάβαση για τις πρώην κομμουνιστικές χώρες δεν ήταν ομαλή και ευθύγραμμη, δεν οδήγησε πάντοτε στον εκδημοκρατισμό και ακολούθησε διαφορετικό μονοπάτι σε κάθε χώρα (π.χ. στη Βουλγαρία ή τη Ρουμανία) ενώ ήταν προφανής η επιβίωση παλαιότερων πολιτικών δομών. Η κατάργηση ή η μετονομασία του κυρίαρχου κατά την προηγούμενη περίοδο Κομμουνιστικού Κόμματος δεν σήμαινε αναπόφευκτα και την περιθωριοποίηση παλαιότερων πολιτικών ελίτ. Αυτές υιοθέτησαν τα προγράμματα των ευρωπαϊκών σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων και συνέχισαν να είναι σημαντικοί παράγοντες στο νέο πολιτικό σύστημα. Πολλά μέλη κομμουνιστικών καθεστώτων κεφαλαιοποίησαν τα αρχικά τους πλεονεκτήματα για να ενταχθούν στα αναδυόμενα μη κομμουνιστικά κόμματα και/ή στις νέες οικονομικές ελίτ. Δίπλα στους παλαιούς πολιτικούς –οι περισσότεροι, πάντως, ανήκαν στην αντιπολίτευση προς το προηγούμενο καθεστώς– αναδείχθηκαν νέοι πολιτικοί, οι οποίοι συχνά επένδυσαν στον εθνικιστικό ή/και τον λαϊκιστικό λόγο για να συσπειρώσουν τους οπαδούς τους. Εξάλλου, κατά την περίοδο αυτή, ενισχυμένος ήταν ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης που επιχειρούσαν να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη και συχνά διαπλέκονταν με την πολιτική ελίτ. Σκάνδαλα και δίκες για διαφθορά συνεχίστηκαν πέρα από τα σύνορα και πέρα από τους παλαιούς ψυχροπολεμικούς διαχωρισμούς. Η περίπτωση του αυτοκινητικού δυστυχήματος στο Σουσουρλούκ της Τουρκίας το 1996 (δείτε πηγή Γ-47) είναι ένα από τα παραδείγματα δικτύων που συνδέουν οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα με παράνομες δραστηριότητες.

Τα τοπικά αυτά φαινόμενα έχουν παγκόσμιες διαστάσεις, έτσι ώστε η κατανόησή τους να μην είναι εφικτή χωρίς την ευρύτερη γνώση της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας ιστορίας. Από την άλλη πλευρά, στα τοπικά ζητήματα ήταν καθοριστική η ανάμειξη διεθνών παραγόντων, ιδιαίτερα στην περίπτωση της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επιλογή της Γερμανίας και της ΕΕ εν συνεχεία να αναγνωρίσουν την Κροατία και τη Σλοβενία ως ανεξάρτητα κράτη έπαιξε ρόλο στην κλιμάκωση της γιουγκοσλαβικής κρίσης. Ήταν μια μορφή «ήπιας» διεθνούς παρέμβασης, η οποία ωστόσο είχε σοβαρές τοπικές συνέπειες. Δεν θα πρέπει, πάντως, να θεωρήσουμε τους «ξένους παράγοντες» ως αποκλειστικά υπεύθυνους για τα τοπικά δεινά. Η μελέτη των ιστορικών πηγών, που παρατίθενται τόσο σε αυτό το κεφάλαιο όσο και στα κεφάλαια Α και Β, αποκαλύπτει την πολυπλοκότητα των αιτίων.

Αρκετές χώρες και διεθνείς οργανισμοί ενεπλάκησαν στην κρίση που αφορούσε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας: τα Ηνωμένα Έθνη, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (αργότερα ως Ευρωπαϊκή Ένωση), οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσική Ομοσπονδία. Οι επεμβάσεις τους ήταν ανεπιτυχείς και αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες: διαφωνία ανάμεσα στους συντελεστές, ανεπαρκής εκτίμηση των γεγονότων και απροθυμία να διεθνοποιηθεί η σύγκρουση και να χρησιμοποιηθούν στρατεύματα τη σωστή στιγμή. Η Αμερική ήταν απασχολημένη με τον Περσικό Κόλπο, και μετά ήταν διστακτική, ενώ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν απασχολημένη με τη μετεξέλιξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι το 1995 οι μεγάλες δυνάμεις περιόρισαν τις δραστηριότητές τους κυρίως για να υποστηρίξουν τους κυανόκρανους (UNPROFOR) εφαρμόζοντας εμπάργκο στα όπλα, που στην πράξη ωφέλησε μόνο τους Σέρβους.

Από το 1991 έως το 1999, η ΕΕ και οι ΗΠΑ ακολούθησαν μια πολιτική «επέμβασης», η οποία είχε ως στόχο να σταματήσει τον πόλεμο που μαινόταν σε διαφορετικά μέτωπα κατά καιρούς και μεταξύ διαφορετικών εμπολέμων στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας. Οργανώθηκαν επιτροπές και διασκέψεις ειρήνης και καταστρώθηκαν σχέδια επίλυσης της κρίσης, με πενιχρά όμως αποτελέσματα. Ακόμη και η συμφωνία του Ντέιτον (1995), που φάνηκε να βάζει τέλος στο γιουγκοσλαβικό δράμα, αποδείχθηκε ότι δεν ανέκαμψε την κλιμάκωση της βίας και την περαιτέρω διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Εναλλακτικά μέσα πίεσης –όπως οι οικονομικές κυρώσεις– χρησιμοποιήθηκαν επίσης, πριν οι διεθνείς παράγοντες προχωρήσουν σε στρατιωτική παρουσία και επέμβαση (με τους βομβαρδισμούς της Σερβίας από το ΝΑΤΟ). Εκτός από τον διπλωματικό και τον στρατιωτικό τομέα, η διεθνής κοινότητα επενέβη με στόχο την ανθρωπιστική βοήθεια προς πληθυσμούς οι οποίοι βίωναν ένα ανείπωτο δράμα που έφτανε από την εθνοκάθαρση μέχρι την προσφυγιά. Με 39.000 άντρες και γυναίκες εμπλεκόμενους σε διάφορες επιχειρήσεις στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, οι Κυανόκρανοι του ΟΗΕ έπαιξαν τον σημαντικότερο ρόλο στη διάσωση και ανακούφιση του άμαχου πληθυσμού, κυρίως στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια των πολέμων στη Γιουγκοσλαβία παραπέμφθηκαν σε τοπικά

αλλά κυρίως σε διεθνή δικαστήρια. Εκεί γράφεται ακόμη η τελική πράξη του γιουγκοσλαβικού δράματος. Τον Μάιο του 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών σχημάτισε το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), με έδρα τη Χάγη. Μετά τα στρατιωτικά δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, αυτό ήταν το πρώτο διεθνές δικαστήριο εγκλημάτων πολέμου μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με κύριο σκοπό να οργανώσει δίκες για τον φόνο χιλιάδων αμάχων, για βασανισμούς, βιασμούς και κράτηση σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, για τον εκτοπισμό χιλιάδων ατόμων από τα σπίτια τους, για καταστροφή περιουσίας και άλλα εγκλήματα έτσι όπως καθορίζονται από το καταστατικό. Μέχρι το 2016, είχαν δικαστεί πάνω από 160 άτομα.

Μετά τον πόλεμο, η Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη βοήθεια άλλων διεθνών οργανισμών, επεδίωξε να σταθεροποιήσει τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και να προσφέρει οικονομική βοήθεια. Γι' αυτόν τον λόγο εγκαθιδρύθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη τον Ιούνιο του 1999, με σκοπό να ενδυναμώσει την ειρήνη, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και να σταθεροποιήσει την οικονομία στις χώρες της περιοχής. Το σύμφωνο ήταν η πρώτη απόπειρα από τη διεθνή κοινότητα να αντικαταστήσει την «πολιτική επέμβασης σε κρίσεις» στη Νοτιοανατολική Ευρώπη με μια μακροπρόθεσμη στρατηγική «αποτροπής των κρίσεων».

Το Γιουγκοσλαβικό ζήτημα υπήρξε αναμφίβολα το πιο ακανθώδες και τραυματικό στη μεταπολεμική Νοτιοανατολική Ευρώπη και, όπως δείχνει η περίπτωση του Κοσόβου, δεν έχει ακόμα επιλυθεί. Ως συνέπεια της γιουγκοσλαβικής κρίσης θα πρέπει επίσης να θεωρηθεί η διαμάχη ανάμεσα στην Ελλάδα και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας σχετικά με την ονομασία του νέου κράτους. Η διαμάχη αυτή, που ξεκίνησε την επομένη της ανεξαρτησίας της χώρας, κλιμακώθηκε με την επιβολή εμπάργκο εκ μέρους της Ελλάδας (1994-1995) και ομαλοποιήθηκε εν μέρει με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας το 1995. Η υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών ανάμεσα στις δύο χώρες τον Ιούνιο του 2018 έλυσε τη μακροχρόνια διαμάχη, μετονομάζοντας και αναγνωρίζοντας «έναντι όλων» τη χώρα ως Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας.

Μετά το 1990, εξάλλου, εξακολούθησε να παραμένει ανοιχτό το Κυπριακό ζήτημα, στο οποίο εμπλέκονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αλλά και πολλοί διεθνείς παράγοντες. Μετά τη διχοτόμηση του νησιού με την τουρκική εισβολή το 1974, στη δεκαετία του 1990 για πρώτη φορά το ζήτημα γνώρισε σχετική διεθνή κινητικότητα. Αφενός ξεκίνησε η διαδικασία για την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ και αφετέρου διατυπώθηκαν σχέδια επίλυσης του Κυπριακού, με επιφανέστερο το Σχέδιο Αννάν (2004). Για πρώτη φορά εξάλλου, άρθηκαν οι περιορισμοί μετακίνησης των κατοίκων και από το 2003 Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι απέκτησαν το δικαίωμα να επισκεφθούν την «άλλη πλευρά». Μεταφορικά, η Κύπρος είδε τότε το δικό της «τείχος του Βερολίνου» να γκρεμίζεται, αλλά δεν είδε την ένωση των δύο τμημάτων της. Από το 2004, η Κυπριακή Δημοκρατία είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά το ευρωπαϊκό κεκτημένο εφαρμόζεται μόνο στο μέρος του νησιού που κατοικείται από Ελληνοκύπριους. Το βόρειο τμήμα του νησιού, που υιοθέτησε μονομερώς την ονομασία «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου», εξακολουθεί να μην αναγνωρίζεται από τους διεθνείς οργανισμούς, παρά μόνο απ' την Τουρκία.

Το 2004 η Σλοβενία έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να ακολουθήσει η Κροατία μόλις το 2013. Βουλγαρία και Ρουμανία εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2007. Μέσα στη δεκαετία του 2000, όλες οι χώρες αυτές καθώς και η Αλβανία εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ. Η Τουρκία, παρόλο που ήταν μέλος του ΝΑΤΟ ήδη από το 1952, δεν έχει γίνει δεκτή μέχρι σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επομένως, η Νοτιοανατολική Ευρώπη εξακολουθεί να είναι διχασμένη ως προς την «ευρωπαϊκότητά» της, εφόσον πολλά κράτη της δεν ανήκουν ακόμη στην ΕΕ. Για τις χωρες που δεν είναι μέλη, με την εξαίρεση της Τουρκίας, η ΕΕ χρησιμοποιεί τον νεολογισμό «Δυτικά Βαλκάνια», ο οποίος στην πραγματικότητα περιγράφει τις χώρες που προέκυψαν από τα εδάφη της πρώην Γιουγκοσλαβίας (με εξαίρεση τη Σλοβενίας και την Κροατία το 2004 και 2013 αντίστοιχα), και την Αλβανία. Τα αποκαλούμενα Δυτικά Βαλκάνια επομένως περιλαμβάνουν τη Σερβία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο, το Κόσοβο, τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία.

Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο να προσφέρει μια σφαιρική εικόνα των πολιτικών εξελίξεων στη μεταψυχροπολεμική Νοτιοανατολική Ευρώπη, όπως αυτές αποτυπώνονται στο εσωτερικό των κρατών αφενός και στο πεδίο των διεθνών σχέσεων αφετέρου.

Γ.1. ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Μέχρι τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η Κύπρος ήταν το νευραλγικό σημείο της Ευρώπης (μετά τη Μέση Ανατολή) και συνεχίζει να είναι μια από τις πιο σημαντικές περιοχές της κρίσης στην περιοχή. Από το 1950, αρκετές από τις μεγάλες διπλωματικές κρίσεις στις διεθνείς σχέσεις αφορούσαν την Κύπρο (τα γεγονότα των ετών 1955-1958, η κρίση του 1963-64, του 1967 και του 1974 και η πυραυλική κρίση των S-300 τις χρονιές 1997-1999, μεταξύ άλλων). Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η διαδικασία εκδημοκρατισμού στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης άλλαξαν τον χαρακτήρα του συστήματος των διεθνών σχέσεων και αύξησαν τους κινδύνους στην εθνική ασφάλεια μικρότερων κρατών όπως η Κύπρος.

Η ένταξή τους σε έναν μεγάλο και ισχυρό υπερεθνικό οργανισμό που θα τους συνέδεε με μια ευρύτερη ομάδα κρατών θα προσέφερε ασφάλεια καθώς και πολιτικά και οικονομικά πλεονεκτήματα. Επιπλέον, το Κίνημα των Αδεσμεύτων, ιδρυτικό μέλος του οποίου υπήρξε η Κύπρος, σταδιακά άρχισε να χάνει τη σημαντικότητά του, ενώ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οι διευρυμένες δραστηριότητές της βρίσκονταν στο απόγειό τους. Το 2004 ήταν ένα σημείο καμπής για την ιστορία της Κύπρου: πρώτα οργανώθηκε ένα δημοψήφισμα για την επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος, στη βάση του σχεδίου του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Κόφι Αννάν και, ακολούθως, η Κυπριακή Δημοκρατία εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γ.1.1. Στη δεκαετία του 1990

Γ-1. Άρθρο του Προέδρου της Κύπρου, Γεωργίου Βασιλείου, πριν από τις συνομιλίες στα Ηνωμένα Έθνη, 19 Φεβρουαρίου 1990

Στις 4 Ιουλίου 1990, η κυβέρνηση της Κύπρου υπό τον Γεώργιο Βασιλείου υπέβαλε επίσημη αίτηση να ενταχθεί η χώρα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σύμφωνα με τους όρους του Άρθρου 237 των Συνθηκών της Ρώμης. Τόσο η τουρκική κυβέρνηση όσο και οι Τουρκοκύπριοι αντέδρασαν σε αυτή την πρόταση. Ωστόσο, με αυτή την ενέργεια της Κύπρου, η Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε ο εξωτερικός παράγοντας που καθόρισε την εξέλιξη της σύγκρουσης.

[…] Διακυβεύονται πολύ περισσότερα από το μέλλον των Κυπρίων. Μένει να αποφασιστεί στην Κύπρο εάν κράτη που απαρτίζονται από περισσότερες της μίας εθνοτικές ομάδες μπορούν να επιβιώσουν ως ενιαίες οντότητες εντός ασφαλών συνόρων, ή εάν πρέπει να κατακερματιστούν, με κάθε κοινότητα να διεκδικεί το δικαίωμα να αποσχιστεί για λόγους συνδεόμενους με τη διασφάλιση των συμφερόντων της.

Η τελευταία λύση θα σημάνει το τέλος της Ευρώπης και του κόσμου όπως τον ξέρουμε – και αυτό το τέλος δεν θα επέλθει με ειρηνικό τρόπο. Η διαίρεση της Κύπρου θα δημιουργήσει προηγούμενο που η διεθνής κοινότητα δεν θα μπορέσει να διαχειριστεί.

Βασιλείου, 2010, σελ. 97.

Σχολιάστε την ακόλουθη δήλωση: «Μένει να αποφασιστεί στην Κύπρο εάν κράτη που απαρτίζονται από περισσότερες της μίας εθνοτικές ομάδες μπορούν να επιβιώσουν ως ενιαίες οντότητες εντός ασφαλών συνόρων, ή εάν πρέπει να κατακερματιστούν, με κάθε κοινότητα να διεκδικεί το δικαίωμα να αποσχιστεί για λόγους συνδεόμενους με τη διασφάλιση των συμφερόντων της». Βρείτε στο βιβλίο αυτό άλλα παραδείγματα χωρών που έπρεπε να διαχειριστούν το ίδιο ζήτημα.

Γ-2. «Διπλωματία των σεισμών» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν σε διαρκή ένταση από το 1974 και μετά, με αποκορύφωμα την κρίση του Ιανουαρίου 1996 για το νησί Ίμια (Καρντάκ στα τουρκικά). Αυτή η κατάσταση άλλαξε ως αποτέλεσμα τριών δραματικών περιστατικών το 1999. Το πρώτο ήταν η σύλληψη του ηγέτη του ΡΚΚ, Αμπτουλάχ Οτσαλάν, που κρυβόταν στην ελληνική πρεσβεία στην Κένυα. Το δεύτερο ήταν ο νατοϊκός βομβαρδισμός της Σερβίας από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο, που ξεκίνησε με δηλώσεις του τότε Αμερικανού προέδρου και του πρωθυπουργού της Βρετανίας, ότι ένας απ' τους λόγους ήταν να αποφευχθεί ένας ελληνοτουρκικός πό-

→

λεμος για το Κόσοβο. Τόσο οι Έλληνες όσο και οι Τούρκοι αισθάνονταν ότι τέτοιες δηλώσεις ήταν παντελώς ανακριβείς. Τον Μάιο ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ έγραψε στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών Γεώργιο Παπανδρέου και έλαβε μια φιλική απάντηση. Η τρίτη και πλέον δραματική εξέλιξη ήταν οι δύο σεισμοί κοντά στην Κωνσταντινούπολη στα μέσα Αυγούστου και στην Αθήνα στις αρχές Σεπτεμβρίου. Το πρωί της 17 Αυγούστου 1999, η περιοχή του Μαρμαρά στα ανατολικά της Τουρκίας επλήγη από σεισμό έντασης 7,4 ρίχτερ. Ενώ το κράτος συγκλονίστηκε από το σοκ των κατεστραμμένων πόλεων και τους χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, ξέσπασε γενικός πανικός στα βιομηχανικά και οικονομικά κέντρα της χώρας. Η εγκάρδια αντίδραση της Ελλάδας εκτιμήθηκε ιδιαιτέρως εκείνη την ώρα της ανάγκης. Στις 18 Αυγούστου, ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης διέταξε την παροχή βοήθειας στην Τουρκία και εστάλησαν τρία αεροπλάνα με ιατροφαρμακευτική βοήθεια, σωστικά συνεργεία και υλικό («Yardım Yağıyor», *Hürriyet*, 18 Αυγούστου 1999). Στις 7 Σεπτεμβρίου, το βορειότερο κομμάτι των Αθηνών χτυπήθηκε από σεισμό 6 ρίχτερ, που σκότωσε 150 άτομα και τραυμάτισε 2.000. Αυτή τη φορά, τουρκικά σωστικά συνεργεία από την επιχείρηση του Μαρμαρά έσπευσαν για βοήθεια επιδεικνύοντας αλληλεγγύη. Η θετική ατμόσφαιρα μεταξύ των δύο χωρών, ως αποτέλεσμα των γεγονότων αυτών, βοήθησε στη βελτίωση των διμερών σχέσεων.

α. Η ανταπόκριση του Στίβεν Κίντσερ απ' την Αθήνα για τη *New York Times*

Την επόμενη ημέρα μετά τον πιο σοβαρό σεισμό των τελευταίων δεκαετιών στην Αθήνα, εκατομμύρια τηλεθεατές έβλεπαν με δέος τη διάσωση ενός παιδιού από τουρκικά σωστικά συνεργεία μέσα από έναν σωρό από μπάζα. Οι εκφωνητές πάλευαν να ελέγξουν τα συναισθήματά τους. «Είναι οι Τούρκοι!» ένας απ' αυτούς φώναζε καθώς έσπαγε η φωνή του. «Έσωσαν το μικρό αγόρι και τώρα ο Τούρκος διασώστης πίνει από το ίδιο μπουκάλι νερού απ' το οποίο μόλις ήπιαν οι Έλληνες διασώστες. Αυτό είναι αγάπη. Αυτό είναι πολύ όμορφο». […] «Νομίζω ότι είμαστε στο μέσο ενός νέου φαινομένου που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε διπλωματία των σεισμών», είπε ο Νίκολας Μπερνς, ο πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ελλάδα. «Οι εικόνες που είδε ο κόσμος στην τηλεόραση είχαν τεράστιο πολιτικό συμβολισμό, και δίνεται η ευκαιρία και στις δύο πλευρές να οικοδομήσουν κάτι πάνω σε αυτό». […]

Κίντσερ, http://www.nytimes.com/1999/09/13/world/earthquakes-help-warm-greek-turkish-relations.html?pagewanted=all, ανάκτηση στις 23.05.2016.

β. Προσφορά νεφρού από ανώνυμο Έλληνα δότη σε Τούρκο σεισμοπαθή

«Μάθημα ειρήνης η δωρεά ζωής»
Τα Τουρκάκια στο δημοτικό του Μπόχουμ στη Γερμανία διδάχτηκαν από την προσφορά νεφρού και γράφουν στον «άγνωστο Έλληνα θείο».

«Δεν γνωρίζω το όνομά σας, αλλά διάβασα σε εφημερίδα ότι δωρίζετε το νεφρό σας σε Τούρκο σεισμοπαθή. Χάρηκα πολύ. Σας ευχαριστώ για τη δωρεά σας. Κι εμείς κι εσείς θέλουμε να μονοιάσουν η Τουρκία και η Ελλάδα». Έτσι ξεκινά την επιστολή της προς τον «Αγαπητό καλόκαρδο Έλληνα θείο» η 13χρονη μαθήτρια Πινάρ Καραμπατσάκ της 7ης τάξης στο Μπόχουμ της Γερμανίας. […] Η επιστολή δεν ήταν η μόνη. Δεκάδες παιδιά Τούρκων μεταναστών στη Γερμανία έδωσαν το δικό τους στίγμα στην κίνηση αυτή, του «Έλληνα θείου». […]

Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 2 Σεπτεμβρίου 1999, σελ. 47.

Γ-3. «Η διπλωματία της λευχαιμίας» στην Κύπρο, Μάρτιος 2000

Τον Μάρτιο του 2000, χιλιάδες άνθρωποι από την Κύπρο, την Ελλάδα και την Τουρκία προσέφεραν αίμα για τον Ελληνοκύπριο Αντρέα και τον Τουρκοκύπριο Κεμάλ, που έπασχαν από λευχαιμία και έπρεπε να κάνουν μεταμόσχευση μυελού των οστών. Αυτό το γεγονός παρουσιάστηκε από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης ως μια περίπτωση «διπλωματίας της λευχαιμίας» και αποδόθηκε στην ικανότητα της κοινωνίας των πολιτών να ξεπεράσει τους εθνικιστικούς διαχωρισμούς και να χτίσει γέφυρες μεταξύ των λαών. Από ειρωνεία της τύχης, δεν βρέθηκε συμβατός δότης ούτε για τον Αντρέα ούτε για τον Κεμάλ. Ωστόσο, ενώ ο Ελληνοκύπριος δέχθηκε μεταμόσχευση αιμοποιητικών κυττάρων σε αμερικανικό νοσοκομείο και σώθηκε, ο Κεμάλ πέθανε εξαιτίας της ασυμβατότητας του μοσχεύματος.

ΤΑ ΔΕΙΝΑ ΕΝΟΣ ΑΓΟΡΙΟΥ ΞΕΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥΣ. ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΟΙ ΣΥΡΡΕΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΥΧΑΙΜΙΑΣ

Εκατοντάδες Τουρκοκύπριοι, συμπεριλαμβανομένου του γιου του Τουρκοκύπριου ηγέτη, Ραούφ Ντενκτάς, και του ηγέτη του αντιπολιτευτικού Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος, Αλί Ταλάτ, έδωσαν αίμα χθες στην προσπάθεια ανεύρεσης συμβατού δότη μυελού των οστών για να σωθεί ένας ανήλικος Ελληνοκύπριος. […] Ο Ντενκτάς και ο Ταλάτ δήλωσαν ότι ήταν μια ανθρωπιστική προσπάθεια που δεν πρέπει να εργαλειοποιηθεί πολιτικά. […] «Οι Τουρκοκύπριοι αντιμετώπισαν το παιδί μου σαν δικό τους. Θέλω απλώς να πω ευχαριστώ σε όλους τους Τούρκους και Τουρκοκύπριους που έσπευσαν για το παιδί μου», δήλωσε ο πατέρας του Αντρέα. […] Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωσε ότι η προσπάθεια ανεύρεσης συμβατού δότη ξε-

πέρασε τις διαιρέσεις του νησιού, αποδεικνύοντας ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να ζήσουν μαζί. «[…] Ξεπεράστηκαν οι διαιρέσεις και οι διαχωρισμοί και αποδείχθηκε […] ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν όχι μόνο να είναι πολίτες του ίδιου κράτους αλλά και να συμπεριφέρονται έτσι ». […] Στο μεταξύ οι ελληνοκυπριακοί και οι τουρκοκυπριακοί οργανισμοί της διασποράς στην Αυστραλία δήλωσαν χθες ότι θα συμμετάσχουν στην προσπάθεια ανεύρεσης συμβατού δότη για τον Αντρέα και τον Κεμάλ.

εφ. *Cyprus Mail,* 28 Μαρτίου 2000.

1. Το επεισόδιο που περιγράφεται στο Γ-3 αποδεικνύει ότι οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι μπορούν να ζήσουν μαζί, σύμφωνα με την πηγή. Συμφωνείτε με αυτό το συμπέρασμα; Γιατί νομίζετε ότι οι πολιτικοί έδωσαν αίμα για τα παιδιά και ποιος ήταν ο σκοπός και το συμβολικό νόημα της προσωπικής τους συμμετοχής στην καμπάνια;
2. «και αποδείχθηκε… ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν όχι μόνο να είναι πολίτες του ίδιου κράτους αλλά και να συμπεριφέρονται έτσι». Συζητήστε την ουσία του να είναι κάποιος ενεργός πολίτης (υποχρεώσεις, ανάγκες, συμπεριφορά, ακτιβισμός).
3. Συγκρίνετε την υπεύθυνη δραστηριότητα της «διπλωματίας της λευχαιμίας» με τη «διπλωματία των σεισμών» που περιγράφει η πηγή Γ-2. Γιατί νομίζετε ότι καταστροφές ή ανθρωπιστικές προσωπικές περιπτώσεις φέρνουν τους ανθρώπους, τις εθνότητες ή τα έθνη πιο κοντά παρά τις διαφορές τους ή το τραυματικό παρελθόν; Σε ποια στοιχεία επικεντρώνονται περιπτώσεις σαν αυτές και τι υπενθυμίζουν στους ανθρώπους;
4. Συζητήστε τους όρους «διπλωματία της λευχαιμίας» και «διπλωματία των σεισμών». Γιατί και πώς χρησιμοποιείται ο όρος «διπλωματία» στις δύο περιπτώσεις;
5. Χωρίστε την τάξη σε δύο ομάδες. Κάθε μία πρέπει να καλύψει το θέμα των σεισμών, η πρώτη ως ένας ξένος δημοσιογράφος, η δεύτερη ως ένα μέλος των τουρκικών συνεργείων διάσωσης και η τρίτη ως ένα μέλος των ελληνικών συνεργείων διάσωσης, τα οποία πήγαν στις περιοχές που επλήγησαν.
6. Η τάξη θα επεξεργαστεί μια εργασία με θέμα την έρευνα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με σκοπό να βρει παρόμοιες περιπτώσεις που δεν περιλαμβάνουν μόνο την Ελλάδα, την Τουρκία ή την Κύπρο αλλά τη συνολική περιοχή και πέρα από αυτήν. Τα ευρήματα της έρευνας πρέπει να τεθούν σε συγκριτική βάση και να συζητηθούν στην τάξη.

Γ.1.2. Από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι στο Σχέδιο Αννάν

Γ-4. Οι Τουρκοκύπριοι εμφανίζονται διαιρεμένοι όσον αφορά τη συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τον Δεκέμβριο του 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι καλωσόρισε την έναρξη των συνομιλιών που υποστηρίζονταν από τα Ηνωμένα Έθνη, με σκοπό την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος, επισημαίνοντας ότι μια πολιτική επίλυση του ζητήματος θα διευκόλυνε την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν δεν επιτυγχανόταν μια λύση μέχρι τη λήξη των συνομιλιών, το Συμβούλιο υπογράμμισε ότι θα λάμβανε μια «απόφαση για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς η επίλυση του Κυπριακού προβλήματος να αποτελεί προϋπόθεση» (δείτε επίσης κεφάλαιο Γ.3.1, Γ-29). Οι Τουρκοκύπριοι ήταν διχασμένοι σχετικά με τις συνέπειες της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι: όσοι ήταν υπέρ μιας Κυπριακής Ομοσπονδίας συμφώνησαν ότι αυτή ήταν η μεγαλύτερη ευκαιρία για να επιλυθεί το Κυπριακό· όσοι ήταν υπέρ της διχοτόμησης σε δύο κράτη, αντιθέτως, υποστήριξαν την «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» και τους ιδιαίτερους δεσμούς της με τη «μητέρα Τουρκία».

α. Τουρκοκύπριοι υπέρ μιας Κυπριακής Ομοσπονδίας

[…] Είναι γεγονός ότι εάν η Τουρκία δεν ήταν σημαντικός συντελεστής στη Βόρεια Κύπρο, η υποψηφιότητα της Τουρκίας θα είχε ακόμα μακρύ δρόμο να διανύσει. Ένα άλλο γεγονός είναι ότι εάν η Κύπρος δεν είχε θέσει υποψηφιότητα και δεν είχε ξεκινήσει συνομιλίες για την υποψηφιότητά της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και πάλι η υποψηφιότητα της Τουρκίας θα είχε μακρύ δρόμο να διανύσει. Και τα δύο γεγονότα βασίζονται στο Κυπριακό ζήτημα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Κύπρος θα οδηγήσει την Τουρκία στην υποψηφιότητα και στη μελλοντική της ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση!

[…] Παρόλο που προσπάθησαν να μας αποπροσανατολίσουν, οι Τουρκοκύπριοι είχαν το δικό τους δώρο στο Ελσίνκι. Στην πραγματικότητα είναι ένα δώρο μεγαλύτερο από εκείνο που δόθηκε στην Τουρκία! Μπορούμε να γίνουμε μέλος της ΕΕ αμέσως.

Επομένως, γιατί είμαστε λυπημένοι αντί να είμαστε χαρούμενοι; Γιατί πληγώθηκε η υπερηφάνεια μας;

Λόγω της συμπεριφοράς των Τούρκων πολιτικών, που χαρακτήρισαν μια ευεργετική για εμάς απόφαση ως αρνητική.

[…] Δέχτηκαν τα πάντα στις αποφάσεις του Ελσίνκι, αλλά δεν δέχτηκαν το άρθρο που αφορούσε την Κύπρο. Λες και υπήρχε όρος αποδοχής ή όχι! […]

Fatma Azgın, εφημερίδα *Yenidüzen*, 15 Δεκεμβρίου 1999.

β. Τουρκοκύπριοι υπέρ της διχοτόμησης της Κύπρου

Στο τέλος της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, υπήρχαν «εκείνοι που ήταν χαρούμενοι και εκείνοι που ήταν πικραμένοι». […] Εκπλαγήκαμε επίσης όταν μάθαμε πόσο αποξενωμένος είναι ο τουρκικός λαός από την ΕΕ […] σήμερα στην Τουρκία, ενώ η «νεορεπουμπλικανική» αντίδραση και η αντίσταση των φονταμενταλιστών ενάντια στο άνοιγμα της πόρτας της ΕΕ από την Τουρκία δεν μπορούν να υποτιμηθούν.

Οι ανεξάντλητες ελπίδες αυτής της μάλλον μικρής μερίδας του πληθυσμού δείχνουν ότι «η Τουρκία δεν είναι σε θέση να γίνει πλήρως ισότιμο μέλος της ΕΕ».

[…] Η αντιμετώπιση των επιχειρημάτων των δύο αντιτιθέμενων πλευρών θα εντατικοποιηθεί προκειμένου να αποδυναμωθεί η πλήρης ένταξη και να μετατραπεί σε μάταια ελπίδα.

[…] Αναλογιστείτε μόνο ότι οι Τουρκμένοι, που ήρθαν από τις ασιατικές στέπες στην Ανατολία, δημιούργησαν μια ολόκληρη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Έφτασαν επίσης ακριβώς μπροστά στις πύλες της Βιέννης, στα ενδότερα της Ευρώπης…

[…] Και η Κύπρος: αναλογιστείτε να πάρουμε την ιστορία και να τη μετακινήσουμε τετρακόσια χρόνια μπροστά, το 1999. Βάλτε την Κύπρο, δίκαια, στη σωστή της θέση εντός αυτής της «τεράστιας» ιστορίας. Πότε ήταν εκτός Τουρκίας και χωρίς την Τουρκία;

[…] Από το 1571, δηλαδή από τον «εκσυγχρονισμό» μέχρι σήμερα, η Κύπρος αναπτύχθηκε εντός της μήτρας του οθωμανικού κράτους και της Τουρκίας και γεννήθηκε και ήρθε στην εποχή μας.

Γι' αυτόν τον λόγο, η απόφαση του Ελσίνκι που δεσμεύει την Κύπρο δεν είναι καθόλου σημαντική. Τελικώς, η ευρωπαϊκή Τουρκία και η ευρωπαϊκή Κύπρος θα καταλήξουν στις σωστές τους θέσεις. Αρκεί η δομή της Τουρκίας να εσωτερικεύει αυτόν τον «ευρωπαϊσμό».

Eşref Çetinel, εφημερίδα *Halkın Sesi*, 13 Δεκεμβρίου 1999.

1. Πώς περιγράφονται οι σχέσεις μεταξύ της Κύπρου και της Τουρκίας στις δύο πηγές; Ποιες είναι οι διαφορές;

2. Βρείτε ιστορικές αναφορές στη δεύτερη πηγή και ταυτοποιήστε τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται ο συγγραφέας. Βασιζόμενοι σε αυτή τη γνώση, εξηγήστε πώς η ιστορία χρησιμοποιείται ως πολιτικό επιχείρημα.

Γ-5. Η άρση περιορισμών διέλευσης στη διχοτομημένη Κύπρο, 2003

Μεταξύ 1974 και 2003, ήταν αδύνατο για τους ανθρώπους στην Κύπρο να επισκεφτούν την άλλη πλευρά και να συναντηθούν μεταξύ τους. Τον Απρίλιο του 2003 η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή ηγεσία αποφάσισαν να άρουν τους περιορισμούς σε συγκεκριμένα οδοφράγματα, επιτρέποντας στους ανθρώπους τη διέλευση. Κάποιοι αναλυτές θεώρησαν το γεγονός αποτέλεσμα της πίεσης που άσκησαν οι Τουρκοκύπριοι (με συνεχείς διαδηλώσεις) ενάντια στην πολιτική του Ντενκτάς.

Η μερική άρση των περιορισμών στην ελεύθερη διακίνηση από και προς την «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» στις 23 του Απρίλη εισάγει μια νέα εποχή στη μακρόχρονη και ταραχώδη ιστορία του εθνικού προβλήματος στην Κύπρο. Αυτό το μέτρο ήταν το αποτέλεσμα, κατά κύριο λόγο, της εξέγερσης των τουρκοκυπρίων (Τ/Κ) ενάντια στο καθεστώς Ντενκτάς, καθ' όλη τη διάρκεια του 2002 μέχρι τις αρχές του 2003, που περιέλαβε μαζικά συλλαλητήρια, μαχητικές διαδηλώσεις και απεργίες, χωρίς προηγούμενο στην ιστορία των Τ/Κ. Αυτές οι κινητοποιήσεις άφησαν ξεκρέμαστο το καθεστώς κι έστειλαν στη νέα τουρκική κυβέρνηση Ερντογάν το σαφέστατο μήνυμα ότι «δεν πάει άλλο»!

[…] Ο διακανονισμός του Κυπριακού και η ένταξη στην ΕΕ αντικρύστηκε ως η τελευταία ελπίδα από τις μάζες των Τ/Κ που ταλαιπωρούνται για τρεις δεκαετίες από οικονομική δυσπραγία, απομόνωση και στυγνή καταπίεση.

Ένα μαζικό «φεστιβάλ» συμφιλίωσης

[…] Μέσα σε 15 μέρες 260.000 Ε/Κ και 90.000 Τ/Κ, περίπου το 40% του πληθυσμού, διακινήθηκαν από τα οδοφράγματα!! Ατέλειωτα καραβάνια ανθρώπων ανέμεναν για ώρες στο λιοπύρι, ενώ χιλιάδες κοιμήθηκαν στ' αυτοκίνητά τους για να μπορέσουν να επισκεφτούν, για πρώτη φορά μετά από 29 χρόνια, τα σπίτια ή τα αγαπημένα τους μέρη στην «αντίπερα όχθη».

Το πιο σημαντικό απ' όλα είναι ότι εκεί δεν τους ανέμεναν κάποιοι εχθροί, όπως τους έλεγαν φορτικά οι εθνικιστές στις δύο πλευρές για 3 δεκαετίες, αλλά «απλοί άνθρωποι σαν κι εμάς», που έκαναν το παν για να εκφράσουν τα αισθήματα αγάπης και φιλίας που ένωναν Ε/Κ και Τ/Κ για αιώνες. Άνθρωποι που φύλαξαν φωτογραφίες και άλλα προσφιλή αντικείμενα των κατόχων των σπιτιών για να τους τα παραδώσουν 29 χρόνια μετά.

Ο μύθος για την πατροπαράδοτη έχθρα Ελλήνων και Τούρκων, που βόλεψε τις αστικές τάξεις για μια ολόκληρη εποχή, κατέρρευσε μέσα σε λίγες μέρες. Η έστω περιορισμένη ελεύθερη διακίνηση μετατράπηκε σ' ένα μαζικό «φεστιβάλ» συμφιλίωσης.

Αμήχανοι θεατές οι πολιτικοί

Το σοκ δεν ήταν μικρότερο για την Ε/Κ πολιτική ηγεσία.

Άλλοι παρέμειναν αμήχανοι θεατές των εξελίξεων, ενώ πολλοί προσπάθησαν με μισόλογα να αποθαρρύνουν τη διακίνηση των Ε/Κ, με τη δικαιολογία ότι η επίδειξη διαβατηρίων συνιστά αναγνώριση του Κράτους Ντενκτάς,

η διακίνηση προσφέρει στο «Ψευδοκράτος» οικονομική ενίσχυση, δεν μπορεί η κυβέρνηση να εγγυηθεί την ασφάλεια των διακινουμένων, κ.ο.κ.

Ο κόσμος αψήφησε τους «πολιτικούς» και ψήφισε «με τα πόδια», τα αυτοκίνητα, τα ποδήλατα! Το αίσθημα που κυριάρχησε ήταν: Οι «πολιτικοί» στάθηκαν ανίκανοι, όχι μόνο να επιλύσουν το εθνικό πρόβλημα, αλλά να βρουν έναν τρόπο έστω να επισκεπτόμαστε τα χωριά και τις πόλεις μας. Αν οι συνεχείς συνομιλίες και επαφές των «πολιτικών» μεταξύ τους δεν συνιστά αναγνώριση και προδοσία, γιατί να είναι προδότες οι απλοί άνθρωποι που επισκέπτονται τα αγαπημένα τους μέρη στο βορρά;

Μιχαήλ Δώρος, «Κύπρος: Η εξέγερση των Τ/Κ άνοιξε τα οδοφράγματα», 20/5/2003, http://www.xekinima.org/arthra/view/article/kypros-h-eksegersi-ton-tk-anoikse-ta-odofragmata, ανάκτηση στις 19.01.2016.

1. Γιατί, παρά την αρνητική στάση των ηγετών, τόσο πολλοί άνθρωποι απ' τις δύο πλευρές αποφάσισαν να περάσουν τα σύνορα και να επισκεφτούν τους τόπους καταγωγής τους; Ποιο κίνητρο ήταν τόσο ισχυρό για να τους οδηγήσει στη μετακίνηση στα εδάφη των «άλλων»; Γιατί αυτές οι επισκέψεις θεωρήθηκαν «προδοσία» από τους εθνικιστές πολιτικούς και των δύο πλευρών; Πώς αντιλαμβάνεστε τον τίτλο «Αμήχανοι θεατές οι πολιτικοί»;

2. Φανταστείτε ότι είστε κάποιος που περιμένει να διασχίσει τα σύνορα. Περιγράψτε τα συναισθήματα και τις προσδοκίες σας. Τι φοβάστε και τι ελπίζετε ότι θα βρείτε στην άλλη πλευρά; Γράψτε τα βασικά σημεία των σκέψεών σας και επιλέξτε να είστε είτε Ελληνοκύπριος είτε Τουρκοκύπριος. Συγκρίνετε και συζητήστε. Κατόπιν γράψτε τι βρήκατε και περιγράψτε πώς αισθάνεστε (δείτε επίσης τα άλλα κεφάλαια για την Κύπρο στον πρώτο τόμο).

Γ-6. Το δημοψήφισμα για το Σχέδιο Αννάν – 2004

Μεταξύ Δεκεμβρίου 1999 και Νοεμβρίου 2002, ο Κόφι Αννάν ξεκίνησε προπαρασκευαστικές συνομιλίες για την επίλυση του Κυπριακού. Οι διαπραγματεύσεις έλαβαν χώρα μεταξύ 2002 και 2004. Ο Αννάν παρουσίασε πέντε εκδοχές του σχεδίου του για μια «Ενωμένη Δημοκρατία της Κύπρου». Το Δεύτερο και Τρίτο Σχέδιο απορρίφθηκαν τον Δεκέμβριο του 2002 και τον Μάρτιο του 2003 από τον τότε εκλεγμένο ηγέτη των Τουρκοκυπρίων, Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος τα απέρριψε βασιζόμενος θεωρητικά στη βούληση της κοινότητάς του, η οποία όμως στην πραγματικότητα τα είχε υποστηρίξει, και στην πράξη με την κάλυψη της τουρκικής κυβέρνησης. Ήταν αμέσως μετά τη δεύτερη απόρριψη τον Απρίλιο του 2003 που άνοιξε η Πράσινη Γραμμή (πβ. Βιβλίο Εργασίας 2, Δ-27, εικ. 30). Μετά από επιπρόσθετες τροποποιήσεις από τα Ηνωμένα Έθνη, η Πέμπτη Εκδοχή του Σχεδίου Αννάν τέθηκε ως βάση ενός δημοψηφίσματος τον Απρίλιο του 2004, και –με την υποστήριξη της τουρκικής κυβέρνησης– έγινε δεκτή από το 64,91% των Τουρκοκυπρίων αλλά απορρίφθηκε από το 75,83% των Ελληνοκυπρίων. Μια βδομάδα μετά το δημοψήφισμα, η Δημοκρατία της Κύπρου εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση και όλοι της οι πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των Τουρκοκυπρίων, έγιναν πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρ' όλα αυτά, το ευρωπαϊκό κεκτημένο δεν εφαρμοζόταν στην περιοχή που βρισκόταν εκτός του ελέγχου της κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Η αρνητική ψήφος για το Σχέδιο Αννάν εορτάστηκε από τους Ελληνοκυπρίους ως η «επιβίωση της Δημοκρατίας της Κύπρου»

Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 25 Απριλίου 2004.

Πώς θα περιγράφατε τη στάση του σκιτσογράφου αναφορικά με τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος – είναι θετική ή αρνητική; Γιατί η γυναικεία μορφή κρατάει τη σημαία της Κύπρου; Τι υποδηλώνει αυτό το σκίτσο; Πιστεύετε ότι αυτό το σκίτσο αντιπροσωπεύει τις απόψεις και των δύο πλευρών; Βρίσκετε αντιφάσεις στον τρόπο με τον οποίο η φιγούρα αναπαρίσταται και με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, ειδικά όσον αφορά τους Ελληνοκυπρίους; Επιχειρηματολογήστε.

Γ.2. ΤΟ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν η πρώτη που επενέβη στον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία. Στη διάρκεια του πολέμου στη Σλοβενία, η αποκαλούμενη Τρόικα ήταν στο Ζάγκρεμπ στις 28 και 29 Ιουνίου 1991 και έκλεισε συμφωνία κατάπαυσης πυρός και τρίμηνη αναστολή του πολέμου για τη σλοβενική ανεξαρτησία, αλλά ο πόλεμος συνεχίστηκε καθώς ο στρατός δεν συμμορφώθηκε με τη συμφωνία, και έτσι η κατάπαυση δεν εφαρμόστηκε παρά μόνο στις 3 Ιουλίου. Στις 7 Ιουλίου, εκπρόσωποι από τη Σλοβενία, την Κροατία, την Ομοσπονδιακή (Γιουγκοσλαβική) Κυβέρνηση και την Τρόικα συμφώνησαν στο Μπριούνι ότι η σλοβενική αστυνομία θα παρακολουθούσε τα σύνορα της Σλοβενίας, ότι τα έσοδα των τελωνειακών δασμών θα εισπράττονταν από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, ότι η κατάσταση στα σύνορα θα επανερχόταν στην κατάσταση προ της 25 Ιουνίου (ήταν ασαφές πώς), ότι οι σλοβενικές μονάδες θα άνοιγαν τους στρατώνες επιτρέποντας την απόσυρση του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (JNA) ο οποίος θα σταματούσε τις επιθέσεις, ότι η εδαφική δύναμη άμυνας θα αποσυρόταν, όλοι οι κρατούμενοι θα αποφυλακίζονταν και ότι η Σλοβενία θα πάγωνε όλα τα μέτρα που σχετίζονταν με την ανεξαρτησία της για τρεις μήνες. Αυτή ήταν η μόνη επιτυχημένη διπλωματική παρέμβαση. Ακολουθώντας την κλιμάκωση του πολέμου στην Κροατία το καλοκαίρι του 1991, οι πρόεδροι των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών, η Ομοσπονδιακή Προεδρία και η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Τρόικας και την ηγεσία του Χανς βαν ντεν Μπροκ, υπέγραψαν συμφωνία κατάπαυσης πυρός προκειμένου να επεκταθούν οι δραστηριότητες των παρατηρητών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κροατία και να ξεκινήσει ένα Συνέδριο για τη Γιουγκοσλαβία στη Χάγη.

Γ.2.1. Διεθνής στρατιωτική επέμβαση

Γ-7. Παρατηρητές του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) στη Σλοβενία

Μουσείο Σύγχρονης Ιστορίας, Λιουμπλιάνα.

Ακολουθώντας την εφαρμογή της Συμφωνίας Μπριούνι που διακήρυττε την τρίμηνη αναστολή της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας προκειμένου να διευκολυνθεί η κατάπαυση πυρός μεταξύ των σλοβενικών ένοπλων δυνάμεων και του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (JNA), ομάδα Ολλανδών διεθνών παρατηρητών ήρθε στη Σλοβενία για σύντομο διάστημα, με εντολή του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), που εγκρίθηκε στις 5 Ιουλίου 1991. Παρόλο που ο JNA προσπάθησε να αποτρέψει την έλευσή τους, οι παρατηρητές τελικώς μπόρεσαν να επισκεφθούν χωρίς προσκόμματα τους στρατώνες της Σλοβενικής Εδαφικής Άμυνας και αστυνομικά τμήματα.

Γ-8. UNPROFOR: Η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών

UNPROFOR, η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, ή αλλιώς «Κυανόκρανοι», όπως είναι ευρέως γνωστοί, ήταν μια ειρηνευτική δύναμη την περίοδο των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας στα εδάφη της πρώην Γιουγκοσλαβίας (1992-2001). Δημιουργήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών τον Φεβρουάριο του 1992. Μεταξύ 1992 και 1995 δραστηριοποιήθηκε στην Κροατία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (BiH). Η UNPROFOR εγκαταστάθηκε τον Δεκέμβριο του 1992 στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας προκειμένου να προστατεύσει το έδαφος που συνόρευε με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την Αλβανία. Μεταξύ Μαρτίου 1995 και Φεβρουαρίου 1999, η ειρηνευτική δύναμη έδρασε ως Δύναμη Πρόληψης των Ηνωμένων Εθνών (UNPREDEP) με καθήκον την προστασία της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Τον Νοέμβριο του 1995, μετά τη Συμφωνία του Ντέιτον, η αποστολή των Κυανόκρανων ήταν στο μεγαλύτερο μέρος της μειωμένη.

α. Οι Κυανόκρανοι – για την προστασία των πολιτών

Το 1994, η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR) στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη εκτέθηκε σε πολλές σερβικές επιθέσεις και ενεπλάκη σε διάφορες στρατιωτικές μάχες και επιχειρήσεις. Η μεγαλύτερη αποτυχία της ήταν η αδυναμία να προστατεύσει τις αποκαλούμενες «ασφαλείς περιοχές» που βρίσκονταν υπό συνεχείς σερβικές επιθέσεις. Για παράδειγμα, όταν το ΝΑΤΟ αντέδρασε στους σερβικούς βομβαρδισμούς της ζώνης ασφαλείας Γκοράζντε, οι Σέρβοι αιχμαλώτισαν Κυανόκρανους και τους χρησιμοποίησαν ως ανθρώπινη ασπίδα. Η «ασφαλής περιοχή» και η ζώνη «απαγόρευσης πτήσεων» στο Μπίχατς ήταν εκτεθειμένες σε σερβικές επιθέσεις στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν βόμβες διασποράς και ναπάλμ, ενώ η βία των σερβικών δυνάμεων προκάλεσε μαζική έξοδο του πληθυσμού. Επιπρόσθετες αεροπορικές επιδρομές του ΝΑΤΟ αποδείχθηκαν άκαρπες καθώς οι Σέρβοι αιχμαλώτισαν Κυανόκρανους ξανά και κατ' αυτόν τον τρόπο εμπόδισαν την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Η προστασία των «ασφαλών περιοχών» στην Τούζλα ήταν επίσης αναποτελεσματική. Τον Μάιο του 1995, μετά τις αεροπορικές επιδρομές του ΝΑΤΟ στο Πάλε, οι Σέρβοι συνέλαβαν 400 μέλη της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών και αιχμαλώτισαν ακόμη 12 στη στρατιωτική θέση παρατήρησης των Ηνωμένων Εθνών στη γέφυρα Βαρμπανιά. Στη διάρκεια της μάχης που ακολούθησε, Γάλλοι Κυανόκρανοι σκότωσαν τέσσερις Σέρβους και συνέλαβαν μερικούς άλλους. Παρ' όλα αυτά, η σερβική πλευρά τούς εξανάγκασε να απολογηθούν γι' αυτό, επειδή είχε αιχμαλωτίσει Γάλλους ομήρους. Η πιο σοβαρή κριτική προς τους Κυανόκρανους ασκήθηκε μετά την πτώση της Σρεμπρένιτσα και την επακόλουθη γενοκτονία. Τα Ηνωμένα Έθνη είχαν χαρακτηρίσει τη Σρεμπρένιτσα ως «ασφαλή ζώνη» τον Απρίλιο του 1993. Η επίθεση πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1995 από τον στρατό της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας υπό τις διαταγές του Ράτκο Μλάντιτς και παραστρατιωτικών μονάδων από τη Σερβία, ενώ η ολλανδική στρατιωτική μονάδα των Κυανόκρανων απέτυχε να την προστατεύσει. Ακολούθησε η δολοφονία περισσότερων από 8.000 Μουσουλμάνων ανδρών και αγοριών.

→

ΟΙ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΡΧΟΝΤΑΙ
ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΙΚΟΔΕΣΠΟΤΕΣ

[…] μόνο ανώτατοι αξιωματούχοι θα επιτρέπεται να έρχονται με τις οικογένειές τους (οι γυναίκες τους θα είναι τρόπον τινά εμπροσθοφυλακή), όπως μας ενημερώνουν τα μέσα ενημέρωσης εδώ και αρκετό καιρό. Έτσι, η γυναίκα του συνταγματάρχη Ουίλσον, η οποία βρίσκεται στο Ισραήλ στη διάρκεια της υπηρεσίας του, τον επισκέφθηκε στο Βελιγράδι. Οι πιο «συνηθισμένοι» Κυανόκρανοι θα έχουν έξι μέρες άδεια κάθε μήνα, τις οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν προκειμένου να ταξιδέψουν στις χώρες τους ή να επισκεφθούν τις οικογένειές τους.

Η πειθαρχία είναι πολύ αυστηρή για όλα τα μέλη των ειρηνευτικών δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους αυστηρούς κανόνες του διεθνούς οργανισμού. Ωστόσο, υπάρχει η «εθνική πολιτική» που διαφέρει από απόσπασμα σε απόσπασμα και εξαρτάται από τη χώρα καταγωγής. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένα ζητήματα βρίσκονται στη διακριτική ευχέρεια των διοικητών των εθνικών μονάδων, συμπεριλαμβανομένου και του «ζητήματος της αγάπης». Κάποια εθνικά σώματα δυνάμεων επιτρέπουν στους στρατιώτες να έχουν τη συντροφιά των γυναικών, καθώς και να ερωτεύονται και να παντρεύονται ντόπιες, ενώ άλλα το απαγορεύουν αυστηρά. Παρ' όλα αυτά, όλα τα εθνικά σώματα δυνάμεων απαγορεύ-

ουν το ποτό στη διάρκεια του καθήκοντος, το λαθρεμπόριο και τη μαύρη αγορά, καθώς και την επαναπώληση αγαθών…

Ωστόσο, η επικοινωνία με τους κατοίκους είναι ευπρόσδεκτη, το ίδιο και η σύνδεση μαζί τους όσο το δυνατόν περισσότερο, καθώς και οι αγορές στα καταστήματα… Είναι γνωστό ότι τα ειρηνευτικά σώματα ξοδεύουν λεφτά και το ένα τέταρτο του προδιαγεγραμμένου προϋπολογισμού της ειρηνευτικής αποστολής (περίπου 175 εκατομμύρια δολάρια) προορίζεται για τους μισθούς τους. Σύμφωνα με την εμπειρία από προηγούμενες αποστολές, στο τέλος η χώρα που τους υποδέχεται αποκομίζει κέρδη από οικονομικές δραστηριότητες μικρής και μεγάλης κλίμακας καθώς και από τις καθημερινές καταναλωτικές συνήθειες των ειρηνευτικών σωμάτων. Φυσικά, εάν οι οικοδεσπότες γνωρίζουν πώς […]

Oslobodenje, 28.02.1992, σελ. 5.

Τι αντιπροσωπεύει το ακρωνύμιο UNPROFOR; Ποιος ήταν ο κύριος σκοπός της UNPROFOR; Τι είδους πληροφορίες σάς δίνει αυτή η πηγή για τη σύνθεση των ειρηνευτικών δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών; Ποιες είναι οι «εθνικές μονάδες»; Γιατί εξαρτώνται οι κανόνες συμπεριφοράς των στρατιωτών από τη χώρα καταγωγής της κάθε μονάδας; Τι προσδοκίες είχε ο τοπικός πληθυσμός από τις ειρηνευτικές δυνάμεις έτσι όπως παρουσιάστηκαν στις εφημερίδες, ανεξάρτητα από την πρωταρχική τους αποστολή;

β. Μια γελοιογραφία για τους Κυανόκρανους

Oslobodenje, έτος XLIX, τεύχος 15694, Σαράγιεβο, 28.02.1992, σελ. 5.

γ. «Γενική καθαριότητα» από τα Ηνωμένα Έθνη

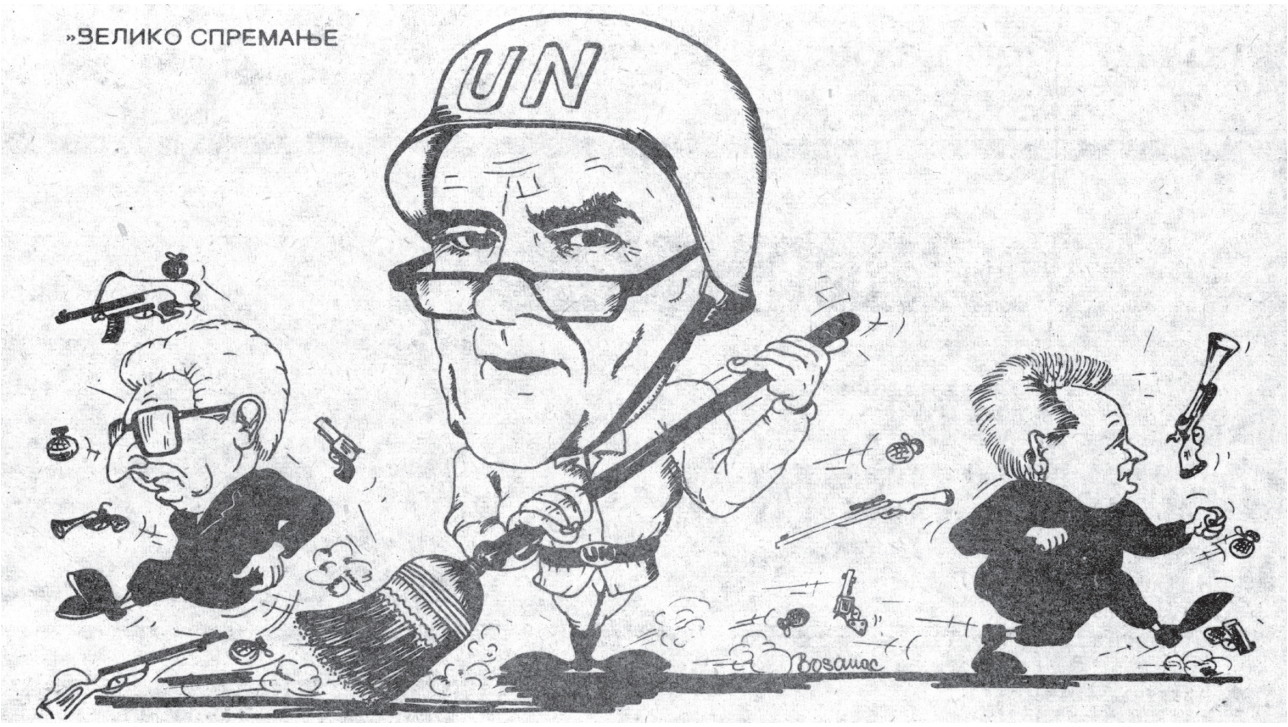

Oslobodenje, έτος XLIX, τεύχος 15683, Σαράγιεβο,17.02.1992, σελ. 2.

Περιγράψτε τη γελοιογραφία: ποιοι είναι οι δύο άνδρες εκατέρωθεν της κεντρικής μορφής; Ερμηνεύστε την προοπτική του συγγραφέα (έχοντας στο μυαλό ότι το σκίτσο δημοσιεύτηκε σε μια βοσνιακή εφημερίδα: η πολιτική κατάσταση στη Βοσνία εκείνο το διάστημα ήταν τεταμένη, αλλά ακόμα δεν είχε ξεκινήσει ο πόλεμος). Πιστεύετε ότι οι σκιτσογράφοι από την Κροατία ή τη Σερβία θα παρουσίαζαν το ζήτημα με τον ίδιο τρόπο; Αξιοποιήστε τις γνώσεις σας για τα γεγονότα για να απαντήσετε.

δ. Η εμπειρία του βοσνιακού πληθυσμού σχετικά με την Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR) και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR)

Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη η Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR) αρχικά προστάτευσε το αεροδρόμιο του Σαράγιεβο και συνόδευσε με επιτυχία ανθρωπιστικές εφοδιοπομπές (μεταξύ Ιουλίου 1992 και Ιανουαρίου 1993 περίπου 2.500 αεροσκάφη προσγειώθηκαν στο Σαράγιεβο, φέρνοντας περίπου 28 τόνους ανθρωπιστικής βοήθειας). Από το 1993, προστάτευσε την ασφαλή ζώνη στη Σρεμπρένιτσα και κατόπιν άλλες περιοχές (Σαράγιεβο, Γκοράζντε, Ζέπα, Τούζλα, Μπίχατς). Την τελευταία περίοδο (από τον Φεβρουάριο του 1994 και μετέπειτα) επιτήρησε την εκεχειρία μεταξύ Κροατών και Βοσνίων, που κατέληξε στην εγκαθίδρυση της Κροατομουσουλμανικής Ομοσπονδίας. Επέβλεψε επίσης κάποια από τα συνοριακά περάσματα που αποτελούσαν σημεία εισόδου στην Ομοσπονδία. Χρησιμοποιώντας αεροπλανοφόρα, οι Ειρηνευτικές Δυνάμεις επέβλεψαν επίσης τις αποκαλούμενες ζώνες απαγόρευσης πτήσεων (Επιχείρηση Άρνησης Πτήσεων). Πολεμικά αεροπλανοφόρα του ΝΑΤΟ, τα οποία συντόνιζαν οι επίγειες δυνάμεις της UNPROFOR, κατέρριψαν αρκετά σερβικά αεροσκάφη.

Ποια ήταν η εμπειρία σου με την UNPROFOR (Ειρηνευτική Δύναμη Ηνωμένων Εθνών) και την UNHCR (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες);

– Είχα επαφές με την UNPROFOR στο όρος Ίγκμαν, ήμασταν μαζί στην πρώτη γραμμή. Καθόμασταν και πίναμε μαζί, μας έδιναν καφέ, σοκολάτες και κρασί· […]

– Δεν είχα επαφές με την UNPROFOR και την UNHCR, αλλά νομίζω ότι δεν είχαν αντιληφθεί τι γινόταν – ποιος επιτίθετο και ποιος υπεράσπιζε την πόλη·

– Πουλούσα πετρέλαιο κίνησης στη μαύρη αγορά με την UNPROFOR· […]

– Περιστασιακά αγόραζα κάτι από αυτούς, αλλά ήταν όλα πολύ ακριβά· […]

– Μια φορά κάθισα με έναν Πολωνό, ήταν μέλος της Λεγεώνας των Ξένων. Πιστεύω ότι ήταν πιο εξαθλιωμένοι από εμάς·

– Τους μισούσα· […]

– Η εμπειρία μου από την UNPROFOR είναι καλή. Επιβίωσα χάρη σε αυτούς, καθώς ο άντρας μου και η κόρη μου δούλευαν γι' αυτούς·

– Μια φορά είδα στρατιώτες της UNPROFOR να δίνουν γλυκά και σοκολάτες σε παιδιά μπροστά από το κτίριο του RTV.

– Σε διάφορες περιστάσεις έφερναν φαγητό και φάρμακα στο νοσοκομείο. Ήταν καλοί· […]

– Ποτέ δεν τους συμπάθησα, παρόλο που δεν είχα επαφές μαζί τους· […]

– Αυτοί οι οργανισμοί ήταν γεμάτοι εχθρούς μας που εργάζονταν για το συμφέρον τους·

– Κλέφτες δούλευαν στην UNPROFOR και την UNHCR·

– Ναι, είχα επαφές με Γάλλους στρατιώτες από την UNPROFOR, στους οποίους πουλούσα διάφορα πράγματα·

– Δεν είχα προσωπική εμπειρία, παρόλο που συχνά έβλεπα κορίτσια να συγκεντρώνονται τα βράδια μπροστά απ' τη βάση του UNPROFOR· […]

– Δεν είχα προσωπική εμπειρία, παρά μόνο με τα οχήματά τους τα οποία λήστευα το βράδυ για να πάρω πετρέλαιο κίνησης και βενζίνη.

Ερωτηματολόγιο επιβίωσης – Η πολιορκία του Σαράγιεβο 1992- 1996, FAMA, Σαράγιεβο 2000, σελ. 834-1029.

Λαμβάνοντας υπόψη τις πηγές Γ-8 α, β, γ προσπαθήστε να περιγράψετε τα καθήκοντα των διεθνών δυνάμεων και τους κινδύνους της παρουσίας τους στις περιοχές των συγκρούσεων (υπέρ και κατά). Διαβάστε την πηγή Γ-8δ στην οποία παρατίθενται αποσπάσματα από τις προσωπικές εμπειρίες Βοσνίων και εκφράζονται διάφορες απόψεις. Τι είδους συμπεριφορές των «Κυανόκρανων» στρατιωτών ανιχνεύετε;

Παράταξη των δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στην Κροατία

Καθήκον της UNPROFOR στην Κροατία ήταν να επιβλέπει την κατάπαυση πυρός και να προστατεύει τις αποστρατικοποιημένες ζώνες (τις Προστατευόμενες Ζώνες των Ηνωμένων Εθνών) που καθορίστηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη κυρίως στις κατοικημένες από Σέρβους περιοχές. Η αποστολή τότε επεκτάθηκε στις αποκαλούμενες «ροζ ζώνες», στα συνοριακά περάσματα και στην αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη στη μικρή χερσόνησο του Πρεβλάκα κοντά στο Ντουμπρόβνικ. Επιπρόσθετα, προστάτευαν τη στρατηγικά σημαντική γέφυρα στη Μασλενίτσα, που χώριζε την Κροατία στα δύο και ήταν υπό την επίβλεψη των Σέρβων από τα τοπικά όρη. Όταν οι κροατικές αρχές θέλησαν να ανοίξουν και πάλι τη γέφυρα το 1993, οι Σέρβοι την κατεδάφισαν, και με αυτόν τον τρόπο η αποστολή της UNPROFOR ήταν ανεπιτυχής. Οι Κυανόκρανοι ανέλαβαν μια νέα αποστολή το 1994 με το όνομα Επιχείρηση Αποκατάστασης της Εμπιστοσύνης των Ηνωμένων Εθνών στην Κροατία (UNCRO), επιβλέποντας την κατάπαυση πυρός μεταξύ των κροατικών αρχών και της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα. Η αποστολή ολοκληρώθηκε στις αρχές του 1996: η Κροατική στρατιωτική επιχείρηση Ολούγια (Θύελλα) πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1995 και οδήγησε στην κατάλυση της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα καταλήγοντας σε μαζική έξοδο του σερβικού πληθυσμού.

Συγκρίνετε τον χάρτη με εκείνον που απεικονίζει την εθνοτική σύνθεση της Γιουγκοσλαβίας (σελ. 45) και τον χάρτη των περιοχών που επηρεάστηκαν από τον πόλεμο (σελ. 50).

Γ-9. Στρατεύματα του NATO στο Κόσοβο μετά τη Συμφωνία του Κουμάνοβο, 1999

Μετά από τρεις μήνες βομβαρδισμών του NATO και συνεχείς δράσεις από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσόβου (UÇK), ο γιουγκοσλαβικός στρατός υποχρεώθηκε να υπογράψει συνθήκη αποχώρησης από το Κόσοβο, στο Κουμάνοβο στις 9 Ιουνίου 1999. Μονάδες του NATO (KFOR) εισήλθαν στο Κόσοβο τον ίδιο μήνα και παρέμειναν εκεί έκτοτε (αν και μειώθηκαν οι δυνάμεις τους σε περίπου 4.000 μέλη). Μετά τον πόλεμο, ωστόσο, τα Ηνωμένα Έθνη εγκαθίδρυσαν την Αποστολή Προσωρινής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κόσοβο (UNMIK) με κυβερνητικές δικαιοδοσίες. Μέχρι σήμερα η Αποστολή διατηρεί συμβολική παρουσία, παρόλο που έχασε τον ηγετικό της ρόλο όταν το Κόσοβο διακήρυξε την ανεξαρτησία του το 2008.

Υπογραφή της Συμφωνίας του Κουμάνοβο μεταξύ της Διεθνούς Δύναμης Αρωγής για την Ασφάλεια – KFOR και της γιουγκοσλαβικής και σερβικής κυβέρνησης

Υπηρεσία Κρατικών Αρχείων Κοσόβου, Πρακτορείο Τύπου.

Γ.2.2. Διαπραγματεύσεις και συνθήκες ειρήνης

Μετά την κλιμάκωση του πολέμου στην Κροατία το καλοκαίρι του 1991, υπογράφτηκε συνθήκη κατάπαυσης πυρός και ξεκίνησε Συνδιάσκεψη Ειρήνης για τη Γιουγκοσλαβία στη Χάγη, υπό την προεδρία του λόρδου Πίτερ Κάρρινγκτον. Στην πρώτη συνάντηση εγκρίθηκε μια διακήρυξη ειρήνης και διαπραγματεύσεων στη Γιουγκοσλαβία, καθώς και η απόφαση να εγκαθιδρυθεί μια επιτροπή διαιτησίας («η Επιτροπή Μπαντεντέρ»). Στις 25 Σεπτεμβρίου 1991, συζητήθηκε η κρίση στη Γιουγκοσλαβία για πρώτη φορά στο Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών και εγκρίθηκε το Ψήφισμα 713. Αυτό καλούσε όλες τις πλευρές να σεβαστούν τη συνθήκη εκεχειρίας και επέβαλλε εμπάργκο όπλων στη Γιουγκοσλαβία, που επηρέασε όλους τους μουσουλμάνους κατά τον πόλεμο στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στις 8 Δεκεμβρίου, η επιτροπή διαιτησίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εκτίμησε ότι η Γιουγκοσλαβία βρισκόταν σε διαδικασία διάλυσης, που σήμαινε ότι το ζήτημα δεν συμπεριλάμβανε την απόσχιση και συνεπώς το πρόβλημα της διαδοχής θα επιλυόταν σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου.

Πολυάριθμα ειρηνευτικά σχέδια εκπονήθηκαν για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Τον Ιανουάριο του 1993, η διεθνής κοινότητα ετοίμασε το προσχέδιο του πρώτου ειρηνευτικού σχεδίου, το αποκαλούμενο Σχέδιο Βανς Όουεν (από το όνομα του διαπραγματευτή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ντέιβιντ Όουεν και του διαμεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών Σάιρους Βανς), που προέβλεπε δέκα εθνικά ημιαυτόνομα καντόνια και ένα ξεχωριστό καντόνι για το Σαράγιεβο. Το σχέδιο απορρίφθηκε από τους Σερβοβόσνιους. Το Σχέδιο Όουεν-Στόλτενμπεργκ (από το όνομα του Θόρβαλντ Στόλτενμπεργκ, διάδοχο του Βανς) τον Μάρτιο του 1994 προέβλεπε τη σύνθεση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ως συνομοσπονδίας από τρεις εθνοτικές μονάδες. Αυτό το σχέδιο απορρίφθηκε και πάλι από τους Σερβοβόσνιους ενώ οι Μουσουλμάνοι και οι Κροάτες εγκαθίδρυσαν τη Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία. Ένα νέο ειρηνευτικό σχέδιο αναπτύχθηκε από την Ομάδα Διεθνών Επαφών. Την άνοιξη του 1995, ξεκίνησαν νέες διαπραγματεύσεις και μέχρι το καλοκαίρι είχε αναλάβει ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ. Η Συμφωνία του Ντέιτον εγκρίθηκε στις 21 Νοεμβρίου σε μια στρατιωτική βάση στο Ντέιτον του Οχάιο και υπεγράφη στις 14 Δεκεμβρίου στο Μέγαρο των Ηλυσίων στο Παρίσι. Αποτελούσε επίσης τη βάση για μια συμφωνία μεταξύ του Τούτζμαν και του Μιλόσεβιτς, που αφορούσε στην ειρηνική επανένταξη της Ανατολικής Σλαβονίας, της Μπαράνια και του Δυτικού Σρεμ στην Κροατία (την αποκαλούμενη Συμφωνία Ερντούτ του Νοεμβρίου 1995), που θα εξασφάλιζε τα δικαιώματα της σερβικής μειονότητας.

Γ-10. Η Επιτροπή Μπαντεντέρ, 1991

Η Επιτροπή Διαιτησίας, ή Επιτροπή Μπαντεντέρ, δημιουργήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 1991 υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Ειρήνης για τη Γιουγκοσλαβία. Αποτελείτο από πέντε δικαστές του Συνταγματικού Δικαστηρίου: τον Ρόμαν Χέρτσογκ (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας), τον Άλντο Κορασανίτι (Ιταλία), τον Φρανθίσκο Τόμας Ι Βαλιέντε (Ισπανία), την Ιρέν Πέτρι (Βέλγιο) και τον Ρομπέρ Μπαντεντέρ (Γαλλία). Ο τελευταίος διορίστηκε Πρόεδρος της Επιτροπής που πήρε το όνομά του στα έγγραφα και στον Τύπο. Υποτίθεται ότι θα ξεκαθάριζε τις νομικές πλευρές του προβλήματος που αντιμετώπισε το Συμβούλιο Ειρήνης στις εργασίες του. Προβλέφθηκε και σχηματίστηκε ως κομμάτι της διαδικασίας πολιτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών της Γιουγκοσλαβίας και, με αυτή τη λειτουργία, η Επιτροπή ήταν ένα σώμα που εμφανίστηκε πρώτη φορά στη διεθνή πολιτική και νομική σκηνή. Η Επιτροπή κατέληξε ότι η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) έπαψε να υφίσταται, ότι κανένα από τα νεότευκτα κράτη δεν ήταν ο διάδοχός της και ότι σύνορα της χώρας θα θεωρούνταν τα σύνορα των νεότευκτων κρατών που δεν μπορούσαν να αλλάξουν με τη χρήση βίας.

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ
Έκτακτη συνάντηση της Επιτροπής Οικονομικής Πολιτικής, Βρυξέλλες, 16 Δεκεμβρίου 1991

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη της συζήτησαν για την κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία εν όψει των οδηγιών για την αναγνώριση των νέων κρατών στην Ανατολική Ευρώπη και στη Σοβιετική Ένωση. Υιοθέτησαν μια κοινή θέση όσον αφορά την αναγνώριση των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. Σε σχέση με αυτό συμφώνησαν τα παρακάτω:

Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της συμφωνούν να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία όλων των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών που πληρούν τις παρακάτω προϋποθέσεις. Η απόφαση θα τεθεί εν ισχύ στις 15 Ιανουαρίου 1992. Συνεπώς καλούν όλες τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες να δηλώσουν μέχρι τις 23 Δεκεμβρίου εάν: – επιθυμούν να αναγνωριστούν ως ανεξάρτητα κράτη· […] – δέχονται τις διατάξεις που κατατίθενται στο προσχέδιο της σύμβασης – ειδικά εκείνες στο Κεφάλαιο Β για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των εθνικών ή εθνοτικών ομάδων – υπό εξέταση από το Συνέδριο για τη Γιουγκοσλαβία· […]

Οι αιτήσεις των Δημοκρατιών που θα ανταποκριθούν θετικά θα υποβληθούν μέσω της Προεδρίας του Συνεδρίου στην Επιτροπή Διαιτησίας για συμβουλές πριν την ημέρα της εφαρμογής. Στο μεταξύ, η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της ζητούν από τον Γενικό Γραμματέα Ηνωμένων Εθνών και το Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους να εγκαθιδρύσουν αποτελεσματική κατάπαυση πυρός και να προωθήσουν ένα ειρηνικό και διαπραγματευτικό αποτέλεσμα στη σύγκρουση. […]

Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ζητούν επίσης από τη Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία να δεσμευτεί πριν από την αναγνώριση, ότι θα εγκρίνει συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις εξασφαλίζοντας ότι δεν έχει εδαφικές βλέψεις προς το γειτονικό κράτος, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης κάποιου θρησκευτικού δόγματος που θα υπονοούσε εδαφικές διεκδικήσεις.

Hamill, 2008, άρθρα 143-146.

Γ-11. Μια γελοιογραφία για τον ρόλο του λόρδου Πίτερ Κάρρινγκτον

Ο λόρδος Πίτερ Κάρρινγκτον ήταν ο πρόεδρος του Συμβουλίου Ειρήνης για τη Γιουγκοσλαβία (Σύνοδος της Χάγης) που ξεκίνησε τις εργασίες του στις 7 Σεπτεμβρίου 1991 στο Παλάτι της Ειρήνης στη Χάγη και συνέχισε μέχρι τις 14 Αυγούστου 1992. Τον Οκτώβριο του 1991, ο Κάρρινγκτον παρουσίασε ένα σχέδιο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σύμφωνα με το οποίο η Γιουγκοσλαβία θα μετατρεπόταν σε χαλαρή ένωση ή συμμαχία ανεξάρτητων Δημοκρατιών· θα υπογράφονταν συμφωνίες για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων και πιθανότατα θα δινόταν ειδικό καθεστώς σε συγκεκριμένες περιοχές, αποκλείοντας κάθε πιθανότητα μονομερών αλλαγών στα σύνορα των Δημοκρατιών. Το σχέδιο απορρίφθηκε από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο και η ειρηνευτική διαδικασία ανεστάλη λόγω του πολέμου στη Βοσνία.

Ο από μηχανής Θεός: Ο λόρδος Πίτερ Κάρρινγκτον και οι πρόεδροι των έξι πρώην γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. *Oslobođenje*, Σαράγιεβο, 9.02.1992, σελ. 1.

Αξιοποιήστε τις γνώσεις σας και ερμηνεύστε τη γελοιογραφία. Πώς θα περιγράφατε τη στάση του σκιτσογράφου: ελπιδοφόρα, ειρωνική, χλευαστική;

Γ-12. «Υπεγράφη η συνθήκη ειρήνης από τον Κάρατζιτς»: Άρθρα μιας ελληνικής εφημερίδας για την υπογραφή του Σχεδίου Βανς-Όουεν στην Αθήνα, Μάιος 1993

Η Αθήνα θεωρούνταν φιλικό έδαφος για τους Σέρβους, και έτσι η διεθνής κοινότητα μπόρεσε να πείσει τον Κάρατζιτς να υπογράψει το ειρηνευτικό σχέδιο που ανέπτυξαν ο διαμεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών Σάιρους Βανς και ο διαπραγματευτής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ντέιβιντ Όουεν. Η υπογραφή της συμφωνίας αντιμετωπίστηκε με ενθουσιασμό από τον ελληνικό Τύπο ως κατόρθωμα του Έλληνα πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, παρά τις επιφυλάξεις της αντιπολίτευσης υπό την ηγεσία του Ανδρέα Παπανδρέου. Ωστόσο, παρόλο που το σχέδιο υπεγράφη από τον Κάρατζιτς, απορρίφθηκε από τη Βουλή της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και λίγες μέρες αργότερα από τους πολίτες της με δημοψήφισμα (96%).

α. Πώς έγινε το πρώτο βήμα

Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Αν. Παπανδρέου με τον ηγέτη των Σέρβων της Βοσνίας κ. Ρ. Κάρατζιτς μετά τη χθεσινή τους συνάντηση στην Εκάλη.

Ανδρέας: Χρειάζονται κι άλλες προσπάθειες

Απομακρύνεται ο κίνδυνος πολέμου στα Βαλκάνια, υπό την προϋπόθεση ότι η Βουλή των Σέρβων της Βοσνίας θα επικυρώσει μεθαύριο τη Συμφωνία για την ειρήνευση στην περιοχή που υπέγραψε ο ηγέτης τους Ράντοβαν Κάρατζιτς, χθες, στην Αθήνα, μετά από την αφόρητη πίεση που του ασκήθηκε υπό την απειλή των βομβαρδισμών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. […]

Έθνος, 3 Μαΐου 1993, σελ. 4.

β. Το παρασκήνιο της συμφωνίας

Ικανοποίηση για τη συμφωνία

Του ΜΑΝΟΛΗ ΚΑΨΗ

χή των Βαλκανίων».

• «Η Ελλάδα, με μια κίνηση, επανακτά το διεθνές της κύρος», δήλωσε από τη μεριά του ο Μιλτιάδης Εβερτ, αποδίδοντας εύσημα στην κυβέρνηση και εντάσσοντας την όλη υπόθεση στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής διαμάχης: «Η Τουρκία», είπε, «έπαιξε με το χαρτί του πολέμου κι έχει χάσει. Η Ελλάδα έπαιξε με το χαρτί της ειρήνης κι έχει κερδίσει». Ο πρώην υπουργός Προεδρίας δεν παρέλειψε, πάντως, να σημειώσει ότι κάθε επιτυχία, όσο και αν είναι σημαντική, έχει ημερομηνία λήξεως: «Το κύρος το εσωτερικό της κυβέρνησης εξαρτάται ασφαλώς κι από αυτή την κίνηση, αλλά εξαρτάται και από άλλα θέματα, οικονομικά, κο-

νουν αποφάσεις με βάση τέτοιες ευαισθησίες».

Ο **Απ. Κακλαμάνης** σημείωσε πως το επιχείρημα της επέκτασης του πολέμου προς τον Νότο — επιχείρημα που χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον το τελευταίο διάστημα από τους υποστηρικτές της άμεσης αναγνώρισης των Σκοπίων — χάνει την αξία του. Αντίθετα, ο **Αν. Πεπονής** εξέφρασε επιφυλάξεις, εκτιμώντας το ρόλο της ελληνικής κυβέρνησης στη συμφωνία των Αθηνών ως αντιστάθμισμα της Δύσης σε πιθανές υποχωρήσεις στο Σκοπιανό.

Από όλες τις πλευρές, πάντως, επισημαινόταν χτες ο εύθραυστος χαρακτήρας της συμφωνίας. «Δεν πρέπει να λησμονείται», είπε ο **Αντώνης Σαμαράς**, «ότι τέτοιες συμφωνίες ειρήνης είναι από

Η απάντηση θα δοθεί από τις προσεχείς αποκαλύψεις... αλλά και από τη βιωσιμότητα της συμφωνίας μεταξύ των αντιμαχομένων πλευρών της Βοσνίας...

• Οπως, άλλωστε, δήλωσε χτες και ο **Γιώργος Γεννηματάς**:

«Το στιλό με το οποίο υπέγραψε ο Κάρατζιτς δεν μπορεί να αποτελέσει άλλοθι της κυβέρνησης για απαράδεκτες καταστάσεις στη χώρα μας».

Αναβαθμισμένο το κύρος της Ελλάδας στα Βαλκάνια

Ο κ. Κων. Μητσοτάκης με τον Σέρβο ηγέτη Σλ. Μιλόσεβιτς.

Μετά από συνεχείς παρασκηνιακές διπλωματικές διαβουλεύσεις, ο κ. Μητσοτάκης, σε μια ύστατη προσπάθεια, φέρεται να είπε στον Κάρατζιτς: «Η ειρήνη είναι πάντοτε καλύτερη από τον πόλεμο. Αναλογίσου, αν φύγεις από την Αθήνα χωρίς να υπογράψεις, η Βοσνία θα γίνει ολοκαύτωμα». Μητσοτάκης και Μιλόσεβιτς έτειναν ταυτοχρόνως στον Κάρατζιτς τα στιλό τους για να υπογράψει. Τότε, ο Κάρατζιτς στράφηκε στον πρόεδρο της Βουλής των Σέρβων της Βοσνίας και τον ρώτησε «εσύ τι λες να κάνω;». Εκείνος, βουτηγμένος στο πένθος καθώς σκοτώθηκε πριν από λίγο καιρό η οικογένειά του από βομβαρδισμό (φοράει ακόμη τη μαύρη γραβάτα του πένθους), του απάντησε «κάνε ό,τι νομίζεις».

Έθνος, 3 Μαΐου 1993, σελ. 5.

Γ-13. Η Συμφωνία της Ουάσινγκτον, 1994

Η Συμφωνία της Ουάσινγκτον ήταν μια ειρηνευτική συμφωνία μεταξύ των εμπόλεμων Κροατών από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και των επίσημων εκπροσώπων της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, που υπογράφτηκε στην Ουάσινγκτον και στη Βιέννη τον Μάρτιο του 1994. Υπογράφτηκε από τον πρωθυπουργό της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Χάρις Σιλάτζιτς, από τον Κροάτη υπουργό Εξωτερικών, Μάτε Γκράνιτς, και τον πρόεδρο της Κροατικής Κοινότητας της Ερζέγ-Βοσνίας, Κρεσιμίρ Ζούμπακ. Η συμφωνία σηματοδότησε το τέλος της σύγκρουσης Κροατών και Μουσουλμάνων Βοσνίων.

Ο Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς και ο Φράνιο Τούτζμαν υπογράφουν τη Συμφωνία στην Ουάσινγκτον

https://www.flickr.com/photos/ciagov/9779477576, ανάκτηση την 1.10.2016.

Γ-14. Το σχέδιο Z-4, 30 Ιανουαρίου 1995

Μια προσπάθεια για ειρηνική επίλυση του πολέμου στην Κροατία αποτελούσε το αποκαλούμενο σχέδιο Z-4 που επεξεργάστηκαν οι πρέσβεις των Ηνωμένων Πολιτειών, της Σοβιετικής Ένωσης, των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σχέδιο εξασφάλισε σε μεγάλο βαθμό την αυτονομία των Σέρβων στην Κράινα αλλά απορρίφθηκε από τη σερβική πλευρά.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΑΪΝΑ
Κεφάλαιο Α Εγκαθίδρυση της Σερβικής Κράινα
Άρθρο Α.1 Σύνορα

1. Θα εγκαθιδρυθεί η αυτόνομη Σερβική Κράινα (στην οποία θα αναφερόμαστε ως «η Κράινα») […]

2. Ανά πάσα στιγμή αφότου η Συμφωνία τεθεί εν ισχύ, τα σύνορα της Κράινα μπορούν να τροποποιηθούν μετά από συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Κροατίας (που θα προβλεφθεί στην κατάλληλη νομοθεσία) και τη νομοθετική εξουσία της Κράινα. Στη διάρκεια έξι μηνών αφότου η Συμφωνία τεθεί εν ισχύ, η Επιτροπή Εφαρμογής […] έχει τη δυνατότητα να τροποποιήσει τα σύνορα σε απόσταση που δεν θα ξεπερνάει τα δύο χιλιόμετρα από την τοποθεσία τους, κατά τον Χάρτη 1 στο Παράρτημα Α, με την προϋπόθεση ότι αυτό γίνεται μετά από συναίνεση και εφόσον έχουν εισακουστεί πρώτα οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων της Δημοκρατίας της Κροατίας και της Κράινα.

3. Δεν θα υπάρξουν συνοριακοί έλεγχοι στα σύνορα μεταξύ της Κράινα και άλλων τοποθεσιών της Δημοκρατίας της Κροατίας.

[…]

Άρθρο Α.4 Γλώσσα

Το Νομοθετικό Σώμα της Κράινα μπορεί να προβλέψει τη χρήση της σερβικής γλώσσας και της κυριλλικής γραφής, με την προϋπόθεση ότι τα συμφέροντα των μειονοτήτων στην Κράινα θα προστατεύονται καταλλήλως σύμφωνα με το Κεφάλαιο ΙΑ΄.

http://www.b92.net/specijal/oluja/index.php?start=0&nav_id=173983, ανάκτηση στις 29.11.2015.

Αναλύστε τα διαφορετικά ειρηνευτικά σχέδια για τη Γιουγκοσλαβία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Γιατί πιστεύετε ότι πολλά από αυτά απέτυχαν;

Η Συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 1995

Η Συμφωνία του Ντέιτον είναι η ειρηνευτική συμφωνία που τερμάτισε τον πόλεμο στη Βοσνία. Υπογράφτηκε στις 21 Νοεμβρίου 1995 από τους προέδρους της Βοσνίας, Κροατίας και Σερβίας στο Ντέιτον του Οχάιο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Διατήρησε τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη ως ενιαίο κράτος που απαρτίζεται από δύο μέρη, την Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία που ελέγχει το 51% της επικράτειας και τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας που ελέγχει το 49% της επικράτειας, με το Σαράγιεβο να παραμένει ως αδιαίρετη πρωτεύουσα. Παρόλο που είναι εξαιρετικά αποκεντρωμένη, η χώρα έχει κεντρική κυβέρνηση, κεντρική τράπεζα και συλλογική προεδρία· κάθε μία από τις δύο ομοσπονδιακές μονάδες έχει τους δικούς της νόμους και πολιτικά σώματα. Η συμφωνία προέβλεπε αφοπλισμό, απόσυρση στρατευμάτων και το δικαίωμα των προσφύγων να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έγινε ουσιαστικά προτεκτοράτο υπό την επίβλεψη της διεθνούς κοινότητας.

Γιατί πιστεύετε ότι άργησαν τόσο πολύ οι αντιμαχόμενες πλευρές να καταλήξουν σε μια συμφωνία ειρήνης; Ποια είναι τα κύρια στοιχεία της Συμφωνίας του Ντέιτον;

Γ-15. Ενδιάμεση συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, 1995

Η Ελλάδα αμφισβήτησε το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» αμέσως μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του κράτους από τη Γιουγκοσλαβία το 1991. Η Ελλάδα αρνήθηκε την αναγνώριση εκτός κι αν η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας παραιτούνταν της χρήσης του ονόματος «Μακεδονία». Στις 6 Ιανουαρίου 1992, προκειμένου να κατευναστούν οι ελληνικές ανησυχίες, η νέα Βουλή της Δημοκρατίας πέρασε δύο τροποποιήσεις στο Σύνταγμα. Η Επιτροπή Μπαντεντέρ (βλ. πηγή Γ-10), σε μια έκθεση που δημοσιεύτηκε στις 11 Ιανουαρίου 1992, δήλωσε ότι, από στις πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες, μόνο η Σλοβενία και η Μακεδονία πληρούσαν τις προϋποθέσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για αναγνώριση. Η Αθήνα, ωστόσο, άσκησε πίεση στους εταίρους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας να εμποδίσουν τη διαδικασία, ισχυριζόμενη ότι η ανεξάρτητη δημοκρατία είχε επεκτατικές βλέψεις προς το βόρειο κομμάτι της Ελλάδας που λεγόταν Μακεδονία. Τα Σκόπια εξέλαβαν αυτή την άρνηση ως απόρριψη της ύπαρξης του ίδιου του κράτους. Το 1993 επιτεύχθηκε συμβιβασμός και η ανεξάρτητη δημοκρατία έγινε δεκτή ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών με τη ρήτρα να ονομάζεται προσωρινώς «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ωστόσο, η διαμάχη συνεχίστηκε. Στις 16 Ιανουαρίου 1994, ο νεοεκλεγείς πρωθυπουργός της Ελλάδας Ανδρέας Παπανδρέου επέβαλε εμπάργκο στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Το εμπάργκο ήταν μια οικονομική καταστροφή για τη χώρα, διότι εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης και, επειδή δεν διέθετε εναλλακτικές διαμετακομιστικές διόδους, οι οικονομικές δραστηριότητες της χώρας περιορίστηκαν σημαντικά (δείτε τον πίνακα Γ-15β). Η πολιτική του Ανδρέα Παπανδρέου προκάλεσε ισχυρές αντιδράσεις εναντίον της Αθήνας καθώς και επικρίσεις από ισχυρές ομάδες της ελληνικής κοινωνίας. Με την αρωγή των ΗΠΑ και των Ηνωμένων Εθνών, οι δύο χώρες ξεκίνησαν και πάλι τις διαπραγματεύσεις και υπέγραψαν μια «Ενδιάμεση Συμφωνία» τον Σεπτέμβριο του 1995. Η Αθήνα ήρε το εμπάργκο, ενώ τα Σκόπια αφαίρεσαν το «αστέρι της Βεργίνας» από τη σημαία της χώρας (βλ. κεφάλαιο Α, Α-18). Έτσι επήλθε κανονικότητα στη διμερή συνεργασία.

α. Η συμφωνία

Η ΕΛΛΑΔΑ και η ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μεταβατική συμφωνία (με τις σχετικές μεταφράσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας στις γλώσσες των συμβαλλόμενων μερών). Υπεγράφη στη Νέα Υόρκη στις 13 Σεπτεμβρίου 1995.

Αυθεντικό κείμενο: Αγγλικά.

Αναγνωρισμένη από την Ελλάδα στις 13 Οκτωβρίου 1995.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Ο Υπουργός Κάρολος Παπούλιας, ως εκπρόσωπος του Πρώτου Συμβαλλομένου Μέρους («Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος») και ο Υπουργός Στέβο Τσεβερνκόβσκι, ως εκπρόσωπος του Δεύτερου Συμβαλλομένου Μέρους («Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος»), δηλώνουν και συμφωνούν με το παρόν τα εξής:

[…]

Α. ΦΙΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Άρθρο 2 Τα Μέρη επιβεβαιώνουν με το παρόν την υφισταμένη κοινή μεθόριό τους ως διαρκή και απαραβίαστα διεθνή σύνορα.

Άρθρο 3 Κάθε Μέρος δεσμεύεται να σέβεται την κυριαρχία, την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία του άλλου Μέρους. Κανένα Μέρος δεν θα υποστηρίξει ενέργεια τρίτου μέρους κατευθυνόμενη κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας του άλλου Μέρους.

Άρθρο 6.1 Το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος δηλώνει εδώ επισήμως ότι τίποτε στο Σύνταγμά του και ειδικώς στο Προοίμιό του ή στο Άρθρο 3 του Συντάγματος δεν μπορεί και δεν θα έπρεπε να ερμηνεύεται ότι συνιστά ή θα συνιστά ποτέ τη βάση οποιασδήποτε αξίωσης από το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος σε οποιαδήποτε επικράτεια που δεν βρίσκεται εντός υπαρχόντων συνόρων του.

Άρθρο 7.1 Κάθε Μέρος θα λάβει σύντομα αποτελεσματικά μέτρα για να απαγορεύσει εχθρικές ενέργειες ή προπαγάνδα από κρατικά ελεγχόμενες υπηρεσίες και να αποθαρρύνει ενέργειες από ιδιωτικές οντότητες που θα είχαν ως πιθανό αποτέλεσμα να υποδαυλίσουν βία, μίσος ή εχθρότητα αμοιβαίως.

Άρθρο 8.1 Τα Μέρη θα απόσχουν από την επιβολή οποιουδήποτε εμποδίου στη μετακίνηση ανθρώπων ή αγαθών μεταξύ των επικρατειών ή διά μέσου της επικρατείας εκατέρου Μέρους στην επικράτεια του άλλου. Αμφότερα τα Μέρη θα συνεργασθούν για να διευκολύνουν τη διακίνηση σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και έθιμα.

2. Τα Μέρη συμφωνούν ότι μπορεί να ζητηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες να παράσχουν τις καλές υπηρεσίες τους σχετικά με την ανάπτυξη πρακτικών μέτρων συναφών προς την παράγραφο 2 του Άρθρου 5, ώστε να συνδράμουν τα Μέρη στην εφαρμογή του Άρθρου 8.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MK_950913_interim%20Accord%20between%20the%20Hellenic%20Republic%20and%20the%20FYROM.pdf, ανάκτηση στις 6.07.2016.

β. Οι συνέπειες του ελληνικού εμπάργκο

ΕΜΠΟΡΙΟ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (1993-1996)

	Ελληνικές εξαγωγές στην ΠΓΔΜ (σε δολάρια)	Ελληνικές εισαγωγές από την ΠΓΔΜ (σε δολάρια)	Εμπορικό πλεόνασμα για την Ελλάδα (σε δολάρια)
1993	127.473	24.310	103.163
1994	12.301	4.128	8.173
1995	10.532	4.729	5.803
1996	183.589	30.991	152.598
1997	274.661	53.952	220.709

Εθνική Τράπεζα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, όπως παρατίθεται στο: Χρήστος Νίκας, «Οι επιπτώσεις της ενδιάμεσης συμφωνίας Ελλάδας- ΠΓΔΜ στις οικονομικές τους σχέσεις», στο Κωφός και Βλασίδης, 2005, σελ. 92.

1. Γιατί αυτή η ενδιάμεση συμφωνία υπογράφτηκε και από τις δύο χώρες;
2. Ποιο ήταν το πρόβλημα που σχετιζόταν με τη διένεξη μεταξύ των δύο χωρών; Υπήρχε κίνδυνος στρατιωτικής σύγκρουσης; Αμφισβητήθηκαν τα υπάρχοντα σύνορα και από ποιους; Πώς παρενέβη ή μπορούσε κάποιος να παρέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις του άλλου;
3. Διαβάστε το Άρθρο 7. Συζητήστε πώς η προπαγάνδα από κρατικά ελεγχόμενες υπηρεσίες ή ιδιωτικές οντότητες μπορούσε να «υποδαυλίσει βία, μίσος ή εχθρότητα αμοιβαίως».

Γ-16. Οι διαπραγματεύσεις στο Ραμπουγιέ για το Κόσοβο, 1999

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών πρώτα προσπάθησε να σταματήσει τον πόλεμο στο Κόσοβο εγκρίνοντας το Ψήφισμα 1160 τον Μάρτιο του 1998, που καταδίκαζε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας για εκτεταμένη χρήση βίας και επέβαλλε οικονομικές κυρώσεις και εμπάργκο όπλων στη Σερβία. Ακολούθησαν οι ενέργειες της αποκαλούμενης Ομάδας Επαφών (Ηνωμένες Πολιτείες, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και Ρωσία). Τον Μάρτιο του 1999, έλαβαν χώρα διαπραγματεύσεις στο κάστρο Ραμπουγιέ κοντά στο Παρίσι μεταξύ των Αλβανών του Κοσόβου και της κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, με τη μεσολάβηση απεσταλμένων από τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα πιο αμφιλεγόμενα στοιχεία στη διαπραγμάτευση ήταν η στρατιωτική παρουσία του ΝΑΤΟ στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και η πραγματοποίηση ενός δημοψηφίσματος στο Κόσοβο τρία χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας. Η Γιουγκοσλαβία τελικώς απέρριψε το σχέδιο και το ΝΑΤΟ χρησιμοποίησε αυτό ως αφορμή για αεροπορικές επιδρομές στο Κόσοβο και στη Σερβία. Η δράση του ΝΑΤΟ τελικώς οδήγησε στην αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών δυνάμεων από το Κόσοβο και στην εγκαθίδρυση μεταβατικής διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στην περιοχή.

α. Η Συμφωνία του Ραμπουγιέ. Παράρτημα Β: Καθεστώς της Πολυεθνικής Στρατιωτικής Δύναμης Εφαρμογής

Άρθρο 7. Το προσωπικό του ΝΑΤΟ διαθέτει ασυλία από οποιαδήποτε μορφή σύλληψης, ανάκρισης ή φυλάκισης από τη διοίκηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Προσωπικό του ΝΑΤΟ που ενδεχομένως συλληφθεί ή φυλακιστεί θα παραδίδεται αμέσως στη διοίκηση του ΝΑΤΟ.

Άρθρο 8. Το προσωπικό του ΝΑΤΟ θα διαθέτει, εκτός από οχήματα, σκάφη, αεροπλάνα και εξοπλισμό, ελεύθερη και ανεμπόδιστη πρόσβαση στα εδάφη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, συμπεριλαμβανομένου του εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων. Αυτή θα συμπεριλαμβάνει, αλλά δεν θα περιορίζεται μόνο σε αυτό, το δικαίωμα στρατοπέδευσης, στρατιωτικών ελιγμών, στρατωνισμού και χρήσης εγκαταστάσεων για την υποστήριξη, την εκπαίδευση και τις επιχειρήσεις.

Άρθρο 9. Η δύναμη του ΝΑΤΟ θα εξαιρείται από δασμούς, φόρους και άλλες χρεώσεις, ελέγχους και τελωνειακούς δασμούς, καθώς και από την υποχρέωση απογραφής ή τελωνειακής τεκμηρίωσης για το προσωπικό των οχημάτων, των σκαφών, των αεροσκαφών, του εξοπλισμού, των προμηθειών και εφοδίων που εισέρχονται, εξέρχονται ή περνούν από το έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας για την ενίσχυση της επιχείρησης.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf, ανάκτηση στις 14.06.2016.

β. Ένα άρθρο στη σερβική εβδομαδιαία εφημερίδα *Vreme*

Τίποτα δεν υπογράφτηκε τόσο από τους Σέρβους όσο και από τους Αλβανούς – ξαφνικά, δεν υπήρχε συμφωνία για τις αεροπορικές επιδρομές ενάντια στη Γιουγκοσλαβία, και η ανάπτυξη των νατοϊκών στρατευμάτων στο Κόσοβο αναβλήθηκε επ' αόριστον. Προγραμματίστηκε συνεδρίαση στις 15 Μαρτίου για την εφαρμογή της συμφωνίας –η οποία δεν υφίσταται […]

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ «ΟΧΙ»: Οι Αμερικανοί δεν είχαν αμφιβολίες για την επιτυχία της συνάντησης στο Ραμπουγιέ. Όλα ήταν ήδη γνωστά: εάν οι Σέρβοι αποδεικνύονταν δύσκολοι, θα τους βομβάρδιζαν εντός λίγων ωρών. Οι Αλβανοί δεν είχαν λόγους να είναι δύσκολοι γιατί τους είπαν ότι οι ΗΠΑ θα «φρόντιζαν» να κοπούν οι γραμμές εφοδιασμού του αποσχιστικού Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου εάν οι Αλβανοί επιχειρούσαν κάτι τέτοιο. Δεν αναμένονταν διαφωνίες ανάμεσα στους Δυτικούς συμμάχους. Όλα θα τελείωναν

–ειδικά οι αεροπορικές επιδρομές, εάν πραγματοποιούνταν τελικώς– μέχρι την 1 Μαρτίου, γιατί τότε η Κίνα θα αναλάμβανε την Προεδρία του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και η Κίνα αντιτίθεται στη χρήση των δυνάμεων του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο. Τα στρατεύματα θα αναπτύσσονταν έγκαιρα για να διατηρήσουν την ειρήνη και τα δυτικά συμφέροντα, και αυτή η νίκη θα συνέδραμε στον εορτασμό της 50ής επετείου του ΝΑΤΟ τον Απρίλιο στην Ουάσινγκτον.

Ωστόσο, υπήρχαν συγκεκριμένα κωλύματα και φαίνεται ότι αξιωματούχοι των ΗΠΑ εξεπλάγησαν από την άρνηση των Αλβανών να δεχθούν μια πολιτική συμφωνία που δεν θα εγγυόταν ρητώς ένα δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία εντός τριών ετών, στη διάρκεια των οποίων η μεταβατική συμφωνία θα παρέμενε σε ισχύ. Επίσης, αντιπρόσωποι του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου ήταν απρόθυμοι να συμφωνήσουν στον αφοπλισμό όπως όριζε το στρατιωτικό παράρτημα της συμφωνίας. […]

Παραμένει ασαφές γιατί οι Αλβανοί του Κοσόβου, έχοντας δεχθεί όλα αυτά, δεν υπέγραψαν επίσης τη συμφωνία του Ραμπουγιέ που δεν απαιτούσε τίποτε από αυτούς, όπως είναι γνωστό.

ΤΟ ΣΕΡΒΙΚΟ «ΟΧΙ»: Η άλλη αντιπροσωπεία, που με δυσκολία μπορούσε να ονομαστεί είτε σερβική είτε γιουγκοσλαβική, και ωστόσο περιγράφεται ως «κράτος», δεν ήθελε με τη σειρά της να συμφωνήσει σε οποιαδήποτε επίσημη αναφορά για ανεξαρτησία του Κοσόβου στην πολιτική συμφωνία και δεν ήθελε ούτε να συζητήσει το στρατιωτικό παράρτημα που προβλέπει την ανάπτυξη στρατευμάτων του ΝΑΤΟ. […]

Roksanda Ninčić, «Krah pregovora. Nemoć moćnih»
[Η αποτυχημένη διαπραγμάτευση. Η αδυναμία του δυνατού], *Vreme*, τεύχος 436, 27 Φεβρουαρίου 1999.

«Η αποτυχημένη διαπραγμάτευση. Η αδυναμία του δυνατού», *Vreme*, 436, 27 Φεβρουαρίου 1999, http://www.vreme.com/arhiva_html/436/index.html, ανάκτηση στις 22.09.2016.

Αυτό το άρθρο για τις διαπραγματεύσεις στο Ραμπουγιέ δημοσιεύτηκε στην εβδομαδιαία εφημερίδα *Vreme* (Χρόνος). Πώς θα αξιολογούσατε την προσέγγιση της αρθρογράφου στο ζήτημα – είναι πρόθεσή της να ενημερώσει ή να πάρει το μέρος κάποιου; Επιχειρηματολογήστε για την απάντησή σας.

Γ-17. Ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών για το Κόσοβο, 1999

Το Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε το Ψήφισμα 1244 στις 10 Ιουνίου 1999 (την επομένη της υπογραφής της στρατιωτικής και τεχνικής συμφωνίας του Κουμάνοβο), σύμφωνα με το οποίο η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας θα διατηρούσε την εδαφική της ακεραιότητα και επικυριαρχία στο Κόσοβο, το οποίο θα είχε «ευρεία αυτονομία» εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Στο Κόσοβο δόθηκε το καθεστώς διεθνούς προτεκτοράτου με πολιτική διοίκηση ενσωματωμένη στην Αποστολή Προσωρινής Διοίκησης των Ηνωμένων Εθνών στο Κόσοβο και υπό τον στρατιωτικό έλεγχο από το ΝΑΤΟ των Δυνάμεων KFOR. Ο στρατός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και η αστυνομία έπρεπε να αποσυρθούν. Τα Ηνωμένα Έθνη εξουσιοδοτήθηκαν να ξεκινήσουν πολιτική διαδικασία καθορισμού της μελλοντικής υπόστασης του Κοσόβου και της Μετοχίγια, η οποία τελικά ξεκίνησε το 2005. Επίσης, σύμφωνα με το Ψήφισμα, συγκεκριμένος αριθμός σερβικού προσωπικού ασφαλείας θα επιτρεπόταν να επιστρέψει και να διατηρήσει παρουσία στα σερβικά μέρη «πολιτιστικής κληρονομιάς» και στα συνοριακά περάσματα, αλλά μόνο με τη σαφή έγκριση του διοικητή της KFOR. Η ισότιμη άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διασφαλίστηκε για όλους τους κατοίκους του Κοσόβου και της Μετοχίγια, καθώς και το δικαίωμα ελεύθερης και ασφαλούς επιστροφής για όλους τους πρόσφυγες και τους εκτοπισμένους.

Ειρηνευτικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο, 1999

Γ.2.3. Διώξεις και δικαστήρια

Γ-18. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης για την πρώην Γιουγκοσλαβία

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) απήγγειλε κατηγορητήριο ενάντια σε 161 πρόσωπα τα οποία κατηγορούνταν για εγκλήματα πολέμου: 104 Σέρβοι, 34 Κροάτες, εννιά Βόσνιοι Μουσουλμάνοι, οκτώ Αλβανοί, δύο Μακεδόνες και δύο Μαυροβούνιοι. Η εθνικότητα των άλλων δύο είναι είτε άγνωστη είτε αποσύρθηκαν οι κατηγορίες εναντίον τους. Ανάμεσα σε εκείνους που διώχθηκαν ήταν δύο πρόεδροι κρατών, ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς και ο Μίλαν Μιλουτίνοβιτς, ο πρώην αναπληρωτής πρωθυπουργός Νίκολα Σαΐνοβιτς, τέσσερις αρχηγοί του Γενικού Επιτελείου του Στρατού, ο Ντραγκολιούμπ Οϊντάνιτς, ο Νεμπόισα Πάβλοβιτς, ο Μόμτσιλο Πέρισιτς και ο Ράτκο Μλάντιτς, καθώς και αρκετοί στρατηγοί.

α. Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο Ηνωμένων Εθνών για την πρώην Γιουγκοσλαβία: έγγραφο της διαδικασίας

Updated 23/03/2015

The Tribunal has indicted 161 persons for serious violations of international humanitarian law committed in the territory of the former Yugoslavia

Concluded proceedings for 146 accused

18	Acquitted		Idriz Balaj, Ljube Boškoski, Ivan Čermak, Zejnil Delalić, Ante Gotovina, Sefer Halilović, Ramush Haradinaj, Zoran Kupreškić, Mirjan Kupreškić, Vlatko Kupreškić, Fatmir Limaj, Mladen Markač, Milan Milutinović, Isak Musliu, Naser Orić, Dragan Papić, Momčilo Perišić, Miroslav Radić.
79	Sentenced	7	Awaiting transfer: Ljubiša Beara, Vladimir Lazarević, Sreten Lukić, Radivoje Miletić, Drago Nikolić, Vinko Pandurević and Vujadin Popović
		18	Transferred: Ljubomir Borovčanin, Miroslav Bralo, Radoslav Brđanin, Vlastimir Đorđević, Stanislav Galić, Goran Jelisić, Radislav Krstić, Dragoljub Kunarac, Milan Lukić, Sredoje Lukić, Milan Martić, Dragomir Milošević, Mile Mrkšić, Momir Nikolić, Nebojša Pavković, Milomir Stakić, Nikola Šainović, Dragan Zelenović.
		51	Have served their sentence: Zlatko Aleksovski, Haradin Bala, Predrag Banović, Vidoje Blagojević, Tihomir Blaškić, Lahi Brahimaj, Mario Čerkez, Ranko Češić, Hazim Delić, Damir Došen, Dražen Erdemović, Anto Furundžija, Milan Gvero, Enver Hadžihasanović, Dragan Jokić, Miodrag Jokić, Drago Josipović, Dragan Kolundžija, Dario Kordić, Milojica Kos, Radomir Kovač, Momčilo Krajišnik, Milorad Krnojelac, Amir Kubura, Miroslav Kvočka, Esad Landžo, Vinko Martinović, Darko Mrđa, Zdravko Mucić, Mladen Naletilić, Dragan Nikolić, Dragan Obrenović, Dragoljub Ojdanić, Biljana Plavšić, Dragoljub Prcać, Mlađo Radić, Ivica Rajić, Vladimir Šantić, Duško Sikirica, Blagoje Simić , Milan Simić, Veselin Šljivančanin, Pavle Strugar, Duško Tadić, Miroslav Tadić, Johan Tarčulovski, Stevan Todorović, Mitar Vasiljević, Zoran Vuković, Simo Zarić, Zoran Žigić.
		3	Died while serving their sentence: Milan Babić, Rasim Delić, Miroslav Deronjić.
		10	Reported deceased before transfer to the Tribunal: Stipo Alilović, Janko Bobetko, Goran Borovnica, Simo Drljača, Dragan Gagović, Janko Janjić, Nikica Janjić, Slobodan Miljković, Željko Ražnatović, Vlajko Stojiljković.
		6	Deceased after transfer to the Tribunal: Mehmed Alagić, Đorđe Đukić, Slavko Dokmanović, Milan Kovačević, Slobodan Milošević, Momir Talić.

UN ICTY, http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFiguresoftheCases, ανάκτηση στις 7.04.2015.

β. Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στο Δικαστήριο της Χάγης

Στη διάρκεια του πολέμου στο Κόσοβο, στις 27 Μαΐου 1999, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία κατηγόρησε τον πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Κατηγορίες για παραβιάσεις των εθίμων του πολέμου και των Συμβάσεων της Γενεύης στην Κροατία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, καθώς και για γενοκτονία στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, προστέθηκαν ενάμιση χρόνο αργότερα. Μετά από δύο δραματικές μέρες και μια επτάωρη διαπραγμάτευση για να παραδοθεί, ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς συνελήφθη στο Βελιγράδι την 1 Απριλίου 2001. Παραδόθηκε στο Δικαστήριο της Χάγης στις 28 Ιουνίου, σύμφωνα με απόφαση της σερβικής κυβέρνησης, με επικεφαλής τον πρωθυπουργό Ζόραν Ντζίντζιτς. Η δίκη ξεκίνησε στις 12 Φεβρουαρίου 2002 και ο Μιλόσεβιτς ανέλαβε ο ίδιος την υπεράσπισή του διότι δεν αναγνώριζε τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου. Βρέθηκε νεκρός στο κελί του στο Σχέβενινγκεν στις 11 Μαρτίου 2006. Η αυτοψία επιβεβαίωσε ότι πέθανε από καρδιακή προσβολή.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΦΥΛΛΟ (ICTY)
ΣΛΟΜΠΟΝΤΑΝ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ

Κατηγορήθηκε για γενοκτονία· συνέργεια σε γενοκτονία· εκτοπισμούς· φόνους· πολιτικές, φυλετικές ή θρησκευτικές διώξεις· απάνθρωπες πράξεις / εξαναγκαστικές μετακινήσεις· εξόντωση· φυλάκιση· βασανιστήρια· εσκεμμένη θανάτωση· παράνομες κρατήσεις· εσκεμμένη πρόκληση πόνου· παράνομους εκτοπισμούς ή μετακινήσεις· εκτεταμένες καταστροφές και ιδιοποίηση περιουσιών που δεν δικαιολογούνται από στρατιωτική αναγκαιότητα αλλά πραγματοποιήθηκαν παράνομα και άσκοπα· απάνθρωπη συμπεριφορά· λεηλασία δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας· επιθέσεις σε πολίτες· καταστροφή ή εσκεμμένη ζημιά σε ιστορικά μνημεία και ιδρύματα για την εκπαίδευση και τη θρησκεία· παράνομες επιθέσεις σε πολίτες.

Πρόεδρος της Σερβίας από τις 26 Δεκεμβρίου 1990· Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας από τις 15 Ιουλίου 1997 μέχρι τις 6 Οκτωβρίου 2000· ως πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ήταν επίσης Πρόεδρος του Ανωτάτου Συμβουλίου Άμυνας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και ο Ανώτατος Διοικητής του Γιουγκοσλαβικού Στρατού.

– Πέθανε στις 11 Μαρτίου 2006

- Η δίκη ολοκληρώθηκε στις 14 Μαρτίου 2006.

UN ICTY, http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/en/cis_milosevic_slobodan_en.pdf, ανάκτηση στις 8.04.2015

Μελετήστε τον κατάλογο των ατόμων που κατηγορήθηκαν για εγκλήματα πολέμου και θηριωδίες. Ποιο ήταν το σκεπτικό για τη δίκη τους στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης; Πιστεύετε ότι η διαδικασία θα αποδεικνυόταν σωστή και δικαιολογημένη για τον λαό της πρώην Γιουγκοσλαβίας ή θα προκαλούσε περισσότερο πόνο; Ποιο είναι το πλεονέκτημα για τις κοινωνίες που υποφέρουν από εμφυλίους όταν και αν καταδικάζονται εγκληματίες πολέμου; Ποια είναι η ηθική ευθύνη για τα κράτη και τις κοινωνίες –νικητές ή ηττημένους– όταν ο πόλεμος τελειώσει; Συζητήστε με επιχειρήματα.

Γ-19. Ένταλμα σύλληψης για τον Μλάντιτς και τον Κάρατζιτς

Ο Ράντοβαν Κάρατζιτς ήταν ψυχίατρος, ιδρυτής του Σερβικού Δημοκρατικού Κόμματος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και πρόεδρος της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας από το 1992 μέχρι το 1996. Τον Ιούλιο και τον Νοέμβριο του 1995, το Δικαστήριο της Χάγης απήγγειλε κατηγορητήριο ενάντια στον Κάρατζιτς για γενοκτονία και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, μετά από το οποίο παραιτήθηκε απ' το αξίωμά του και αποσύρθηκε από τον δημόσιο βίο. Εκδόθηκε διεθνές ένταλμα σύλληψής του και, τον Νοέμβριο του 1998, οι Ηνωμένες Πολιτείες προσέφεραν αμοιβή της τάξης των πέντε εκατομμυρίων δολαρίων σε όσους θα συνέδραμαν ώστε να προσαχθούν οι εγκληματίες πολέμου ενώπιον του δικαστηρίου. Συνελήφθη στο Βελιγράδι στις 21 Ιουλίου 2008 και παραδόθηκε στο Δικαστήριο της Χάγης. Μετά τη σύλληψή του, αποκαλύφθηκε ότι ζούσε στη Σερβία από το 1998 με το όνομα Ντράγκαν Ντέιβιντ Ντάμπιτς. Χρησιμοποιούσε την ταυτότητα ατόμου που είχε πεθάνει στο Σαράγιεβο το 1993. Με αυτό το όνομα, εργαζόταν ως ψυχίατρος και γιατρός εναλλακτικής ιατρικής και συμμετείχε ακόμα και σε δημόσια φόρα και διαλέξεις.

Στιγμιότυπο οθόνης από ιστοσελίδα της Ιντερπόλ, ανάκτηση στις 10.01.2010.

Ο στρατηγός Ράτκο Μλάντιτς ήταν ο διοικητής του Στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας (VRS) από το 1992 έως το 1996. Μετά το 1995, το Δικαστήριο της Χάγης τον καταδίκασε για εγκλήματα πολέμου που περιλαμβάνουν γενοκτονία, συνέργεια σε γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, θανατώσεις, παραβιάσεις νόμων και εθίμων του πολέμου, εκτοπισμούς, κράτηση ομήρων κ.λπ. Τον Νοέμβριο του 1996, ο Μλάντιτς απολύθηκε από την κεντρική διοίκηση του στρατού. Μεταξύ 1996 και 2011 εξαφανίστηκε. Αρκετές απόπειρες σύλληψής του απέτυχαν. Επισήμως, είχε χαθεί κάθε ίχνος του το 2005. Συνελήφθη στις 26 Μαΐου 2011 στο χωριό του Λαζάρεβο κοντά στο Ζρένιανιν. Περίπου 10.000 υποστηρικτές του διαδήλωσαν ενάντια στη σύλληψή του στο Βελιγράδι στις 29 Μαΐου. Μεταφέρθηκε στις φυλακές Σχέβενινγκεν στις 31 Μαΐου 2011 και η δίκη του ξεκίνησε στις 16 Μαΐου 2012.

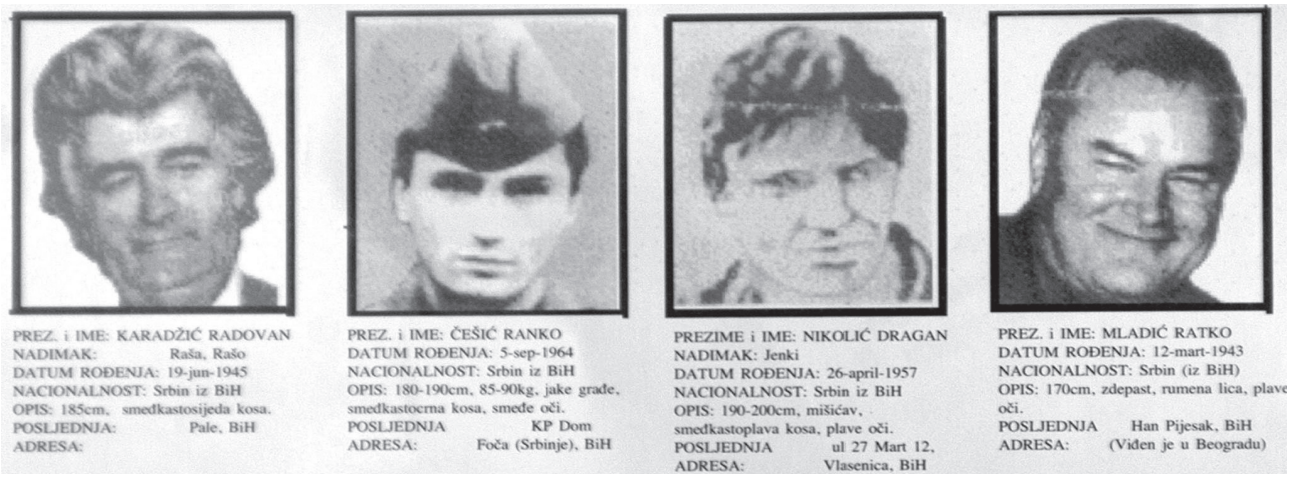

Reuters.

Γ-20. Η ετυμηγορία του Διεθνούς Δικαστηρίου για την υπόθεση Βοσνίας-Ερζεγοβίνης κατά Σερβίας για γενοκτονία

Το 1993, εν μέσω πολέμου, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατηγόρησε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία και Μαυροβούνιο) για γενοκτονία του μουσουλμανικού πληθυσμού (τους Μουσουλμάνους Βόσνιους) στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Το κατηγορητήριο αργότερα συμπληρώθηκε και το βασικό θέμα των συνεδριάσεων ήταν η γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα. Τον Φεβρουάριο του 2007, το Διεθνές Δικαστήριο αποφάσισε ότι η Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας είχε διαπράξει γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα. Το Δικαστήριο δεν έκρινε τη Σερβία άμεσα υπεύθυνη για τα εγκλήματα αλλά θεώρησε ότι η Σερβία είχε παραβιάσει τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, αποτυγχάνοντας να την αποτρέψει και επίσης δεν τήρησε τις υποχρεώσεις της απέναντι στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) να συλλάβει εγκληματίες, ειδικά τον Ράτκο Μλάντιτς που διοικούσε τον Στρατό της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη είχε το δικαίωμα να ζητήσει αναθεώρηση της απόφασης έξι μήνες μετά την αποκάλυψη νέων στοιχείων για την υπόθεση, ή δέκα χρόνια μετά την απόφαση του Δικαστηρίου.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατά Σερβίας και Μαυροβουνίου – Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας – απόφαση της 26 Φεβρουαρίου 2007- Αποφάσεις [2007] Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο 2 (26 Φεβρουαρίου 2007) 471. Γι' αυτούς τους λόγους, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, […]

(2) με δεκατρείς ψήφους έναντι δύο,

Αποφασίζει ότι η Σερβία δεν διέπραξε γενοκτονία μέσω των οργάνων της ή ατόμων των οποίων οι πράξεις καθιστούν τη χώρα υπεύθυνη υπό το εθιμικό διεθνές δίκαιο παραβαίνοντας τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας· […]

(3) με δεκατρείς ψήφους έναντι δύο,

Αποφασίζει ότι η Σερβία δεν συνωμότησε για τη διάπραξη γενοκτονίας, ούτε την υποκίνησε, παραβαίνοντας τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας· […]

(5) με δώδεκα ψήφους έναντι τριών,

Αποφασίζει ότι η Σερβία παρέβη την υποχρέωση να αποτρέψει τη διάπραξη γενοκτονίας, όπως ορίζεται από

τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, αναφορικά με τη γενοκτονία που έλαβε χώρα στη Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995· […]

(6) με δεκατέσσερις ψήφους έναντι μίας,

Αποφασίζει ότι η Σερβία παρέβη τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η τήρηση της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, αποτυγχάνοντας να προσαγάγει στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο τον Ράτκο Μλάντιτς, κατηγορούμενο για γενοκτονία και συνέργεια σε γενοκτονία, και συνεπώς έχοντας αποτύχει να συνεργαστεί πλήρως με το Δικαστήριο· […]

(8) με δεκατέσσερις ψήφους έναντι μίας,

Αποφασίζει ότι η Σερβία πρέπει να λάβει άμεσα μέτρα για να διασφαλίσει τη συμμόρφωσή της με τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, προκειμένου να τιμωρήσει πράξεις γενοκτονίας όπως ορίζονται από το Άρθρο Β της Σύμβασης, ή οποιεσδήποτε άλλες πράξεις που απαγορεύει το Άρθρο Γ της Σύμβασης, και να προσαγάγει στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία άτομα που κατηγορούνται για διάπραξη γενοκτονίας, συνεργαζόμενη πλήρως με αυτό·

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, http://www.worldlii.org/int/cases/ICJ/2007/2.html, ανάκτηση στις 9.11.2015.

Γ-21. Η ετυμηγορία για τον στρατηγό Μίρκο Νόρατς, Κροατία 1993

Ο Μίρκο Νόρατς εντάχθηκε στις Ειδικές Δυνάμεις Ασφαλείας της Κροατίας το 1990. Συμμετείχε ως διοικητής ταξιαρχίας στην άμυνα του Γκόσπιτς το 1991 και το 1992. Παρά τις κατηγορίες για εγκλήματα που διαπράχθηκαν ενάντια σε Σέρβους πολίτες στο Γκόσπιτς από συγκεκριμένα μέλη των κροατικών Δυνάμεων Ασφαλείας υπό τη διοίκησή του, ο πρόεδρος Τούτζμαν δεν τον αντικατέστησε. Στη διάρκεια του πολέμου έγινε στρατηγός και ηγήθηκε των στρατευμάτων του στην επιχείρηση όπου οι κροατικές δυνάμεις ανέκτησαν από τις σερβικές δυνάμεις το προάστιο του Γκόσπιτς γνωστό ως «Θύλακας Μέντακ». Ο Νόρατς ήταν επίσης ένας από τους επικεφαλής στρατηγούς στη «Θύελλα», τη στρατιωτική επιχείρηση που οδήγησε στο τέλος του πολέμου στην Κροατία. Το 2000, ο πρόεδρος Στιέπαν Μέσιτς, διάδοχος του Τούτζμαν, ανάγκασε τον Νόρατς να αποσυρθεί αφού είχε υπογράψει την «Ανοιχτή Επιστολή» δώδεκα στρατηγών προς τον λαό, που είχε ερμηνευτεί ως απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος. Ο Νόρατς συνελήφθη τον Φεβρουάριο του 2001 και τον Ιούνιο του 2004 καταδικάστηκε σε δώδεκα χρόνια φυλάκιση για εγκλήματα πολέμου εναντίον πολιτών στο Γκόσπιτς (μάρτυρες ισχυρίζονται ότι σκότωσε τουλάχιστον μία γυναίκα). Το 2008 καταδικάστηκε από το Δικαστήριο της Χάγης σε επιπλέον επτά χρόνια φυλάκισης. Ενώ εξέτιε την ποινή του, του δόθηκε άδεια για Σαββατοκύριακα και τελικώς αποφυλακίστηκε τον Νοέμβριο του 2011.

Μετά από μια δίκη που κράτησε έναν χρόνο, το Δικαστήριο του Ζάγκρεμπ με ομόφωνη απόφαση απαλλάσσει τον Αντέμι και καταδικάζει τον Νόρατς σε επτά χρόνια φυλάκιση για τον Θύλακα Μέντακ

[…] Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι ο Νόρατς δεν διέταξε την έναρξη της επιχείρησης στις 9 Σεπτεμβρίου 1993, αλλά ότι ήταν υπεύθυνος για όλα όσα συνέβησαν μετά στον Τομέα 1 επειδή ήταν άμεσα ενήμερος ότι οι υφιστάμενοί του διέπραξαν εγκλήματα και δεν τους απέτρεψε από τη σύληση περιουσιών, τον φόνο πολιτών και κρατούμενων, καθώς και από την πυρπόληση εγκαταστάσεων. […] Ο Νόρατς καταδικάστηκε σε πέντε χρόνια φυλάκιση, του απαγγέλθηκαν δύο κατηγορίες, και η συνολική ποινή ήταν επτά χρόνια φυλάκισης. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, 23 Σέρβοι πολίτες και πέντε αιχμάλωτοι πολέμου σκοτώθηκαν, 300 διαφορετικές εγκαταστάσεις καταστράφηκαν στον Θύλακα Μέντακ μεταξύ 9 και 17 Σεπτεμβρίου όταν οι κροατικές δυνάμεις αποσύρθηκαν και παρέδωσαν την περιοχή στις «ειρηνευτικές δυνάμεις» των Ηνωμένων Εθνών. […]

Slobodna Dalmacija, 30 Μαΐου 2008.

Γ-22. Βλάντιμιρ Τριφούνοβιτς, ο στρατηγός που δικάστηκε σε τρεις πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες

Ο Βλάντιμιρ Τριφούνοβιτς ήταν αρχιστράτηγος του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (JNA). Στη διάρκεια του πολέμου στη Σλοβενία (δεκαήμερη μάχη μεταξύ JNA και σλοβενικών αστυνομικών δυνάμεων και της Εδαφικής Άμυνας) στα τέλη Ιουνίου του 1991 και στις αρχές Ιουλίου, ο Τριφούνοβιτς έδωσε εντολή στα Σώματα Βάραζντιν να προστατεύσουν τα συνοριακά περάσματα μεταξύ Σλοβενίας και Αυστρίας. Έστειλε στρατεύματα εκεί, υπό τη διοίκηση του συνταγματάρχη Μπέριζλαβ Ποπόφ: πολέμησαν ενάντια στη Σλοβενική Εδαφική Άμυνα και τανκς του JNA άνοιξαν πυρ εναντίον πολιτών και οικισμών, σκοτώνοντας δύο άτομα. Το 2013, ο Ποπόφ καταδικάστηκε σε πέντε χρόνια φυλάκισης (το 2015 άσκησε έφεση και η καταδίκη του ανακλήθηκε) ενώ ο Τριφούνοβιτς απαλλάχθηκε. Κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου αντιμετώπισαν ο Ποπόφ και ο Τριφούνοβιτς στην Κροατία, για διάπραξη εγκλημάτων ενάντια σε πολίτες στη διάρκεια της πολιορκίας των στρατώνων του Βάραζντιν το 1991. Βόμβες που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτή τη μάχη προκάλεσαν ζημιές σε κατοικίες. Το 1993, καταδικάστηκαν και οι δύο σε σαράντα χρόνια φυλάκισης, για εγκλήματα ενάντια σε πολίτες, παρόλο που αργότερα η ποινή τους μειώθηκε σε 15 χρόνια. Δικάστηκαν και στη Σερβία. Ο Τριφούνοβιτς κατηγορήθηκε ότι υπέσκαψε τη στρατιωτική και αμυντική δύναμη της Γιουγκοσλαβίας διατάσσοντας 280 στρατιώτες του JNA να αποσυρθούν από τους στρατώνες του Βάραζντιν μετά τις επιθέσεις των κροατικών δυνάμεων. Ο Ποπόφ καταδικάστηκε σε έξι χρόνια φυλάκισης ενώ ο Τριφούνο-

→

βιτς, μετά από δύο απαλλακτικές αποφάσεις, καταδικάστηκε για εσχάτη προδοσία σε έντεκα χρόνια κάθειρξης αλλά έμεινε μόνο δύο χρόνια στη φυλακή. Είπε: «Είμαι ο μόνος στρατηγός που καταδικάστηκε στην Κροατία για εγκλήματα πολέμου καθώς και στη Γιουγκοσλαβία επειδή δεν τα έκανε». Το 1996, έλαβε χάρη από τον τότε πρόεδρο της Σερβίας, Ζόραν Λίλιτς, και το 2010 το Σερβικό Ανώτατο Δικαστήριο τον απάλλαξε. Στην Κροατία δεν απαλλάχθηκε. Πέθανε το 2017 στο δωμάτιο του ξενοδοχείου Μπρίστολ στο Βελιγράδι, όπου ζούσε μετά την αποφυλάκισή του.

Ομολογία του αρχιστράτηγου Βλάντο Τριφούνοβιτς

Γιατί δεν κατέστρεψα το Βάραζντιν, γιατί δεν κατέστρεψα το φράγμα για να πλημμυρίσει όλο το Βάραζντιν; Αυτό θα σήμαινε ότι οι στρατιώτες μου θα πνίγονταν σαν τα ποντίκια, καθώς και οι πολίτες του Βάραζντιν. Και δεν τελείωσα το σχολείο και δεν γεννήθηκα για να διαπράξω εγκλήματα και να εξοντώσω ανθρώπους. Όμως η Σερβία εκείνο το διάστημα δεν χρειαζόταν ζωντανούς, αλλά νεκρούς ήρωες για τους οποίους θα ήταν περήφανη και θα μπορούσε να κοσμήσει την ιστορία της με αυτούς. Πρέπει επίσης να έχουμε υπόψη ότι μόνο τα παιδιά των φτωχών ανθρώπων έμειναν μαζί μου. Όλα τα άλλα παιδιά, όλοι οι άλλοι στρατιώτες που είχαν κάποια περιουσία, είχαν γνωστό σε θέση επιρροής, είχαν φύγει νωρίτερα και δεν ήρθαν στον στρατό στο Βάραζντιν.

Ίβα Μαρτίνοβιτς, «Trifunovic: Srbiji su trebali mrtvi heroji», 5.01.2010, http://www.slobodnaevropa.org-content-trifunovic?-1921871, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Ποιες είναι οι κατηγορίες ενάντια στον αρχιστράτηγο Βλάντο Τριφούνοβιτς; Σε τι διαφέρουν από τις προηγούμενες; Ποια ήταν τα ηθικά του διλήμματα;

Γ-23. Η Σερβία κατηγορεί την Κροατία για γενοκτονία στη διάρκεια της Επιχείρησης Θύελλα

Το 1999, η Κροατία υπέβαλε αγωγή κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (FRY) στο Διεθνές Δικαστήριο, κατηγορώντας την για γενοκτονία . Το 2010, η Σερβία άσκησε έφεση. Και οι δύο χώρες ζήτησαν αποζημίωση για ζημιές που προκλήθηκαν στη διάρκεια του πολέμου. Η FRY κατηγορήθηκε για διάπραξη γενοκτονίας (όπως καθορίζεται από τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας του 1948) δεδομένου ότι είχε πλήρη έλεγχο των δραστηριοτήτων του στρατού της, των παραστρατιωτικών της σωμάτων και των μυστικών υπηρεσιών που λειτούργησαν στο κροατικό έδαφος (Κνιν, δυτική Σλαβονία και Δαλματία) και είχαν άμεση ανάμειξη σε εθνικές εκκαθαρίσεις, γενοκτονία, φόνους, βασανιστήρια του πληθυσμού και καταστροφή περιουσίας. Η Σερβία κατηγόρησε την Κροατία για παρόμοια αδικήματα που διέπραξε ο κροατικός στρατός ενάντια στους Σερβους στο Γκόσπιτς, το Σίσακ, το Πάκρατς, το Κάρλοβατς, το Όσιεκ και ειδικά κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων *Bljesak* (Αστραπή) και *Oluja* (Θύελλα) καθώς και σε επιχειρήσεις στον Θύλακα Μέντακ. Η Σερβία επιπλέον συνέδεσε την έφεση με τις εθνοκαθάρσεις και τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν από το Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τον Φεβρουάριο του 2014, το Διεθνές Δικαστήριο απέρριψε και τις δύο αγωγές με τον ισχυρισμό ότι καμία πλευρά δεν παρείχε αρκετές αποδείξεις.

→

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ (ΚΡΟΑΤΙΑ κατά ΣΕΡΒΙΑΣ) 3 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2015 ΑΠΟΦΑΣΗ ΣΤ'. ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΓΗΣ

444. Στην ουσία, η Σερβία ζητά από το δικαστήριο να δηλώσει ότι η Κροατία παραβίασε τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας διαπράττοντας ενάντια στον εθνικό και εθνοτικό σερβικό πληθυσμό που ζούσε στην Κροατία, κατά την Επιχείρηση «Θύελλα» το 1995 και κατόπιν, πράξεις απαγορευμένες από το Άρθρο Β της Σύμβασης με σκοπό να εξοντώσει αυτόν τον πληθυσμό, πλήρως ή μερικώς (παράγραφος 6 της τελικής υποβολής).

[…]

446. Η Σερβία ισχυρίζεται ότι η Κροατία διέπραξε τις ακόλουθες πράξεις που συνιστούν γενοκτονία όπως ορίζονται στο Άρθρο Β της Σύμβασης: φόνους εθνικά και εθνοτικά Σέρβων που ζούσαν στην Κροατία (ΙΙ (α))· πρόκληση σοβαρών σωματικών και ψυχικών βλαβών σε μέλη της ίδιας πληθυσμιακής ομάδας (ΙΙ (β))· εσκεμμένη πρόκληση φυσικής καταστροφής που επηρέασε τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων, εν μέρει ή εξ ολοκλήρου (ΙΙ (γ))· όλες οι πράξεις τελέστηκαν με σκοπό την εξόντωση, πλήρη ή μερική, των ατόμων της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας.

[…]

479. Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν είναι αντικείμενο της διένεξης το γεγονός ότι ένα σημαντικό κομμάτι του σερβικού πληθυσμού της Κράινα έφυγε από την περιοχή ως άμεση συνέπεια των στρατιωτικών ενεργειών από κροατικές δυνάμεις στη διάρκεια της Επιχείρησης «Θύελλα», συγκεκριμένα τον βομβαρδισμό τεσσάρων πόλεων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Σημειώνει περαιτέρω ότι το απομαγνητοφωνημένο κείμενο της συνάντησης στο Μπριόνι καθιστά σαφές ότι οι ανώτατες κροατικές πολιτικές και στρατιωτικές αρχές γνώριζαν καλά ότι η Επιχείρηση «Θύελλα» θα προκαλούσε μαζική έξοδο του σερβικού πληθυσμού· μάλιστα, βεβαίωσαν ότι ο στρατιω-

τικός σχεδιασμός θα προκαλούσε πράγματι μαζική έξοδο, την οποία θεωρούσαν όχι μόνο πιθανή αλλά και επιθυμητή.

[…]

499. Υπό το φως των ανωτέρω, το Δικαστήριο είναι πλήρως πεπεισμένο ότι, κατά την Επιχείρηση «Θύελλα» και κατόπιν, οι κροατικές ένοπλες δυνάμεις και η αστυνομία προέβησαν σε ενέργειες κατά του σερβικού πληθυσμού οι οποίες εμπίπτουν στις υποπαραγράφους (α) και (β) του Άρθρου Β της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας και συνεπώς συνιστούν πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της γενοκτονίας. Το Δικαστήριο πρέπει, συνεπώς, να αποφασίσει εάν διαπιστώνεται υπερχειλής γενοκτόνος δόλος (dolus specialis).

[…]

Το Δικαστήριο συνάγει από τα ανωτέρω ότι δεν διαπιστώνεται ειδικός δόλος. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο αποφαίνεται ότι δεν αποδεικνύεται πως τελέστηκε γενοκτονία του σερβικού πληθυσμού στην Κροατία κατά την Επιχείρηση «Θύελλα» και κατόπιν.

http://www.icj-cij.org/docket/files/118/18422.pdf, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-24. Η έκθεση της Ολλανδίας για τις μουσουλμανικές θηριωδίες στην Κράβιτσα και στο Μπράτουνατς, 1993

«Η Σρεμπρένιτσα είναι ασφαλής περιοχή» ήταν ο τίτλος μιας αναφοράς που συντάχθηκε μετά από αίτημα του ολλανδικού κοινοβουλίου προκειμένου να καταλογιστεί ευθύνη στο Ολλανδικό Τάγμα που υπηρετούσε, εκ μέρους των Ηνωμένων Εθνών, για να προστατεύσει τη Σρεμπρένιτσα στη διάρκεια του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Μετά από μια επίθεση από σερβικές δυνάμεις με επικεφαλής τον στρατηγό Ράτκο Μλάντιτς τον Ιούλιο του 1995, το Ολλανδικό Τάγμα παρέδωσε την ασφαλή περιοχή στον Στρατό της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας. Μετά από έρευνα που διήρκεσε επτά χρόνια, το 2002 δημοσιεύτηκε μια αναφορά 3.400 σελίδων που επιβεβαίωνε την ευθύνη του Ολλανδικού Τάγματος και του Ολλανδικού Ανώτατου Στρατηγείου για παραλείψεις που οδήγησαν στην πτώση της Σρεμπρένιτσα. Το συμπέρασμα ήταν ότι η αποστολή είτε δεν σχεδιάστηκε είτε δεν εκτελέστηκε καλά, και το Ολλανδικό Τάγμα και τα Ηνωμένα Έθνη δεν εκπλήρωσαν τα καθήκοντά τους. Παρουσίασε επίσης μια ανάλυση των γεγονότων που καταδείκνυε ότι η επίθεση του Στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας στη Σρεμπρένιτσα προκλήθηκε από εγκλήματα τα οποία είχαν διαπράξει Μουσουλμάνοι Βόσνιοι ενάντια σε Σέρβους πολίτες στην Κράβιτσα και στο Μπράτουνατς το 1992 και 1993. Η αναφορά, καθώς και η υπόθεση της Σρεμπρένιτσα, προκάλεσαν την οργή του ολλανδικού κοινού και, έξι μέρες μετά τη δημοσίευσή της, ο Ολλανδός πρωθυπουργός υπέβαλε την παραίτησή του.

Στο τμήμα της αναφοράς που αναφέρεται στην περίοδο προ του Απριλίου του 1993, εμφανίζεται η ακόλουθη εκτίμηση: «Κατέστη σαφές ότι οι Σέρβοι θα πλήττονταν με ακόμα μεγαλύτερες απώλειες επειδή ολοένα και περισσότερα σερβικά χωριά δέχονταν επιθέσεις Μουσουλμάνων. Αρκετοί Σέρβοι αξιωματικοί σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν σοβαρά σε μάχες, για παράδειγμα στην Κράβιτσα και στο Κόνιεβιτς Πόλιε. Δεδομένου ότι τα χωριά σε εκείνη την περιοχή χαρακτηρίζονταν στο μεγαλύτερο μέρος τους από εθνοτική ομοιογένεια και ήταν μικρά σε μέγεθος, ήταν εύκολο για μεγάλες ομάδες Μουσουλμάνων να διακρίνουν τα σερβικά από τα μουσουλμανικά χωριά κατά την επίθεση. Εάν επρόκειτο για σερβικό οικισμό, αμέσως και αδιαφορώντας για τους ανθρώπους, τα λεηλατούσαν και τα πυρπολούσαν. Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1992, οι στρατιωτικές εξορμήσεις στη σερβική περιοχή εντείνονταν σε συχνότητα και βιαιότητα. […] Ο επισιτισμός στον θύλακα της Σρεμπρένιτσα δυσχεραινόταν ολοένα περισσότερο, κάτι που αποτελούσε κίνητρο για την πραγματοποίηση επιδρομών. Οι μουσουλμανικές δυνάμεις συνεχώς αναζητούσαν τρόπους να ενδυναμώσουν τις στρατηγικές τους θέσεις. Τελικώς, η εκδίκηση έπαιξε επίσης έναν ρόλο. […] Μετά από μισό και πλέον χρόνο στρατιωτικών εξορμήσεων, τριάντα σερβικά χωριά και εβδομήντα μικροί οικισμοί έπεσαν στα χέρια των Μουσουλμάνων και απέμειναν μόνο μερικά μέρη που ήταν σερβικά, ανάμεσά τους το Μπράτουνατς. Η Κράβιτσα ήταν μία από τις τελευταίες που έπεσαν στα χέρια των Μουσουλμάνων, στα Χριστούγεννα των ορθοδόξων (7 Ιανουαρίου 1993). Υπήρξαν τουλάχιστον χίλια θύματα, όλοι πολίτες. Κατά συνέπεια, είναι κατανοητό ότι οι Σέρβοι αντιμετώπισαν την κατάσταση στη Σρεμπρένιτσα ως επιθετικό πόλεμο από τους μουσουλμάνους. […] Οι περισσότεροι Σέρβοι επιζητούσαν την εκδίκηση εάν παρουσιαζόταν η ευκαιρία.

Ολλανδική Αναφορά, σελ. 1277-1278. […]

Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατά Σερβίας και Μαυροβουνίου), http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&case=91&p3=4, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-25. Το σερβικό δικαστήριο για την υπόθεση Οβτσάρα

Μετά τη μάχη στο Βούκοβαρ, ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός (JNA) και σερβικά παραστρατιωτικά σώματα πήραν υπό τον έλεγχό τους την πόλη. Συγκέντρωσαν τους φυλακισμένους στο νοσοκομείο της πόλης και τους υποσχέθηκαν ασφαλή απομάκρυνση. Αντί γι' αυτό, τους μετέφεραν στην Οβτσάρα, μια κοντινή αγροτική έκταση, όπου περισσότεροι από 200 Κροάτες πολίτες και στρατιώτες θανατώθηκαν μεταξύ 18 και 21 Νοεμβρίου 1991. Οι αξιωματικοί του JNA Βέσελι Σλιβάντσανιν και Μίλε Μίρκσιτς καταδικάστηκαν από το Δικαστήριο της Χάγης για την παράδοση των φυλακισμένων στις παραστρατιωτικές δυνάμεις. Διακόσια σώματα βρέθηκαν στην εκταφή ενός μαζικού τάφου. Ειδικό Δικαστήριο για Εγκλήματα Πολέμου στο Βελιγράδι καταδίκασε 13 άτομα σε συνολικά 193 χρόνια φυλάκισης. Μερικές δίκες βρίσκονται ακόμα σε εξέλιξη.

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΛΥΘΗΚΑΝ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ			
ΥΠΟΘΕΣΗ	**ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΕΝΤΕΣ ΚΑΙ ΑΘΩΟΙ**	**ΧΡΟΝΙΑ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ**	**ΘΥΜΑΤΑ**
Οβτσάρα 1 (Βούκοβιτς και άλλοι)	13 καταδικασθέντες 5 αθώοι	190 χρόνια φυλάκισης 5 απαλλακτικές αποφάσεις	Τουλάχιστον 193 θύματα
Οβτσάρα 2 (Μπούλιτς)	Ένας καταδικασθείς	2 χρόνια φυλάκισης	4 θύματα
Οβτσάρα 3 (Σιρέτα)	Ένας καταδικασθείς	15 χρόνια φυλάκισης	3 θύματα
Κίριτς Πέταρ (Οβτσάρα)	Ένας καταδικασθείς	15 χρόνια φυλάκισης	193 θύματα
Βούκοβαρ (Βουγιάνοβιτς) (ετυμηγορία από Οβτσάρα 1)	Ένας καταδικασθείς (ετυμηγορία από Οβτσάρα 1)	9 χρόνια φυλάκισης (ετυμηγορία για είκοσι χρόνια φυλάκισης από την Οβτσάρα 1)	4 θύματα

Δημοκρατία της Σερβίας, ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ - ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ, http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/predmeti_eng.htm, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-26. Εγκλήματα κατά πολιτών κατά τη σύρραξη του 2001-2002 στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

α. Η υπόθεση του υπουργού Εσωτερικών Λιούμπε Μπόσκοσκι στο Δικαστήριο της Χάγης

Ο Λιούμπε Μπόσκοσκι ήταν υπουργός Εσωτερικών της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (FYROM) από τον Μάιο του 2001 έως τον Νοέμβριο του 2002. Σύμφωνα με το Δεύτερο Τροποποιητικό Κατηγορητήριο, ο Λιούμπε Μπόσκοσκι κατηγορήθηκε ότι είχε ανώτατη ευθύνη για τις εγκληματικές πράξεις των υφισταμένων του: γνώριζε ή θα έπρεπε να γνωρίζει τα εγκλήματα που διέπραξαν οι υφιστάμενοί του στη διάρκεια της επίθεσης στο αλβανικό χωριό Λιουμποτέν στις 12 Αυγούστου 2001 αλλά δεν έκανε τίποτα για να τιμωρήσει τους δράστες. Ασκήθηκε δίωξη στον Μπόσκοσκι και στον Γιόχαν Ταρτσούλοβσκι. Κατηγορήθηκε για ατομική εγκληματική ευθύνη με παραβιάσεις των νόμων και εθίμων του πολέμου, συμπεριλαμβανομένων φόνων, φαυλοτήτων, καταστροφών σε πόλεις ή χωριά και απάνθρωπης μεταχείρισης. Η δίκη του Λιούμπε Μπόσκοσκι και του Γιόχαν Ταρτσούλοβσκι ξεκίνησε στις 16 Απριλίου 2007 και οι τελικές αγορεύσεις έγιναν στις 6 και 8 Μαΐου 2008. Ο Μπόσκοσκι δήλωσε αθώος. Στις 10 Ιουλίου 2008, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κατέληξε ότι ο Μπόσκοσκι ήταν αθώος. Στις 6 Αυγούστου 2008, ο Εισαγγελέας κατέθεσε αίτηση προσφυγής ενάντια στην απόφαση του Δικαστηρίου του Ιουλίου 2008. Στις 19 Μαΐου 2010 το Εφετείο αποφάσισε σχετικά με την έφεση των Ταρτσούλοβσκι και Μπόσκοσκι. Δεν βρήκε στοιχεία ότι ο Μπόσκοσκι απέτυχε να λάβει τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα για να τιμωρήσει τις παράνομες πράξεις των υφισταμένων του. Το Εφετείο δήλωσε ότι, δεδομένων των συνθηκών της υπόθεσης, ήταν λογικό οποιοσδήποτε δικαστής να απαλλάξει τον Μπόσκοσκι για την αποτυχία του να τιμωρήσει τους υφισταμένους του, στη βάση των αναφορών για τα γεγονότα που περιγράφονται στο κατηγορητήριο που παρέδωσε το Υπουργείο Εσωτερικών στις αρμόδιες δικαστικές αρχές. Το Εφετείο απέρριψε τον μοναδικό λόγο έφεσης του Εισαγγελέα ενάντια στην αθώωση του Μπόσκοσκι.

Ιστοσελίδα του Δικαστηρίου της Χάγης, Λιούμπε Μπόσκοσκι, http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6001, ανάκτηση στις 14.06.2016.

β. Απόσπασμα από την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας αναφορικά με εγκλήματα πολέμου το 2001

Η ένοπλη σύγκρουση στη Μακεδονία ανάμεσα στον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό (NLA) των εθνοτικών Αλβανών και τις δυνάμεις ασφαλείας της Μακεδονίας κλιμακώθηκε στις αρχές Ιανουαρίου του 2001. Συμφωνία επετεύχθη στην Οχρίδα μεταξύ των εμπόλεμων μερών τον Αύγουστο του 2001, η οποία έθεσε τα θεμέλια για τη βελτίωση των δικαιωμάτων των εθνοτικών Αλβανών. Τα θύματα

εγκλημάτων που διαπράχθηκαν στη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης και οι συγγενείς τους ακόμη δεν έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη και σε προσήκουσα αποζημίωση. Μετά από έντεκα χρόνια, οι αρχές ακόμη αδυνατούν να εκπληρώσουν το καθήκον τους να ξεκινήσουν άμεσα ανεξάρτητες, αμερόληπτες και διεξοδικές έρευνες για τους ισχυρισμούς περί βίαιων εξαφανίσεων και απαγωγών στη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης. Στις 19 Ιουλίου 2011, το κοινοβούλιο της Μακεδονίας ενέκρινε μια «αυθεντική ερμηνεία» του Νόμου της Διεθνούς Αμνηστίας του 2002, που επέκτεινε τις προβλέψεις του νόμου σε τέσσερις υποθέσεις εγκλημάτων πολέμου τις οποίες το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) επέστρεψε στη Μακεδονία για να εξετάσει το 2008. Αυτή η κίνηση ουσιαστικά σήμανε τη λήξη της δίωξης για εγκλήματα πολέμου. Από το 2001, δεν ελήφθησαν επαρκή μέτρα για να εξεταστούν οι υποθέσεις έξι εθνοτικών Αλβανών που πιστεύεται ότι ήταν θύματα βίαιης εξαφάνισης από την αστυνομία του μακεδονικού Υπουργείου Εσωτερικών στη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης. Ούτε ελήφθησαν επαρκή μέτρα για να ερευνηθεί η απαγωγή 12 εθνοτικών Μακεδόνων και ενός Βούλγαρου. Τα σώματά τους βρέθηκαν σε τρεις τάφους κοντά στο χωριό του Νεπρόστενο-Τέτοβο τον Νοέμβριο του 2001 και ακολούθως έγινε εκταφή από το Υπουργείο Εσωτερικών και την Εισαγγελία. Θεωρείται ότι όλοι απήχθησαν από τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό (NLA) στη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης. Καμία περαιτέρω έρευνα δεν πραγματοποιήθηκε από τις αρχές.

«Το Δικαίωμα να Γνωρίζουμε: Οικογένειες ακόμα στο Σκοτάδι των Βαλκανίων», Αύγουστος 2012, http://www.refworld.org/pdfid/50474caf2.pdf, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-27. Το Συμβούλιο για την Υπεράσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών του Κοσόβου απευθύνεται στο Δικαστήριο της Χάγης για εγκλήματα που διέπραξαν οι σερβικές αστυνομικές δυνάμεις, 1998

ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΓΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ - ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

Συμβούλιο για την Υπεράσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών στην Πρίστινα

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΣΤΗ ΧΑΓΗ

1. Από το Μάρτιο του 1989 στο Κόσοβο, όταν η πολιτική και συνταγματική αυτονομία κατεστάλησαν βίαια, κηρύχθηκε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Αυτή επισήμως καταργήθηκε μετά από μερικά χρόνια, αλλά στην πραγματικότητα υφίσταται μέχρι σήμερα. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου και μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1997, οι αστυνομικές δυνάμεις της Σερβίας και Γιουγκοσλαβίας σκότωσαν 171 άτομα, τραυμάτισαν 312 και βασάνισαν σωματικά 10.000 Αλβανούς διαφορετικών ηλικιών και φύλου. Οι φόνοι, οι τραυματισμοί και τα βασανιστήρια αυτών των Αλβανών πραγματοποιήθηκαν με μοναδικό λόγο την εθνοτική τους ταυτότητα […].

16. Στο μεταξύ, σε άλλες περιοχές του Κοσόβου, ειδικά στους δήμους Ντεκάν, Τζακόβ, Κλιν, Μαλίσεβε κ.λπ., η σερβική αστυνομία πραγματοποίησε κι άλλες επιθέσεις. Σε αυτές συμμετείχε άμεσα ο Γιουγκοσλαβικός Στρατός και κατά τη διάρκειά τους τραυματίστηκαν πολλοί. Το Συμβούλιο συγκεντρώνει στοιχεία αναφορικά με αυτά τα εγκλήματα των στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων και θα αποστείλει στον Εισαγγελέα του Δικαστηρίου χωριστή προσφυγή με τα σχετικά στοιχεία.

17. Το Συμβούλιο πιστεύει ότι τα περιγραφόμενα εγκλήματα σε αυτή την προσφυγή διαθέτουν όλα τα χαρακτηριστικά που στοιχειοθετούν το έγκλημα της γενοκτονίας και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως περιγράφονται στα Άρθρα 4 και 5 του Καταστατικού του Δικαστηρίου. Τα άτομα που υποδεικνύονται σε αυτή την προσφυγή είναι υπεύθυνα για αυτά τα εγκλήματα ως επικεφαλής και υπεύθυνοι, καθώς η διάπραξη αυτών των εγκλημάτων σχεδιάστηκε εκ των προτέρων και πραγματοποιήθηκε με τις δικές τους εντολές. […]

18. Αυτή η προσφυγή βασίζεται σε στοιχεία που βρίσκονται στην κατοχή του Συμβουλίου, όπως: καταθέσεις από αυτόπτες μάρτυρες, φωτογραφίες και βιντεοκασέτες που δείχνουν τα νεκρά σώματα και τα κατεστραμμένα σώματα, καταλόγους θυμάτων, αιτήματα από σερβικά δικαστικά σώματα για να πραγματοποιηθούν έρευνες κ.λπ.

Πρίστινα, 3 Μαΐου 1998

Καθηγητής δρ Παγιαζίτ Νούσι, πρόεδρος

Συμβούλιο για την Υπεράσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών στην Πρίστινα, Φάκελος: Εγκλήματα Πολέμου στο Κόσοβο 1997-1999.

Μετά την ανάγνωση των νομικών υποθέσεων διαφόρων κρατών και επαρχιών στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, προσπαθήστε να επικεντρωθείτε στις βασικές κατηγορίες εντοπίζοντας τα κοινά χαρακτηριστικά. Γιατί όλοι απευθύνθηκαν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης; Πήραν τα κράτη μέτρα ενάντια στους πολίτες τους που κατηγορήθηκαν ή καταδικάστηκαν για εγκλήματα πολέμου; Συζητήστε την ηθική υποχρέωση ενός έννομου κράτους προς τους πολίτες του και τα θύματα άλλων εθνικοτήτων.

Γ.2.4. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI) και το Σύμφωνο Σταθερότητας

Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI) σχηματίστηκε μετά τη Συμφωνία του Ντέιτον ως μέσο σταθεροποίησης της περιοχής. Η αρχική ιδέα ήταν να αποτελέσει ένα «νέο Σχέδιο Μάρσαλ» (βλ. τόμος 1, κεφάλαιο Α), ωστόσο δεν ήταν ένα σχέδιο για την παροχή οικονομικής βοήθειας. Η στρατηγική της ήταν να ενθαρρύνει τη συνεργασία των κρατών μελών σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος και να διευκολύνει την ενσωμάτωσή τους στις ευρωατλαντικές δομές. Ο Έρχαρντ Μπούσεκ, πρώην αντικαγκελάριος της Αυστρίας και πρόεδρος του χριστιανοσυντηρητικού κόμματος ÖVP (Αυστριακό Λαϊκό Κόμμα), ορίστηκε συντονιστής της SECI στις 19 Δεκεμβρίου 1996. Το Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (1999-2008) δημιουργήθηκε υπό την αιγίδα της Γερμανικής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την κλιμάκωση του πολέμου στο Κόσοβο. Το Σύμφωνο ήταν μια πρώτη απόπειρα από τη διεθνή κοινότητα να αντικατασταθεί η «πολιτική της εκ των υστέρων κινητοποίησης για να αντιμετωπιστεί η κρίση» στη Νοτιοανατολική Ευρώπη με μια μακροχρόνια στρατηγική «αποτροπής των συγκρούσεων». Συνέργειες μεταξύ της SECI και του Συμφώνου Σταθερότητας εδραιώθηκαν όταν ο Έρχαρντ Μπούσεκ έγινε Ειδικός Συντονιστής του Συμφώνου Σταθερότητας (2002). Το 2008, το Σύμφωνο Σταθερότητας αντικαταστάθηκε με ένα πλαίσιο περιφερειακού χαρακτήρα, το Συμβούλιο Περιφερειακής Συνεργασίας (RCC).

Μέλη και παρατηρητές της SECI το 2006

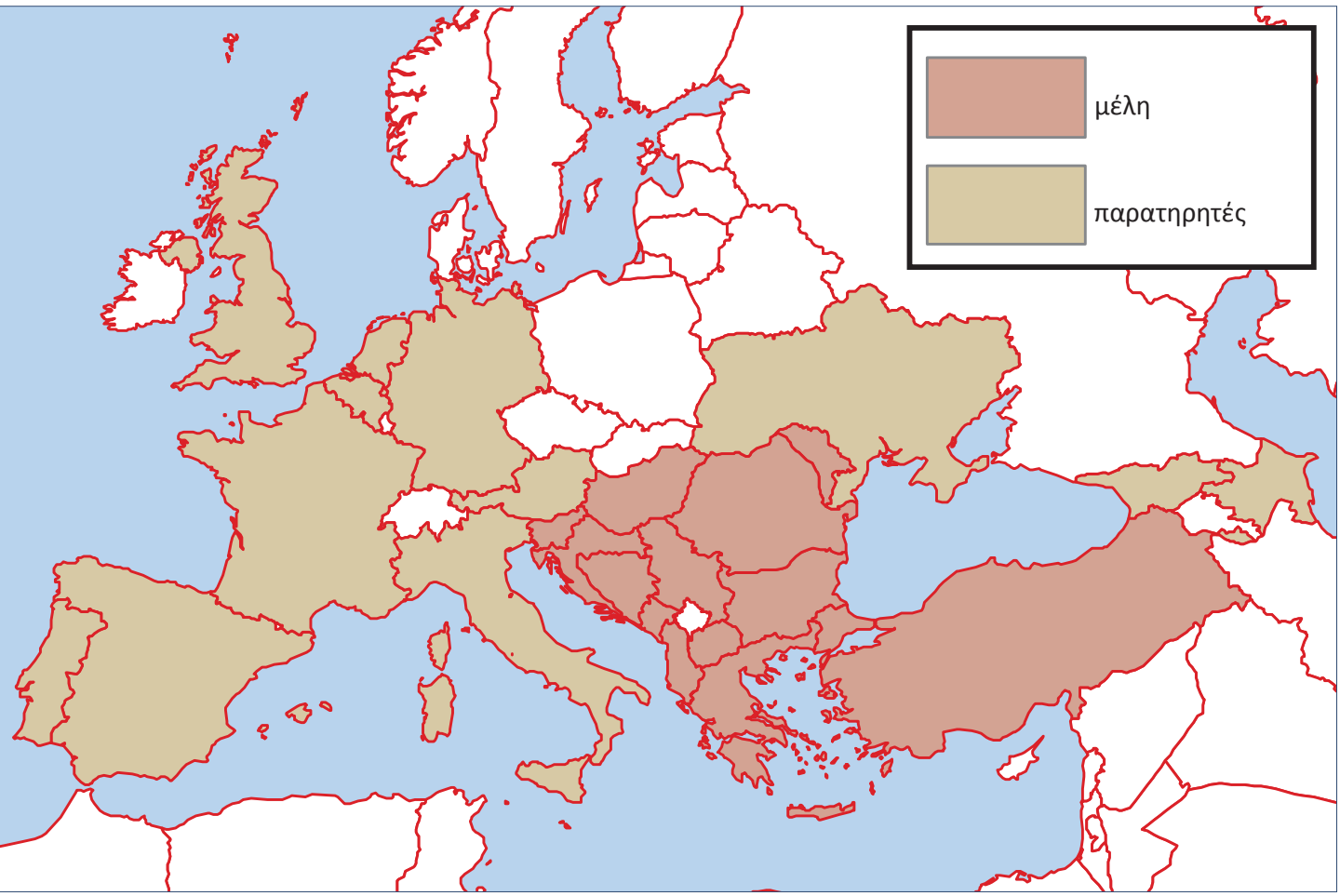

Γ-28. Ομιλία του πρέσβη Ρίτσαρντ Σίφτερ στην Πρωτοβουλία Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI), 5 Δεκεμβρίου 1996

[…] Όπως υπονοούν τα δύο αρχικά του ακρωνυμίου της Πρωτοβουλίας Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (SECI), στηρίζεται σε μια γεωγραφική βάση. Προτείνει να συγκεντρωθούν δώδεκα χώρες οι οποίες μοιράζονται κοινά στοιχεία που βασίζονται στη γεωγραφική τους εγγύτητα, προκειμένου να συζητήσουν και να δράσουν από κοινού πάνω σε διασυνοριακά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Οδικές και πλωτές μεταφορές, δίκτυα ενέργειας, συστήματα επικοινωνίας, καθαρό νερό και καθαρός αέρας, όλα αυτά είναι ζητήματα που πρέπει να συζητηθούν αποτελεσματικά στη Νοτιοανατολική Ευρώπη σε περιφερειακή βάση. Οποιαδήποτε κι αν είναι η ιστορία, το υπόβαθρο, ο παρελθοντικός ή παρών πολιτικός προσανατολισμός, η γεωγραφία είναι που φέρνει κοντά τις χώρες προκειμένου να βρεθούν λύσεις για τα οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. […]

Busek, 2006, σελ. 28.

Γ.3. ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

Μετά το 1989, πραγματοποιήθηκε ειρηνικά η μετάβαση στις ευρωπαϊκές χώρες που είχαν υπάρξει μέλη του Ανατολικού Μπλοκ, με τις περισσότερες να εκφράζουν την επιθυμία να ενταχθούν στις ευρωατλαντικές δομές (Ευρωπαϊκή Ένωση και ΝΑΤΟ). Η μόνη εξαίρεση ήταν η Γιουγκοσλαβία, με τη διάλυσή της εξαιτίας του πολέμου. Η Ελλάδα υπήρξε το πρώτο σκηνικό του Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη. Όταν οι Έλληνες κομμουνιστές ηττήθηκαν στον Εμφύλιο, η Ελλάδα μαζί με την Τουρκία ήταν οι μόνες μη κομμουνιστικές χώρες στην περιοχή. Εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ μαζί το 1952. Μετά την κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Σλοβενία έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ το 2004, και ακολούθησαν η Αλβανία και η Κροατία το 2009. Από τις άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το Μαυροβούνιο έγινε μέλος του ΝΑΤΟ στις 5 Ιουνίου 2017.

Το 1981, η Ελλάδα ήταν επίσης η πρώτη χώρα στην περιοχή που έγινε μέλος της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Η Σλοβενία και η Κύπρος έγιναν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004, η Βουλγαρία και η Ρουμανία το 2007, και η Κροατία το 2013. Αναφορικά με τις υποψηφιότητες για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η χώρα που υπέβαλε υποψηφιότητα αρκετά νωρίς ήταν η Τουρκία: το 1987. Παρ' όλα αυτά, είναι ακριβώς η υποψηφιότητα για την οποία οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν τις περισσότερες αμφιβολίες, λόγω μιας σειράς πραγματικών ή υποτιθέμενων διαφορών σχετικά με την πολιτική, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία του Τύπου και τις πολιτισμικές διαφορές, πέρα από τα αμφιλεγόμενα ζητήματα που αφορούσαν την Κύπρο.

Στις προενταξιακές διαπραγματεύσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποίησε ποικίλα εργαλεία, κατά κύριο λόγο τις Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, οι οποίες απαιτούν την εκπλήρωση συγκεκριμένων όρων σε διαφόρους τομείς (νομοθεσία, οικονομία, ανθρώπινα δικαιώματα κ.λπ.). Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ήταν υποψήφια από το 2000, αλλά η διαδικασία είχε σταματήσει, με παρέμβαση της Ελλάδας, εξαιτίας της διαφωνίας περί του ονόματος της χώρας. Το Μαυροβούνιο υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης το 2007 και οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη ξεκίνησαν το 2012. Η Αλβανία υπέγραψε τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης το 2006 και οι διαπραγματεύσεις για την ένταξή της ξεκίνησαν το 2014. Η Σερβία υπέγραψε τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης το 2008 (αφού η Ανώτατη Εισαγγελέας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, Κάρλα ντελ Πόντε, έδωσε την έγκρισή της για τη Σερβία, ότι πληρούσε τους όρους για τη συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο) και οι διαπραγματεύσεις για την ένταξή της ξεκίνησαν το 2014. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, εξαιτίας της πολύπλοκης εσωτερικής κατάστασης και της παρεμπόδισης των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων, χρειάστηκε επτά χρόνια για τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (υπογράφτηκε το 2008, επικυρώθηκε το 2010 και τέθηκε σε εφαρμογή το 2015). Οι οικονομικές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση διέπονται από την αποκαλούμενη Ενδιάμεση Συμφωνία για το Εμπόριο.

Γ.3.1. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γ-29. Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι, 1999. Η Τουρκία ως υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ

Τον Δεκέμβριο του 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι σημείωσε «με ικανοποίηση το ουσιαστικό έργο και την πρόοδο» στις προενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Εσθονία, την Τσεχία και τη Σλοβενία, και αποφάσισε να ξεκινήσει τον Φεβρουάριο του 2000 διαπραγματεύσεις με τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Βουλγαρία και τη Μάλτα για την ένταξή τους στην ΕΕ. Επίσης καλωσόρισε «τις πρόσφατες θετικές εξελίξεις στην Τουρκία, [και] την πρόθεσή της να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις ώστε να πληροί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης», αναγνωρίζοντας επισήμως τη χώρα ως υποψήφια για ένταξη. Οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και των ευρωπαϊκών θεσμών έχουν μακρά ιστορία: το 1959, δηλαδή έναν χρόνο μετά την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), η Τουρκία υπέβαλε αίτηση για να γίνει μέλος. Αυτό επετεύχθη το 1963 με την αποκαλούμενη Συμφωνία της Άγκυρας. Το 1997, η υποψηφιότητα αποσύρθηκε εξαιτίας παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά αποκαταστάθηκε δύο χρόνια αργότερα στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 3 Οκτωβρίου 2005. Παρ' όλα αυτά, η υποψηφιότητα της Τουρκίας παρέμεινε επίμαχο ζήτημα στη διαδικασία διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η υποψηφιότητα της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση: http://citizensmedia.eu/dialogue/tr-eu/, ανάκτηση στις 14.07.2016.

Γ-30. Το Πρωτόκολλο της Άγκυρας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας και η αναγνώριση της Κύπρου, 2005

Τον Δεκέμβριο του 2004 στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Βρυξέλλες, συμφωνήθηκε απ' όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας. Γι' αυτόν τον σκοπό, η Τουρκία έπρεπε να διευρύνει τη Συμφωνία της Άγκυρας του 1963 και τη Συνθήκη Τελωνειακής Ένωσης του 1995 με την Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να συμπεριληφθούν δέκα νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προσχώρησαν σε αυτή την 1 Μαΐου 2004. Ως αποτέλεσμα της αποτυχίας του Σχεδίου Αννάν στο δημοψήφισμα τον Απρίλιο του 2004, η Κυπριακή Δημοκρατία έγινε μέλος της ΕΕ, αλλά το νησί παρέμεινε διαιρεμένο. Έτσι, στις 29 Ιουλίου 2005, η Τουρκία υπέγραψε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο που διεύρυνε τη Συνθήκη της Άγκυρας και τη Συνθήκη Τελωνειακής Ένωσης, αλλά η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας ταυτόχρονα δήλωσε ότι όσο παραμένει το ζήτημα της Κύπρου ανεπίλυτο, η Τουρκία δεν μπορούσε να αναγνωρίσει την κυβέρνηση της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας ως τη νόμιμη και μοναδική αντιπρόσωπο της Κύπρου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στις 21 Σεπτεμβρίου 2005 εξέφρασε τη λύπη της για τη μη αναγνώριση της Κύπρου εκ μέρους της Τουρκίας και απαίτησε πλήρη και άνευ εξαιρέσεων εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Η τουρκική κυβέρνηση δεν υπέβαλε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο προς επικύρωση από τη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας, αλλά απεναντίας εξέδωσε το διάταγμα 2006/10895 που άνοιγε τα τουρκικά λιμάνια και αεροδρόμια σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός της Κύπρου.

Η δήλωση της Τουρκίας για την Κύπρο, 29 Ιουλίου 2005

1) Η Τουρκία διατηρεί τη βούλησή της να βρεθεί μια πολιτική λύση στο Κυπριακό ζήτημα και έχει επιδείξει σαφή στάση ως προς αυτό. Η Τουρκία θα συνεχίσει να στηρίζει τις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να επιτευχθεί ένα νέο, διζωνικό κράτος εταίρων στην Κύπρο. Μια δίκαιη και διαρκής λύση θα συνέβαλλε σημαντικά στην ειρήνη, στη σταθερότητα και στις αρμονικές σχέσεις στην περιοχή.

2) Η Δημοκρατία της Κύπρου που αναφέρεται στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο δεν είναι το κράτος εταιρικής σχέσης που ιδρύθηκε το 1960.

3) Επομένως, η Τουρκία θα συνεχίσει τις επαφές με τις ελληνοκυπριακές αρχές κατά τον ίδιο τρόπο, καθώς διαθέτουν εξουσιοδότηση και κυριαρχία μόνο στο έδαφος νότια της Πράσινης Γραμμής, και δεν εκπροσωπούν τον τουρκοκυπριακό λαό.

4) Η Τουρκία δηλώνει ότι η υπογραφή του Πρωτοκόλλου αυτού δεν υποδηλώνει αναγνώριση της προαναφερθείσας Δημοκρατίας της Κύπρου και δεν χάνονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις της Τουρκίας που απορρέουν από τις Συνθήκες Εγγύησης, Συμμαχίας και Ίδρυσης του 1960.

5) Η Τουρκία επιβεβαιώνει ότι η υπογραφή του προαναφερθέντος Πρωτοκόλλου δεν αλλάζει τις σχέσεις της με την Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου.

6) Μέχρι να επιτευχθεί συνολική λύση, η Τουρκία δεν θα αλλάξει την πολιτική της σχετικά με την Κύπρο. Η Τουρκία δηλώνει την ετοιμότητά της να εγκαθιδρύσει σχέσεις με ένα νέο εταιρικό κράτος που θα προκύψει από μια τέτοια συνολική λύση.

Baykal, 2013, σελ. 361-362.

Γ-31. Εορτασμοί για την ένταξη της Σλοβενίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στην Γκορίτσια/Νόβα Γκορίτσα, 30 Απριλίου 2004

Φωτογράφος Borut Krajnc, αρχείο της εφημερίδας *Mladina* [Νεολαία].

Οι εορτασμοί για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η υποδοχή δέκα νέων μελών έλαβε χώρα στην Γκορίτσια/Νόβα Γκορίτσα, μια πόλη που ανήκε σε δύο χώρες, την Ιταλία και τη Σλοβενία. Η Γκορίτσια ενσωματώθηκε στην Ιταλία στις 10 Φεβρουαρίου 1947, με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων μεταξύ Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας. Η ιδέα να χτιστεί μια ολόκληρη νέα πόλη προέκυψε αμέσως μετά την τελική οριοθέτηση και υποστηρίχθηκε επίσης από την Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας. Η νέα πόλη χτίστηκε ακριβώς δίπλα στα σύνορα της ιταλικής Γκορίτσια σε ελώδες έδαφος και πήρε το όνομα Νόβα Γκορίτσα το 1949. Οι εορτασμοί του 2004 έδωσαν το μήνυμα ότι δεν υπήρχαν πλέον σύνορα στην Ευρώπη.

Γ-32. Στήριξη για την ένταξη της Σερβίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση 2003-2008

Ημερομηνία	Ερώτηση	Ναι
Δεκέμβριος του 2003	Να ενταχθεί στην ΕΕ;	72%
Σεπτέμβριος του 2004	Να ενταχθεί στην ΕΕ;	71%
2005	Να ενταχθεί στην ΕΕ;	64%
2006	Να ενταχθεί στην ΕΕ;	61%
Δεκέμβριος του 2008	Να ενταχθεί στην ΕΕ;	61%

Η ένταξη της Σερβίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίχθηκε από το 51% των πολιτών, http://www.seio.gov.rs/news.101.html?newsid=1121· Lidija Valtner, Nikada manja podrska ulasku Srbije u EU, http://www.danas.rs/politika/nikada_manja_podrska_ulasku_srbije_u_eu.56.html?news_id=254980; Galup: Opada poverenje gradana u EU, Tanjug / 25.11.201. http://www.blic.rs/Vesti/Politika/219802/Galup-Opada-poverenje-gradjana-u-EU, ανάκτηση στις 13.07.2016.

Γ-33. Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση είχε άμεσο αντίκτυπο. Ευρωπαϊκά προϊόντα χαμηλού κόστους ξεκίνησαν να διακινούνται στην κυπριακή αγορά

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και η επακόλουθη κατάργηση των τελωνειακών δασμών ξεκίνησε να έχει επίδραση στην κυπριακή οικονομία αρκετά νωρίς. Η Κύπρος εισήχθη στην ενιαία αγορά.

Φθηνά ευρωπαϊκά προϊόντα κατακλύζουν την αγορά		
Ουίσκι	φθηνότερο κατά	£6.00
Φρούτα	φθηνότερα κατά	£1.00
Τυρί	φθηνότερο κατά	£1.00
Κρέας	φθηνότερο κατά	50 σεντς
Σκυλοτροφές	φθηνότερες κατά	40 σεντς
Μη αλκοολούχα ποτά	φθηνότερα κατά	15 σεντς

Εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, 7 Μαΐου 2004.

Γ-34. Η Αλβανία και η Ευρωπαϊκή Ένωση: μια εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Μάρτιος του 2008

Μεταξύ 1991 και 1999, η Αλβανία εισέπραξε επιχορηγήσεις αξίας περίπου ενός δισεκατομμυρίου ευρώ από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήταν από τα υψηλότερα ποσά βοήθειας σε σχέση με το ΑΕΠ της χώρας και συμπεριλάμβανε 256 εκατομμύρια ευρώ για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Τον Ιούνιο του 2006, η Αλβανία υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση σαν πρώτο βήμα προς την υποψηφιότητα της χώρας για ένταξη στην ΕΕ. Σε ένα έγγραφο που δημοσιεύτηκε τον Μάρτιο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμούσε ότι είχε σημειωθεί πρόοδος στην Αλβανία.

Η Αλβανία συνέχισε να σημειώνει πρόοδο στις μεταρρυθμίσεις και να προσεγγίζει τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εφαρμόζει την Ενδιάμεση Συμφωνία στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει ήδη μια καλή πορεία.

Η Αλβανία διατήρησε ισορροπημένη στάση στο θέμα του Κοσόβου, συνεισφέροντας έτσι στην περιφερειακή σταθερότητα.

Οι πολιτικοί ηγέτες στην Αλβανία δεσμεύτηκαν σε μια εποικοδομητική σχέση και στην υλοποίηση θεμελιωδών μεταρρυθμίσεων. Η εκλογική μεταρρύθμιση, ειδικά ενόψει των κοινοβουλευτικών εκλογών του 2009, η ενδυνάμωση του κράτους δικαίου, η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος και η μάχη ενάντια στη διαφθορά και στο οργανωμένο έγκλημα είναι κεντρικής σημασίας. Ένα βελτιωμένο κλίμα στο Κοινοβούλιο θα συμβάλει στην πρόοδο σε αυτά τα ζητήματα.

Communication Western Balkans: enhancing the European perspective, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-378_en.htm?locale=en, ανάκτηση στις 29.09.2016.

Χρησιμοποιήστε τις πηγές σε αυτή την ενότητα για να διερευνήσετε τις διαφορετικές στάσεις των κρατών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ως προς την ένταξη στην ΕΕ. Βρείτε ομοιότητες και διαφορές, διερευνήστε τις τάσεις και τις διαδικασίες. Γράψτε μια έκθεση βασιζόμενοι στα ευρήματά σας.

Γ.3.2. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ

Χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ

Βουλγαρία	29 Μαρτίου 2004	5η διεύρυνση
Ρουμανία	29 Μαρτίου 2004	5η διεύρυνση
Σλοβενία	29 Μαρτίου 2004	5η διεύρυνση
Αλβανία	1 Απριλίου 2009	6η διεύρυνση
Κροατία	1 Απριλίου 2009	6η διεύρυνση
Μαυροβούνιο	5 Ιουνίου 2017	7η διεύρυνση

Γ-35. Δημοψήφισμα στη Σλοβενία για την ένταξη στο ΝΑΤΟ

Εφημερίδα *Delo*.

Μετά την ανεξαρτησία της, η Σλοβενία άρχισε να εντάσσεται σε διεθνείς οργανισμούς. Τον Νοέμβριο του 2002 δέχτηκε πρόσκληση να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ μαζί με άλλα έξι νέα μέλη: Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία και Σλοβακία. Τον Μάρτιο του 2003, η Σλοβενία διοργάνωσε διπλό δημοψήφισμα για την ένταξη στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ. Η ένταξη στην ΕΕ υποστηρίχτηκε από το 89,64% των ψηφοφόρων, ενώ η ένταξη στο ΝΑΤΟ από το 66,08%. Το σκίτσο απεικονίζει μια «έγκυο» (και επομένως βιάζεται) Σλοβενία φορώντας την εθνική της στολή, κυριολεκτικά ενθουσιασμένη («ΝΑΙ!») για τον επικείμενο γάμο της με το ΝΑΤΟ. Τον Μάρτιο του 2003, στρατιώτες της Σλοβενίας εντάχθηκαν στην ειρηνευτική Διεθνή Δύναμη Αρωγής για την Ασφάλεια (ISAF) στο Αφγανιστάν. Πριν από το δημοψήφισμα, υποστηρικτές του ΝΑΤΟ πρόβαλλαν το σύνθημα: «Σπίτι μας η Ευρώπη, ασφαλείς στο ΝΑΤΟ».

Περιγράψτε το σκίτσο. Γιατί η Σλοβενία απεικονίζεται ως έγκυος νύφη; Μπορείτε να εντοπίσετε τα στερεότυπα; Τι υπονοείται για τη σχέση στην οποία εισέρχεται η νύφη; Συζητήστε.

Γ-36. Επίσκεψη του προέδρου της Αμερικής Τζωρτζ Ουώκερ Μπους στην Αλβανία, 2007

Φωτογράφος Roland Tasho.

Ο πρόεδρος Τζωρτζ Ουώκερ Μπους επισκέφθηκε την Αλβανία στις 10 Ιουνίου 2007. Ο Μπους ήταν ο πρώτος Αμερικανός πρόεδρος που επισκέφθηκε τη χώρα και το γεγονός επικροτήθηκε από τις αλβανικές αρχές ως «μια ιστορική επίσκεψη ενός σπουδαίου φίλου». Οι Αλβανοί θεωρούν τις Ηνωμένες Πολιτείες «μεγάλο ιστορικό τους σύμμαχο», αναφερόμενοι κυρίως στην υποστήριξη που δόθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες στο νεοϊδρυθέν ανεξάρτητο αλβανικό κράτος μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Παρ' όλα αυτά, οι δεσμοί ανάμεσα στις δύο χώρες κόπηκαν στη διάρκεια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης της Αλβανίας (1944-1990). Το τότε αλβανικό κομμουνιστικό καθεστώς θεωρούσε «τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό μέγιστη απειλή στην ελευθερία των εθνών» και διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες το 1946. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών αποκαταστάθηκαν τον Μάρτιο του 1991, και από τότε οι Ηνωμένες Πολιτείες έπαιξαν βασικό ρόλο με την επιρροή τους στην εσωτερική και διεθνή πολιτική της Αλβανίας, με έμφαση στην «ευρωατλαντική» ένταξη της χώρας. Σε αυτό το πλαίσιο, η επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου στην Αλβανία τον Ιούνιο του 2007 βοήθησε στην περαιτέρω υποστήριξη των μεταρρυθμίσεων της αλβανικής →

κυβέρνησης στον τομέα της άμυνας, με το βλέμμα στραμμένο στην ένταξη στο ΝΑΤΟ. Η Αλβανία επισήμως έγινε μέλος του ΝΑΤΟ στη διάρκεια της Συνόδου του Βουκουρεστίου τον Απρίλιο του 2009. Η φωτογραφία δείχνει τον Αμερικανό πρόεδρο Τζορτζ Μπους και τον Αλβανό πρόεδρο Αλφρέντ Μοϊσίου στα Τίρανα στις 10 Ιουνίου 2007. Ο πρόεδρος Μοϊσίου εξελέγη το 2002 και παρέμεινε στο αξίωμά του μέχρι το τέλος της θητείας του το 2007.

Γ.4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Γ-37. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στους Ρουμάνους και τους Ούγγρους στην πόλη του Τίρκο Μούρες (που κατοικείται κυρίως από εθνοτικούς Ούγγρους), 19-20 Μαρτίου 1990

Πριν από την αναταραχή στο Τίρκο Μούρες, τον Μάρτιο του 1990, είχαν προηγηθεί αρκετές επίμονες διεκδικήσεις από τους εθνοτικούς Ούγγρους πολίτες της Ρουμανίας που εστίαζαν κυρίως στην ανάγκη για εκπαίδευση στη μητρική τους γλώσσα, η οποία είχε καταργηθεί τα τελευταία χρόνια του καθεστώτος Τσαουσέσκου. Ωστόσο, το βασικό αίτημα της ουγγρικής κοινότητας ήταν η επιστροφή σε μια μορφή πολιτικής αυτονομίας παρόμοιας με εκείνη που είχαν στη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος, το 1952-1968, όταν υπήρχε μια ξεχωριστή διοικητική μονάδα με ουγγρική πλειονότητα, δηλαδή η «Αυτόνομη Περιοχή του Μούρες». Αυτό το αίτημα θεωρήθηκε απειλή για την ενότητα του ρουμανικού κράτους, ειδικά στο πλαίσιο των κρατικών εντάσεων και της διάσπασης που ακολούθησε μετά την κατάρρευση των υπόλοιπων κομμουνιστικών καθεστώτων (όπως στη Σοβιετική Ένωση ή στη Γιουγκοσλαβία). Η ρουμανική πλειονότητα εξεπλάγη δυσάρεστα από τη σφοδρότητα των ουγγρικών διεκδικήσεων, και οι ηγέτες των τοπικών και κεντρικών θεσμών αποδείχθηκαν ανίκανοι να βρουν ικανοποιητικές πολιτικές λύσεις. Τα γεγονότα έλαβαν χώρα στο πλαίσιο των πρώτων ελεύθερων ουγγρικών βουλευτικών εκλογών και οδήγησαν σε κλιμάκωση της έντασης στις σχέσεις Ρουμάνων και Ούγγρων, που έβαινε αυξανόμενη τα τελευταία χρόνια. Η αντίδραση του ρουμανικού κράτους πήρε τη μορφή μαζικής στρατιωτικής επέμβασης που κατέληξε σε δεκάδες θύματα. Χαρακτηριστικό της περιόδου ήταν η κινητοποίηση εντυπωσιακού πλήθους και η έκκληση για χρήση σωματικής βίας. Ως άμεσο επακόλουθο αυτών των γεγονότων, η απογοήτευση του ουγγρικού πληθυσμού οδήγησε σε ραγδαία αύξηση εκείνων που εγκατέλειπαν τη χώρα, κυρίως με προορισμό την Ουγγαρία.

Α. Τα γεγονότα της 19 Μαρτίου 1990: απόσπασμα από ένα ουγγρικό χρονικό

Στις 19 Μαρτίου 1990, προς το μεσημέρι, δύο ή τρία λεωφορεία και δύο στρατιωτικά φορτηγά έφεραν Ρουμάνους πολίτες από την ύπαιθρο στο Μαροσβάσαρχε από τους οικισμούς της κοιλάδας του Γκορκένι στο Γκοργκενιχοντάκ και την κοινότητα του χωριού Μαροσόροτς. Ήταν εξοπλισμένοι με εργαλεία επίθεσης. Τα οχήματα στάθμευσαν στην κεντρική πλατεία, δίπλα στο άγαλμα του Ηρωϊκού Ρωμαίου Στρατιώτη, και οι επιβάτες κατέβηκαν και ενώθηκαν με το ρουμάνικο πλήθος που είχε ήδη συγκεντρωθεί στην πλατεία. Από την έδρα της Βάτρα Ρομανέσκα, λίγα μέτρα πιο πέρα, 50-60 άτομα ενώθηκαν με το πλήθος και το οδήγησαν προς την οδό Μπολιάι. Στον δρόμο, οι διαδηλωτές κατέστρεψαν πινακίδες με επιγραφές στα ουγγρικά και προσέβαλαν άτομα ουγγρικής υπηκοότητας.

Γύρω στις 4 μ.μ., το πλήθος περικύκλωσε το κτίριο που στέγαζε την έδρα των πολιτικών κομμάτων […] και ξεκίνησε πολιορκία, προσπαθώντας να εισέλθει με τσεκούρια και πετώντας πέτρες στα παράθυρα. Οι άνθρωποι μέσα προσπάθησαν να τους σταματήσουν, και ξέσπασε μια μεγάλη μάχη στην είσοδο του κτιρίου, και αργότερα σε όλα τα δωμάτια εντός του κτιρίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να τραυματιστούν πολλοί διαδηλωτές και Ούγγροι. […]

Márton και Zoltán, 2012, σελ. 327-328.

Η Βάτρα Ρομανέσκα (Ρουμανική Ένωση «Βάτρα») ήταν μια οργάνωση που ιδρύθηκε ως αντίβαρο στη Δημοκρατική Ένωση Ούγγρων Ρουμανίας (UDMR). Οι ιδρυτές ήταν μέλη της τοπικής ρουμανικής ελίτ (στρατιωτικοί, δικαστές, διανοούμενοι, πρώην στελέχη του κόμματος κ.λπ.) που αισθάνθηκαν ότι οι πολιτικές και οικονομικές τους θέσεις κινδύνευαν σε καιρούς μεταβατικούς μετά την πτώση του καθεστώτος του Τσαουσέσκου. Ο λόγος τους ήταν εξαιρετικά εθνικιστικός, προσανατολισμένος κυρίως ενάντια στην ουγγρική «απειλή».

Β. Τα γεγονότα της 19 Μαρτίου 1990: μια ρουμανική εθνική οπτική

Επ' ευκαιρία της 143ης επετείου της επανάστασης του 1848 στη Βουδαπέστη, οι αρχές της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας ζήτησαν από τους Ρουμάνους ομολόγους άδεια για τον Ούγγρο πρέσβη στο Βουκουρέστι και τον αντιπρέσβη να καταθέσουν στεφάνι στα Μιερκουρέα Τσιούκ, Κριστούρου Σεκουιέσκ, Τίργκου Μούρες και Αλμπέστι, στα αγάλματα του Νικολάε Μπαλτσέσκου και Σάντορ Πετόφι, που υπήρξαν εξέχουσες προσωπικότητες της επανάστασης του 1848. Οι ρουμανικές αρχές διασφάλισαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να συμβεί κάτι τέτοιο. […]

Στη διάρκεια των επόμενων ημερών, η πόλη του Τίργκου Μούρες βίωσε κλιμάκωση της έντασης, και ξέσπασε βία η οποία προκλήθηκε από πράξεις εθνικισμού -σωβινισμού και αναθεωρητισμού με στόχο τη Ρουμανία.

Η ρουμανική κυβέρνηση έλαβε τα απαραίτητα μέτρα για να αποκατασταθεί η ηρεμία και η δημόσια τάξη σε όλη την περιοχή. Δυστυχώς, η επιβολή αυτών των μέτρων υπονομεύτηκε από ενέργειες των αξιωματούχων της Ουγγρικής Δημοκρατίας. Αυτές κατέληξαν στις 18 Μαρτίου 1990 σε μια έκκληση του μεταβατικού προέδρου Μάτιας Σούρος προς τους Ούγγρους στη Ρουμανία μέσω του Τύπου, στην οποία ζητούσε από αυτούς να εντατικοποιήσουν τη δραστηριότητά τους και να οργανωθούν γύρω απ' την ιδέα ότι η Τρανσυλβανία θα γινόταν «ουγγρικό προγονικό έδαφος» […]

Έτσι, το βράδυ της 19 Μαρτίου, βίαιες αντιπαραθέσεις έλαβαν χώρα στο Τίργκου Μούρες, που κατέληξαν σε τραυματισμούς τόσο των Ρουμάνων όσο και των Ούγγρων, συμπεριλαμβανομένης και μια σημαντικής προσωπικότητας των γραμμάτων, του συγγραφέα Άντρας Σουτό. […] Το πρωί της 20 Μαρτίου, νέες μάχες έλαβαν χώρα, με περισσότερα θύματα από τις δύο πλευρές.

Πώς ξεκίνησαν όλα αυτά: […] Πρώτον, οι Ούγγροι απομόνωσαν τους εαυτούς τους από τους Ρουμάνους. Εάν ζούσαν αρμονικά ως τότε, ή τουλάχιστον εάν κάτι τέτοιο φαινόταν να συμβαίνει, τώρα είχε φτάσει η στιγμή όπου έγιναν εχθροί. Πρώτα απ' όλα τα σχολεία. Ξεχωριστά σχολεία. Το Λύκειο Μπολουάι. Μετά οι σχολές. Οι Ούγγροι μαθητές δεν ήθελαν να φοιτήσουν στις ίδιες σχολές με τους Ρουμάνους. […] Μια πινακίδα στην είσοδο της πόλης άλλαξε. Αντί για Τίργκου Μούρες έγινε Μαροσβάσαρχε. Οι εργάτες του Αζομούρες την έβαλαν πίσω. Το ίδιο πράγμα τη δεύτερη μέρα. Και την τρίτη. […] Και μετά, η έλλειψη πραγματικής και ολοκληρωμένης πληροφόρησης καθώς και υποκίνηση εχθρότητας από σκοτεινούς κύκλους. Από ποιον; Δεν γνωρίζουμε. Γιατί; Αυτό είναι ξεκάθαρο. Τότε ήρθε η Δευτέρα, 19 Μαρτίου, όταν και οι κάτοικοι της πόλης συγκεντρώθηκαν σε δύο στρατόπεδα. Η ημέρα ολοκληρώθηκε με θύματα. Η ίδια διαδοχή των γεγονότων έλαβε χώρα τις επόμενες ημέρες. […]

Romania liberă, XLVIII / 76, 22 Μαρτίου 1990, σελ. 1, 3.

Γ-38. «Ο Ζίβκοφ είναι νεκρός, αλλαγή στην αξία του χρήματος»: το νέο ιδίωμα των μέσων μαζικής ενημέρωσης μετά το 1989

Το σοσιαλιστικό κράτος είχε το απόλυτο μονοπώλιο στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας και του περιεχομένου των εφημερίδων που διέθεταν τους περισσότερους αναγνώστες, οι οποίες ακολουθούσαν αυστηρά την πολιτική γραμμή του Κόμματος και τις κατευθύνσεις της επίσημης κομμουνιστικής ιδεολογίας. Αυτή η κατάσταση άλλαξε ριζικά με την πτώση του καθεστώτος το 1989. Κυκλοφόρησαν πολλές νέες ιδιωτικές εφημερίδες και περιοδικά και, επιπλέον, δεν ακολουθούσαν πλέον καθιερωμένα πρότυπα αλλά τη ζήτηση της αγοράς και τις νέες προσδοκίες των αναγνωστών για ποικίλες, συναρπαστικές και διασκεδαστικές ειδήσεις. Το παράδειγμα έθεσε η εφημερίδα *24 Ώρες*, που αυτοπροσδιοριζόταν ως «η καθημερινή εφημερίδα που μεταδίδει τα νέα ως έχουν», συνδυάζοντας τη σοβαρή δημοσιογραφία με τις σκανδαλοθηρικές ειδήσεις και την εντυπωσιοθηρία. Τα πρωτοσέλιδά της ήταν, και συνεχίζουν να είναι, επιθετικά, σκανδαλοθηρικά και προκλητικά. Κάνουν αναπάντεχες συνδέσεις μεταξύ των γεγονότων με διαφορετικό εντελώς χαρακτήρα –πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό– και ισορροπούν ανάμεσα στα όρια του σοβαρού και του ανούσιου. Έτσι, το καλοκαίρι του 1998, τα νέα του θανάτου του Τόντορ Ζίβκοφ, πρώην κομμουνιστή ηγέτη της Βουλγαρίας για πολλά χρόνια, εμφανίστηκαν στον ίδιο τίτλο με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου και της βουλγαρικής Εθνικής Τράπεζας να συνδέσει το βουλγαρικό λεβ με το γερμανικό μάρκο.

24 часа

Петък, 7 август 1998 г. Цена 250 лв. Година VIII, брой 211 (2517)

Всекидневник за новините, каквито са

Живков умря, сменят парите

1 юли 1999: 1 лев = 1 марка

Днес 8 специални страници „Първият“

- 12 часа крият неговата смърт
- Тумор ли отне живота му?
- Отказват поклонение в Народния театър и Партийния дом
- Как той подготви капитализма
- Вицовете за Тато
- Кой кого свали на 10-ти ноември
- Как щеше да оправи футбола

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *24 Ώρες*: «Ο Ζίβκοφ είναι νεκρός, αλλαγή στην αξία του χρήματος», 211, 7 Αυγούστου 1998.

Γ-39. Συναγερμός! Συναγερμός! Άρθρο σε μια από τις πρώτες εθνικιστικές εφημερίδες (*Ζόρα*, 17 Ιουλίου 1990)

Η *Ζόρα* (Αυγή) ήταν η εφημερίδα του Βουλγαρικού Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (BNDP), ενός σχετικά περιθωριοποιημένου πολιτικού κόμματος στα πρώτα χρόνια της δημοκρατικής μετάβασης, σε ευθεία σύγκρουση με το Κίνημα για τα Δικαιώματα και Ελευθερίες (MRF). Η εκλογική επιτυχία του MRF εξόργισε τα τότε πρωτοεμφανιζόμενα εθνικιστικά κόμματα, που οργάνωσαν μια σειρά διαμαρτυριών ακριβώς πριν από τις πρώτες συνεδριάσεις της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης με τα συνθήματα: «Κανένας Τούρκος στο κοινοβούλιο!» και «Η Βουλή [πρέπει να είναι] βουλγαρική». Η *Zora* δημοσίευσε μια σειρά αναφορών και άρθρων που προειδοποιούσαν για τον κίνδυνο της «τουρκικής αφομοίωσης» των Βουλγάρων σε μεικτές κοινότητες.

Συναγερμός! Συναγερμός!

Την περασμένη βδομάδα είχαμε επικίνδυνη κλιμάκωση των γεγονότων για τα οποία το Βουλγαρικό Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα (BNDP) έχει προειδοποιήσει επανειλημμένα, αποκαλύπτοντας τον παντουρκιστικό και αποσταθεροποιητικό ρόλο του αποκαλούμενου Κινήματος για τα Δικαιώματα και Ελευθερίες, που στην ουσία αποτελεί την πέμπτη φάλαγγα της Τουρκίας στη Βουλγαρία. Τα γεγονότα είναι εξαιρετικά ανησυχητικά. Σε μια σειρά χωριών στις περιοχές του Ράζγκραντ, του Κάρτζαλι και του Τζέμπελ, οι λιγοστοί Βούλγαροι που ακόμα ζουν εκεί έχουν λάβει τελεσίγραφο να φύγουν, σε συνδυασμό με απειλές σωματικής βίας. Το ίδιο διάστημα, οι απεσταλμένοι του Ντογκάνοβ και οι ημινόμιμοι καταδρομείς έχουν αποκλείσει τελείως το χωριό Πρίπεκ της Ροδόπης στο οποίο ζουν μουσουλμάνοι Βούλγαροι με μητρική γλώσσα τα βουλγαρικά. Οι τελευταίοι, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, ανακοίνωσαν διαδοχικές απεργίες πείνας και απευθύνθηκαν στο Μεγάλη Εθνοσυνέλευση για προστασία ενάντια στα αφομοιωτικά οράματα εκείνων που εκτουρκίζονται. Το Βουλγαρικό Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα εκφράζει την απόλυτη συμπαράστασή του στους πατριώτες από το Πρίπεκ και τους ενημερώνει ότι θα κάνει ό,τι είναι δυνατό συνταγματικά και νομικά για να υποστηρίξει τα δικαιώματά τους.

Zora, τεύχος 7, 17 Ιουλίου 1990.

Γ-40. Ζέλιου Ζέλεφ, ο πρώτος δημοκρατικά εκλεγμένος πρόεδρος της Βουλγαρίας

Ο Ζέλιου Μίτεβ Ζέλεφ (3 Μαρτίου 1935 – 30 Ιανουαρίου 2015), διάσημος Βούλγαρος αντιφρονών, ιδρυτής και ηγέτης της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF), ήταν ο πρώτος δημοκρατικά εκλεγμένος πρόεδρος της Βουλγαρίας από το 1990 μέχρι το 1997. Η πρώτη του απόπειρα να υποστηρίξει το διδακτορικό του ήταν ανεπιτυχής, καθώς είχε κατηγορηθεί για αντιμαρξιστικές απόψεις. Διαγράφτηκε με την ίδια κατηγορία από το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα το 1965 και παρέμεινε άνεργος για πολιτικούς και ιδεολογικούς λόγους μέχρι το 1972. Το 1974 κατάφερε να υποστηρίξει το διδακτορικό του και διορίστηκε ως ερευνητικός εταίρος στο Ινστιτούτο Πολιτισμού. Το βιβλίο του με τίτλο *Φασισμός* εκδόθηκε το 1982 και έγινε γνωστό για τον απερίφραστο παραλληλισμό ανάμεσα στον ναζισμό και στα κομμουνιστικά καθεστώτα. Παρόλο που το βιβλίο απαγορεύτηκε και αποσύρθηκε από τα βιβλιοπωλεία και τις βιβλιοθήκες μόλις τρεις βδομάδες μετά την έκδοσή του, μεταφράστηκε σε δέκα γλώσσες. Το 1988 ήταν συνιδρυτής του Ομίλου για την Υποστήριξη της *Γκλάσνοστ* και της *Περεστρόικα*, που υπήρξε από τους πρώτους αντικαθεστωτικούς οργανισμούς στη Βουλγαρία. Μετά τις 10 Νοεμβρίου 1989, εισήλθε στην πολιτική και έγινε ιδρυτικό μέλος του συνασπισμού της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων, του πρώτου βουλγαρικού πολιτικού σχηματισμού που επίσημα δήλωνε την ταυτότητά του ως αντικομμουνιστικής αντιπολίτευσης εκείνο το διάστημα. Τον Ιούνιο του 1990 ο Ζέλεφ κέρδισε μια έδρα στην Έβδομη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση (GNA). Την 1 Αυγούστου 1990 η GNA τον εξέλεξε Πρόεδρο της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και τον Ιανουάριο του 1992 έγινε ο πρώτος πρόεδρος στην ιστορία της χώρας που εξελέγη απευθείας από τον λαό. Οι επακόλουθες εξελίξεις οδήγησαν στη ρήξη και διάσπαση των δεξιών πολιτικών σχηματισμών και συνεπώς σε σύγκρουση των διαφορετικών κομμάτων και ομάδων εντός της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF). Ο Ζέλιου Ζέλεφ ανήκε επίσης σε αυτή την τάση: συνδέθηκε με τη μετριοπαθή και μερικές φορές επίσης συγκαταβατική γραμμή απέναντι στην πολιτική εκπροσώπηση του πρώην κομμουνιστικού κόμματος μέχρι το τέλος της ενεργής πολιτικής του καριέρας. Μετά το τέλος της θητείας του ως προέδρου τον Ιανουάριο του 1997, ίδρυσε το Ίδρυμα Δρ Ζέλιου Ζέλεφ, που είχε ως στόχο την εκπαίδευση της νεολαίας με δημοκρατικό πνεύμα.

http://25freebg.com/2015/video-jelio-jelev-na-miting-na-sds-ot-1990-dogina, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-41. Μετάβαση χωρίς αλλαγή εξουσίας στο Μαυροβούνιο: Μίλο Τζουκάνοβιτς

Ο Μίλο Τζουκάνοβιτς έχει τη μακροβιότερη πολιτική καριέρα στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Σε ηλικία 17 ετών έγινε μέλος της Λίγκας Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας και αναρριχήθηκε ταχύτατα στην πολιτική, ειδικά μετά τη συμβολή του στην ανατροπή των αρχών του Μαυροβουνίου το 1989 και τη σύναψη συμμαχίας με τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Ως πρωθυπουργός του Μαυροβουνίου (από το 1991) υποστήριξε την επίθεση του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (JNA) στο Ντουμπρόβνικ. Η μεταστροφή επήλθε το 1996 όταν δήλωσε ότι ο Μιλόσεβιτς ήταν ένας ξεπερασμένος πολιτικός, και μετά από αυτή τη δήλωση κατάφερε να νικήσει τους αντιπάλους του στο κόμμα και να κερδίσει τις κοινοβουλευτικές και προεδρικές εκλογές (1998). Η νέα του πολιτική υποστηρίχθηκε από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τον Ιούνιο του 2000 απολογήθηκε στον Κροάτη πρόεδρο Στιέπαν Μέσιτς για τη συμμετοχή Μαυροβουνίων στην επίθεση στο Ντουμπρόβνικ το 1991-1992. Μετά την πτώση του Μιλόσεβιτς το 2000, μεταστράφηκε εκ νέου και ηγήθηκε του πολιτικού αγώνα για την ανεξαρτησία του Μαυροβουνίου. Μετά την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας (2006), ξεκίνησε τη διαδικασία ένταξης του Μαυροβουνίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο ΝΑΤΟ.

http://www.predsjednik.gov.me/predsjednik/biografija, ανάκτηση στις 9.06.2015.

Γ-42. Το Πανεπιστήμιο του Τέτοβο στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

Το Πανεπιστήμιο του Τέτοβο ιδρύθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1994, αλλά δεν αναγνωρίστηκε επίσημα ως κρατικό πανεπιστήμιο από την κυβέρνηση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, μέχρι τον Ιανουάριο του 2004. Η αντίδραση των κυβερνητικών αξιωματούχων ήταν να το κλείσουν. Στα μάτια της εθνοτικής πλειοψηφίας, το «αλβανικό πανεπιστήμιο» θεωρείτο σύμβολο της «δημιουργίας δεύτερου κράτους» και απόδειξη της αποφασιστικότητας των Αλβανών για την επίτευξη των απώτατων πολιτικών στόχων τους. Για αρκετά χρόνια η διεθνής κοινότητα προσπαθούσε να βρει μια εναλλακτική λύση σε αυτό το βαθιά πολωτικό πολιτικό ζήτημα. Τελικώς, με την οικονομική υποστήριξη του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), της Υπηρεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών για τη Διεθνή Ανάπτυξη (USAID), καθώς και άλλων φορέων, το ιδιωτικό διεθνές τρίγλωσσο πανεπιστήμιο SEEU άνοιξε τον Οκτώβριο του 2001 στο Τέτοβο (μαθήματα διεξάγονται και στη μακεδονική και αγγλική γλώσσα επίσης), προκειμένου να αντεπεξέλθει συγκεκριμένα στις ανάγκες του πληθυσμού των εθνοτικών Αλβανών για ανώτατη εκπαίδευση. Το 2004, ο κυβερνητικός συνασπισμός κατέληξε σε έναν συμβιβασμό για τη νομιμοποίηση του Κρατικού Πανεπιστημίου του Τέτοβο (SUT). Σήμερα, το SUT έχει 11 τμήματα, 35 προγράμματα σπουδών, 93 τομείς σπουδών και 3 επιστημονικά ερευνητικά ινστιτούτα.

Με εξήντα ψήφους υπέρ και δύο κατά, η Ολομέλεια της Βουλής ενέκρινε τις τροποποιήσεις στον Νόμο για την Ανώτατη Εκπαίδευση χθες, παρέχοντας το νομικό πλαίσιο για τη νομιμοποίηση του Πανεπιστημίου του Τέτοβο, που λειτουργούσε παράνομα από το 1994. Το Νομοσχέδιο υποστηρίχθηκε από τους βουλευτές των κυβερνώντων κομμάτων, δύο βουλευτές του Κόμματος για τη Δημοκρατική Ευημερία (PDP), ενώ δύο βουλευτές της αντιπολίτευσης ψήφισαν κατά.

Η Σοσιαλδημοκρατική Ένωση Μακεδονίας (SDSM) και η Δημοκρατική Ένωση για την Ενσωμάτωση (DUI) δικαιολόγησαν τις προτεινόμενες τροποποιήσεις στον υπάρχοντα νόμο του 2000 με την ανάγκη ένταξης στις ευρωπαϊκές δομές και κάλυψης των ελλειμμάτων του Νόμου. Η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση – Δημοκρατικό Κόμμα για τη Μακεδονική Εθνική Ενότητα (VMRO – DPMNE) αρνήθηκε την ανάγκη να θεσπιστούν οι τροπολογίες με τη χρήση ταχειών διαδικασιών, απαιτώντας δημόσιο διάλογο και τη γνώμη του πανεπιστημίου…

Gjorgjevic, 16 Οκτωβρίου 2016, αρ. 1222.

Γιατί πιστεύετε ότι είναι τόσο σημαντικό για το Αλβανικό Πανεπιστήμιο στο Τέτοβο να νομιμοποιηθεί; Τι σημαίνει αυτό από συμβολική και πρακτική άποψη; Φανταστείτε ότι είστε φοιτητής αλβανικής καταγωγής που επιχειρηματολογεί για την ανάγκη να υποστηριχθεί η λειτουργία ενός αλβανόφωνου πανεπιστημίου.

Γ-43. Ο πρωθυπουργός της Αλβανίας Φάτος Νάνο, σε δίκη για διαφθορά, 1993

Ο Φάτος Νάνο ήταν ο πρώτος ηγέτης του Σοσιαλιστικού Κόμματος μετά την αλλαγή του ονόματος του κόμματος από «Εργατικό Κόμμα Αλβανίας» σε «Σοσιαλιστικό Κόμμα» τον Ιούνιο του 1991. Το πρώην Εργατικό Κόμμα της Αλβανίας κυβερνούσε την κομμουνιστική χώρα για μισό αιώνα. Ο Νάνο διετέλεσε πρωθυπουργός της Αλβανίας τρεις φορές στη διάρκεια της μετακομμουνιστικής περιόδου, το 1991, το 1997-1998 και το 2003-2005. Μετά τη νίκη του Δημοκρατικού Κόμματος στις βουλευτικές εκλογές του 1992, το Σοσιαλιστικό Κόμμα έγινε αντιπολίτευση. Τον Ιούλιο του 1993, ο Νάνο συνελήφθη και αντιμετώπισε κατηγορίες για κατάχρηση εξουσίας και οικονομικές ατασθαλίες στη διάρκεια της θητείας του ως πρωθυπουργού το 1991. Η δίκη του τελείωσε το 1994. Κρίθηκε ένοχος και καταδικάστηκε σε δώδεκα χρόνια φυλάκιση. Η δικαστική απόφαση αντιμετώπισε την κριτική ακτιβιστών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και των επικριτών του τότε προέδρου της Αλβανίας Σαλί Μπερίσα. Θεωρούσαν ότι η απόφαση είχε πολιτικά κίνητρα και ότι στόχευε στην εξόντωση του Σοσιαλιστικού Κόμματος ως βασικού αντιπολιτευτικού κόμματος. Ωστόσο, οι αρχές, που είχαν αποτύχει να πραγματοποιήσουν μια αξιόπιστη δίκη, απέρριψαν τους ισχυρισμούς των επικριτών τονίζοντας τις οικονομικές καταχρήσεις που έκανε ο πρώην σοσιαλιστής πρωθυπουργός. Ο Φάτος Νάνο απελευθερώθηκε από τη φυλακή το 1997, όταν η χώρα συνταρασσόταν από τη μαζική αναταραχή λόγω του σκανδάλου των «πυραμίδων». Έγινε ξανά πρωθυπουργός το 1997, όταν το Σοσιαλιστικό Κόμμα νίκησε το Δημοκρατικό Κόμμα του Σαλί Μπερίσα. Το 1999, ένα δικαστήριο στα Τίρανα απάλλαξε τον Φάτος Νάνο από τις κατηγορίες περί διαφθοράς.

Αλβανικό Πρακτορείο Ειδήσεων.

Γ-44. Τέλος του καθεστώτος Μιλόσεβιτς στη Σερβία, 5 Οκτωβρίου 2000

Η ανατροπή του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς έλαβε χώρα στις 5 Οκτωβρίου 2000 στο Βελιγράδι. Η Δημοκρατική Αντιπολίτευση της Σερβίας (DOS) κάλεσε τους πολίτες να συγκεντρωθούν εκείνη τη μέρα μπροστά από το κτίριο της Εθνοσυνέλευσης της Σερβίας, προκειμένου να διαμαρτυρηθούν ενάντια στη μεγάλη νοθεία ψήφων που έγινε από την Ομοσπονδιακή Εκλογική Επιτροπή με τις διαταγές του Μιλόσεβιτς.

BLIC
Najčitaniji dnevnik u Jugoslaviji
Sub. - ned. 30. sep. -1. okt. 2000. Broj 1317/8 Cena 8 dinara
DOS pozvao na generalni štrajk
Masovni protesti, štrajkovi i blokade puteva širom Srbije
Koštunica traži nezavisno brojanje glasova

Blic, 30 Σεπτεμβρίου – 1 Οκτωβρίου 2000

«Η Δημοκρατική Αντιπολίτευση της Σερβίας (DOS) καλεί σε γενική απεργία»

«Μαζικές διαμαρτυρίες, απεργίες και οδοφράγματα σε όλη τη Σερβία»

«Ο Κοστούνιτσα ζητά αδιάβλητη καταμέτρηση ψήφων»

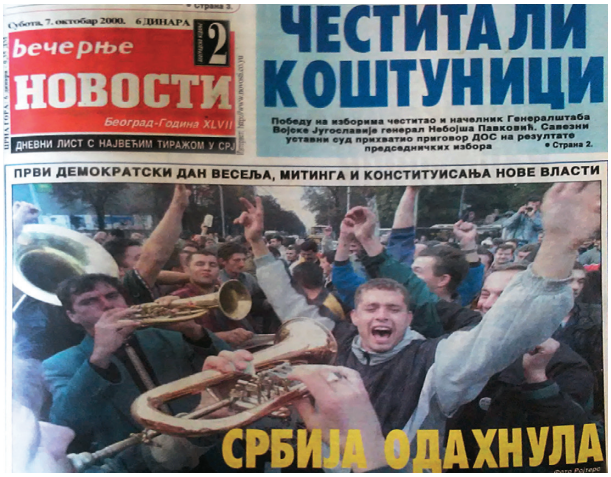
Субота, 7. октобар 2000. 6 ДИНАРА
večerње НОВОСТИ
Београд-Година XLVII
ДНЕВНИ ЛИСТ С НАЈВЕЋИМ ТИРАЖОМ У СРЈ
ЧЕСТИТАЛИ КОШТУНИЦИ
Победу на изборима честитао и начелник Генералштаба Војске Југославије генерал Небојша Павковић. Савезни уставни суд прихватио приговор ДОС на резултате председничких избора • Страна 2.
ПРВИ ДЕМОКРАТСКИ ДАН ВЕСЕЉА, МИТИНГА И КОНСТИТУИСАЊА НОВЕ ВЛАСТИ
СРБИЈА ОДАХНУЛА

Večernje novosti, 7 Οκτωβρίου 2000.

«Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας εκλέγει πρόεδρο»

«Ο Μιλόσεβιτς και ο Πούτιν συγχαίρουν τον Κοστούνιτσα»

«Δημοκρατική ημέρα χαράς, συγκεντρώσεων και σχηματισμού νέων αρχών»

«Η Σερβία ανασαίνει με ανακούφιση»

Γ-45. Η δολοφονία του Ζόραν Τζίντζιτς και η κηδεία του, 2003

Φωτογράφος Ivan Milutinovic.

Ο Σέρβος πρωθυπουργός Ζόραν Τζίντζιτς δολοφονήθηκε στις 12 Μαρτίου 2003 στην αυλή του κτιρίου της σερβικής κυβέρνησης στην καρδιά του Βελιγραδίου, από έναν ελεύθερο σκοπευτή. Στην κηδεία του παρευρέθησαν 500.000 πολίτες. Η δολοφονία οδήγησε στην κήρυξη κατάστασης εκτάκτου ανάγκης στη χώρα: η αστυνομία διεξήγαγε μια επιχείρηση με την κωδική ονομασία *Sablja* (Ξίφος), στη διάρκεια της οποίας συνελήφθησαν 11.665 άτομα. Μέλη μιας Ειδικής Μονάδας Επιχειρήσεων της σερβικής αστυνομίας καθώς επίσης και μέλη της εγκληματικής συμμορίας Ζέμουν κατηγορήθηκαν και καταδικάστηκαν για την οργάνωση και εκτέλεση της δολοφονίας. Κρίθηκαν ένοχοι τον Μάιο του 2007 και καταδικάστηκαν σε 378 χρόνια φυλάκισης. Ο διοικητής της Ειδικής Μονάδας, Μίλοραντ Ουλεμέκ, επίσης γνωστός ως Λεγκίγια, καταδικάστηκε σε 40 χρόνια φυλάκισης, καθώς και ο άνθρωπος που τράβηξε τη σκανδάλη, Ζβέζνταν Γιοβάνοβιτς, που ήταν επίσης μέλος της ειδικής μονάδας της αστυνομίας. Το πολιτικό παρασκήνιο της δολοφονίας του Ζόραν Τζίντζιτς εξακολουθεί να αποτελεί ένα μυστήριο.

Γ-46. Η πολιτική του Τουργκούτ Οζάλ το 1990

Η Τουρκία τη δεκαετία του 1990 ήταν μια χώρα που κυβερνιόταν από αδύναμους συνασπισμούς. Ο Τουργκούτ Οζάλ (1927-1993) είχε επηρεαστεί από τα οικονομικά ρεύματα της εποχής και τις πολιτικές που εφάρμοζαν ο Ρόναλντ Ρέιγκαν στις ΗΠΑ και η Μάργκαρετ Θάτσερ στη Βρετανία, και εισήγαγε οικονομικές μεταρρυθμίσεις με κύριο άξονα τις ιδιωτικοποιήσεις και τον περιορισμό του κράτους. Η περίοδος της διακυβέρνησής του (1983-1989) χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη οικονομικού φιλελευθερισμού και πολιτικού συντηρητισμού καθώς και από την ανάδειξη νέων μουσουλμανικών ελίτ που αμφισβητούσαν την ηγεμονία των παλαιών κεμαλικών ελίτ. Ο απροσδόκητος θάνατος του Οζάλ τον Απρίλιο του 1993, ενός πολιτικού που προσπάθησε να επιλύσει το Κουρδικό ζήτημα, επιδείνωσε την πολιτική κρίση της χώρας.

https://commons.wikipedia.org/wiki/File:Turgut_ozal_2.jg (συγγραφέας: Terryboy668), ανάκτηση στις 21.10.2015.

Γ-47. Ένα αυτοκινητικό ατύχημα κοντά στην πόλη Σουσουρλούκ, Τουρκία, 1996: η έκθεση της εξεταστικής επιτροπής που ορίστηκε από τη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση

Τον θάνατο βρήκαν σε αυτό το ατύχημα ένα υψηλόβαθμο στέλεχος της αστυνομίας, η βασίλισσα ομορφιάς «Μις Τουρκία» και ο Αμπντουλάχ Τσατλί, ο γνωστός αρχηγός των Γκρίζων Λύκων, ο οποίος είχε εμπλακεί στη δολοφονία πολλών αριστερών ακτιβιστών και στην απόπειρα δολοφονίας του πάπα Ιωάννη-Παύλου Β' το 1982. Ο μόνος επιζών, ο Σεντάτ Μπουτζάκ, γνωστός αρχηγός μιας κουρδικής φατρίας και παραστρατιωτικών δυνάμεων, ήταν επίσης βουλευτής του κυβερνητικού κόμματος Ορθός Δρόμος (DYP) της Τανσού Τσιλέρ. Έρευνες για το ατύχημα αποκάλυψαν τους ισχυρούς δεσμούς μεταξύ της μαφίας, της ακροδεξιάς, των δυνάμεων ασφαλείας και της πολιτικής.

Η Έκθεση για το Σουσουρλούκ: «Κρατικό Μυστικό»

Αποκαλύφθηκαν τμήματα της Έκθεσης Σουσουρλούκ που είχαν χαρακτηριστεί ως «κρατικά μυστικά». Ένα δωδεκασέλιδο λογοκριμένο τμήμα της έκθεσης συμπεριλήφθηκε στο παράρτημα του κατηγορητηρίου Εργκένεκον. Η έκθεση καταδεικνύει τη σύμπραξη γραφειοκρατών, αστυνομικών και στρατιωτικών με άτομα που είχαν ομολογήσει ότι είχαν διαπράξει παράνομες πράξεις, από την προετοιμασία πραξικοπήματος στο Αζερμπαϊτζάν μέχρι φόνους που διαπράχθηκαν με κρατική εντολή. Παρατίθεται από την έκθεση: «Ο Μπεχτσέτ Τζάντουρκ σκοτώθηκε απ' την αστυνομία, πολλά άτομα κουρδικής καταγωγής εκτελέστηκαν, η τιμωρία τους ήταν σωστή. Ωστόσο, οι συνέπειες αυτών των φόνων δεν υπολογίστηκαν ορθά…». «Ο Αμπντουλάχ Τσατλί προσελήφθη από τον Χιράμ Αμπάς ενάντια στον Μυστικό Αρμενικό Στρατό για την Απελευθέρωση της Αρμενίας, εκ μέρους της Τουρκικής Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (MIT) με την άδεια του Κενάν Εβρέν. Όταν επέστρεψε, προστατεύτηκε από τη Γενική Διεύθυνση Ασφαλείας της Τουρκικής Αστυνομίας». Χρησιμοποίησε άτομα που ομολόγησαν στην Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία της Χωροφυλακής (JITEM) μαζί με τον Βελί Κιουτσούκ, ο οποίος έγινε επικεφαλής της JITEM. Αργότερα διέπραξαν φόνους». […]

http://www.nasname.com/a/susurluk-raporu-devlet-sirri, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Γ-48. Η Διαδικασία της 28 Φεβρουαρίου 1997 στην Τουρκία

Στις εκλογές του 1995, με μεγάλο αριθμό κομμάτων να ανταγωνίζονται μετά τον θάνατο του Τουργκούτ Οζάλ το 1993, το Ισλαμικό Κόμμα Ευημερίας (*Refah Partisi*) του Νετζμετίν Έρμπακαν έγινε το κορυφαίο πολιτικό κόμμα στη χώρα με μόλις το 21,32% των ψήφων. Στις 28 Φεβρουαρίου 1997, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, στο οποίο κυριαρχούσε ο στρατός, θέσπισε σκληρά αντι-ισλαμιστικά μέτρα που θα οδηγούσαν τελικώς στην πτώση της κυβέρνησης συνασπισμού του Έρμπακαν. Το πραξικόπημα του 1997 ονομάστηκε «μεταμοντέρνο» διότι παρουσίαζε ένα νέο είδος πολιτικού σχεδιασμού ο οποίος δεν εξαρτιόταν από την επέμβαση του στρατού. Ωστόσο, μετά το 1997, ο στρατός ανέλαβε διευρυμένο πολιτικό ρόλο, ενεργώντας ως προστάτης του κεμαλικού κράτους ενάντια στις απειλές του ισλαμικού ακτιβισμού και του κουρδικού αυτονομισμού.

α. Γιατί το πραξικόπημα της 28 Φεβρουαρίου αποκαλείται «Διαδικασία»: μια δήλωση του απόστρατου στρατηγού Χουσεΐν Κιβρίκογλου

Η 28 Φεβρουαρίου είναι μια διαδικασία. Ξεκίνησε το 1923 και από τότε μέχρι σήμερα επαγρυπνά ενάντια στην απειλή της

irtica [αντιδραστικό ισλάμ]. Εάν είναι απαραίτητο, η 28 Φεβρουαρίου θα συνεχίσει για άλλα δέκα χρόνια. Εάν είναι απαραίτητο, για εκατό χρόνια. Εάν είναι απαραίτητο, για χίλια χρόνια.

Ergin, στο Kasaba (επιμ.), 2008, σελ. 312.

β. Τσεβίκ Μπιρ, δεύτερος τη τάξη στον στρατό και ιθύνων της «διαδικασίας» της 28 Φεβρουαρίου, περιγράφει τον ρόλο των τουρκικών ένοπλων δυνάμεων στη διακυβέρνηση της χώρας

Στην Τουρκία έχουμε τη σύζευξη του ισλάμ με τη δημοκρατία [...] Παιδί αυτού του γάμου είναι η εκκοσμίκευση. Τώρα, αυτό το παιδί κάποτε αρρωσταίνει. Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις είναι ο γιατρός που σώζει το παιδί. Ανάλογα με το πόσο άρρωστο είναι το παιδί, χορηγούμε το αναγκαίο φάρμακο για να βεβαιωθούμε ότι το παιδί θα αναρρώσει.

Kızılyürek, 2006, σελ. 150-151.

γ. Η απόφαση της 28 Φεβρουαρίου 1997 του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ενάντια στις αντιδραστικές αντικαθεστωτικές πράξεις

1- Η αρχή της εκκοσμίκευσης είναι ένα από τα βασικά στοιχεία της δημοκρατίας στο Σύνταγμά μας και διασφαλίζεται με το Άρθρο 4 του Συντάγματος ότι θα πρέπει να προστατεύεται με μεγάλη αυστηρότητα και ευαισθησία· οι νόμοι για την προστασία της πρέπει να εφαρμόζονται αδιακρίτως και εάν κριθούν ανεπαρκείς στην εφαρμογή τους, θα πρέπει να δημιουργηθούν νέοι κανονισμοί.

3 – Αναφορικά με την ευαισθητοποίηση της νεότερης γενιάς σχετικά με τους σκοπούς και τα ιδανικά της εξύψωσης του τουρκικού έθνους στο επίπεδο του σύγχρονου πολιτισμού, πρωταρχικά μέσω της αγάπης για τη δημοκρατία, τον Ατατούρκ, την πατρίδα και το έθνος, και κατόπιν για την προστασία του από τις επιδράσεις διαφόρων κέντρων:

α – Η εφαρμογή απρόσκοπτης οκταετούς εκπαίδευσης θα πρέπει να προστατευτεί σε όλη τη χώρα.

β – Θα πρέπει να γίνουν οι απαραίτητοι διοικητικοί και νομικοί διακανονισμοί για τη λειτουργία μαθημάτων για το Κοράνι με την ευθύνη και υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Παιδείας, όπου τα παιδιά που ολοκλήρωσαν τη βασική τους εκπαίδευση θα μπορούν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους κατά την επιθυμία της οικογένειάς τους.

7 – Δημοσιεύσεις που καταφέρονται ενάντια στις ένοπλες δυνάμεις και τα μέλη τους, από διάφορες ομάδες των μέσων ενημέρωσης που επιχειρούν να παρουσιάσουν τις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις ως αντιμαχόμενες τη θρησκεία, εκμεταλλευόμενες το θέμα του προσωπικού που διέκοψε τις σχέσεις του με το σώμα μετά από αποφάσεις του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου εξαιτίας αντιδραστικών δραστηριοτήτων, πρέπει να τεθούν υπό έλεγχο.

9 – Μέτρα που ελήφθησαν υπό την παρούσα νομοθεσία για να αποτρέψουν τη διείσδυση εξτρεμιστικών θρησκευτικών ομάδων στις ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει να εφαρμοστούν και σε άλλους δημόσιους θεσμούς και οργανισμούς, ειδικά σε πανεπιστήμια και άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και σε κάθε βαθμίδα της γραφειοκρατίας και της δικαστικής εξουσίας.

13 – Πρακτικές που αναδύονται ενάντια στον νόμο αναφορικά με τον κώδικα ενδυμασίας και οι οποίες δίνουν μια ξεπερασμένη εικόνα της Τουρκίας θα πρέπει να παρεμποδιστούν: οι νόμοι μας και οι αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου για αυτό το θέμα πρέπει να εφαρμοστούν αυστηρά και χωρίς συμβιβασμούς, πρώτα και κύρια στους δημόσιους φορείς.

17 – Οι πρωτοβουλίες που έχουν στόχο να διευθετήσουν τα προβλήματα της χώρας στη βάση «της θρησκευτικής κοινότητας (*ümmet*) αντί του έθνους (*millet*)» και ενθαρρύνουν αποσχιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις απευθυνόμενες προς αυτές στην ίδια βάση θα πρέπει να παρεμποδιστούν με νομικά και διοικητικά μέσα.

Παράρτημα Α του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, 28 Φεβρουαρίου 1997, αρ. 406.

Παρακολουθήστε τις σκέψεις και τη ρητορική του Τσεβίκ Μπιρ για τον ρόλο των ένοπλων δυνάμεων στην Τουρκία εκείνο το διάστημα. Η μεταφορά της «άρρωστης χώρας» και του στρατού ως γιατρού που θεραπεύει τις ασθένειες χρησιμοποιήθηκε και από τον Έλληνα δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο (επίσης στρατιωτικό) περίπου είκοσι χρόνια νωρίτερα. Σύμφωνα με την πηγή, ποιες δικαιοδοσίες είχε ο στρατός;

Γ-49. Νομικές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία προς συμμόρφωση με τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μετά την αναγνώριση της Τουρκίας ως υποψήφιας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Δεκέμβριο του 1999 στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι, η χώρα πραγματοποίησε μια σειρά νομοθετικών μεταρρυθμίσεων για να συμμορφωθεί με τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πρώτο μεγάλο βήμα έγινε με τις συνταγματικές τροπολογίες τον Οκτώβριο του 2001. Στις 3 Οκτωβρίου 2001, η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας (TGNA) πραγματοποίησε τις πιο ουσιαστικές αλλαγές στο Σύνταγμα του 1982 από τη θέσπισή του. Οι αλλαγές οδήγησαν στην εναρμόνιση των ατομικών ελευθεριών και του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι με τις αντίστοιχες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Από τον Φεβρουάριο 2002 ως τον Ιούλιο του 2004, θεσπίστηκαν οκτώ επιπρόσθετες νομοθετικές δέσμες εναρμόνισης προκειμένου να ανταποκριθούν στα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Αυτά άλλαξαν συνολικά 218 άρθρα 53 νόμων, συμπεριλαμβανομένου του γνωστού αντιτρομοκρατικού νόμου (ΤΜΚ)

→

και του Νόμου 301 του ποινικού κώδικα, που οδηγούσε σε διάφορα κατηγορητήρια στη βάση της «προσβολής του τουρκικού έθνους, της δημοκρατίας και της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης της Τουρκίας». Οι αλλαγές συμπεριέλαβαν επίσης την κατάργηση της θανατικής ποινής από το τουρκικό σωφρονιστικό σύστημα (μια αλλαγή ζωτικής σημασίας για τον Αμπντουλάχ Οτζαλάν, φυλακισμένο ηγέτη του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν – PKK) καθώς και τη διεύρυνση των «πολιτιστικών δικαιωμάτων» ατόμων και ομάδων (άλλο ένα σημαντικό θέμα για τη χρήση της κουρδικής γλώσσας και τη διατήρηση των κουρδικών και μειονοτικών πολιτισμών). Η έβδομη νομοθετική δέσμη εναρμόνισης τον Ιούλιο του 2003 οδήγησε στον περιορισμό των δικαιοδοσιών του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Ο ισχυρός γενικός γραμματέας του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας υποβαθμίστηκε σε συντονιστικό ρόλο και σύντομα θα καταλάμβανε τη θέση ένας πολίτης. Το προνόμιο του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας να επιβλέπει την εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου επίσης ανακλήθηκε, μεταφέροντας έτσι τις στρατηγικές λειτουργίες της εποπτείας και της εφαρμογής στην εκλεγμένη κυβέρνηση.

Αλλαγές που εισήχθησαν με τον Νόμο αρ. 4903 της 19 Ιουνίου 2003 «Νόμος περί Τροποποιήσεων Διαφόρων Νόμων»

Άρθρο 12: Τροποποίηση στο Άρθρο 9 του Νόμου 3257 [για τον Κινηματογράφο, το Βίντεο και τις Τηλεοπτικές Παραγωγές] όπου προστέθηκε η ακόλουθη παράγραφος:

«Σε περιπτώσεις όπου ένα προϊόν κρίθηκε επιζήμιο για τις θεμελιώδεις αρχές της Δημοκρατίας όπως προβλέπονται στο Σύνταγμα, για τη δημόσια υγεία, την τάξη και τα χρηστά ήθη, κατόπιν επιθεώρησης από δημόσια υπηρεσία ή υπουργείο, μπορεί να απαγορευτεί με δικαστική απόφαση ή, σε περιπτώσεις όπου οι καθυστερήσεις ενέχουν κινδύνους, με υπουργική απόφαση ή δημόσιο διάταγμα. Κάθε διάταγμα για αυτόν τον σκοπό πρέπει να υποβληθεί προς έγκριση στο περιφερειακό ποινικό δικαστήριο εντός 24 ωρών. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου πρέπει να αποφασίσει εντός των επόμενων 48 ωρών, αλλιώς το διάταγμα ακυρώνεται αυτομάτως».

Άρθρο 14: Τροποποίηση στο Άρθρο 4 του Νόμου 3984 για την Ίδρυση και Μετάδοση Ραδιοφωνικών και Τηλεοπτικών Καναλιών:

«Οι Τούρκοι πολίτες μπορούν εφεξής να μεταδίδουν εκπομπές στις διάφορες γλώσσες και διαλέκτους που χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους ζωή.»

Άρθρο 20: Τροποποίηση στον Νόμο 3713, Αντιτρομοκρατικός Νόμος, Άρθρο 1 για τον προσδιορισμό της «Τρομοκρατικής Οργάνωσης»:

«Η τρομοκρατία σημαίνει τρομοκρατικές πράξεις με βία, εκφοβισμό και απειλές από άτομα ή οργανώσεις που έχουν στόχο να μεταβάλουν τις θεμελιώδεις αρχές της Δημοκρατίας όπως ορίζονται στο Σύνταγμα, ή την πολιτική, νομική, κοινωνική, κοσμική, οικονομική τάξη· να ανατρέψουν την αδιαίρετη ενότητα του κράτους και της κοινωνίας· να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη της Τουρκικής Δημοκρατίας και του Κράτους· να αφανίσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες· να διαταράξουν την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια του Κράτους, τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια υγεία».

Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun [Νόμος περί Τροποποιήσεων Διαφόρων Νόμων] αρ. 4903, Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας, http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0633.pdf, ανάκτηση στις 31.05.2016.

Γ-50. Κοινοβουλευτικές εκλογές στην Τουρκία, Νοέμβριος του 2002 και Ιούλιος του 2007

Το κλασικό τουρκικό πολιτικό σύστημα κατέρρευσε μετά τις κοινοβουλευτικές εκλογές στις 2 Νοεμβρίου 2002. Το τουρκικό Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP), παραφυάδα του κλασικού τουρκικού ισλαμισμού, με ηγέτη τον τέως δήμαρχο της Κωνσταντινούπολης Ρετζέπ Ταγίπ Έρντογαν, έλαβε την απόλυτη πλειοψηφία στο κοινοβούλιο με το 34% των ψήφων. Το κόμμα αύξησε το ποσοστό των ψήφων (46% το 2007, περίπου 50% το 2011) πριν πέσει στο 41% το 2015 και ξανακερδίζοντας 50% στις επαναληπτικές εκλογές της 1 Νοεμβρίου 2015. Οι δεξιές εφημερίδες είδαν γενικώς τα αποτελέσματα των εκλογών ως «νίκη της διαμαρτυρίας του έθνους» και έκφραση οργής ενάντια στα άλλα κόμματα όπως το Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος του Ντεβλέτ Μπαχτσελί (MHP), το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Τουργκούτ Οζάλ (ANAP), το Δημοκρατικό Κόμμα του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ (DYP) και το Δημοκρατικό Αριστερό Κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβίτ (DSP), τα οποία συγκέντρωσαν συνολικά λιγότερο από το 10% των ψήφων, που αποτελεί το όριο για την είσοδο στο κοινοβούλιο. Οι κεμαλικές εφημερίδες ήταν επιφυλακτικές αναφορικά με τα εκλογικά αποτελέσματα. Στις 5 Νοεμβρίου 2002 η *Τζουμχουριγιέτ* χρησιμοποίησε τον τίτλο «Ισλαμιστική δύναμη». Αναφερόμενη στον ευρωπαϊκό Τύπο, η εφημερίδα εμμέσως υποστήριξε ότι η νίκη του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) αποτελούσε απειλή για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Λόγω της ισλαμικής κοσμοθεώρησης του Έρντογαν και των σχολίων του στη διάρκεια της δημαρχιακής του θητείας, οι υπέρμαχοι της εκκοσμίκευσης και ο στρατός ανησύχησαν ότι το AKP θα υποστήριζε το πολιτικό ισλάμ στην Τουρκία. Η *Σαμπάχ*, μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες εφημερίδες το 2002, αποκάλεσε αυτή τη δραματική πολιτική αλλαγή «Επανάσταση της Ανατολίας».

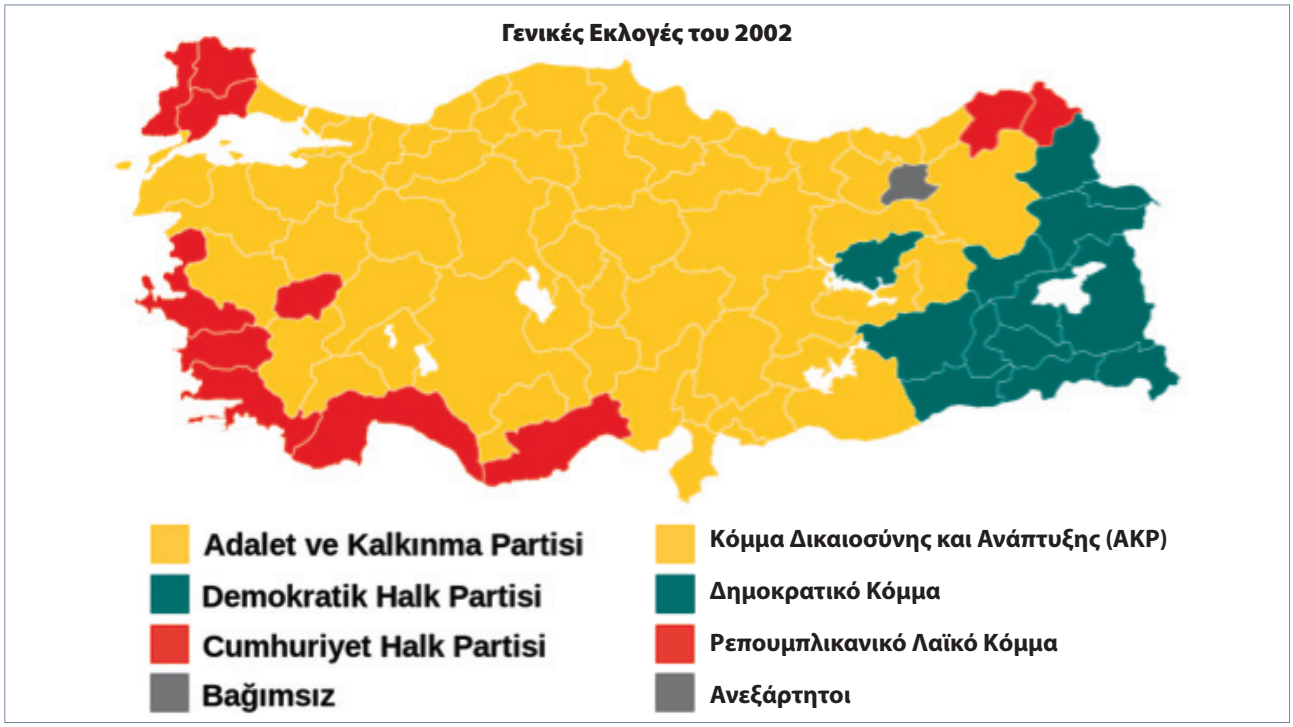

https://tr.wikipedia.org/wiki/2002_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri#/media/File:2002_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7im_sonu%C3%A7lar%C4%B1.svg, ανάκτηση στις 14.06.2016.

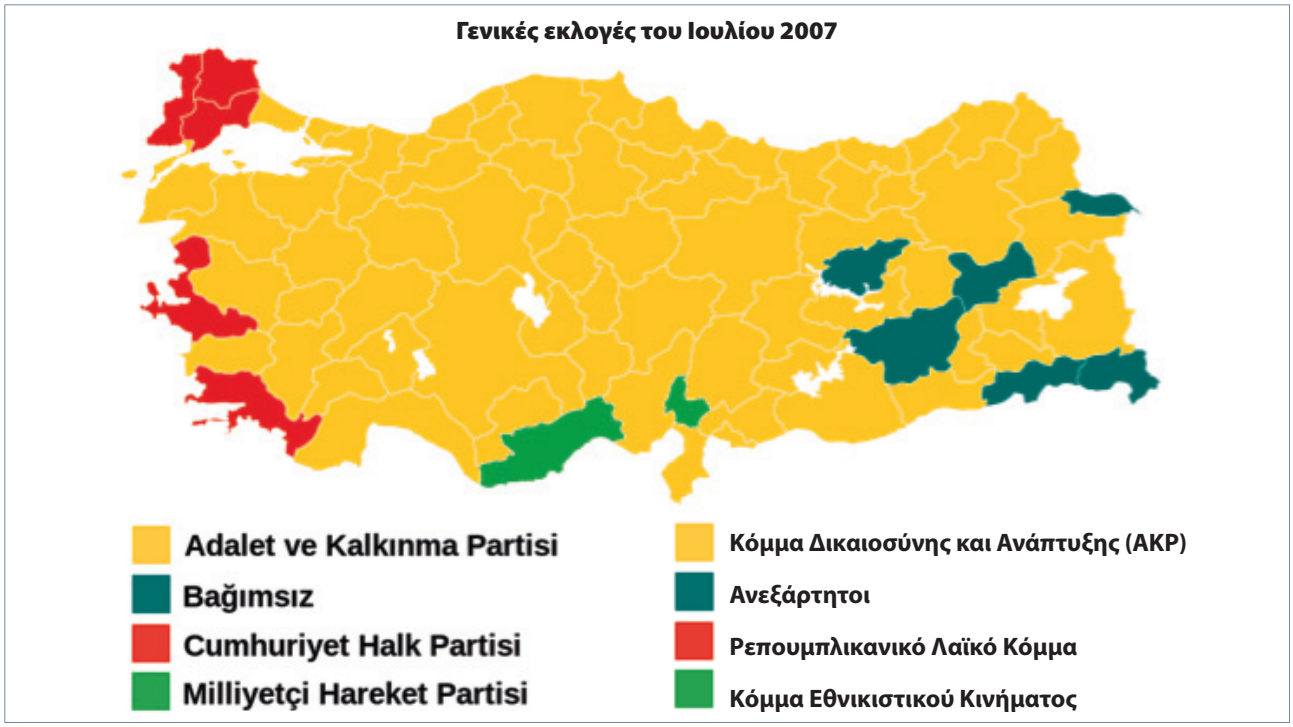

https://tr.wikipedia.org/wiki/2007_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri#/media/File:2007_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7im_sonu%C3%A7lar%C4%B1.svg, ανάκτηση στις 14.06.2016.

Ενεργός στις οργανώσεις νέων του Κόμματος Εθνικής Σωτηρίας του Νετζμετίν Έρμπακαν από τη δεκαετία του 1970, ο Ρετζέπ Ταγίπ Έρντογαν ανήλθε στην ηγεσία της τοπικής οργάνωσης του Κόμματος Ευημερίας στην Κωνσταντινούπολη το 1985. Ανέπτυξε τις οργανώσεις βάσης του κόμματος επιτυχημένα, γεγονός που οδήγησε στην εκλογή του ως δημάρχου της Κωνσταντινούπολης το 1994. Μετά την απαγγελία ενός ποιήματος που θεωρήθηκε «προτροπή στη θρησκευτική μισαλλοδοξία», τερματίστηκε η θητεία του. Καταδικάστηκε σε δεκάμηνη φυλάκιση το 1999 και εξέτισε ποινή τεσσάρων μηνών. Το 2001 διέρρηξε τους δεσμούς του με τον Έρμπακαν και συνίδρυσε, με τον Αμπντουλάχ Γκιουλ, το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ). Παρόλο που λόγω ποινικής καταδίκης δεν μπόρεσε να γίνει πρωθυπουργός μετά την εκλογική νίκη του ΑΚΡ το 2002, οι επαναληπτικές εκλογές τον Μάρτιο του 2003 του επέτρεψαν να καταλάβει το αξίωμα. Ο Έρντογαν ξεκίνησε μεταρρυθμίσεις που άλλαξαν ριζικά την Τουρκία, διατηρώντας παράλληλα την ταχεία οικονομική ανάπτυξη και τις αυξανόμενες άμεσες επενδύσεις. Η συνεχής ένταση με τον στρατό κορυφώθηκε με ένα στρατιωτικό μνημόνιο τον Μάιο του 2007, που προειδοποιούσε ενάντια στον εξισλαμισμό. Στις επόμενες εκλογές το ΑΚΡ θριάμβευσε. Ο Αμπντουλάχ Γκιουλ εξελέγη Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Η ηγεμονική θέση του Έρντογαν παγιώθηκε όταν αγωγή κατά του ΑΚΡ απορρίφθηκε με μικρή πλειοψηφία στο Συνταγματικό Δικαστήριο τον Ιούλιο του 2008. Μια αντεπίθεση, που συνεπικουρήθηκε από υποστηρικτές του Φετουλάχ Γκιουλέν, ξεκίνησε το 2007, με την εκδίκαση της υπόθεσης Εργκένεκον ενάντια σε εξέχουσες στρατιωτικές προσωπικότητες. Πολλές από τις καταδικαστικές αποφάσεις ήταν εμφανώς άδικες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Εισαγωγή 151

Δ.1. Ιδιωτικοποίηση και αποβιομηχάνιση 153

Δ.2. Καταστροφή και προστασία του περιβάλλοντος 158

Δ.3. Χρηματοπιστωτικό σύστημα 161

Δ.4. Δημογραφία και μετανάστευση 170

Δ.5. Κοινωνικές ανισότητες και μειονότητες 175

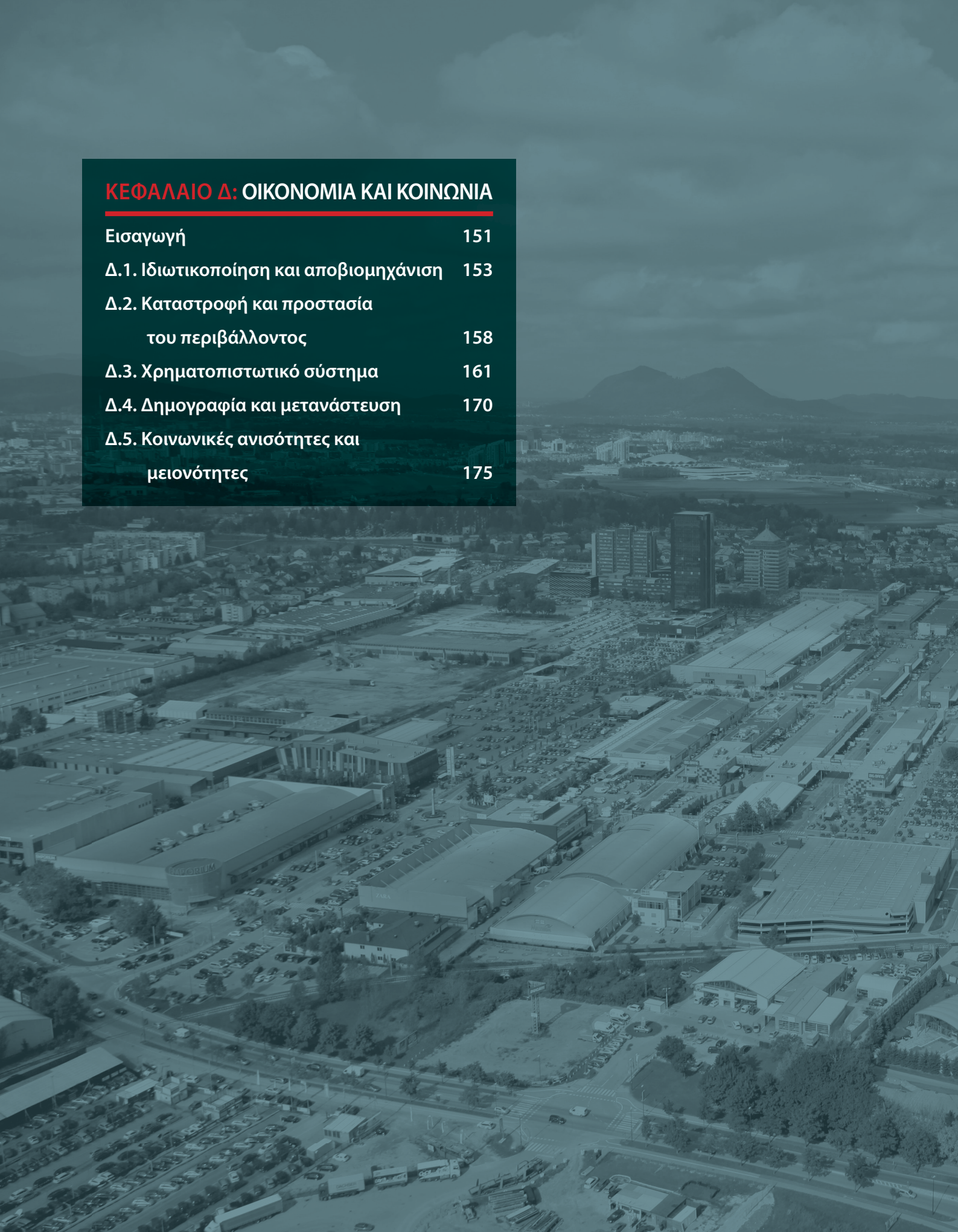

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομία και η κοινωνία άλλαξαν θεμελιωδώς στη Νοτιοανατολική Ευρώπη μετά το 1990. Οι αλλαγές αυτές συνδέονταν με τις πολιτικές εξελίξεις που μελετήσαμε στο κεφάλαιο Γ: το άνοιγμα των συνόρων στις χώρες πίσω από το λεγόμενο Σιδηρό Παραπέτασμα μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και την ευρωπαϊκή ενοποίηση, γεγονότα που επέφεραν την ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας γενικότερα· αλλά και με διαρθρωτικές αλλαγές που εξαρτώνταν από τις διεθνείς εξελίξεις, όπως την παρακμή των παλαιών κλάδων, την εμφάνιση νέων τεχνολογιών και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Επιπλέον, μεγάλες αλλαγές ακολούθησαν την «επανάσταση της απασχόλησης» που πραγματοποιήθηκε στην επαγγελματική δομή των δυτικών κοινωνιών, συμπεριλαμβανομένης μιας δραματικής αύξησης στον τομέα των υπηρεσιών.

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ακολούθησαν διαφορετικές πορείες. Η μετάβαση στην Κύπρο, την Ελλάδα και την Τουρκία είχε ξεκινήσει νωρίτερα, στην Ελλάδα και την Κύπρο με την κρίση του 1974 και στην Τουρκία με την έξοδο από τη στρατιωτική δικτατορία το 1983 (βλ. τόμ. 1, κεφ. Η). Η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα στην περιοχή που εντάχθηκε στην ευρωζώνη το 2001. Την ίδια χρονιά η Τουρκία γνώρισε σοβαρή οικονομική κρίση με μια τεράστια υποτίμηση της τουρκικής λίρας κατά 40%. Ωστόσο, η επιτυχής εφαρμογή ενός «Προγράμματος Ισχυρής Οικονομίας» επέτρεψε στην Τουρκία να απολαύσει σταθερό και ισχυρό ρυθμό ανάπτυξης τη δεκαετία του 2000. Η Κύπρος, με τις πολυάριθμες τράπεζές της, είχε γίνει ένα σημαντικό οικονομικό καταφύγιο (σύμφωνα με κάποια στοιχεία, χρησιμοποιήθηκε για να «ξεπλύνει» χρήματα από τα Βαλκάνια). Η Ελλάδα και η Τουρκία συγκλονίστηκαν από σκάνδαλα διαφθοράς και τις σχέσεις μεταξύ των πολιτικών ελίτ και των διαφόρων ομάδων συμφερόντων (π.χ. το σκάνδαλο Σουσουρλούκ στην Τουρκία το 1996).

Μετά το 1990, οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες πέρασαν μια διαδικασία αποκρατικοποίησης και ιδιωτικοποίησης και ταυτόχρονα αποβιομηχάνισης λόγω της μη ανταγωνιστικής βιομηχανίας τους. Οι περισσότερες χώρες αντιμετώπισαν σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Η Γιουγκοσλαβία ήταν πιο οικονομικά αναπτυγμένη και προσανατολισμένη προς τη Δύση από τις υπόλοιπες σοσιαλιστικές βαλκανικές χώρες, με μια μεικτή αγορά και σοσιαλιστική οικονομία. Μια οικονομική κρίση σε συνδυασμό με υπερπληθωρισμό είχε ξεκινήσει τη δεκαετία του 1980, πριν από τη διάλυση της χώρας. Η Σλοβενία, η πιο αναπτυγμένη πρώην γιουγκοσλαβική δημοκρατία, επηρεάστηκε μερικώς από τον πόλεμο και για σύντομο χρονικό διάστημα. Σημείωσε τη μεγαλύτερη επιτυχία στη διάρκεια της διαδικασίας μετάβασης και εντάχθηκε στην ευρωζώνη το 2007. Εντούτοις, επλήγη από την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008. Οι άλλες πρώην δημοκρατίες εξαθλιώθηκαν οικονομικά είτε από τον πόλεμο είτε από διεθνείς οικονομικές κυρώσεις ή εξαιτίας και των δύο παραγόντων, με αποτέλεσμα η Σερβία να αντιμετωπίσει υπερπληθωρισμό, ενώ η Βόρεια Μακεδονία επηρεάστηκε από τον οικονομικό αποκλεισμό εκ μέρους της Ελλάδας.

Άλλες σοσιαλιστικές χώρες με οικονομίες της αγοράς ήταν λιγότερο ατυχείς, αλλά ξεκίνησαν από πολύ ασθενέστερη οικονομική θέση. Ειδικότερα, η Αλβανία ήταν η πιο κλειστή χώρα, τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά. Όλες βίωσαν την οικονομική αστάθεια και διάφορες οικονομικές κρίσεις κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Κοινά χαρακτηριστικά των μετασοσιαλιστικών χωρών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ήταν τα ασταθή χρηματοπιστωτικά συστήματα, η απελευθέρωση των τιμών και του εξωτερικού εμπορίου, η πτώση του ΑΕΠ, η δραματική αύξηση της ανεργίας και η σοβαρή επιδείνωση των κοινωνικών συνθηκών για την πλειοψηφία του πληθυσμού. Σε ορισμένες χώρες, οι άνθρωποι εξαθλιώθηκαν περαιτέρω από τα λεγόμενα επενδυτικά σχήματα πυραμίδας –η Αλβανία επλήγη περισσότερο, αλλά παρόμοια φαινόμενα σημειώθηκαν και σε άλλες χώρες– με αποτέλεσμα ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού να χάσει τις οικονομίες του. Λόγω του πολέμου στην περιοχή, σημαντικές ξένες επενδύσεις πραγματοποιήθηκαν μετά το 2000, σε αντίθεση με το 1990 για τις χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης.

Η αποκρατικοποίηση και η ιδιωτικοποίηση πραγματοποιήθηκαν με διαφορετικούς τρόπους στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Όλες οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες στην περιοχή προσπάθησαν να αποφύγουν τη λεγόμενη «θεραπεία σοκ» η οποία θα συμπεριλάμβανε τη ραγδαία ιδιωτικοποίηση και την πώληση των περισσότερων κρατικών περιουσιακών στοιχείων· επέλεξαν σταδιακά μεταρρυθμιστικά προγράμματα. Η ιδιωτικοποίηση έλαβε μια συνδυαστική μορφή διαφορετικών μεθόδων: αποκατάσταση (επιστροφή κρατικών περιουσιακών στοιχείων στους πρώην κατόχους)· ιδιωτικοποίηση με μαζική δωρεάν διανομή μετοχών ή με τη χρήση συστήματος κουπονιών (οι αρχές εκχώρησαν τα πούλησαν σε συμβολική τιμή κουπόνια που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αγορά μετοχών σε επιχειρήσεις)· απευθείας πωλήσεις επιχειρήσεων· σχηματισμός συμμετοχικών εταιρειών που ανήκαν στο κράτος· εξαγορές μετοχών υπαλλήλων (οι μετοχές μιας επιχείρησης πωλούνταν ή χορηγούνταν

σε συνεταιρισμό διευθυντικών στελεχών και άλλων υπαλλήλων). Μικρής κλίμακας ιδιωτικοποίηση, π.χ. των μικρών καταστημάτων, συνήθως πραγματοποιούνταν σχετικά εύκολα, αφού αγοράζονταν φθηνά από τους υπαλλήλους τους, ωστόσο η ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων ήταν η πλέον αμφιλεγόμενη και καταχρηστική διαδικασία.

Οι διαδικασίες αδιαφανούς συσσώρευσης κεφαλαίου μέσω ιδιωτικοποιήσεων, οι οποίες κατέστησαν σε μεγάλο βαθμό δυνατές από τους πολιτικούς ή με την άμεση συμμετοχή τους, είχαν ως αποτέλεσμα μια σημαντική κοινωνική διαστρωμάτωση σε κοινωνίες που προηγουμένως υπήρξαν εξαιρετικά ισότιμες, με εξαίρεση την πολιτική ελίτ. Σχηματίστηκε ένα πολύ στενό στρώμα εύπορων ανθρώπων. Κάτω από αυτό αναπτύχθηκε μια μικρή μεσαία τάξη, και στη συνέχεια ακολουθούσε η πλειοψηφία που ζούσε πολύ λιτά, με τους περισσότερους να βρίσκονται στα πρόθυρα της φτώχειας ή κάτω από το όριο της φτώχειας. Κατά συνέπεια, η ιδιωτική περιουσία αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό μεταξύ 60 και 75% του ΑΕΠ στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (το υψηλότερο ποσοστό στην Αλβανία, με το 75%). Οι τράπεζες ιδιωτικοποιήθηκαν στις περισσότερες περιπτώσεις· σε ορισμένες χώρες, για παράδειγμα στη Σλοβενία, η διαδικασία αυτή συνεχίζεται. Η περιοχή υστερεί συνολικά σε σχέση με τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες που έχουν προσχωρήσει στην ΕΕ, ωστόσο υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των επιμέρους χωρών. Ορισμένες επηρεάζονται από τη διαφορετική προσέγγιση της ΕΕ έναντι των μεμονωμένων μη κρατών μελών σε μια εποχή «κόπωσης» για τη διεύρυνση της ΕΕ και εσωτερικής κρίσης στην ΕΕ, με αποτέλεσμα η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να καθυστερεί. Παράγοντες που συντελούν είναι επίσης οι κακές οικονομικές πολιτικές των μεμονωμένων χωρών και οι εσωτερικές πολιτικές τους συγκρούσεις.

Μετά το 1990, οι δημογραφικές τάσεις και η θέση των μειονοτήτων άλλαξαν ριζικά. Στη διάρκεια του σοσιαλισμού, οι μεταναστεύσεις από τις σοσιαλιστικές χώρες (με εξαίρεση τη Γιουγκοσλαβία) ήταν σπάνιες λόγω της αυστηρής προστασίας των συνόρων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αρχές επέτρεπαν τη μετανάστευση έναντι αμοιβής –για παράδειγμα, στη Ρουμανία– ή απέλαυναν οι ίδιες ορισμένες μειονότητες, όπως για παράδειγμα η Βουλγαρία με τη λεγόμενη «Μεγάλη Εκδρομή» των Τουρκοβουλγάρων. Πριν από το 1990 η Ελλάδα, η Τουρκία και η Γιουγκοσλαβία βίωσαν τη μαζική μετανάστευση στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπου οι μετανάστες έγιναν Gastarbeiter, μετανάστες εργάτες. Μετά το 1990 και μετά την ένταξη ορισμένων χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ (Σλοβενία και Κύπρος το 2004, Βουλγαρία και Ρουμανία το 2007 και Κροατία το 2008), οι μεταναστευτικές ροές αυξήθηκαν δραματικά. Οι περισσότερες προκλήθηκαν από τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και τους πρόσφυγες, θύματα εθνοκάθαρσης και εκτοπισμού μειονοτήτων, αλλά και από την κλασική οικονομική μετανάστευση: «Αναζητώντας μια καλύτερη ζωή στη Δύση». Η πρόσφατη μετανάστευση από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν περιορίζεται σε περισσότερο ή λιγότερο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό: υπάρχει τώρα μια έντονη αύξηση του λεγόμενου «brain drain», δηλαδή της μετανάστευσης του πιο μορφωμένου μέρους του εργατικού δυναμικού, που αναζητά απασχόληση σε επιστημονικούς κλάδους και κλάδους υψηλής τεχνολογίας στη Δυτική Ευρώπη, με αποτέλεσμα την περαιτέρω φτωχοποίηση των χωρών προέλευσης.

Η «νέα» μετανάστευση άλλαξε τις σχέσεις μεταξύ των χωρών της περιοχής. Εκείνες που παραδοσιακά εξήγαν μετανάστες, όπως η Ελλάδα και η Τουρκία, μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής. Η μαζική εισροή οικονομικών μεταναστών κυρίως από την Αλβανία άλλαξε τη δημογραφική σύνθεση της Ελλάδας και δημιούργησε νέες μειονότητες. Την ίδια στιγμή, η θέση των παλαιών μειονοτικών ομάδων μεταβλήθηκε επίσης με τις κατακλυσμιαίες αλλαγές του 1990 και την ενίσχυση των παλαιών εθνικισμών. Στις περισσότερες χώρες η θέση των μειονοτήτων δεν βελτιώθηκε, ενώ στην πρώην Γιουγκοσλαβία πολλές εξαφανίστηκαν ή περιθωριοποιήθηκαν ως αποτέλεσμα της εθνοκάθαρσης.

Όπως έχει επισημάνει ο Μαρκ Μαζάουερ, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Νοτιοανατολική Ευρώπη αντιμετώπισε διλήμματα γνωστά στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες: «Πώς να συμβιβάσουν τα παλιά σχήματα κοινωνικής πρόνοιας με τις ανταγωνιστικές πιέσεις του παγκόσμιου καπιταλισμού· πώς να εξασφαλίσουν φτηνή ενέργεια, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα το φυσικό περιβάλλον από τη μόλυνση· πώς να αποτρέψουν την πλήρη παρακμή του αγροτικού τρόπου ζωής και να δημιουργήσουν μια οικονομική ευημερία που θα μειώσει τα θέλγητρα του οργανωμένου εγκλήματος και θα επιτρέψει την άνθηση της δημοκρατίας»[1].

[1] Μαρκ Μαζάουερ, *Τα Βαλκάνια*, μετάφρ. Κωνσταντίνος Ν. Κουρεμένος, Αθήνα, Πατάκης, 2002, σελ. 252.

Δ.1. ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ

Δ-1. Το νομοθετικό διάταγμα της 7 Φεβρουαρίου 1990 για τις ιδιοκτησιακές μεταβολές στη Ρουμανία

Αμέσως μετά την αντικομμουνιστική επανάσταση του 1989, η ρουμανική κοινωνία δεν ήταν έτοιμη να ενταχθεί απευθείας στον «καπιταλιστικό κόσμο» με τα πλήρη ιδιοκτησιακά δικαιώματα, τις ελεύθερα ρυθμιζόμενες τιμές και τις πραγματικές δαπάνες. Η ιδιοκτησία διαφόρων κατοικιών και η παροχή ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε ξένους πολίτες θεωρούνταν ύποπτες ή επικίνδυνες καταστάσεις. Επιπλέον, στο πρώτο μετακομμουνιστικό Σύνταγμα της χώρας, η ιδιωτική περιουσία δεν «εξασφαλιζόταν», παρά μόνο «προστατευόταν», ενώ στους ξένους δεν επιτρεπόταν το δικαίωμα κτήσης ακινήτων. Το νομοθετικό διάταγμα υπ. αρ. 61/7 Φεβρουαρίου 1990 αφορούσε την πώληση σε ιδιώτες κατοικιών που είχαν κτιστεί με κρατικά κονδύλια και έδωσε τη δυνατότητα σε εκατομμύρια ατόμων που ήταν μισθωτές κρατικών περιουσιών να γίνουν ιδιοκτήτες των κατοικιών τους, πληρώνοντας ποσά που, εξαιτίας του πληθωρισμού, αποτελούσαν μόνο ένα μέρος του κόστους οικοδόμησης.

Διατάγματα του Συμβουλίου του Μετώπου Εθνικής Σωτηρίας

Άρθρο 1. Σύμφωνα με το παρόν νομοθετικό διάταγμα, οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην αγορά κατοικιών και γραφείων στην περιοχή μπορούν να πουλήσουν στον πληθυσμό κατοικίες που έχουν ανεγερθεί με κρατικά κονδύλια.

Άρθρο 2. Ως κατοικίες, σύμφωνα με το παρόν νομοθετικό διάταγμα, νοούνται τα πλαίσια διαβίωσης που περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα δωμάτια, κουζίνα και άλλους χώρους οι οποίοι σχηματίζουν μια ανεξάρτητη μονάδα όπως έχει καθοριστεί από την οικοδόμηση.

Άρθρο 3. Οι κατοικίες που προβλέπονται στο Άρθρο 1 πωλούνται σε Ρουμάνους πολίτες που κατοικούν στη χώρα, με καταβολή του συνολικού τιμήματος μετά την ολοκλήρωση του συμβολαίου αγοράς-πώλησης ή μετά τη λήψη δανείου από την Τράπεζα Αποταμιεύσεων και Δανεισμών, χωρίς περιορισμούς σχετικά με την ιδιοκτησία δεύτερης κατοικίας. Ο αγοραστής της κατοικίας λαμβάνει επίσης την επικαρπία της σχετικής γης στην οποία ανήκει το κτίριο.

Άρθρο 4. Η αγορά κατοικιών με σκοπό την επαναπώληση ή ενοικίαση απαγορεύεται.

Άρθρο 5. […] Κατοικίες με ενοικιαστές μπορούν να πουληθούν μόνο σε αυτούς, με βάση τις απαιτήσεις για τις μονάδες που καθορίζονται στην αγορά της κατοικίας.

Άρθρο 6. Οι τιμές αγοράς κατοικιών που έχουν ανεγερθεί με κρατικά κονδύλια τα οποία έχουν δαπανηθεί μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1989 καθορίζονται σε συμφωνία με τα παραρτήματα αρ. 1 και 2 […].

Νομοθετικό Διάταγμα 61/7, Φεβρουάριος 1990, δημοσιευμένο στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, μέρος I, αρ. 22, Φεβρουάριος 1990, σελ. 1.

Δ-2. Νόμος για την επιστροφή των απαλλοτριωμένων ακίνητων περιουσιών στη Βουλγαρία, 1992

Άρθρο 1. (1) Σύμφωνα με το Άρθρο 61 του Νόμου περί Εμπορίου αποκαθίσταται στην αρχική της έκταση η ιδιοκτησία ακίνητης περιουσίας που απαλλοτριώθηκε με τον Νόμο Περί Απαλλοτρίωσης Μεγάλων Αστικών Στεγασμένων Ακινήτων (δημοσιευμένου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αρ. 87 του 1948· αναθεωρημένου με τον αριθμό 91 το 1948), η οποία ανήκει στο κράτος, στους δήμους, σε δημόσιους οργανισμούς ή εταιρείες ή σε μονοπρόσωπη εταιρεία καθώς και σε εταιρείες μοναδικού μετόχου.

(2) Οποιαδήποτε συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε κατά παράβαση του ψηφίσματος της Μεγάλης Εθνικής Συνέλευσης της 6 Δεκεμβρίου 1990 περί μερικής άρσης της απαγόρευσης διάθεσης της κρατικής και δημοτικής περιουσίας (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αρ. 101 του 1990) κηρύσσεται άκυρη και η ιδιοκτησία των περιουσιών που υποβλήθηκε σε αυτές τις συναλλαγές αποκαθίσταται. […]

Άρθρο 9. Τα άτομα στα οποία περιέρχεται η ιδιοκτησία, σύμφωνα με αυτό το ψήφισμα, μπορούν να αποκτήσουν αποδεικτικά έγγραφα κτήσης για την επαλήθευση των περιστάσεων, εάν αποδείξουν ότι αυτοί ή οι προκάτοχοί τους είχαν δικαίωμα ιδιοκτησίας μέχρι την ημέρα της κατάσχεσης. Δεν θα εισπραχθεί φόρος χαρτόσημου.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, αρ. 15, 21 Φεβρουαρίου 1992, http://www.pravoto.com/siza/zakonodatelstvo/zakoni/13209-zakon-za-vazstanovyavane-sobstvenostta-varhu-odarzhaveni-nedvizhimi-imoti, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Γιατί πιστεύετε ότι ήταν σημαντικό να αποκτήσουν οι πολίτες των πρώην κομμουνιστικών χωρών το δικαίωμα κτήσης στις ίδιες τους τις περιουσίες; Λάβετε υπόψη το γεγονός ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα αναγνωρισμένο στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948, Άρθρο 17).

Δ-3. Νόμος περί Ταμείου Γεωργικών Εκτάσεων (αριθ. 18/1991), ο οποίος αντικατοπτρίζει την εγκατάλειψη της κολεκτιβοποιημένης γεωργίας, την υποβάθμιση των αγροτικών ιδιοκτησιών και τη δραματική μείωση της παραγωγής στη Ρουμανία

Η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αποδείχτηκε δύσκολη λόγω της έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων, των ανεπαρκών εκτάσεων σε σχέση με τις απαιτήσεις των πρώην ιδιοκτητών, καθώς και λόγω συχνών καταχρήσεων, υπεκφυγών, κακής εφαρμογής κ.λπ. Η άμεση συνέπεια ήταν η ταχεία παρακμή της κληρονομιάς των κολεκτιβοποιημένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων και του γεωργικού εξοπλισμού (π.χ. συστήματα άρδευσης), η σημαντική μείωση της παραγωγικότητας και η μαζική επιστροφή στη γεωργία της αυτάρκειας.

[…] Άρθρο 1. Αγροτεμάχια οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως σκοπού, τίτλου ιδιοκτησίας ή του δημόσιου ή ιδιωτικού χώρου του οποίου αποτελούν μέρος, αποτελούν τμήμα του Ταμείου Γεωργικών Εκτάσεων της Ρουμανίας.

[…]

Άρθρο 3. Σύμφωνα με το πνεύμα της παρούσας νομολογίας, ως ιδιοκτήτες αγροτεμαχίων νοούνται οι κάτοχοι τίτλων ιδιοκτησίας, άλλων πραγματικών δικαιωμάτων επί της γης ή εκείνοι οι οποίοι, σύμφωνα με το αστικό δίκαιο, έχουν την ιδιότητα των προσωρινών ιδιοκτητών ή κατόχων.

[…]

Άρθρο 8. Η θέσπιση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας επί των αγροτεμαχίων που αποτελούν μέρος της κληρονομιάς των κολεκτιβοποιημένων γεωργικών εκμεταλλεύσεων γίνεται μέσω του παρόντος νόμου, με την αποκατάσταση του δικαιώματος ιδιοκτησίας ή με την καθιέρωση αυτού του δικαιώματος.

Οι διατάξεις του νόμου θα ωφελήσουν τα μέλη των κολεκτιβοποιημένων εκμεταλλεύσεων που συνεισέφεραν τις εκτάσεις τους ή από τους οποίους έχουν ληφθεί εκτάσεις με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και, σύμφωνα με το αστικό δίκαιο, τους κληρονόμους των τελευταίων, τα μέλη των κολεκτιβοποιημένων εκμεταλλεύσεων που δεν προσέφεραν εκτάσεις γης και άλλα ενδεδειγμένα υποψήφια πρόσωπα.

Ο καθορισμός του δικαιώματος ιδιοκτησίας θα γίνεται κατόπιν αιτήματος, με την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας για εκτάσεις τουλάχιστον 0,5 εκταρίων για κάθε αιτούντα σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, και δεν θα υπερβαίνει τα 10 εκτάρια ανά οικογένεια σε αροτραίες εκτάσεις. Ως οικογένεια νοούνται οι σύζυγοι με τα άγαμα παιδιά τους, αν είναι μέλη του ίδιου νοικοκυριού με τους γονείς τους. […]

Άρθρο 11. Η γη που εισφέρθηκε στο κολεκτιβοποιημένο αγρόκτημα αναφέρεται σε: τίτλους ιδιοκτησίας, καταχωρίσεις μητρώου ακινήτων, γραφείο κτηματολογίου, αιτήσεις συμμετοχής σε κολεκτιβοποιημένη εκμετάλλευση, αρχεία κολεκτιβοποιημένων εκμεταλλεύσεων ή, ελλείψει αυτών, σε οποιεσδήποτε άλλες αποδείξεις, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων μαρτύρων.

Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου ισχύουν επίσης για εκτάσεις γης/οικόπεδα που ανήκουν σε κολεκτιβοποιημένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις είτε βάσει ειδικών νόμων είτε χωρίς τίτλο ιδιοκτησίας ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο.

Η κατάρτιση τίτλου ιδιοκτησίας γίνεται κατόπιν αιτήματος, με βάση την κατάσταση των αγροτικών ακινήτων που κατέχονται από την κολεκτιβοποιημένη γεωργική εκμετάλλευση την 1 Ιανουαρίου 1990, καταχωρημένη στο σύστημα του Γενικού Κτηματολογίου ή της Υπηρεσίας Αγροτικού Τομέα, και τροποποιημένη με τις αποξενώσεις που διεξήγαγε η κολεκτιβοποιημένη γεωργική εκμετάλλευση μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου.

Νόμος αριθ. 18/1991, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Μέρος Ι, αρ. 37, 20 Φεβρουαρίου 1991, σελ. 1-2.

Δ-4. Αλλαγές στον απασχολούμενο πληθυσμό στη Ρουμανία 1989-2006

α. Απασχολούμενος πληθυσμός, ανά κλάδο της εθνικής οικονομίας, 1989

Βιομηχανία	38,1%
Γεωργία και δασοκομία	27,9%
Τεχνικά έργα	7,0%
Μεταφορές	6,2%
Διακίνηση εμπορευμάτων	5,9%
Υπηρεσίες στέγασης και άλλες μη παραγωγικές υπηρεσίες	4,9%
Εκπαίδευση, πολιτισμός και τέχνη	3,4%
Υγεία, κοινωνική πρόνοια και πολιτισμός φυσικής άσκησης	2,7%
Επιστήμες και επιστημονικές υπηρεσίες	1,3%
Τηλεπικοινωνίες	0,7%
Διοίκηση	0,5%
Λοιποί κλάδοι	1,4%

β. Απασχολούμενος πληθυσμός, ανά κλάδο της εθνικής οικονομίας, 2006

Υπηρεσίες	41%
Γεωργία, κυνήγι και δασοκομία	29,7%
Βιομηχανία	23,2%
Τεχνικά έργα	6,1%

Ετήσιο Στατιστικό Δελτίο της Ρουμανίας, 1990, σελ. 51, 102-105, 126-127· Ετήσιο Στατιστικό Δελτίο της Ρουμανίας, 2000, σελ. 52-54, 96, 99, 165· Ετήσιο Στατιστικό Δελτίο της Ρουμανίας, 2007, σελ. 40, 117-119, 234, 306.

Δ-5. «Φρούτα για κάθε παιδί»: εγκαταλειμμένη συνεταιριστική γεωργική έκταση στη βορειοανατολική Βουλγαρία

Φωτογραφία του Alexei Kalionski, 2012.

Δ-6. Ο Μιρόν Κόζμα, ο ηγέτης των ανθρακωρύχων της Βάλεα Τζιούλουι, κατά τη διάρκεια της «Μινέριαντ» (βίαιη πορεία των ανθρακωρύχων στο Βουκουρέστι) το 1991

Ο Μιρόν Κόζμα μιλά στους ανθρακωρύχους.
http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/miron-cozma-nu-am-remuscari-pentru-mortii-de-la-mineriade. html, ανάκτηση στις 30.05.2015.

Ο Μιρόν Κόζμα ήταν ο πιο διάσημος ηγέτης του συνδικάτου των ανθρακωρύχων στη Βάλεα Τζιούλουι κατά τη διάρκεια της πρώτης μετακομμουνιστικής δεκαετίας. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διοργάνωση της «Μινέριαντ» το 1991, η οποία είχε ως αποτέλεσμα πολλά βίαια επεισόδια και προκάλεσε την παραίτηση του μεταρρυθμιστικού υπουργικού συμβουλίου του Πέτρε Ρομάν. Μετά τις αποφάσεις του υπουργικού συμβουλίου του Ραντού Βασίλε το 1999 για το κλείσιμο των ανθρακωρυχείων της Βάλεα Τζιούλουι, οι ανθρακωρύχοι διοργάνωσαν μια άλλη διαδήλωση διαμαρτυρίας στο Βουκουρέστι (Ιανουάριος). Το γεγονός εκφυλίστηκε σε μια αιματηρή αντιπαράθεση με την αστυνομία (η λεγόμενη «μάχη του Κοστέστι»), αλλά έλαβε τέλος με τη συνάντηση για διαπραγματεύσεις μεταξύ του πρωθυπουργού και του αρχηγού των ανθρακωρύχων (η «ειρήνη του Κόζμα»). Ωστόσο, λίγο αργότερα (τον Φεβρουάριο του 1999), ο Μιρόν Κόζμα συνελήφθη και καταδικάστηκε σε 18 μήνες φυλάκισης για πράξεις κατά τη διάρκεια της «Μινέριαντ» του 1991. Η καταδίκη του προκάλεσε περαιτέρω διαμαρτυρίες από τους ανθρακωρύχους. Καθώς θεωρούνταν ένας από τους προστατευόμενους του προέδρου Ιόν Ιλιέσκου, δόθηκε χάρη στον Κόζμα στις 15 Δεκεμβρίου 2004, στις τελευταίες ημέρες της θητείας του Ιλιέσκου. Η απόφαση έγινε δεκτή με κύμα διαμαρτυριών τόσο από την κοινωνία των πολιτών όσο και από τους πολιτικούς της Δύσης, πράγμα που οδήγησε στην ανάκλησή της. Μετά από μια νέα δίκη και καταδίκη το 2005 για τη «Μινέριαντ» του 1999, ο Μιρόν Κόζμα τελικά αποφυλακίστηκε στα τέλη του 2007.

Δ-7. Ένας Βούλγαρος βιομηχανικός εργάτης περιγράφει τα λάθη της μετάβασης

Εργάστηκα στη βιομηχανία ενέργειας. Αλλά είχα ένα ατύχημα στην εργασία και συνταξιοδοτήθηκα. Γεννήθηκα το 1960. Άρχισα να δουλεύω την εποχή του σοσιαλισμού. Κατά τη γνώμη μου, η περίοδος εκείνη δεν ήταν τόσο κακή, εννοώ, τουλάχιστον για μένα, ήμασταν τυχεροί που ζούσαμε τα καλύτερα χρόνια του σοσιαλισμού και της δημοκρατίας, επειδή αυτά ήταν τα χρόνια όπου είχα δουλειά. […] Υπήρχε πολύς ενθουσιασμός [στις 10 Νοεμβρίου 1989], όλοι ήταν χαρούμενοι. Βρισκόμουν σε ένα σαλέ στο Καζανλάκ, και όταν ξυπνήσαμε το πρωί κάποιος είπε ότι ο Τόντορ Ζίβκοφ είχε πέσει από την εξουσία. Και όλοι ήταν τόσο ενθουσιώδεις, ελπίζοντας ότι κάτι θα άλλαζε προς το καλύτερο, προς μια θετική κατεύθυνση. Πάνω απ' όλα, οι ανθρώπινες ελευθερίες. Επειδή πριν απ' αυτή την αλλαγή, οι άνθρωποι δεν είχαν αυτή την ελευθερία. Οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να εκφέρουν γνώμη ελεύθερα, έπρεπε να συμμορφώνονται. Υπήρχαν πληροφοριοδότες παντού και ανέφεραν τα πάντα στις αρχές. Από αυτή την άποψη, ήταν αγχωτικό. Αλλά όσον αφορά την απασχόληση ήταν καλά γιατί όλοι είχαν δουλειά. Έτσι υπήρχε μια μεσαία τάξη στη Βουλγαρία. Κατά τη διάρκεια της μετάβασης, όλα ανατράπηκαν. Όλοι ελπίζαμε ότι τα πράγματα θα αλλάξουν προς το καλύτερο, αλλά δεν έγινε κάτι τέτοιο. Υποστηρίξαμε αρχικά την αντιπολίτευση, την Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF). Αλλά στη συνέχεια κατέστη σαφές ότι δεν υπάρχει καμία αντιπολίτευση, ότι όλοι αγωνίζονται για την εξουσία στη Βουλγαρία, για μια θέση στην εξουσία, και κανείς δεν νοιάζεται για τον λαό. Τελικά, περίπου το 2000, κατέστη σαφές ότι όλα όσα αφορούσαν τη μετάβαση ήταν εντελώς λανθασμένα. Επειδή όλοι υπόσχονταν ότι τα πράγματα θα γίνονταν καλύτερα, αλλά όλοι ενδιαφέρονταν μόνο για το δικό τους συμφέρον. […] Το εργοστάσιο πολυεστέρα [στο Ντιμίτροβγκραντ] ήταν ένα από τα μεγαλύτερα κλωστοϋφαντουργικά εργοστάσια εκείνης της εποχής. Ήμασταν εκεί αυτοπροσώπως, έτσι ξέραμε ότι τα πάντα είχαν ρυθμιστεί για να το αγοράσει ένας Ιταλός, αλλά στη συνέχεια, την τελευταία στιγμή, εμφανίστηκε κάποιος Τούρκος και αυτός [ο δήμαρχος] το πούλησε. Παρόλο που είχε υποσχεθεί ότι το εργοστάσιο πολυεστέρα θα λειτουργούσε πάλι. […] Η ίδια η πόλη ήταν ένα από τα μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα, αλλά όλα πωλούνταν με βρώμικο τρόπο και φθηνά. [Το χημικό εργοστάσιο] Νεοχίμ παραχωρήθηκε με τον ίδιο τρόπο, αλλά τουλάχιστον παρέμεινε σε λειτουργία. Αλλά υπάρχει μεγάλη διαφορά στους μισθούς των εργαζομένων και της διοίκησης. Επειδή το Νεοχίμ ανήκει σε δύο εταιρείες και η εταιρεία που είναι στην πραγματικότητα υπεύθυνη για τις πωλήσεις παίρνει το κέρδος, ενώ οι εργαζόμενοι λαμβάνουν, στην καλύτερη περίπτωση, έναν μέτριο, αν όχι πενιχρό, μισθοί. Εκείνοι που πραγματικά δημιουργούν κέρδος [για το Νεοχίμ] πληρώνονται πολύ λιγότερο από όσους πωλούν. Υπάρχουν δύο εταιρείες, αλλά η μία είναι υπεύθυνη για τις πωλήσεις λιπασμάτων ενώ η άλλη είναι υπεύθυνη για την παραγωγή λιπασμάτων. Το χημικό εργοστάσιο λειτουργεί στην πραγματικότητα, αλλά τώρα με μόλις το ένα τρίτο της προηγούμενης παραγωγικής του ικανότητας. Διοικείται [σύμφωνα με] τους κανόνες της οικονομίας της αγοράς, επομένως έχουν κλείσει τα εργαστήρια που δεν τους χρειάζονται πια. Αν κλείσουν επίσης ολόκληρο το χημικό εργοστάσιο, η πόλη θα μετατραπεί σε ένα μεγάλο χωριό. […] Η αγορά δεν είναι όπως πριν, η κρίση γίνεται αισθητή παντού. Όλοι κάνουν περικοπές στα πράγματα που αγαπούν. Υπήρχαν [κρίσεις] πριν, επίσης, θυμάμαι εκείνη του 1992-1994, αλλά οι άνθρωποι ζούσαν καλύτερα σε σχέση με σήμερα. Υπάρχει κρίση σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά στη Βουλγαρία είναι συνεχής. Τότε [το 1992-1994, η κρίση] ήταν ένα σοκ. Αυτό έγινε σκόπιμα, για να πάρουν με αυτό τον τρόπο τα χρήματα των ανθρώπων. Επειδή οι άνθρωποι είχαν μεγάλες αποταμιεύσεις, είχαν εξοικονομήσει χρήματα κατά τη διάρκεια του σοσιαλισμού, και αυτό έγινε σκόπιμα – αυξήθηκε η τιμή του δολαρίου [συναλλαγματική ισοτιμία] και πήραν τα χρήματα των ανθρώπων. Ο τεχνητός πληθωρισμός και οι άνθρωποι που είχαν αποταμιεύσει σε όλη τη ζωή τους [έχασαν όλα τα χρήματά τους] – αυτό ήταν το μεγαλύτερο ατόπημα. Αρχικά εργάστηκα στην TKZS [εργατικό συνεταιριστικό αγρόκτημα]. Σε γενικές γραμμές, κατά την εποχή του σοσιαλισμού, τα πράγματα ήταν λίγο-πολύ καλά εκεί, παρόλο που η αμοιβή δεν διανεμόταν δίκαια, επειδή οι άνθρωποι που δούλευαν στα χωράφια και παρήγαν όλο το προϊόν δούλευαν για πενταροδεκάρες και τα χρήματα πήγαιναν στη διοίκηση. Κατά τη διάρκεια της μετάβασης, επέστρεψαν τη γη στους πρώην ιδιοκτήτες, διέλυσαν όλες τις εργατικές-συνεταιριστικές εκμεταλλεύσεις και έπειτα εμφανίστηκαν μισθωτές που νοίκιαζαν εκτάσεις χωρίς να επενδύουν τίποτα – ενδιαφέρονταν μόνο για το κέρδος, εις βάρος του λαού, επειδή καλλιεργούσαν μόνο σοδειές που δεν χρειάζονταν άρδευση και ο μόνος σκοπός τους ήταν το κέρδος. Δεν επένδυαν τίποτα στη γεωργία. Οι άνθρωποι πήραν πίσω τις εκτάσεις τους, αλλά πολύ λίγοι ιδιοκτήτες επιχείρησαν να καλλιεργήσουν τα εδάφη τους. Όμως όταν το ίδιο το κράτος δεν εξασφαλίζει την αγορά προϊόντων και δεν υπάρχει τρόπος να πουληθούν τα προϊόντα, απλά παραιτείσαι. Εμφανίστηκαν εκείνοι οι μισθωτές που παρήγαν περισσότερα προϊόντα δημητριακών με χαμηλότερο κόστος για να επιτύχουν μεγαλύτερο κέρδος. Και συγκέντρωσαν κάποιο κεφάλαιο από την αρχή. Τώρα η κυβέρνηση έχει αρχίσει να παρέχει επιδοτήσεις […] αλλά όχι της ίδιας κλίμακας όπως στην ΕΕ. […] Πούλησαν τα πάντα και έδωσαν τα ζώα στους ανθρώπους ανάλογα με το μερίδιό τους στην TKZS. Είναι απλό, όποιος είναι στην εξουσία πάντα έχει κέρδος από τις πωλήσεις αυτές. Πούλησαν τα μηχανήματα, τα πάντα. Πολύ λίγες TKZS διατηρήθηκαν, ένα πολύ μικρό κομμάτι –δεν απέμεινε

ούτε ίχνος από μερικές, και άλλες ήταν τελείως λεηλατημένες. Αρχικά όλοι ήταν ενθουσιασμένοι με τη δημοκρατία, αλλά τα πράγματα εξελίχθηκαν εντελώς λανθασμένα, επειδή η Δύση στράφηκε σε κάτι που είχαμε καθιερώσει εδώ και πολύ καιρό – δηλαδή τον αναδασμό– ενώ εμείς κάναμε ακριβώς το αντίθετο. Ναι, αυτό είναι ένα λάθος της μετάβασης.

Συνέντευξη με τον Βασίλ Βαλέφ, Ντιμίτροβγκραντ, 11 Οκτωβρίου 2012. http://prehodbg.com/?q=node/1760, ανάκτηση στις 21.07.2016.

Δ.2. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Δ-8. Η Διακήρυξη της Βενετίας για την περιβαλλοντική ηθική που υπέγραψαν ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β' και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, 10 Ιουνίου 2002

Το πρόβλημα δεν είναι μόνο οικονομικό και τεχνολογικό· είναι ηθικό και πνευματικό. Μια λύση σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο μπορεί να βρεθεί μόνο εάν αλλάξουμε, με τον πιο ριζοσπαστικό τρόπο, νοοτροπίες, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή στον τρόπο ζωής και στα μη βιώσιμα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής. […]

Απαιτείται μια νέα προσέγγιση και μια νέα κουλτούρα, βασισμένη στην κεντρική θέση του ανθρώπου στη δημιουργία και εμπνευσμένη από την περιβαλλοντικά ηθική συμπεριφορά που απορρέει από την τριπλή μας σχέση με τον Θεό, τον εαυτό μας και τη δημιουργία. […]

Εμείς και πολύ περισσότερο τα παιδιά μας και οι μελλοντικές γενιές δικαιούνται έναν καλύτερο κόσμο, έναν κόσμο χωρίς υποβάθμιση, βία και αιματοχυσία, έναν κόσμο γενναιοδωρίας και αγάπης. […]

Δεν είναι πολύ αργά. Ο κόσμος του Θεού έχει απίστευτες θεραπευτικές δυνάμεις. Εντός μίας μόνο γενιάς, θα μπορούσαμε να προσανατολίσουμε τη γη προς το μέλλον των παιδιών μας. Αφήστε αυτή τη γενιά να ξεκινήσει τώρα, με τη βοήθεια και ευλογία του Θεού.

Χρυσαυγής, 2012, σελ. 336-338.

Μια σειρά από διασκέψεις το 1988, το 1989 και το 1991 ενέπνευσαν τον Βαρθολομαίο, που εξελέγη Οικουμενικός Πατριάρχης το 1991, για να αναδείξει την περιβαλλοντική κρίση σε κεντρικό θέμα της αποστολής του για την ανανέωση της Εκκλησίας. Το 1992, όλες οι αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες έκαναν κοινή δήλωση επί του θέματος, ενώ ο ίδιος ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος ξεκίνησε μια σειρά ταξιδιών σε θάλασσες και ποτάμια, υπογραμμίζοντας ότι η καταστροφή του περιβάλλοντος αποτελεί μεγάλη αμαρτία. Στο ταξίδι του στην Αδριατική συναντήθηκε με τον Πάπα Ιωάννη Παύλο Β' και εξέδωσαν μαζί μια ιστορική κοινή δήλωση, ένα καλό παράδειγμα της ολοένα και στενότερης συνεργασίας μεταξύ της χριστιανικής Δύσης και Ανατολής τις τελευταίες δεκαετίες.

Δ-9. «Αφήστε τη φύση στη Βουλγαρία να ζήσει»: αίτημα από συνασπισμό βουλγαρικών περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων το 2006

Ο συνασπισμός 30 βουλγαρικών περιβαλλοντικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένου του Παγκόσμιου Ταμείου για τη Φύση (WWF), με τίτλο «Για τη Φύση στη Βουλγαρία», διοργάνωσε σειρά διαμαρτυριών στη Σόφια, στη Βάρνα και αλλού, που κινητοποίησαν χιλιάδες ανθρώπους. Στη δράση της 7ης Οκτωβρίου, με σλόγκαν «Ας φωνάξουμε, ας σώσουμε τη φύση», συμμετείχαν χιλιάδες πολίτες που περπάτησαν στη Σόφια και τη Βάρνα παίζοντας όργανα, χτυπώντας μαγειρικά σκεύη και ενεργοποιώντας ξυπνητήρια για να «ξυπνήσουν» τους συμπολίτες τους προκειμένου να αναλάβουν δράση. Ο συνασπισμός «Για τη Φύση» έχει ήδη υποβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή επίσημες καταγγελίες για προστατευόμενες περιοχές. Η Επιτροπή ανταποκρίθηκε σθεναρά στις καταγγελίες σχετικά με τον χαρακτηρισμό των περιοχών Natura 2000, πιέζοντας τη βουλγαρική κυβέρνηση να συμπεριλάβει όλες τις σχετικές περιοχές στο δίκτυο, αλλά η Βουλγαρία δεν έχει ακόμη λάβει σοβαρά μέτρα για να σταματήσει τη συνεχιζόμενη καταστροφή των προστατευόμενων περιοχών.

Αγαπητές κυρίες και αγαπητοί κύριοι,
το Σύνταγμά μας αναφέρει ότι η Δημοκρατία της Βουλγαρίας θα εξασφαλίσει την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση και ποικιλομορφία της άγριας φύσης. Ως πολίτης της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, σας παρακαλώ – εκπροσώπους του νομοθετικού, εκτελεστικού και δικαστικού κλάδου της κυβέρνησης– να αναλάβετε όλες τις ενέργειες και τις αποφάσεις που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά σας, προκειμένου να προστατεύσετε τη βουλγαρική φύση και να διασφαλίσετε την τήρηση του Συντάγματός μας.

Με ανησυχεί το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια τα πιο πολύτιμα φυσικά εδάφη της Βουλγαρίας –οι προστατευόμενες περιοχές και οι προτεινόμενες περιοχές ειδικής προστασίας– υποβαθμίστηκαν με την ανάπτυξη, την υλοτόμηση ή την αποστράγγιση. Έχω θορυβηθεί ιδιαίτερα με την υπερβολική ανάπτυξη και την «τσιμεντοποίηση» των ακτών της Μαύρης Θάλασσας, την κατασκευή ολοένα και

περισσότερων χιονοδρομικών κέντρων στα βουνά και την εγκατάσταση δεκάδων ανεμογεννητριών σε ακατάλληλες τοποθεσίες, οι οποίες θανατώνουν τα πουλιά και θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία. Διαφωνώ με τις προσπάθειες ορισμένων επενδυτών και κυβερνητικών φορέων να πραγματοποιήσουν εξόρυξη ουρανίου στη χώρα μας και να εισαγάγουν την τεχνολογία κυανίου στην εξόρυξη.

Θέλω οικονομική ανάπτυξη στη Βουλγαρία, αλλά όχι εις βάρος της φύσης και των συμφερόντων των ανθρώπων.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο υποστηρίζω τις πρωτοβουλίες της εκστρατείας «Αφήστε τη φύση στη Βουλγαρία να ζήσει» και επιμένω να λάβετε τουλάχιστον τα ακόλουθα μέτρα:

Να εγκριθούν τροποποιήσεις στον Νόμο περί Προστατευόμενων Περιοχών, στον Νόμο περί Χωροταξίας και στον Νόμο περί Κρατικής Ιδιοκτησίας, καθώς και στον Νόμο για τη Δασοκομία και στον Νόμο για την Ανάπτυξη της Ακτής της Μαύρης Θάλασσας, οι οποίες θα εγγυώνται την παύση της παράνομης ανάπτυξης σε προστατευόμενες περιοχές και σε Περιοχές Ειδικής Προστασίας. Οι περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν καλές προτάσεις σχετικά με το θέμα. […]

http://old.bluelink.net/zaprirodata/send_appeal.php, ανάκτηση στις 21.07.2016.

Δ-10. Το πρόγραμμα εξόρυξης Ρόσια Μοντάνα στη Ρουμανία: καταστροφή του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς

Το 1997, μια καναδική εταιρεία εξόρυξης ξεκίνησε ένα 17ετές πρόγραμμα εκμετάλλευσης ορυχείων χρυσού στη Ρόσια Μοντάνα, την παλαιότερη περιοχή εξόρυξης στη Ρουμανία, η οποία είχε καταγραφεί αρχικά το 131 μ.Χ. από τους Ρωμαίους, και περιλαμβάνει τις καλύτερα διατηρημένες ρωμαϊκές στοές ορυχείων. Ο κίνδυνος καταστροφής της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος προκάλεσε διεθνή και εθνική αντίδραση που κράτησε μέχρι το 2015, όταν η ρουμανική κυβέρνηση ακύρωσε το πρόγραμμα. Η εκστρατεία κατά της εξόρυξης στη Ρόσια Μοντάνα ήταν στην πραγματικότητα μία από τις μεγαλύτερες εκστρατείες για μη πολιτική υπόθεση τα τελευταία 20 χρόνια στη Ρουμανία και απέδειξε την αποτελεσματική αντίσταση της κοινωνίας των πολιτών ενάντια στη συντριπτική πολιτική και οικονομική πίεση.

α. Άρθρο του Ιονέλ Χαϊντούκ, προέδρου του παραρτήματος της Ρουμανικής Ακαδημίας στο Κλουζ, σχετικά με τους κινδύνους του προγράμματος εξόρυξης του ορυχείου Ρόσια Μοντάνα, 2003

Οικονομικές και κοινωνικές πτυχές: Αναμένεται ότι η εξόρυξη χρυσού και αργύρου στην περιοχή Ρόσια Μοντάνα θα διαρκέσει για μια περίοδο 17 ετών. Αυτό σημαίνει ότι, στο τέλος του προγράμματος, η περιοχή δεν θα διαθέτει πλέον θέσεις εργασίας, και θα υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός ανέργων (και σε ένα επιβαρυμένο περιβάλλον – βλέπε παρακάτω), διότι το κοινωνικό πρόβλημα δεν έχει μακροπρόθεσμη και βιώσιμη λύση. [...]

Τεχνολογικές πτυχές: Η τεχνολογία που χρησιμοποιείται στο έργο εξόρυξης βασίζεται στην εξαγωγή χρυσού από λεπτοθρυμματισμένο μετάλλευμα μέσω κυάνωσης, δηλαδή έκπλυσης με διάλυμα κυανιούχου νατρίου. Η χρήση τεχνολογίας βασιζόμενης στην έκπλυση με κυάνιο θέτει σε σοβαρό κίνδυνο το περιβάλλον. [...]

Θέματα οικολογικής και περιβαλλοντικής διατήρησης: Η επιφανειακή εκμετάλλευση προκαλεί σημαντική υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, κυριολεκτικό ακρωτηριασμό του τοπίου, αφήνοντας πίσω τέσσερις τεράστιους κρατήρες και τεράστιες αποθέσεις στείρου υλικού [...]

Επιστημονικές αρχαιολογικές-ιστορικές πτυχές: Η περιοχή που καλύπτει το έργο περιλαμβάνει αρχαιολογικά ευρήματα μεγάλου επιστημονικού ενδιαφέροντος, τα οποία είναι μοναδικά στην Ευρώπη και ίσως στον κόσμο. [...] Η εξόρυξη του χρυσού θα καταστρέψει ανεπανόρθωτα το μεγαλύτερο μέρος του αρχαιολογικού χώρου, κάτι που θα αποτελούσε αμετάκλητη ζημία και θα ακυρωνόταν κάθε ευκαιρία δημιουργίας μιας ζώνης πολιτιστικού τουρισμού, μιας μακροπρόθεσμης οικονομικής λύσης. [...] Η καταστροφή αρχαιολογικών ευρημάτων τέτοιας αξίας θα ήταν ένα πολιτιστικό έγκλημα. [...]

Εναλλακτικές λύσεις: Απαιτείται εναλλακτική για τη μακροπρόθεσμη επίλυση του προβλήματος της ανεργίας και της φτώχειας στην περιοχή. Μια τέτοια λύση θα πρέπει να βασίζεται στους ανανεώσιμους πόρους της περιοχής, π.χ. στον πολιτιστικό τουρισμό για τον οποίο ο αρχαιολογικός πλούτος της περιοχής θα μπορούσε να αποτελέσει πραγματικό σημείο έλξης. Η κήρυξη της περιοχής ως αρχαιολογικού πάρκου παγκόσμιας κληρονομιάς υπό την προστασία της UNESCO (κάτι που είναι εφικτό) θα αυξήσει το τουριστικό ενδιαφέρον και θα μπορούσε να προσελκύσει κεφάλαια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συνέχιση των αρχαιολογικών ερευνών. [...]

Academica, τχ. 13-14, Απρίλιος-Μάιος 2003, σελ. 77-80.

β. Το πρόγραμμα Ρόσια Μοντάνα σε αριθμούς

1.346 εκτάρια για εκμετάλλευση, 2.388 εκτάρια οριοθετημένη περίμετρος, 3.000 εκτάρια που καλύπτονται από τη λεκάνη συγκράτησης υπολειμμάτων βαρέων μετάλλων και κυανίου, η οποία θα αποτελέσει μόνιμο κίνδυνο για τη ζωή 6.000 και πλέον ατόμων που ζουν σε γειτονικές περιοχές, 4 βουνά που θα ανατιναχθούν, 2.064 ιδωτικές κατοικίες που θα μεταφερθούν αλλού, 975 οικίες που θα καταστραφούν, 47 από τις οποίες είναι κομμάτι της εθνι-

κής κληρονομιάς, 7 εκκλησίες που θα κατεδαφιστούν, θα ανατιναχθούν ή θα καλυφθούν από τη λίμνη κυανίου, 11 νεκροταφεία που θα μεταφερθούν αλλού, 12.000 τόνοι κυανίου που θα χρησιμοποιηθούν ετησίως (συνολικού ύψους 204.000 τόνων) και μόνο 634 θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν κατά την περίοδο των 17 ετών [...]

http://www.rosiamontana.org/ro/pe-scurt-despre-proiectminier, ανάκτηση στις 28.03.2015.

γ. Γκράφιτι για τη σωτηρία της Ρόσια Μοντάνα στο Κλουζ-Ναπότσα της Ρουμανίας

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Salvati_Rosia_ Montana.jpg, ανάκτηση στις 21.06.2016.

Δ-11. Ο πυρηνικός σταθμός ηλεκτροπαραγωγής στο Κρσκο της Σλοβενίας

Τη δεκαετία του 1980, η Σλοβενία, από κοινού με την Κροατία, έχτισε έναν πυρηνικό σταθμό ηλεκτροπαραγωγής στο Κρσκο. Εκτός από αυτόν τον αντιδραστήρα, στο Ινστιτούτο Γιόζεφ Στεφάν κοντά στη Λιουμπλιάνα στεγάζεται επίσης ένας ιδιωτικός αντιδραστήρας που χρησιμοποιείται για ερευνητικούς σκοπούς. Συνεπώς, το ζήτημα των πυρηνικών αποβλήτων προκύπτει συχνά. Η Σλοβενία βρήκε μια λύση γι' αυτό με την κατασκευή αποθηκών για πυρηνικά απόβλητα που ονομάζονται Μπρίνιε, εξοπλισμένες σύμφωνα με τα τελευταία διεθνή πρότυπα. Η εργασία σε αυτές τις αποθήκες, καθώς και το περιβάλλον, θεωρούνται απολύτως ασφαλή.

Αποθήκη πυρηνικών αποβλήτων – Μπρίνιε.
ARAO - Οργανισμός Ραδιενεργών Αποβλήτων της Σλοβενίας.

1. Χρησιμοποιήστε τα παραδείγματα της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας και προσπαθήστε να παρακολουθήσετε τις σημαντικές αλλαγές που σχετίζονται με τη μετάβαση από μια ελεγχόμενη από το κράτος οικονομία σε μια ελεύθερη οικονομία της αγοράς.

2. Δύο ομάδες μαθητών συζητούν την αναγκαιότητα της ανάπτυξης για τη βελτίωση της ζωής, την αύξηση της απασχόλησης και του πλούτου για τους πολίτες της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Η μία ομάδα υπερασπίζεται μέτρα που βοηθούν την ανάπτυξη και η άλλη ομάδα υπερασπίζεται στο έπακρο τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Ποιοι είναι οι κίνδυνοι για την ανθρώπινη ζωή και για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον; Προσπαθήστε να συζητήσετε τη σωστή λύση και για τους δύο στόχους: τι χρειάζεται μια χώρα για βιώσιμη ανάπτυξη; (μελετήστε προσεκτικά τα κλειδιά και τις πηγές). Γιατί νομίζετε ότι κράτη σε μετάβαση, όπως η Βουλγαρία ή η Ρουμανία, φαίνονται ευάλωτα σε αυτόν τον τομέα; Τι έκανε η Σλοβενία;

3. Γράψτε ένα δοκίμιο για τα κινήματα της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Δ.3. ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Δ-12. Πιστοποιητικά ιδιοκτησίας στη Σλοβενία, 1993

Τα πιστοποιητικά ιδιοκτησίας εισήχθησαν στη Σλοβενία το 1993 κατά τη μετάβαση από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό και εκδόθηκαν σε συνολική αξία 567 δισ. *τόλαρ*. Επενδύθηκαν ως επί το πλείστον (58%) σε εγκεκριμένες εταιρείες επενδύσεων, 32% τοποθετήθηκαν σε άλλες εταιρείες, ενώ 67 δισεκατομμύρια έμειναν αχρησιμοποίητα. Κάθε πολίτης έλαβε ειδοποίηση με πληροφορίες σχετικά με το άνοιγμα λογαριασμού πιστοποίησης ιδιοκτησίας, ο οποίος περιείχε ένα ορισμένο ποσό που χορηγήθηκε σε όλους τους πολίτες. Αυτό θα μπορούσε στη συνέχεια να εισπραχθεί στις τράπεζες και σήμαινε ότι κάθε Σλοβένος θα μπορούσε να αποκτήσει ιδιοκτησία σε σλοβενικές εταιρείες. Πολλές γνωστές εταιρείες και άγνωστα επενδυτικά κεφάλαια διαγκωνίστηκαν για τα πιστοποιητικά των πολιτών. Οι διαφημιστικές εκστρατείες προσέλκυσαν επενδυτές με τη βοήθεια διάσημων Σλοβένων, όπως για παράδειγμα του Γιούρε Κοσίρ, που είχε κερδίσει χάλκινο μετάλλιο στους Ολυμπιακούς, ο οποίος θεωρήθηκε ως μία από τις μεγαλύτερες διασημότητες στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990.

Μετάφραση: Θα εμπιστευτώ στην Αθηνά το πιστοποιητικό μου. Αθηνά, σοφία που δίνει μερίσματα.

Εφημερίδα *Gorenjski glas*.

Δ-13. Η αυταπάτη του εύκολου πλουτισμού και οι μεγάλοι απατεώνες της δεκαετίας του 1990: το σχήμα πυραμίδας «Κάριτας» και το «Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων» (FNI στα ρουμανικά)

α. «Κάριτας» - η πρώτη μεγάλη απάτη

[...] Ένας από τους οικονομικούς θρύλους του Κλουζ είναι, αναμφίβολα, το σχήμα πυραμίδας Κάριτας. Οργανώθηκε από την εταιρεία «Κάριτας» στο Κλουζ-Ναπότσα, χρηματοδοτήθηκε από τον Ιοάν Στόιτσα και ξεκίνησε το 1991. Η Κάριτας υποσχέθηκε την αποπληρωμή, μετά από έξι μήνες, ενός χρηματικού ποσού οκτώ φορές μεγαλύτερου από το ποσό που επενδύθηκε. Επίσημα, η Κάριτας προσέλκυσε 400.000 καταθέτες από όλη τη χώρα, οι οποίοι επένδυσαν 1.257 δισ. *λέου* (σχεδόν 1 δισεκατομμύριο δολάρια) πριν χρεοκοπήσει στις 14 Αυγούστου 1994, με χρέη ύψους 450 εκατομμυρίων δολαρίων. Τα χρήματα πήγαν στις τσέπες των ηγετών της εποχής, σε αστυνομικούς, αξιωματούχους της Ασφάλειας και υπαλλήλους της Δικαιοσύνης και της Δημόσιας Τάξης. Κάποιοι από τους πολιτικούς ξεκίνησαν επιχειρηματικές δραστηριότητες με αυτά τα λεφτά και μπορούμε να τους βρούμε σήμερα σε ηγετικές θέσεις ή να έχουν στην κατοχή τους επιτυχημένες εταιρείες. Επιπλέον, ο Δήμος Φαναριότ προσέφερε στην εταιρεία το κεντρικό κτίριο με τα γραφεία και στον «πατέρα» της Κάριτας ένα σπίτι. Για να παράσχει εγγύηση για την επιχείρηση, ο Γκεόργκε Φουνάρ (γνωστός εθνικιστής πολιτικός, ο οποίος ήταν δήμαρχος του Κλουζ μεταξύ 1992 και 2004), μαζί με άλλες τοπικές προσωπικότητες, εμφανίστηκε δίπλα στον Στόιτσα προκειμένου να τον παρουσιάσει ως τον σωτήρα της τσέπης των Ρουμάνων. Αφού όλα είχαν καταρρεύσει και όσοι είχαν επενδύσει χρήματα στην «πυραμίδα» δεν είχαν πλέον καθόλου λεφτά, αποκαλύφθηκε ότι το παιχνίδι είχε λειτουργήσει χωρίς λογιστικά και οικονομικά αρχεία, καταπατώντας την εργατική νομοθεσία, και ότι ο Στόιτσα δεν είχε καταγράψει τον δικό του μισθό. Τα αρχεία διατηρήθηκαν σε δισκέτες υπολογιστή που εξαφανίστηκαν μετά τις έρευνες των εισαγγελέων.

[...] Η δίκη του «πατέρα» της Κάριτας, Ιοάν Στόιτσα, στα ρουμανικά δικαστήρια είχε καλό τέλος για τον απατεώνα. Το 2004, επωφελήθηκε από τη θέσπιση προθεσμίας παραγραφής – ένα ειδικό καθεστώς περιορισμού [...]. Ο φάκελος Κάριτας θεωρείται από τους νομικούς εμπειρογνώμονες ότι είναι η μεγαλύτερη δικογραφία που εξετάστηκε ποτέ στη Ρουμανία (τουλάχιστον πέντε τόνοι εγγράφων). Ωστόσο, η πυραμιδική «γραφειοκρατία» στοίχισε στον Στόιτσα μόνο λίγους μήνες στη φυλακή, μεταξύ 1994 και 1995.[...]

http://gazetadecluj.ro/stiri-cluj-investigatii/caritas-primaescrocherie-romaneasca/, ανάκτηση στις 28.03.2015.

β. Η «υπόθεση του Εθνικού Ταμείου Επενδύσεων», η τέχνη της απληστίας

Το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων [FNI στα ρουμανικά] αντιπροσώπευε την πιο δραματική κατάρρευση του πυραμιδικού συστήματος, με περισσότερα από 300.000 θύματα και σχεδόν 400 εκατομμύρια ευρώ σε απάτες [...] Εάν ήταν μια αυστηρά ιδιωτική επιχείρηση, δεν θα υπήρχαν ιδιαίτερα προβλήματα. Αλλά κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της ύπαρξής του, το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων προσέλκυσε και το κράτος – τόσο από οικονομική όσο και από νομική άποψη, μέσω της σύνδεσής του με την Τράπεζα CEC (Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων). Το κράτος δεν άσκησε αυστηρό έλεγχο στην επιχείρηση στην οποία συμμετείχε, με αποτέλεσμα, στα μέσα της δεκαετίας του 2000, όταν κατέρρευσε το Ταμείο, να πληρούνται όλες οι προϋποθεσεις ώστε να μεταφερθούν οι τεράστιες ζημιές στο δημόσιο χρέος. [...]

Κατά τη σύναψη της σύμβασης, το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων έλαβε επίσης το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τον λογότυπο της CEC. Μια τέτοια εγγύηση από το κράτος έκανε το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων πολύ πιο ελκυστικό για τους πολίτες, οι οποίοι έσπευσαν να τοποθετήσουν τις αποταμιεύσεις τους [...].

Μετά την κατάρρευση του Εθνικού Ταμείου Επενδύσεων, έγιναν πολλές δικαστικές ενέργειες προκειμένου να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό η σύμβαση μεταξύ CEC και Εθνικού Ταμείου Επενδύσεων, η οποία συνήφθη παράνομα, ήταν έγκυρη και, αν ναι, ποια ήταν η αξία των ζημιών που έπρεπε να καταβάλει η CEC [...] Τα δικαστήρια αποφάσισαν ότι οι αποζημιώσεις έπρεπε να καταβληθούν στο ύψος της τελευταίας αξίας που ανακοινώθηκε, η οποία οδήγησε στο τελικό ποσό των 7.480 δισεκατομμυρίων *λέου*, περίπου 350 εκατομμύρια δολάρια. Αυτό το τεράστιο χρηματικό ποσό συνυπολογίστηκε στο δημόσιο χρέος για να μην οδηγήσει σε πτώχευση της CEC, και έκτοτε κάθε χρόνο διατέθηκαν σημαντικά ποσά από τον δημόσιο προϋπολογισμό στην Αρχή Ανάκτησης Κρατικών Περιουσιακών Στοιχείων μεταξύ 2004 και 2012 – προκειμένου να αποπληρωθεί το χρέος σε δόσεις. [...]

http://adevarul.ro/news/societate/afacerea-fniarta-lacomiei1_50ada9b87c42d5a66398e077/index.html, ανάκτηση στις 28.03.2015.

Δ-14. Λαϊκές διαμαρτυρίες στη Ρουμανία κατά της πτώχευσης του Εθνικού Ταμείου Επενδύσεων, που έπληξε πάνω από 300.000 επενδυτές (Μάιος του 2000)

Ioana Maria Vlas, *Amintiri din puşćarie. Episodul 1* [Μνήμες από τη Φυλακή, επεισόδιο 1], http://www.libertatea.ro/detalii/articol/amintiri-dinpuscarie-episodul-1-336739.html, ανάκτηση στις 21.11.2015.

Δ-15. Το σκάνδαλο των πυραμίδων στην Αλβανία, 1997

Το 1996-97, η Αλβανία συγκλονίστηκε από τη δραματική άνοδο και κατάρρευση αρκετών μεγάλων οικονομικών πυραμιδικών σχημάτων. Τον Ιανουάριο του 1997, δύο πυραμιδικά σχήματα, η Sude και η Gjallica, κήρυξαν πτώχευση, προκαλώντας ταραχές. Τα άλλα σχήματα σύντομα έπαψαν επίσης να πραγματοποιούν πληρωμές. Μέχρι τον Μάρτιο του 1997 η Αλβανία βρισκόταν σε χάος. Πολλοί στρατιωτικοί και αστυνομικοί είχαν εγκαταλείψει τις θέσεις τους και εκλάπησαν ένα εκατομμύριο όπλα από οπλοποθήκες. Η χώρα βυθίστηκε στην αναρχία και σε ένα είδος εμφυλίου πολέμου, στον οποίο σκοτώθηκαν περίπου 2.000 άνθρωποι. Τον Απρίλιο, μια ευρωπαϊκή διεθνής στρατιωτική ανθρωπιστική δύναμη που ονομαζόταν «Άλμπα» (περίπου 7.000 στρατιώτες, υπό την καθοδήγηση της Ιταλίας) ήρθε στην Αλβανία για να βοηθήσει τις κρατικές αρχές να αποκαταστήσουν την τάξη. Ξεκίνησε η απομάκρυνση των αλλοδαπών και η μαζική μετανάστευση των Αλβανών. Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Τα πυραμιδικά σχήματα ήταν μια ένδειξη ότι η μετακομμουνιστική μετάβαση στην Αλβανία κατευθυνόταν σε δύο παράλληλες διαδρομές: α) βαθιές μεταρρυθμίσεις της οικονομίας της αγοράς, μετά από μισό αιώνα ριζοσπαστικού κομμουνισμού και β) έκρηξη ενός παράνομου οικονομικού τομέα που έφτασε στο αποκορύφωμά του με την άνθηση των πυραμιδικών σχημάτων που εκτείνονταν σε όλη τη χώρα, με το VEFA να είναι το μεγαλύτερο και το πιο συμβολικό αυτών.

α. Διαμαρτυρία κατά του πυραμιδικού σχήματος VEFA τον Φεβρουάριο του 1997

Φωτογράφος Roland Tasho.

β. «Πού είναι τα λεφτά μας;» Άρθρο εφημερίδας, 22 Ιανουαρίου 1997

Ο ΤΖΑΦΕΡΙ ΚΛΕΙΝΕΙ ΤΙΣ ΘΥΡΙΔΕΣ
Αντιφατικά νέα για την «Gjallica». Αστυνομία: «Τον συλλάβαμε». Ο πατέρας του: «Είναι στο σπίτι». Το αίνιγμα με τις λίστες.
Πιστωτές: «Στρατηγέ, πείτε μας, πού είναι τα χρήματά μας;»
Από τη Σούντια και τα εκατομμύρια της, παρέμειναν τώρα μόνο λίστες. δανείστρια συνελήφθη και, μαζί με όλο σχεδόν το τεχνικό προσωπικό, το οποίο επί πέντε συναπτά έτη είχε ασχοληθεί με δεκάδες εκατομμύρια δολάρια, κατέληξε στη φυλακή. Από τα γραφεία της Σούντια έμειναν μόνο ερείπια και εκτενείς λίστες πελατών που δεν πληρώθηκαν ποτέ. Ένα ακατάστατο αρχείο, το οποίο φέρνει στο μυαλό τα έγγραφα δανείων και υποθηκών που ανακάλυψε το κομμουνιστικό καθεστώς μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτό μόνο παρέμεινε.

Το πεπρωμένο της Σούντια είναι η φυλακή, αλλά ποια είναι η μοίρα των χιλιάδων ανθρώπων που της εμπιστεύτηκαν τα χρήματά τους; Η προοπτική φαίνεται να μην είναι καθόλου αισιόδοξη. Παρ' όλα αυτά, οι καταθέτες μπορούν μόνο

να ελπίζουν και να ικανοποιηθούν με τις δηλώσεις του Ραπούς Τζαφέρι που έσπευσε να βοηθήσει τη Σούντια. Αλλά, κανείς δεν μπορεί να παίξει με τα χρήματα και τα έγγραφα των πολιτών. Ακόμα και ο Ενβέρ Χότζα δεν συμπεριφέρθηκε με αυτόν τον τρόπο σε ανθρώπους που είχαν υποστεί εκμετάλλευση, και έτσι δεν υπάρχει ελπίδα τώρα για τους Αλβανούς πολίτες, αφού έχουν χάσει ακόμη και τις τελευταίες τους καταθέσεις στο πυραμιδικό σύστημα της Σούντια. [...]

Ο «στρατηγός» Τζαφέρι χτυπήθηκε χθες

Χθες περίπου στις 14:10, κοντά στο παράρτημα του Ιδρύματος «Xhaferri» (κοντά στην πολυκλινική «Γκιάλιτσα»), πλήθος πιστωτών περικύκλωσε το αυτοκίνητο του προέδρου του Ιδρύματος «Xhaferri» κ. Ραπούς Τζαφέρι και προσπάθησε να το ανατρέψει, καθώς δεν τους έδινε πίσω τα χρήματά τους. Η αστυνομία και οι σωματοφύλακές του παρενέβησαν και τον έσωσαν από τα χτυπήματα ανθρώπων που περίμεναν να πάρουν τα χρήματά τους. Η οργή των πιστωτών έφτασε στο αποκορύφωμα όταν πληροφορήθηκαν ότι το Ίδρυμα «Xhaferri» είχε επίσης πτωχεύσει και ότι είχε κλείσει τις θυρίδες του σε όλη τη χώρα, καταστρέφοντας έτσι κάθε ελπίδα για χιλιάδες ανθρώπους. Ο «στρατηγός» επέστρεψε στο σπίτι χωρίς τα διακριτικά του. [...]

«Xhaferri mbyll sportelet», κύριο άρθρο, εφημερίδα *Koha jonë*, 22 Ιανουαρίου 1997.

Το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (lend-patent) είναι το πιστοποιητικό κυριότητας οποιουδήποτε είδους ιδιοκτησίας που ανήκει σε πολίτη. Ο Ραπούς Τζαφέρι ήταν αξιωματικός του αλβανικού κομμουνιστικού στρατού πριν από το 1990. Έγινε «πλούσιος» με τα πυραμιδικά σχήματα μετά το 1990 και έπειτα άρχισαν να τον αποκαλούν ειρωνικά «στρατηγό».
Η VEFA ιδρύθηκε από τον Βέμπι Αλιμούτσα, πρώην αξιωματικό του κομμουνιστικού στρατού της Αλβανίας. Βρέθηκε στη φυλακή το 1998, μετά το κλείσιμο των πυραμιδικών σχημάτων το 1997.

Δ-16. Η Κύπρος ήταν ένας από τους προορισμούς των «μαύρων» χρημάτων του Μιλόσεβιτς

Η Ελλάδα, η Κύπρος και η Ελβετία ήταν οι τρεις χώρες στις οποίες είχε μεταφέρει παράνομα τεράστια ποσά ο πρώην Πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, αναφέρει στο πρώτο της θέμα η χθεσινή κυριακάτικη *«Ουάσινγκτον Ποστ»*.

Το εκτενές άρθρο αναφέρεται στις προσπάθειες των γιουγκοσλαβικών αρχών να ανακαλύψουν 200 εκατομμύρια έως ένα δισεκατομμύριο δολάρια που κατεβλήθησαν από τους τηλεφωνικούς οργανισμούς της Ιταλίας και της Ελλάδας προς τη σερβική κρατική εταιρεία κινητής τηλεφωνίας PTT. [...] Η εφημερίδα, αναφερόμενη –όπως ισχυρίζεται– σε παράνομη μεταφορά ράβδων χρυσού, σημειώνει την παράνομη εξαγωγή 700 περίπου κιλών χρυσού στη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών από την εταιρεία MCC που εδρεύει στην Κύπρο. «Δυτικοί και Γιουγκοσλάβοι επίσημοι λένε ότι το επίκεντρο της προσπάθειας ήταν η Κύπρος», τονίζεται και προστίθεται ότι η εισαγγελέας του Δικαστηρίου για τα εγκλήματα πολέμου, Κάρλα Ντελ Πόντε, θεωρεί ως ύποπτη νομική εταιρεία της Κύπρου και εμπλέκει πολιτικό πρόσωπο. Αν και σύμφωνα με την *«Ουάσινγκτον Ποστ»*, οι ελληνικές και κυπριακές αρχές δεν έχουν βοηθήσει στις έρευνες για την ανακάλυψη των χρημάτων, τονίζεται ότι υπό την πίεση της προσπάθειας για ένταξη στην ΕΕ, η κυπριακή κυβέρνηση άρχισε να συνεργάζεται και τελικά συμφώνησε να κλείσει τραπεζικούς λογαριασμούς που ανήκαν σε εννέα εταιρείες τις οποίες το Δικαστήριο για τα εγκλήματα πολέμου συνέδεσε με ξέπλυμα χρήματος, συμπεριλαμβανομένου ενός λογαριασμού 56 εκατομμυρίων δολαρίων που ανήκε σε τρεις υψηλόβαθμους στενούς συνεργάτες του Μιλόσεβιτς.

εφ. *Φιλελεύθερος*, 12 Μαρτίου 2001.

Δ-17. Η Αγορά της Αριζόνας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Oslobođenje, αρχείο Oslobodjenja.

Η Αγορά της Αριζόνας, τοπικά γνωστή ως ο «Διάδρομος», βρίσκεται περίπου 15 χλμ. από την πόλη Μπρίτσκο. Η ιστορία της ξεκίνησε με τον τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την υπογραφή της ειρηνευτικής συμφωνίας του Ντέιτον τον Νοέμβριο του 1995. Μετά από απόφαση των Δυνάμεων Επιβολής Ειρήνης (IFOR), μια ζώνη αποβλήτων πλησίον της τότε οριοθετημένης γραμμής στην περιοχή Μπρίτσκο χαρακτηρίστηκε αποστρατιωτικοποιημένο σημείο. Λίγο μετά την εκκαθάριση της περιοχής από τα ορυχεία, οι πάγκοι της αγοράς ξεπήδησαν ο ένας μετά τον άλλον και ξεκίνησε το εμπόριο μεταξύ των, έως τότε, δύο αντιμαχόμενων πλευρών. Πολλές ιστορίες σχετικά με το λαθρεμπόριο, την πορνεία και άλλες εγκληματικές δραστηριότητες συνδέονται με την Αγορά της Αριζόνας, η οποία αποτελεί κόμβο για την «γκρίζα οικονομία». Το 2001, η διοίκηση του δήμου Μπρίτσκο αποφάσισε να ρυθμίσει την αγορά και προκήρυξε δημόσιο διαγωνισμό για την κατασκευή μιας νέας αγοράς, η οποία άνοιξε το 2004.

Δ-18. Η οικονομική κρίση του Φεβρουαρίου του 2001 και η «Μετάβαση της Τουρκίας σε Πρόγραμμα Ισχυρής Οικονομίας»

Κανείς δεν επιτρέπει στο ΔΝΤ να παρεμβαίνει στις εσωτερικές μας υποθέσεις… Επειδή στην πραγματικότητα δεν χρειάζεται να μας ρωτήσουν.

Oran, τόμ. 2, σελ. 217.

Η τρικομματική κυβέρνηση συνασπισμού υπό τον πρωθυπουργό Μπουλέντ Ετζεβίτ, που περιλάμβανε το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς (DSP) του Μπουλέντ Ετζεβίτ, το Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος (MHP) του Ντεβλέτ Μπαχτσελί και το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (ANAP) του Μεσούτ Γιλμάζ, αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες της ασιατικής κρίσης του 1998, οι οποίες επιδεινώθηκαν από τις υλικές ζημίες που προκάλεσε ο σεισμός του Μαρμαρά τον Αύγουστο του 1999 (11-20 δισεκατομμύρια δολάρια σύμφωνα με εκτιμήσεις). Έτσι, τον Νοέμβριο του 1999, η Τουρκία υπέγραψε μια εφεδρική συμφωνία με το ΔΝΤ και εγκαινίασε ένα καθεστώς συνδεδεμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας με τη στήριξη προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο, ο λαϊκισμός και η ανεξέλεγκτη διαφθορά στην πολιτική τάξη εμπόδισαν πολλές από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που η χώρα υποσχέθηκε στο ΔΝΤ. Ξεκινώντας από τον χειμώνα του 2000-2001, η Τουρκική Κεντρική Τράπεζα προσπάθησε να διατηρήσει σταθερή τη συναλλαγματική ισοτιμία, καθώς τα αποθέματά της σε δολάρια μειώθηκαν. Τον Φεβρουάριο του 2001, μια έντονη συζήτηση μεταξύ του προέδρου Αχμέτ Νετζντέτ Σεζέρ και του πρωθυπουργού Μπουλέντ Ετζεβίτ πυροδότησε κρίση πολιτικής εμπιστοσύνης και μαζικές πωλήσεις τουρκικής λίρας εκείνη την ημέρα, οδηγώντας σε τεράστια υποτίμηση της τάξης του 40%. Για να αντιμετωπίσει την κρίση, η κυβέρνηση κάλεσε τον Κεμάλ Ντερβίς, διάσημο Τούρκο οικονομολόγο και αντιπρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας, αρμόδιο για την περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, να επιστρέψει στην Τουρκία και να αναλάβει τη θέση του υπουργού Οικονομίας με ευρείες αρμοδιότητες προκειμένου να ξεκινήσει ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων. Ο Ντερβίς αποδέχτηκε την πρόταση και, κατά τη διάρκεια της θητείας του, ξεκίνησε η «μετάβαση της Τουρκίας σε πρόγραμμα ισχυρής οικονομίας». Θεσπίζοντας μέτρα λιτότητας, τροποποιήσεις νόμων και αυτόνομους φορείς για τη ρύθμιση της οικονομίας, το πρόγραμμα θεωρήθηκε απόλυτη επιτυχία. Ωστόσο, η εφαρμογή σκληρών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων κόστισε στα κυβερνητικά κόμματα συνασπισμού ολόκληρο το πολιτικό τους κεφάλαιο. Στις εκλογές του Νοεμβρίου το 2002, με τη βοήθεια του κανονισμού σύμφωνα με τον οποίο τα κόμματα χρειάζονταν το 10% των συνολικών ψήφων για να εισέλθουν στο κοινοβούλιο, το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) σάρωσε τα καθιερωμένα κεντροδεξιά και αριστερά κόμματα και ξεκίνησε την ηγεμονία του στην τουρκική πολιτική. Ως αποτέλεσμα του προγράμματος και της ευνοϊκής συγκυρίας της υποψηφιότητας της Τουρκίας στην ΕΕ, καθώς και της ρευστότητας της εποχής μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, στις αρχές της δεκαετίας του 2000 η Τουρκία απολάμβανε σταθερό και ισχυρό ρυθμό ανάπτυξης, απορροφώντας τόσο τις αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής κατάρρευσης του 2008 όσο και την αστάθεια στην περιοχή μετά την Αραβική Άνοιξη. Συνεχίζεται η συζήτηση για το ποιος πρέπει να πάρει τα εύσημα για την οικονομική επιτυχία της χώρας: ενώ οι φιλοκυβερνητικοί σχολιαστές υποστηρίζουν ότι το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) και ο Έρντογαν πρέπει να επαινεθούν για την οικονομική ακμή της χώρας, μέλη της αντιπολίτευσης επισημαίνουν ότι το AKP και ο Έρντογαν αποκόμισαν μόνο τα οφέλη ενός προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, το πολιτικά πιο επικίνδυνο μέρος του οποίου είχε υλοποιηθεί από την προηγούμενη κυβέρνηση.

→

Πώς αντιλαμβάνεται ο γελοιογράφος τον ρόλο και τη συμμετοχή του ΔΝΤ στην κρατική οικονομία; Μπορείτε να βρείτε άλλα παραδείγματα; Συζητήστε πώς η κακή οικονομική κατάσταση μπορεί να υπονομεύσει την κυριαρχία μιας χώρας.

Δ-19. Η Ελλάδα εντάχθηκε στην ευρωζώνη το 2001. Ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης παρουσιάζει τα πρώτα χαρτονομίσματα ευρώ

Η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ το 2001. Στη φωτογραφία, ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης παρουσιάζει τα πρώτα χαρτονομίσματα. Στη διάρκεια της πρώτης του θητείας (1996-2000), ο Σημίτης, ο οποίος είχε διαδεχθεί τον Ανδρέα Παπανδρέου ως ηγέτης του ΠΑΣΟΚ, έθεσε ως κύριο στόχο του την ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) της ΕΕ. Αυτό θεωρήθηκε απαραίτητο για τη διασφάλιση της θέσης της Ελλάδας στην Ευρώπη και παγκοσμίως. Για τον σκοπό αυτόν και με βασικό στόχο τον εκσυγχρονισμό, η κυβέρνηση Σημίτη ξεκίνησε μια σειρά μέτρων που αποσκοπούσαν στην ανάπτυξη και σταθεροποίηση της οικονομίας.

Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, Milos Bicanski.

Δ-20. Η πορεία της Ελλάδας προς την οικονομική κρίση

Από το 2000, η ελληνική οικονομία μπήκε σε μια πορεία (βραδεία στην αρχή, ταχύτερη στη συνέχεια) με επιδεινούμενες χρηματοοικονομικές ανισορροπίες που, σε συνδυασμό με τη διεθνή οικονομική κρίση, οδήγησαν στην κρίση του 2009-2010. Παρόλο που, μέχρι το 2007, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ ήταν πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ των 15, ταυτόχρονα παρατηρούνταν ανησυχητικά μεγάλη αύξηση ελλείμματος στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, το οποίο εκτοξεύτηκε στα ύψη το 2007 και το 2008. Παράλληλα, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 εμφανίστηκαν τα πρώτα δείγματα χαλάρωσης της δημοσιονομικής πειθαρχίας: βαθμιαία συρρίκνωση του πρωτογενούς πλεονάσματος και στη συνέχεια μετατροπή του σε πρωτογενές έλλειμμα, αισθητή εξασθένιση φορολογικών εσόδων. Η απόπειρα του υπουργού Εργασίας Τάσου Γιαννίτση να μεταρρυθμίσει το ασφαλιστικό σύστημα το 2001 ματαιώθηκε, ενώ τον επόμενο χρόνο απέτυχε και η απόπειρα μεταρρύθμισης του ΕΣΥ. Μετά το 2006 η πορεία των δημόσιων οικονομικών επιδεινώθηκε περαιτέρω και το 2009 τα δημόσια ελλείμματα εκτροχιάστηκαν πλήρως. Τέλος, τόσο ο ελληνικός πληθωρισμός όσο και το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος εμφάνιζαν μικρές αλλά συστηματικές αποκλίσεις από τους αντίστοιχους μέσους όρους των χωρών της ευρωζώνης. Τούτο υπέσκαπτε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Στις πηγές που ακολουθούν, παρουσιάζονται ορισμένοι δείκτες όπως ο πληθωρισμός και η πορεία των δημοσίων και των εξωτερικών ελλειμμάτων.

α. Πληθωρισμός στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη των 17. Ετήσιες μεταβολές του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή

Στον πίνακα αποτυπώνεται η συστηματική διαφορά του ελληνικού πληθωρισμού από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης στα χρόνια που προηγήθηκαν της οικονομικής κρίσης. Η διαφορά αυτή αποδίδεται κυρίως σε εγχώριους πληθωριστικούς παράγοντες: την υπερβάλλουσα εγχώρια ζήτηση (καταναλωτική και επενδυτική), την ταχεία αύξηση του κόστους εργασίας (με αυξήσεις αποδοχών πάνω από την παραγωγικότητα) και την ευκαιριακή διόγκωση των περιθωρίων κέρδους. Κατά την περίοδο 2000-2007, η ελληνική οικονομία λειτουργούσε σε συνθήκες «υπερθέρμανσης», δηλ. σε επίπεδα δραστηριότητας που βρίσκονταν πάνω από τις δυνατότητές της.

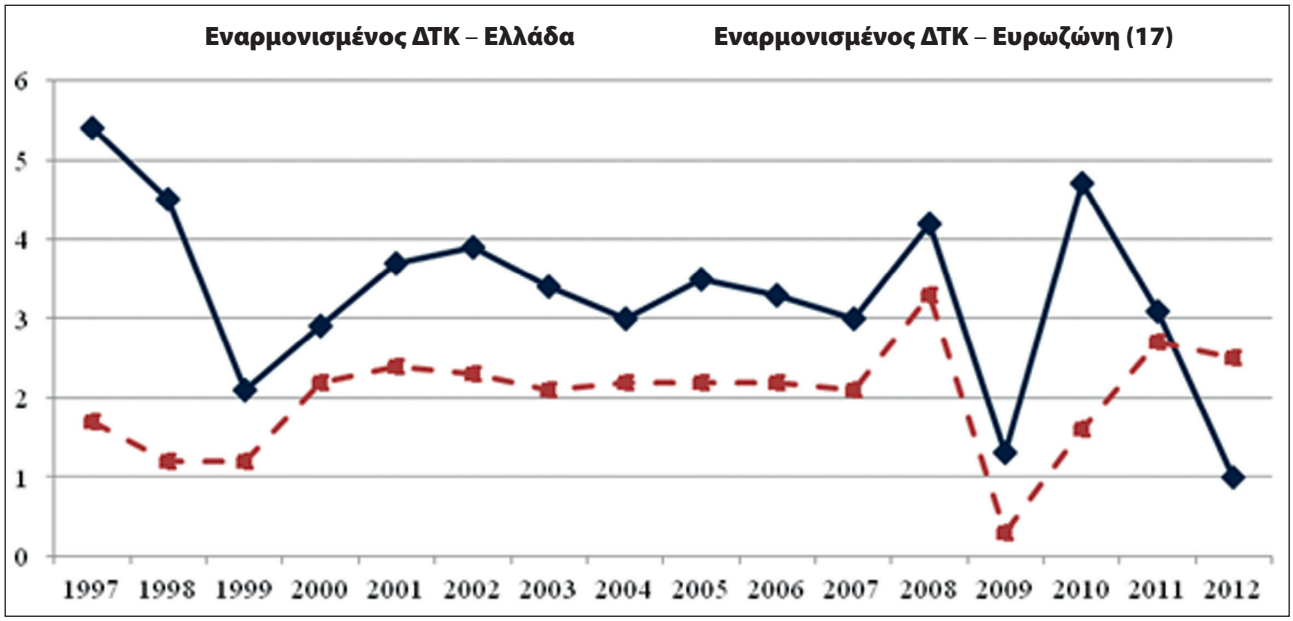

ΔΤΚ: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

Πηγή: Χρ. Ιορδάνογλου, *Μετεμφυλιακή Οικονομική Ιστορία της Ελλάδας*, αδημοσίευτη έρευνα, Αθήνα.

Δείκτης τιμών καταναλωτή: ο δείκτης που αποτυπώνει την αύξηση του κόστους ζωής. Είναι ένας σταθμισμένος μέσος όρος των *αλλαγών στις τιμές λιανικής* όλων των αγαθών και υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στην *καταναλωτική δαπάνη του τυπικού καταναλωτή* (το λεγόμενο καλάθι της νοικοκυράς).

β. Δημόσιο Έλλειμμα και Πρωτογενές Πλεόνασμα ή Έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1999-2009

Έτος	Δημόσιο Έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ	Πρωτογενές Δημόσιο Πλεόνασμα (+) ή Έλλειμμα (-) ως ποσοστό του ΑΕΠ
1999	- 3,1	+ 4,3
2000	- 3,7	+ 3,7
2001	- 4,5	+ 2,0
2002	- 4,9	+ 0,7
2003	- 5,7	- 0,7
2004	- 7,6	- 2,6
2005	- 5,5	- 1,0
2006	- 5,9	- 1,5
2007	- 6,7	- 2,2
2008	- 10,2	- 5,4
2009	- 15,2	- 10,1

Statistical Annex of European Economy, Άνοιξη 2014 και Φθινόπωρο 2015.

Το σύνολο του δημόσιου ελλείμματος (πλεόνασμα) είναι η διαφορά μεταξύ των εσόδων της γενικής κυβέρνησης μείον τις συνολικές δαπάνες.

Το πρωτογενές έλλειμμα (πλεόνασμα) είναι τα έσοδα της γενικής κυβέρνησης μείον τις δαπάνες της, εξαιρουμένων των πληρωμών τόκων.

γ. Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1999-2009

Έτος	Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ	Έτος	Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ
1999	- 5,6 %	2005	- 7,6 %
2000	- 7,8 %	2006	- 11,4 %
2001	- 7,2 %	2007	- 14,6 %
2002	- 6,5 %	2008	- 14,9 %
2003	- 6,5 %	2009	- 11,2 %
2004	- 5,8 %		

Τράπεζα της Ελλάδος και Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αντιπροσωπεύει το τελικό αποτέλεσμα όλων των τρεχουσών συναλλαγών μιας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο. Είναι η διαφορά μεταξύ των τρεχουσών εισπράξεων (από όλες τις πηγές) της χώρας, που προέρχονται από το εξωτερικό, μείον όλες τις τρέχουσες πληρωμές που πρέπει να πραγματοποιήσει αυτή η χώρα προς τον έξω κόσμο.

Εάν υπάρχουν πληρωμές μεγαλύτερες από τις εισπράξεις, η χώρα έχει έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Το έλλειμμα πρέπει να χρηματοδοτηθεί με κάποιο είδος εξωτερικού δανεισμού: είτε μέσω της εισροής ξένων κεφαλαίων (όπως άμεσες ξένες επενδύσεις, εισροές για την αγορά εγχώριων ομολόγων, μετοχές και ακίνητα) είτε μέσω δανείων από ξένα ιδρύματα.

Δ-21. Εισαγωγή του ευρώ στο Μαυροβούνιο

Το μοναδικό εγχώριο νόμισμα του Μαυροβουνίου ήταν το *πέρπερ*, σε χρήση από το 1906 έως το 1918. Από εκεί και πέρα, το Μαυροβούνιο, ως τμήμα της Γιουγκοσλαβίας, χρησιμοποίησε το γιουγκοσλαβικό δηνάριο και μόλις τον Νοέμβριο του 1999 άλλαξε το νόμισμά του και εισήγαγε το γερμανικό μάρκο. Το μάρκο αντικαταστάθηκε από το ευρώ το 2002, παρόλο που το Μαυροβούνιο δεν ήταν ούτε ανεξάρτητο κράτος ούτε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν είχε αντιρρήσεις στη μονομερή εισαγωγή του ευρώ ως επίσημου νομίσματος του Μαυροβουνίου, αλλά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε τη δυσαρέσκειά της για το θέμα πολλές φορές, και η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης της χώρας με την ΕΕ ανέφερε ότι η μονομερής εισαγωγή του ευρώ δεν ήταν αποδεκτή. Ωστόσο, η Επιτροπή δεν αμφισβήτησε τη χρήση του ευρώ στο Μαυροβούνιο λόγω της μικρής εμβέλειας της οικονομίας της χώρας σε σχέση με την ευρωζώνη: δεν υπήρχε κίνδυνος να απειληθεί η σταθερότητα του ευρώ. Τον Δεκέμβριο του 2010, το Μαυροβούνιο έγινε υποψήφιο για ένταξη στην ΕΕ και η τελική απόφαση για τη χρήση του ευρώ θα επιλυθεί στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

α. Ο Νόμος για την Κεντρική Τράπεζα του Μαυροβουνίου, 2 Νοεμβρίου 2000

Άρθρο 1 - Η Κεντρική Τράπεζα είναι ανεξάρτητος οργανισμός της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου και είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για τη νομισματική πολιτική και τη δημιουργία και διατήρηση ενός υγιούς τραπεζικού συστήματος και αποτελεσματικών συναλλαγών στη Δημοκρατία.

Η νομισματική πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας βασίζεται στο γερμανικό μάρκο ως νομισματική μονάδα, ως μέσο πληρωμής και ως αποθεματικό νόμισμα μέχρι την εισαγωγή του ευρώ.

Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου, αριθ. 52/2000, 3 Νοεμβρίου 2000, σελ. 497.

β. Το Συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας του Μαυροβουνίου αποφασίζει για τη μετάβαση στο ευρώ, 27 Δεκεμβρίου 2001

Οδηγίες σχετικά με τον τρόπο και τη διαδικασία μετάβασης από το γερμανικό μάρκο και άλλα νομίσματα στο ΕΥΡΩ.

[...] 3. Τα φυσικά πρόσωπα μπορούν να μετατρέπουν το γερμανικό μάρκο και άλλα νομίσματα στο ΕΥΡΩ σε τράπεζες που έχουν εγκριθεί από την Κεντρική Τράπεζα του Μαυροβουνίου και είναι συμβεβλημένες με την Κεντρική Τράπεζα του Μαυροβουνίου ως εξής:

– Οι πολίτες του Μαυροβουνίου μπορούν να κάνουν τη μετατροπή σε τράπεζες και στην Κεντρική Τράπεζα.

– Τα πρόσωπα που δεν είναι πολίτες της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου μπορούν να κάνουν τη μετατροπή στις τράπεζες.

4. Κάθε άτομο μπορεί, χωρίς να ανοίξει τραπεζικό λογαριασμό, να μετατρέψει μέχρι 10.000 γερμανικά μάρκα ή άλλο νόμισμα στην ίδια αξία.

5. Οι τραπεζικοί λογαριασμοί σε γερμανικά μάρκα και σε άλλα νομίσματα μετατρέπονται αυτόματα την 1η Ιανουαρίου 2002, χωρίς προμήθεια.

6. Η μετατροπή θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τη συναλλαγματική ισοτιμία που καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

7. Η Κεντρική Τράπεζα θα μετατρέψει τα γερμανικά μάρκα μεταξύ 1 Ιανουαρίου 2002 και 30 Ιουνίου 2002.

Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου, αριθ. 64/2001, 29 Δεκεμβρίου 2001, σελ. 659.

Δ-22. Το ευρώ στη Σλοβενία, 2007

Μετάφραση: Κάνε λιγάκι ακόμα πίσω!

Αρχείο εφημερίδας *Delo*.

Την 1 Ιανουαρίου 2007, η Σλοβενία ήταν η πρώτη χώρα από το πρώην Ανατολικό Μπλοκ που προσχώρησε στην ευρωζώνη. Δεν ήταν, ωστόσο, όλοι υπέρ της υιοθέτησης του ευρώ. Με αυτόν τον τρόπο, η Σλοβενία είχε το δικαίωμα να έχει στα κέρματά της σλοβενικά εθνικά σύμβολα. Όπως συνέβη με τα δελτία που εισήχθησαν το 1991, η Σλοβενία προκάλεσε και πάλι τριβές με την Αυστρία, τοποθετώντας την Πέτρα του Πρίγκιπα στο κέρμα των δύο λεπτών.

1. Είναι ο σκιτσογράφος υπέρ ή κατά της υιοθέτησης του ευρώ; Δώστε επιχειρήματα για την απάντησή σας.

2. Συγκρίνετε με την πηγή Α-21. Γιατί νομίζετε ότι η Σλοβενία αποφάσισε δύο φορές να εισαγάγει ένα σύμβολο αμφισβητούμενο από την Αυστρία;

Δ.4. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Δ-23. Συνολικοί δείκτες γονιμότητας ανά χώρα, 2000-2009

ΧΩΡΑ	ΕΤΟΣ									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Βουλγαρία	1,27	1,24	1,21	1,23	1,29	1,31	1,38	1,42	1,48	1,57
Τσεχία	1,14	1,15	1,17	1,18	1,23	1,28	1,33	1,44	1,50	1,49
Γερμανία	1,38	:	:	1,30	1,40	1,30	1,34	1,37	1,38	1,35
Ιρλανδία	1,90	1,96	1,98	1,98	1,95	1,88	1,91	2,03	2,10	2,00
Ελλάδα	1,27	1,25	1,27	1,29	1,31	:	1,38	1,42	1,51	1,52
Ισπανία	1,23	1,24	1,26	1,31	1,33	1,35	1,36	1,39	1,46	1,39
Γαλλία	1,89	1,90	1,88	1,89	1,92	1,94	2,01	1,98	2,01	1,99
Ιταλία	1,26	1,25	1,27	1,29	1,33	1,32	1,35	1,37	1,42	1,41
Κύπρος	1,60	1,60	1,50	1,50	1,49	1,40	:	1,39	1,46	1,51
Ουγγαρία	1,33	1,31	1,31	1,28	1,29	1,32	1,35	1,32	1,35	1,33
Αυστρία	1,36	1,33	1,40	1,38	1,42	1,41	1,41	1,38	1,41	1,39
Πολωνία	1,37	1,32	1,25	1,22	1,23	1,24	1,27	1,31	1,39	1,40
Πορτογαλία	1,56	1,46	1,47	1,44	1,40	1,41	1,36	1,34	1,37	1,32
Ρουμανία	1,30	1,20	1,30	1,30	1,30	1,30	1,31	1,29	1,35	1,37
Σλοβενία	1,26	1,21	1,21	1,20	1,25	1,26	1,32	1,38	1,53	1,53
Ηνωμένο Βασίλειο	1,84	1,63	:	:	1,77	1,79	1,85	1,90	1,96	1,94
Νορβηγία	1,85	1,78	1,75	1,80	1,83	1,84	1,90	1,90	1,96	1,98
Τουρκία	2,27	2,25	2,24	2,22	2,21	2,19	2,18	2,15	2,14	2,12
Ρωσία	1,21	1,25	1,30	1,31	1,33	1,29	1,30	1,41	1,49	1,54

http://alternativi.unwe.bg/alternativi/br49/03.pdf, ανάκτηση στις 21.06.2016.

Εξηγήστε τι είναι οι συνολικοί δείκτες γονιμότητας. Συγκρίνετε τα στατιστικά στοιχεία που δίνονται για κάθε χώρα στον πίνακα και ανακαλύψτε τάσεις, ομοιότητες και διαφορές.

Δ-24. Μείωση των ποσοστών γεννήσεων στη Ρουμανία (1989-2006)

Έτος	Τιμή φυσικής αύξησης (ανά 1.000 κατοίκους)
1989	5,5
1992	-0,2
1999	-1,4
2002	-2,5
2006	-1,8

Ετήσιες στατιστικές της Ρουμανίας, 1990, σελ. 51· Ετήσιες στατιστικές της Ρουμανίας, 2000, σελ. 52-54, 64-65· Ετήσιες στατιστικές της Ρουμανίας, 2007, σελ. 40, 52-53.

Δ-25. Διεθνής μετανάστευση των Βουλγάρων

Η μετανάστευση των Βουλγάρων πριν από και μετά το 1989, για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς ή για άλλους παράγοντες, μπορεί να απεικονιστεί όχι μόνο από τις εκτιμήσεις του αριθμού των μεταναστών (βλ. τόμος 1, κεφάλαιο ΣΤ.2), αλλά και από τα δεδομένα σχετικά με άτομα ή ομάδες που επιστρέφουν (βλ. επίσης τόμος 1, κεφάλαια ΣΤ.3, ΣΤ.5). Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, την περίοδο 1980-2011, 233.463 άτομα εγκαταστάθηκαν στη Βουλγαρία. Το 91,9% αυτών ήταν Βούλγαροι πολίτες που επέστρεψαν στη χώρα μετά από παραμονή στο εξωτερικό. Περίπου 73% αυτών έμεινε στο εξωτερικό από ένα μέχρι πέντε χρόνια, το 17,1% έμεινε στο εξωτερικό από έξι μέχρι δέκα χρόνια και το 7,2% περισσότερο από έντεκα χρόνια. Το 57,5% του συνολικού ποσοστού ήταν άντρες. Μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των Βουλγάρων πολιτών που διέμειναν στη Ρωσική Ομοσπονδία (16,1%), ακολουθούμενο από άτομα που επέστρεψαν από την Ισπανία (9,3%), τη Γερμανία (9,2%), την Ελλάδα (9,1%) κ.λπ. Πριν από το 1989, υπήρξε μεγάλης κλίμακας εποχική μετανάστευση Βουλγάρων εργατών στη Σοβιετική Ένωση. Μετά τις ριζικές οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, ακολούθησε μαζική μετανάστευση στη Δυτική Ευρώπη, στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Η εποχική οικονομική μετανάστευση συνέχισε, αυτή τη φορά στη Δυτική Ευρώπη, την Τουρκία και την Ελλάδα. Εκτιμάται ότι περίπου δύο εκατομμύρια Βούλγαροι πολίτες (οι περισσότεροι μορφωμένοι και δραστήριοι, όπως δείχνει η πηγή Δ-26) διέμειναν στο εξωτερικό προσωρινά ή μόνιμα μετά το 1989. Όπως στις περισσότερες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, αυτή η μετανάστευση είχε σημαντική επιρροή στις συνολικά αρνητικές δημογραφικές τάσεις. Το 1989 ο πληθυσμός της Βουλγαρίας πλησίαζε τα εννιά εκατομμύρια, το 2001 ήταν 7.973.671 και το 2011 έπεσε στα 7.364.570. Το γράφημα Δ-26 δίνει τα επίσημα στοιχεία για την οικονομική υποστήριξη των μεταναστών προς τις οικογένειες ή τους συγγενείς τους που διέμεναν στη Βουλγαρία, καθώς και τις επενδύσεις στην εθνική οικονομία.

Δ-26. Κατανομή των Βουλγάρων πολιτών που κατοικούν στο εξωτερικό, σύμφωνα με το μορφωτικό τους επίπεδο (2011)

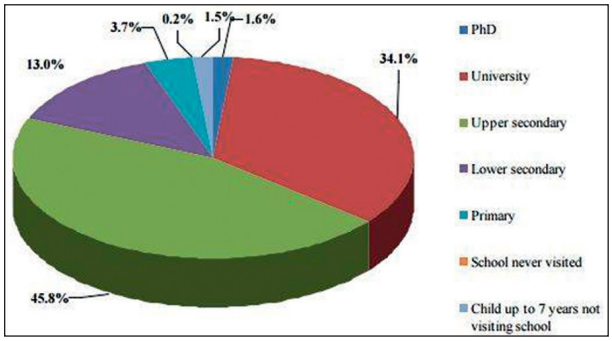

http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, ανάκτηση στις 21.06.2016.

Δ-27. Εμβάσματα στη Βουλγαρία από Βούλγαρους που κατοικούν μόνιμα στο εξωτερικό, σε εκατομμύρια ευρώ μηνιαίως

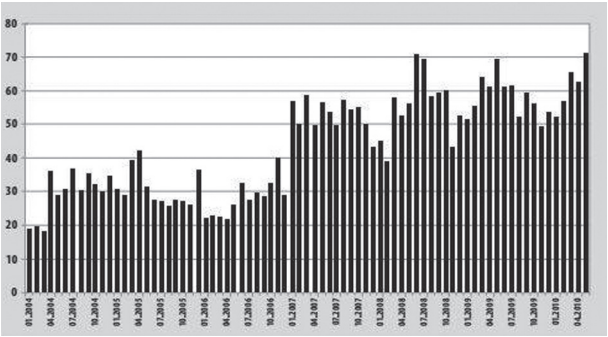

Εθνική Τράπεζα Βουλγαρίας. http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf, ανάκτηση στις 21.06.2016.

Δ-28. Εισροή μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα, 1998

Με τον ερχομό της νέας χιλιετίας, η Ελλάδα άλλαξε ραγδαία από μια χώρα «εκροής» ανθρώπων σε μια χώρα υποδοχής χιλιάδων οικονομικών μεταναστών από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες της Ευρώπης (βλ. πίνακα Δ-28α), καθώς και προσφύγων από τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Με αναφορά στην ιστορία των ίδιων των Ελλήνων ως μεταναστών και προσφύγων, το γκράφιτι σε αθηναϊκό τοίχο συμπυκνώνει την αμφίσημη στάση της κοινωνίας υποδοχής προς τους νεοφερμένους.

α. Εθνικότητα των μεταναστών που έλαβαν την ελληνική «λευκή κάρτα»

Χώρα καταγωγής	% του συνόλου μεταναστών
Αλβανία	65,00
Βουλγαρία	6,80
Ρουμανία	4,60
Πακιστάν	2,90
Γεωργία	2,00
Ινδία	1,70
Αίγυπτος	1,70
Φιλιππίνες	1,40
Μολδαβία	1,20
Άλλες χώρες (με ποσοστό κάτω του 1.00)	7,80

(Σύνολο: 371.641) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, 2003, τομ. 10, σελ. 329.

β. Ένα γκράφιτι στην Αθήνα καταδικάζει τον ρατσισμό προς τους μετανάστες

Το γκράφιτι αναφέρεται στους Έλληνες πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα από την Τουρκία το 1923 και στην ελληνική μετανάστευση στην εκβιομηχανισμένη Δύση κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

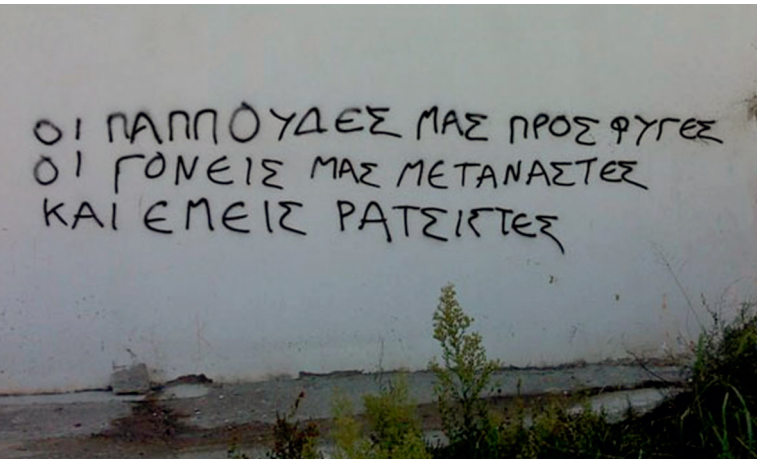

http://www.logiosermis.net/2012/03/blog-post_5655.html#.VRkWtl6wccQ, ανάκτηση στις 21.06.2016.

1. Διαβάστε το Κλειδί και την πηγή Δ-28: Πώς κατανοείτε το γκράφιτι; Γιατί είναι σημαντικό για τους Έλληνες (και για όλες τις χώρες) να θυμούνται και να κατανοούν την ιστορία των προηγούμενων γενιών προκειμένου να καταπολεμήσουν τον ρατσισμό και τη ξενοφοβία;

2. Προετοιμάστε μια εργασία για τις αναπαραστάσεις της τέχνης (λογοτεχνία, ταινίες, φωτογραφίες, γκράφιτι, μουσική) που σχετίζονται με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες στη χώρα σας και στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Δ-29. Απόσπασμα από βιογραφική συνέντευξη με Βούλγαρο μετανάστη σχετικά με τη μετανάστευση στο εξωτερικό

Ξεκινάς, φτάνεις σε ένα σημείο, και μετά ξεκινάς πάλι απ' την αρχή…
Συνέντευξη με τον Σουκράν, γεννημένο το 1975, κτηματομεσίτη από το Ράζγκραντ

Φαίνεται ότι οι άνθρωποί μας, όπως όλοι οι Βούλγαροι, πρέπει να ξεκινήσουν ξανά και ξανά απ' την αρχή, όπου κι αν πάνε. Ανεξαρτήτως εάν είναι Βούλγαροι, Τούρκοι ή Τσιγγάνοι. Μερικοί θα πάνε στο Βέλγιο, άλλοι στην Ισπανία, και άλλοι στην Ολλανδία – αλλά όλοι τους πρέπει να ξεκινήσουν απ' την αρχή. Επιστρέφουν αφού ξεμείνουν και πάνε στην Τουρκία όπου ξεκινούν απ' την αρχή και πάλι; Επιστρέφουν απ' την Τουρκία και πάνε σε κάποια άλλη χώρα, συνεχώς μετακινούμενοι από χώρα σε χώρα και αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Για παράδειγμα, στην Ισπανία έχουμε πολλούς φίλους και πάνε εκεί να μαζέψουν πορτοκάλια, κάθονται εκεί μέχρι να τελειώσει η σεζόν και μετά ξεκινούν και πάλι απ' την αρχή – πάνε στη Γαλλία να μαζέψουν σταφύλια ή ο,τιδήποτε. Πρόσφατα, πολλοί πήγαν στην Κύπρο να δουλέψουν σαν μάγειρες ή βοηθοί μάγειρα, ως εργαζόμενοι σε ξενοδοχεία και άλλα. Και ξεκινούν απ' την αρχή και πάλι. Ξεκινάς, φτάνεις σε ένα σημείο, και μετά ξεκινάς πάλι απ' την αρχή. Αλλά πολλοί άνθρωποι από τη Βουλγαρία, φίλοι και γνωστοί μας, παρέμειναν στο Βέλγιο – είναι αποφασισμένοι να ζήσουν στο Βέλγιο και απέκτησαν όλα τα απαραίτητα έγγραφα. Το λιγότερο ένα 40-50% αυτών που έφυγαν αγόρασαν διαμερίσματα και σπίτια με δάνεια και είναι αποφασισμένοι τα παιδιά τους να πάνε εκεί σχολείο […] Οι άνθρωποι στο Βέλγιο αφήνουν τα παδιά να ζήσουν την παιδική τους ηλικία και ενδιαφέρονται πολύ για αυτά. Η ζωή είναι ευκολότερη και

στα παιδιά αρέσει εκεί. Και μετά, έχουν το πλεονέκτημα του να μάθουν μία, δύο, τρεις ξένες γλώσσες και πολλά πολλά άλλα πλεονεκτήματα. Όλα είναι πολύ καλά οργανωμένα – κοινωνικές υπηρεσίες, η αγορά εργασίας, οι γιατροί. Τα λεφτά που ξοδεύουμε σε φάρμακα στη Βουλγαρία είναι πολλά – ζούσα στο Βέλγιο για δέκα χρόνια και ποτέ δεν έπρεπε να πληρώσω τέτοια ποσά για τα παιδιά μου, καθώς είχαν ασφάλιση υγείας.

Αυτή η συνέντευξη δόθηκε το 2008 στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος MICROCON (Μικροανάλυση Βίαιων Συγκρούσεων).

Δ-30. Ρουμάνοι μετανάστες στο Παρίσι

«Ήμασταν εβδομήντα άνθρωποι απ' το χωριό μας, φύγαμε τον χειμώνα του '97», λέει ο Ποπ Τοάντερ, ο γιος του Πιτοάιε από το χωριό Τιρσόλτς, Τσάρα Οράσουλουι, που δούλευε για 15 χρόνια ως μπογιατζής στο Παρίσι. «Φτάσαμε στα σύνορα μια νύχτα σε ένα φορτηγάκι. Στεκόμασταν όρθιοι, σαν σε σφαγείο, για να έχουμε αρκετό χώρο. Ήταν Ιανουάριος και φοβόμασταν ότι θα παγώσουμε εκεί, όμως δεν είχαμε άλλο αέρα. Ανάβαμε τα τσιγάρα μας με τον αναπτήρα αλλά δεν είχε φωτιά. Ήμασταν σχεδόν νεκροί. Έσκυψα και σήκωσα έναν γείτονά μου στην πλάτη μου, δύο άλλοι τον κράτησαν και έξυνε με ένα μαχαίρι μέχρι να κάνει τρύπα. Αυτή ήταν η τύχη μας. Αλλιώς δεν θα φτάναμε στο Παρίσι ζωντανοί. Νομίζεις ότι ο ερχομός μας εκεί μας έφερε ανακούφιση; Ήταν πιο δύσκολα από τη φυγή. Τουλάχιστον μέχρι εκεί καθοδηγηθήκαμε από κάποιους άλλους ανθρώπους, αλλά εκεί; Βγες και πήγαινε, βρες την άκρη μόνος σου! Πού να πας; Σε ποια κατεύθυνση; Δεν μιλάς τη γλώσσα; Κανείς δεν σε περιμένει. Δεν έχεις πλάνο. Έτσι ήταν στο ξεκίνημα». […]

Ο Κότρος δεν μιλάει τη γλώσσα πολύ καλά, ούτε μετά από 17 χρόνια δουλειάς στο Παρίσι. Και δεν έχει πρόβλημα με αυτό. Ακόμα και τώρα διηγείται γελώντας πώς πήγε στον γιατρό που του έδωσε σταγόνες για τα μάτια, αλλά καθώς δεν κατάλαβε καλά τι του είπε, τις ήπιε. Άλλωστε, σε τι να χρειαστεί τα γαλλικά; Το αφεντικό του είναι ο νεαρός του γιος, που μόλις έγινε 23 και του ανήκει μια μικρή εταιρεία οικοδομικών εργασιών που τα πάει αρκετά καλά. Δουλεύει δέκα ώρες τη μέρα με μια ομάδα ανθρώπων που κατάγονται από το Oaw, περνάει τις Κυριακές με την οικογένειά του ή είναι προσκεκλημένος στους γείτονες που έχουν εγκατασταθεί εκεί, όπως αυτός, στο Παρίσι. Για αυτόν η περιπέτεια έχει τελειώσει. Ο Κότρος είναι κομμάτι της πρωτοπορίας της εργατικής μετανάστευσης από τη Ρουμανία. Μετά την πτώση του κομμουνισμού, όταν το σύστημα της συγκεντρωτικής παραγωγής στη Ρουμανία κατέρρευσε και οι εργασιακές ευκαιρίες στη χώρα εξαφανίστηκαν, οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού Τσερτέζε πήραν τον δρόμο προς τα σύνορα, προς αναζήτηση εργασίας. Ο Κότρος ήταν ένας από αυτούς. Λίγα χρόνια αργότερα, ένα μεγάλο ποσοστό του ενεργού πληθυσμού του Τσάρα Οράσουλουι έφυγε παράνομα. Μετά από πολλές προσπάθειες να βρουν δουλειά σε διαφορετικές χώρες της Ευρώπης, οι περισσότεροι συγκεντρώθηκαν, στις αρχές του 1990, στη Γαλλία, στο Παρίσι. […] το μόνο πράγμα που θέλει ο Κότρος είναι να γυρίσει στην πατρίδα του. Θα μείνει κάποια χρόνια ακόμα «να συγκεντρώσει τα απαραίτητα χρόνια για τη συνταξιοδότηση» και θα πάει πίσω στο Τσερτέζε, όπου ονειρεύεται να φτιάξει μια φάρμα. […]

Αποσπάσματα από τις ιστορίες που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο του πρότζεκτ με τίτλο «Mândrieşibeton» [Περηφάνεια και Τσιμέντο]: http://www.mandriesibeton.ro/povestea.php, ανάκτηση στις 28.03.2014.

Δ-31. Βορειοηπειρώτες (μέλη της ελληνικής μειονότητας) που μετανάστευσαν από τη Νότια Αλβανία στην Ελλάδα

Το μυθιστόρημα αφηγείται την ιστορία μιας ελληνικής οικογένειας από τη Βόρεια Ήπειρο/Νότια Αλβανία από το 1943 μέχρι τις αρχές του 1990. Στο σύντομο απόσπασμα που ακολουθεί, ένα μέλος της οικογένειας θυμάται τις πρώτες τους μέρες στην Ελλάδα μετά το άνοιγμα των συνόρων.

Κίνησαν δυο αδέλφια απ΄το χωριό να βρουν τον πατέρα τους που ήταν στο Φιλιάτι. Άντα στέργιωσε το σύνορο, ήταν κούτσικα. Ο πατέρας τους ήταν γυρολόγος κι αποκόπηκε. Κινήσαμαν και μεις κοντά, μας φαίνονταν κάτι να γνωρίσομε ντόπιον. Μαγαζί είχε ο άνθρωπος, τα πήραμαν με την αράδα. Τι θάμα ήταν εκείνο. Είχανε ότι λαλεί το στόμα του πουλιού. Σκουτιά, ηλεχτρικά, το βλησίδι του κόσμου. Δεν χόρταινε το μάτι να τηράει. Ηύραν τα παιδιά τον πατέρα, αγκαλιάστηκαν να πνιγούν. Έκλαιγαν και οι διαβατικοί, ως και οι πέτρες δάκρυσαν.

Γυρίσαμαν κάμποσο στα μαγαζιά, τα λέκια δεν έπιναν νερό πουθενά. Το γιόμα μαζευτήκαμε πάλε στο γήπεδο. Είχανε βάλει καζάνι. Μπήκαμαν στην αράδα, αλλά άλλος έπαιρε διπλό, άλλη μάνα δεν μπόργε να πάρει, κάμποσοι δεν πήραν ίτσιου. Σκώσαμεν φωνή, αλλά απ΄όξω ήταν πολίτσες, με αρματωσιά και στυλάρια. Άρχεψαν να βαρούν τα στυλιάρια στα κάγκελα. Μας πήγε ζουμί.

Βγήκαμαν στη γύρα για μερόκαμα. Μας πήγε ένας στο χωράφι του, λόγκος. Βάλαμαν πλάτη, ποδάρι, το γυαλίσαμαν. Μας έδωσε ο άνθρωπος κάτι λεφτά, τα πρώτα. Πήραμεν σοκολάτες, εγώ δεν τις χόρταινα.

Σωτήρης Δημητρίου, *Ν΄ακούω καλά τ΄όνομά σου*, Αθήνα, Κέδρος, 1993 σελ. 96-97.

Μελετήστε τις πηγές Δ-27, Δ-28, Δ-29 και Δ-30 προσεκτικά. Μετά σχηματίστε έναν κύκλο από καρέκλες στην τάξη. Η κεντρική καρέκλα, η «ζεστή καρέκλα», φιλοξενεί για τρία λεπτά έναν μαθητή/μία μαθήτρια που αφηγείται την προσωπική του/της ιστορία ως μετανάστη, αντιπροσωπεύοντας μια ομάδα μαθητών: Γιατί αποφάσισε να αφήσει τη χώρα του/της, ποιος ήταν ο προορισμός του/της και ποιοι ήταν οι φόβοι του/της και προσδοκίες, τι συνάντησε, πώς αισθάνεται για το μέλλον. Προσπαθήστε να ταυτιστείτε με τις παραπάνω ιστορίες και πείτε περισσότερες στην τάξη. Συνδέστε αυτή την άσκηση με την πρόσφατη προσφυγική κρίση (Μέση Ανατολή, Ευρώπη) και την οικονομική κρίση στον Νότο (Ελλάδα).

Δ-32. Αλβανοί μετανάστες στο ελληνικό σινεμά

Η ταινία *Καλή Αντάμωση* (Μιρουπάφσιμ, 1997, σκηνοθεσία Χρήστος Βούπουρας και Γιώργος Κόρρας) επικεντρώνει στη σχέση μεταξύ ενός αριστερού καθηγητή και τριών παράνομων οικονομικών μεταναστών από την Αλβανία τους οποίους φιλοξενεί. Σαν αποτέλεσμα του δεσίματος μαζί τους, θα έρθει σε σύγκρουση με τους στενούς του συγγενείς και φίλους που βλέπουν τους μετανάστες με καχυποψία και επιδεικνύουν σημάδια ρατσιστικής συμπεριφοράς. Για να έρθει σε επαφή με τις ζωές τους, ο καθηγητής θα επισκεφθεί την Αλβανία, αλλά σύντομα θα απογοητευτεί. Η ταινία αποτελεί ένα οδοιπορικό των προσπαθειών του πρωταγωνιστή να κατανοήσει και σταδιακά να συνειδητοποιήσει την ετερότητα των μεταναστών σε ένα περιβάλλον που το απασχολεί κυρίως η οικονομική τους εκμετάλλευση.

Ιδιωτική συλλογή του σκηνοθέτη Χρήστου Βούπουρα.

1. Χωρίστε την τάξη σε πέντε ομάδες. Κάθε ένας πρέπει να ασχοληθεί με τους τρόπους με τους οποίους η τέχνη και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναπαριστούν το μεταναστευτικό πρόβλημα (λογοτεχνία, εικαστικές τέχνες, θέατρο, κινηματογράφος, τηλεόραση).

2. Προετοιμάστε μια εργασία ερευνώντας τις αιτίες και τις συνέπειες της μετανάστευσης στους ανθρώπους, καθώς και για τις χώρες προέλευσής τους και προορισμού τους, επικεντρώνοντας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Συζητήστε για τις ταυτότητες, τα σύνορα και τα διαβατήρια όλων των ειδών. Ξεκινήστε με τις πηγές του κεφαλαίου Δ.3.

Δ.5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

Δ-33. Τουρκικές συμπεριφορές απέναντι στις μειονότητες

α. Μια γελοιογραφία για τις διαφορετικές αντιδράσεις στις ίδιες ειδήσεις

Μετάφραση: Οι Τούρκοι της Βουλγαρίας εισέρχονται στο Κοινοβούλιο· Κούρδοι βουλευτές εισέρχονται στο Τουρκικό Κοινοβούλιο
Oran, 2008, σελ. 14.

β. Ο κουρδικός πληθυσμός στην Τουρκία και η πυρπόληση κουρδικών χωριών

Το 1998, μια ερευνητική επιτροπή της Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης της Τουρκίας, με πρόεδρο τον Σεγίτ Χασίμ Χασίμι (βουλευτή Ντιγιάρμπακιρ του Κόμματος Αρετής με αρχηγό τον κ. Έρμπακαν) υπέβαλε την αναφορά της στο κοινοβούλιο. Αυτή η αναφορά της Ερευνητικής Επιτροπής του Κοινοβουλίου 10/25 για τα προβλήματα των πολιτών που έπρεπε να μεταναστεύσουν ως αποτέλεσμα εκκενώσεων ή εγκατάστασης στην Ανατολική και Νοτιανατολική Τουρκία έδειξε ότι από τον Ιούνιο του 1995 τουλάχιστον 3.000 χωριά έχουν υποβληθεί σε υποχρεωτική εκκένωση από τις κρατικές αρχές, για λόγους ασφαλείας στον πόλεμο με το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK). Αυτές οι εκκενώσεις επηρέασαν περισσότερους από 311.000 ανθρώπους από τον Ιούλιο του 1995, και τα βήματα της κυβέρνησης για την επιστροφή των ανθρώπων στα σπίτια τους με την «Πρωτοβουλία για την Επιστροφή στο Χωριό» έχουν επιδείξει ελάχιστες προόδους.

[Αναφορά της Ερευνητικής Επιτροπής του Κοινοβουλίου για τη Διάγνωση Προβλημάτων και την Πρόταση για αποκατάσταση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πολίτες μας που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν ως αποτέλεσμα εκκενώσεων στην ανατολική και νοτιοανατολική Ανατολία] https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem20/yil01/ss532.pdf, ανάκτηση στις 28.05.2016.

Η δεκαετία του 1980 ήταν μια κρίσιμη περίοδος τόσο για τους Τούρκους της Βουλγαρίας όσο και για τους Κούρδους στην Τουρκία. Την Άγκυρα απασχολούσε η δημιουργία ενός κουρδικού «τριγώνου» μεταξύ Ιράκ, Ιράν και Τουρκίας, ενώ το κουρδικό εθνικό κίνημα ριζοσπαστικοποιήθηκε (βλ. τόμο 1, Γ-23). Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία ακολούθησε μια κατασταλτική πολιτική που περιλάμβανε καταναγκαστικούς εκτοπισμούς του αγροτικού κουρδικού πληθυσμού. Από την άλλη, η κατασταλτική πολιτική της Σόφιας οδήγησε στη «Μεγάλη Έξοδο» των Βουλγάρων της Τουρκίας (τόμος 1, ΣΤ-3). Παρ' όλα αυτά, το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες (MRF), το πολιτικό κόμμα που εκπροσωπούσε τους Τούρκους στη Βουλγαρία (ιδρύθηκε το 1990), έλαβε το 7,6% των ψήφων και 24 θέσεις στο κοινοβούλιο των 240 θέσεων στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 1991, προκαλώντας έντονες αντιδράσεις από τα βουλγαρικά εθνικιστικά κόμματα. Στην Τουρκία, παράλληλα με τον ανταρτοπόλεμο που διεξήγαγε το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (*Partiya Karkerên Kurdistanê*, PKK), αναδύθηκε ένα κουρδικό πολιτικό κίνημα. Χάρη στη συμμαχία με το Κόμμα του Ερντάλ Ινονού (SHP), ένας σημαντικός αριθμός Κούρδων βουλευτών εισήλθε στο τουρκικό κοινοβούλιο μετά τις εκλογές του 1991.

1. Παρατηρήστε το σκίτσο και περιγράψτε ποιες είναι οι τουρκικές αντιδράσεις στις δύο περιπτώσεις. Διαβάστε το Κλειδί και συγκρίνετέ το με το Κλειδί της πηγής Γ-39. Γιατί νομίζετε ότι οι τουρκικές αντιδράσεις ήταν διαφορετικές στην περίπτωση των Κούρδων από τη μία και των Τούρκων της Βουλγαρίας από την άλλη; Συγκρίνετε την τουρκική αντίδραση στην είσοδο των βουλευτών της τουρκικής μειονότητας στο βουλγαρικό κοινοβούλιο με τη βουλγαρική εθνικιστική αντίδραση όπως εκφράζεται στο σύνθημα «Κανένας Τούρκος στο Κοινοβούλιο».

→

2. Συζητήστε για την πολιτική εκπροσώπηση των μειονοτήτων στα εθνικά κοινοβούλια. Υπάρχουν μειονοτικά κόμματα στη χώρα σας; Εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο;

Δ-34. Στρατηγική για την ανάπτυξη υπηρεσιών για παιδιά και οικογένειες Ρομά στον δήμο Σλίβεν, 2001-2003

Ο δήμος Σλίβεν έχει μία από τις μεγαλύτερες κοινότητες Ρομά στη Βουλγαρία. Σύμφωνα με στοιχεία από το Στατιστικό Γραφείο του Σλίβεν, την 1 Μαρτίου 2001 ο πληθυσμός των Ρομά ανερχόταν σε 29.698 άτομα. Από αυτά, 6.206 ήταν καταγεγραμμένα στο Γραφείο Ευρέσεως Εργασίας του Σλίβεν, δηλαδή περίπου το 45% του συνόλου ήταν άνεργοι. Οι πραγματικοί αριθμοί, παρ' όλα αυτά, είναι ακόμα μεγαλύτεροι.

Εξαιτίας των σοβαρών υλικών δυσχερειών, το κοινωνικό-ψυχολογικό κλίμα σε αυτές τις οικογένειες που βρίσκονται σε κίνδυνο είναι επίσης δραματικό. Ακόμα πιο δύσκολα τα βγάζουν πέρα με την κρίση οι άρρωστοι, οι άγαμοι και οι άνεργοι γονείς. Τα θύματα αυτής της κατάστασης είναι πιο συχνά παιδιά –δεν μπορούν να πάνε στους βρεφονηπιακούς σταθμούς. Τα παιδιά Ρομά δεν έχουν τα κίνητρα να διαβάσουν και να μορφωθούν. Οι ελλειμματικές κοινωνικές ικανότητες των Ρομά και η αδυναμία να διαχειριστούν τον προϋπολογισμό τους δυσχεραίνουν τον σχεδιασμό του μέλλοντος των παιδιών. Οι οικονομικές δυσκολίες των οικογενειών πολύ συχνά οδηγούν στην εγκατάλειψη και εγκλεισμό των παιδιών σε ιδρύματα.

Η πλειονότητα των Ρομά στην περιοχή του δήμου Σλίβεν έχει και άλλα συγκεκριμένα προβλήματα. Η πρόωρη μητρότητα είναι κοινό χαρακτηριστικό του πληθυσμού. Το Τμήμα Μητρώων και Διοικητικών Υπηρεσιών έχει καταγράψει την περίπτωση μιας δωδεκάχρονης που γέννησε. Λίγο παραπάνω από το μισό ποσοστό όλων των παιδιών που γεννήθηκαν στο πρώτο μισό του 2001 είναι χωρίς πατέρα. Τα περισσότερα από αυτά γεννήθηκαν από μητέρες με Ρομά εθνοπολιτισμική ταυτότητα. Καθώς αυτά τα παιδιά διατρέχουν τον κίνδυνο να εγκαταλειφθούν, είναι απαραίτητο να εισαχθεί η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και ο σχεδιασμός οικογένειας στους Ρομά.

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας και της Επιθεώρησης Επιστήμης στην Εκπαίδευση στο Σλίβεν, ο αριθμός αυτών που παράτησαν το σχολείο είναι πολύ μικρός – 30 παιδιά. Παρ' όλα αυτά, ο συνολικός αριθμός των παιδιών Ρομά που βρίσκονται σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης και δεν πηγαίνουν σε σχολείο είναι ανησυχητικά υψηλός – 641.

Η παροχή βοήθειας σε αυτή τη μεγάλη ομάδα που διατρέχει κίνδυνο ρυθμίζεται από τις Ρυθμίσεις για την Εφαρμογή της Πράξης Κοινωνικής Βοήθειας. Ανάλογα με τις επιχορηγήσεις των προγραμμάτων και τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους, ο βουλγαρικός Ερυθρός Σταυρός παρέχει δωρεάν γεύματα στη διάρκεια των σχολικών ημερών σε παιδιά από κοινωνικά μη προνομιούχες οικογένειες. Στις διαφορετικές σχολικές βαθμίδες, ο αριθμός των παιδιών που χρησιμοποιούν αυτή την παροχή σπανίως έχει ξεπεράσει τους εκατό σε όλη την πόλη.

www.mlsp.government.bg, ανάκτηση στις 21.10.2015.

Δ-35. Ο δήμος των Ρομά «Σούτο Οριζάρι» στα Σκόπια

α. Ο θυρεός του δήμου των Ρομά «Σούτο Οριζάρι»

Ο δήμος Σούτο Οριζάρι (Σούτκα), όπου η πλειονότητα των κατοίκων είναι Ρομά, είναι ο πρώτος δήμος στην Ευρώπη όπου οι Ρομά έχουν τοπική δική τους κυβέρνηση, με δικό τους δήμαρχο. Βρίσκεται στο βόρειο κομμάτι της πόλης των Σκοπίων και ιδρύθηκε το 1996 ως ένας από τους δέκα δήμους στην επικράτεια της πόλης.

β. Δρόμος στο Σούτο Οριζάρι

Φωτογράφος Vanco Dzambaski.

Δ-36. Συγκριτικά στοιχεία για πλούτο και φτώχεια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) κατά κεφαλήν (Ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, δολάρια), 2005

Ελβετία	35.600
Γαλλία	30.400
Ελλάδα	23.400
Σλοβενία	22.300
Πολωνία	13.800
Κροατία	13.000
Βουλγαρία	9.000
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	7.000
Αλβανία	5.300
Φιλιππίνες	5.100
Αρμενία	5.000

ESI (Πρωτοβουλία για την Ευρωπαϊκή Σταθερότητα), http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=311&film_ID=3&slide_ID=30, ανάκτηση στις 14.7.2016.

Δ-37. Η «Αυτοκρατορία των Ανήλικων Ζητιάνων» στα Τίρανα. Περίπου 200 παιδιά έχουν διαμοιράσει μεταξύ τους τις περιοχές επαιτείας: φανάρια, διασταυρώσεις και ξενοδοχεία

Φτώχεια και εκατομμύρια στην «αυτοκρατορία των ζητιάνων». Μια ζωή τρέξιμο σε πεζοδρόμια και φανάρια, μια ζωή που βουτάει στη σκόνη των ρυπαρών δρόμων, ωστόσο υπάρχουν και ασυνήθιστα στοιχεία που ανθούν. Παιχνίδια και εργασία, κόλπα, απάτη, γεύματα, στοιχήματα, ναρκωτικά, κλοπές κ.λπ. Αν και σε κάποιο βαθμό είναι διαφορετικά στοιχεία από αυτά των υπόλοιπων ανθρώπων, αυτή είναι η καθημερινή εμπειρία των παιδιών στους δρόμους. Η δουλειά στα φανάρια ή η υποταγή στους άλλους είναι μακρά και κουραστική. Αλλά δεν λείπουν και τα οφέλη. Το εμπόριο που διεξάγεται με απλωμένα χέρια είναι παρόμοιο με τις δουλειές των μεγάλων εμπόρων. Μερικές φορές είναι επιτυχημένο, άλλες όχι, αλλά πάντοτε κάτι μένει. Κάποιος καλόκαρδος ή κάποιος άλλος για κάποιον άλλο σκοπό δίνει λεφτά αρκετά για να αγοραστεί μία τσίχλα. Ανάμεσα στα εκατοντάδες παιδιά που ζητιανεύουν στους δρόμους υπάρχει πάντοτε κάποιος μεγαλύτερος, πιθανότατα γονέας, αδελφός ή κάποιος άγνωστος που καθημερινά προσπορίζεται τα οφέλη με διαφορετικούς τρόπους. Οι ζώνες επιρροής ανάμεσα στους ζητιάνους είναι ήδη διαμοιρασμένες. Οι πιο ισχυροί ζητιάνοι παίρνουν τη «μερίδα του λέοντος», κυρίως στο κέντρο των Τιράνων. Οι άλλοι δουλεύουν σε διασταυρώσεις και στους κεντρικούς δρόμους γύρω. Η ζήλια είναι ίδια στους ζητιάνους, αλλά γνωρίζουν πώς να σέβονται τα όρια που έχουν τεθεί από τους προστάτες τους. Για μία από τους προστάτες οι ζητιάνοι αποκάλυψαν ότι ήταν εκατομμυριούχος και βοήθησε τις φτωχές οικογένειες στη γειτονιά της. Έτσι, σχισμένα χαρτονομίσματα των εκατό χιλιάδων και εκατομμυρίων είναι κρυμμένα κάτω από τα σκονισμένα ρούχα και κυκλοφορούν ανάμεσα στα παιδιά των δρόμων για να καταλήξουν σε άλλα χέρια.

Χωρισμός σε ζώνες

Πάνω από 200 παιδιά που εξασκούν το «επάγγελμα» του επαίτη στα Τίρανα γνωρίζουν –αν μπορεί κανείς να πει κάτι τέτοιο– ότι η δουλειά τους επιτρέπεται μόνο σε συγκεκριμένες ζώνες. Τα πολυτελή ξενοδοχεία της πρωτεύουσας, Tirana International, Dajti και Rogner, τα φανάρια κοντά στο Skënderbej, τα πολυάριθμα περίπτερα στο πρώην πάρκο Ρίνια, καθώς και στάσεις λεωφορείων στην ίδια περιοχή, και σε μερικά σημεία όπου τα παιδιά ζητιανεύουν όλη μέρα. Στο μεταξύ, άλλα σημεία της ζώνης Tirana e Madhe προτιμούνται λιγότερο από άλλα από αυτά τα παιδιά. Τα όρια του κέντρου των Τιράνων καθορίζονται από τους προστάτες, συχνά ηλικιωμένες γυναίκες που χρησιμοποιούν τα παιδιά τους για «βαπορράκια» χρημάτων στις πιο επικερδείς περιοχές του τετραγώνου. Δύο ζώνες θεωρούνται οι μεγαλύτερες όπου εκεί καθορίζονται τα συνοριακά όρια. Τέτοια είναι η κύρια ζώνη στον δρόμο μετά το Υπουργείο Άμυνας. Η σχετική περιοχή πιο πάνω, μέχρι τον σταθμό τρένων, είναι η πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή και βρίσκεται στην κατοχή μιας γυναίκας. Το κάτω μέρος μέχρι την περιοχή της Προεδρίας ανήκει κυρίως σε έφηβους ζητιάνους και στους γονείς τους. Στα φανάρια, μικροί ζητιάνοι επωφελούνται από το κόκκινο και καθαρίζουν τα παρμπρίζ των αυτοκινήτων. Πολύ συχνά οι άνθρωποι βγάζουν τα χέρια τους από τα κατεβασμένα παράθυρα με χαρτονομίσματα, αλλά όπως παραδέχονται οι ζητιάνοι υπάρχουν περιπτώσεις όπου τους φτύνουν και τους προσβάλλουν με εξευτελιστικά λόγια. Στο μεταξύ, στα ξενοδοχεία οι ξένοι αποτελούν την πιο επιθυμητή «λεία». Μπαρ και γωνίες στους δρόμους είναι κανονικά μέρη όπου οι ζητιάνοι συνήθως περιμένουν το έλεος κάποιου περαστικού. Αλλά συγκρινόμενα με τα μέρη που αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι λιγότερο επικερδή. […]

Εφημερίδα *Koha Jone*, 17 Ιανουαρίου 1997.

Ποιο είναι το έργο που έχουν αναλάβει τα παιδιά των δρόμων; Ποιος προσδιορίζει τα όρια της περιοχής εργασίας τους; Γιατί τόσο πολλά παιδιά έχουν αφεθεί μόνα τους να γίνουν ζητιάνοι; Τι κάνει το κράτος για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα; Πώς αυτό συνδέεται με τη φτώχεια της χώρας;

Δ-38. Εμπόριο γυναικών στη Βουλγαρία

18 Οκτωβρίου: Ευρωπαϊκή Ημέρα Ενάντια στο Εμπόριο Λευκής Σαρκός. Καμπάνια για το εμπόριο λευκής σαρκός, αφίσα του Κέντρου για την Υποστήριξη της Κοινότητας – Ντουπνίτσα (νοτιοδυτική Βουλγαρία).

http://dupnitsa1.sonikstart.eu/public_html/%D0%BA%DO%BO%DO%BC%DO%BF%, ανάκτηση στις 21.06.2016.

Το εμπόριο λευκής σαρκός είναι ένα τεράστιο πρόβλημα που εμφανίστηκε με σοκαριστικό τρόπο και σε μεγάλη κλίμακα μετά την πτώση των κομμουνιστικών κρατών. Γιατί υπάρχουν τόσο πολλά νεαρά κορίτσια απροστάτευτα, που τα εκμεταλλεύονται τα δίκτυα της μαφίας; Τι κάνει το κράτος για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα; Πώς συνδέεται αυτό με τη φτώχεια των χωρών προέλευσης; Ποια είναι η ευθύνη των πλουσιότερων χωρών στη Δύση;

Δ-39. Φόνοι γυναικών για λόγους τιμής (*ναμούς*) στην Τουρκία

Στην Τουρκία, η αγνότητα μιας γυναίκας παραμένει ο πιο σημαντικός μηχανισμός ελέγχου της γυναικείας ελευθερίας. Κοινωνικοί θεσμοί όπως η οικογένεια, τα δικαστήρια και πολιτισμικές παραδόσεις συνθέτουν τη ραχοκοκαλιά αυτού του μηχανισμού ελέγχου. Η γυναικεία αγνότητα στη σύγχρονη τουρκική κοινωνία είναι ενσωματωμένη στην έννοια του ναμούς, την οικογενειακή τιμή που συναντάται σε ποικίλες διαβαθμίσεις σε άλλες μεσογειακές κοινωνίες. Το *ναμούς* μπορεί να μεταφραστεί ως τιμή ή σεξουαλική αγνότητα. […]

Μία επιταγή της γυναικείας αγνότητας είναι ότι οι πρόωρες και εξωσυζυγικές σχέσεις απαγορεύονται αυστηρά. Η βασική διαφορά μεταξύ της τουρκικής κοινωνίας και των ευρωπαϊκών κοινωνιών είναι ότι στην Τουρκία αυτές οι δραστηριότητες δεν είναι προσωπικές, αλλά περιλαμβάνουν την κρατική εξουσία. Το κράτος στην Τουρκία είναι το συμβαλλόμενο μέρος στις σεξουαλικές δραστηριότητες των γυναικών, αντανακλώντας τις κοινωνικές αξίες αναφορικά με τη σεξουαλική αγνότητά τους. Για παράδειγμα, οι παντρεμένες γυναίκες που συλλαμβάνονται σε πράξη μοιχείας με παντρεμένο άντρα αντιμετωπίζουν ποινή φυλάκισης· οι ανύπαντρες γυναίκες σε μοιχεία με παντρεμένο άντρα μπορεί να υποβληθούν σε τεστ αγνότητας για να διαπιστωθεί εάν συνέβη η σεξουαλική πράξη· τα κορίτσια υπό τον κρατικό έλεγχο, όπως αυτά σε κρατικά σχολεία, ορφανοτροφεία και ψυχιατρικές κλινικές, ίσως χρειαστεί να υποβληθούν σε τεστ αγνότητας. […]

Η τιμή μπορεί να καθαριστεί –επειδή τη «λέρωσε» η γυναίκα– με αίμα· έτσι, τα αρσενικά μέλη της οικογένειας θα πρέπει να σκοτώσουν την ένοχη. Οι φόνοι τιμής είναι συχνοί στην Τουρκία, ειδικά σε ομάδες χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής τάξης. Διακρίνονται από τα εγκλήματα πάθους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων «εκκαθαριστικών πρακτικών» έλαβε χώρα στη νοτιοανατολική Τουρκία τον Απρίλιο του 1996 όταν ένα δεκατριάχρονο κορίτσι έφυγε από το σπίτι και ο δεκατετράχρονος ξάδελφός της διατάχθηκε από την οικογένεια να καθαρίσει την οικογενειακή τιμή σκοτώνοντάς την. Στο δικαστήριο, ο δικαστής καταδίκασε τον δολοφόνο ξάδελφο σε μόνο 2,5 χρόνια φυλάκισης, επειδή αυτές ήταν οι παραδόσεις της περιοχής όπου το περιστατικό έλαβε χώρα.

Müftüler-Bac, 1999, σελ. 303-315.

1. Συγκρίνετε τις πηγές Δ-38 και Δ-39 και συζητήστε τη θέση των γυναικών στις κοινωνίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Βρείτε παραδείγματα γυναικών στη χώρα σας που ήταν επιτυχημένες στην πολιτική, στις τέχνες ή στα μέσα ενημέρωσης τα τελευταία είκοσι χρόνια.

2. Χωρίστε την τάξη σε δύο ομάδες και συζητήστε τη χειραφέτηση των γυναικών· η μία ομάδα θα παρουσιάσει τα επιχειρήματα υπέρ της σεξουαλικής χειραφέτησης των γυναικών και τον αυτοκαθορισμό, βασιζόμενη στο δυτικό μοντέλο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· η δεύτερη ομάδα θα υπερασπιστεί τις παραδοσιακές πρακτικές υποστηρίζοντας μια «ηθική» σεξουαλική συμπεριφορά.

Δ-40. «Τα Χριστουγεννιάτικα Δώρα των Ιθυνόντων» στη Βουλγαρία, 2005

Το παρακάτω άρθρο απαριθμεί τα «χριστουγεννιάτικα δώρα» του τότε κυβερνητικού συνασπισμού των «σοσιαλιστών» στη Βουλγαρία: υψηλότερες τιμές για όλα τα αγαθά και υπηρεσίες, φτωχά και βρώμικα νοσοκομεία, χαμηλές συντάξεις. Την ίδια στιγμή μέλη του κοινοβουλίου θα είχαν νέα αυτοκίνητα και έπιπλα για τα σπίτια τους, αγορασμένα με τα λεφτά των φορολογουμένων.

Όσο περίεργο κι αν φαίνεται, όποτε οι Σοσιαλιστές έρχονται στην εξουσία, ο τροχός της ιστορίας γυρίζει πίσω. Η κυβέρνηση του Ζαν Βίντενοβ μας έστειλε κάτω στους λόφους που είχαμε ανέβει, και βρεθήκαμε πίσω στην αρχή – στην αρχή της μετάβασης, μόνο που τώρα ήμασταν φτωχοί και καταθλιπτικοί. Πριν από αυτό, ο χειμώνας του Λουκάνοβ είχε φρεσκάρει τις μνήμες των παλαιότερων συμπατριωτών σχετικά με το σύστημα των δελτίων και τα χρόνια της πείνας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. […]

Μια εβδομάδα πριν από τα Χριστούγεννα, γίνονται ακριβώς τέσσερις μήνες από τότε που ο [αρχηγός του Σοσιαλιστικού Κόμματος Βουλγαρίας Σεργκέι] Στάνισεβ και οι κομματικοί σύντροφοι ανέλαβαν τη διακυβέρνηση. Εκείνους τους τέσσερις μήνες κατάφεραν να ετοιμάσουν πολλά άσχημα χριστουγεννιάτικα δώρα για όλους, κι έτσι δεν αποτελεί έκπληξη ότι ο κόσμος είναι δύσθυμος και ότι εάν δεν ήταν η θρησκευτική γιορτή, ίσως κανείς δεν θα θυμόταν ότι υποτίθεται ότι είναι καιρός για χαρές. Όμως οι ιθύνοντες γιορτάζουν και γλεντούν στα χριστουγεννιάτικα πάρτι. Και απολαμβάνουν τα γενναιόδωρα δώρα που κάνουν στους εαυτούς τους. […]

Η αύξηση των τιμών των καυσίμων έστειλε στα ύψη όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες τον Σεπτέμβριο. Εάν η πρόβλε-

ψη ότι ένα κιλό χοιρινό θα κοστίζει 15 *λέβα* βγει αληθινή, τότε τα παϊδάκια χοιρινού θα γίνουν είδος πολυτέλειας.

Ένα ειδικό δώρο Χριστουγέννων παρουσιάστηκε στο εκλογικό σώμα από τον υπουργό Υγείας Ράντοσλαβ Γκαϊντάρσκι. Σε μια χαρακτηριστικά γραφειοκρατική κίνηση, ο Γκαϊντάρσκι σφετερίστηκε το δικαίωμα να εγκρίνει ο ίδιος ακριβές χειρουργικές επεμβάσεις. Με αυτόν τον τρόπο πρακτικά έδωσε τέλος στα χειρουργεία. Στην πραγματικότητα στέρησε από τους ειδικούς το δικαίωμα να κρίνουν και να αποφασίζουν πώς να χειρίζονται τους ασθενείς.

Ένα σεμνό δώρο θα γίνει δεόντως από την υπουργό Κοινωνικών Υποθέσεων Εμίλια Μασλάροβα, επίσης. […] Οι συντάξεις της τρίτης ηλικίας θα αυξηθούν κατά 5% από τον Ιανουάριο. Για τα Χριστούγεννα, παρ' όλα αυτά, θα δεχτούν ένα περίεργο μπόνους των 50 *λέβα* ώστε να συμμετάσχουν στους εορτασμούς. Την ίδια στιγμή, οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων θα αυξηθούν κατά 6% – ένα μικρό αλλά μεγαλόκαρδο δώρο από τη Μασλάροβα. Οι νεαρές μητέρες επίσης θα πρέπει να χαρούν, δεδομένου ότι τα προνόμια των παιδιών «αυξήθηκαν» κατά δύο *λέβα* τον μήνα. […]

Αυτά για τα χριστουγεννιάτικα δώρα του λαού, που στοιβάχθηκαν κάτω από το κυβερνητικό χριστουγεννιάτικο δώρο […] Αλλά, πριν από είκοσι ημέρες, όλοι εμείς οι φορολογούμενοι κάναμε ένα δώρο 25 θωρακισμένων λιμουζίνων στους ιθύνοντες. Η Εθνική Υπηρεσία Προστασίας αγόρασε 15 Mercedes S-class και δέκα BMW για 2.170.000 λέβα. Θα παραδοθούν γύρω στις 20 Δεκεμβρίου.

Dafinova, *Mohumop* (Επιθεώρηση), 19 Δεκεμβρίου 2005.

1. Ποια είναι τα μέτρα που ελήφθησαν και χαρακτηρίζονται εδώ ως «δώρα»;
2. Εντοπίστε τις αναφορές σε ιστορικά γεγονότα και εξηγήστε με ποιον τρόπο χρησιμοποιούνται.

Δ-41. Η φτώχεια στη Ρουμανία

α. Ερευνητικά δεδομένα για τη φτώχεια

[…] Εφαρμογή των ορίων φτώχειας στην κατανομή των οικογενειών σύμφωνα με το δηλωμένο καθαρό εισόδημα στα στοιχεία που, στον συνολικό πληθυσμό της χώρας, μπορούν να θεωρηθούν δηλωτικά της φτώχειας.

- 9,9 εκατομμύρια άτομα (42%) στην κατηγορία «ελάχιστο επίπεδο ευπρεπούς διαβίωσης»
- 7,1 εκατομμύρια άτομα (30%) στην κατηγορία «ελάχιστο επίπεδο για την περίοδο της μετάβασης»
- 3,1 εκατομμύρια άτομα (13%) στην κατηγορία «επίπεδο στοιχειώδους συντήρησης».

Από το σύνολο των οικογενειών, ποσοστό 42% ζει σε συνθήκες που δεν πληρούν τα κριτήρια για ένα επίπεδο στοιχειώδους διαβίωσης.

Από το σύνολο των οικογενειών, ποσοστό 31% δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις βασικές ανάγκες στο επίπεδο στοιχειώδους διαβίωσης που έχει οριστεί για την περίοδο της μετάβασης.

Από το σύνολο των οικογενειών, ποσοστό 16% ζει σε συνθήκες αυξανόμενης φτώχειας, ανήμπορο να εξασφαλίσει τις ελάχιστες συνθήκες διαβίωσης. […]

Στην περίπτωση των συνταξιοδοτηθέντων από τη δημόσια κοινωνική ασφάλιση, οι μισοί ζουν σε συνθήκες ένδειας, χωρίς να επωφελούνται από τις ελάχιστες συνθήκες διαβίωσης.

Οικογένειες δύο συνταξιοδοτηθέντων παρουσιάζουν δείκτη φτώχειας ελαφρά χαμηλότερο (27% στην κατηγορία της στοιχειώδους συντήρησης και 38% στην κατηγορία της περιόδου μετάβασης) σε σύγκριση με τους ανύπαντρους.

Οι δείκτες φτώχειας στις αγροτικές περιοχές είναι χαμηλότεροι στους ίδιους τύπους των οικογενειών, εξαιτίας του γεγονότος ότι ένα σημαντικό κομμάτι της κατανάλωσης τροφών καλύπτεται από τη δική τους παραγωγή. […]

Puwak, 1992, σελ. 267-268.

β. Υποκειμενική εκτίμηση της φτώχειας

[…] σύμφωνα με τα υποκειμενικά όρια φτώχειας, πάνω από 85% των οικογενειών εργαζόμενων ατόμων ζει σε συνθήκες φτώχειας, ενώ σύμφωνα με το ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης, το ποσοστό θα ήταν 42,5%. […]

Εκτός από τον υπολογισμό του αριθμού των φτωχών σύμφωνα με σαφώς καθορισμένα όρια φτώχειας, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ξέρουμε την αναλογία αυτών που θεωρούν ότι ζουν σε συνθήκες φτώχειας (ανεξαρτήτως της κατάταξής τους σε σχέση με τα δεδομένα όρια φτώχειας που αντιστοιχούν στην πραγματικότητα).

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το 48,8% των ανταποκριθέντων θεωρούσε ότι ζει σε συνθήκες φτώχειας.

Συγκρίνοντας αυτόν τον «υποκειμενικό δείκτη» φτώχειας με αυτόν που προκύπτει από την εφαρμογή στην έρευνα της κατηγορίας «ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης», που ήταν 42%, κάποιος μπορεί να διαπιστώσει ότι παρόλο που ο προηγούμενος είναι, όπως αναμένεται, υψηλότερος, η διαφορά δεν είναι τόση ώστε να διαστρεβλώνει τα συμπεράσματα. Η υποκειμενική εκτίμηση της κατάστασης φτώχειας τονίζεται στην περίπτωση των ατόμων που ζουν μόνοι (60,6%) και στις οικογένειες με τρία ή τέσσερα άτομα (60-70%). Οι διαφορές στην αυτοθεώρηση κάποιου ως φτωχού μπορούν να εντοπιστούν σε συσχετισμό με την κοινωνικοεπαγγελματική κατάταξή

του, και αυτή η εκτίμηση είναι πιο συχνή, όπως αναμένεται, στις οικογένειες με άνεργα άτομα (62,5%) και στις οικογένειες με συνταξιούχους (56,7%).

Σύμφωνα με τον τύπο κατοικίας, περίπου 60% των οικογενειών που είναι ενοικιαστές του κράτους και ζουν σε διαμερίσματα θεωρούν ότι ζουν σε συνθήκες φτώχειας, όπως και το 63% των οικογενειών που είναι ενοικιαστές του κράτους και ζουν σε σπίτια. Εκτός αυτών, οι χήρες/χήροι (68%) και τα διαζευγμένα άτομα (70%) εκτιμούν ότι ζουν σε συνθήκες φτώχειας, ενώ στα ανύπαντρα άτομα αυτή η εκτίμηση δεν είναι τόσο συχνή (38%). […]

Viorel, 1992, σελ. 292-293.

Δ-42. Το πρώτο εμπορικό κέντρο στη μετακομμουνιστική Ρουμανία, 1999

Cristina Mihai [Πώς ήταν ένα εμπορικό κέντρο στα τέλη του 1990]· ιστορίες και φωτογραφίες από τα εγκαίνια ενός μοντέρνου εμπορικού κέντρου, http://www.wall-street.ro/articol/Real-Estate/176395,cum-arata-un-mall-acum-15-ani-povesti-si-fotografii-de-la-prima-deschidere-de-centru-cmercial-de-la-noi.html, ανάκτηση στις 22.11.2015.

Ο τουρκικός επενδυτικός όμιλος δαπάνησε 45 εκατομμύρια δολάρια για την κατασκευή του εμπορικού κέντρου (Σεπτέμβριος του 1999, Bucharest Mall).

Δ-43. Η πόλη BTC στη Λιουμπλιάνα

Λόγω των πολιτικών συνθηκών, ο καταναλωτισμός επικράτησε στη Σλοβενία λίγο αργότερα απ'ό,τι στη Δυτική Ευρώπη. Η μεγαλύτερη αύξηση στον μαζικό καταναλωτισμό παρατηρήθηκε κατά τη δεκαετία του 1990 όταν διεθνείς επιχειρήσεις άρχισαν να φτάνουν στη Σλοβενία. Εμφανίστηκαν στα νέα και αναπτυσσόμενα εμπορικά κέντρα προσφέροντας όχι μόνο επιλογές στον καταναλωτή αλλά και εναλλακτικούς τρόπους να περνά κανείς τον ελεύθερο χρόνο του. Τα πρώτα εμπορικά κέντρα στη Σλοβενία εμφανίστηκαν το 1993 ως οι λεγόμενες Δημόσιες Αποθήκες (στα σλοβενικά Javna Skladišta). Από αυτά εξελίχθηκε η μεγαλύτερη καταναλωτική περιοχή στη Σλοβενία, γνωστή ως πόλη BTC. Το 2003, 18 εκατομμύρια επισκέφθηκαν το μέρος. Παρ΄ όλα αυτά, με την εξάπλωση των εμπορικών κέντρων σε όλη τη χώρα, μικρά μαγαζιά και επιχειρήσεις που ήταν εξαιρετικά δημοφιλή εξαφανίστηκαν μεταξύ 1995 και 2000, με την εξαίρεση κάποιων σε μικρές πόλεις.

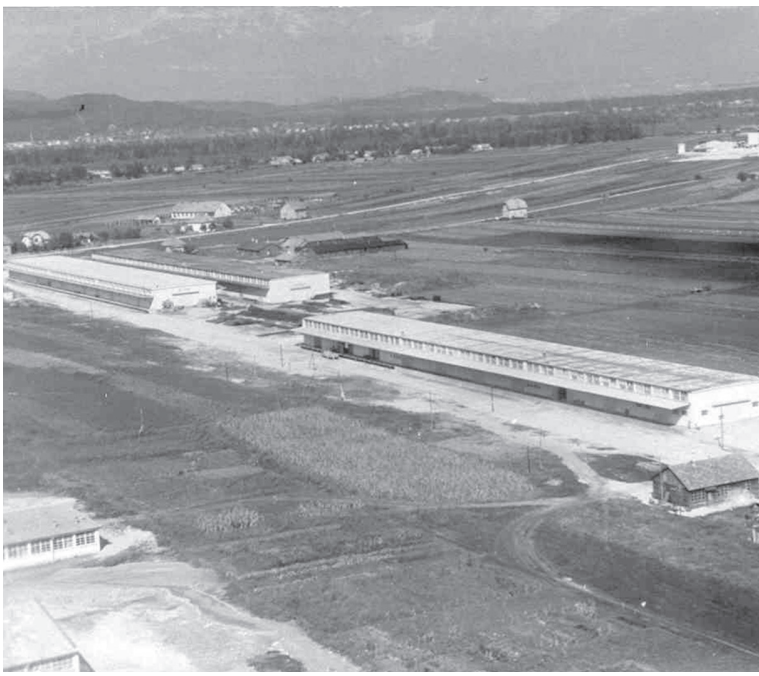

Δημόσιες Αποθήκες το 1960, Αρχεία της Πόλης BTC.

Η Πόλη BTC το 2015, Αρχεία της Πόλης.

1. Συγκρίνετε τους δείκτες φτώχειας όπως περιγράφονται στην πηγή Δ-41 με τα στοιχεία σχετικά με τους Ρομά στη χώρα σας.

2. Συγκρίνετε τους δείκτες φτώχειας όπως περιγράφονται στην πηγή Δ-41 με τον καταναλωτισμό όπως περιγράφεται στην πηγή Δ-42. Συζητήστε την αντίφαση ανάμεσα στην «υποκειμενική» φτώχεια και στον επιθετικό καταναλωτισμό που χαρακτηρίζει την περίοδο μετάβασης μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων.

3. Συγκρίνετε τον αυξανόμενο καταναλωτισμό στη Σλοβενία και τη Ρουμανία, όπως αντικατοπτρίζεται στα εμπορικά κέντρα, και την κατάσταση του κρατικού εμπορίου πριν από το 1990. Χρησιμοποιήστε παραδείγματα από τον τόμο 1.

MERKUR
HOTEL

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εισαγωγή 185

Ε.1. Νέες τεχνολογίες και επικοινωνία 187

Ε.2. Θρησκεία 190

Ε.3. Κινηματογράφος, θέατρο και μουσική 202

Ε.4. Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες 206

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όσον αφορά τον «πολιτισμό», τόσο με τη στενότερη σημασία του (λογοτεχνία, θέατρο, κινηματογράφος και μουσική) όσο και με την ευρύτερη (τρόπος ζωής, εθνολογικά χαρακτηριστικά, φαγητό, ένδυση, μορφές κατοίκησης, διασκέδαση και θρησκεία), η Νοτιοανατολική Ευρώπη είναι μία από τις πιο πολυποίκιλες περιοχές της Ευρώπης. Ο εκσυγχρονισμός είχε εισαχθεί με ταχύτητα στις παραδοσιακές και κατά κύριο λόγο αγροτικές κοινωνίες μέσω του σοσιαλισμού· στις χώρες που δεν γνώρισαν τον σοσιαλισμό, πήρε εντελώς διαφορετική μορφή (για παράδειγμα, η διαμόρφωση της σύγχρονης Τουρκίας τον καιρό του Ατατούρκ) και είχε διαφορετική περιοδολόγηση. Ο διαχωρισμός κράτους-Εκκλησίας, η χειραφέτηση των γυναικών, ο εξηλεκτρισμός και η εκβιομηχάνιση, όπως επίσης ένας τρόπος ζωής προσανατολισμένος στον δυτικότροπο καταναλωτισμό, άλλαξαν ποικιλοτρόπως την κοινωνική δυναμική της περιοχής –φυσικά, με διαφορετικά αποτελέσματα από χώρα σε χώρα. Στο μεγαλύτερο διάστημα, αυτή η διαδικασία ήταν κυρίως επιφανειακή και όχι βαθιά. Σε πιο ανοικτές κοινωνίες, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έπαιξαν καίριο ρόλο, και τον πιο αποφασιστικό η τηλεόραση. Παρόλο που κάποιοι στη Γιουγκοσλαβία αρνούνταν την ύπαρξη μιας κοινής κουλτούρας, εκ των υστέρων φαίνεται ότι αυτή υπήρξε, τουλάχιστον στη μουσική (η επονομαζόμενη «Yugo-rock» και «turbo-folk», που ήταν δημοφιλής σε όλη τη χώρα) αλλά και στον κινηματογράφο, εν μέρει στο θέατρο και στη λογοτεχνία, και κατ' εξοχήν στον αθλητισμό (π.χ., μπάσκετ και ποδόσφαιρο).

Αυτό ήταν επίσης ευδιάκριτο μετά το τέλος του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία στη δεκαετία του 1990, όταν η «γιουγκοσλαβική» μουσική απέκτησε ξανά δημοτικότητα και οι «Γιουγκοσλάβοι» αστέρες του πενταγράμμου ξεκίνησαν εμφανίσεις σε όλα τα τμήματα της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Την περίοδο πριν από το ξέσπασμα του πολέμου και σε όλη τη διάρκειά του, η γιουγκοσλαβική λαϊκή κουλτούρα απέκτησε διακριτά εθνικά ή ακόμα και εθνικιστικά χαρακτηριστικά, με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να στρέφουν το ένα έθνος εναντίον του άλλου και τους οπαδούς, κυρίως του ποδοσφαίρου, να αποκτούν ακόμα πιο αρνητικό ρόλο στη διάχυση του μίσους. Αυτές οι κοινωνικές ομάδες εξακολουθούν να εμφορούνται από εθνικιστικά και φασιστικά ιδεώδη (για παράδειγμα η Ούστασα και οι Τσέτνικ) μέχρι σήμερα.

Μετά το 1990, μπορούμε να διακρίνουμε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά στις μετακομμουνιστικές και στις υπόλοιπες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, δύο απ' τα οποία είναι εμφανέστατα. Το ένα είναι η απότομη άνοδος της έκφρασης του θρησκευτικού αισθήματος και της επιρροής της θρησκείας στη δημόσια ζωή, ειδικά στον χώρο της εκπαίδευσης. Ισχύει κυρίως για τις τρεις βασικές θρησκείες: μουσουλμανική, ορθόδοξη και καθολική. Στις μετακομμουνιστικές χώρες, τα θρησκευτικά ιδρύματα και θεσμοί εμφανίστηκαν εκ νέου ως σημαντικοί δημόσιοι και πολιτικοί φορείς. Οι θρησκευτικές εορτές, που είχαν απαγορευτεί στο παρελθόν, απέκτησαν καίριο ρόλο στη δημόσια ζωή. Στις μετακομμουνιστικές χώρες, αυτό ήταν ένα μέτρο αντίδρασης στην προϋπάρχουσα επιβεβλημένη αθεΐα. Στη Γιουγκοσλαβία, η θρησκεία έπαιξε σημαντικό ρόλο στον πόλεμο της δεκαετίας του 1990, και μετέπειτα η επιρροή της αυξήθηκε σε όλα τα νέα κράτη που δημιουργήθηκαν. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, η Ορθόδοξη Εκκλησία είχε κατά παράδοση ενισχυμένο ρόλο, κυρίαρχο σε ορισμένες σφαίρες της κοινωνικής ζωής, και στην Τουρκία ο θρησκευτικός παράγοντας ενισχύθηκε με την άνοδο του πολιτικά συντηρητικού ισλάμ. Η Τουρκία, συγκεκριμένα, χρησιμοποίησε τους θρησκευτικούς θεσμούς για να αυξήσει την επιρροή της στον βαλκανικό μουσουλμανικό πληθυσμό.

Ένα άλλο ευδιάκριτο κοινό χαρακτηριστικό είναι η εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης μέσα από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, ειδικά την τηλεόραση (δορυφορική και καλωδιακή), καθώς και μέσα από τους υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα. Αυτό είχε ως συνέπεια τη δημιουργία ασυνήθιστων πολιτισμικών μίξεων, που αφενός βασίζονται σε παγκοσμιοποιημένα μοντέλα συμπεριφοράς, ειδικά στη μόδα, στον τρόπο ζωής, στο φαγητό, στη μουσική και στους τρόπους διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, και αφετέρου σηματοδοτούνται από την επιστροφή στην παραδοσιοκρατία, σε θρησκευτικά και εθνικά έθιμα που συνδυάζονται με προκαταλήψεις απέναντι σε οτιδήποτε είναι διαφορετικό. Δυτικά (κυρίως αμερικανικά) έθιμα (Ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου, Halloween) προστέθηκαν σε εθνικές εορτές και εορτασμούς, υπό την επιρροή των μέσων ενημέρωσης που προωθούν τον συστηματικό καταναλωτισμό μέσα από τις αλυσίδες καταστημάτων και τη διαφήμιση.

Ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά της περιοχής βασισμένα στις παραδόσεις μπορούν να εντοπιστούν στη μουσική και στον χορό (οι βαλκανικές χώρες έφεραν τοπικές μελωδίες στον μέχρι τότε αποκλειστικά δυτικό Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Τραγουδιού). Στον τομέα του αθλητισμού εγκαθιδρύθηκαν τοπικοί αγώνες. Μετά το 2001, για παράδειγμα, εισήχθη το Αδριατικό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης, που περιλαμβάνει κυρίως χώρες της πρώην Γιουγκοσλα-

βίας. Δύο χώρες της περιοχής –η Γιουγκοσλαβία την εποχή του σοσιαλισμού το 1984 και η Ελλάδα το 2004– φιλοξένησαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες (η Γιουγκοσλαβία τους Χειμερινούς Αγώνες και η Ελλάδα τους Θερινούς). Και στις δύο περιπτώσεις, η διοργάνωσή τους συνδέθηκε με δημόσιες αντιπαραθέσεις.

Στο στενότερο πλαίσιο ερμηνείας του πολιτισμού, κάποιοι σκηνοθέτες από την περιοχή απέκτησαν ευρωπαϊκή και διεθνή προβολή (στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία ήταν ένα εξαιρετικά δημοφιλές θέμα, και πριν από αυτό η τουρκική και ελληνική δικτατορία), ενώ ορισμένοι συνθέτες, καθώς επίσης τραγουδιστές και τραγουδίστριες, απέκτησαν διεθνή φήμη. Στον τομέα της λογοτεχνίας, ο Τούρκος συγγραφέας Ορχάν Παμούκ ήταν ο τέταρτος από την περιοχή που τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ. Επιπρόσθετα, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου άνοιξε τον δρόμο για πιο εντατικές πολιτισμικές επαφές μεταξύ γειτονικών χωρών: μυθιστορήματα συγγραφέων από τα Βαλκάνια μεταφράστηκαν σε άλλες βαλκανικές γλώσσες, ενώ κοινές λογοτεχνικές εκδηλώσεις και βραβεία θεσμοποιήθηκαν (όπως το Λογοτεχνικό Βραβείο Balkanika).

Το Κεφάλαιο Ε περιέχει πηγές που αποτυπώνουν την ποικιλία και τις αντιπαραθέσεις της σύγχρονης πολιτιστικής ζωής την εποχή της παγκοσμιοποίησης. Περισσότερο από ποτέ στην ανθρώπινη ιστορία, οι άνθρωποι επικοινωνούν πέρα από τα σύνορα και είναι ενήμεροι για γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στις πιο απομακρυσμένες γωνίες του πλανήτη. Πολιτισμικά μοντέλα διαχέονται από χώρα σε χώρα, η μόδα και τα γούστα αλλάζουν ραγδαία, οι τεχνολογικές εξελίξεις επηρεάζουν τον τρόπο ζωής μας, τον τρόπο με τον οποίο εργαζόμαστε και διασκεδάζουμε – ειδικά τις νεότερες γενιές. Παρ' όλα αυτά, η ταχύτητα των αλλαγών συναντά αντιδράσεις, φόβους και παραδοσιοκρατικές αναβιώσεις. Θα ζητηθεί από τους μαθητές να στοχαστούν σχετικά με την παραπλανητική αντίφαση που παρατηρείται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ανάμεσα στον δυτικότροπο μαζικό καταναλωτισμό και τις τεχνολογικές καινοτομίες από τη μία πλευρά, και στη θρησκευτική έκφραση και την παραδοσιακή μουσική από την άλλη.

E.1. ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

E-1. Διαγενεακή μάθηση στη Σλοβενία

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, παρατηρήθηκε ραγδαία ανάπτυξη της κινητής τηλεφωνίας. Μέχρι το 2000, περισσότεροι από 1.000.000 άνθρωποι στη Σλοβενία χρησιμοποιούσαν κινητά τηλέφωνα, και ο αριθμός αυξάνεται συνεχώς. Οι νέες τεχνολογίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τις παλαιότερες γενιές που χρειάζεται να μάθουν πώς να τις χρησιμοποιούν. Γι' αυτόν τον λόγο, στη Σλοβενία αναπτύχθηκαν διάφορες πρωτοβουλίες που προωθούν τη διαγενεακή μάθηση. Μία από αυτές είναι το Πρότζεκτ Συμβίωση (Projekt Simbioza), στο οποίο μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διδάσκουν τους μεγαλύτερους πώς να χρησιμοποιούν τα κινητά τηλέφωνα και το διαδίκτυο.

Φωτογράφος Aleš Černicev, αρχείο εφημερίδας *Delo*.

E-2. Οι απόψεις των νέων επαγγελματιών Τεχνολογίας Πληροφοριών (ΤΠ) στη Βουλγαρία

Το παρακάτω είναι ένα απόσπασμα από το κείμενο του Orlin Spasov, που προέκυψε όταν ως ανθρωπολόγος παρατηρούσε νέους από τη Σόφια, ηλικίας 18-30 ετών, και τη σχέση τους με το διαδίκτυο. Το απόσπασμα αποτυπώνει την αυτοεικόνα των εξοικειωμένων με την τεχνολογία νέων. Περιγράφουν τους εαυτούς τους ως καλά ενημερωμένους, απολίτικους και επικεντρωμένους στο μέλλον.

Ένα σημαντικό στοιχείο της αυτοαντίληψης των νέων επαγγελματιών της Τεχνολογίας Πληροφοριών στη Βουλγαρία είναι η πεποίθηση ότι είναι αυτοδημιούργητοι ειδικοί. Αυτό είναι αλήθεια, ακόμα και στην περίπτωση όσων έχουν πανεπιστημιακά πτυχία στην Τεχνολογία Πληροφοριών και σε συναφή πεδία. Όλοι θεωρούν ότι η ΤΠ δεν διδάσκεται επαρκώς στα πανεπιστήμια της Βουλγαρίας και ότι δεν υπάρχει καμία συνάφεια μεταξύ των όσων διδάσκονται και των όσων απαιτούνται στο εργασιακό πεδίο. Αφού ξεκινήσουν να δουλεύουν, και ενώ οι περισσότεροι σπουδάζουν ακόμα, όσοι προσλαμβάνονται στον τομέα της ΤΠ, χρειάζεται να κάνουν πρακτική εξάσκηση πολλών μηνών στο πεδίο.

Έτσι, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στον τομέα της ΤΠ σταδιακά δίνει τη σκυτάλη στην αυτοεκπαίδευση. […]

Νεαροί επαγγελματίες της ΤΠ γνωρίζουν ότι κατέχουν προνομιακή θέση ανάμεσα στους συμφοιτητές τους. Γι' αυτόν τον λόγο όταν συζητούν για τη γενιά τους, μιλάνε μερικές φορές από θέση ισχύος. Προσδιορίζουν τη γενιά τους ως μεταβατική στη Βουλγαρία. Πέρασαν όλα τα εφηβικά τους χρόνια εκείνη την περίοδο. Η επικρατούσα άποψη είναι ότι αυτή η γενιά υπέφερε από τη μετάβαση. Σύμφωνα με τους νέους επαγγελματίες της ΤΠ, αυτή ακριβώς η άποψη εξηγεί γιατί πολλοί από τους συμφοιτητές τους δεν ψηφίζουν και γιατί πολύ λίγοι έχουν πολιτική συνείδηση. Πολλοί από αυτούς έχουν περιβαλλοντικές ανησυχίες, αλλά επικεντρώνουν περισσότερο στο περιβάλλον και όχι στις πολιτικές της περιβαλλοντικής προστασίας· αυτό εξηγεί γιατί στηρίζουν αυθόρμητα και όχι συστηματικά τις περιβαλλοντικές καμπάνιες. Παρόλο που δεν είναι μέλη κάποιων οργανώσεων, υποτίθεται ότι έχουν κοινωνικές και πολιτικές απόψεις που, ωστόσο, δεν είναι συστηματικές. Οι νεαροί επαγγελματίες της ΤΠ πιστεύουν ότι η γενιά τους είναι πολύ εσωστρεφής και ανίκανη να εκφραστεί πολιτικά. Οι νέοι είναι καλά ενημερωμένοι αλλά ανεπαρκώς επικοινωνιακοί και δεν μπορούν να επικοινωνήσουν τα προβλήματά τους στο κοινό.

Συνολικά, η παρούσα νέα γενιά στη Βουλγαρία είναι πραγματιστική και προσανατολισμένη στους καταναλωτές. Ταυτόχρονα, δεν έχει ισχυρά κίνητρα για αλλαγή. Οι νέοι είναι ευχαριστημένοι με την υπάρχουσα κατάσταση και δεν υποστηρίζουν ριζικές αλλαγές· είναι σίγουρα παθητικοί. Ωστόσο, γνωρίζουν τις αλλαγές που επέφερε η ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ολοένα και περισσότεροι νέοι αποκτούν αυξανόμενες ευκαιρίες για κινητικότητα και πρόσβαση σε κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι νεαροί επαγγελματίες της ΤΠ πιστεύουν ότι η γενιά τους δεν αποτελείται από ιδεαλιστές. Πιστεύουν ότι οι γονείς τους ήταν περισσότερο ιδεαλιστές και διανοούμενοι απ' ό,τι οι ίδιοι σήμερα. Τα λεφτά και η ιδιοκτησία είναι τα νέα είδωλα της νεότερης γενιάς. Το λάιφσταϊλ απέκτησε θεμελιώδη σημασία και αντικατέστησε τα παλιά ιδεώδη. Ο αθλητισμός είναι σημαντικός, ακόμα και γι' αυτούς που κάνουν χρήση ναρκωτικών και για όσους καταναλώνουν αλκοόλ. Τα ναρκωτικά είναι φτηνά και εύκολα προσβάσι-

μα, και η χρήση μαριχουάνας είναι συχνή. Οι δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο είναι πιο σημαντικές από την εργασία. Δεδομένης αυτής της πραγματικότητας, πολλοί νέοι δεν είναι ικανοποιημένοι με τα επαγγέλματά τους, τα οποία δεν θεωρούν αρκετά δημιουργικά.

Spasov, 2009, σελ. 46, 56.

1. Συζητήστε τους τρόπους με τους οποίους προσεγγίζεται η Τεχνολογία της Επικοινωνίας στις περιπτώσεις της Σλοβενίας και της Βουλγαρίας, σύμφωνα με τις προηγούμενες πηγές. Πώς επηρεάζει η χρήση των νέων τεχνολογιών τις συμπεριφορές των νέων προς τον ίδιο τους τον εαυτό, το κοινό καλό και τη σύνδεση με την κοινωνία στις δύο περιπτώσεις; Ποια είναι η κατάσταση στη χώρα σας;
2. Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το νόημα της ακόλουθης πρότασης: «Οι νεαροί επαγγελματίες της Τεχνολογίας Πληροφοριών πιστεύουν ότι η γενιά τους δεν αποτελείται από ιδεαλιστές. Πιστεύουν ότι οι γονείς τους ήταν περισσότερο ιδεαλιστές και διανοούμενοι απ' ό,τι οι ίδιοι σήμερα. Τα λεφτά και η ιδιοκτησία είναι τα νέα είδωλα της νεότερης γενιάς. Το λάιφσταϊλ απέκτησε θεμελιώδη σημασία και αντικατέστησε τα παλιά ιδεώδη». Πώς συνδέεται αυτό με τη διαδικασία μετάβασης της χώρας από το ένα πολιτικό σύστημα στο άλλο;

Ε-3. Καλωδιακές τηλεοράσεις στη Σλοβενία

Τα πρώτα καλωδιακά συστήματα στη Γιουγκοσλαβία αναπτύχθηκαν το 1983, κατά τις προετοιμασίες για τους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Σαράγιεβο το 1984. Οι πρώτες συνδέσεις για την καλωδιακή τηλεόραση στη Σλοβενία έγιναν στα μέσα της δεκαετίας του 1980 από ερασιτέχνες ηλεκτρολόγους. Η πρώτη εμπορική σύνδεση έγινε στο Ρούσε της βορειοανατολικής Σλοβενίας το 1985, με 3.000 νοικοκυριά. Περισσότερο πυκνοκατοικημένες περιοχές ακολούθησαν. Μέχρι το 1988, υπήρχαν 50.000 καταγεγραμμένοι συνδρομητές της καλωδιακής τηλεόρασης. Ο αριθμός των γραμμών αυξήθηκε ιδιαίτερα μετά το 1991 και, στο τέλος της χιλιετίας, περίπου το ένα τέταρτο από ένα εκατομμύριο νοικοκυριά ήταν συνδεδεμένο στο δίκτυο, δηλαδή το 40% όλων των νοικοκυριών. Έτσι, η Σλοβενία βρέθηκε στο υψηλό ποσοστό του 50% των ευρωπαϊκών χωρών που απέκτησαν καλωδιακή κάλυψη. Τα πρώτα δορυφορικά πιάτα τοποθετήθηκαν στις αρχές του 1980· παρ' όλα αυτά, όταν τα εγκατέστησαν, τα κτίρια κατοικιών μετατράπηκαν σε μικρούς παρόχους καλωδιακής. Όταν λειτούργησαν οι οι πάροχοι καλωδιακών δικτύων, το ποσοστό των ιδιωτικών καλωδιακών πιάτων ήταν πλέον ασήμαντο.

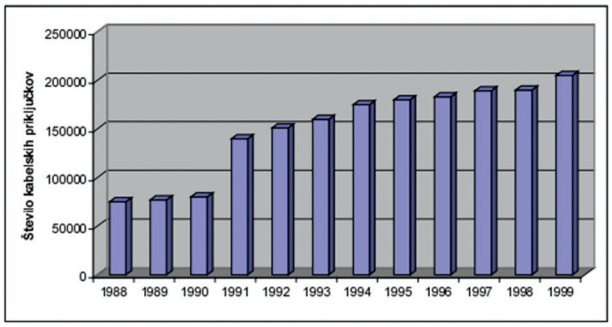

Tabela 1: Kabelski priključki v Sloveniji v obdobju 1988 – 1999

Γράφημα 1: Καλωδιακές συνδέσεις στη Σλοβενία μεταξύ 1988 και 1999. Γράφημα του Milan Perko και του Dr. Matjaž Debevc, Perko και Debevc, 2001, σελ. 2.

Ε-4. Διαδηλώσεις για το Radio 101, στις 21 Νοεμβρίου 1996, στην κεντρική πλατεία του Ζάγκρεμπ

Το Radio 101 στην Κροατία ξεκίνησε να εκπέμπει το 1984, ως ο πρώτος εναλλακτικός σταθμός στη χώρα, διοικούμενος από την επίσημη Οργάνωση Νεολαίας, η οποία ασκούσε κριτική στο κομμουνιστικό καθεστώς. Το 1990, το Radio 101 έγινε η φωνή της κριτικής εναντίον του Τούτζμαν, που επιχείρησε να κλείσει τον σταθμό το 1996 ανακαλώντας την άδειά του προκειμένου να την πάρει ένας νέος σταθμός. Αυτό προκάλεσε μαζικές διαδηλώσεις στο Ζάγκρεμπ, οι οποίες ήταν οι μεγαλύτερες ενάντια στο καθεστώς του Τούτζμαν. Ένα πανό με το λογότυπο του Radio 101 διακρίνεται στο μπαλκόνι που βρίσκεται στο βάθος. Οι διαδηλωτές κρατούν κεριά. Ο Τούτζμαν απάντησε κατηγορώντας τα «γιουγκοκομμουνιστικά κατάλοιπα» που συνδέονταν με «μαύρους, πράσινους και κίτρινους διαβόλους» ενάντια στην «κροατική ελευθερία και ανεξαρτησία». Μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος, κάποιοι δημοσιογράφοι του σταθμού αγόρασαν το Radio 101 από την Οργάνωση Νεολαίας.

RADIO 101
MY POWER STATION

Το λογότυπο του Radio 101.

Αρχεία του *Radio 101*.

Ε-5. Radio B92 (Σερβία)

Το λογότυπο του Radio B92.

Ο ραδιοφωνικός σταθμός B92 στο Βελιγράδι εξέπεμψε για πρώτη φορά το 1989. Στη διάρκεια των πολέμων του 1990, ο B92 ήταν από τις ελάχιστες πηγές πληροφόρησης που δεν ελέγχονταν από το καθεστώς του Μιλόσεβιτς. Ο B92 έκλεισε τέσσερις φορές. Η κυβέρνηση πήρε τον έλεγχο του σταθμού το 1999, στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ, αλλά η ομάδα του B92 συνέχισε να εκπέμπει σε δανεισμένα στούντιο, με το όνομα B2-92. Σε μια επιδρομή που πραγματοποιήθηκε τα ξημερώματα, τον Μάιο του 2000, κυβερνητικά στρατεύματα κατέσχεσαν όλο τον εξοπλισμό, αλλά ο σταθμός συνέχισε να εκπέμπει στο διαδίκτυο μέσα από μυστικά στούντιο μέχρι και την πτώση του Μιλόσεβιτς τον Οκτώβριο του 2000, όταν οι δύο σταθμοί ενοποιήθηκαν. Από τότε, ο σταθμός συνέχισε να εκπέμπει συνδυάζοντας μουσική και ενημέρωση. Η TV B92 ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2000.

Ε-6. Δορυφορικά πιάτα στο Κόσοβο 1992-1999

Το Radio Priština ξεκίνησε λίγο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το 1945 στο Πρίζρεν και αργότερα μεταφέρθηκε στην Πρίστινα. Η τηλεόραση της Πρίστινα (TVP) ξεκίνησε τα προγράμματα το 1974 και ήταν ο πρώτος τηλεοπτικός σταθμός που εξέπεμπε στην αλβανική γλώσσα στο Κόσοβο. Η σερβική κυβέρνηση έκλεισε τη Ραδιοφωνία και-Τηλεόραση της Πρίστινα από το 1990, με την κατηγορία ότι είχε μετατραπεί σε φερέφωνο του «αλβανικού εθνικισμού και αποσχισμού». Οι Αλβανοί του Κοσόβου, βασιζόμενοι στη Συνταγματική Διακήρυξη του Ιουλίου 1991, εγκαθίδρυσαν τους δικούς τους ανεξάρτητους πολιτικούς θεσμούς που η Σερβία θεωρούσε «παράλληλους θεσμούς». Εκπρόσωποι αυτών των ιδρυμάτων κατέληξαν σε συμφωνία με το Radio Zagreb προκειμένου να χρησιμοποιήσουν το δορυφορικό δίκτυο του σταθμού για να εκπέμπουν ειδήσεις στην αλβανική γλώσσα, που διαρκούσαν επτά λεπτά. Το 1992, η εξόριστη κυβέρνηση του Κοσόβου συμφώνησε με τον αλβανικό ραδιοτηλεοπτικό σταθμό RTSH να εγκαθιδρύσει το Τμήμα Πληροφοριών του Κοσόβου, που θα εξέπεμπε δορυφορικές ειδήσεις στα αλβανικά. Γι' αυτόν τον λόγο, Αλβανοί πολίτες του Κοσόβου άρχισαν να αγοράζουν δορυφορικά πιάτα για να παρακολουθούν το πρόγραμμα ειδήσεων. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, σχεδόν κάθε σπίτι στην Πρίστινα, καθώς και σε άλλα αστικά κέντρα και χωριά στο Κόσοβο, διέθετε δορυφορικά πιάτα στα μπαλκόνια, στις στέγες και σε άλλα μέρη.

→

Υπηρεσία Κρατικών Αρχείων του Κοσόβου.

1. Μελετήστε τις πηγές (κείμενα, φωτογραφίες και γραφήματα). Κατόπιν προσπαθήστε να εξηγήσετε: τη συμπεριφορά των πολιτών απέναντι στους ελεύθερους και εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας (δορυφορική κάλυψη, ραδιοφωνική κάλυψη, καλωδιακή τηλεόραση), λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές ελέγχου της πληροφόρησης και της επικοινωνίας στα αυταρχικά καθεστώτα.

2. Συζητήστε σε ποιες περιοχές της χώρας σας και σε ποια μέρη της πόλης σας υπάρχουν δορυφορικά πιάτα. Σε ποιους ανήκουν; Για ποιους λόγους;

Ε.2. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ε-7. Αναβίωση της θρησκείας στη Σερβία

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από κοινωνιολόγους που μελετούν τη θρησκεία, το προφίλ των θρησκευόμενων στη Σερβία άλλαξε μεταξύ του 1980 και του τέλους της δεκαετίας του 1990. Μεταξύ του 1999 και του 2010, όχι μόνο αυτή η τάση επιβεβαιώθηκε, αλλά και η θρησκευτικότητα συνέχισε να αυξάνεται. Με τις πολιτικές αλλαγές τον Οκτώβριο του 2000, η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία όχι μόνο διατήρησε τον ρόλο της ως ο κυρίαρχος θρησκευτικός θεσμός στη χώρα, αλλά ενδυνάμωσε και τη θέση της στην κοινωνία. Τον Ιούλιο του 2001, η διδασκαλία των Θρησκευτικών εισήχθη στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η Θεολογική Σχολή εντάχθηκε και πάλι στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου και οι ιερείς επέστρεψαν στον επαγγελματικό στρατό. Η εκκλησιαστική ιδιοκτησία, που είχε κρατικοποιηθεί μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, επανήλθε στην Εκκλησία ή πληρώθηκαν αποζημιώσεις. Η παρουσία ιερέων σε δημόσιες εκδηλώσεις και της πολιτικής ελίτ σε θρησκευτικές τελετές αναγνωρίστηκε και δόθηκε κάλυψη από τον Τύπο. Ενισχύθηκε όχι μόνο η θρησκευτική ταυτότητα των ατόμων μεταξύ 1999 και 2010, αλλά και οι παραδοσιακές θεωρήσεις που συνδέονταν με την Εκκλησία και τη θρησκεία, αν και σε μικρότερο ποσοστό.

Ποια είναι η στάση σου απέναντι στη θρησκεία; Είσαι (%)

	1999	2010
Θρησκευόμενος	59	78
Αναποφάσιστος και αδιάφορος	21	4
Όχι θρησκευόμενος	19	14

Παραδοσιακή σύνδεση με την Εκκλησία και τη θρησκεία (%)

	1999	2010
Βάπτιση παιδιών	84	87
Εορτασμός θρησκευτικών εορτών	87	92
Θρησκευτική ταφή	86	87

Radisavljević-Ćiparizović, 2011, σελ. 25-43.

Ε-8. Ο πρώτος μετακομμουνιστικός νόμος για την εκπαίδευση στη Ρουμανία, 1995: τα Θρησκευτικά ως υποχρεωτικό μάθημα

Ο νόμος επιβεβαίωσε την ύπαρξη μετακομμουνιστικών πρακτικών που ήταν ήδη σε ισχύ: μείωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα οκτώ χρόνια, αποπολιτικοποίηση της εκπαίδευσης, διδασκαλία των Θρησκευτικών στα σχολεία, λειτουργία ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συλλογή φόρων ακόμα και εντός του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος (θεωρητικά χωρίς χρεώσεις), ανάπτυξη της μειονοτικής εκπαίδευσης κ.λπ.

Άρθρο 3 (1) Η εκπαίδευση στοχεύει να επιτύχει το εκπαιδευτικό ιδεώδες που βασίζεται […] στις αξίες της Δημοκρατίας και […] συμβάλλει στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. […]

Άρθρο 4. (2) Η εκπαίδευση εξασφαλίζει την καλλιέργεια της αγάπης για τη χώρα, για το ιστορικό της παρελθόν και τις παραδόσεις του ρουμανικού λαού […]

Άρθρο 6. Η υποχρεωτική εκπαίδευση περιλαμβάνει οκτώ τάξεις. Η υποχρεωτική παρακολούθηση σταματάει στην ηλικία των 16.

Άρθρο 7.(1) Η δημόσια εκπαίδευση είναι δωρεάν.

Άρθρο 9. (1) Τα πρωτοβάθμια, μεσαία, δευτεροβάθμια και επαγγελματικά προγράμματα σπουδών περιλαμβάνουν τα Θρησκευτικά ως σχολικό μάθημα. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τα Θρησκευτικά είναι υποχρεωτικό μάθημα, στη μεσαία είναι προαιρετικά και στη δευτεροβάθμια και επαγγελματική εκπαίδευση επιλογής. Ο μαθητής, με την έγκριση των γονέων ή των κηδεμόνων του επιλέγει ποιο θρήσκευμα ή δόγμα θα μελετήσει. […]

Άρθρο 11. (1) Η εκπαίδευση δεν εμπίπτει σε σκοπούς και δόγματα που υπαγορεύονται από κόμματα ή άλλες πολιτικές ομάδες.

Άρθρο 14. Οι εκπαιδευτικές εναλλακτικές μπορούν να οργανωθούν εντός του δημόσιου και ιδιωτικού εκπαιδευτικού συστήματος, βασιζόμενες στον έλεγχο και στην αξιολόγηση από το Υπουργείο Παιδείας.

Άρθρο 15 (3) Η ιδιωτικοποίηση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και μονάδων απαγορεύεται.

Άρθρο 103 (1) Η ιδιωτική εκπαίδευση αποτελεί εναλλακτική ή συμπλήρωμα στη δημόσια εκπαίδευση.

Άρθρο 104 (1) Η ιδιωτική εκπαίδευση είναι συνεπής με τον νόμο όταν:

α) Οργανώνεται και λειτουργεί σε μη κερδοσκοπικές αρχές.

β) Οργανώνεται και απορρίπτει τις διακρίσεις και τις αντιδημοκρατικές, ξενοφοβικές, σωβινιστικές και ρατσιστικές ιδέες, τάσεις και συμπεριφορές.

γ) Σέβεται τα εθνικά πρότυπα.

Άρθρο 120 (3) Στα σχολικά προγράμματα και βιβλία της παγκόσμιας ιστορίας και της ιστορίας του ρουμανικού λαού, θα αντανακλάται η ιστορία και οι παραδόσεις των εθνικών μειονοτήτων της Ρουμανίας.

(4) Στη μεσαία εκπαίδευση, κατόπιν αιτήματος, η ιστορία και οι παραδόσεις των εθνικών μειονοτήτων θα συμπεριλαμβάνονται ως σχολικό μάθημα, στη μητρική τους γλώσσα. Τα προγράμματα σπουδών και τα βιβλία για αυτό το μάθημα θα εγκρίνονται από το Υπουργείο Παιδείας.

Νόμος υπ. αρ. 84, 24 Ιουλίου 1995, δημοσιευμένος στην *Εφημερίδα της Κυβέρνησης,* φύλλο 167, 31 Ιουλίου 1995, σελ. 1-17.

1. Ποια είναι η δική σας ερμηνεία για το τι είναι η υποχρεωτική εκπαίδευση; Απαριθμήστε μερικούς λόγους για τους οποίους τα κράτη ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση των νεότερων γενιών.

2. Ποιες ήταν οι βασικές αρχές και οι στόχοι της εκπαίδευσης στη Ρουμανία το 1995;

3. Συγκρίνετε τα άρθρα 3, 4 και 120. Πιστεύετε ότι έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους;

4. Είναι η διδασκαλία των Θρησκευτικών υποχρεωτική στη χώρα σας;

Ε-9. Το Μνημείο για τη Θεοτόκο (Παναγία), στο Χάσκοβο της Βουλγαρίας, ανεγέρθηκε το 2003

Αυτό το άγαλμα, το οποίο ανεγέρθηκε με πρωτοβουλία της διοίκησης της πόλης, είναι αντιπροσωπευτικό της εξάπλωσης των θρησκευτικών συμβόλων σε όλη την περιοχή (τεράστιοι σταυροί στους λόφους, νέοι και ψηλοί μιναρέδες, καινούργια και μεγαλύτερα θρησκευτικά κτίρια κ.λπ.). Δεδομένων των διαφοροποιήσεων θρησκευτικής έκφρασης στις κοινωνίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, η ανέγερση αυτού του συγκεκριμένου μνημείου, το οποίο βλέπει στα σύνορα με την Τουρκία, συνδέεται περισσότερο με εθνικιστικά παρά θρησκευτικά κίνητρα. Το Χάσκοβο βρίσκεται στη νοτιοανατολική Βουλγαρία, περιοχή με σημαντική τουρκική μειονότητα, και το μνημείο υποτίθεται ότι αποτρέπει οποιαδήποτε ξένη παρέμβαση. Ένα καθαρά εθνικιστικό μνημείο θα ήταν ανεπίτρεπτο· ένα θρησκευτικό, αντίθετα, είναι πιο αποδεκτό. Το μνημείο πιστοποιήθηκε από το βιβλίο των ρεκόρ Γκίνες ως το υψηλότερο στον κόσμο άγαλμα της Παρθένου Μαρίας με Θείο Βρέφος.

http://www.peika.bg/statia/5_lyubopitni_fakta_za_Haskovo_koito_ne_znaete_l.a_i.83441.html, ανάκτηση στις 2.07.2016.

Ε-10. Ο ρωμαιοκαθολικός σταυρός στον λόφο Χουμ, στο Μόσταρ

Ο μεγαλύτερος σταυρός στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη βρίσκεται στον λόφο Χουμ στο Μόσταρ. Ο σταυρός των 33 μέτρων, αποκαλούμενος και Σταυρός της Χιλιετίας, χτίστηκε για να συμβολίσει το ιωβηλαίο – 2.000 χρόνια χριστιανισμού. Το ύψος του, 33 μέτρα, αντιπροσωπεύει την ηλικία του Ιησού τον καιρό της σταύρωσής του. Ο σταυρός είναι ορατός από κάθε σημείο του Μόσταρ. Καθώς οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι θεωρούν τον σταυρό στους λόφους του Χουμ πρόκληση, στο διαδίκτυο διοργανώνονται από καιρού εις καιρόν εκστρατείες για την απομάκρυνσή του.

Ιδιωτική συλλογή Tomislav Milicevic, Ιανουάριος του 2014.

1. Μνημειακά θρησκευτικά σύμβολα, όπως το άγαλμα της Παναγίας ή ο ρωμαιοκαθολικός σταυρός της προηγούμενης πηγής, απηχούν νέες στάσεις απέναντι στη θρησκεία μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων. Μπορείτε να ερμηνεύσετε την αναγκαιότητα για μια δημόσια δήλωση αυτού του είδους;

2. Συζητήστε το θέμα της θρησκευτικής ταυτότητας ως μέρους της εθνικής ταυτότητας (αξιοποιήστε επίσης τις πηγές Ε-7 και Ε-8).

Ε-11. Διακήρυξη της Βοσνιακής Συνέλευσης, Σαράγιεβο, 27 Σεπτεμβρίου 1993

Στο αποκορύφωμα του πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η πρώτη Συνέλευση Μουσουλμάνων Βόσνιων που εγκαθίδρυσε την πολιτική κυριαρχία του μουσουλμανικού έθνους έλαβε χώρα στις 27 Σεπτεμβρίου 1993, στο ξενοδοχείο Holiday Inn στο Σαράγιεβο, με 377 βουλευτές, 80 εκπροσώπους διαφόρων πόλεων της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και της διπλωματικής, στρατιωτικής και πολιτιστικής ζωής. Αφού απέρριψε το ειρηνευτικό σχέδιο Όουεν-Στόλτενμπεργκ, η Συνέλευση αποφάσισε να αποκαταστήσει το «ιστορικό και εθνικό όνομα των Μουσουλμάνων Βόσνιων» προς όφελος του μουσουλμανικού πληθυσμού. Με αυτή την ξεκάθαρη έκφραση πολιτικής κυριαρχίας, εστάλη μήνυμα στη διεθνή κοινότητα και στα μέλη του μουσουλμανικού έθνους.

Μουσουλμάνοι Βόσνιοι,

Πέρασαν 115 χρόνια από τότε που οι Μουσουλμάνοι Βόσνιοι συγκεντρώθηκαν στο χαρέμι του τεμένους Μπεγκ για να συζητήσουν την άμυνα της χώρας τους το καλοκαίρι του 1878, και μαζευόμαστε τώρα πάλι, με το εθνικό μας όνομα και τη λαμπρή μας παράδοση, προς το συμφέρον της πατρίδας μας, του έθνους και του λαού μας.

Γνωρίζοντας την ιστορική σημασία του χρονικού σημείου στο οποίο συγκλήθηκε η συνέλευσή μας και των προκλήσεων που έχουμε να αντιμετωπίσουμε, είμαστε αποφασισμένοι να αποδώσουμε στον λαό μας και πάλι το ιστορικό και εθνικό του όνομα, όντας πλήρως συνδεδεμένοι με το κράτος της Βοσνίας και τους νόμους του, τη βοσνιακή μας γλώσσα και τη συνολική ιστορική θρησκευτική μας παράδοση.

Στο πνεύμα του αποκατεστημένου ονόματος και της επιβεβαιωμένης ταυτότητάς μας, δηλώνουμε ότι θεωρούμε την πατρίδα μας Βοσνία ως ελεύθερη και δημοκρατική κοινότητα, που θα διαφυλάξει και θα ενδυναμώσει τις προαιώνιες προσπάθειες για ανεκτικότητα και αμοιβαίο σεβασμό όλων των ανθρώπων και παραδόσεων τους. Μάρτυρας σε αυτό η συνολική μας ιστορία.

Προκειμένου να συνεχίσουμε και να ενδυναμώσουμε την προσπάθεια που έχει ξεκινήσει για να επιβεβαιώσουμε την εθνική μας οντότητα, τη θέση της και την αποστολή της στον κόσμο στον οποίο ζούμε και να επιβεβαιώσουμε τους εθνικούς και κρατικούς θεσμούς, αποφασίζουμε ότι η Συνέλευση θα συνεχίσει το έργο της στο μέλλον. Η Συνέλευση θα είναι ένας τόπος στον οποίο όλοι οι Μουσουλμάνοι Βόσνιοι θα συζητούν σημαντικές όψεις της ζωής του λαού και του έθνους μας σε ατμόσφαιρα ελευθερίας της σκέψης, σεβασμού για τις διαφορετικές πεποιθήσεις και με απόλυτη αρμοδιότητα και ευθύνη, ανοίγοντας τον δρόμο για τις εθνικές μας προσπάθειες.

Μακάρι ο Αλλάχ να είναι μάρτυρας των αγνών μας προθέσεων και να μας συνδράμει.

Musić, 1995, σελ. 38.

E-12. Προσκυνήματα στη Σλοβενία

Μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας το 1991, τα εκκλησιαστικά προσκυνήματα έλαβαν μεγαλύτερη προσοχή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο αρχιεπίσκοπος της Λιουμπλιάνα και ο Σλοβένος μητροπολίτης απέκτησαν μεγαλύτερη δημόσια εξουσία. Το σπουδαιότερο προσκύνημα της χρονιάς λαμβάνει χώρα την ημέρα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου όπου χιλιάδες προσκυνητές καταφτάνουν στην πόλη Μπρέζιε, στην οποία βρίσκεται ο Ναός της Παρθένου Μαρίας. Ο λόγος του αρχιεπισκόπου σε αυτή την τελετή πάντοτε προσέλκυε το δημόσιο ενδιαφέρον, είτε εξαιτίας της σχέσης μεταξύ κράτους και Εκκλησίας την περίοδο πριν από την υπογραφή του εκκλησιαστικού συμφώνου μεταξύ της Αγίας Έδρας και της Σλοβενίας το 2004 είτε εξαιτίας των ηθικοπλαστικών απόψεων των εκκλησιαστικών αξιωματούχων. Ο αρχιεπίσκοπος Φρανκ Ρόντε, για παράδειγμα, έθεσε το θέμα της αυξανόμενης φιλελεύθερης αθεΐας, η οποία, όπως υποστηρίζει, υποσκάπτει τα θεμέλια της σλοβενικής κοινωνίας.

Η φιλελεύθερη αθεΐα είναι ένοχη

Περίπου οκτώ χιλιάδες στο Μπρέζιε– δρ Ρόντε: Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιτίθενται στην Εκκλησία – το σλοβενικό έθνος είναι εσωστρεφές, καταπιεσμένο και διασπασμένο

Μπρέζιε– στη διάρκεια της θείας λειτουργίας κατά τη χθεσινή εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου καθώς και στην επέτειο του καθαγιασμού του σλοβενικού κράτους στην Παρθένο Μαρία του Μπρέζιε, ο αρχιεπίσκοπος της Λιουμπλιάνα και μητροπολίτης δρ Φρανκ Ρόντε είπε ότι η φιλελεύθερη αθεΐα κυριαρχεί στον τόπο μας και ότι η απώλεια της πίστης είναι η αιτία για τη μείωση των γεννήσεων και την αύξηση των εκτρώσεων, των αυτοκτονιών, της χρήσης ναρκωτικών και της αχαλίνωτης σεξουαλικότητας. […]

«Ο δημόσιος χώρος καταλήφθηκε […] από μια ιδεολογία ενός αθεϊστικού μεσσιανισμού. Αντί για τον παλαιότερο μαρξισμό, επικρατεί τώρα η φιλελεύθερη αθεΐα. Αυτό είναι ευδιάκριτο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ειδικά στον Τύπο. Αντί να παρατηρούν κριτικά τη λειτουργία της κυβέρνησης, επιτίθενται στην Εκκλησία προκειμένου να την δυσφημήσουν ηθικά και να της αφαιρέσουν τη θέση που έχει στον λαό. Σε τούτο το σημείο, αυτό είναι το πλέον σκοτεινό, κοντόφθαλμο και επιβλαβές πράγμα που συμβαίνει στη χώρα μας. Εφόσον οι θρησκευόμενοι άνθρωποι δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα σε αυτόν τον τομέα, δεν έχουμε τίποτε άλλο να κάνουμε παρά μόνο να έχουμε κριτική ματιά και να μην ξεγελιόμαστε με την παραπληροφόρηση, τη στρεβλή ενοχοποίηση και τις προκατειλημμένες ερμηνείες των γεγονότων. […]

Felc, *Delo*, 16 Αυγούστου 1999, σελ. 1.

Γιατί νομίζετε ότι η αθεΐα –είτε η μαρξιστική είτε η φιλελεύθερη– θεωρείται η αιτία για όλα τα κακά που συμβαίνουν στη Σλοβενία, σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο της Λιουμπλιάνα; Πώς προσδιορίζεται η μαρξιστική και η φιλελεύθερη αθεΐα;

E-13. Η θρησκεία στην Αλβανία

Ο αλβανικός πληθυσμός χωρίζεται σε τρεις βασικές θρησκευτικές ομάδες. Η μεγαλύτερη, η μουσουλμανική κοινότητα, χωρίζεται επιπλέον στους σουνίτες μουσουλμάνους και στους μπεκτασήδες μουσουλμάνους, μια ετερόδοξη σέκτα. Δεν υπάρχουν ακόμα ακριβείς, επίσημες στατιστικές για τα θρησκεύματα. Οι στατιστικές προ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δείχνουν ότι υπήρχαν 70% μουσουλμάνοι, 20% ορθόδοξοι και 10% ρωμαιοκαθολικοί. Οι στατιστικές δεν λαμβάνουν υπόψη τις μετέπειτα γενιές των Αλβανών, μερικοί εκ των οποίων έχουν «διακριτές αθεϊστικές πεποιθήσεις», ενώ πολλοί άλλοι, όπως τα παιδιά μεικτών γάμων, δεν έχουν καμία συγκεκριμένη θρησκευτική πίστη. Αυτό είναι συνέπεια της κομμουνιστικής διακυβέρνησης από το 1944 μέχρι το 1990, στη διάρκεια της οποίας έκλεισαν όλα τα θρησκευτικά ιδρύματα το 1967, μετατρέποντας την Αλβανία στη «μόνη αθεϊστική χώρα στον κόσμο». Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1990, εγκαθιδρύθηκαν εκ νέου οι θρησκευτικές κοινότητες τον Ιούλιο του 1991, και η Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου διόρισε τον αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο Γιαννουλάτο, ομότιμο καθηγητή Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Επικεφαλής της Ορθοδόξου Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Αλβανίας. Ο αρχιεπίσκοπος Γιαννουλάτος συνέδραμε καθοριστικά στην αναβίωση των ορθόδοξων εκκλησιαστικών θεσμών, και η Εκκλησία ενεπλάκη επίσης σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ορισμένα τμήματα της αλβανικής ορθόδοξης κοινότητας αρχικά αντέδρασαν στον διορισμό του Γιαννουλάτου, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να αναλάβει τα ηνία της αλβανικής Εκκλησίας ένας Έλληνας υπήκοος. Υπήρξαν επίσης αντιδράσεις από κάποιους Αλβανούς άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων.

α. Διακήρυξη της Αλβανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας

Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξος Εκκλησία της Αλβανίας
Οδός Kavajes αριθμός 151, Τίρανα, τηλέφωνο 234117
ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ

Διακηρύσσουμε με χαρά και ελπίδα τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Οργάνωσης που υπεγράφη αυτές τις ημέ-

ρες μεταξύ Αλβανίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα θέλαμε να συγχαρούμε τους υποστηρικτές της.

Παρ' όλα αυτά, και σε αντίθεση με αυτές τις εξελίξεις, ακούμε αυτές τις πρόσφατες βδομάδες εξτρεμιστικά και εθνικιστικά καλέσματα που επιχειρούν να υποσκάψουν, με ανεδαφικές κατηγορίες και διαστρεβλωμένες ιστορίες, τον ορθόδοξο κλήρο και την Ορθόδοξη Εκκλησία γενικώς και τον Αρχιεπίσκοπο συγκεκριμένα. Αναφερόμενοι στην ταφή που τέλεσε ένας ορθόδοξος ιερέας στο Περμέτ στη διάρκεια εκταφής Ελλήνων στρατιωτών, κάποιοι πολιτικοί ζήτησαν επίμονα (και χωρίς κάποια λογική ούτως ή άλλως) την καθαίρεση του ορθόδοξου Αρχιεπισκόπου. Ανίκανοι άνθρωποι, επώνυμοι ή μη, που ανήκουν σε άλλες θρησκευτικές κοινότητες ή δεν είναι καθόλου θρησκευόμενοι, επιμένουν να ανακατεύονται στις εσωτερικές υποθέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας και παριστάνουν ότι έχουν την ικανότητα ακόμα και να καθορίσουν την ηγεσία. Αυτή η παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις υποσκάπτει την ειρηνική συνύπαρξη των θρησκευτικών κοινοτήτων που ως τώρα ήταν διασφαλισμένη και προς τιμήν της Αλβανίας διεθνώς· αυτός ήταν ένας βασικός λόγος για την υποστήριξη της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Οργάνωσης.

Υποστηρικτές και κληρικοί διαμαρτύρονται αποφασιστικά ενάντια στον άδικο και κατασκευασμένο θόρυβο που παράγουν συγκεκριμένοι κύκλοι στις προσπάθειές τους να βλάψουν την Ορθοδοξία και την ηγεσία της. Ο αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, αφού αποκατέστησε και αναβίωσε πλήρως την Εκκλησία μέσω της παρουσίας και της δραστηριότητάς του, με μηνύματα αγάπης, ελπίδας και ειλικρίνειας, συμφιλίωσης και ειρήνης, με τη διαθρησκευτική του δραστηριοποίηση και με τα κοινωνικά προγράμματα που εγκαινίασε (στους τομείς της περίθαλψης, υγείας, εκπαίδευσης, αγροτικής ανάπτυξης, πολιτισμού κ.λπ.), άνοιξε χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας και βοήθησε ανθρώπους ανεξαρτήτως θρησκεύματος. Συνέδραμε με εκπληκτικό τρόπο όλα αυτά τα χρόνια στην ανάπτυξη της αλβανικής κοινωνίας και την ενσωμάτωσή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξος Εκκλησία της Αλβανίας συνεχίζει να ολοκληρώνει τη δημιουργική της δουλειά δείχνοντας σεβασμό σε όλους, ενώ την ίδια στιγμή απαιτεί να σέβονται όλοι τους θεσμούς και την ανεξαρτησία της, όπως προνοεί το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αλβανίας.

Τίρανα, 16 Ιουνίου 2006

Ιερά Σύνοδος, Ορθόδοξοι Κληρικοί και Λαϊκή Σύνοδος Κληρικών

β. Δυρράχιο, η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Αλβανίας. Το τζαμί στην κεντρική πλατεία της πόλης, σημάδι αναβίωσης της θρησκείας στη μετακομμουνιστική Αλβανία

Φωτογράφος Roland Tasho.

γ. Μία από τις επισκέψεις της Μητέρας Τερέζας στην Αλβανία

Η Μητέρα Τερέζα γεννήθηκε ως Ανιέζε Γκόντσε Μπογιάτζιου στις 26 Αυγούστου 1910 στα Σκόπια, σε μια αλβανική οικογένεια καθολικού θρησκεύματος. Πέθανε στις 5 Σεπτεμβρίου 1997 στην Καλκούτα της Ινδίας. Ήταν καθολική ανθρωπίστρια και κέρδισε το Νόμπελ Ειρήνης το 1979 για την ανθρωπιστική της δράση σε όλο τον πλανήτη. Το 2003 αγιοποιήθηκε από το Βατικανό. Όσο το θρήσκευμά της απαγορευόταν στην Αλβανία, δεν μπορούσε να επισκεφτεί τους συγγενείς της: η πρώτη της επίσκεψη πραγματοποιήθηκε το 1989 όταν το κομμουνιστικό καθεστώς του Ραμίζ Αλία έκανε κάποιες φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις. Μετά την πτώση του καθεστώτος το 1990, η Μητέρα Τερέζα εγκατέστησε ένα δίκτυο ιεραποστόλων στην Αλβανία. Αυτή και ο γνωστός συγγραφέας Ισμαήλ Κανταρέ έγιναν σημεία αναφοράς και σύμβολα για τη μετακομμουνιστική Αλβανία σε μια περίοδο όπου η χώρα, η οποία κάποτε θεωρούνταν «ένα απομονωμένο κομμουνιστικό κάστρο», αναζητούσε τον επαναπροσδιορισμό της ταυτότητάς της, μια διαδικασία που έχει περιγραφεί ως «η επιστροφή στην Ευρώπη». Η Μητέρα Τερέζα, ως ένα σημαντικό σύμβολο αυτής της ταυτότητας, βρέθηκε στο επίκεντρο των συζητήσεων μεταξύ Αλβανών και Σλαβομακεδόνων εθνικιστών, οι οποίοι απαιτούσαν να έχει «μία και μόνο εθνική ταυτότητα», παρουσιάζοντάς την είτε ως αλβανικής είτε ως σλαβομακεδονικής καταγωγής, σύμφωνα με τον δικό τους ορισμό.

Φωτογράφος Petrit Kumi.

Γιατί νομίζετε ότι οι αντιδράσεις που βασίζονται σε εθνικιστικές συμπεριφορές επιχειρούν να καθορίσουν ή να ποδηγετήσουν την παρουσία και δραστηριότητα των θρησκευτικών αρχών ή ηγετών, όπως του αρχιεπισκόπου Αναστάσιου και της Μητέρας Τερέζας;

Ε-14. Μουσουλμάνοι χωρίς τζαμί στη Σλοβενία

Η προσευχή στο κλειστό γήπεδο Κοντέλγεβο, στη Λιουμπλιάνα, όπου κηρύσσεται το μπαϊράμι, η Γιορτή της Θυσίας, 2008. Φωτογραφία: Tamino Petelinsek/ STA.

Ακόμα και τη δεκαετία του 1960 υπήρξαν κάποιες πρωτοβουλίες για την ανέγερση τζαμιού στη Λιουμπλιάνα. Παρ' όλα αυτά, οι δημοτικές και οι εθνικές αρχές απέφυγαν την κατασκευή, κι ακόμα και σήμερα το ζήτημα ενός κατάλληλου χώρου λατρείας για τους μουσουλμάνους παραμένει ανεπίλυτο και οι μουσουλμάνοι της Σλοβενίας τελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σε μικρούς στεγασμένους χώρους. Στη διάρκεια των σημαντικών θρησκευτικών εορτών, η μουσουλμανική κοινότητα αναγκάζεται να ενοικιάζει ένα κλειστό γήπεδο ώστε να μπορέσουν τα μέλη της να προσευχηθούν.

Γιατί νομίζετε ότι μερικές χώρες όπως η Σλοβενία (ή η Ελλάδα) ακόμα αρνούνται ή καθυστερούν την έγκριση για την κατασκευή τεμένους στις πρωτεύουσές τους όπου κατοικεί σημαντικός μουσουλμανικός πληθυσμός; Συζητήστε το θέμα.

Ε-15. Η ανεξάρτητη Εκκλησία του Μαυροβουνίου

Το 1920, η Μητρόπολη Μαυροβουνίου εντάχθηκε στο πλαίσιο της ενοποιημένης εκκλησιαστικής οργάνωσης των βασιλείων της Σερβίας, της Κροατίας και της Σλοβενίας. Ιδέες περί απόσχισης της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Μαυροβουνίου από το πλαίσιο της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας προέκυψαν αμέσως μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά δεν υλοποιήθηκαν. Το 1990, η άποψη ότι θα έπρεπε να υφίσταται μία ενιαία Ορθόδοξη Εκκλησία στο Μαυροβούνιο υποστηρίχθηκε από την πολιτική ηγεσία του Μαυροβουνίου. Η Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου σχηματίστηκε ή «αποκαταστάθηκε» στις 31 Οκτωβρίου 1993. Η έδρα της είναι στην Τσέτινιε. Το 1996, ο αρχιμανδρίτης

→

Μίρας Ντέντεϊτς εξελέγη επικεφαλής της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Μαυροβουνίου ως μητροπολίτης Μιχάιλο. Από την άλλη, η Μητρόπολη Μαυροβουνίου και Παραθαλασσίας (ως επισκοπή της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας), με επικεφαλής τον μητροπολίτη Αμφιλόχιο Ράντοβιτς, κατέχει μεγάλη ιδιοκτησία στο Μαυροβούνιο και διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με τη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου, η οποία δεν έχει αναγνωριστεί από τις άλλες ορθόδοξες Εκκλησίες, έχει μικρό αριθμό πιστών και επιβιώνει κυρίως λόγω της θεσμικής υποστήριξης από το κράτος και συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα. Για χρόνια, η Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου και η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία διάγουν παράλληλους βίους και βρίσκονται σε διαρκείς διενέξεις.

α. Συνέντευξη με τον μητροπολίτη της Ορθόδοξης Εκκλησίας Μαυροβουνίου (CPC) Μιχάιλο

«Ήταν πολύ δύσκολα στην αρχή όταν η Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου αποκαταστάθηκε το 1993, υπό τον επίσκοπο Αντώνιο. Η ένταση σταδιακά υποχώρησε, αλλά ήμασταν στο στόχαστρο όλη την ώρα, ήμασταν οι «σχισματικοί». Παρ' όλα αυτά, συνεχίσαμε τις προσπάθειές μας και το 2000 ήμασταν επίσημα αναγνωρισμένοι και καταγεγραμμένοι από το κράτος του Μαυροβουνίου… Μετά και την πλήρη αποκατάσταση του κράτους, για πρώτη φορά ενταχθήκαμε στον κρατικό προϋπολογισμό του Μαυροβουνίου και έτσι τώρα λαμβάνουμε συγκεκριμένα ποσά όπως οι υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες… Στο ζήτημα του αυτοκεφάλου της Εκκλησίας του Μαυροβουνίου, ήταν αυτοκέφαλη από το 1766, πράγμα που σημαίνει ότι ήταν αυτοκέφαλη για περίπου τριακόσια χρόνια. Στη διάρκεια αυτών των χρόνων, δεν ήταν υπό τη δικαιοδοσία καμίας ανατολικοευρωπαϊκής Ορθόδοξης Εκκλησίας… Η Εκκλησία του Μαυροβουνίου αργότερα υπέστη τα πάνδεινα από τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία. […] Η ύψιστη νομική πράξη –το Σύνταγμα του Μαυροβουνίου του 1905– όρισε ως αυτοκέφαλη την Εκκλησία του Μαυροβουνίου. […] Το είπα στους επικεφαλής μας – εάν θέλετε να σταθεροποιήσετε το Μαυροβούνιο ως κράτος, πρέπει να λύσετε το ζήτημα της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Μαυροβουνίου. Εάν σχεδιάζετε να δώσετε την ιδιοκτησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Μαυροβουνίου (CPC) στη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία, αυτό θα σημαίνει ότι το Μαυροβούνιο είναι ένα σερβικό κράτος, καθιστώντας τους Μαυροβούνιους υποτελείς άλλων.

Θετικά διακείμενοι προς την Ορθόδοξη Εκκλησία του Μαυροβουνίου είναι ο Μίλο Ντζουκάνοβιτς, ο Ράνκο Κριβόκαπιτς και οι σύντροφοί τους. […] Πήγα στο Βούκοβαρ τρεις φορές γιατί εκεί διεπράχθη ένα έγκλημα χωρίς προηγούμενο. Ένιωσα την ανάγκη να αποτίσω φόρο τιμής σε αυτά τα θύματα, καθώς και για όσα συνέβησαν γύρω απ' το Ντουμπρόβνικ… Ήμουν επίσης στη Σρεμπρένιτσα, ως ο πρώτος ορθόδοξος επίσκοπος απ' την Ευρώπη».

Lučindan, τεύχος 37, 2010, σελ. 2-5.

β. Το κάψιμο ενός χριστουγεννιάτικου κορμού στο Μαυροβούνιο από τον μητροπολίτη Αμφιλόχιο, 2002

Φωτογραφία: Savo Prelevic (Βιέστι- Μαυροβούνιο).

Ο χριστουγεννιάτικος κορμός είναι ένας ειδικά επιλεγμένος κορμός που καίγεται ως χριστουγεννιάτικο έθιμο σε κάποιες χώρες στην Ευρώπη. Οι ρίζες αυτού του λαϊκού εθίμου δεν είναι σαφείς. Αρκετοί ερευνητές παρατήρησαν ότι, όπως σε άλλες παραδόσεις που συνδέονται με τη γιορτή (όπως η θυσία του χριστουγεννιάτικου κάπρου), το έθιμο ενδεχομένως να κατάγεται από τον γερμανικό παγανισμό.

Εξετάστε τις σκέψεις και τη στάση του μητροπολίτη Μιχάιλο.

1. Ποια είναι τα βασικά και πιο σημαντικά επιχειρήματα που υποστηρίζουν την Αυτοκέφαλη Εκκλησία του Μαυροβουνίου; Είναι τα επιχειρήματα θρησκευτικά, ιστορικά ή πολιτικά; Ποιος είναι ο ρόλος της θρησκείας και της Εκκλησίας σε ένα σύγχρονο κράτος;

2. Ποιο είναι το νόημα της δήλωσης «Η θέση μου είναι ότι οι εκκλησίες πρέπει να ανοίξουν σε όλους τους ιερείς που υπηρετούν τους πιστούς. Αφήστε τους όλους να έρθουν. Οι εκκλησίες του Μαυροβουνίου δεν θα κλείσουν για τους Σέρβους ιερωμένους ή τους καθολικούς ιερείς»; Πώς αντιλαμβάνεστε αυτή τη δήλωση;

3. «Πήγα στο Βούκοβαρ τρεις φορές γιατί εκεί διεπράχθη ένα έγκλημα χωρίς προηγούμενο. Ένιωσα την ανάγκη να αποτίσω φόρο τιμής σε αυτά τα θύματα, καθώς και για όσα συνέβησαν γύρω απ' το Ντουμπρόβνικ… Ήμουν επίσης στη Σρεμπρένιτσα, ως ο πρώτος ορθόδοξος επίσκοπος απ' την Ευρώπη»: Γιατί πιστεύετε ότι ο μητροπολίτης Μιχάιλο αναφέρεται σε αυτά τα μέρη; Τι συνέβη εκεί; Πώς συνδέεται αυτή η δήλωση με την προηγούμενη (δείτε ερώτηση 2);

Ε-16. Η εισαγωγή των Θρησκευτικών στα σχολεία της Ρουμανίας

Στη μεταπολεμική περίοδο, η έκφραση του θρησκευτικού αισθήματος έγινε σύμβολο αντίθεσης στο κομμουνιστικό καθεστώς που προωθούσε την αθεΐα και επέβαλε την εκκοσμίκευση της δημόσιας ζωής. Ακόμα και η σπίθα της Επανάστασης του Δεκεμβρίου 1989 ξεκίνησε από την αλληλεγγύη που επέδειξαν οι κάτοικοι της Τιμισοάρα (ανεξαρτήτως της εθνικότητας και του δόγματός τους) ενάντια στη δίωξη του Ούγγρου προτεστάντη ιερέα Λάζλο Τόκες. Από την αρχή, οι νέοι ηγέτες της χώρας (Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας) συνδέθηκαν με τα σύμβολα και τις τελετουργίες της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ενθαρρύνοντας με αυτόν τον τρόπο τη γρήγορη και θεαματική επανανομιμοποίηση του θεσμού που είχε επιβιώσει υπό την κομμουνιστική δικτατορία. Με αυξανόμενη λαϊκή και πολιτική υποστήριξη, η Ορθόδοξη Εκκλησία εισήγαγε αλλαγές στα προγράμματα σπουδών σε μια περίοδο όπου γίνονταν δεκτές μόνο διαγραφές (πολιτική εκπαίδευση, παραστρατιωτική εκπαίδευση, υπερβολική τεχνολογική εκπαίδευση κ.λπ.), μαζί με την επιστροφή σε σχολικά βιβλία εθνικής ιστορίας που χρησιμοποιούνταν μέχρι τη δεκαετία του 1940.

α. Πώς να κάνετε σωστά τον σταυρό σας, λέγοντας: «Στο όνομα του Πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, αμήν»

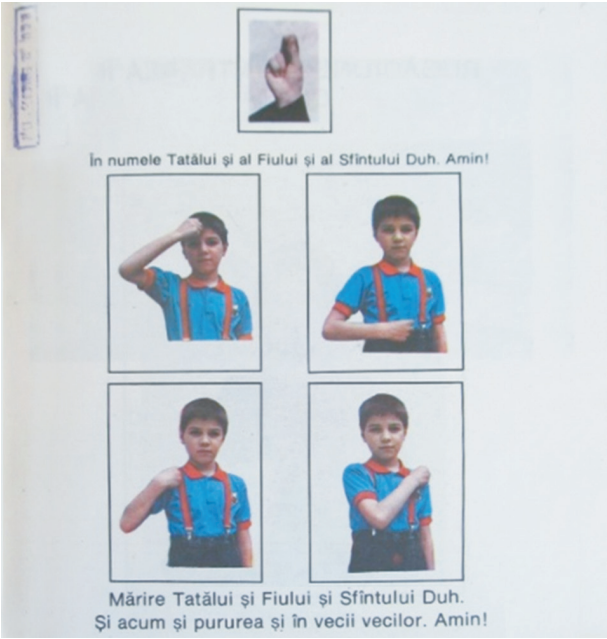

Το αλφαβητάρι του μικρού χριστιανού, Βουκουρέστι, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Orodoxe Române, 1992, σελ. 9, 37.

β. Διδακτική συμβουλή για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών στα σχολεία

Τι συνέβη στα 45 χρόνια της κομμουνιστικής, ματεριαλιστικής-αθεϊστικής δικτατορίας; […] Μια έλλειψη νοήματος της ανθρώπινης ύπαρξης, με απόπειρες να αντικατασταθεί αυτή η έλλειψη με διαφορετικά υβρίδια: ιδεολογία, πολιτική ειδωλολατρία, ένα λανθασμένο επιστημονικό όραμα ή ψευδοπνευματικές πρακτικές (για παράδειγμα υπερβατικός διαλογισμός). Ηθική παρακμή σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας. Όμως […] το Θείο δεν μπορεί να εξοντωθεί. Γι' αυτό τις ημέρες από 16 μέχρι 22 Δεκεμβρίου 1989, ήταν κυρίως οι νέοι άνθρωποι οι οποίοι είχαν πέσει θύματα του αθεϊσμού, που έφεραν έξω στο φως από τα βάθη […] την αγνότερη υποστήριξη της θείας θυσίας.

Μεθοδολογικές και Διδακτικές Συμβουλές για τη Διδασκαλία των Θρησκευτικών στα Σχολεία, με την έγκριση και τις ευλογίες του Μακαριότατου Πατριάρχη Θεόκτιστου, Πατριάρχη της Ρουμανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, Βουκουρέστι 1990, σελ. 3, 9.

γ. Πώς ο Βασίλικα τιμωρήθηκε γιατί ήθελε να καταστρέψει μια φωλιά χελιδονιών

Να είστε καλοί με όλα τα πλάσματα. Τα παιδιά φέρονται καλά στα ζώα και στα πουλιά. Είναι πλάσματα του Θεού. Ο Θεός τα αγαπάει. Τα τρέφει και ενδιαφέρεται γι' αυτά. Αλλά ο Βασίλικα είναι κακό παιδί. Βασανίζει ζώα. Μια μέρα ήθελε να καταστρέψει μια φωλιά χελιδονιών αλλά κάτι κακό συνέβη. Ανέβηκε μια σκάλα. Ήθελε να φτάσει τη φωλιά αλλά δεν τα κατάφερε. Η σκάλα έπεσε, το ίδιο και ο Βασίλικα. Όλο το καλοκαίρι ήταν στο νοσοκομείο. Τα χελιδόνια τραγουδούν χαρούμενα! Ευχαριστούν τον Θεό που τα έσωσε απ' τον Βασίλικα.

Saucă, 1992, σελ. 37.

Copiii sînt buni cu animalele și cu păsările! Ele sînt făpturile lui Dumnezeu.
Dumnezeu le iubește. Le hrănește și le poartă de grijă.
Vasilică însă este un băiat rău. El chinuiește animalele.
Într-o zi, voia să strice cuibul rîndunicii, dar a pățit-o.
S-a cățărat pe o scară. Voia să bage mîna în cuib, dar n-a mai apucat. Scara a alunecat și Vasilică a căzut.
Toată vara a zăcut bolnav în spital.
Rîndunicile cîntă voioase! Ele mulțumesc lui Dumnezeu că le-a apărat de Vasilică.

Ποιο είναι το περιεχόμενο και το ύφος του βιβλίου Θρησκευτικών (πηγή Ε-16α); Είναι το θέμα σχετικό με τη θρησκευτική εκπαίδευση γενικώς ή μπορεί κανείς να εντοπίσει ένα θρησκευτικό κήρυγμα (προσηλυτισμό); Συζητήστε το λαμβάνοντας υπόψη και την πηγή Ε-16γ.

Ε-17. Οι ταυτότητες στην Ελλάδα

Τον Μάιο του 2000 ο υπουργός Δικαιοσύνης της σοσιαλιστικής κυβέρνησης του Κώστα Σημίτη ανακοίνωσε ότι, σύμφωνα με τον Νόμο 2472/1997 περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, η μέχρι τότε υποχρεωτική αναγραφή του θρησκεύματος στις ταυτότητες θα έπρεπε να καταργηθεί. Αυτό συνάντησε σφοδρές αντιδράσεις από την εκκλησιαστική ιεραρχία και τους συντηρητικούς κύκλους της κοινωνίας. Ο χαρισματικός και λαϊκιστής αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χριστόδουλος πρωτοστάτησε στην εκστρατεία διαμαρτυρίας, οργανώνοντας μαζικά συλλαλητήρια και συγκεντρώνοντας υπογραφές για σχετικό δημοψήφισμα. Οι προσπάθειές του δεν απέδωσαν.

α. Συλλογή υπογραφών

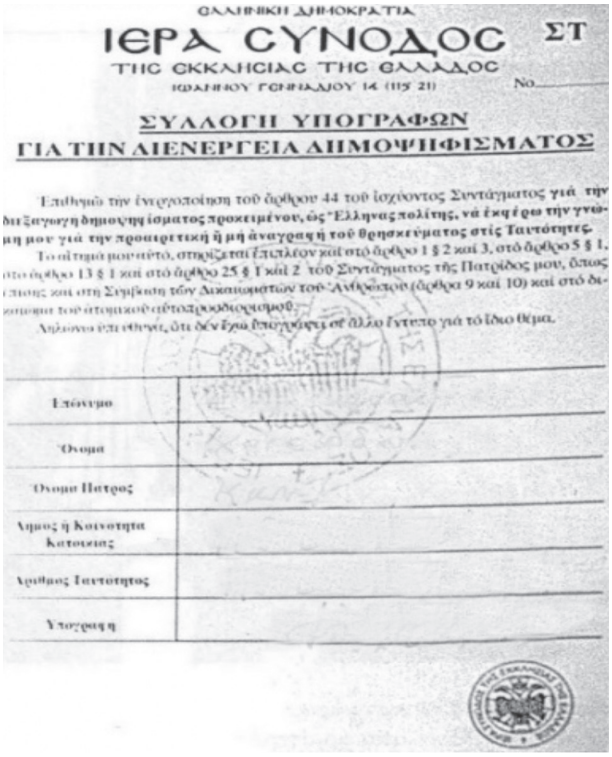
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΣΤ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 (115 21) No.
ΣΥΛΛΟΓΗ ΥΠΟΓΡΑΦΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ

Επιθυμώ την ενεργοποίηση του άρθρου 44 του ισχύοντος Συντάγματος για την διεξαγωγή δημοψηφίσματος προκειμένου, ως Έλληνας πολίτης, να εκφέρω την γνώμη μου για την προαιρετική ή μη αναγραφή του θρησκεύματος στις Ταυτότητες.

Το αίτημά μου αυτό, στηρίζεται επιπλέον και στο άρθρο 1 § 2 και 3, στο άρθρο 5 § 1, στο άρθρο 13 § 1 και στο άρθρο 25 § 1 και 2 του Συντάγματος της Πατρίδας μου, όπως επίσης και στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρα 9 και 10) και στο δικαίωμα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού.

Δηλώνω υπεύθυνα, ότι δεν έχω υπογράψει σε άλλο έντυπο για τό ίδιο θέμα.

Επώνυμο	
Όνομα	
Όνομα Πατρός	
Δημος ή Κοινοτητα Κατοικιας	
Αριθμος Ταυτότητος	
Υπογραφη	

Ιδιωτική συλλογή.

β. Η Ιερά Σύνοδος καλεί σε δημοψήφισμα για την απόφαση αναγραφής ή μη του θρησκεύματος στις ταυτότητες

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΥΠΟΓΡΑΦΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ
ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ

Επιθυμώ την ενεργοποίηση του άρθρου 44 του ισχύοντος Συντάγματος για την διεξαγωγή δημοψηφίσματος προκειμένου, ως Έλληνας πολίτης, να εκφέρω την γνώμη μου για την προαιρετική ή μη αναγραφή του θρησκεύματος στις ταυτότητες.

Το αίτημά μου αυτό, στηρίζεται επιπλέον και στο άρθρο 1 § 2 και 3, στο άρθρο 5 § 1, στο άρθρο 13 § 1 και στο άρθρο 25 § 1 και 2 του Συντάγματος της Πατρίδας μου, όπως επίσης και στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρα 9 και 10) και στο δικαίωμα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού.

Η Ιερά Σύνοδος της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας επικαλείται τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο δικαίωμα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού αναφερόμενη στην επιλογή των Ελλήνων πολιτών να δηλώνεται το θρήσκευμά τους στις ταυτότητες. Γιατί, πιστεύετε, θεωρούσε ότι ήταν σημαντικό να δηλώνουν οι άνθρωποι το θρήσκευμά τους δημοσίως; Τι είδος εγγράφου είναι μια ταυτότητα; Είναι η πίστη και ο θρησκευτικός προσανατολισμός ένα ζήτημα δημόσιο ή ιδιωτικό, ή και τα δύο; Συζητήστε λαμβάνοντας υπόψη σας τις ακραίες εκφράσεις της θρησκευτικής πίστης.

Ε-18. Θρησκεία και ταυτότητες: αποσπάσματα από τον ρουμανικό νόμο υπ. αρ. 489/2006 που αφορά τη θρησκευτική ελευθερία και το καθεστώς των θρησκειών

Ο νόμος απέφυγε να διακηρύξει με σαφή τρόπο την αποτελεσματική και αδιαμφισβήτητη κυρίαρχη παρουσία της Ρουμανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας στη χώρα, διασφαλίζοντας τη δυνατότητα της δημόσιας παρουσίας άλλων θρησκειών ή δογμάτων ικανών να τηρήσουν κάποιους όρους αντιπροσωπευτικότητας. Παρ' όλα αυτά, υπήρχε η αντίληψη της διάκρισης στην περίπτωση κάποιων μειονοτικών ομάδων που δεν ήταν σε θέση να κινητοποιήσουν αρκετούς πόρους για να ανταποκριθούν στις νομικές προϋποθέσεις (Μάρτυρες του Ιεχωβά για παράδειγμα), ή →

κάποιων θεσμών που δεν ανέκτησαν τα κατασχεθέντα από το κομμουνιστικό καθεστώς (οι Ουνίτες). Αυτή η διάκριση θεωρήθηκε το αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ των εκπροσώπων των «ιστορικών» θρησκειών (Ορθόδοξη, Καθολική, Προτεσταντική), οι οποίες δήλωσαν ότι ήταν ευχαριστημένες με το κείμενο του νόμου. Η κριτική προήλθε κυρίως από την Αμερική και τους εκπροσώπους δογμάτων που αγνοήθηκαν ή διώχθηκαν από το κομμουνιστικό καθεστώς (νεοπροτεστάντες, Μπαχάι), στάση που κληρονομήθηκε από αξιωματούχους των μετακομμουνιστικών αρχών.

Άρθρο 1. – (1) Το κράτος της Ρουμανίας σέβεται και εγγυάται το θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, συνείδησης και θρησκείας για κάθε άτομο σε ρουμανικό έδαφος, υπό το Σύνταγμα και τις διεθνείς συνθήκες στις οποίες συμμετέχει η Ρουμανία. […]

Άρθρο 2. – (1) Η ελευθερία θρησκευτικού αισθήματος περιλαμβάνει κάθε δικαίωμα του ατόμου να έχει ή να αποκτά ένα θρήσκευμα, να το εκδηλώνει ατομικά ή συλλογικά, ιδιωτικά ή δημόσια, μέσω συγκεκριμένων πρακτικών και τελετουργικών, συμπεριλαμβανομένης και της θρησκευτικής εκπαίδευσης, καθώς και την ελευθερία να διατηρεί ή να αλλάξει κάποιος τη θρησκευτική του πίστη.

(2) Η ελευθερία εκδήλωσης του θρησκευτικού αισθήματος δεν μπορεί να υποβληθεί σε περιορισμούς, παρά μόνο όσους ορίζει ο νόμος και αντιπροσωπεύουν τα αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία για τη δημόσια ασφάλεια, προστασία της δημόσιας τάξης, της υγείας ή της ηθικής ή για την προστασία θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. […]

Άρθρο 7. – (1) Το κράτος της Ρουμανίας αναγνωρίζει τον πνευματικό, εκπαιδευτικό, κοινωνικό-φιλανθρωπικό, πολιτιστικό, κοινωνικό ρόλο των δογμάτων, καθώς και τον ρόλο τους ως παραγόντων κοινωνικής ειρήνης.

(2) Το κράτος της Ρουμανίας αναγνωρίζει τον σημαντικό ρόλο της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και των άλλων Εκκλησιών και δογμάτων που έχουν αναγνωριστεί στην εθνική ιστορία της Ρουμανίας και στη ζωή της κοινωνίας.

Άρθρο 8. – (1) Τα αναγνωρισμένα δόγματα είναι νομικά πρόσωπα κοινής ωφέλειας. Οργανώνονται και λειτουργούν υπό τις πρόνοιες του Συντάγματος με αυτόνομο τρόπο, σύμφωνα με τις δικές τους ρυθμίσεις ή κανονιστικούς κώδικες. […]

Άρθρο 9. – (1) Δεν υπάρχει κρατική θρησκεία στη Ρουμανία· το κράτος είναι ουδέτερο όσον αφορά τη θρησκευτική πίστη ή την αθεϊστική ιδεολογία.

(2) Τα δόγματα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και των αρχών. Το κράτος, μέσω των αρχών του, δεν προωθεί ή ευνοεί την απόδοση προνομίων ή την άσκηση διακρίσεων απέναντι σε οποιοδήποτε δόγμα. […]

(4) Το ρουμανικό κράτος, μέσω των δημόσιων αρμόδιων αρχών, υποστηρίζει την πνευματική-πολιτιστική και κοινωνική δραστηριότητα που επιτελείται στο εξωτερικό από τα δόγματα που είναι αναγνωρισμένα στη Ρουμανία.

Άρθρο 10. – (1) Οι δαπάνες για τη συντήρηση των δογμάτων και των δραστηριοτήτων τους θα καλύπτονται πρωταρχικά από τα εισοδήματα των ίδιων των δογμάτων, που έχουν δημιουργηθεί και διοικούνται με τις δικές τους ρυθμίσεις.

Νόμος υπ. αρ. 489/2006, δημοσιευμένος στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, Μέρος 1, φύλλο 11, 18 Ιανουαρίου 2007, σελ. 2-3.

E-19. Η διαμάχη για τη μαντίλα στην Τουρκία

Η διαμάχη για τη μαντίλα στα σχολεία και δημόσια ιδρύματα χρονολογείται από το 1984 όταν δημοσιεύτηκε ένα διάταγμα μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα στις 12 Σεπτεμβρίου 1980. Παρόλο που ο στρατός παρέδωσε την εξουσία στην κυβέρνηση μετά τις εκλογές του 1983, συνέχισε να ασκεί επιρροή μέσω της Προεδρίας της Δημοκρατίας, αξιώματος που κατείχε ο ηγέτης του πραξικοπήματος του 1980, στρατηγός Κέναν Εβρέν, και μέσω του ισχυρού Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας. Το διάταγμα που απαγόρευε τη μαντίλα στα πανεπιστήμια και στα δημόσια ιδρύματα παρέμεινε σε ισχύ για τριάντα χρόνια, αλλά εφαρμόστηκε πολύ αυστηρά αμέσως μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα στις 28 Φεβρουαρίου 1998, το οποίο έριξε από την κυβέρνηση τον συνασπισμό του Κόμματος Ευημερίας και ορκίστηκε να «πολεμήσει τον αντιδραστικό ισλαμισμό». Όταν ανέλαβε την εξουσία το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) το 2002, ίσχυε ακόμα η απαγόρευση. Αργότερα και σταδιακά έφθινε, πρώτα μέσω μιας ρύθμισης του Συμβουλίου Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2008, το οποίο επέτρεψε στις φοιτήτριες με μαντίλες την ανεμπόδιστη πρόσβαση στα πανεπιστήμια. Αυτή η ρύθμιση ακολουθήθηκε από το Πακέτο Εκδημοκρατισμού τον Οκτώβριο του 2013, που άλλαξε το Άρθρο 5 περί ενδυματολογικού κώδικα για τους δημοσίους υπαλλήλους και ήρε τους περιορισμούς στη μαντίλα σε δημόσιους φορείς πλην του στρατού, της αστυνομίας και των δικαστηρίων. Στην τουρκική Βουλή, η πρώτη απόπειρα να εισαχθεί βουλευτίνα με μαντίλα από το Κόμμα Αρετής το 1999 κατέληξε στην αποπομπή της εκλεγμένης Μερβέ Καβακτσί από τη Βουλή. Παρ' όλα αυτά, μετά την άρση της απαγόρευσης της μαντίλας σε δημόσιους φορείς, στις 31 Οκτωβρίου 2013, τέσσερις βουλευτίνες του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) μπήκαν στη Βουλή φορώντας μαντίλες και δεν υπήρξαν αρνητικές αντιδράσεις από την αντιπολίτευση.

«Οι μαντίλες θα έπρεπε να επιτρέπονται στα πανεπιστήμια»

Ο Γιοστ Λάγκενταϊκ, αντιπρόεδρος της Μικτής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Ευρώπης-Τουρκίας, σε μια συζήτηση στρογγυλής τράπεζας που οργανώθηκε από το Τουρκικό Ινστιτούτο στην Ουτρέχτη με τον τίτλο «Εκσυγχρονισμός και εκδημοκρατισμός στην Τουρκία», είπε ότι η κατάργηση της μαντίλας δεν έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναφέροντας την πατρίδα του, την Ολλανδία, και τη Βρετανία ως παραδείγματα, ο Λάγκενταϊκ είπε:

«Και οι δύο πλευρές θα πρέπει να προσπαθήσουν να βρουν κοινό έδαφος στο θέμα και αυτό να οδηγήσει σε γενικότερη φιλελευθεροποίηση του περιβάλλοντος, και να αποδεχτούν το γεγονός ότι οι πανεπιστημιακοί φοιτητές είναι ενήλικες που μπορούν να αποφασίσουν για τους εαυτούς τους».

Ο Λάγκενταϊκ επίσης δήλωσε την υποστήριξή του για τις συνεχιζόμενες ετοιμασίες για ένα νέο Σύνταγμα στην Τουρκία λέγοντας: «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστηρίζει τον νέο διάλογο περί Συντάγματος στην Τουρκία. Όλα αυτά τα ιδεολογικά φορτισμένα ζητήματα για τα οποία η Τουρκία χάνει χρόνο και ενέργεια, ελπίζουμε ότι θα λυθούν με το νέο Σύνταγμα».

«Lagendijk: Türban Üniversitede Serbest Olmalı» [Λάγκενταϊκ: Οι μαντίλες θα έπρεπε να επιτρέπονται στα πανεπιστήμια], NTV, 4 Φεβρουαρίου 2008, http://arsiv.ntv.com.tr/news/434324.asp, ανάκτηση την 1.07.2016.

Ε-20. Χάρτης του πληθυσμού αλεβιτών στην Τουρκία

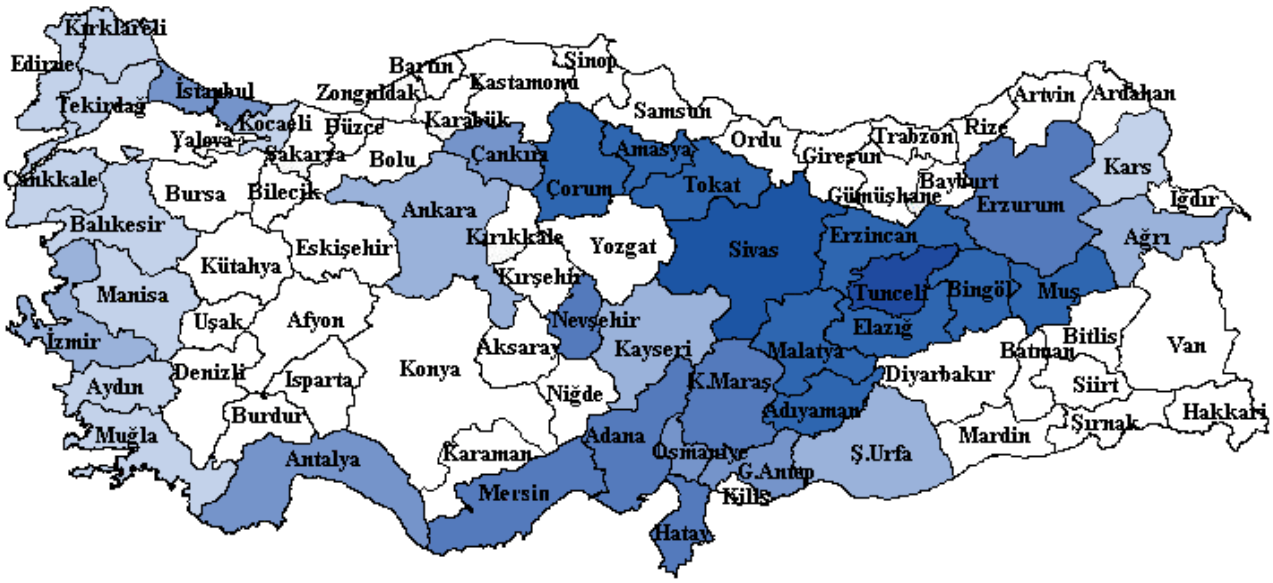

http://en.wikipedia.org/wiki/Alevism, ανάκτηση στις 23.12.2015.

Οι αλεβίτες στην Τουρκία (περίπου το 15% του πληθυσμού) αποτελούν τη μεγαλύτερη μη σουνιτική θρησκευτική κοινότητα στη χώρα. Το 1970, οι αλεβίτες νέοι υποστήριξαν τη ριζοσπαστική Αριστερά, ενώ οι αλεβίτες εν γένει στοχοποιήθηκαν από την ακροδεξιά εθνικιστική οργάνωση των Γκρίζων Λύκων. Μία από τις πιο αιματηρές επιθέσεις ενάντια στους αλεβίτες ακτιβιστές, γνωστή ως η «σφαγή του Μάρας», πραγματοποιήθηκε στην πόλη Καχραμανμαράς τον Δεκέμβριο του 1978. Στον χάρτη, τα μέρη της τουρκικής επαρχίας με υψηλότερο ποσοστό αλεβιτών είναι σημειωμένα με μπλε (τα σκούρα μπλε σημεία όπως το Τούντζελι και το Σίβας έχουν ποσοστό πάνω από 90%), ενώ οι λευκές περιοχές δηλώνουν χαμηλότερα ποσοστά αλεβιτών (κάτω από 10%).

Ε-21. Το απόρρητο μυστικό του Νέντκο Σολακόβ

Ο Ευρωπαίος σύγχρονος καλλιτέχνης Νέντκο Σολακόβ έχει δημιουργήσει μια ευρεία γκάμα από ζωγραφικά έργα, περφόρμανς και εγκαταστάσεις στις οποίες χρησιμοποιεί το χιούμορ και το παράλογο για να αμφισβητήσει καλλιτεχνικούς θεσμούς και πρακτικές, καθώς και κοινωνικές πρακτικές, νόρμες και προσδοκίες. Σε ένα έργο αναφοράς και καθαρτική πράξη αποκάλυψης με τον τίτλο *Απόρρητο μυστικό* (1989), ο Σολακόβ γέμισε ένα μικρό κιβώτιο με κάρτες που φανέρωναν τη συνεργασία του με τη Βουλγαρική Μυστική Αστυνομία όταν ήταν νέος. Αντιδρώντας στη διαμάχη που ξέσπασε για το έργο →

του και το σοκαριστικό μυστικό που αποκάλυψε, ο Σολακόβ έγραψε: «Μόνο αυτός ή αυτή που θα υπερβεί τον φόβο μπορεί να γίνει πραγματικός καλλιτέχνης». https://www.artsy.net/artist/nedko-solakov, ανάκτηση στις 21.10.2015. Ήταν ακριβώς αυτή η δουλειά που τον έκανε εξαιρετικά δημοφιλή και τώρα βρίσκεται στη συλλογή του Van Abbemuseum στο Αϊντχοβεν.

Μια συζήτηση με τον Νέντκο Σολακόβ

Αυτή η δουλειά [*Ο Χαμαιλέων*, Φεβρουάριος 1990] μου ανατέθηκε από την Κεντρική Επιτροπή της Κομσομόλ και από μια μοδάτη αβάν-γκαρντ ομάδα· μας έδωσαν λεφτά για υλικά. Αρχικά, σκοπεύαμε να διακοσμήσουμε κάποιες ξύλινες σανίδες με τις υπεράριθμες κάρτες μέλους της Κομσομόλ (Κομμουνιστική Οργάνωση Νεολαίας του Ντιμιτρόφ, ευρέως γνωστή ως Κομσομόλ η οποία μετασχηματίστηκε στη Βουλγαρική Δημοκρατική Νεολαία), κόκκινο εξωτερικά και μπλε εσωτερικά, και να τις εκθέσω στο Εθνικό Μέγαρο Πολιτισμού στη Σόφια. Μετά σκέφτηκα την ιδέα να κάνω μια σιλουέτα χαμαιλέοντα. Οι κάρτες μέλους εκτέθηκαν με το κόκκινο μέρος τους και κάθε φορά που «ο άνεμος της αλλαγής» φυσούσε, οι κάρτες άνοιγαν και φαινόταν το μπλε της εσωτερικής τους όψης (το χρώμα της αντιπολίτευσης, της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων/SDS). Αυτό απέκτησε μεγάλη δημοσιότητα. Οι άνθρωποι άρχισαν να φέρνουν τις δικές τους κάρτες Κομσομόλ, που εκείνο το διάστημα ήταν ένα πολύ σοβαρό έγγραφο ταυτότητας, και τις καρφώσαμε στο σώμα του χαμαιλέοντα. […]

Το *Απόρρητο μυστικό* δημιουργήθηκε μεταξύ Δεκεμβρίου 1989 και Φεβρουαρίου 1990 και αποτελείται από ένα κουτί ταξινόμησης, γεμάτο με σειρά καρτών που πιστοποιούν τη συνεργασία του νεαρού, τότε, καλλιτέχνη με τη Βουλγαρική Υπηρεσία Ασφαλείας, την οποία σταμάτησε το 1983. Στη Βουλγαρία, 25 χρόνια μετά την αλλαγή, τα επίσημα έγγραφα παραμένουν κλειστά, και δεν υπάρχουν δημόσια έγγραφα σχετικά με τη συνεργασία του καλλιτέχνη. Η δουλειά αυτή προκάλεσε μεγάλες συζητήσεις όταν εκτέθηκε αρχικά την άνοιξη του 1990, εν μέσω πολιτικών αλλαγών απέναντι στη μακροχρόνια κομμουνιστική διακυβέρνηση. Αυτή η αποκαλυπτική κίνηση ως καλλιτεχνικό δρώμενο είναι ακόμα μοναδική στο πλαίσιο της μετακομμουνιστικής Ευρώπης, και το *Απόρρητο μυστικό* έγινε μια εμβληματική εικόνα της εποχής του. Ένα σαραντάλεπτο βίντεο, που δείχνει τον καλλιτέχνη να ξαναδιαβάζει το περιεχόμενο του κουτιού ταξινόμησης, γυρίστηκε στο στούντιό του στη Σόφια το 2007.

Vassileva, σελ. 280, 286.

[Ο συγγραφέας του κειμένου για το *Απόρρητο μυστικό* είναι ο Λακεζάρ Μπογιατζίεφ, ένας ακόμα διάσημος Βούλγαρος καλλιτέχνης.]

Ε-22. Ο Βαλκάνιος Άγιος Βασίλης

Τούρκοι της Βουλγαρίας στη διάρκεια των Χριστουγέννων στην πόλη Αρντίνο, Νότια Ροδόπη, 2007. Φωτογραφία του Alexei Kalionsky.

Ε.3. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ, ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ε-23. Χρυσός Φοίνικας για το *Underground* του Κουστουρίτσα

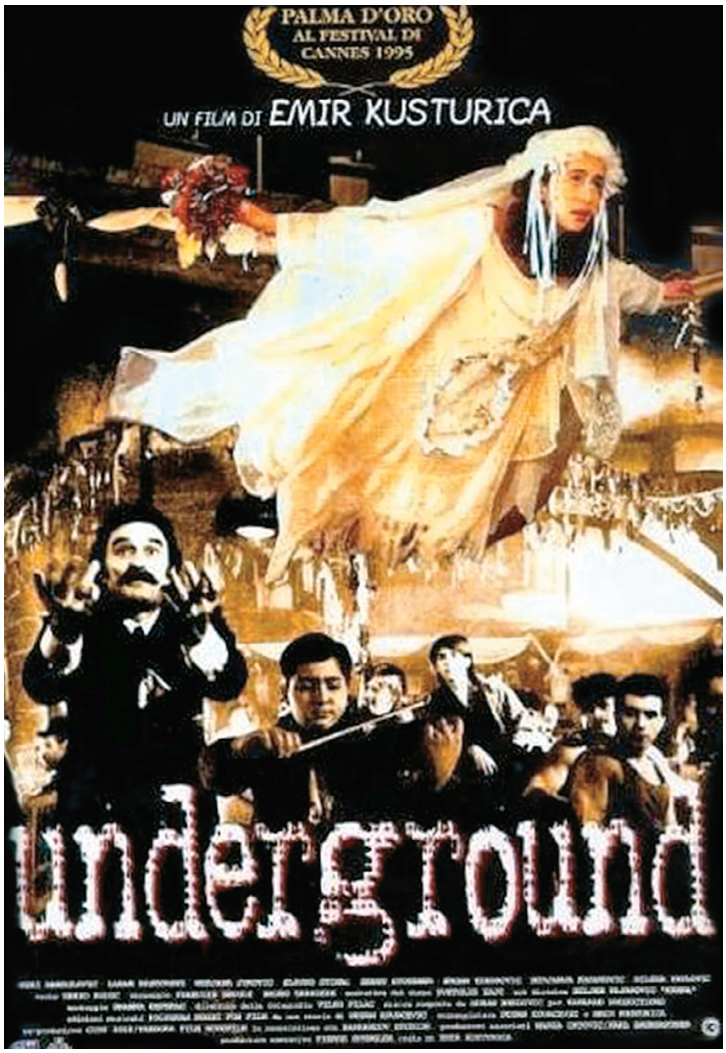

http://www.kustu.com/w2/en:underground, ανάκτηση στις 3.07.2016.

Το έργο *Underground* (επίσης γνωστό ως «Μια φορά κι έναν καιρό υπήρχε μια χώρα») του Εμίρ Κουστουρίτσα κέρδισε τον Χρυσό Φοίνικα στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου στις Κάννες το 1995 και προτάθηκε επίσης για το Βραβείο Όσκαρ για Καλύτερη Ξενόγλωσση Ταινία. Η ιστορία δύο φίλων αποτελεί το υπόβαθρο για την ιστορία της Γιουγκοσλαβίας από την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την έναρξη των Πολέμων της Γιουγκοσλαβίας τη δεκαετία του 1990. Η πλοκή εν συντομία: Βελιγράδι. Ο κομμουνιστής ακτιβιστής Μάρκο αφήνει το φίλο του, Μπλάκι, να μπει στο Κόμμα. Όμως η Γερμανία εισβάλλει στη Γιουγκοσλαβία και οι δύο φίλοι θα μοιράσουν τον χρόνο τους μεταξύ αντιστασιακών πράξεων και δουλεμπορίου. Θα μοιραστούν επίσης την όμορφη Νατάλια, μια ηθοποιό που «προστατεύει» ένας ναζί αξιωματούχος. Στη διάρκεια της σύγκρουσης, ο Μάρκο θα κανονίσει να κλειδώσει τον Μπλάκι και τη συμμορία του σε ένα υπόγειο σπιτιού στο Βελιγράδι. Έτσι, θα μπορέσει να κρατήσει τη Νατάλια αποκλειστικά για τον εαυτό του. Το 1945, θα αποσιωπήσει ότι η χώρα του απελευθερώθηκε. Όμως μια μέρα, οι σκλάβοι θα αφήσουν το υπόγειο και θα βρουν τη χώρα τους διαλυμένη απ' τον εμφύλιο πόλεμο.

→

Ε-24. Η βοσνιακή ταινία *No Man's Land* του Ντάνις Τάνοβιτς κέρδισε το Όσκαρ Καλύτερης Ξενόγλωσσης Ταινίας το 2001

Το *No Man's Land* είναι μια ταινία για δύο πληγωμένους στρατιώτες, έναν Μουσουλμάνο Βόσνιο και έναν Σερβοβόσνιο. Βρίσκονται ανάμεσα στις γραμμές του πολέμου και σε μια νεκρή ζώνη, σε έναν αγώνα για την επιβίωση. Οι δύο στρατιώτες αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον στο χαράκωμα, περιμένοντας να νυχτώσει.

Oslobodenje, χρόνος LIX, τεύχος 19804, Σαράγιεβο, 6.04.2002, σελ. 5.

Το θέμα της ταινίας *No Man's Land* είναι ο πόλεμος στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη τη δεκαετία του 1990. Αυτός ο πόλεμος, ωστόσο, δεν έχει ακόμα περιληφθεί στα βιβλία ιστορίας. Γιατί πιστεύετε ότι είναι περισσότερο δύσκολο να διδαχτεί αυτό το θέμα στο σχολείο απ' το να συζητηθεί μέσω του κινηματογράφου;

Ε-25. Turbo-folk μουσική. Μια συναυλία της Σβετλάνα Τσέτσα Ραζνάτοβιτς (χήρας του Αρκάν) στο Βελιγράδι (Ούσκε) σε κοινό 120.000, 17 Ιουνίου 2006

Η Turbo-folk είναι ένα μουσικό είδος που έχει βαθιές ρίζες στην εμπορική λαϊκή και νεανική μουσική που ήταν πολύ δημοφιλής σε όλη τη διάρκεια της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (SFRY) και στα Βαλκάνια στο σύνολό τους. Η τραγουδίστρια Λέπα Μπρένα άνοιξε τον δρόμο για την άνοδο της turbo-folk, αλλά η δημοτικότητά της αυξήθηκε ραγδαία τη δεκαετία του 1990, στο διάστημα των εμφυλίων πολέμων και των οικονομικών κυρώσεων ενάντια στη Σερβία.

Ο Αρκάν (Ζέλικο Ραζνάτοβιτς) ήταν διοικητής μιας παραστρατιωτικής δύναμης στους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας. Κατηγορήθηκε για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αλλά δολοφονήθηκε το 2000, πριν δικαστεί.

Toronto Novine.

Ε-26. Ο Έλληνας συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης στα Σκόπια

Μετά την Ενδιάμεση Συμφωνία που υπογράφτηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το 1995, ο παγκοσμίως γνωστός συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης εκτέλεσε τη συμφωνία του «Αλέξης Ζορμπάς» στο Εθνικό Θέατρο στα Σκόπια (1997). Η συναυλία θεωρήθηκε το γεγονός της χρονιάς, καλλιτεχνικά και πολιτικά. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κίρο Γκλιγκόροφ και σχεδόν όλη η πολιτική ηγεσία της χώρας, καθώς και γνωστοί διανοούμενοι, παρευρέθηκαν στη συναυλία. Μια ελληνική αντιπροσωπεία διακοσίων ατόμων, με εκπροσώπους πολιτικών κομμάτων, μέλη της Βουλής, καθηγητές πανεπιστημίου, επιχειρηματίες και καλλιτέχνες, ταξίδεψε στα Σκόπια. Στη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Θεοδωράκης επισκέφτηκε τον τάφο του Γεωργίου Ζορμπά (το όνομα είναι γραμμένο στον τάφο) που θάφτηκε στο κοιμητήριο των Σκοπίων το 1943. Υπάρχει ένα σύντομο ντοκιμαντέρ πάνω στο γεγονός από την ελληνική τηλεόραση: http://www.youtube.com/watch?v=RfmLOpTa2pw, ανάκτηση στις 3.07.2016.

Ντοκιμαντέρ «Ψάχνοντας τον Ζορμπά», Αρχείο ΕΡΤ.

Ε-27. Ο «Ορέστης» του Ουνκόφσκι στην Επίδαυρο, 2008

Ο Σλόμπονταν Ουνκόφσκι γεννήθηκε το 1948 στα Σκόπια. Αποφοίτησε ως σκηνοθέτης το 1971 από την Ακαδημία Κινηματογράφου, Θεάτρου και Τηλεόρασης στο Βελιγράδι. Από το 1996 έως το 1998 ήταν Υπουργός Πολιτισμού στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Ο «Ορέστης» (2008) είναι η τρίτη παραγωγή του Ουνκόφσκι στα ελληνικά μετά την «Τέταρτη Αδελφή» του Γκλοβάτσκι και τον «Βασιλιά Ληρ» του Σαίξπηρ (2005), και τα δύο στο Εθνικό Θέατρο Αθηνών. Ο «Ορέστης» παίχτηκε στην Επίδαυρο τον Αύγουστο του 2008 και σε πολλά θέατρα σε όλη την Ελλάδα (συνολικά, 27 παραστάσεις και περισσότεροι από 23.000 θεατές).

Ιδιωτική συλλογή (Αρχείο Σλόμπονταν Ουνκόβσκι).

Ο πολιτισμός μπορεί να σηματοδοτήσει ένα διαφορετικό μονοπάτι στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας. Μπορείτε να βρείτε άλλες πολιτιστικές ανταλλαγές; Πιστεύετε ότι η «πολιτιστική διπλωματία» θα μπορούσε να είναι μια εναλλακτική προσέγγιση στις κοινές απόπειρες επίλυσης εντάσεων και συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ δύο χωρών ή δεν είναι σημαντική; Συζητήστε.

Ε-28. Το λογοτεχνικό βραβείο Balkanika και η «Βαλκανική λογοτεχνία»

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αναλήφθηκαν αρκετές πρωτοβουλίες τόσο από κρατικούς όσο και ιδιωτικούς φορείς για τη χρηματοδότηση μεταφράσεων λογοτεχνικών κυρίως έργων από Βαλκάνιους συγγραφείς σε άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Στόχος ήταν να προωθηθεί η αμοιβαία γνωριμία και κατανόηση, δεδομένου ότι μέχρι τη δεκαετία του 1990 παρόμοιες εκδόσεις ήταν σπάνιες. Το ετήσιο βραβείο Balkanika υπήρξε πρωτοβουλία ενός δικτύου επτά εκδοτών από ισάριθμες βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Βόρεια Μακεδονία, Ρουμανία, Σερβία και Τουρκία). Απονέμεται σε συγγραφέα βιβλίου το οποίο έχει κυκλοφορήσει μέσα στην προηγούμενη διετία και όλοι οι επτά εκδότες έχουν τη δέσμευση να μεταφράζουν στη γλώσσα τους το βιβλίο που βραβεύεται. Το Balkanika απονεμήθηκε για πρώτη φορά το 1996 στον Σέρβο συγγραφέα Δαβίδ Αλμπαχάρι. Επόμενοι βραβευθέντες ήταν ο Άντον Ντόντσεφ και ο Ζντράβκα Εβτιμόβα από τη Βουλγαρία, ο Νίκος Μπακόλας και η Μάρω Δούκα από την Ελλάδα, ο Ισμαήλ Κανταρέ απ' την Αλβανία, ο Αλεξάνταρ Προκοπιέβ και ο Βένκο Αντονόβσκι από τη Βόρεια Μακεδονία, ο Ταχσίν Γιουτζέλ και ο Νεντίμ Γκιουρσέλ από την Τουρκία.

α. Άντον Ντόντσεφ (Βουλγαρία)
Στα Βαλκάνια υπάρχουν έντονες διαφορές τόσο στην πολιτική όσο και στην εξέλιξη των κοινωνιών που μας κρατούν σε μια απόσταση. Συγκεκριμένα, στα πρώην σοσιαλιστικά κράτη οι πολίτες χαίρουν πολύ χαμηλής αυτοεκτίμησης και βρίσκονται σε σύγχυση. Έτσι, δεν μπορούμε να ορίσουμε επιγραμματικά τη βαλκανική λογοτεχνία. Αυτό όμως που θα πρέπει έχουμε υπόψη μας είναι πως όλοι μαζί αποτελούμε ένα σύνολο. Είμαστε σαν μια ορχήστρα όπου πρέπει να είμαστε όλοι καλοί για να επιτευχθεί καλό αποτέλεσμα.

β. Δαβίδ Αλμπαχάρι (Σερβία)
Τη βαλκανική λογοτεχνία μπορούμε να την αντιληφθούμε μόνον ως γεωγραφικό όρο. Υπάρχουν διαφορές τόσο ανάμεσα στα έθνη όσο και ανάμεσα στα λογοτεχνικά είδη. Συναντήσεις σαν κι αυτή που έγινε στην Αθήνα δεν δημιουργούν ενιαία λογοτεχνία –κάτι που θα ήταν ισοπεδωτικό– αλλά μας βοηθούν να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον καλύτερα. Βοηθά στο να επηρεάσει κάθε είδος λογοτεχνίας τα άλλα είδη. Και η αλληλοεπίδραση στις παρούσες ιστορικές συνθήκες μπορούν να είναι πραγματικά γόνιμες.

γ. Νεντίμ Γκιουρσέλ (Τουρκία)
Υπάρχουν πολλές βαλκανικές λογοτεχνίες, αλλά νομίζω ότι μια καλή αφετηρία για να τις χωρίσουμε σε κατηγορίες έχει να κάνει με την Ιστορία. Υπάρχουν εκείνοι που στρέφουν το βλέμμα στο παρελθόν και βάζουν στη μυθοπλασία τους ιστορικό υλικό, και εκείνοι που ασχολούνται με το παρόν. Η ιδέα του βραβείου Balcanica είναι πολύ θετική γιατί φέρνει τους συγγραφείς σε επαφή, ειδικά σε μια εποχή που [η] γεωγραφική περιοχή πλήττεται από συρράξεις.

εφ. *Το Βήμα*, 6 Δεκεμβρίου 1999, σελ. 57.

Χωρίστε την τάξη σε ομάδες, κάθε ομάδα αντιπροσωπεύει μια χώρα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Οι μαθητές κάθε ομάδας θα ετοιμάσουν κατάλογο με τα ονόματα συγγραφέων της χώρας που επέλεξαν και των έργων τους (όχι μόνο λογοτεχνικών), που μεταφράστηκαν στη μητρική γλώσσα των μαθητών τα τελευταία πέντε χρόνια. Κάθε ομάδα επιλέγει ένα ή δύο βιβλία της χώρας που μελετά και συζητούν το περιεχόμενο των βιβλίων στην τάξη.

Ε-29. Ο Διαγωνισμός Τραγουδιού της Eurovision

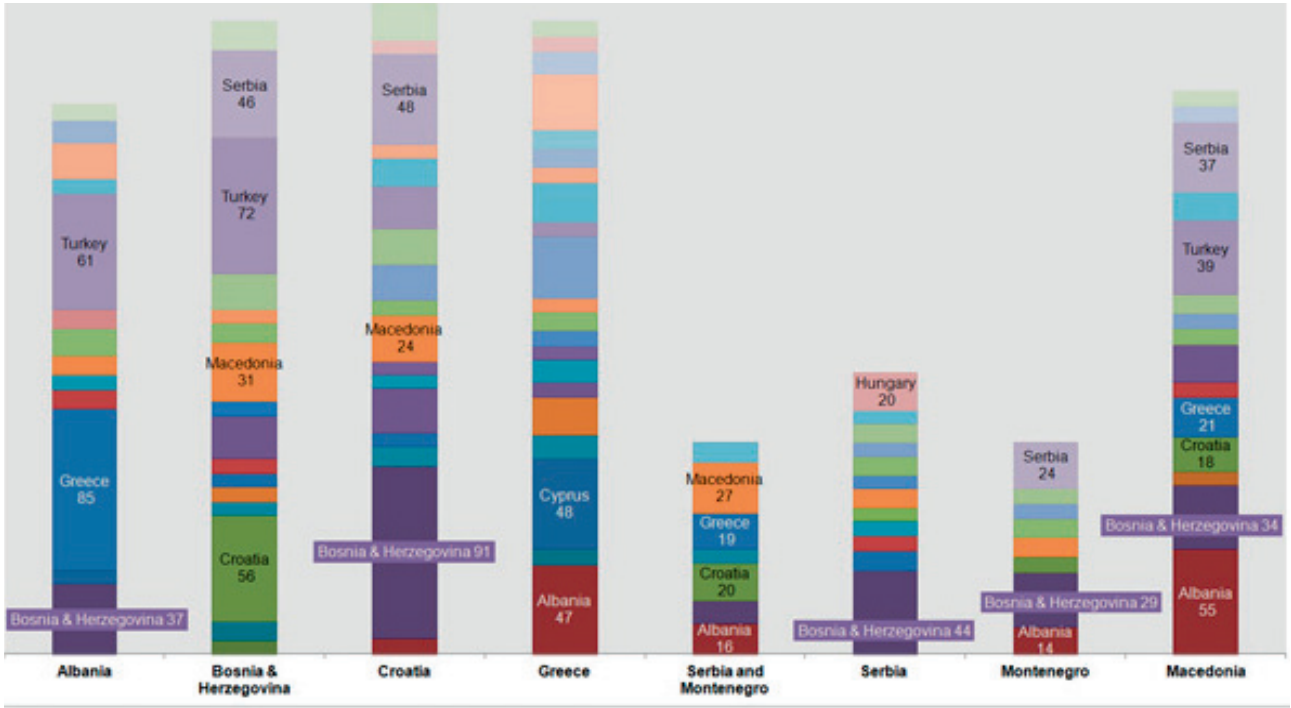

Ποιος ψήφισε ποιον στο «Βαλκανικό Μπλοκ» 2003-2011
Άθροισμα μόνο των υψηλών βαθμολογιών (12, 10, 8 και 7 βαθμοί)

www.euronews.com/2012/05/21/eurovision-the-great-voting-conspiracy, ανάκτηση στις 3.07.2016.

Η συμμετοχή στον Διαγωνισμό Τραγουδιού της Eurovision έγινε μια έκφραση εθνικής κυριαρχίας για τα νέα ανεξάρτητα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Το 1993, η Σλοβενία, η Κροατία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, μαζί με τη Ρουμανία και κάποιες άλλες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, συμμετείχαν στον διαγωνισμό ως ανεξάρτητες χώρες για πρώτη φορά, ενώ η Σερβία συμμετείχε με τη γιουγκοσλαβική σημαία για τελευταία φορά. Η Βόρεια Μακεδονία αρχικά συμμετείχε στον διαγωνισμό το 1996, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο συμμετείχαν ως μία χώρα το 2004 και το 2005, και από το 2007 κάθε μία ανεξάρτητα. Η Αλβανία συμμετείχε για πρώτη φορά το 2004. Από τις νοτιοανατολικές ευρωπαϊκές χώρες, αναδύθηκε το λεγόμενο βαλκανικό μπλοκ ψήφων. Εντός του βαλκανικού μπλοκ υπάρχουν ορατές συνδέσεις μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου, Βόρειας Μακεδονίας και Αλβανίας, καθώς και εντός των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Πρώτο από τα ανεξάρτητα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας που κέρδισε τον Διαγωνισμό Τραγουδιού της Eurovision ήταν η Σερβία το 2007 με το τραγούδι «Μολίτβα» (Προσευχή) της Μαρίγια Σερίφοβιτς. Το 2004, το BBC επεσήμανε ότι: «Όπως είναι πλέον η παράδοση με τον Διαγωνισμό Τραγουδιού της Eurovision, οι γείτονες συχνά ψηφίζονται μεταξύ τους, με τις βαλκανικές χώρες να δίνουν μεταξύ τους τις περισσότερες ψήφους».

Πιστεύετε ότι στα δημοφιλή πολιτιστικά γεγονότα όπως ο Διαγωνισμός Τραγουδιού της Eurovision, υπάρχει χώρος για την έκφραση εθνικιστικών συμπεριφορών; Έχετε ψηφίσει ποτέ στη Eurovision; Συζητήστε.

Ε.4. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ε-30. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα, 2004

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 (οι Αγώνες της 28ης Ολυμπιάδας) έλαβαν χώρα στην Αθήνα από τις 13 ως τις 29 Αυγούστου. Με το σλόγκαν «Καλώς ήρθατε στην πατρίδα», εξυμνήθηκαν από τον πρόεδρο της Ολυμπιακής Επιτροπής ως «αξέχαστοι, ονειρικοί αγώνες». Οι Αγώνες θεωρήθηκαν επιτυχημένοι ως προς την οργάνωση και το πλήθος των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών που συμμετείχαν αλλά και από πλευράς τηλεθέασης. Παρ' όλη την κριτική από συγκεκριμένους χώρους, το ελληνικό κοινό ήταν θετικά διακείμενο, θεωρώντας τους ένα νέο εθνικό επίτευγμα σε άμεση σύνδεση με την εικόνα της χώρας διεθνώς.

α. Η τελετή έναρξης των Αγώνων

Φωτογραφία Θωμάς Χρυσοχοΐδης.

Σκηνοθετημένη από τον χορευτή Δημήτρη Παπαϊωάννου, η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων υπογράμμισε τη σύνδεση της σύγχρονης Ελλάδας με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ως λίκνο του σύγχρονου πολιτισμού (και των Ολυμπιακών Αγώνων). Επίσης αναπαρήγαγε την κεντρική ιδέα της ελληνικής εθνικής ιστοριογραφίας ότι υπάρχει συνέχεια από τα προϊστορικά χρόνια έως το παρόν.

β. Αντιδράσεις στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004

https://ektostonteixon.files.wordpress.com/2010/10/aixmh-afisa-sintonistikou2.jpg, ανάκτηση στις 3.07.2016.

Παρ' όλα αυτά, πίσω από τη λαμπερή πρόσοψη της τελετής έναρξης, την αστραφτερή όψη των πρόσφατα κτισμένων εγκαταστάσεων και τη γενικότερη οργανωτική επιτυχία των αγώνων, υπήρξαν ζητήματα που προβλημάτισαν: ένας προϋπολογισμός που υπερέβη κατά πολύ τους αρχικούς υπολογισμούς, κατηγορίες ντόπινγκ για γνωστούς Έλληνες αθλητές, οικονομικές ατασθαλίες που συνδέονταν με τη βελτίωση των υποδομών της πόλης, πλήθος ανεπιθύμητων απρόοπτων προσκομμάτων, εγκαταστάσεις η συντήρηση των οποίων είχε υψηλό κόστος κ.λπ. Η αφίσα στο Ε-30β δημιουργήθηκε από διάφορες εξωκοινοβουλευτικές αριστερές οργανώσεις και από κινήματα των πολιτών. Απεικονίζει τις μασκότ των Αγώνων, την Αθηνά και τον Φοίβο, ντυμένους ως «Φόβο» και «Διαφθορά».

1. Μελετήστε το γλωσσικό και οπτικό περιεχόμενο και περιγράψτε την παραπάνω αφίσα. Πώς είναι ντυμένες οι δύο μασκότ φιγούρες; Τι αντιπροσωπεύουν; Σε τι μετατράπηκαν οι Ολυμπιακοί κύκλοι; Μπορείτε να εντοπίσετε την πολιτική ιδεολογία των δημιουργών; Συνδέστε το μήνυμα της αφίσας με την οικονομική κατάρρευση της Ελλάδας μετά το 2010.

2. Έχει διοργανώσει ποτέ η χώρα σας ένα διεθνές αθλητικό γεγονός; Εάν ναι, βρείτε τις αφίσες του γεγονότος και αναλύστε τους συμβολισμούς. Εξηγήστε τα κριτήρια της επιλογής του ενός ή του άλλου συμβόλου και πώς συνδέονται με την εικόνα της χώρας. Κάντε έρευνα πάνω στο θέμα: *Υπήρξαν αντιδράσεις στη διοργάνωση και από ποιον; Ποια ήταν τα επιχειρήματα των πολέμιων;*

Ε-31. Το Αδριατικό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης στην πρώην Γιουγκοσλαβία

Το Αδριατικό Πρωτάθλημα θεσμοθετήθηκε το 2001 από διάφορους συλλόγους από τη Σλοβενία, την Κροατία, τη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη, και το Μαυροβούνιο, ή χώρες που ήταν μέρη της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Τον επόμενο χρόνο, προστέθηκαν σύλλογοι απ' τη Σερβία. Το πρωτάθλημα είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα αθλητικής συνεργασίας μεταξύ χωρών που ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση μόλις λίγα χρόνια πριν.

ΚΑΛΑΘΟΣΦΑΙΡΙΣΗ- Ιδρυτικό συνέδριο συλλόγων του νέου τοπικού πρωταθλήματος στο Ζάγκρεμπ
Το Αδριατικό Πρωτάθλημα ξεκινάει στις 29 Σεπτεμβρίου. Ο σύλλογος Τσιμπόνα VIP παίζει στην Ποντγκόριτσα [...] Στην Αδριατική Λίγκα οι συνελεύσεις των συλλόγων σχημάτισαν ένα δευτεροβάθμιο όργανο που θα ονομάζεται Κριτική Επιτροπή Προσφυγών. [...] Θα εργάζεται ως τριμελές τμήμα που θα το αποτελεί ο πρόεδρος Λόρμπεκ με άλλους δύο, από έγκριτους συλλόγους. Οι διαιτητές στον διαγωνισμό θα είναι από συμμετέχοντα κράτη, αλλά η χώρα απ' την οποία προέρχεται η ομάδα Μπούντουτσνοστ θα αντιπροσωπεύεται από Μαυροβούνιους διαιτητές. Όπως και στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης, θα υπάρχουν τρεις διαιτητές ανά παιχνίδι. [...]

Jadranska liga, έγγραφο 1 (Jutarnji list, 4.07.2001)

Ε-32. Οι αθλητές ως ήρωες

Ο καλύτερος παίκτης τένις της Κροατίας, Γκόραν Ιβανίσεβιτς, κέρδισε το πρωτάθλημα Wimbledon το 2001. Στην πατρίδα του και στην πόλη γέννησής του, το Σπλιτ, του επιφύλαξαν εντυπωσιακή υποδοχή εθνικού ήρωα.

Ένα πανό που έγραφε «Γκόραν, το Σπλιτ σε αγαπάει» αναρτήθηκε στο λιμάνι του Σπλιτ όπου περίπου 150.000 άνθρωποι συγκεντρώθηκαν σε εορτασμούς που είχαν μια σπάνια μεγαλοπρέπεια για τα χρονικά της ιστορίας του αθλητισμού στην Κροατία. Πολλές νίκες στον αθλητισμό είχαν εορταστεί στο Σπλιτ, αλλά όσοι ερωτηθούν θα απαντήσουν «Αυτό ήταν το πάρτι που ξεπέρασε όλα τα πάρτι». Κανείς δεν είχε συγκεντρώσει τόσο κόσμο όπως ο Γκόραν Ιβανίσεβιτς. [...]

Ο αριθμός των επισκεπτών στις ιστοσελίδες της κροατικής τηλεόρασης και στο διαδικτυακό πρόγραμμα Hinet έσπασε όλα τα ρεκόρ την Τρίτη. Οπαδοί απ' όλο τον κόσμο ήθελαν να δουν τους εορτασμούς στο Σπλιτ ζωντανά, και την ίδια στιγμή να στείλουν μέιλ ζητώντας μία μπλούζα με την εικόνα του «Λαγού» (ψευδώνυμο του Ιβανίσεβιτς, στα κροατικά Zec) και την επιγραφή «Είμαι διάνοια», χωρίς να υπολογίζουν το κόστος [...]

Četvrtak, *www.monitor.hr*, 12.07.2001.

Ε-33. Γκράφιτι «Κακά γαλάζια παιδιά» στο Ζάγκρεμπ

Με πρωτοβουλία του Κροάτη προέδρου Τούτζμαν, ο ποδοσφαιρικός σύλλογος Ντιναμό άλλαξε το όνομά του πολλές φορές καθώς το όνομα Ντιναμό θεωρήθηκε υπερβολικά κομμουνιστικό. Το 1993, ο σύλλογος μετονομάστηκε σε «Κροατία», κάτι που απογοήτευσε πολλούς οπαδούς της ομάδας, που απαίτησαν να δοθεί πίσω το όνομα στον σύλλογο. Ονομάστηκε ξανά Ντιναμό μόνο μετά τον θάνατο του Τούτζμαν το 2000.

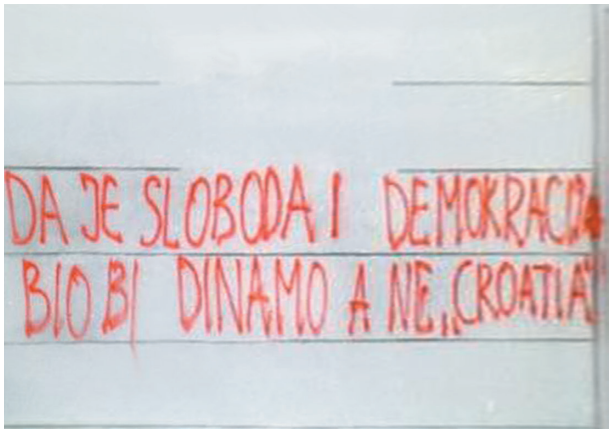

Μετάφραση: Εάν υπήρχε ελευθερία και δημοκρατία, θα αποκαλούνταν Ντιναμό και όχι Κροατία.

Ιδιωτική συλλογή.

Χρησιμοποιήστε τις πληροφορίες στο κλειδί για να ερμηνεύσετε το κείμενο του γκράφιτι. Γιατί το γκράφιτι συνδέει την ονομασία ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου με την ελευθερία και τη δημοκρατία;

Ε-34. Η παραδοσιακή πάλη στην πόλη του Ασένοβγκραντ, βόρεια Ροδόπη, Βουλγαρία, 2008

Η πάλη με λάδι (Yağlı Güreş στα τουρκικά, pehlivanski borbi στα βουλγαρικά) ήταν ένα παραδοσιακό άθλημα από τον καιρό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πριν από κάθε αγώνα, οι παλαιστές βάζουν λάδι ελιάς στα σώματά τους και οι αγώνες διεξάγονται σε ένα ανοιχτό χορταριασμένο πεδίο ή σε χαλιά, με τους διαγωνιζόμενους μισόγυμνους· φορούν μόνο παντελόνι από δέρμα που φτάνει μέχρι το γόνατο. Αυτά τα πρωταθλήματα είναι δημοφιλή στους μουσουλμάνους της Νοτιοανατολικής Ευρώπης· συχνά έχουν συμμετοχή μη μουσουλμάνων παλαιστών και τοπικού κοινού απ' όλες τις κοινότητες.

Φωτογραφία Kremena Yordanova.

1. Με ποιον τρόπο μπορεί ο αθλητισμός να φέρει τους ανθρώπους κοντά ή να καλλιεργήσει την έχθρα και τον ανταγωνισμό, τροφοδοτώντας εθνικιστικές συμπεριφορές και αντιδράσεις; Βρείτε παραδείγματα για τις δύο περιπτώσεις και συζητήστε την εύθραυστη ισορροπία μεταξύ ευγενούς πάλης και άγριας σύγκρουσης.

2. Συζητήστε τη σχέση μεταξύ χουλιγκανισμού και εθνικισμού. Βρείτε παραδείγματα απ' τη χώρα σας ή ποδοσφαιρικούς αγώνες όπου οι οπαδοί χρησιμοποίησαν βία εναντίον εθνικών συμβόλων. Συγκρίνετε με τις περιπτώσεις που παρουσιάστηκαν στην πηγή Β-2 στο κεφάλαιο Β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ: Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

Εισαγωγή 211

ΣΤ.1. Διαγραφή και αναθεώρηση του κομμουνιστικού παρελθόντος 213

ΣΤ.2. Η αναθεώρηση της μνήμης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου 221

ΣΤ.3. Η μνήμη των πρόσφατων πολέμων 226

ΣΤ.4. Συμφιλίωση μέσω της αποκατάστασης ή της καταστροφής της μνήμης 229

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συνήθως ένα σχολικό βιβλίο ιστορίας τελειώνει με το χρονικό όριο που θέτει η περιγραφή μιας ιστορικής περιόδου. Εντούτοις, ένα μάθημα ιστορίας δεν μπορεί να αγνοήσει τους τρόπους με τους οποίους θυμόμαστε και μνημονεύουμε αυτό το ιστορικό παρελθόν. Ένα σημαντικό μάθημα ιστορίας είναι να κατανοήσουν οι μαθητές ότι οι εικόνες που έχει μια κοινωνία για το παρελθόν αλλάζουν και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το εκάστοτε παρόν. Αυτές οι «παροντικές» αναγνώσεις του παρελθόντος αναπαράγονται και διαδίδονται μέσω κρατικών, κυρίως, θεσμών –όπως το εκπαιδευτικό σύστημα και τα μουσεία– συγκροτώντας ηγεμονικά αφηγήματα τα οποία περιθωριοποιούν άλλες ανταγωνιστικές ή εναλλακτικές αναγνώσεις.

Μπορούμε λοιπόν να ισχυριστούμε ότι υπάρχουν σχηματικά δύο μορφές συλλογικής μνήμης: αφενός αυτό που θα ονομάζαμε «επίσημη μνήμη» που ταυτίζεται με τη μνήμη του έθνους-κράτους· αφετέρου, οι «μειονοτικές», εναλλακτικές μνήμες, οι οποίες συνήθως αποσιωπούνται και κάποτε συγκρούονται με την επίσημη μνήμη. Η σύγκρουση «επίσημης» και «ανεπίσημης» μνήμης είναι πολύ πιο έντονη στον χώρο της εκπαίδευσης, εφόσον το σχολείο αποτελεί τον κατεξοχήν θεσμό πολιτικής κοινωνικοποίησης και μετάδοσης των αξιών που μια κοινωνία θεωρεί ότι την χαρακτηρίζουν. Πολύ συχνά, ωστόσο, το περιεχόμενο της διδασκαλίας αντιφάσκει με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα της σχολικής τάξης. Ποια είναι η πρόσληψη ενός σχολικού εγχειριδίου εθνικής ιστορίας μέσα σε μια πολυπολιτισμική τάξη όπου συνυπάρχουν ανταγωνιζόμενες πολλές μνημονικές κοινότητες; Από την άλλη πλευρά, πόσο αποστασιοποιημένο και «ουδέτερο» μπορεί να είναι ένα μάθημα ιστορίας σε μετα-τραυματικά περιβάλλοντα;

Στο κεφάλαιο ΣΤ επιχειρούμε να δείξουμε όψεις όλων των μορφών μνήμης αλλά η έμφαση τοποθετείται κυρίως στην επίσημη και κυρίαρχη μνήμη όπως αυτή μετασχηματίστηκε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Σε ολόκληρη την Ευρώπη, μετά το 1990, ξεκινά η αναθεώρηση της ιστορίας ολόκληρης της περιόδου από το 1939 έως το 1989. Η αναθεώρηση αυτή, στα πρώην κομμουνιστικά καθεστώτα, δεν περιορίζεται στα κρατικά σύμβολα ή στην ιστοριογραφία. Περιλαμβάνει όλους τους τόπους μνήμης (*Les lieux de mémoire*), για να χρησιμοποιήσουμε έναν γνωστό όρο που δημιούργησε ο Γάλλος ιστορικός Πιερ Νορά. Μνημεία γκρεμίζονται και νέα ανεγείρονται· εθνικές επέτειοι καταργούνται και θεσπίζονται καινούριες· νέες παραδόσεις «επινοούνται»· παλιοί ήρωες δαιμονοποιούνται και νέοι παίρνουν τη θέση τους. Από τη δεκαετία του 1990 αναθεωρείται η μνήμη τόσο του κομμουνισμού όσο και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η νέα πολιτική προσέγγιση προς τα πρώην κομμουνιστικά καθεστώτα συνίστατο κυρίως στην καταδίκη των εγκλημάτων των ολοκληρωτικών κομμουνιστικών καθεστώτων και στην εξομοίωση του κομμουνισμού με τον ναζισμό. Η κρίσιμη καμπή ήταν η *Μαύρη Βίβλος του Κομμουνισμού: Εγκλήματα, Τρομοκρατία, Καταστολή*, που εκδόθηκε το 1997 από τον Στεφάν Κουρτουά (πρώτη έκδοση στα γαλλικά) και συνέκρινε τον κομμουνισμό με τον ναζισμό σε επίπεδο αριθμού θυμάτων και μεθόδων μαζικής εξόντωσης. Το βιβλίο προκάλεσε ευρύτατη συζήτηση και διαμάχη ανάμεσα σε όσους το υποστήριζαν και όσους το επέκριναν. Στις πρώην κομμουνιστικές χώρες, η *Μαύρη Βίβλος* χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει τη διαδικασία της «διπλής θυματοποίησης»: η μνήμη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αναθεωρήθηκε προκειμένου αυτές οι χώρες (Βαλτικές χώρες, Πολωνία) να εμφανιστούν ως θύματα τόσο του ναζισμού όσο και του κομμουνισμού. Αυτή η στάση διαμορφώθηκε τελικά ως μέρος της ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας τον Ιανουάριο του 2006, όταν το Συμβούλιο της Ευρώπης ενέκρινε το Ψήφισμα 1481, το οποίο καταδίκαζε «τις μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που είχαν διαπραχθεί από ολοκληρωτικά κομμουνιστικά καθεστώτα». Το 2008, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθιέρωσε επίσης την Ευρωπαϊκή Ημέρα Μνήμης για τα Θύματα του Σταλινισμού και του Ναζισμού, γνωστή ως Ημέρα της Μαύρης Κορδέλας. Πρόκειται για την 23η Αυγούστου (επέτειο της υπογραφής του συμφώνου Μόλοτοφ-Ρίμπεντροπ), η οποία τιμάται ως διεθνής ημέρα μνήμης των θυμάτων του σταλινισμού, του ναζισμού και του φασισμού.

Οι κοινωνίες διχάστηκαν επίσης ως προς τη μνήμη του Ψυχρού Πολέμου. Οι «πόλεμοι της μνήμης» υπήρξαν σταθερό χαρακτηριστικό στις βαλκανικές χώρες καθ' όλη την περίοδο η οποία χαρακτηρίζεται από την «έκρηξη μνήμης» και εκτείνεται από το τρίτο τέταρτο του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα: υπήρξαν σημαντικές δημόσιες αντιπαραθέσεις, έντονες διαμάχες και συνεχιζόμενες συζητήσεις και ακόμη και βίαιες συγκρούσεις που σχετίζονταν κυρίως με τις τραυματικές ιστορικές εμπειρίες του 20ού αιώνα, όπως οι παγκόσμιοι πόλεμοι, οι γενοκτονίες, οι εκτοπισμοί πληθυσμών, οι μεγάλες μετακινήσεις και οι εμφύλιοι πόλεμοι. Στην περίπτωση της μνήμης του Ψυχρού Πολέμου, εξάλλου, παρατηρείται ένα ρεύμα «κομμουνιστικής νοσταλγίας» σε χώρες όπου η λεγόμενη «μετάβαση» σε μια οικονομία της αγοράς ήταν τραυματική και καταστροφική για ορισμένες κοινωνικές ομάδες. Η «γιουγκο-νοσταλγία» εμφανίστηκε επίσης σε μερικές πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες ως αντίδραση στον «χαμένο παράδεισο» της «αδελφότητας και ενότητας».

Τα κεφάλαια ΣΤ.1 και ΣΤ.2 συνδέονται μεταξύ τους και εν μέρει επικαλύπτονται, τουλάχιστον στις περιπτώσεις των πρώην κομμουνιστικών κρατών. Ο λόγος είναι ότι οι ερμηνείες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου αποκλίνουν μετά το 1945 ανάλογα με το καθεστώς που κυριαρχεί σε κάθε χώρα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, για παράδειγμα, ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε και η ήττα των κομμουνιστών είχε ως συνέπεια μια επίσημη ιστορία που αποσιώπησε την κομμουνιστική αντίσταση εναντίον της ναζιστικής κατοχής. Μόλις το 1982, όταν στην κυβέρνηση θα είναι οι σοσιαλιστές, θα αναγνωριστεί επίσημα από το κράτος η «εθνική αντίσταση» και η αντι-ναζιστική δράση των αριστερών οργανώσεων της Κατοχής. Αντίθετα, στις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ, το Κομμουνιστικό Κόμμα καθιέρωσε την επίσημη μνημόνευση της κομμουνιστικής αντίστασης ως ιδρυτικού γεγονότος των νέων καθεστώτων, μέσω μνημείων και τελετών. Καθεστώτα που ήταν στενότερα εξαρτημένα από τη Σοβιετική Ένωση, όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία, αφιέρωσαν μνημεία στον Κόκκινο Στρατό και στον Σοβιετικό στρατιώτη στον οποίο αποδιδόταν ο ρόλος του «ελευθερωτή» από τους Γερμανούς κατακτητές.

Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, ιδρυτικό συστατικό της επίσημης μνήμης ήταν ο Εθνικός Απελευθερωτικός Αγώνας, που ισοδυναμούσε με σοσιαλιστική επανάσταση. Την περίοδο 1941-45, το αντιστασιακό κίνημα, υπό την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας, πολέμησε εναντίον των κατοχικών δυνάμεων της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Ουγγαρίας, καθώς και εναντίον των εγχώριων συνεργατών τους όπως οι Ουστάσι και οι Τσέτνικ. Επομένως, η Γιουγκοσλαβία του Τίτο, μέσα από τη μνημόνευση του Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα τακτοποιούσε τους λογαριασμούς της και με τους «εσωτερικούς» ιδεολογικούς και πολιτικούς εχθρούς.

Μετά το 1990, η αναθεώρηση της μνήμης του κομμουνιστικού καθεστώτος είχε ως συνέπεια και την αναθεώρηση της μνήμης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έτσι ώστε συχνά να είναι δύσκολο να διαχωρίσουμε τις δύο ενότητες. Τα κεφάλαια ΣΤ.1 και ΣΤ.2 θα πρέπει, επομένως, να μελετηθούν παράλληλα ώστε να γίνει κατανοητό ότι η αναθεώρηση της κυρίαρχης ερμηνείας για την Κατοχή και την Αντίσταση μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου εξαρτάται πρωτίστως από τη βούληση να αναθεωρηθεί η ερμηνεία που είχαν προτείνει για τον Πόλεμο τα κομμουνιστικά καθεστώτα. Συνέπεια της αναθεώρησης αυτής, με επικίνδυνες προεκτάσεις, είναι η άρνηση του αντιφασιστικού χαρακτήρα της αντίστασης των παρτιζάνων και η απόπειρα εξομοίωσης των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από τους ναζί με τα εγκλήματα των παρτιζάνων.

Η κατάσταση περιπλέχθηκε βεβαίως περισσότερο στην περίπτωση των πολέμων της Γιουγκοσλαβίας, όπου η ιδεολογικοπολιτική διαμάχη συμφυρόταν με την εθνοτική σύγκρουση. Στην Κροατία μετά το 1990, η διαδικασία της διαχείρισης του κομμουνιστικού παρελθόντος ήταν συνυφασμένη με μια ριζική απόρριψη της Γιουγκοσλαβίας. Για τους Κροάτες εθνικιστές, και τα δύο γιουγκοσλαβικά κράτη ήταν –πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο– ουσιαστικά αντι-κροατικές οντότητες που είχαν δημιουργηθεί μόνο για να εξασφαλίσουν τη σερβική κυριαρχία. Αντίστοιχα, στη Σερβία, ο πόλεμος 1991-1995 αναβίωσε τις μνήμες από το κροατικό καθεστώς των Ουστάσι κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι οποίες εργαλειοποιήθηκαν στη νέα σύγκρουση. Οι πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία παρήγαγαν νέους νεκρούς, νέους ήρωες και νέες τραυματικές μνήμες που συγχωνεύτηκαν με τις παλιές και σε μεγάλο βαθμό τις επικαθόρισαν. Μνημεία που υπήρχαν για πολλές δεκαετίες, όπως η αιώνια φλόγα στο Σαράγιεβο, απέκτησαν πλέον νέο νόημα και συμβολισμό. Αλλά και νέα μνημεία ανεγέρθηκαν για να τιμήσουν τη μνήμη των θυμάτων, κυρίως αμάχων, των πολέμων της δεκαετίας του 1990. Στο κεφάλαιο ΣΤ.3 παρουσιάζονται τέτοια παραδείγματα που καλούν τους μαθητές να στοχαστούν σχετικά με τις έννοιες του ηρωισμού και του τραύματος.

Στο κεφάλαιο ΣΤ.4 επιχειρούμε να παρουσιάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η μνήμη ή η λήθη μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη συμφιλίωση εκείνων που διχάζει το παρελθόν. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται με τα μνημεία και τους τόπους, πώς οι τόποι μνήμης εμπλέκονται κεντρικά στις πολιτικές της μνήμης και της λήθης και πώς οι πολιτικές αποκατάστασης και αναστήλωσης των μνημείων συνδέονται με τις διαδικασίες συμφιλίωσης. Οι πόλεμοι έχουν συχνά ως στόχο τους μνημεία (κυρίως θρησκευτικού χαρακτήρα) που συμβολίζουν τον «άλλο», γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την καταστροφή ή τον βανδαλισμό ορισμένων και την ανακατασκευή άλλων (βλέπε πηγές ΣΤ-27, ΣΤ-28). Από την άλλη πλευρά, πολλοί τόποι, όπως κατεστραμμένα χωριά, συναγωγές, τζαμιά και εκκλησίες, νεκροταφεία και μνημεία που μνημονεύουν «ήρωες» και «μάρτυρες» αντιπροσωπεύουν ένα αμφισβητούμενο τοπίο πολιτιστικής κληρονομιάς, για το οποίο πολεμούν διάφορες μνημονικές κοινότητες και κράτη. Η πρωτοβουλία της αναστήλωσης θρησκευτικών μνημείων (τζαμιών και εκκλησιών) στην Κύπρο που είχαν καταστραφεί λόγω της ενδοκοινοτικής βίας, η οποία μάλιστα προέρχεται από την κοινωνία πολιτών, μπορεί να αποτελέσει αφορμή για συζήτηση σχετικά με την καταστροφή της πολιτισμικής κληρονομιάς εξαιτίας εθνικιστικού μίσους και την ευθύνη των πολιτών για την προστασία και τη συντήρησή της.

Στόχος του κεφαλαίου ΣΤ συνεπώς είναι ο κριτικός στοχασμός πάνω στο «καυτό» και τοξικό παρελθόν μέσα από τους τρόπους που το θυμόμαστε, όχι για να αναδιπλωθεί η κάθε κοινότητα στο τραύμα της αλλά για να αναγνωρίσει και το τραύμα του άλλου. Μόνο τότε η απόπειρα συμφιλίωσης θα μπορέσει να μετουσιωθεί σε διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης.

ΣΤ.1. ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

ΣΤ-1. Η μετακίνηση του αγάλματος του Τίτο στο Ούζιτσε, Σερβία, 1991

Το μνημείο του Γιόσιπ Μπροζ Τίτο, ένα μπρούντζινο άγαλμα ύψους 4,75 μέτρων, έργο του γνωστού γλύπτη Φράνο Κρσίνικ, ανεγέρθηκε στην Πλατεία των Παρτιζάνων στο Τίτοβο Ούζιτσε το 1961. Τρεις δεκαετίες μετά, στις 28 Αυγούστου 1991, το μνημείο απομακρύνθηκε και μεταφέρθηκε στην αυλή του Εθνικού Μουσείου του Ούζιτσε. Επρόκειτο για πράξη συμμόρφωσης προς τη «Σύσταση για την απομάκρυνση ονομάτων σε πόλεις, πλατείες, δρόμους, εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς φορείς, ατόμων που ήταν υπεύθυνα για τις τεράστιες αδικίες που διαπράχθηκαν ενάντια στον σερβικό λαό» την οποία ψήφισε το σερβικό κοινοβούλιο στις 24 Ιουλίου 1991.

Ιδιωτική συλλογή Milos Cvetkovic.

ΣΤ-2. Η κατεδάφιση των μνημείων του Λαϊκού Απελευθερωτικού Αγώνα στην Κροατία

Περίπου 6.000 μνημεία, προτομές, γλυπτά και μνημειακές πλάκες για γεγονότα και πρόσωπα του Λαϊκού Απελευθερωτικού Αγώνα φιλοτεχνήθηκαν στην Κροατία μεταξύ 1945 και 1990. Ακριβώς 2.964 μνημεία (731 αγάλματα και 2.233 άλλα μνημεία) καταστράφηκαν ολοσχερώς ή εν μέρει, κυρίως κατά την περίοδο 1990-2000. Περίπου 400 αντιφασιστικά μνημεία ελάσσονος καλλιτεχνικής αξίας αποκαταστάθηκαν έως το 2012 καθώς και άλλα σημαντικά μνημεία (το μνημείο στους έγκλειστους του Γιάντοβνο, το «Κάλεσμα για Εξέγερση» στο Μπιέλοβαρ, το μνημείο για την Εξέγερση του Λαού της Κροατίας στο Σριμπ κ.λπ.).

Hrženjak, 2002, σελ. XII.

ΣΤ-3. Κατάρριψη του μεγάλου αγάλματος του Ενβέρ Χότζα από διαδηλωτές στα Τίρανα, 20 Φεβρουαρίου 1991

Φωτογράφος Roland Tasho.

Αυτή η πράξη συμβολίζει την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Αλβανία. Λίγες ημέρες νωρίτερα, οι φοιτητές του Πανεπιστημίου των Τιράνων προχώρησαν σε απεργία πείνας ζητώντας την απάλειψη του ονόματος «Ενβέρ Χότζα» από το Κρατικό Πανεπιστήμιο Τιράνων.

ΣΤ-4. Κατεδάφιση του μαυσωλείου του Δημητρώφ, 1999

α. Φωτογραφία της κατεδάφισης

http://www.chudesa.net, ανάκτηση στις 21.10.2015.

β. Περιγραφή της κατασκευής και καταστροφής του μνημείου

Όλα ξεκίνησαν στις 2 Ιουλίου 1949, όταν ο Γκεόργκι Δημητρώφ), ο «ηγέτης και δάσκαλος» του βουλγαρικού λαού, πέθανε στη Μόσχα. Την αμέσως επόμενη ημέρα, 3 Ιουλίου, το Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος αποφάσισε ότι το σώμα του έπρεπε να βαλσαμωθεί και να εκτεθεί σε ένα μαυσωλείο, όπως ακριβώς έγινε και με τον Λένιν. Το σοβιετικό παράδειγμα έπρεπε να ακολουθηθεί ακόμα και όταν αφορούσε την ταφή των ηγετών. Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του κτιρίου ολοκληρώθηκε σε ένα βράδυ και οι εργασίες κατασκευής ξεκίνησαν το πρωί της 4ης Ιουλίου. Εκτελέστηκαν από το Σώμα Εργατικής Υπηρεσίας. Το κτίσμα ολοκληρώθηκε σε πέντε μερόνυχτα. Σύμφωνα με διαφορετικές πηγές, μέχρι έξι επιστρατευθέντες πέθαναν στη διάρκεια της κατασκευής. Το βαλσαμωμένο σώμα μεταφέρθηκε από τη Μόσχα μέσα σε ειδική σαρκοφάγο και άλλο εξοπλισμό, και τοποθετήθηκε στον τάφο στις 10 Ιουλίου. Από εκείνη την ημέρα μέχρι και την «τελευταία» στις 9 Σεπτεμβρίου 1989, οι κάτοικοι της Σόφιας έπρεπε να παρελαύνουν υπάκουα μπροστά απ' το Μαυσωλείο σε κάθε ετήσιο εορτασμό υπό το βλέμμα των ηγετών του κομμουνιστικού καθεστώτος που στέκονταν στο βήμα. Έτσι ο τάφος του Δημητρώφ μετατράπηκε από λατρευτικό τόπο στο πιο μισητό μέρος για τους κατοίκους της Σόφιας. Η επίσκεψη στο Μαυσωλείο ήταν επίσης υποχρεωτικό μέρος του εκδρομικού προγράμματος ομάδων από το υπόλοιπο της χώρας, που οργανωνόταν από τα συνδικά-

τα. Και τότε ήρθε η 10 Νοεμβρίου 1989. Πολύχρωμα πανό κρεμάστηκαν στο βήμα και το κτίσμα γέμισε με γκράφιτι. Μερικά σλόγκαν ήταν αντικομμουνιστικά, αλλά τα περισσότερα ήταν νεανικά σύμβολα. Στις 18 Ιουλίου 1990 η κυβέρνηση του Αντρέι Λουκάνοφ απομάκρυνε το σώμα του Δημητρώφ από τον «βεβηλωμένο» τόπο της ανάπαυσής του και τον έθαψε στο Κεντρικό Κοιμητήριο της Σόφιας. Τότε ήταν που ξεκίνησε η πραγματική μάχη για τη μοίρα του κτίσματος. Οι υποστηρικτές του δικαιώματος ύπαρξής του επινόησαν διαφόρους τρόπους μετατροπής του – από το να γίνει γκαλερί τέχνης ή πάνθεον των κατοίκων της Σόφιας που σκοτώθηκαν σε πολέμους, μέχρι να γίνει ντίσκο κλαμπ. Η συζήτηση για το μέλλον του Μαυσωλείου συνεχίστηκε για εννιά ολόκληρα χρόνια. Τελικά, η άποψη που επικράτησε ήταν ότι, ανεξαρτήτως μορφής, εάν ο τσιμεντένιος κύβος έμενε στο κέντρο της Σόφιας, θα παρέμενε ένα σύμβολο του ολοκληρωτισμού και ένας τόπος για νοσταλγικές συναντήσεις και συγκεντρώσεις κομμουνιστικής φύσης. Γι' αυτό και έπρεπε να κατεδαφιστεί. Η κατεδάφιση αποδείχθηκε ντροπιαστική διαδικασία για τους κατεδαφιστές. Πήρε επτά ημέρες, περισσότερες από το διάστημα που χρειάστηκε για να ανεγερθεί το Μαυσωλείο. Η πρώτη έκρηξη έγινε στις 2:37 μ.μ. στις 21 Αυγούστου 1999. Τα τελευταία ερείπια απομακρύνθηκαν αργά το απόγευμα της 27 Αυγούστου. Αποδείχθηκε ότι το 1957 και το 1978 το κτίσμα είχε ενισχυθεί και επανασχεδιαστεί ώστε να είναι διπλάσιας έκτασης προκειμένου να χρησιμεύσει ως αντιπυρηνικό καταφύγιο. Αλλά αυτή η καθαρά τεχνική γκάφα γρήγορα ξεχάστηκε. Στις μέρες μας, ο τόπος του Μαυσωλείου είναι απλώς τμήμα του δημόσιου κήπου μπροστά από το Εθνικό Θέατρο.

Standart, 19 Αυγούστου 2003.

ΣΤ-5. Το άγαλμα του Σοβιετικού στρατιώτη εξαφανίζεται στο Ιάσιο

http://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/ostasul-sovietic-care-fusese-transformat-in-mihai-viteazul-reapare-in-copou-85941.html, ανάκτηση στις 15.02.2016.

Ο «Σοβιετικός στρατιώτης» στο Ιάσιο τοποθετήθηκε στην κατοικημένη περιοχή της πόλης για να τιμήσει τον Κόκκινο Στρατό ως «απελευθερωτή της Ρουμανίας από τον φασισμό». Μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος, πολλά παρόμοια μνημεία βεβηλώθηκαν ή καταστράφηκαν. Ο «Σοβιετικός στρατιώτης» μεταφέρθηκε στο Ετερνιτάτια, το κοιμητήριο της πόλης, και μετά εξαφανίστηκε. Στην πραγματικότητα, το άγαλμα μεταφέρθηκε για να το λιώσουν και μετέπειτα έγινε μέρος της σύνθεσης ενός νέου αγάλματος, που φιλοτεχνήθηκε το 2002 στη μνήμη του Ρουμάνου πρίγκιπα Μιχάι Βιτεάζουλ (Μιχαήλ ο Γενναίος), ενός ήρωα που πέτυχε την πρώτη ενοποίηση των επαρχιών το 1600. Η εξαφάνιση του αυθεντικού αγάλματος από το Κοιμητήριο Ετερνιτάτια αποκαλύφθηκε από τον Ρώσο πρέσβη που είχε έρθει για να καταθέσει στεφάνι στο άγαλμα με αποτέλεσμα να προκύψει διπλωματικό επεισόδιο μεταξύ των δύο χωρών το 2007.

ΣΤ-6. Μετονομασία κεντρικού δρόμου στη Λιουμπλιάνα από Οδό Τίτο σε Οδό Βιέννης (Ντουνάισκα)

Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Λιουμπλιάνα.

Μετά την πτώση του κομμουνισμού πολλοί δρόμοι, πλατείες, σχολεία, ακόμα και στρατιωτικές εγκαταστάσεις μετονομάστηκαν. Αυτή η τάση συνέχισε με ποικίλους ρυθμούς μέχρι σήμερα, εναρμονιζόμενη με το πολιτικό κλίμα της εκάστοτε εποχής. Η φωτογραφία δείχνει πινακίδες με τα ονόματα δρόμων από κεντρικό δρόμο της Λιουμπλιάνας ο οποίος μετονομάστηκε, από Οδό Τίτο (Titova cesta) σε Οδό Βιέννης (Dunajska cesta) σε ένα σημείο και Οδό Σλοβενίας (Slovenska cesta) σε άλλο σημείο.

ΣΤ-7. Το Σύνταγμα της Κροατίας, 1997

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΡΟΑΤΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ

Η χιλιετής εθνική ταυτότητα του κροατικού έθνους και η συνέχεια της κρατικής του ύπαρξης που έχουν επιβεβαιωθεί από την πορεία ολόκληρης της ιστορικής του εμπειρίας σε ποικίλες πολιτικές μορφές και από τη διαιώνιση και ανάπτυξη της ιδέας της κρατικής ύπαρξης που βασίζεται στο ιστορικό δικαίωμα του κροατικού έθνους για πλήρη εθνική κυριαρχία, έχει εκδηλωθεί:
– στον σχηματισμό των κροατικών ηγεμονιών τον 7ο αιώνα,
– στην ίδρυση του ανεξάρτητου μεσαιωνικού κράτους της Κροατίας τον 9ο αιώνα,
– στο Βασίλειο των Κροατών που ιδρύθηκε τον 10ο αιώνα,
– στη διατήρηση των χαρακτηριστικών της κρατικής συγκρότησης στη διάρκεια της Προσωπικής Ένωσης Κροατίας και της Ουγγαρίας,
– στην ανεξάρτητη και κυρίαρχη απόφαση του Κροατικού Κοινοβουλίου να εκλέξει βασιλιά από τη δυναστεία των Αψβούργων το 1527,
– στην ανεξάρτητη και κυρίαρχη απόφαση του Κροατικού Κοινοβουλίου να επικυρώσει την Πραγματιστική Κύρωση το 1712,
– στα συμπεράσματα του Κροατικού Κοινοβουλίου το 1848 όσον αφορά την αποκατάσταση της ακεραιότητας του Τρισυπόστατου Βασιλείου της Κροατίας υπό την εξουσία του *μπαν* (αντιβασιλέα), που έχει τις ρίζες του στο ιστορικό, εθνικό και φυσικό δίκαιο του κροατικού έθνους,
– στη Συμφωνία του 1868 μεταξύ Κροατίας και Ουγγαρίας, που ρύθμισε τις σχέσεις μεταξύ του Βασιλείου της Δαλματίας, της Κροατίας και της Σλαβονίας και του Βασιλείου της Ουγγαρίας, βασιζόμενη στις νομικές παραδόσεις και των δύο κρατών και στην Πραγματιστική Κύρωση του 1712,
– στην απόφαση του Κροατικού Κοινοβουλίου, στις 29 Οκτωβρίου 1918, να διακόψει όλους τους συνταγματικούς δεσμούς μεταξύ Κροατίας και Αυστροουγγαρίας και στην ταυτόχρονη ένταξη της ανεξάρτητης Κροατίας βάσει ιστορικού και φυσικού εθνικού δικαιώματος στο Κράτος των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων το οποίο ανακηρύχθηκε στα πρώην εδάφη της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων,
– στο γεγονός ότι το Κροατικό Κοινοβούλιο ποτέ δεν επικύρωσε την απόφαση που ελήφθη από το Εθνικό Συμβούλιο του Κράτους των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων να ενωθούν με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο σε Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (1 Δεκεμβρίου 1918), ακολούθως ανακηρυγμένο Βασίλειο Γιουγκοσλαβίας (3 Οκτωβρίου 1929),
– στην ίδρυση του Μπανάτου (Banate) της Κροατίας το 1939, που αποκατέστησε την αυτονομία του κροατικού κράτους εντός του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας,

– στη θεμελίωση της εθνικής κυριαρχίας στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπως αυτή εκφράστηκε στην απόφαση του Περιφερειακού Αντιφασιστικού Συμβουλίου της Εθνικής Απελευθέρωσης της Κροατίας (1943) σε αντίθεση με τη διακήρυξη του Ανεξάρτητου Κράτους της Κροατίας (1941), και στο Σύνταγμα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κροατίας (1947) και σε όλα τα ακόλουθα Συντάγματα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας (1963-1990), στο ιστορικό σημείο καμπής που χαρακτηρίζεται από την απόρριψη του κομμουνιστικού συστήματος και από τις αλλαγές σε όλη την Ευρώπη, στις πρώτες δημοκρατικές εκλογές (1990) όπου το κροατικό έθνος επανεπιβεβαίωσε, μέσω της ελεύθερής του βούλησης, τη χιλιετή κρατική του συγκρότηση,
– στο νέο Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Κροατίας (1990) και στη νίκη του κροατικού έθνους και των υποστηρικτών της Κροατίας στον δίκαιο, νόμιμο και αμυντικό πόλεμο της απελευθέρωσης, τον Πόλεμο της Πατρίδας (1991-1995), ενώ το κροατικό έθνος εκδήλωσε την απόφαση και ετοιμότητα να εγκαθιδρύσει και να διατηρήσει τη Δημοκρατία της Κροατίας ως ανεξάρτητο και αυτόνομο, κυρίαρχο και δημοκρατικό κράτος.

http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske, ανάκτηση στις 21.10.2015.

ΣΤ-8. *Η ιστορία του αλβανικού λαού*: μια νέα εκδοχή της εθνικής ιστορίας (2002- 2008)

Η *Ιστορία του Αλβανικού Λαού*, σε τέσσερις τόμους, είναι μια έκδοση της Ακαδημίας Επιστημών της Αλβανίας σε συνεργασία με τον εκδοτικό οίκο Toena. Αυτή η έκδοση είναι μια συλλογική δουλειά μελών της Ακαδημίας Επιστημών της Αλβανίας με διαφορετικό υπόβαθρο, συμπεριλαμβανομένων ιστορικών, αρχαιολόγων, γλωσσολόγων κ.λπ. Οι εργασίες για την έκδοση ξεκίνησαν το 2002 και τελείωσαν το 2008. Η κατανομή σε τέσσερις τόμους ήταν θεματική: ο πρώτος τόμος καλύπτει το διάστημα από την αρχαιότητα μέχρι το 1830, την περίοδο των μεταρρυθμίσεων Τανζιμάτ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, και επικεντρώνεται κυρίως στις «απαρχές του εθνικού κινήματος». Ο δεύτερος τόμος καλύπτει την περίοδο του αλβανικού εθνικού κινήματος μέχρι και τη δημιουργία του αλβανικού κράτους (1830-1912). Ο τρίτος τόμος καλύπτει την ιστορία του αλβανικού κράτους από τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας μέχρι την ιταλική εισβολή στη χώρα (1912-1939). Ο τέταρτος τόμος καλύπτει την ιστορία της χώρας από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος, μέχρι την πτώση των κομμουνιστών από την εξουσία (1944-1990). Αυτό το βιβλίο ιστορίας είναι η «επίσημη εκδοχή» της ιστορίας της Αλβανίας και αφηγείται την ιστορία του αλβανικού λαού μέσα από την εξελικτική σκοπιά εντός μιας γραμμικής πορείας.

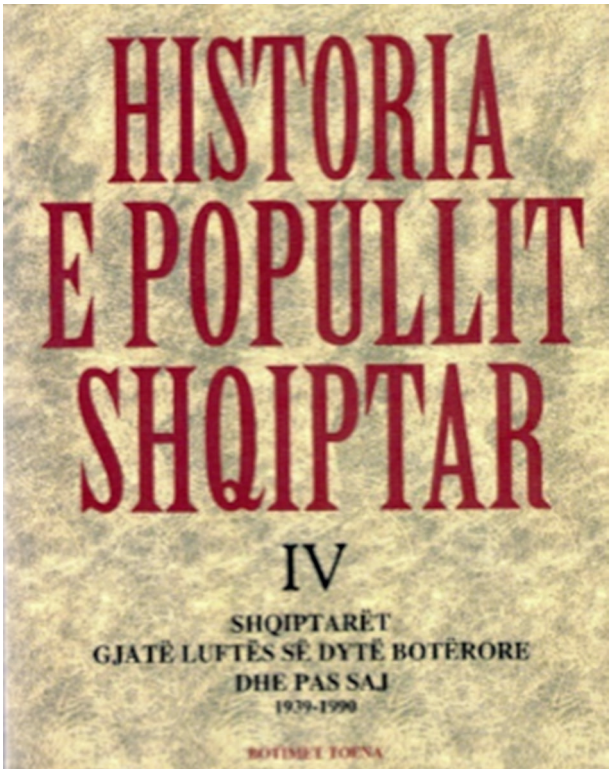

ΣΤ-9. Η μνήμη του κομμουνισμού στη Ρουμανία: απόσπασματα από σχολικά εγχειρίδια ιστορίας, 1997, 1999

Όλα τα σχολικά βιβλία ιστορίας μετά το 1989 αντανακλούν την αντικομμουνιστική οπτική της μεταπολεμικής ιστορίας, ελαχιστοποιώντας ή απορρίπτοντας τις θετικές όψεις της περιόδου οι οποίες ακόμα τροφοδοτούν τη νοσταλγία μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Ακόμα και όταν αναφέρουν κάποιες εξελίξεις που είναι εντυπωσιακές, τουλάχιστον ποσοτικά, όπως αυτές που σχετίζονται με τον αστικό σχεδιασμό, την εκβιομηχάνιση, την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, τις εξελίξεις στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας και της περίθαλψης ή της πρόσβασης στην εκπαίδευση, οι συγγραφείς υπογραμμίζουν πάντοτε τις ελλείψεις και την κατωτερότητα σε σχέση με τα δυτικά πρότυπα ζωής. Η αντίσταση στο κομμουνιστικό σύστημα εκ των υστέρων παρουσιάζεται με υπερβολικό τρόπο, υπονοώνοντας ότι είχε μετατραπεί σε μαζικό φαινόμενο.

α. Η περίοδος της κομμουνιστικής δικτατορίας (1945-1989)

Η κομμουνιστική δικτατορία οδήγησε σε βαθιές αλλαγές στις ζωές των ανθρώπων, επηρεάζοντας τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς τους. Στα χωριά άρχισε η *κολεκτιβοποίηση*. Καθώς δεν είχαν πλέον ιδιοκτησία, πολλοί από τους κατοίκους των χωριών ήρθαν στις πόλεις για να εργαστούν σε εργοστάσια. Η καταναγκαστική εκβιομηχάνιση προκάλεσε μεγάλες μετακινήσεις από τα χωριά και επιτάχυνε τη γήρανση του πληθυσμού. Στις πόλεις χτίστηκαν ομοιόμορφες κατοικίες για τους εργάτες, που στερούνταν οποιουδήποτε προσωπικού στοιχείου.

Με την καταστροφή χωριών και την κατεδάφιση σπιτιών, ιστορικών κτιρίων και εκκλησιών, που έλαβε χώρα υπό το καθεστώς Τσαουσέσκου, μαζί με την έλλειψη σεβασμού προς το περιβάλλον, η Ρουμανία απέκτησε την εικόνα απομονωμένης και υποανάπτυκτης χώρας.

Liviu κ.ά., 1997, σελ. 95.

β. Συνεργασία με το καθεστώς

Σε ένα κλίμα τρόμου, φόβου και προσωπικής ανασφάλειας, πολλοί αναγκάστηκαν να συνεργαστούν με το καθεστώς, είτε από καιροσκοπισμό είτε από φόβο για την τιμωρία. Η συνεργασία με το καθεστώς ήταν ένας τρόπος να ουδετεροποιηθεί η ατομική, μη βίαιη συμβίωση με το κυρίαρχο κακό. Το άτομο, που ελεγχόταν από το Κόμμα, έκανε ό,τι του/της ζητούνταν στη δουλειά και την κοινωνία.

Υπήρχε επίσης ένας τύπος συνεργασίας που υιοθετούνταν κυρίως από συγκεκριμένους διανοούμενους οι οποίοι είχαν καταλάβει κάποιες θέσεις στο παλιό καθεστώς και γρήγορα «επαναπροσανατολίστηκαν» στο κομμουνιστικό Κόμμα έχοντας μετατραπεί σε πιστούς υπηρέτες […] Υπήρχε προσαρμοστικότητα στο κακό κλίμα που επικρατούσε στην κοινωνία, και αυτό ήταν ένα χαρακτηριστικό που υιοθέτησε η κοινωνία απλώς για να επιβιώσει. Η μεγάλη μάζα των ανθρώπων αντιτάχθηκε στο καθεστώς με έναν καθόλου θεαματικό τρόπο. Υπήρχε σιωπηλή συλλογική αντίσταση την περίοδο 1945-1989.

Scurtu κ.ά., 1999, σελ. 149-150.

ΣΤ-10. Το Μνημείο Σίγκετ της κομμουνιστικής καταστολής στη Ρουμανία

Το 1993, η ποιήτρια Άννα Βλαντιάνα (πρώην αντικομμουνίστρια) παρουσίασε στο Συμβούλιο της Ευρώπης ένα σχέδιο για μετατροπή της παλιάς φυλακής Σίγκετ σε Μνημείο για τα Θύματα του Κομμουνισμού και της Αντίστασης εναντίον του. Το Σίγκετ είναι ένας εμβληματικός τόπος στον χάρτη της κομμουνιστικής καταστολής στη Ρουμανία. Σε αυτό κρατήθηκαν πάνω από χίλιοι αξιωματούχοι απ' όλη τη χώρα (πρώην υπουργοί, μέλη της Ακαδημίας, οικονομολόγοι, στρατιωτικοί, ιστορικοί, δημοσιογράφοι, πολιτικοί), καθώς και 45-50 επίσκοποι και ιερείς των Ουνιτών και Ρωμαιοκαθολικοί. Γι' αυτό ήταν επίσης γνωστή ως «η φυλακή των αξιωματούχων». Το 1995, το Συμβούλιο της Ευρώπης έθεσε υπό την αιγίδα του το Μνημείο και το 1998 πρότεινε να συμπεριληφθεί στους πιο σημαντικούς τόπους διατήρησης της μνήμης της ηπείρου, μαζί με το Μουσείο του Άουσβιτς και το Μνημείο της Ειρήνης στη Νορμανδία. Οι πρώτες αίθουσες του μουσείου εγκαινιάστηκαν τον Ιούνιο του 1997. Στον Χώρο για τη Σιωπή και την Προσευχή, που σχεδιάστηκε απ' τον αρχιτέκτονα Ράντου Μιχαϊλέσκου, τα ονόματα περισσότερων από 8.000 που πέθαναν στις φυλακές και στα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας της κομμουνιστικής περιόδου είναι γραμμένα στους τοίχους.

→

http://sighet.ro/?page_id=557, ανάκτηση στις 17.06.2015, και http://www.memorialsighet.ro/index.php/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=103&iang=ro, ανάκτηση στις 29.03.2015.

ΣΤ-11. Μετα-κομμουνιστική νοσταλγία

α. Γιουγκο-νοσταλγία: Η Fejst Pub στη Σλοβενία

Φωτογραφικό αρχείο Darja Kerec.

Παρόλο που ο όρος «Γιουγκο-νοσταλγία» πρωτοχρησιμοποιήθηκε υποτιμητικά στην Κροατία κατά τη δεκαετία του 1990, το φαινόμενο, δηλαδή η νοσταλγία που ανακαλεί τη μνήμη της σοσιαλιστικής Γιουγκοσλαβίας ή της «Γιουγκοσλαβίας του Τίτο», προέκυψε με έμφαση στις αρχές του 21ου αιώνα. Ειδικοί των πολιτισμικών σπουδών εξηγούν ότι η πλειονότητα των οπαδών της Γιουγκο-νοσταλγίας δεν επιθυμούν την επανασύνδεση ή την αποκατάσταση του προηγούμενου καθεστώτος, αλλά προσπαθούν να ανακατασκευάσουν τις πολιτισμικές εμπειρίες που είχαν μοιραστεί με φίλους και συμπολίτες βασιζόμενοι στη μνήμη επιλεγμένων λεπτομερειών και όχι στην εθνικότητα και τη θρησκεία. Πολλοί κοινωνιολόγοι θεωρούν ότι η Γιουγκο-νοσταλγία είναι ένας αμφίσημος όρος που έχει διαφορετικά νοήματα για διαφορετικούς ανθρώπους: για τις νεότερες γενιές, μικρό ποσοστό του πληθυσμού, αυτή η νοσταλγία σχετίζεται με την έλξη που ασκεί οτιδήποτε γιουγκοσλαβικό για το οποίο έχουν πληροφορηθεί από τους γονείς τους. Στους γηραιότερους, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, η νοσταλγία αφορά τη λαϊκή κουλτούρα της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Σε μια παμπ που ονομάζεται Fejst Pub, στην πόλη των μεταλλωρύχων Ζαγκόριε στο κέντρο της Σλοβενίας, τα σύμβολα που συνδέονται με την ιδέα της Γιουγκο-νοσταλγίας εκτίθενται στους τοίχους. Μπορείτε να αναγνωρίσετε ορισμένα από αυτά;

β. *Ήταν καλά, ήταν όμορφα, είχαμε χρήματα*: μια συνέντευξη με τη Φλορεντίνα Ιχίμ

Ο μόνος όρος τότε: δεν μπορούσες να ταξιδέψεις στο εξωτερικό. Όμως είχες όλα όσα χρειαζόσουν… φαγητά, ποτά, ρούχα, παπούτσια, ένα σπίτι και μια ζωή, μπορούσες να απολαύσεις τις διακοπές στην πατρίδα, ακόμα κι αν δεν μπορούσες να επισκεφτείς ξένες χώρες […] Τα προϊόντα και όλα τα είδη παράγονταν στη Ρουμανία, αλλά ήταν καλής ποιότητας. […] σε ό,τι με αφορά, δεν μου αρέσει η κατάσταση σήμερα, αυτό το καθεστώς. Ακόμα κι αν υπάρχει ελευθερία, ακόμα κι αν μπορείς να πεις οτιδήποτε οπουδήποτε. Μόνο μιλάς και βλέπεις, τίποτε άλλο. Γιατί δεν μπορείς να αγοράσεις τίποτα τώρα […] ενώ επί Τσαουσέσκου μπορούσες σε έναν χρόνο να αγοράσεις αμάξι και έπιπλα […] Μπορούσα να τα πληρώσω με τον μισθό μου. Ο σύζυγός μου κέρδιζε τα δικά του λεφτά, εγώ τα δικά μου. Με τον μισθό μου πληρώσαμε τις δόσεις. […] Την ημέρα που παίρναμε τους μισθούς μας, μπορούσαμε να ντυθούμε [να αγοράσουμε ρούχα], να πληρώσουμε τα χρέη μας και ακόμα να μας μένουν λεφτά. Σχεδόν δεν αγγίζαμε τον μισθό του συζύγου μου. Αυτός πήγαινε στην κρατική τράπεζα (CEC).

Ήταν όμορφα. Και όπως είπα, δεν έχω χαρές σήμερα. Τότε είχα όλους τους λόγους να είμαι χαρούμενη […] Σου είπα ότι είχαμε λεφτά να αγοράσουμε τα πάντα […] Η *Ελεύθερη Ευρώπη* και η *Φωνή της Αμερικής* φώναζαν ότι οι άνθρωποι πέθαιναν απ' την πείνα. Κανείς δεν πέθαινε απ' την πείνα. Νομίζω ότι, αν το καλοσκεφτούμε, σήμερα πεθαίνουν οι άνθρωποι απ' την πείνα […] Επί Τσαουσέσκου,

δεν είχα ακούσει ποτέ κάτι τέτοιο. […] Το ψυγείο μου ήταν γεμάτο –και είχα δύο ψυγεία– γεμάτα κρέας. Είχα προμήθειες για δύο μήνες. Τώρα, αν κοιτάξεις το ψυγείο μου, θα βρεις μόνο κόκαλα. Η αποκαλούμενη δημοκρατία. Αυτό δεν είναι δημοκρατία […] Τώρα δουλεύεις και δεν έχεις λεφτά. […] Δεν ήταν έτσι πριν. Εάν αποφοιτούσες από μια σχολή, ήταν εξασφαλισμένη η θέση εργασίας. Αποφοιτούσες, και σήμερα ή αύριο σε προσλαμβάναν. Τώρα, σπουδάζεις σε μία ή δύο σχολές και κανείς δεν ενδιαφέρεται […] Δεν είχες σπίτι και σου έδιναν σπίτι. Δεν είχες δουλειά και σου έδιναν δουλειά. […] Και αυτό ήταν καλό πράγμα.

Lungu, 2003, σελ. 127-128, 146, 162-163, 178.

Το βιβλίο του κοινωνιολόγου Νταν Λούνγκου ήταν ένα από τα πρώτα που προσέλκυσαν την προσοχή του κοινού και των ειδικών στην ιστορία του κομμουνισμού, στην πραγματικότητα της νοσταλγίας για τον κομμουνισμό. Η συνέντευξη που παρατέθηκε παραπάνω τον ενέπνευσε να γράψει ένα πολύ ενδιαφέρον μυθιστόρημα με τίτλο *Sunt o babă comunistă* (2007) [Είμαι μια παλαιοκομμουνίστρια στρίγγλα], που μεταφράστηκε σε 11 γλώσσες και μετά γυρίστηκε σε ταινία.

γ. Επέτειος των γενεθλίων του Τσαουσέσκου, 2003

Περίπου εκατό άνθρωποι ήταν παρόντες χθες στον τάφο του Νικολάε Τσαουσέσκου στο στρατιωτικό νεκροταφείο του Γκέντζα. Μνημόνευσαν 85 χρόνια από τη γέννηση του πρώην αρχηγού του κράτους, στις 26 Ιανουαρίου 1918, στο Σκορνιτσέστι. Περίπου στις 11 π.μ. μια αντιπροσωπεία του Ρουμανικού Εργατικού Κόμματος κατέθεσε στεφάνι στον τάφο του Τσαουσέσκου. Κάποιοι από τους παρόντες έβγαλαν λόγους, απήγγειλαν ποιήματα, άναψαν κεριά και μοίρασαν αφίσες με την εικόνα του Τσαουσέσκου.

Curierul National, 27 Ιανουαρίου 2003.

1. Διαβάστε το έγγραφο ΣΤ-11β και συγκρίνετέ το με το έγγραφο Δ-7 του κεφαλαίου Δ.1. Ετοιμάστε κατάλογο με τα πλεονεκτήματα του κομμουνιστικού καθεστώτος σύμφωνα με τις δύο μαρτυρίες. Γιατί νομίζετε ότι αυτοί οι άνθρωποι νιώθουν νοσταλγία για το προηγούμενο καθεστώς;
2. Διαβάστε την πηγή ΣΤ-11γ. Πιστεύετε ότι η επέτειος των γενεθλίων του Τσαουσέσκου είναι περιθωριακή ή δημοφιλής δραστηριότητα; Εξηγήστε γιατί. Προσπαθήστε να βρείτε παρόμοιες αποδείξεις της μεταθανάτιας λατρείας άλλων δικτατόρων.

ΣΤ-12. Η βουλγαρική ταινία *Granitza* (Σύνορο, 1994)

http://drugotokino.bg/content/10-nai-uspeshni-blgarski-filma-sled-1990-na-19-iya-sofiya-film-fest, ανάκτηση την 1.07.2016.

Με την ωμή, εικονοκλαστική αποτύπωση του πρόσφατου παρελθόντος της Βουλγαρίας, αυτή η ταινία, σκηνοθετημένη από τον Ιλίαν Σιμεόνοφ και τον Χρίστιαν Νότσεφ, αμέσως προκάλεσε έντονες συζητήσεις, ακόμα και απόπειρες να σταματήσουν την προβολή της στη Βουλγαρική Εθνική Τηλεόραση. Παρ' όλα αυτά κέρδισε το Βραβείο Καλύτερης Ταινίας στο Βουλγαρικό Φεστιβάλ Ταινιών Χρυσό Ρόδο το 1994. Η ταινία διαδραματίζεται σε μια μικρή συνοριακή πόλη τη δεκαετία του 1970. Οι συνοριοφύλακες (φαντάροι που κάνουν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία) βρίσκονται υπό τις διαταγές του λοχαγού (Ναούμ Σοπόφ) και πρέπει να υπακούσουν στις διαταγές του μετατρεπόμενοι σε θύματα του Συστήματος. Οι στρατιώτες έχουν δύο επιλογές: να γίνουν ήρωες και να επιστρέψουν στο σπίτι αφού σκοτώσουν ανθρώπους που προσπαθούν να διαφύγουν στα σύνορα, ή να γίνουν προδότες αρνούμενοι να υπακούσουν στους κανόνες του Συστήματος πυροβολώντας τους «παραβάτες» των συνόρων.

1. Οι ταινίες συχνά εγείρουν αμφιλεγόμενα ζητήματα του παρελθόντος ή του παρόντος. Χρησιμοποιήστε τις γνώσεις σας από τη βουλγαρική ιστορία για να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα: Γιατί νομίζετε ότι αυτή η ταινία ήταν αμφιλεγόμενη στη Βουλγαρία το 1994; Θα ήταν αμφιλεγόμενη και στη χώρα σας;
2. Αυτή η ταινία θέτει ερωτήματα σχετικά με τον ηρωισμό και τον πατριωτισμό. Συζητήστε τι χρειάζεται για να είναι κανείς ήρωας και/ή πατριώτης όταν αντιμετωπίζει τη δύσκολη απόφαση να υπακούσει σε εντολές που μπορεί να αντιβαίνουν στις παγκόσμιες ανθρώπινες αξίες ή στο δικό του σύστημα αξιών.

ΣΤ.2. Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΣΤ-13. Η πορεία του Λούκοφ: πομπή για έναν φιλοναζί στρατηγό, 2006

http://www.lukovmarsh.info/category/%D1%81%DO%BD%DO%B8%DO%BC%DO%BA%DO%B8/, ανάκτηση την 1.07.2016.

Η πορεία του Λούκοφ είναι μια ετήσια πομπή με πυρσούς προς τιμήν ενός Βούλγαρου στρατηγού γνωστού για φιλοναζιστικές και αντισημιτικές δραστηριότητες στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Θεωρείται το πιο σημαντικό δημόσιο γεγονός για τους νεαρούς Βούλγαρους εθνικιστές. Η πρώτη πορεία του Λούκοφ έγινε το 2003, αλλά έχει μια ενδιαφέρουσα ιστορία και προέλευση, ως μία από τις πολλές εθνικιστικές πρωτοβουλίες της περιόδου της μετάβασης όταν, παράλληλα με τις δημοκρατικές αλλαγές, υπήρχαν πολλές διαμάχες για τη μνήμη του πρόσφατου και απώτερου παρελθόντος. Η πορεία του Λούκοφ ξεκίνησε από τη Βουλγαρική Εθνική Ένωση (BNU), μια ακροδεξιά οργάνωση, και συνέπραξαν κι άλλα εθνικιστικά μορφώματα τα επόμενα χρόνια. Η BNU κέρδισε δημοτικότητα σε συγκεκριμένες νεανικές ομάδες λόγω του στρατιωτικού και «πατριωτικού ηθικού κώδικα». Έχει ένα «ανθρωπιστικό σώμα» και μια αθλητική οργάνωση της οποίας η στολή –στρατιωτικού τύπου μαύρα παντελόνια με μπεζ μπλούζα– παραπέμπει ευθέως στα στρατεύματα του Χίτλερ. Η BNU ενεπλάκη σε πολλές αντικομμουνιστικές πορείες, σε δράσεις ενάντια στη βουλγαρική Ρομά κοινότητα, ενάντια στην πορεία Gay Pride για τα δικαιώματα των γκέι το 2008 στη Σόφια, κ.α.

Το 2010 η πρωτοβουλία πολιτών «Άνθρωποι Ενάντια στον Ρατσισμό» οργάνωσε την πρώτη διαμαρτυρία ή αντιφασιστική δράση ενάντια στην πορεία του Λούκοφ, παραδίδοντας μια επιστολή διαμαρτυρίας στο Δημοτικό Συμβούλιο της Σόφιας. Το 2013 η πρώτη διαμαρτυρία ενάντια στην πορεία του Λούκοφ οργανώθηκε ως ένα γεγονός χωρίς πολιτική χροιά, ενώνοντας όλους τους διαδηλωτές ενάντια στις φυλετικές, εθνικές, ξενοφοβικές και έμφυλες διακρίσεις στη βουλγαρική κοινωνία.

Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι ως τότε η ακροδεξιά, εθνικιστική και επιθετικά αντικομμουνιστική ρητορική είχε μονοπωλήσει κομμάτια του παρελθόντος. Παράλληλα με κάποιες ακροδεξιές οργανώσεις, εναλλακτική πολιτική αντιπροσώπευση και εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης εμφανίστηκαν, μολονότι αργά, στη Βουλγαρία μετά το 1990. Περιλάμβαναν αριστερές, αντιφασιστικές οργανώσεις και μορφώματα που είχαν πραγματική επιρροή στην νεολαιίστικη κουλτούρα. Έτσι, η Indymedia Bulgaria, που αυτοπροσδιορίζεται ως υποστηρικτής ακροαριστερών ιδεών και αντικαπιταλιστικών απόψεων, ιδρύθηκε το 2003-4. Εκτός από την αντίθεσή της στη συμμετοχή της Βουλγαρίας στο ΝΑΤΟ, εμφανίζεται σε περιβαλλοντικές διαμαρτυρίες και δημοσιεύει ανακοινώσεις για εκδηλώσεις αναρχικών. Μια άλλη αριστερή οργάνωση είναι η Priziv (Επίκληση), κίνημα φοιτητών και μαθητών που ιδρύθηκε το 2008 και καλεί σε αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα, όπως η ελεύθερη παροχή βιβλίων και η χορήγηση γευμάτων σε σχολεία και πανεπιστήμια.

ΣΤ-14. Το Κοιμητήριο των Παρτιζάνων στο Μόσταρ πριν από το 1992

Το Κοιμητήριο των Παρτιζάνων στο Μόσταρ χτίστηκε το 1965 στη μνήμη όλων των πολιτών του Μόσταρ που πέθαναν στον Εθνικό Απελευθερωτικό Αγώνα. Ήταν έργο του διάσημου αρχιτέκτονα Μπόγκνταν Μπογκντάνοβιτς. Το Κοιμητήριο είχε 810 τάφους με τη μορφή κορμών δέντρων – σύμβολο της πρόωρα διακεκομμένης νεότητας. Το Κοιμητήριο καταστράφηκε στη διάρκεια του πολέμου του 1992-1995, αλλά το 2006 ανακηρύχθηκε Εθνικό Μνημείο της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης.

Φωτογραφία του Ćiril Ćiro Raić.

ΣΤ-15. Κατεστραμμένα μνημεία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στη Σερβία

Τα περισσότερα από τα 650 μνημεία, κρήνες και τιμητικές πλάκες που ανεγέρθηκαν στη Σερβία ως μνημεία για τον Εθνικό Απελευθερωτικό Αγώνα βρίσκονται ακόμα στις αρχικές τους θέσεις. Παρόλο που κάποια καταστράφηκαν και άλλα δείχνουν ορατά σημάδια φθοράς, δεν βεβηλώθηκαν ή καταστράφηκαν όπως συνέβη σε κάποιες γειτονικές χώρες. Στις αρχές του 1990, η Εταιρεία Συντηρητών της Σερβίας υιοθέτησε την άποψη ότι δεν θα έπρεπε να καταστραφούν τα μνημεία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Σοσιαλισμού, καθώς και αυτά που χτίστηκαν τη μεταπολεμική περίοδο. Μεγαλύτερο πρόβλημα από την απομάκρυνση ορισμένων μνημείων για πολιτικούς λόγους ήταν η ελλιπής συντήρησή τους. Ένα άλλο πρόβλημα ήταν ότι τα μνημεία από μπρούντζο και ορείχαλκο συχνά τα έκλεβαν, για να καταλήξουν παλιοσίδερα σε σκουπιδότοπους ή να πωλούνται από τους οδοκαθαριστές ως δευτερογενής πρώτη ύλη. Όλα τα μνημεία, όχι μόνο εκείνα που ήταν αφιερωμένα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, γίνονται συχνά στόχος βανδαλιστών και ακροδεξιών. Στη Νις τον Αύγουστο του 2011, νεοναζιστές («Σερβική Δράση-SA) κάλυψαν μνημεία παρτιζάνων ηρώων με μαύρες πλαστικές τσάντες και έγραψαν γκράφιτι περί «κομμουνιστικών εγκλημάτων».

Στο Πάρκο Μνήμης Σουμαρίτσε στο Κραγκούγιεβατς, το μνημείο «Αιώνια Φλόγα» έχει καταστραφεί δύο φορές

Αρχεία του Spomen-park "Kragujevacki oktobar".

Οι μαζικές εκτελέσεις στο Κραγκούγιεβατς την 21η Οκτωβρίου 1941 είναι ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα που διέπραξε ο γερμανικός στρατός στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι περισσότεροι από τους εκτελεσμένους ήταν Σέρβοι, αλλά υπήρχαν ακόμα εβραίοι, Ρομά, μουσουλμάνοι, Μακεδόνες, Σλοβένοι και μέλη άλλων εθνικοτήτων. Μέσα σε τρεις μέρες, 2.794 άντρες και γυναίκες σκοτώθηκαν: μόνο 62 επέζησαν. Περίπου 300 από τα θύματα ήταν νέοι άντρες και μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και ήταν επίσης 40 παιδιά ηλικίας μεταξύ 12 και 15 ετών, κυρίως Ρομά. Μετά τον πόλεμο, το 1953, ο τόπος των πρώτων εκτελέσεων μετατράπηκε σε Πάρκο Μνήμης, δέκα από τους τύμβους διακοσμήθηκαν με μνημειακές συνθέσεις, ένας από αυτούς ονομάστηκε «Μνημείο για τους εκτελεσμένους μαθητές και δασκάλους». Η «αιώνια φλόγα της ελευθερίας» ήταν ένα μνημείο που ανεγέρθηκε το 1978. Το Πάρκο Μνήμης Σουμαρίτσε λεηλατήθηκε επανειλημμένα τα πρόσφατα χρόνια, για παράδειγμα εκλάπησαν τα αγάλματα του μικρού ελαφιού και τα έλιωσαν σε ένα τοπικό χυτήριο. Από το Πάρκο λείπουν ακόμα 18 προτομές από την αλέα των εθνικών ηρώων που εξαφανίστηκαν λίγα χρόνια πριν. Η βεβήλωση μνημείων στη Σερβία, για παράδειγμα η κλοπή μπρούντζινων κομματιών ή άλλων αντικειμένων αξίας και η προώθησή τους στη μαύρη αγορά είναι ένα συχνό συμβάν παράλληλα με την αυξανόμενη και ολοένα πιο βαθιά οικονομική κρίση.

ΣΤ-16. Η Αιώνια Φλόγα στο Σαράγιεβο

Το Μνημείο της Αιώνιας Φλόγας, το οποίο βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, έγινε εξέχον σύμβολο του Σαράγιεβο. Το αυθεντικό κείμενο, γραμμένο το 1946, είναι το ακόλουθο:

Με κουράγιο και το από κοινού χυμένο αίμα των αγωνιστών της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, του Μαυροβουνίου και των Σερβικών Ταξιαρχιών του Ένδοξου Γιουγκοσλαβικού Εθνικού Στρατού, μαζί με τις κοινές προσπάθειες και θυσίες των πατριωτών του Σαράγιεβο, Σέρβων, Μουσουλμάνων και Κροατών, το Σαράγιεβο, η πρωτεύουσα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, απελευθερώθηκε στις 6 Απριλίου 1945. Αιώνια δόξα και ευγνωμοσύνη στους πεσόντες ήρωες της απελευθέρωσης του Σαράγιεβο και της πατρίδας μας, την πρώτη επέτειο της απελευθέρωσης – ένα ευγνώμον Σαράγιεβο.

Το 1981, το κείμενο τροποποιήθηκε ως εξής:

Με κουράγιο και το από κοινού χυμένο αίμα των αγωνιστών του 2ου, 3ου και 5ου Σώματος του Γιουγκοσλαβικού Στρατού και των Τμημάτων Εφόδου του Εθνικού Απελευθερωτικού Κινήματος του Σαράγιεβο, το Σαράγιεβο απελευθερώθηκε στις 6 Απριλίου 1945.

Με αυτή την τροποποίηση δεν υπάρχει αναφορά στους τρεις λαούς – Σέρβους, Μουσουλμάνους και Κροάτες, ή στον λαό της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, στους Κροάτες, στον λαό του Μαυροβουνίου και στις Σερβικές Ταξιαρχίες.

Όχι πολύ αργότερα, τον Φεβρουάριο του 1990, όταν η Γουγκοσλαβία όδευε προς τη διάλυση, σχηματίστηκαν εθνικά κόμματα και έγιναν προετοιμασίες για πολυκομματικές εκλογές, το κείμενο στην αναμνηστική πλάκα άλλαξε πάλι ως εξής:

Αιώνια δόξα και ευγνωμοσύνη στους απελευθερωτές της πόλης – αγωνιστές του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα. Στην πρώτη επέτειο της απελευθέρωσης του Σαράγιεβο.

Η φλόγα σβήστηκε στη διάρκεια της πολιορκίας του Σαράγιεβο. Κατά έναν τρόπο, το μνημείο και η σβησμένη φλόγα συμβόλιζαν, στη διάρκεια της πιο δύσκολης περιόδου της ιστορίας του Σαράγιεβο, τη μοίρα της πόλης καθώς και την προσπάθεια να σβηστεί κάθε ίχνος ζωής στην πόλη. Η φλόγα ξανάναψε την Πρωτοχρονιά του 1999, όταν πληρώθηκε ο λογαριασμός φωταερίου.

Φωτογραφία Vera Katz.

Χρησιμοποιήστε τις γνώσεις σας στην ιστορία της σοσιαλιστικής Γουγκοσλαβίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και εξηγήστε πώς σε αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση το παρόν επηρεάζει τις ερμηνείες του παρελθόντος.

ΣΤ-17. Οι πόλεμοι της μνήμης για το στρατόπεδο συγκέντρωσης Γιασένοβατς

Μνημείο Πέτρινου Άνθους στο Γιασένοβατς, από τον Μπόγκνταν Μπογκντάνοβιτς.
Ιδιοκτησία: JUSP/Public Institution Memorial Site / Jasenovac.
http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5904,
ανάκτηση την 1.07.2016.

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Γιασένοβατς δημιουργήθηκε στο Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ήταν το μεγαλύτερο στρατόπεδο συγκέντρωσης στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Τα θύματα ήταν κυρίως Σέρβοι, Ρομά, Εβραίοι και Κροάτες αντιφασίστες. Ο ακριβής αριθμός αυτών που εξολοθρεύτηκαν στο στρατόπεδο δεν είναι γνωστός, επειδή τα αρχεία του στρατοπέδου καταστράφηκαν και εξαιτίας μετέπειτα πολιτικών χειρισμών. Στη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος, έγινε λόγος για περίπου 600-700.000 θύματα. Παρ' όλα αυτά, στη διάρκεια των πολέμων της δεκαετίας του 1990 στην πρώην Γουγκοσλαβία, κάθε πλευρά χρησιμοποιούσε διαφορετικούς αριθμούς για τους δικούς της σκοπούς, με τη Σερβία να δηλώνει συχνά ότι ο αριθμός ήταν κοντά στο ένα εκατομμύριο, ενώ η Κροατία μείωσε τον αριθμό σε περίπου 30.000 και λιγότερους. Με τη χρήση δημογραφικών και στατιστικών μεθόδων και καταρτίζοντας μια λίστα με ονόματα, οι ερευνητές υπολόγισαν τον αριθμό των ατόμων που σκοτώθηκαν στο Γιασένοβατς σε 83.000. Το στρατόπεδο του Γιασένοβατς καταστράφηκε ολοσχερώς τον Απρίλιο του 1945 από την Ούστασα μετά την εξέγερση των τελευταίων κρατουμένων. Το κεντρικό μνημείο στο στρατόπεδο –το Πέτρινο Άνθος που συμβολίζει την απαντοχή της ζωής, έργο του αρχιτέκτονα Μπογκντάν Μπογκντάνοβις– ανεγέρθηκε το 1966. Μετά την ίδρυση νέων κρατών, το μνημειακό σύμπλεγμα διαμοιράστηκε εδαφικώς μεταξύ αυτών, με αποτέλεσμα οι μνημειακές περιοχές που ανήκουν στην Κροατία και την Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας) να προσφέρουν διαφορετικές απόψεις για το στρατόπεδο. Η σύλληψη για το νέο μουσείο, που άνοιξε το 2006, επίσης στάθηκε αφορμή για έντονες διαμάχες. Η πρόθεση όσων το σχεδίασαν ήταν να προσφέρουν μια μοντέρνα και περισσότερο προσωπική μνήμη των θυμάτων, αλλά όσοι το επέκριναν έβρισκαν λανθασμένο το γεγονός ότι δεν προσφέρεται κάποια εξήγηση για την ιδεολογία στο όνομα της οποίας διαπράχθηκαν οι φόνοι, και ότι επισκιάζονται η φρίκη και οι θηριωδίες που διαπράχθηκαν. Οι ετήσιοι εορτασμοί για την επέτειο της εξέγερσης των κρατουμένων τον Απρίλιο του 1945 συνεχίζουν να προκαλούν διαμάχες, ενίοτε επιδεινώνοντας τις σχέσεις μεταξύ της Σερβίας και της Κροατίας, και προκαλώντας αντιπαραθέσεις στην κροατική πολιτική σκηνή.

ΣΤ-18. Νόμος για την εξομοίωση των Τσέτνικ και των Παρτιζάνων

Την 21η Δεκεμβρίου 2004, η Σερβική Βουλή υιοθέτησε τις τροποποιήσεις στον Νόμο των Δικαιωμάτων των Βετεράνων, των Ανάπηρων Βετεράνων και των μελών των οικογενειών τους, εξομοιώνοντας τα δικαιώματα των μελών των Τσέτνικ και των Παρτιζάνων. Μια πρόταση του Σερβικού Κινήματος Ανανέωσης (SPO) υποστηρίχθηκε από 176 εκπροσώπους, ενώ 24 ψήφισαν ενάντια. Ο Νόμος υιοθετήθηκε με ταχεία διαδικασία, με την εξήγηση ότι βασιζόταν στην ιστορική αλήθεια και ότι ήταν απαραίτητο να εξισώσει τα δικαιώματα όλων όσοι πολέμησαν ενάντια στους κατακτητές, φασίστες και ναζί. Μόνο βουλευτές του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Σερβίας και των Σοσιαλδημοκρατών ψήφισαν κατά του νέου νόμου.

ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΕΤΕΡΑΝΩΝ, ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΒΕΤΕΡΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΟΥΣ

Άρθρο 2. Στρατιώτες του Λαϊκού Απελευθερωτικού Πολέμου (στο εξής: στρατιώτες του NOR) στο πλαίσιο αυτού του νόμου θα θεωρούνται άτομα που εντάχθηκαν στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Πόλεμο πριν από την 1 Ιανουαρίου 1944 (άντρες), ή 1 Ιανουαρίου 1945 (γυναίκες), εάν το διάστημα παραμονής τους στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Πόλεμο μέχρι τις 15 Μαΐου 1945 μετρά ως εντατικά χρόνια υπηρεσίας σύμφωνα με τις ρυθμίσεις για τις συντάξεις των εργατών και την ασφάλιση για αναπηρία. […] Το στάτους του στρατιώτη του NOR, στο πλαίσιο αυτού του νόμου και με σεβασμό στα δικαιώματα που εγκαθιδρύει, θα το απολαμβάνουν τα μέλη του Γιουγκοσλαβικού Στρατού στην Πατρίδα και το Κίνημα Ράβνα Γκόρα, από 1 Απριλίου 1941 μέχρι 15 Μαΐου 1945. […]

Άρθρο 3. Σύμφωνα με τον νόμο, οι ανάπηροι βετεράνοι και άτομα που παίρνουν επίδομα οικογενειακής αναπηρίας, πέρα από όσους έχουν αυτό το δικαίωμα σύμφωνα με έγκυρες διατάξεις που καθορίζουν τα βασικά δικαιώματα των βετεράνων με αναπηρία και των οικογενειών των πεσόντων στρατιωτών, επίσης περιλαμβάνουν ανάπηρους βετεράνους και οικογένειες πεσόντων μελών του Γιουγκοσλαβικού Στρατού της Πατρίδας και του Κινήματος Ράβνα Γκόρα. Ως εκ τούτου θεσπίζεται το Αναμνηστικό Μετάλλιο Ράβνα Γκόρα του 1941 και άτομα που εντάχθηκαν σε αποσπάσματα του Ράβνα Γκόρα ή του Γιουγκοσλαβικού Στρατού στην Πατρίδα μεταξύ 17 Απριλίου 1941 και 1 Δεκεμβρίου 1941 έχουν πλήρη δικαιώματα σε αυτό. Σύμφωνα με το δίκαιο που καθορίζει αυτός ο νόμος, όσοι κατέχουν [το μετάλλιο] εξομοιώνονται με τους κατόχους του Αναμνηστικού Μεταλλίου για τους Αντιστασιακούς του 1941. […]

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της SRS (Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Σερβίας), φύλλο 54/89 και *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του RS* (Δημοκρατία της Σερβίας), φύλλο 17/2004.

Το Σερβικό Κίνημα Ανανέωσης (SPO) ιδρύθηκε ως πολιτικό κόμμα τον Μάρτιο του 1990 στο Βελιγράδι, με επικεφαλής τον συγγραφέα Βουκ Ντράσκοβιτς, και υποστήριζε την εγκαθίδρυση κοινοβουλευτικής μοναρχίας υπό τη δυναστεία των Καραγεώργεβιτς, την αποκατάσταση του Ντράζα Μιχαΐλοβιτς και όλων των θυμάτων του κομμουνιστικού συστήματος, καθώς και την είσοδο της Σερβίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο ΝΑΤΟ. Το σύμβολο του SPO είναι ένα υψωμένο χέρι με τρία δάχτυλα. Η αιχμή του δόρατος του SPO ήταν οι πολλαπλές αντικυβερνητικές διαμαρτυρίες της δεκαετίας του 1990. Το 1998, μετά το ξέσπασμα του πολέμου στο Κόσοβο, το SPO μετείχε στη λεγόμενη «κυβέρνηση εθνικής ενότητας» και παρέμεινε στη διάρκεια των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ, μέχρι τον Ιούλιο του 1999. Το SPO ενέτεινε την κριτική στο καθεστώς Μιλόσεβιτς αφού αποχώρησε από την κυβέρνηση συνασπισμού, γεγονός που οδήγησε σε δύο απόπειρες δολοφονίας του Βουκ Ντράσκοβιτς.

ΣΤ-19. Αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης στη διάρκεια της κατοχής από τον Άξονα στην Ελλάδα, 1982

Αποσπάσματα από τον λόγο του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου στο ελληνικό κοινοβούλιο στις 17 Αυγούστου 1982. Το σχέδιο νόμου για την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης αναγνώριζε έναν αριθμό αριστερών οργανώσεων που πολέμησαν ενάντια στον Άξονα στη διάρκεια της τριπλής κατοχής (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) της χώρας και ως τότε δεν είχαν αναγνωριστεί εξαιτίας του αριστερού πολιτικού τους προσανατολισμού. Επίσης προβλέφθηκαν συντάξεις σε άτομα που μπορούσαν να αποδείξουν τη συμμετοχή τους στην Αντίσταση.

Επιλέξαμε τη σημερινή ημέρα για τη συζήτηση του νομοσχεδίου που αναγνωρίζει την ενιαία Εθνική Αντίσταση του Ελληνικού λαού, για να αποτίσουμε φόρο τιμής σ' αυτούς που έπεσαν, για να είμαστε σήμερα εμείς ελεύθεροι.

Θα μπορούσαμε βέβαια να επιλέξουμε οποιαδήποτε ημερομηνία, γιατί σε κείνα τα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς, κάθε μέρα, σε κάθε πόλη, σε κάθε χωριό της πατρίδας μας, ήταν δεμένη η κάθε μέρα με την ιστορία της Εθνικής μας Αντίστασης ενάντια στη φασιστική, ναζιστική κατοχή. Αντίστασης αυθόρμητης ή οργανωμένης, μαζικής ή ατομικής, μα οπωσδήποτε ενιαίας. Αντίστασης που αποτελεί αληθινή εποποιΐα στην νεώτερη Ελληνική ιστορία σαν φυσική συνέχεια του Θρυλικού Αλβανικού Έπους.

[…] Στη δίνη του διχασμού που επακολούθησε, αυτά ξεχάστηκαν. Η ιστορία διαστρεβλώθηκε. Η Ελλάδα –το ξέρουμε όλοι– υπήρξε η μόνη χώρα στην Ευρώπη που δεν εκπλήρωσε μέχρι τώρα το δικό της χρέος στην Αντίσταση, παρ' όλο που ήταν η μόνη χώρα που έκανε πραγματικά καθολική Αντίσταση ενάντια στην κατοχή.

Δεν ήλθαμε εδώ σήμερα για να δικάσουμε, πολύ περισσότερο, δεν ήλθαμε για να διχάσουμε. Ο κύριος στόχος του νομοσχεδίου είναι η εθνική ενότητα. Ασφαλώς, έστω και ύστερα από τόσα χρόνια αποτελεί χρέος μας να γυρίσουμε με ευγνωμοσύνη τη σελίδα της ιστορίας σ' αυτούς που αγωνίστηκαν. Ασφαλώς, έστω και ύστερα από τόσα χρόνια, αποτελεί χρέος μας να αποδώσουμε τιμή σ' αυτούς που ξεχάστηκαν, σ' αυτούς που εξαιρέθηκαν, σ' αυτούς που διώχτηκαν.

[…] Μπορούμε όμως να ξαναδώσουμε στο Λαό μας την εθνική μνήμη και αυτή νομίζω είναι η μεγαλύτερη προσφορά. Αυτή την μνήμη που είναι απαραίτητη τόσο για την αυτογνωσία του λαού μας, όσο και για την ενότητα του έθνους μας.

Μπότσιου (επιμ.), 2010, σελ. 620-621.

Μελετήστε προσεκτικά τις δύο προηγούμενες πηγές. Η Σερβία και η Ελλάδα πήραν αποφάσεις σχετικά με την αποκατάσταση συγκεκριμένων ομάδων που είχαν αποκλειστεί από την επίσημη εθνική μνήμη ή για τις οποίες είχε επιβληθεί σιωπή για διάφορους λόγους. Βρείτε ομοιότητες και διαφορές στις δύο περιπτώσεις. Συγκρίνετε τις αιτιολογίες και προσπαθήστε να κατανοήσετε πώς αλλάζουν οι συμπεριφορές με την πάροδο του χρόνου. Συζητήστε.

ΣΤ.3. Η ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

ΣΤ-20. Τα τριαντάφυλλα του Σαράγιεβο

α. Η ιστορία των τριαντάφυλλων του Σαράγιεβο

Όπως αφηγείται ο Νεζντάντ Κούρτο, η ιδέα να δημιουργηθούν τα τριαντάφυλλα του Σαράγιεβο βασίζεται στην έννοια των συλλογικών δεινών. Κατά με την άποψή του, κάθε σημείο στο Σαράγιεβο αντιπροσωπεύει τα δεινά των ανθρώπων που αποφάσισαν να παραμείνουν εκεί, και ο πόνος ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής όλων στη διάρκεια της πολιορκίας της πόλης. Η καθημερινότητα των ανθρώπων καταλαμβανόταν από την αναμονή σε ουρές για ψωμί ή νερό σε καθημερινή βάση. Συνεπώς, τα τριαντάφυλλα του Σαράγιεβο εκπροσωπούσαν όχι μόνο την ανάμνηση όσων πέθαναν αλλά και όλων εκείνων που αφιέρωσαν τις ζωές τους στον πόνο της καθημερινότητας στην πόλη. Με αυτή την έννοια, τα Τριαντάφυλλα αντιπροσωπεύουν την πολιορκία, τα ανθρώπινα δεινά και, ακόμα πιο σημαντικό, την ανημπόρια τους να κάνουν οτιδήποτε για να σταματήσει ο πόνος· επίσης υποδεικνύουν τα απτά ίχνη του θανάτου. […]

Η ιδέα για τα Τριαντάφυλλα ήρθε στον Νεζντάντ Κούρτο μετά τη σφαγή που έγινε στην αγορά Μαρκάλε τον Φεβρουάριο του 1994 […] Ο Κούρτο εξήγησε ότι δεν ήθελε να δημιουργήσει ένα πομπώδες «σοκ-ρεαλιστικό» μνημείο που θα αφορούσε μόνο εκείνο το μέρος. Ήθελε, αντιθέτως, να δείξει πώς οι εκρήξεις έγιναν στην περιοχή ενόσω άνθρωποι βρίσκονταν εκεί ή προσπαθούσαν να κρυφτούν από τα θραύσματα που έπεφταν. Κατά τον Κούρτο, το έδαφος είχε συμβολική σημασία και ο φορέας της μνήμης έπρεπε να βρίσκεται στο έδαφος. […]

Η άποψη του Κούρτο είναι ότι τα Τριαντάφυλλα έχουν μόνο τεκμηριωτική αξία και μπορούν να εξαφανιστούν ανά πάσα στιγμή, καθώς δεν είναι αναγκαίο να τα διατηρούν μόνιμα. […] Τόνισε ότι η πρόθεση ήταν να προσελκύσουν διακριτικά το ενδιαφέρον όσων ήξεραν ήδη τι είχε συμβεί σε εκείνη την περιοχή και ότι τα Τριαντάφυλλα θα γίνονταν τυχαία αντιληπτά από τα άτομα.

Junuzović, 2006, σελ. 240-243.

β. Ένα από τα αποκατεστημένα Τριαντάφυλλα του Σαράγιεβο

Φωτογραφία Vera Katz.

ΣΤ-21. Η γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα

α. Το Λουλούδι της Σρεμπρένιτσα– σύμβολο ευσπλαχνίας και υπόμνηση

www.pinterest.com, ανάκτηση στις 21.10.2015.

β. Το μνημείο Σρεμπρένιτσα– Ποτοτσάρι και το Κοιμητήριο με πάνω από 8.000 ταφόπλακες

Πρακτορείο Ειδήσεων FENA.

ΣΤ-22. Ο Σρτζαν Άλεξιτς, ένας σύγχρονος ήρωας

Ο Σρτζαν Άλεξιτς γεννήθηκε στην Τρεμπίνιε (Βοσνία-Ερζεγοβίνη) στις 9 Μαΐου 1966, Σέρβος στην καταγωγή. Ήταν στρατιώτης του Στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και σκοτώθηκε υπερασπιζόμενος τον φίλο και συμπολίτη του Άλεν Γκλάνοβιτς (Βόσνιο) από άλλα μέλη του Στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας στην αγορά Τρεμπίνιε στις 27 Ιανουαρίου 1993. Στον επικήδειο, ο πατέρας του, Ράντε, έγραψε: «Πέθανε εκτελώντας το καθήκον που είχε ως άνθρωπος». Κάποιες πόλεις έχουν δρόμους και πλατείες με το όνομά του στη μνήμη της θαρραλέας και ανθρώπινης πράξης του.

«Ήρωας της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, αιώνια ειρήνη και δόξα σε αυτόν. Σρτζαν Άλεξιτς 1966-1993».

www.prozor-x.com, ανάκτηση στις 15.10.2015.

Σχολιάστε τα λόγια του πατέρα του Σρτζαν Άλεξιτς: «Πέθανε εκτελώντας το καθήκον που είχε ως άνθρωπος». Πώς συνεισφέρει η πράξη του Σρτζαν στον ορισμό του ήρωα;

ΣΤ-23. Ένα επιμνημόσυνο κείμενο προς τιμήν του Γιόζιπ Γιόβιτς, του πρώτου θύματος του πολέμου

Την Κυριακή του Πάσχα του 1991, ένοπλη σύγκρουση ξέσπασε μεταξύ της κροατικής αστυνομίας και της τοπικής σερβικής πολιτοφυλακής στο Πλίτβιτσε. Σε αυτό το περιστατικό, ο Κροάτης αστυνομικός Γιόζιπ Γιόβιτς σκοτώθηκε: θεωρείται ο πρώτος Κροάτης θύμα του Πολέμου της Κροατικής Ανεξαρτησίας (Ο Πόλεμος της Πατρίδας).

Εις μνήμην
Γιόζιπ Γιόβιτς
Η πρώτη επέτειος του θανάτου του Γιόζιπ Γιόβιτς, ενός νεαρού θαρραλέου Κροάτη μαχητή, θα είναι την Τρίτη, 31 Μαρτίου 1992. Ο Γιόζιπ Γιόβιτς ήταν ο πρώτος Κροάτης μαχητής που πέθανε για μια ελεύθερη και ανεξάρτητη Κροατία και, ως αποτέλεσμα, είναι η προσωποποίηση άλλων γνωστών και άγνωστων πεσόντων υπερασπιστών της Πατρίδας σε αυτόν τον βίαιο κατακτητικό πόλεμο της Μεγάλης Σερβίας.

Ακόμα και τότε, με βαθύ πόνο και πένθος στον τάφο του Γιόζιπ Γιόβιτς, ορκιζόμαστε να απελευθερώσουμε κάθε σπιθαμή κροατικού εδάφους, χωρίς να υποψιαζόμαστε το βάθος του γκρεμού πάνω από τον οποίο βρισκόταν η Κροατία, πόσο δύσκολο και επιβαρυντικό θα ήταν το ταξίδι, και πόσες χιλιάδες φέρετρα θα ακολουθούσαν αυτό του Γιόζιπ στο ταξίδι για την ελευθερία, τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία.

Η πρωτοφανής επιθετικότητα απέναντι στην Κροατία, όλη η φρίκη της καταστροφής, των εκδιώξεων, των βασανιστηρίων και των θανάτων, οι καθημερινές εικόνες κατακρεουργημένων σωμάτων και οι μακρές, θρηνητικές ταφικές πομπές έχουν, δυστυχώς, σωρεύσει πολλούς πεσόντες Κροάτες μαχητές και πολίτες σε έναν απλό αριθμό, χωρίς όνομα. Αυτό είναι ένα λάθος που κάναμε και που πρέπει να διορθώσουμε. […]

Είναι το καθήκον μας να επιμείνουμε μέχρι το τέλος στο μονοπάτι το οποίο επιλέξαμε να πάρουμε, πρώτα απελευθερώνοντας όλα τα μέρη της Πατρίδας μας και διώχνοντας τον Σερβο-Τσέτνικ κατακτητή, και ακολούθως, διαμέσου της πνευματικής και υλικής αποκατάστασης να δυναμώσουμε την Κροατία σαν δημοκρατική χώρα με τη δύναμη του νόμου που είναι η ευχή και το κληροδότημα όλων όσων σκοτώθηκαν. […]

Το Βασικό Συμβούλιο του HNS (Κόμμα του Κροατικού Λαού) προτείνει σε όλες τις τοπικές οργανώσεις και παραρτήματα του HNS να πραγματοποιήσουν, όσο μπορούν, και να παρευρεθούν στη θεία λειτουργία στις 31 Μαρτίου 1992 (Τρίτη) σε όλη την Κροατία, όπου και αν ζουν, ως σημάδι ευγνωμοσύνης και πνεύματος αλληλεγγύης σε όσους πέθαναν, και στη μνήμη του Γιόζιπ Γιόβιτς, και να προσευχηθούμε για Ειρήνη, το Καλό και για όσους χάθηκαν σε αυτόν τον πόλεμο για την απελευθέρωση της πατρίδας και για ένα ανεξάρτητο κράτος της Κροατίας.

Προεδρία του Κόμματος του Κροατικού Λαού
Vjesnik, 31 Μαρτίου 1992.

Τα κείμενα ή η ομιλίες που γράφονται ή εκφωνούνται προς τιμήν κάποιου που πέθανε ονομάζονται «επιμνημόσυνα». Πόσα μπορείτε να μάθετε για τον Γιόζιπ Γιόβιτς σε αυτόν τον επιμνημόσυνο λόγο; Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο κύριος σκοπός αυτού του κειμένου;

ΣΤ-24. Μνημείο για τους βομβαρδισμούς του NATO στον κεντρικό τηλεοπτικό σταθμό του Βελιγραδίου (το οποίο ανεγέρθηκε με έξοδα των οικογενειών των θυμάτων) με την επιγραφή «Γιατί;»

Φωτογραφία της Radmila Radić.

ΣΤ-25. Μνημείο στο Πάρκο του Βελιγραδίου Tašmajdan για τη Μίλιτσα Ράτσιτς, ένα μικρό κορίτσι που σκοτώθηκε στους βομβαρδισμούς του NATO του 1999

Φωτογραφία της Radmila Radić.

Ένα μνημείο με την επιγραφή «Ήμασταν μόνο παιδιά» ανεγέρθηκε προς τιμήν των 79 παιδιών που ήταν θύματα του βομβαρδισμού του NATO στη FRY (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας) το 2000, την πρώτη επέτειο του βομβαρδισμού. Το σχέδιο του γλύπτη Οστόγια Μπαλκάνσκι και το γλυπτό με την εικόνα της μικρής Μίλιτσα φιλοτεχνήθηκαν δωρεάν στο χυτήριο Jeremic.

Χρησιμοποιήστε τις γνώσεις σας για τον βομβαρδισμό του NATO στη Σερβία και σχολιάστε τις επιγραφές στα δύο μνημεία που ανεγέρθηκαν προς τιμήν των άμαχων θυμάτων: *Γιατί;* Και *Ήμασταν μόνο παιδιά.* Με ποιον τρόπο αναφέρονται στον παραλογισμό του πολέμου;

ΣΤ.4. ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ Ή ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

ΣΤ-26. Η καύση των φακέλων της Ασφάλειας, 1989 (Ελλάδα)

Στη πηγή ΣΤ-26α βρίσκεται το πρωτοσέλιδο της αθηναϊκής εφημερίδας *Τα Νέα* με μια φωτογραφία που δείχνει την καύση περίπου 17 εκατομμυρίων φακέλων που οι αρχές ασφαλείας κρατούσαν από τη μεσοπολεμική περίοδο για πολίτες με αριστερές πεποιθήσεις. Η απόφαση να καούν οι φάκελοι ελήφθη από την κυβέρνηση συνασπισμού της Δεξιάς και της Αριστεράς, την πρώτη στην ιστορία της χώρας. Ήταν μια συμβολική κίνηση που σηματοδότησε το τέλος της κληρονομιάς του Εμφυλίου. Την ίδια ημέρα, η Βουλή ψήφισε έναν νόμο που εξομοίωνε τους μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας με τους στρατιώτες του Εθνικού Στρατού. Η απόφαση για την καύση των φακέλων προκάλεσε τις αντιδράσεις ιστορικών και αρχειονόμων.

α. Πρωτοσέλιδο μιας αθηναϊκής καθημερινής εφημερίδας, 30 Αυγούστου 1989

ΤΕΤΑΡΤΗ 30 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1989

ΤΑ ΝΕΑ

Οι 18 ομάδες στο μικροσκόπιο ΣΕΛ. 31

ΣΗΜΕΡΑ: Ο ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ Α.Ε. • ΑΘΗΝΑ • ΕΤΟΣ 44ο • ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 13513 • ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΑΧΜΕΣ 80

Και επίσημα χθες στη Βουλή

ΕΚΑΨΑΝ

το παρελθόν, αλλά... με φωτιές το παρόν

Ένταση μεταξύ Ανδρέα-Φλωράκη

15 εκατ. φάκελοι στην πυρά

Εμπλοκή στο άνοιγμα του λογαριασμού Μένιου ΣΕΛ. 8

Κόβονται δαπάνες των υπουργείων ΣΕΝΑΡΙΑ ΑΝΤΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΣΕΛ. 23

β. Εξήντα ιστορικοί υπέγραψαν δημόσια έκκληση ενάντια στην καύση

Η αναγγελία της καταστροφής προκάλεσε την αντίδραση ιστορικών και αρχειονόμων. Όπως σημείωναν 60 ιστορικοί που υπέγραψαν σχετική δημόσια διαμαρτυρία «Στην Ευρώπη και στα τέλη του 20ού αιώνα, όταν όλα τα έθνη της αντιμετωπίζουν με νηφαλιότητα την πρόσφατη Ιστορία τους, η Ελλάδα προσπαθεί να την αγνοήσει. Η απόφαση της κυβέρνησης για την καταστροφή των φακέλων που είχε σχηματίσει η Ασφάλεια τα χρόνια του εθνικού διχασμού, στερεί την Ιστορία μας από μια ακόμα πηγή της. Αντικαθιστά την ψυχραιμία και την αντικειμενικότητα που επιβάλλεται στην αντιμετώπιση της Ιστορίας με έναν εύκολο πολιτικό συμβολισμό. Στην επιστημονική δε μέθοδο για τη θεώρηση της Ιστορίας επιβάλλει μια λύση που δεν διαφέρει από τη συστηματική καταστροφή που έχουν γνωρίσει τα νεότερα αρχεία και μνημεία μας».

Εφημερίδα *Τα Νέα*, 28 Αυγούστου 1989.

1. Ποια είναι τα επιχειρήματα υπέρ και κατά για την καύση ή τη διατήρηση των φακέλων που οι υπηρεσίες Ασφαλείας κρατούσαν για τους πολίτες;

2. Μπείτε στη θέση ενός πολίτη που τον είχαν καταδιώξει στο παρελθόν εξαιτίας των πολιτικών του/της πεποιθήσεων, και στη θέση ενός /μιας ιστορικού.

3. Συγκρίνετε τη δημόσια έκκληση που υπέγραψαν οι Έλληνες ιστορικοί με αυτήν που υπέγραψαν οι Σέρβοι ιστορικοί (πηγή Β-51): Μπορείτε να βρείτε παρόμοια επιχειρήματα; Πέτυχαν αυτές οι εκκλήσεις τον στόχο τους ή όχι; Εξηγήστε γιατί.

4. Συζητήστε για τον δημόσιο ρόλο του/της ιστορικού.

ΣΤ-27. Η Παλαιά Γέφυρα του Μόσταρ

Η Παλαιά Γέφυρα χτίστηκε αρχικά από τον αρχιτέκτονα Χαϊρουντίν μεταξύ των ετών 1557 και 1566, την οθωμανική περίοδο. Παρ' όλα αυτά, στον πόλεμο του 1990 έγινε σύμβολο της σύγκρουσης μεταξύ Βοσνίων και Κροατών σε αυτή την πόλη. Πρώτα καταστράφηκε από τον σερβικό στρατό και τον Λαϊκό Στρατό της Γιουγκοσλαβίας, και στις 10 Νοεμβρίου 1993 καταστράφηκε ολοσχερώς από το Κροατικό Συμβούλιο Άμυνας (τον Στρατό των Βοσνίων Κροατών). Ο στρατηγός Σλόμπονταν Πράλγιακ κατηγορήθηκε για το γκρέμισμα της Παλαιάς Γέφυρας στο Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων για την πρώην Γιουγκοσλαβία· καταδικάστηκε σε είκοσι χρόνια φυλάκισης για από κοινού εγκληματική δράση με Κροάτες αξιωματούχους. Αφού διαβάστηκε το κατηγορητήριο, στις 29 Νοεμβρίου 2017, πήρε δηλητήριο στο δικαστήριο και σύντομα πέθανε. Η γέφυρα ξαναχτίστηκε το 2004 με τη συνδρομή μιας διεθνούς επιστημονικής επιτροπής που συγκλήθηκε από την UNESCO. Μετά την αποκατάσταση, προστέθηκε στη Λίστα των Μνημείων Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO και θεωρείται σύμβολο «της συμφιλίωσης, της διεθνούς συνεργασίας και της συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμικών, εθνικών και θρησκευτικών κοινοτήτων».

Καρτ ποστάλ: Πανόραμα του Μόσταρ, "Slovo" Blagaj-Mostar.

ΣΤ-28. Αποκαθιστώντας μνημεία στην Κύπρο μετά το 2004: Η Τεχνική Επιτροπή Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τον Απρίλιο του 2008, οι ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, συμφώνησαν να συστήσουν διάφορες τεχνικές επιτροπές συμπεριλαμβανομένης και της Επιτροπής Πολιτισμικής Κληρονομιάς «αφιερωμένης στην αναγνώριση, προώθηση και προστασία της πλούσιας και ποικίλης πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού». Η Επιτροπή, το έργο της οποίας χρηματοδοτείται από τα Ηνωμένα Έθνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση, θεωρεί ότι «η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της διαρκούς διαδικασίας διεύρυνσης των πεδίων συνεργασίας» μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Το βασικότερο έργο περιλαμβάνει την πρόβλεψη «ενός κοινώς αποδεκτού μηχανισμού για την εφαρμογή πρακτικών μέτρων για τη σωστή διατήρηση, φυσική προστασία και αποκατάσταση» μνημείων που καταστράφηκαν ή κινδυνεύουν να καταστραφούν. Πολλά μνημεία, κυρίως εκκλησίες και τεμένη που καταστράφηκαν είτε στους αεροπορικούς βομβαρδισμούς του 1974 ή εξαιτίας της αδιαφορίας και της προμελετημένης λεηλασίας από λαθρεμπόρους αρχαιοτήτων, ειδικά στα βόρεια του νησιού, μέχρι σήμερα έχουν αποκατασταθεί. Το 2015, ο Τάκης Χατζηδημητρίου και ο Αλί Τουντζάι, επικεφαλής της Ελληνικής και Τουρκικής Επιτροπής αντιστοίχως, κέρδισαν το βραβείο Ευρωπαίου Πολίτη για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού.

α. Εργασίες αποκατάστασης στο μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα, κέντρο προσκυνήματος στη χερσόνησο της Καρπασίας, στα βορειοανατολικά της Κύπρου

Αρχείο CAN (Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων) – Κάτια Χριστοδούλου.

β. Το τέμενος στο Εβρέτου (περιφέρεια Πάφου) στο νότιο κομμάτι του νησιού, επίσης αποκατεστημένο με πρωτοβουλία της Τεχνικής Επιτροπής Πολιτιστικής Κληρονομιάς (TCCH)

Αρχείο CAN (Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων) – Κάτια Χριστοδούλου.

1. Τι ήταν η Τεχνική Επιτροπή Πολιτιστικής Κληρονομιάς; Τι σημαίνει η φράση ««αφιερωμένης στην αναγνώριση, προώθηση και προστασία της πλούσιας και ποικίλης πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού»; Ποια είναι η σημασία της παραπάνω αναφερόμενης συμφωνίας και ποιο ήταν το μήνυμα που δόθηκε στις δύο κοινότητες του νησιού; Συζητήστε το θέμα έχοντας κατά νου την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς στη Συρία σήμερα.

2. Στην πρώτη περίπτωση (ΣΤ-26) τα ιστορικά τεκμήρια καταστράφηκαν με το επιχείρημα ότι μόνο η λήθη επαναφέρει τη συμφιλίωση. Στη δεύτερη περίπτωση (ΣΤ-27 και 28) η ιστορική κληρονομιά αποκαταστάθηκε και διατηρήθηκε με το επιχείρημα ότι πρέπει να γνωρίζουμε και να θυμόμαστε το παρελθόν για να επιτευχθεί η συμφιλίωση. Χωρίστε τους μαθητές σε δύο ομάδες και ζητήστε τους να συζητήσουν το θέμα. Κάθε ομάδα πρέπει να ψάξει παραδείγματα από άλλες χώρες.

ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

ΜΕΡΟΣ Α

Χρησιμοποιήστε τις πηγές ΣΤ-1, ΣΤ-3, ΣΤ-4 και ΣΤ-6 και απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Αυτά τα παραδείγματα κάνουν λόγο για τη μνήμη τριών κομμουνιστών ηγετών – Ένβερ Χότζα, Γιόσιπ Μπροζ Τίτο και Γκεόργκι Δημητρώφ. Βρείτε πληροφορίες γι' αυτούς και γράψτε τα σύντομα βιογραφικά τους.

2. Ποιο είναι το συμβολικό νόημα των ονομάτων δρόμων, των μνημείων ή των μαυσωλείων; Γιατί οι κοινωνίες ονομάζουν δρόμους με ονόματα σημαντικών ανθρώπων ή ανεγείρουν μνημεία;

3. Συγκρίνετε αυτές τις περιπτώσεις και βρείτε ομοιότητες και διαφορές.

4. Διαβάστε την ιστορία για την κατεδάφιση του Μαυσωλείου του Γκεόργκι Δημητρώφ και απαριθμήστε τουλάχιστον τρεις λόγους για την κατεδάφιση. Ποιος θεωρείτε ότι ήταν ο πιο σημαντικός;

5. Τι κάνουμε με τα μνημεία ή τις ονομασίες δρόμων που αναφέρονται σε μια κατανόηση του παρελθόντος την οποία η κοινωνία πλέον δεν συμμερίζεται, ειδικά εάν είναι συνδεδεμένα με οδυνηρές ή τραυματικές μνήμες του παρελθόντος; Πιστεύετε ότι υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις εκτός από την απομάκρυνση ή κατεδάφιση;

ΜΕΡΟΣ Β

1. Χρησιμοποιήστε τις πηγές ΣΤ-14, ΣΤ-15 και ΣΤ-5. Αυτές οι τρεις μελέτες περίπτωσης αφορούν τη διαχείριση της μνήμης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Κοιτάξτε τα τρία μνημεία που αποτυπώνουν οι φωτογραφίες, διαβάστε τα Κλειδιά και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα.

	Μνήμη των παρτιζάνων στο Μόσταρ	Πάρκο Μνήμης Σουμαρίτσε	Σοβιετικός στρατιώτης στο Ιάσιο
Πότε και γιατί ανεγέρθηκε το μνημείο;			
Περιγράψτε το – σχήμα, μορφή, σύμβολα, επιγραφές κ.λπ.			
Πότε κατεδαφίστηκε/καταστράφηκε το μνημείο;			
Γιατί καταστράφηκε/κατεδαφίστηκε το μνημείο;			

2. Συγκρίνετε τι συνέβη με τα μνημεία που ανεγέρθηκαν για τη μνήμη του Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα στην Κροατία και τη Σερβία. Γιατί πολλά κατεδαφίστηκαν, καταστράφηκαν ή εγκαταλείφθηκαν στη μοίρα τους; Συμφωνείτε με το παρακάτω: «Η μεταχείριση των μνημείων του Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα στη μετακομμουνιστική Κροατία και Σερβία είναι ενδεικτική της διαιρεμένης μνήμης του Β' Παγκοσμίου και στις δύο χώρες»;

ΜΕΡΟΣ Γ

1. Χρησιμοποιήστε τις πηγές ΣΤ-7, ΣΤ-8 και ΣΤ-9. Όλες αυτές οι μελέτες περίπτωσης συνιστούν απόπειρες να δημιουργηθεί η επίσημη ιστορία. Πώς ερμηνεύετε τον όρο αυτόν (*επίσημη ιστορία* ή *επίσημη εκδοχή της ιστορίας*); Βγάλτε συμπεράσματα από αυτά τα δύο παραδείγματα: Ποιοι είναι οι συντελεστές (ποιος έχει το «δικαίωμα» να διαμορφώνει και να δημιουργεί τέτοιες ιστορίες), και ποιοι είναι οι παραλήπτες αυτών των επίσημων εκδοχών της ιστορίας; Ποιος είναι ο στόχος τους; Ποια είναι τα μέσα διάχυσης αυτών των επίσημων εκδοχών της ιστορίας;

2. Πιστεύετε ότι η *επίσημη ιστορία* είναι συνώνυμη της «ιστορικής αλήθειας»; Είναι δυνατόν να έχουμε διαφορετικές αλλά εξίσου έγκυρες εκδοχές της ιστορίας; Τι κάνει μια ιστορία πιο πιθανή/έγκυρη από μία άλλη; Συζητήστε σχετικά με τις πηγές, τις αποδείξεις, τη γνώση, τις μεθόδους, την έρευνα.

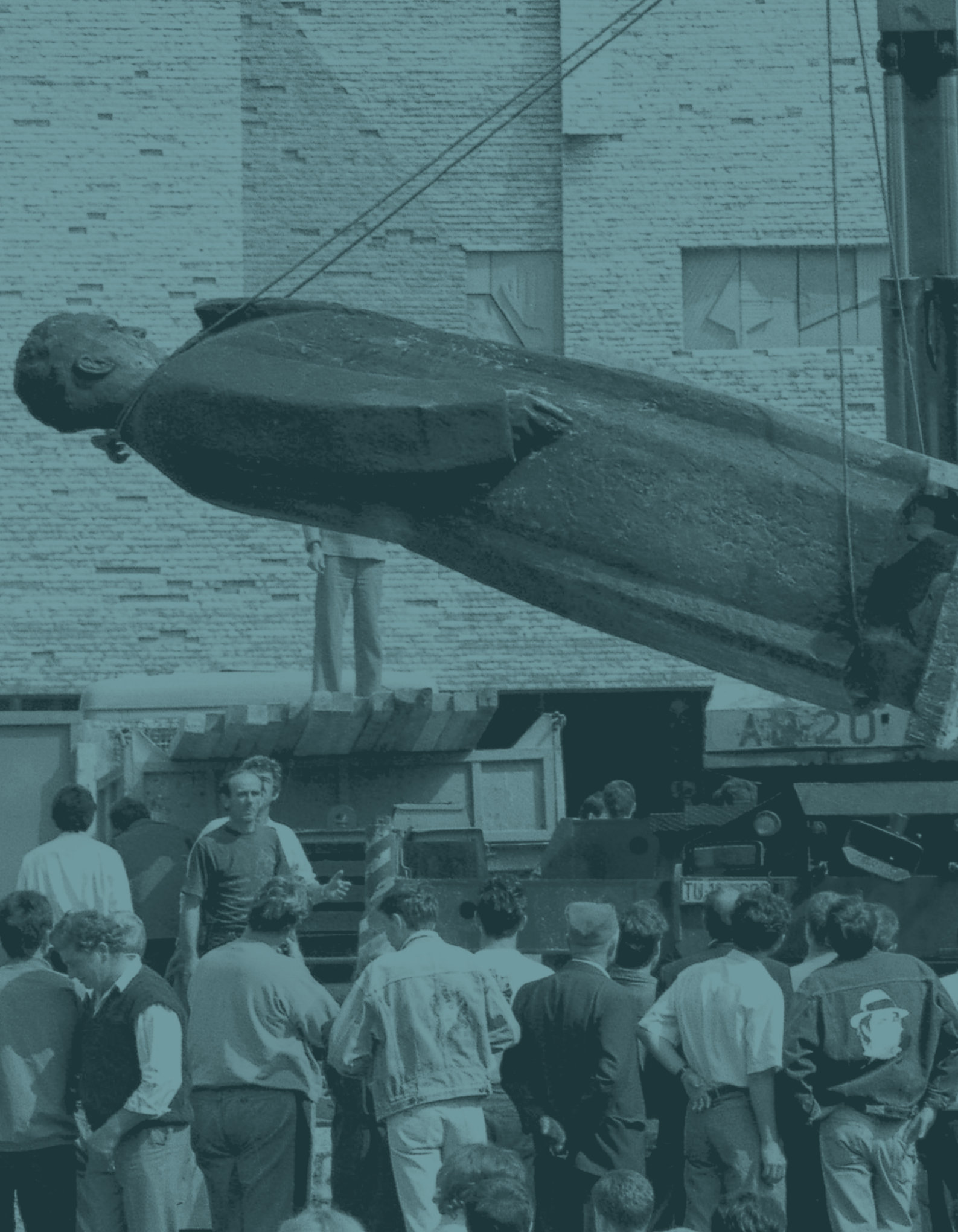

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1944	Ιανουάριος	**27** Τέλος της πολιορκίας του Λένινγκραντ.	
	Ιανουάριος-Απρίλιος		Μαζικές συμμαχικές αεροπορικές επιδρομές στη Σόφια (από τον Νοέμβριο του 1943)· ένα τέταρτο των κτιρίων της πόλης καταστράφηκαν ή υπέστησαν ζημιές, περισσότεροι από 2.000 νεκροί.
	Μάρτιος		**10** Η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) συγκροτείται από το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) ως διοίκηση παράλληλη προς την ελληνική κυβέρνηση στο Κάιρο.
	Μάιος	**9** Σοβιετικά στρατεύματα απελευθερώνουν τη Σεβαστούπολη.	**11-20** Συνδιάσκεψη του Λιβάνου: Συγκροτείται η Ελληνική Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας με τη συμμετοχή υπουργών του ΕΑΜ.
	Ιούνιος	**6** D-Day, ανοίγει το Δεύτερο Μέτωπο με την απόβαση των Συμμάχων στη Νορμανδία.	**1** Νέα φιλοαξονική κυβέρνηση στη Βουλγαρία με επικεφαλής τον Ιβάν Μπαγκριάνοφ. **16** Πρώτη συμφωνία μεταξύ της κομμουνιστικής ηγεσίας της Γιουγκοσλαβίας υπό τον Τίτο και του πρωθυπουργού της εξόριστης γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης Ιβάν Σούμπασιτς· το μέλλον της μοναρχίας θα αποφασιστεί με δημοψήφισμα, οι Τσέτνικ θα αποκλειστούν από τη συμμετοχή τους σε οποιαδήποτε μεταπολεμική κυβέρνηση.
	Ιούνιος-Ιούλιος	Ο Κόκκινος Στρατός καταστρέφει το Κέντρο της Γερμανικής Στρατιωτικής Ομάδας στη Λευκορωσία.	
	Αύγουστος	**15** Συμμαχική απόβαση στη νότια Γαλλία. **25** Το Παρίσι απελευθερώνεται.	**23** Πραξικόπημα στη Ρουμανία, μετά την προέλαση του Σοβιετικού Τρίτου Ουκρανικού Μετώπου. Ο βασιλιάς Μιχαήλ, υποστηριζόμενος από έναν συνασπισμό των μεγάλων κομμάτων και των κομμουνιστών, συλλαμβάνει τον Ίον Αντονέσκου και την κυβέρνησή του. **26** Ο πρωθυπουργός της Βουλγαρίας, Μπαγκριάνοφ, διακηρύσσει την ουδετερότητα και επιχειρεί να διαπραγματευτεί με τους Δυτικούς συμμάχους στην Άγκυρα και στο Κάιρο.
	Σεπτέμβριος	**3** Οι Βρυξέλλες απελευθερώνονται. **19** Εκεχειρία μεταξύ της Φινλανδίας και των Συμμάχων. **25** Οι Σύμμαχοι διασχίζουν τη γερμανική αμυντική γραμμή στην Ιταλία.	**2** Μια κυβέρνηση φιλορωσικών κομμάτων, με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Μουράβιεφ, σχηματίζεται στη Βουλγαρία· στις 5 Σεπτεμβρίου η Σοβιετική Ένωση κηρύσσει πόλεμο στη Βουλγαρία και εισβάλλει στις 8 Σεπτεμβρίου· την ίδια μέρα η κυβέρνηση Μουράβιεφ κηρύσσει πόλεμο στη Γερμανία. **9** Ανάληψη εξουσίας από τους κομμουνιστές στη Βουλγαρία· η Κυβέρνηση Πατριωτικού Μετώπου υπό τον Κίμον Γκεοργκίεφ κυριαρχείται από κομμουνιστές.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1944	**Σεπτέμβριος**		**26** Συμφωνία της Βάρκιζας μεταξύ της ελληνικής Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, των βρετανικών δυνάμεων και των κυριότερων αντιστασιακών οργανώσεων σε κλίμα αμοιβαίας καχυποψίας· όλες οι αντιστασιακές δυνάμεις τίθενται υπό βρετανικό έλεγχο· τα στρατεύματα του ΕΛΑΣ απαγορεύονται στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας.
	Οκτώβριος	**2** Ο γερμανικός στρατός συντρίβει την εξέγερση της Βαρσοβίας που οργάνωσε ο Στρατός της Πατρίδας (μη κομμουνιστικός). Οι σοβιετικές δυνάμεις που ήταν σταθμευμένες κοντά στην πόλη δεν παρενέβησαν. **9** Συμφωνία ποσοστών μεταξύ Τσόρτσιλ και Στάλιν στη Μόσχα για τις σφαίρες επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη.	**8** Η Βουλγαρία αναλαμβάνει στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά των γερμανικών δυνάμεων στη Γιουγκοσλαβία· ως μέρος του Τρίτου Ουκρανικού Μετώπου, μονάδες του βουλγαρικού στρατού πολεμούν στην Ουγγαρία και φτάνουν στην Αυστρία στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. **12** Ο γερμανικός στρατός εγκαταλείπει την Αθήνα. **20** Το Βελιγράδι απελευθερώνεται από τον Κόκκινο Στρατό και τους Γιουγκοσλάβους Παρτιζάνους. **23** Σύσταση Προσωρινής Κυβέρνησης της Αλβανίας με επικεφαλής τον Ενβέρ Χότζα· στις 29 Νοεμβρίου η χώρα απελευθερώνεται από τους Γερμανούς. **25** Σοβιετικές και ρουμανικές δυνάμεις απομακρύνουν τον ουγγρικό στρατό από την Τρανσυλβανία.
	Οκτώβριος 1944 – Φεβρουάριος 1945	Οι δυνάμεις των ΗΠΑ επιστρέφουν στις Φιλιππίνες και νικούν τους Ιάπωνες.	
	Δεκέμβριος		**3** Η διαδήλωση που διοργανώνεται από το ΕΑΜ στην Αθήνα λήγει με αιματοχυσία· ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ του Εθνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού (ΕΛΑΣ) και των δυνάμεων της ελληνικής κυβέρνησης που υποστηρίζονται από τους Βρετανούς.
	Δεκέμβριος 1944 – Ιανουάριος 1945	Η γερμανική αντεπίθεση στις Αρδέννες αποτυγχάνει.	
1945	**Ιανουάριος**	**17** Η Βαρσοβία απελευθερώνεται από τον Κόκκινο Στρατό. **20** Η Ουγγαρία υπογράφει ανακωχή με τους Συμμάχους.	Περίπου 70.000 εθνοτικοί Γερμανοί από τη Ρουμανία απελαύνονται στη Σοβιετική Ένωση.
	Φεβρουάριος	**4-11** Συνδιάσκεψη της Γιάλτας. **13-15** Συμμαχικές δυνάμεις βομβαρδίζουν τη Δρέσδη. **19** Αμερικανικά στρατεύματα προσγειώνονται στην Ίβο Τζίμα.	**12** Η Συμφωνία της Βάρκιζας προβλέπει τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ. **23** Η Τουρκία κηρύσσει πόλεμο στη Γερμανία και την Ιαπωνία.
	Μάρτιος	**3** Η Φινλανδία κηρύσσει πόλεμο στη Γερμανία. **22-23** Οι Σύμμαχοι διασχίζουν τον Ρήνο.	**1** Ο Οργανισμός Περίθαλψης και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA) αναλαμβάνει την υποχρέωση να παράσχει στην Ελλάδα βασικές προμήθειες ανακούφισης και αποκατάστασης. **6** Η κυβέρνηση συνασπισμού του Πέτρου Γκρόζα επιβάλλεται από τους Σοβιετικούς στη Ρουμανία.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1945	**Μάρτιος**		Ξεκινούν τα προγράμματα της ΟΥΝΡΑ για την ανασυγκρότηση της γεωργίας, της βιομηχανίας και των μεταφορών στη Γιουγκοσλαβία.
	Απρίλιος	**1** Αμερικανικός στρατός στην Οκινάουα. **12** Ο Αμερικανός πρόεδρος Φράνκλιν Ρούσβελτ πεθαίνει· τον διαδέχεται ο Χάρρυ Σ. Τρούμαν. **25** Αμερικανικά και σοβιετικά στρατεύματα συναντώνται στον ποταμό Έλβα κοντά στο Τόργκαου. **28** Ο Μπενίτο Μουσολίνι εκτελείται από Ιταλούς παρτιζάνους. **30** Ο Αδόλφος Χίτλερ αυτοκτονεί.	**28** Οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν την Προσωρινή Γιουγκοσλαβική Κυβέρνηση του Τίτο, που αποτελείται από το Κομμουνιστικό Κόμμα, το Κροατικό Κόμμα των Αγροτών και το Δημοκρατικό Κόμμα.
	Μάιος	**2** Συνθηκολόγηση των γερμανικών δυνάμεων στο Βερολίνο. Ο σοβιετικός στρατός αποκτά τον πλήρη έλεγχο της πόλης. **7** Συνθηκολόγηση της Γερμανίας.	**2** Μονάδες του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού Γιουγκοσλαβίας εισέρχονται στην Τεργέστη· σύγκρουση μεταξύ Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας. **15** Τέλος του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία· ήττα γερμανικών και δοσιλογικών στρατευμάτων από τους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους στην Πολιάνα της Σλοβενίας, μία από τις τελευταίες μάχες του Β΄ Παγκόσμιου στην Ευρώπη· περίπου 100.000 στρατιώτες του Ανεξάρτητου Κράτους της Κροατίας (NDH), της Σλοβενίας και Τσέτνικ παραδίδονται στο Μπλάιμπουργκ της Αυστρίας· έναρξη μαζικών εκτελέσεων και απάνθρωπων πορειών πίσω στη Γιουγκοσλαβία.
	Ιούνιος	**5** Οι Σύμμαχοι διαιρούν τη Γερμανία σε τέσσερις ζώνες κατοχής. **26** Καταστατικός Χάρτης για την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) υπογράφεται από εκπροσώπους 50 χωρών.	
	Ιούλιος	Μετά την εκπληκτική εκλογική νίκη του Εργατικού Κόμματος, ο Κλέμεντ Άττλη γίνεται πρωθυπουργός (1945- 51) και αντικαθιστά τον Ουίνστον Τσόρτσιλ στις συναντήσεις των «Μεγάλων Τριών» (ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση και Βρετανία). **17 Ιουλίου – 2 Αυγούστου** Συνδιάσκεψη του Πότσνταμ.	
	Αύγουστος	**6** Ρίψη αμερικανικής ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα. **8** Η Σοβιετική Ένωση κηρύσσει πόλεμο στην Ιαπωνία. **9** Ρίψη αμερικανικής ατομικής βόμβας στο Ναγκασάκι.	
	Σεπτέμβριος	**2** Συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας.	**7** Νομιμοποίηση της πολιτικής αντιπολίτευσης στη Βουλγαρία.
	Οκτώβριος		**19-25** Η Γιουγκοσλαβία, η Τουρκία και η Ελλάδα γίνονται μέλη του ΟΗΕ.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1945	**Νοέμβριος**		**11** Εκλογές στη Γιουγκοσλαβία· το Εθνικό Μέτωπο, υπό την ηγεσία του Τίτο, κερδίζει το 90% των ψήφων· η Εθνοσυνέλευση καταργεί τη μοναρχία.
1946	**Ιανουάριος**	**1** Ο αυτοκράτορας Χιροχίτο της Ιαπωνίας ανακοινώνει ότι δεν είναι θεός· τον Νοέμβριο ανακηρύσσεται νέο Σύνταγμα.	Η πρώτη γραμματική της μακεδονικής γλώσσας καθιερώνεται ως σχολικό βιβλίο στη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας. Σχηματίζεται στην Τουρκία το Δημοκρατικό Κόμμα, σηματοδοτώντας τη δημιουργία ενός πολυκομματικού συστήματος. **11** Η Εθνοσυνέλευση στα Τίρανα ανακηρύσσει τη Λαϊκή Δημοκρατία της Αλβανίας. **31** Πρώτο Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
	Φεβρουάριος	Ο Αμερικανός διπλωμάτης Τζορτζ Κένναν προτείνει μια στρατηγική «ανάσχεσης» έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία αργότερα γίνεται μέρος του Δόγματος Τρούμαν.	
	Μάρτιος	**5** Ομιλία του Ουίνστον Τσόρτσιλ στο Φούλτον, Μιζούρι: Ένα «σιδηρούν παραπέτασμα» έχει χωρίσει την Ευρώπη.	**31** Πρώτες μεταπολεμικές εκλογές στην Ελλάδα· η Αριστερά και οι κομμουνιστές απέχουν· εκλογική νίκη της Δεξιάς.
	Απρίλιος	**5** Η Σοβιετική Ένωση συμφωνεί να αποσύρει τον Κόκκινο Στρατό από το Ιράν. **17** Η Συρία διακηρύσσει την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία.	
	Μάιος	**9** Ο βασιλιάς Βίκτωρ Εμμανουήλ Γ' της Ιταλίας παραιτείται και αντικαθίσταται από τον γιο του, Ουμβέρτο Β'· στις 2 Ιουνίου η μοναρχία καταργείται με δημοψήφισμα· μετά τις κοινοβουλευτικές εκλογές, εγκαθιδρύεται μια κυβέρνηση συνασπισμού από τους χριστιανοδημοκράτες, τους σοσιαλιστές και τους κομμουνιστές. **26** Οι κομμουνιστές κερδίζουν τις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Τσεχοσλοβακία· σχηματίζεται κυβέρνηση συνασπισμού με τον κομμουνιστή ηγέτη Κλέμεντ Γκότβαλντ ως πρωθυπουργό· ο Έντβαρντ Μπένες και ο Γιαν Μάζαρικ συνεχίζουν ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας και υπουργός Εξωτερικών, αντίστοιχα.	
	Ιούνιος	**3** Το Διεθνές Δικαστήριο στο Τόκιο παραπέμπει σε δίκη τους Ιάπωνες εγκληματίες πολέμου.	**1** Ο πρώην Ρουμάνος δικτάτορας Ίον Αντονέσκου εκτελείται.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1946	**Ιούλιος**	**4** Οι Φιλιππίνες κερδίζουν την ανεξαρτησία τους από τις ΗΠΑ.	**5** Ο Ντράγκολιουμπ Μιχαήλοβιτς, ηγέτης των Τσέτνικ κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καταδικάζεται σε θάνατο για «εγκλήματα πολέμου ενάντια στο Εθνικό Απελευθερωτικό Κίνημα». **9** Συμφωνία Φιλίας και Αμοιβαίας Συνδρομής μεταξύ Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας υπογράφεται στα Τίρανα.
	Ιούλιος–Οκτώβριος	Συνδιάσκεψη για την Ειρήνη στο Παρίσι.	
	Σεπτέμβριος		**1** Το Γενικό Αρχηγείο Ανταρτών μετονομάζεται σε Δημοκρατικό Στρατό της Ελλάδας (ΔΣΕ). Αρχή εμφυλίου πολέμου. **1** Δημοψήφισμα για το πολιτειακό ζήτημα· το 68% ψηφίζει υπέρ της επιστροφής του βασιλιά Γεωργίου Β΄, ο οποίος επιστρέφει στην Ελλάδα στις 27 Σεπτεμβρίου. **8** Το δημοψήφισμα στη Βουλγαρία εγκρίνει με μεγάλη πλειοψηφία (85%) την κατάργηση της μοναρχίας και την εγκαθίδρυση δημοκρατίας.
	Οκτώβριος	**16** Δέκα ναζιστές ηγέτες καταδικάζονται σε θάνατο δι' απαγχονισμού, μετά την ολοκλήρωση των πρώτων συνεδριών της Δίκης της Νυρεμβέργης.	**27** Το ελεγχόμενο από τους κομμουνιστές Πατριωτικό Μέτωπο στη Βουλγαρία κερδίζει στις εκλογές· στις 23 Νοεμβρίου γίνεται πρωθυπουργός ο Γκεόργκι Δημητρώφ.
	Νοέμβριος		**19** Οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές στη Ρουμανία οδηγούν σε ένα κοινοβούλιο στο οποίο κυριαρχούν οι κομμουνιστές· οι Ρουμάνες ασκούν το δικαίωμα ψήφου για πρώτη φορά.
	Νοέμβριος–Δεκέμβριος	Η πρώτη Γενική Διάσκεψη της UNESCO.	
	Δεκέμβριος		**7** Κρατικοποίηση ιδιωτικής περιουσίας στη Γιουγκοσλαβία (ολοκληρώνεται το 1948).
1947	**Φεβρουάριος**	Ο ραδιοφωνικός σταθμός Φωνή της Αμερικής αρχίζει να μεταδίδεται στη Σοβιετική Ένωση. **10** Ειρηνευτικές συνθήκες Παρισίου που τερματίζουν επισήμως τον πόλεμο υπογράφονται με Φινλανδία, Ιταλία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία.	Τα Δωδεκάνησα παραχωρούνται στην Ελλάδα. Ιδρύεται το στρατόπεδο συγκέντρωσης της Μακρονήσου για την «αναμόρφωση» των κομμουνιστών και των αριστερών.
	Μάρτιος	Εμφύλιος Πόλεμος στην Κίνα ανάμεσα στο Κουομιντάνγκ και το Κομμουνιστικό Κόμμα. **12** Πριν από μια κοινή συνεδρίαση του Κογκρέσου, ο πρόεδρος των ΗΠΑ εκφωνεί την ομιλία του για το Δόγμα Τρούμαν.	
	Απρίλιος		**1** Ιδρύονται οι Γιουγκοσλαβικές Αερογραμμές (JAT).

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1947	**Ιούνιος**	**5** Ομιλία του υπουργού Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, όπου αναγγέλλει το σχέδιο ανοικοδόμησης της μεταπολεμικής Ευρώπης.	**20** Η συμφωνία ΗΠΑ-Ελλάδας προβλέπει την ίδρυση της αμερικανικής αποστολής για την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα (AMAG).
	Ιούλιος		**30 Ιουλίου-1 Αυγούστου** Οι συμφωνίες του Μπλεντ ολοκληρώνονται, ένα βήμα ακόμα προς μια βουλγαρογιουγκοσλαβική ομοσπονδία.
	Αύγουστος	**15** Τέλος της βρετανικής κυριαρχίας στην Ινδία, μια σημαντική φάση της διαδικασίας αποαποικιοποίησης στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία.	
	Αύγουστος – Σεπτέμβριος		Ο Νικόλα Πετκόφ, ο αντικομμουνιστής ηγέτης της Βουλγαρικής Αγροτικής Λαϊκής Ένωσης (BANU), παραπέμπεται σε δίκη, καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται, ενώ κηρύσσεται εκτός νόμου η BANU.
	Σεπτέμβριος	Ιδρύεται η Κομινφόρμ (1947-1956) ως διάδοχος της Κομμουνιστικής Διεθνούς.	
	Δεκέμβριος	Τα Bell Labs στο Νιού Τζέρσεϊ επινοούν το τρανζίστορ.	Συζητήσεις για την ένταξη της Αλβανίας σε μια μελλοντική ομοσπονδία μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας. **4** Η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Σοφίας διακηρύσσει το πρώτο Σύνταγμα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και ψηφίζει μια σειρά νόμων για την κρατικοποίηση ιδιωτικών βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων και για την εγκαθίδρυση κρατικού μονοπωλίου στον τραπεζικό τομέα. **27** Με διάταγμα έκτακτης ανάγκης το ΚΚΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας) και τα συναφή κόμματα κηρύσσονται εκτός νόμου. **30** Ο βασιλιάς Μιχαήλ αναγκάζεται να παραιτηθεί και να εγκαταλείψει τη Ρουμανία..
1948	**Φεβρουάριος**	**25** Κομμουνιστικό πραξικόπημα στην Τσεχοσλοβακία· ολοκληρώνεται η ανάληψη εξουσίας από τους κομμουνιστές στην Ανατολική Ευρώπη.	**26** Το Σχέδιο Μάρσαλ προβλέπει οικονομική βοήθεια ύψους 694 εκατομμυρίων δολαρίων για την Ελλάδα.
	Απρίλιος		**13** Ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Ρουμανίας.
	Μάιος	**14** Ίδρυση του Κράτους του Ισραήλ· συνασπισμός γειτονικών αραβικών δυνάμεων επιτίθεται στο νέο κράτος· ο πρώτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος τελειώνει τον Φεβρουάριο του 1949.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1948	**Ιούνιος**	Σοβιετικός αποκλεισμός του Δυτικού Βερολίνου με στόχο την απόσυρση των Δυτικών συμμάχων από τους τομείς της κατοχής τους στην πόλη· το σχέδιο ματαιώνεται από μια μαζική αερομεταφορά για τον ανεφοδιασμό της δυτικής ζώνης.	**28** Η Γιουγκοσλαβία αποβάλλεται από την Κομινφόρμ, εξέλιξη που επιβεβαιώνει τη διάρρηξη των σχέσεων Τίτο και Στάλιν.
	Ιούλιος		**4** Η Τουρκία γίνεται δικαιούχος βοήθειας στο πλαίσιο του Σχεδίου Μάρσαλ· περισσότερα από 400 εκατομμύρια δολάρια φτάνουν στη χώρα μέχρι το 1952.
	Οκτώβριος – Νοέμβριος		Τέλος της αντικομμουνιστικής αντιπολίτευσης στη Βουλγαρία, η φιλοκομμουνιστική Βουλγαρική Αγροτική Λαϊκή Ένωση (BANU) αναγνωρίζεται ως μέρος ενός διακοσμητικού πολιτικού πλουραλισμού μαζί με το Πατριωτικό Μέτωπο.
	Οκτώβριος 1948 – Μάιος 1949		Περίπου 32.000 Βουλγαροεβραίοι (τρία τέταρτα του συνόλου) μεταναστεύουν στο Ισραήλ.
	Νοέμβριος	**12** Ο πρώην πρωθυπουργός της Ιαπωνίας, Χιντέκι Τότζο, καταδικάζεται σε θάνατο για εγκλήματα πολέμου από το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο για την Άπω Ανατολή.	
	Δεκέμβριος	**10** Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στο Παρίσι ανακοινώνει την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.	**18-25** Πέμπτο Συνέδριο Βουλγαρικού Εργατικού Κόμματος· το κόμμα αλλάζει το όνομά του σε Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα (BCP) και ανακοινώνει ριζικές οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις.
1949	**Ιανουάριος**	Ιδρύεται από τη Σοβιετική Ένωση, τη Βουλγαρία, την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Ρουμανία η ΚΟΜΕΚΟΝ (Συμβούλιο για την Αμοιβαία Οικονομική Βοήθεια)· η Αλβανία προσχωρεί έναν μήνα αργότερα (αλλά σταματά να συμμετέχει ενεργά το 1961), ακολουθούμενη από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας το 1950, τη Μογγολία το 1962, την Κούβα το 1972 και το Βιετνάμ το 1978· η Γιουγκοσλαβία γίνεται μέλος το 1964.	
	Απρίλιος	**4** Οι ΗΠΑ, το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Δανία, η Γαλλία, η Βρετανία, η Ισλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Νορβηγία και η Πορτογαλία ιδρύουν τον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου, γνωστό και ως Βορειοατλαντική Συμμαχία (ΝΑΤΟ).	**24** Το Πανεπιστήμιο «Κύριλλος και Μεθόδιος» ιδρύεται στα Σκόπια. **27** Άνοιγμα του στρατοπέδου εργασίας Μπελέν, του μεγαλύτερου στρατοπέδου συγκέντρωσης στη Βουλγαρία.
	Μάιος	**5** Το καταστατικό του Συμβουλίου της Ευρώπης υπογράφεται από δέκα χώρες στο Λονδίνο. **23** Ιδρύεται η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας· περιλαμβάνει τις ζώνες κατοχής των Δυτικών Συμμάχων.	Τα πρώτα φορτία με τρακτέρ στο πλαίσιο του Σχεδίου Μάρσαλ φθάνουν στην Τουρκία. **25** Το πρώτο εργοστάσιο πενικιλίνης αρχίζει να λειτουργεί στο Ζεμούν· η Γιουγκοσλαβία γίνεται η τέταρτη χώρα στον κόσμο που παράγει πενικιλίνη.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1949	**Ιούλιος**		Άνοιγμα του στρατοπέδου συγκέντρωσης του νησιού Γκόλι· συμβολίζει τις σοβαρές εκκαθαρίσεις και την πολιτική καταστολή της πρώιμης Γιουγκοσλαβίας του Τίτο. **2** Ο Βούλγαρος κομμουνιστής ηγέτης Γκεόργκι Δημητρώφ πεθαίνει. **10** Καθώς το ΚΚΕ συντάσσεται με τη Σοβιετική Ένωση στη ρήξη μεταξύ Τίτο και Στάλιν, η Γιουγκοσλαβία κλείνει τα σύνορά της με την Ελλάδα, διακόπτοντας τις κύριες γραμμές ανεφοδιασμού του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ).
	Αύγουστος	**29** Δοκιμή σοβιετικής ατομικής βόμβας· τέλος του αμερικανικού πυρηνικού μονοπωλίου.	**30** Ο Ελληνικός Εθνικός Στρατός νικά το μεγαλύτερο μέρος των δυνάμεων του ΔΣΕ στη Δυτική Μακεδονία· τέλος του Εμφυλίου στην Ελλάδα.
	Οκτώβριος	**1** Ο Κινέζος κομμουνιστής ηγέτης Μάο Τσετούνγκ ανακοινώνει τη δημιουργία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. **7** Ιδρύεται η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας· περιλαμβάνει τη σοβιετική ζώνη κατοχής.	
	Νοέμβριος	**2** Η Ολλανδία αναγνωρίζει την Ινδονησία ως κυρίαρχο κράτος.	
1950	**Ιανουάριος**		**15** Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου διοργανώνει μεταξύ των Ελληνοκυπρίων ένα «δημοψήφισμα» για την Ένωση με την Ελλάδα. Το 95,7% ψηφίζει υπέρ.
	Φεβρουάριος	**9** Ο γερουσιαστής Τζορτζ ΜακΚάρθι «αποκαλύπτει» ότι η αμερικανική κυβέρνηση «μολύνεται από κομμουνιστές»· μεγάλης κλίμακας «κυνήγι μαγισσών» διανοούμενων και άλλων «υπόπτων» ακολουθεί στη δεκαετία του 1950, γνωστό και ως μακαρθισμός.	
	Μάρτιος		**5** Είκοσι εννέα κόμματα ανταγωνίζονται στις βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα· η Δεξιά χάνει την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο, το οποίο τώρα ελέγχεται από ένα ετερογενές Κέντρο.
	Μάιος	**9** Δήλωση του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν σχετικά με τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (που ιδρύεται το 1951 από τη Γαλλία, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο)· σημαντικό βήμα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.	**14** Το Δημοκρατικό Κόμμα κερδίζει τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές στην Τουρκία· ο Τζελάλ Μπαγιάρ γίνεται πρόεδρος και ο Αντνάν Μεντερές πρωθυπουργός.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1950	Ιούνιος	**17** Η πρώτη μεταμόσχευση νεφρού στο Σικάγο. **25** Οι ένοπλες δυνάμεις της κομμουνιστικής Βόρειας Κορέας εισβάλλουν στη Νότια Κορέα· αρχή του Πολέμου της Κορέας (1950-1953).	Το πρώτο τμήμα του αυτοκινητόδρομου «Αδελφοσύνη και Ενότητα» μεταξύ Ζάγκρεμπ και Βελιγραδίου ολοκληρώνεται. **26** Η Γιουγκοσλαβική Εθνοσυνέλευση εγκρίνει τον Νόμο περί αυτοδιαχείρισης των εργαζομένων.
	Ιούλιος	Η ραδιοφωνία Ελεύθερη Ευρώπη αρχίζει να εκπέμπει.	Το τουρκικό κοινοβούλιο αίρει την απαγόρευση της χρήσης των αραβικών στην προσευχή· η κυβέρνηση στέλνει τουρκικά στρατεύματα στον πόλεμο της Κορέας στο πλαίσιο του συνασπισμού των Ηνωμένων Εθνών υπό την αιγίδα των ΗΠΑ· τον Οκτώβριο εισάγεται η υποχρεωτική θρησκευτική εκπαίδευση.
	Οκτώβριος	Ο κινεζικός στρατός καταλαμβάνει το κυρίαρχο κράτος του Θιβέτ· μετά από μια εξέγερση κατά της κινεζικής κυριαρχίας, το 1959, ο 14ος Δαλάι Λάμα εξορίζεται στην Ινδία.	Η συμφωνία μεταξύ των ΗΠΑ και της Γιουγκοσλαβίας προβλέπει αμερικανική ανθρωπιστική και στρατιωτική βοήθεια.
	Νοέμβριος	Η Κίνα εμπλέκεται στον πόλεμο της Κορέας· ο Αμερικανός πρόεδρος Τρούμαν απειλεί τον Μάο με ρίψη ατομικής βόμβας.	
1951	Φεβρουάριος		**14** Ο υπουργός Εξωτερικών, Ντιν Άτσεσον, δηλώνει ότι σε περίπτωση επίθεσης κατά της Γιουγκοσλαβίας οι ΗΠΑ θα απαντήσουν όπως στην Κορέα.
	Ιούνιος	Ο πρώτος εμπορικός υπολογιστής λειτουργεί στις ΗΠΑ.	
	Ιούλιος		**25** Ο νόμος ενάντια στη δυσφήμιση του Ατατούρκ ψηφίζεται στην Τουρκία.
	Σεπτέμβριος	**1** Συνθήκη Ασφαλείας (Σύμφωνο ANZUS) υπογράφεται στο Σαν Φρανσίσκο μεταξύ Αυστραλίας, Νέας Ζηλανδίας και ΗΠΑ. **8** Η Συνθήκη του Σαν Φρανσίσκο τερματίζει την εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ της Ιαπωνίας και των 47 Συμμάχων του Παγκοσμίου Πολέμου (δεν υπογράφεται από τις περισσότερες χώρες που συνδέονται με τη Σοβιετική Ένωση) και ολοκληρώνει την αμερικανική κατοχή· την ίδια μέρα συνάπτεται συνθήκη ασφαλείας μεταξύ Ιαπωνίας και Ηνωμένων Πολιτειών.	
1952	Φεβρουάριος		**18** Η Ελλάδα και η Τουρκία εντάσσονται στο ΝΑΤΟ.
	Μάιος	**2** Το αεροσκάφος *Comet* με 36 επιβάτες πετάει από το Λονδίνο στο Γιοχάνεσμπουργκ, εγκαινιάζοντας την πρώτη υπηρεσία αεριωθούμενων επιβατηγών αεροσκαφών. **26** Η Βρετανία ανακοινώνει ότι διαθέτει ατομική βόμβα.	**28** Καθιερώνεται στην Ελλάδα η ψήφος για τις γυναίκες.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1952	**Νοέμβριος**		**2-7** Το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας αλλάζει το όνομά του σε Λίγκα Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας. **16** Ο Ελληνικός Συναγερμός, με επικεφαλής τον στρατάρχη Παπάγο, κόμμα που έχει πολλές ομοιότητες με τον Συναγερμό του Γαλλικού Λαού του Ντε Γκολ, κερδίζει με συντριπτική πλειοψηφία τις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα.
1953	**Ιανουάριος**	**20** Ο Ντουάιτ Άϊζενχαουερ γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	**20** Η πρώτη γυναίκα εκλέγεται βουλευτής στην Ελλάδα.
	Φεβρουάριος	**28** Οι επιστήμονες του Πανεπιστημίου Cambridge Τζέιμς Γουάτσον και Φράνσες Κρικ ανακοινώνουν ότι έχουν προσδιορίσει τη δομή διπλής έλικας του DNA· το 1962 θα λάβουν μαζί με τον Μόρις Γουίλκινς το βραβείο Νόμπελ στη Φυσιολογία.	**28** Συμφωνία φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Γιουγκοσλαβίας, Ελλάδας και Τουρκίας υπογράφεται στην Άγκυρα.
	Μάρτιος	**5** Θάνατος του Στάλιν· συλλογική ηγεσία έως τον Φεβρουάριο του 1955 όταν ο Νικίτα Χρουστσόφ γίνεται ο νέος ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης.	
	Μάιος	**29** Ο Έντμουντ Χίλαρι και ο Τένζινγκ Νόργκεϊ φτάνουν στη κορυφή του βουνού Έβερεστ, του υψηλότερου σημείου της γης.	**10** Αποκατάσταση του Βουλγαρικού Πατριαρχείου.
	Ιούνιος	Εξέγερση στη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας ενάντια στο καθεστώς και στη σοβιετική κατοχή.	
	Ιούλιος	**27** Η συμφωνία της Κορεατικής Ανακωχής καθιερώνει τη γραμμή διαχωρισμού κατά μήκος του 38ου παραλλήλου.	
	Δεκέμβριος		Ο δημόσιος εορτασμός των Χριστουγέννων απαγορεύεται στη Γιουγκοσλαβία.
1954	**Ιανουάριος**	**21** Καθέλκυση του πρώτου πυρηνικού υποβρυχίου, *USS Nautilus*.	Ο Μίλοβαν Τζίλας, εξέχων Γιουγκοσλάβος κομμουνιστής και κριτικός του υπάρχοντος συστήματος, διαγράφεται από το Κόμμα και αργότερα συλλαμβάνεται· καταδικάζεται σε 13 χρόνια φυλάκισης το 1962 (απελευθερώνεται το 1966).
	Μάρτιος	**22** Το πρώτο εμπορικό κέντρο ανοίγει στο Σάουθφιλντ του Μίσιγκαν. **31** Η Σοβιετική Ένωση προσφέρεται να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ.	
	Απρίλιος	**25** Η Bell Labs παρουσιάζει την πρώτη ηλιακή μπαταρία.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1954	Μάιος	7 Παράδοση γαλλικής φρουράς στο Ντιεν Μπεν Φου στο Βορειοδυτικό Βιετνάμ, ακολουθούμενη από την αποχώρηση γαλλικών αποικιακών δυνάμεων από την Ινδοκίνα και τη διαίρεση της χώρας κατά μήκος του 17ου παραλλήλου.	
	Ιούνιος		Άνοιγμα της Γέφυρας Φιλίας στον Δούναβη· σχεδιάστηκε από Σοβιετικούς μηχανικούς, συνδέει τη βουλγαρική πόλη της Ρούσας με τη ρουμανική πόλη Γκιούργκιου.
	Αύγουστος		Η Ελλάδα υποβάλλει στα Ηνωμένα Έθνη έκκληση για αυτοδιάθεση των Κυπρίων. 10 Συνθήκη συμμαχίας, πολιτικής συνεργασίας και αμοιβαίας συνδρομής μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Γιουγκοσλαβίας (Βαλκανικό Σύμφωνο).
	Σεπτέμβριος	Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Βρετανία, η Γαλλία, η Νέα Ζηλανδία, η Αυστραλία, οι Φιλιππίνες, η Ταϊλάνδη και το Πακιστάν σχηματίζουν τον Οργανισμό της Νοτιοανατολικής Ασίας (SEATO).	
	Οκτώβριος		5 Το Μνημόνιο Συμφωνίας του Λονδίνου για την ελεύθερη επικράτεια της Τεργέστης υπογράφεται· η ζώνη Α, συμπεριλαμβανομένης της Τεργέστης, παραχωρείται στην Ιταλία, η ζώνη Β στη Γιουγκοσλαβία (Κροατία και Σλοβενία).
	Δεκέμβριος		8 Συμφωνία Νόβι Σαντ σχετικά με τη σερβοκροατική γλώσσα. Ο Πέταρ Γκουμπερίνα του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ δημοσιεύει τις αρχές του σχετικά με τη μέθοδο Verbo-Tonal για την αποκατάσταση των κωφών παιδιών· η μέθοδος έχει εφαρμοστεί σε περισσότερες από 70 χώρες.
1955	Φεβρουάριος–Νοέμβριος	Ίδρυση του Κεντρικού Συμφώνου (Σύμφωνο CENTO ή της Βαγδάτης) από το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν, την Τουρκία και τη Βρετανία.	
	Μάρτιος	15 Συνθήκη της Βιέννης· η Βρετανία, η Γαλλία, η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ αποκαθιστούν την ανεξαρτησία της Αυστρίας.	
	Απρίλιος	Εκπρόσωποι 29 ουδέτερων κρατών από την Ασία, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή συμμετέχουν σε διάσκεψη στο Μπαντούνγκ της Ινδονησίας. 18 Ο Ούγγρος κομμουνιστής ηγέτης Ίμρε Νάγκυ αναγκάζεται να παραιτηθεί από τη θέση του πρωθυπουργού.	1 Η Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) ξεκινά ένοπλο αγώνα εναντίον της βρετανικής αποικιακής κυριαρχίας, με στόχο την ένωση του νησιού με την Ελλάδα.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1955	**Μάιος**	**9** Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσχωρεί στο ΝΑΤΟ. **14** Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας εγκαθιδρύεται από τη Σοβιετική Ένωση, την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία· η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας εντάσσεται το 1956.	**26** Ο Νικίτα Χρουστσόφ επισκέπτεται τη Γιουγκοσλαβία· απαρχές της ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.
	Ιούλιος		**18-19** Ο Γιόσιπ Μπρος Τίτο, ο Τζαβαχαρλάλ Νεχρού και ο Γκαμάλ Άμπντελ Νάσερ συναντώνται στο Μπριούνι της Κροατίας και ιδρύουν το Κίνημα των Αδεσμεύτων. **27** Ισραηλινό αεροσκάφος με 51 επιβάτες και 7 μέλη του πληρώματος καταρρίπτεται στον βουλγαρικό εναέριο χώρο.
	Σεπτέμβριος		**6-7** Πογκρόμ κατά της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη.
	Δεκέμβριος		**14** Η Αλβανία, η Βουλγαρία και η Ρουμανία γίνονται μέλη του ΟΗΕ.
1956	**Ιανουάριος**		**3** Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής μετονομάζει τον Ελληνικό Συναγερμό σε Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) και εξασφαλίζει πλειοψηφία στις εκλογές της 19ης Φεβρουαρίου, ανάμεσα σε κατηγορίες για μεροληπτικό εκλογικό σύστημα.
	Φεβρουάριος	Ο Νικίτα Χρουστσόφ καταγγέλλει τον σταλινισμό στο 20ό Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης (CPSU).	
	Απρίλιος		**2-6** Μετά την αποσταλινοποίηση που ανήγγειλε ο Χρουστσόφ, η ολομέλεια του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος καταγγέλλει τον σταλινισμό και την προσωπολατρία του Βάλκο Τσερβενκόφ· ο Τόντορ Ζίβκοφ γίνεται αδιαμφισβήτητος ηγέτης της Βουλγαρίας μέχρι το 1989.
	Μάιος	**24** Πρώτος Διαγωνισμός Τραγουδιού Eurovision στο Λουγκάνο της Ιταλίας.	**15** Η τηλεόραση του Ζάγκρεμπ αρχίζει να εκπέμπει.
	Ιούνιος		Ο Τίτο επισκέπτεται τη Ρουμανία· εξομάλυνση των σχέσεων Ρουμανίας-Γιουγκοσλαβίας.
	Ιούλιος – Νοέμβριος	Μετά την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον πρόεδρο Νάσερ, η Βρετανία, η Γαλλία και το Ισραήλ επιτίθενται στην Αίγυπτο.	
	Οκτώβριος – Νοέμβριος	Μαζικές διαδηλώσεις στην Ουγγαρία με εκκλήσεις για εκδημοκρατισμό· ο Ίμρε Νάγκυ γίνεται πρωθυπουργός και υπόσχεται ελεύθερες εκλογές· τα σοβιετικά στρατεύματα συντρίβουν την ουγγρική εξέγερση.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1957	**Ιανουάριος**	**5** Ο πρόεδρος Ντουάιτ Άιζενχαουερ ανακοινώνει το Δόγμα Άιζενχαουερ, περαιτέρω εξέλιξη της κύριας στρατηγικής των ΗΠΑ για τον Ψυχρό Πόλεμο, σχετικά με τον «περιορισμό» της Σοβιετικής Ένωσης.	
	Μάρτιος	**25** Η Γαλλία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο συνάπτουν τη Συνθήκη της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ).	
	Οκτώβριος	**4** Η Σοβιετική Ένωση εγκαινιάζει τον πρώτο τεχνητό δορυφόρο Σπούτνικ 1· νέα φάση του αγώνα των εξοπλισμών και των εντάσεων του Ψυχρού Πολέμου· έναρξη του «διαστημικού αγώνα».	Ιδρύεται το κρατικό πανεπιστήμιο στα Τίρανα, το πρώτο ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Αλβανία.
	Δεκέμβριος		**26** Ψήφισμα του Πολιτικού Γραφείου του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος για την ενίσχυση και τη βελτίωση της προπαγάνδας για τον αθεϊσμό· συλλήψεις ορθόδοξων ιερέων μετά από διωγμούς και δίκες καθολικών, ορθόδοξων και προτεσταντών κληρικών.
1958	**Μάρτιος**	**12** Η Ημέρα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας μετονομάζεται σε Ημέρα Κοινοπολιτείας.	
	Απρίλιος	**4** Πρώτη διαδήλωση εναντίον των πυρηνικών όπλων στην Αγγλία.	
	Μάιος		Τα σοβιετικά στρατεύματα ξεκινούν την αποχώρησή τους από το ρουμανικό έδαφος. Κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών, οι Γάλλοι κριτικοί Ζορζ Σαντούλ και Μαρσέλ Μαρτίν επινοούν τον όρο «Σχολή Ταινιών Κινουμένων Σχεδίων του Ζάγκρεμπ»· τις επόμενες δύο δεκαετίες, η Σχολή θα παραγάγει περίπου 400 ταινίες και θα της απονεμηθούν πολλά διεθνή βραβεία. **11** Η Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ) γίνεται η επίσημη αντιπολίτευση με ποσοστό 24% των ψήφων στις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα.
	Ιούνιος	**16** Ο Ίμρε Νάγκυ εκτελείται λόγω των φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων του (1953-55) και του ρόλου του κατά την Ουγγρική Επανάσταση του 1956.	**2-7** Έβδομο Συνέδριο του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος με συμμετοχή του Νικίτα Χρουστσόφ· κήρυξη της «νίκης του σοσιαλιστικού συστήματος» στη Βουλγαρία, με περισσότερο από το 92% της αρόσιμης γης να περιλαμβάνεται στις συνεταιριστικές εκμεταλλεύσεις· σχέδια για αναγκαστική εκβιομηχάνιση, με προτεραιότητα στη βαριά βιομηχανία και την «εντατικοποίηση της γεωργίας».

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1958	**Σεπτέμβριος**	**5** Η πρώτη έγχρωμη εγγραφή βίντεο σε μαγνητική ταινία παρουσιάζεται στο Σάρλοτ των ΗΠΑ.	
	Νοέμβριος		**29** Η Γιουγκοσλαβική Ραδιοφωνία (JRT, Βελιγράδι) αρχίζει να εκπέμπει.
1959	**Ιανουάριος**	**2** Κουβανικές επαναστατικές δυνάμεις εισέρχονται στην Αβάνα.	
	Φεβρουάριος		Οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου μεταξύ της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας προβλέπουν ότι η Κύπρος θα γίνει ανεξάρτητη δημοκρατία εντός της Βρετανικής Κοινοπολιτείας.
	Μάρτιος	**24** Ένα από τα πρώτα ολοκληρωμένα κυκλώματα, ή μικροτσίπ, παρουσιάζεται στην ετήσια εμπορική έκθεση του Ινστιτούτου Ραδιοεπικοινωνιών στη Νέα Υόρκη· γίνεται το βασικό στοιχείο επαναστατικών εφευρέσεων όπως η φορητή αριθμομηχανή, ο υπολογιστής, το κινητό τηλέφωνο, το διαδίκτυο και οτιδήποτε περιλαμβάνει την ψηφιακή τεχνολογία.	
	Απρίλιος		Απονέμεται το Μεγάλο Βραβείο της Κριτικής Επιτροπής του Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών στην ταινία *Stars*, μια συμπαραγωγή της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Βουλγαρίας, σε σκηνοθεσία Κόνραντ Βολφ.
	Νοέμβριος		**1** Πρώτη τηλεοπτική εκπομπή στη Βουλγαρία.
1960	**Ιανουάριος**	**23** Το βαθυσκάφος *Τεργέστη*, με τους εξερευνητές Ζαν Πικάρντ και Ντον Βαλς, φθάνει στον βυθό της Τάφρου των Μαριανών, του βαθύτερου σημείου του ωκεανού παγκοσμίως.	
	Ιανουάριος – Νοέμβριος	«Το έτος της Αφρικής»: δεκαεπτά χώρες διακηρύσσουν την ανεξαρτησία τους από τη γαλλική, βελγική, βρετανική και ιταλική αποικιακή κυριαρχία.	
	Φεβρουάριος	Έναρξη των μαζικών διαδηλώσεων για τα πολιτικά δικαιώματα των Αφροαμερικανών.	
	Μάιος	**9** Ο Οργανισμός Τροφίμων και Φαρμάκων των ΗΠΑ (FDA) εγκρίνει το πρώτο στον κόσμο αντισυλληπτικό χάπι πουδιατίθεται την αγορά, παρέχοντας περισσότερες ευκαιρίες για την αναπαραγωγική ελευθερία και τον οικογενειακό προγραμματισμό των γυναικών· το «χάπι» γίνεται ένα από τα σύμβολα της «σεξουαλικής επανάστασης» της δεκαετίας του '60 και της δεκαετίας του '70.	**27** Στρατιωτικό πραξικόπημα στην Τουρκία. Ο στρατηγός Τζεμάλ Γκιουρσέλ γίνεται πρόεδρος.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1960	**Ιούνιος**		Η Αλβανία δηλώνει ότι στηρίζει την Κίνα ενάντια στην ΕΣΣΔ σε μια συνδιάσκεψη κομμουνιστικών κομμάτων στο Βουκουρέστι.
	Αύγουστος		**16** Ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας· το νέο κράτος γίνεται μέλος του ΟΗΕ, της Κοινοπολιτείας, του Κινήματος των Αδεσμεύτων και του Συμβουλίου της Ευρώπης (Μάιος του 1961).
1961	**Ιανουάριος**	**20** Ο Τζον Κέννεντι γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	
	Απρίλιος	**12** Ο Σοβιετικός κοσμοναύτης Γιούρι Γκαγκάριν γίνεται ο πρώτος άνθρωπος που ταξίδεψε στο Διάστημα. **13** Η Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών καταδικάζει τον φυλετικό διαχωρισμό (απαρτχάιντ) στη Νότια Αφρική.	**19** Ο Έλληνας συνθέτης Μάνος Χατζιδάκις λαμβάνει το Όσκαρ καλύτερης μουσικής επένδυσης για το *Ποτέ την Κυριακή* του Ζιλ Ντασέν.
	Μάιος	**28** Εβδομήντα οκτώ χρόνια μετά το πρώτο ταξίδι, το Όριεντ Εξπρές κάνει το τελευταίο του ταξίδι από το Παρίσι στο Βουκουρέστι.	
	Ιούνιος	**23** Η Συνθήκη της Ανταρκτικής τίθεται σε, υπό τον όρο ότι οι πόροι της ηπείρου θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ειρηνικούς σκοπούς και στο πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας.	
	Ιούλιος		**9** Συμφωνία σύνδεσης μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ υπογράφεται στην Αθήνα.
	Αύγουστος	**13** Τα σύνορα μεταξύ Ανατολικού και Δυτικού Βερολίνου κλείνουν· ξεκινά η κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου.	
	Σεπτέμβριος		**1** Το Βελιγράδι φιλοξενεί την πρώτη σύνοδο κορυφής του Κινήματος των Αδεσμεύτων. **16-17** Ο πρώην Τούρκος πρωθυπουργός Αντνάν Μεντερές και δύο από τους υπουργούς του, οι οποίοι συνελήφθησαν μετά το πραξικόπημα του 1960, εκτελούνται.
	Οκτώβριος		**29** Η ΕΡΕ του Καραμανλή εξασφαλίζει τη γενική πλειοψηφία στις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα· το αποτέλεσμα καταγγέλλουν τα κόμματα της αντιπολίτευσης ως συνέπεια «βίας και νοθείας»· ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος μόλις έχει ιδρύσει την Ένωση Κέντρου (ΕΚ), εγκαινιάζει τον «ανένδοτο αγώνα» του.
	Δεκέμβριος		Απονέμεται το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Γιουγκοσλάβο μυθιστοριογράφο και ποιητή Ίβο Άντριτς.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1961	**Δεκέμβριος**		**7** Σύμφωνα με τις συνταγματικές τροποποιήσεις μετά το πραξικόπημα του 1960, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας υπό τον έλεγχο του στρατού συγκαλείται για πρώτη φορά στην Τουρκία. **10** Η Αλβανία διακόπτει τις διπλωματικές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση.
1962	**Φεβρουάριος**	**10** Σε μια γέφυρα που συνδέει το Δυτικό με το Ανατολικό Βερολίνο, ο Αμερικανός πιλότος Γκάρι Πάουερς, του οποίου το κατασκοπευτικό αεροπλάνο U-2 καταρρίφθηκε στον σοβιετικό εναέριο χώρο το 1960, ανταλλάσσεται με τον Ρούντολφ Άμπελ, κορυφαίο κατάσκοπο της KGB ο οποίος είχε συλληφθεί στις ΗΠΑ.	
	Μάρτιος	**18** Η ειρηνευτική συμφωνία μεταξύ της Γαλλίας και του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου τερματίζει τον επταετή αλγερινό πόλεμο της ανεξαρτησίας.	
	Απρίλιος		Ολοκληρώνεται η κολεκτιβοποίηση στη Ρουμανία. **2** Η γέννηση του 8ου εκατομμυριοστού πολίτη της Βουλγαρίας ανακηρύσσεται ως μεγάλη επιτυχία της δημογραφικής πολιτικής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας. **9** Ο Ντούσαν Βούκοτιτς είναι ο πρώτος μη Αμερικανός και πρώτος Κροάτης γελοιογράφος που κερδίζει Όσκαρ για την ταινία κινουμένων σχεδίων *Substitute*.
	Ιούλιος		Η ελληνική κυβέρνηση κλείνει το τελευταίο στρατόπεδο συγκέντρωσης στη χώρα.
	Οκτώβριος	Η πυραυλική κρίση της Κούβας επιλύεται· ο Νικίτα Χρουστσόφ και ο Τζον Κέννεντι συμφωνούν για την απομάκρυνση των σοβιετικών πυραύλων από την Κούβα και των αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία.	
	Οκτώβριος – Νοέμβριος	Σινο-ινδικός πόλεμος κατά μήκος των συνόρων των Ιμαλαΐων.	
1963	**Ιανουάριος**	**11** Η πρώτη ντισκοτέκ ανοίγει στο Λος Άντζελες.	
	Μάρτιος	**20** Πρώτη έκθεση ποπ αρτ στη Νέα Υόρκη.	
	Απρίλιος		**9** Η Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας υιοθετεί νέο Σύνταγμα και μετονομάζεται σε Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.
	Μάιος	**26** Ιδρύεται ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1963	**Ιούνιος**	**16** Η Σοβιετική κοσμοναύτης Βαλεντίνα Τερέσκοβα γίνεται η πρώτη γυναίκα που πηγαίνει στο Διάστημα. **20** Οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση συμφωνούν να δημιουργήσουν μια «Γραμμή εκτάκτου ανάγκης» για άμεση επικοινωνία σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.	
	Ιούλιος		**26** Καταστροφικός σεισμός πλήττει τα Σκόπια, σκοτώνοντας περισσότερους από 1.000 κατοίκους και καταστρέφοντας περίπου το 65% των κτιρίων της πόλης· ο ΟΗΕ και περίπου 90 χώρες παρέχουν βοήθεια μετά την καταστροφή· τα Σκόπια ονομάζονται «η πόλη της παγκόσμιας αλληλεγγύης».
	Αύγουστος	**5** Οι ΗΠΑ, η Βρετανία και η Σοβιετική Ένωση υπογράφουν τη Συνθήκη Απαγόρευσης Πυρηνικών Δοκιμών στη Μόσχα.	
	Σεπτέμβριος		**12** Συμφωνία Σύνδεσης της Άγκυρας προβλέπει την προοδευτική εγκαθίδρυση τελωνειακής ένωσης μεταξύ της ΕΟΚ και της Τουρκίας και ενδεχόμενη ένταξη.
	Νοέμβριος	**22** Ο Τζον Κέννεντι δολοφονείται στο Ντάλας του Τέξας. Ο Λίντον Τζόνσον γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	
	Δεκέμβριος		**4** Η Ολομέλεια του Κομμουνιστικού Κόμματος Βουλγαρίας συζητά πρόταση για τη μετατροπή της Βουλγαρίας στη 16η δημοκρατία της Σοβιετικής Ένωσης. Απονέμεται βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Έλληνα ποιητή Γεώργιο Σεφέρη. Διακοινοτική διαμάχη στην Κύπρο οδηγεί στην αποστολή ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ (τον Μάρτιο του 1964) και δηλητηριάζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις για τα επόμενα χρόνια.
1964	**Φεβρουάριος**		**16** Η Ένωση Κέντρου εξασφαλίζει απόλυτη πλειοψηφία στις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα.
	Ιούνιος	**12** Ο Νέλσον Μαντέλα και άλλοι επτά ακτιβιστές του αγώνα κατά του *απαρτχάιντ* στη Νότιο Αφρική καταδικάζονται σε ισόβια· ο Μαντέλα περνάει 27 χρόνια και οκτώ μήνες στη φυλακή.	**6** Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Λίντον Τζόνσον προειδοποιεί τον Τούρκο πρόεδρο Ίνονου ενάντια σε ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση στη συνεχιζόμενη κρίση στην Κύπρο.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1964	**Αύγουστος**	**7** Το Ψήφισμα του Κογκρέσου για τον Κόλπο του Τονκίνο αποτελεί τη νομική βάση για την περαιτέρω εμπλοκή των ΗΠΑ στη σύγκρουση μεταξύ Νότιου και Βόρειου Βιετνάμ (που υποστηρίζεται από τη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα).	
	Οκτώβριος	**14** Ο Λεονίντ Μπρέζνιεφ γίνεται ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης. **16** Επιτυχημένη κινεζική πυρηνική δοκιμή· η Κίνα γίνεται η πέμπτη χώρα με πυρηνικά όπλα, μαζί με τις ΗΠΑ, τη Σοβιετική Ένωση, τη Βρετανία και τη Γαλλία.	
	Δεκέμβριος		**1** Η Συμφωνία Σύνδεσης της Άγκυρας με την ΕΟΚ τίθεται σε ισχύ.
1965	**Μάρτιος**	Τα πρώτα πολεμικά στρατεύματα των ΗΠΑ φθάνουν στο Βιετνάμ.	**19** Ο Ρουμάνος κομμουνιστής ηγέτης Γκεόργκε Γκεόργκιου-Ντέι πεθαίνει. Τον διαδέχεται ο Νικολάε Τσαουσέσκου.
	Ιούλιος		**11-15** Η συνταγματική σύγκρουση με τον βασιλιά Κωνσταντίνο Β' οδηγεί στην παραίτηση του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου.
	Οκτώβριος	**1** Ο ινδονησιακός στρατός συντρίβει το κομμουνιστικό πραξικόπημα εναντίον του προέδρου Σουκάρνο· ο στρατηγός Μοχάμεντ Σουχάρτο ξεκινά την εκκαθάριση των κομμουνιστών της Ινδονησίας, σκοτώνει χιλιάδες και αποκτά πλήρη ισχύ το 1967.	**27** Το Κόμμα Δικαιοσύνης, υπό την ηγεσία του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, κερδίζει τις εκλογές στην Τουρκία με ποσοστό 52,9% των ψήφων.
	Δεκέμβριος		**27** Ψήφισμα της Κεντρικής Επιτροπής του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος για την «επιβολή της αθεϊστικής προπαγάνδας και την εξάλειψη της επίδρασης της θρησκείας στην καθημερινή ζωή».
1966	**Ιανουάριος**	**13** Ο πρόεδρος Τζόνσον διορίζει τον πρώτο Αφροαμερικανό στην αμερικανική κυβέρνηση, τον Ρόμπερτ Γουίβερ, ως επικεφαλής του Τμήματος Στέγασης και Αστικής Ανάπτυξης.	
	Φεβρουάριος		**23** Πρώτη τηλεοπτική εκπομπή στην Ελλάδα.
	Ιούλιος		**1** Η Ολομέλεια Μπριούνι της Κεντρικής Επιτροπής της Λίγκας Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας σηματοδοτεί την αρχή των μεταρρυθμίσεων και του σχετικού εκδημοκρατισμού· οι καταχρήσεις της μυστικής υπηρεσίας επικρίνονται έντονα.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1967	**Φεβρουάριος**		Ομιλία του Ένβερ Χότζα κατά των θρησκευτικών πρακτικών· κλείσιμο των θρησκευτικών χώρων και θεσμών· η Αλβανία γίνεται η μόνη επισήμως αθεϊστική χώρα στον κόσμο.
	Μάρτιος		**3** Διακήρυξη σχετικά με το όνομα και τη θέση της κροατικής γλώσσας εγκρίνεται από την πλειοψηφία των κροατικών πολιτιστικών και επιστημονικών ιδρυμάτων. Απαιτεί ισότιμη θέση της κροατικής γλώσσας στη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία σε όλους τους τομείς της ζωής. Η Σερβική Ένωση Συγγραφέων διαφωνεί με τη Διακήρυξη· και οι δύο πλευρές επικρίνονται από τη Λίγκα Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας.
	Απρίλιος		**21** Στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ελλάδα (δικτατορία των συνταγματαρχών).
	Ιούνιος	Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών. Το Ισραήλ νικάει την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τη Συρία και καταλαμβάνει τη χερσόνησο του Σινά, τη Λωρίδα της Γάζας, τη Δυτική Όχθη, την Ανατολική Ιερουσαλήμ και τα υψώματα του Γκολάν.	
	Ιούλιος		**19** Η «Ορθόδοξη Εκκλησία της Μακεδονίας» ανακηρύσσεται αυτοκέφαλη· δεν αναγνωρίζεται από το Πατριαρχείο της Σερβίας.
	Αύγουστος	**8** Η Ινδονησία, Η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες, η Σιγκαπούρη και η Ταϊλάνδη σχηματίζουν την Ένωση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN).	
	Οκτώβριος	**9** Ο αιχμάλωτος σοσιαλιστής επαναστάτης και αρχηγός των ανταρτών Ερνέστο «Τσε» Γκεβάρα εκτελείται στη Βολιβία.	
	Δεκέμβριος	**3** Πρώτη επιτυχημένη μεταμόσχευση καρδιάς από άνθρωπο σε άνθρωπο από τον Κρίστιαν Μπάρναρντ και την ομάδα του στη Νότια Αφρική.	**13** Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Β' οργανώνει αποτυχημένο κίνημα ενάντια στην ελληνική χούντα· η βασιλική οικογένεια αυτοεξορίζεται.
1968	**Ιανουάριος–Οκτώβριος**	Η Επίθεση του Τετ από τις δυνάμεις του Βορείου Βιετνάμ και των Βιετκόνγκ ενάντια στο Νότιο Βιετνάμ· ο πόλεμος του Βιετνάμ κλιμακώνεται τα επόμενα χρόνια· μαζικές διαδηλώσεις για ειρήνη στις ΗΠΑ και σε όλο τον κόσμο.	
	Ιανουάριος		**31** Πρώτη τηλεοπτική εκπομπή στην Τουρκία.
	Φεβρουάριος		Τα γεγονότα στην Τσεχοσλοβακία και στη Σοβιετική Ένωση έχουν ως αποτέλεσμα τη διάσπαση του ΚΚΕ σε δύο κόμματα: το κυρίαρχο-ορθόδοξο Κομμουνιστικό Κόμμα και το Κομμουνιστικό Κόμμα Εσωτερικού, ευρωκομμουνιστικού προσανατολισμού.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1968	**Απρίλιος**	**4** Ο ηγέτης των πολιτικών δικαιωμάτων των Αφροαμερικανών στις ΗΠΑ, Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, δολοφονείται στο Μέμφις του Τενεσί.	
	Μάιος	Οι φοιτητικές διαμαρτυρίες στο Παρίσι κλιμακώνονται σε γενική απεργία σε ολόκληρη τη χώρα· μια από τις πολλές μαζικές αντισυστημικές διαδηλώσεις της νεολαίας («οι επαναστάσεις της νεολαίας») στον δυτικό κόσμο (στην Ανατολική Ευρώπη πραγματοποιήθηκαν στην Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία).	Ο Γάλλος πρόεδρος Σαρλ ντε Γκολ επισκέπτεται τη Ρουμανία.
	Μάιος 1968 – Αύγουστος 1973		Σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων στη Γιουγκοσλαβία αποδόθηκαν σε Κροάτες εθνικιστές.
	Ιούνιος		**2** Φοιτητική αριστερή διαδήλωση εναντίον της «κόκκινης μπουρζουαζίας» στο Βελιγράδι που κατεστάλη από την αστυνομία.
	Ιούλιος	**1** Συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων υπογράφεται από μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις (εκτός της Κίνας και της Γαλλίας) και πλήθος μη πυρηνικών χωρών (εκτός από την Ινδία και το Πακιστάν, οι οποίες θα ενταχθούν στο «πυρηνικό κλαμπ» το 1974 και το 1983 αντίστοιχα).	
	Αύγουστος	**20** Στρατεύματα του Συμφώνου της Βαρσοβίας εισβάλλουν στην Τσεχοσλοβακία· τέλος της Άνοιξης της Πράγας.	**21** Ο Τσαουσέσκου καταδικάζει την εισβολή στρατευμάτων του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία.
	Σεπτέμβριος		Η Αλβανία αποσύρεται τυπικά από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.
	Νοέμβριος		Η γιουγκοσλαβική αστυνομία και ο στρατός καταστέλλουν τις διαδηλώσεις Αλβανών στο Κόσοβο, που ζητούν την αλλαγή του καθεστώτος της αυτόνομης επαρχίας σε δημοκρατία.
1969	**Ιανουάριος**	**20** Ο Ρίτσαρντ Νίξον γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	
	Φεβρουάριος	**4** Ίδρυση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, του ηγετικού παλαιστινιακού αντάρτικου κινήματος· οι τρομοκρατικές αντι-ισραηλινές εκστρατείες συνεχίζονται στη δεκαετία του '70 και του '80.	**16** Βίαιη διαδήλωση στην Κωνσταντινούπολη ενάντια στην παρουσία του Έκτου Στόλου των ΗΠΑ στα τουρκικά ύδατα («Ματωμένη Κυριακή»).
	Μάρτιος	Οι ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ σοβιετικών και κινεζικών στρατευμάτων κατά μήκος του συνοριακού ποταμού Ουσούρι σηματοδοτούν το απόγειο της σοβιετικής-κινεζικής διαμάχης μετά την ιδεολογική διάσπαση στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές της δεκαετίας του '60.	
	Απρίλιος	**7** Συμβολική ημερομηνία γέννησης του Διαδικτύου.	
	Ιούλιος	**20** Οι Αμερικανοί αστροναύτες Νιλ Άρμστρονγκ και Μπαζ Όλντριν γίνονται οι πρώτοι άνθρωποι που περπατούν στη Σελήνη.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1969	Νοέμβριος		**18** Νόμος για την ίδρυση του Πανεπιστημίου της Πρίστινα εγκρίνεται από τη Συνέλευση της Σοσιαλιστικής Επαρχίας του Κοσόβου.
	Δεκέμβριος		**29** Μετά την οριστική αποπομπή της Ελλάδας, λόγω του αποτρόπαιου ιστορικού της χώρας σε ό,τι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, η χούντα αποχωρεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης· η Ελλάδα γίνεται πάλι δεκτή στις 28 Νοεμβρίου 1974.
1970	Φεβρουάριος		**3** Η ΕΟΚ παγώνει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα μέχρι την αποκατάσταση της δημοκρατικής κυβέρνησης στη χώρα· η άρση των δασμολογικών εμποδίων και των τελωνειακών δασμών συνεχίζεται σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα.
	Απρίλιος	**22** Η Ημέρα της Γης εορτάζεται για πρώτη φορά στις ΗΠΑ· εκατομμύρια Αμερικανοί συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις, πορείες και εκπαιδευτικά προγράμματα, αποδεικνύοντας έτσι την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση του κοινού για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη.	
	Μάιος		Η Γιουγκοσλαβία κερδίζει το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Μπάσκετ.
	Οκτώβριος		Η ηλεκτροδότηση ολόκληρης της χώρας ολοκληρώνεται στην Αλβανία.
1971	Ιανουάριος		Η 10η σύνοδος της Κεντρικής Επιτροπής της Λίγκας Κομμουνιστών της Κροατίας καταδικάζει τη «συγκεντρωτική πολιτική» ορισμένων Κροατών κομμουνιστών, σηματοδοτώντας την αρχή της «Κροατικής Άνοιξης», η οποία θα διαρκέσει μέχρι την 1η Δεκεμβρίου.
	Μάρτιος	**15** Τα chat rooms εγκαινιάζονται στο Διαδίκτυο.	**12** Το στρατιωτικό πραξικόπημα στην Τουρκία θέτει τέλος στην κυβέρνηση του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ (1965-71)· επιβολή στρατιωτικού νόμου σε έντεκα επαρχίες.
	Ιούνιος		**30** Το Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας τροποποιείται· ευρύτερη αυτονομία για το Κόσοβο και τη Βοϊβοντίνα εντός της Σερβίας.
	Νοέμβριος		Μαζικές φοιτητικές διαδηλώσεις στην Κροατία· κορύφωση της Κροατικής Άνοιξης.
	Δεκέμβριος	Ο τρίτος πόλεμος μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν οδηγεί στην ανεξαρτησία του Μπαγκλαντές (Ανατολικό Πακιστάν).	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1972	**Ιανουάριος**	**30** «Ματωμένη Κυριακή»: Ο βρετανικός στρατός ανοίγει πυρά εναντίον διαδηλωτών στο Ντέρι της Βόρειας Ιρλανδίας· διαμαρτύρονταν για τις μαζικές συλλήψεις και φυλακίσεις χωρίς δίκη υποστηρικτών του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού (IPA) και υποστήριζαν την εκστρατεία του IPA εναντίον της Βρετανίας (26 άοπλοι σκοτωμένοι πολίτες, 14 νεκροί).	
	Ιανουάριος 1972 – Ιανουάριος 1975		Η κράτηση 11 κορυφαίων Κροατών διανοουμένων ακολουθείται από διωγμούς της κυβέρνησης και της Λίγκας των Κομμουνιστών, συλλήψεις και δίκες φοιτητών, καθηγητών και άλλων αντιφρονούντων σε όλη τη Γιουγκοσλαβία· μέτρα κατά των «φιλελευθέρων» και των «εθνικιστών/αποσχιστών» για την αντιμετώπιση της πολιτικής κρίσης.
	Φεβρουάριος	Ο Αμερικανός πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον επισκέπτεται την Κίνα· αρχή της ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.	
	Μάιος		**6** Τρεις ηγέτες των φοιτητών απαγχονίζονται στην Τουρκία. Ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός Iron Gate I, το μεγαλύτερο φράγμα στον Δούναβη και ένας από τους μεγαλύτερους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής στην Ευρώπη, εγκαινιάζεται επισήμως· κοινό σχέδιο Ρουμανίας-Γιουγκοσλαβίας (που ξεκίνησε το 1964).
	Ιούλιος	**21** «Ματωμένη Παρασκευή»: εννέα άνθρωποι σκοτώνονται και 130 τραυματίζονται σε βομβαρδισμούς του IPA στο Μπέλφαστ.	
1973	**Ιανουάριος**	Η Βρετανία, η Ιρλανδία και η Δανία προσχωρούν στην ΕΟΚ. Απόσυρση αμερικανικών στρατευμάτων από το Νότιο Βιετνάμ· Διάσκεψη Ειρήνης στο Παρίσι (Φεβρουάριος-Μάρτιος).	
	Μάιος		**23** Αποτυχημένο πραξικόπημα αξιωματικών του Ναυτικού εναντίον της ελληνικής χούντας.
	Ιούνιος		**1** Η ελληνική χούντα εκθρονίζει τον βασιλιά Κωνσταντίνο Β΄· δημοψήφισμα που διεξάγεται με στρατιωτικό νόμο εγκαθιδρύει την «προεδρική κοινοβουλευτική δημοκρατία» (29 Ιουλίου).
	Σεπτέμβριος	**11** Το στρατιωτικό πραξικόπημα κατά της αριστερής κυβέρνησης του προέδρου Σαλβαντόρ Αλιέντε στη Χιλή εγκαθιδρύει το αυταρχικό καθεστώς του στρατηγού Αουγκούστο Πινοσέτ.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1973	Οκτώβριος	Αραβο-ισραηλινός πόλεμος: η Σοβιετική Ένωση στέλνει στρατιωτικές προμήθειες στην Αίγυπτο και τη Συρία και οι ΗΠΑ όπλα στο Ισραήλ· η επακόλουθη «διαμεσολαβητική διπλωματία» των ΗΠΑ οδηγεί στην Ειρηνευτική Συνθήκη Ισραήλ-Αιγύπτου τον Μάρτιο του 1979.	**14** Γενικές εκλογές στην Τουρκία· ασταθές κοινοβουλευτικό καθεστώς και βαθιές πολιτικές κρίσεις μέχρι το 1980.
	Νοέμβριος		**15-17** Η φοιτητική εξέγερση στο Πολυτεχνείο Αθηνών καταστέλλεται από τον στρατό.
1974	Φεβρουάριος	**13** Ο αντιφρονών συγγραφέας Αλεξάντρ Σολζενίτσιν απελαύνεται από τη Σοβιετική Ένωση.	**21** Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας υιοθετεί ένα νέο Σύνταγμα που ενισχύει την ομοσπονδιακή τάξη και επιβεβαιώνει την αυτοδιοίκηση όλων των εργαζομένων ως βασικό χαρακτηριστικό της πορείας προς τον σοσιαλισμό· η κυριαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής ενισχύεται.
	Απρίλιος	**25** Το μακροχρόνιο αυταρχικό καθεστώς στην Πορτογαλία τελειώνει.	**29** Ιδρύεται το Πανεπιστήμιο του Μαυροβουνίου.
	Ιούλιος – Αύγουστος		Πραξικόπημα στην Κύπρο εναντίον του προέδρου Μακαρίου που οργάνωσε η ελληνική χούντα· η Τουρκία εισβάλλει στην Κύπρο και καταλαμβάνει το ένα τρίτο του νησιού· κατάρρευση του στρατιωτικού καθεστώτος στην Ελλάδα· ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επιστρέφει στην Ελλάδα από την αυτοεξορία του στο Παρίσι και ηγείται μιας κυβέρνησης «εθνικής ενότητας»· καταργείται ο στρατιωτικός νόμος, απελευθερώνονται οι πολιτικοί κρατούμενοι, αποκαθίστανται οι δημόσιοι υπάλληλοι που απέλυσε η χούντα, το ΚΚΕ νομιμοποιείται.
	Αύγουστος	**9** Ο Ρίτσαρντ Νίξον παραιτείται μετά από άσκηση δίωξης λόγω του σκανδάλου Γουότεργκεϊτ. Ο Τζέραλντ Φορντ γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ. **15** Αντιδρώντας στις εισβολές και στην κατοχή στην Κύπρο, μια ομάδα Δημοκρατικών του Κογκρέσου, με επικεφαλής τον δρα Τζον Μπραντέμας από την Ιντιάνα, γνωστό για τη διαρκή εναντίωσή του προς την ελληνική χούντα, απαιτεί αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία. Στις 24 Σεπτεμβρίου, η Βουλή των Αντιπροσώπων ψηφίζει με 307 έναντι 90 υπέρ του εμπάργκο, όπως προτείνεται από το ψήφισμα Ρόζενταλ/Ντουπόντ. Η Βουλή επιβεβαιώνει τη θέση της κατά της πίεσης της εκτελεστικής εξουσίας με 223 ψήφους έναντι 206 στις 31 Ιουλίου 1975. Μετά από μια τροποποίηση τον Οκτώβριο του 1975, το εμπάργκο τελικά αίρεται τον Αύγουστο του 1978 από τη Βουλή των Αντιπροσώπων, με διαφορά μίας ψήφου.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1974	**Σεπτέμβριος**	**4** Οι ΗΠΑ και η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας καθιερώνουν διπλωματικές σχέσεις.	**4** Ο πρώτος αντιδραστήρας του πυρηνικού σταθμού ηλεκτροπαραγωγής Κοζλοντούι στη Βουλγαρία τίθεται σε λειτουργία· στη συνέχεια, οι εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας από τη Βουλγαρία αποκτούν σημασία για την ελληνική και την τουρκική οικονομία.
	Δεκέμβριος		**8** Δημοψήφισμα με πλειοψηφία 69,2% καταργεί τη μοναρχία στην Ελλάδα.
1975	**Ιανουάριος – Ιούνιος**	Η ανεξαρτησία της Αγκόλα και της Μοζαμβίκης σηματοδοτεί το τέλος της κυριαρχίας της Πορτογαλίας σε ορισμένες αφρικανικές αποικίες· εμφύλιοι πόλεμοι και στις δύο χώρες μεταξύ των μαρξιστικών κυβερνήσεων και των αντιπολιτευτικών αντάρτικων δυνάμεων, υποστηριζόμενων από τις ΗΠΑ και τη Νότια Αφρική· Σοβιετικοί στρατιωτικοί σύμβουλοι και κουβανικά στρατεύματα στέλνονται στην Αγκόλα (1975) και στην Αιθιοπία (1977).	
	Μάρτιος – Απρίλιος	Ο στρατός του Βόρειου Βιετνάμ εισβάλλει στον Νότο· ενοποίηση της χώρας ως Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας του Βιετνάμ.	
	Ιούνιος – Ιούλιος	Η διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την κατάσταση των γυναικών υιοθετεί τη Διακήρυξη του Μεξικού για την Ισότητα των Γυναικών και τη Συμβολή τους στην Ανάπτυξη και την Ειρήνη.	
	Ιούλιος	**17** Το σοβιετικό διαστημόπλοιο *Σογιούζ* και το αμερικανικό διαστημικό σκάφος *Απόλλων* εκτοξεύονται στο Διάστημα.	
	Αύγουστος	**1** Η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη ολοκληρώνεται με την υπογραφή της τελικής πράξης του Ελσίνκι από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες (εκτός από την Αλβανία), τις ΗΠΑ και τον Καναδά.	
	Νοέμβριος	**20** Θάνατος του Φρανθίσκο Φράνκο· απαρχές του εκδημοκρατισμού της Ισπανίας.	**10** Η Γιουγκοσλαβία και η Ιταλία υπογράφουν τη Συνθήκη του Όσιμο, διευθετώντας το ζήτημα των συνόρων μεταξύ των Ζωνών Α και Β του πρώην Ελεύθερου Εδάφους της Τεργέστης.
	Δεκέμβριος		**23** Στην πρώτη επίθεσή της, η ακροαριστερή τρομοκρατική οργάνωση «17 Νοέμβρη» δολοφονεί ένα ηγετικό στέλεχος της CIA στην Ελλάδα· θα δολοφονήσει άλλους 22 ανθρώπους μέχρι το 2002.
1976	**Μάρτιος**		Η Έσμα Ρετζέποβα Τεοντοσιέβσκα, διάσημη Ρομά τραγουδίστρια, τραγουδοποιός και ανθρωπίστρια από τα Σκόπια, στέφεται από την Ινδή πρωθυπουργό Ίντιρα Γκάντι, ως «Βασίλισσα της Παγκόσμιας Τσιγγάνικης Μουσικής» στο πρώτο διεθνές πανηγύρι των τσιγγάνων στο Τσαντίγκαρ της Ινδίας.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1976	Σεπτέμβριος	9 Θάνατος του Μάο Τσετούνγκ· μετά το 1978, οι Κινέζοι κομμουνιστές ηγέτες Χούα Γκουοφένγκ και Ντενγκ Ξιαοπίνγκ υιοθετούν την οικονομική φιλελευθεροποίηση («Τέσσερις Εκσυγχρονισμοί») και δρομολογούν την πολιτική της «Ανοιχτής Πόρτας» προς τη Δύση και την Ιαπωνία.	
1977	Ιανουάριος	20 Ο Τζίμι Κάρτερ γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	
	Απρίλιος - Οκτώβριος	«Γερμανικό φθινόπωρο»: η ακροαριστερή τρομοκρατική οργάνωση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας Μπάντερ Μάινχοφ πραγματοποιεί μια σειρά απαγωγών και δολοφονιών; τον Οκτώβριο ενώνει τις δυνάμεις της με το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης στην αεροπειρατεία ενός αεροσκάφους της Lufthansa.	
	Μάιος		1 Η αστυνομία ανοίγει πυρ εναντίον της μαζικής διαδήλωσης εργατών στην Κωνσταντινούπολη, 34 νεκροί.
	Αύγουστος		Χιλιάδες Ρουμάνοι ανθρακωρύχοι σε απεργία στη Βάλεα Τζιούλουι.
	Σεπτέμβριος	7 Ο Τζίμι Κάρτερ και ο Ομάρ Τορίγιος υπογράφουν μια συνθήκη που προβλέπει τη μεταφορά του ελέγχου της Διώρυγας του Παναμά από τις ΗΠΑ στον Παναμά στο τέλος του εικοστού αιώνα.	7 «Η Δολοφονία Ομπρέλα»: δολοφονία του Βουλγάρου αντιφρονούντος Γκεόργκι Μαρκόφ στο Λονδίνο.
	Οκτώβριος		20 Διάταγμα του Υπουργικού Συμβουλίου της Βουλγαρίας για τις «μεμονωμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις», με στόχο την «επισιτιστική αυτάρκεια του πληθυσμού με φρούτα, λαχανικά, κρέας, γάλα, αυγά και ψάρι».
	Νοέμβριος		20 Κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα, νίκη του Καραμανλή· το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) του Ανδρέα Παπανδρέου γίνεται αξιωματική αντιπολίτευση.
1978	Μάιος	9 Η ιταλική ακροαριστερή τρομοκρατική ομάδα Ερυθρές Ταξιαρχίες εκτελεί τον πρώην πρωθυπουργό Άλντο Μόρο.	
	Ιούλιος		Ρήξη της Αλβανίας με την κομμουνιστική Κίνα· η χώρα εισέρχεται σε περίοδο απομονωτισμού.
	Οκτώβριος		Η Γιουγκοσλαβία κερδίζει το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Μπάσκετ.
	Νοέμβριος		Ιδρύεται το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK).
	Δεκέμβριος		22 Πογκρόμ κατά των αλεβιτών στην Τουρκία.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1979	**Ιανουάριος**	**7** Ο Βιετναμέζικος Στρατός εισέρχεται στην πρωτεύουσα της Καμπότζης, Πνομ Πενχ· τέλος του γενοκτονικού μαοϊστικού καθεστώτος των Ερυθρών Χμερ· πόλεμος μεταξύ Κίνας και Βιετνάμ (Φεβρουάριος-Μάρτιος).	
	Ιανουάριος – Φεβρουάριος	Η Ισλαμική επανάσταση στο Ιράν.	
	Μάρτιος	**26** Η Ειρηνευτική Συνθήκη Ισραήλ-Αιγύπτου υπογράφεται στην Ουάσινγκτον· σημαντικό επίτευγμα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.	
	Μάιος		**28** Η Συνθήκη για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ (από 1 Ιανουαρίου 1981) υπογράφεται στην Αθήνα.
	Ιούνιος	**17** Ο Αμερικανός πρόεδρος Τζίμι Κάρτερ και ο Σοβιετικός ηγέτης Λεονίντ Μπρέζνιεφ υπογράφουν τη Συμφωνία Περιορισμού Στρατηγικών Όπλων (SALT II) στη Βιέννη.	
	Ιούλιος	Νίκη του επαναστατικού κινήματος των Σαντινίστα επί του δικτάτορα της Νικαράγουας Αναστάζιο Σομόζα, στενό σύμμαχο των ΗΠΑ· αμερικανική χρηματόδοτηση και στρατιωτική βοήθεια στα αντικομμουνιστικά ένοπλα σώματα των Κόντρας στη Νικαράγουα και στο βίαιο δικτατορικό καθεστώς στο Ελ Σαλβαδόρ που απειλούνταν από το μαρξιστικό εθνικό απελευθερωτικό μέτωπο Φαραμπούντο Μάρτι (FMNL).	
	Δεκέμβριος	Τα σοβιετικά στρατεύματα εισβάλλουν στο Αφγανιστάν· έναρξη του καταστροφικού πολέμου με τους μαχητές Μουτζαχεντίν, οι οποίοι υποστηρίζονται από τις ΗΠΑ και τους ισλαμιστές συμμάχους τους.	Απονέμεται βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας στον Έλληνα ποιητή Οδυσσέα Ελύτη.
1980	**Μάιος**	**8** Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας δηλώνει επισήμως ότι νίκησε την ευλογιά, τη μόνη ανθρώπινη μολυσματική ασθένεια που εξαλείφθηκε ποτέ από μια παγκόσμια εκστρατεία εμβολιασμού (που ξεκίνησε το 1967).	**4** Θάνατος του Τίτο. **5** Ο Καραμανλής εκλέγεται Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας.
	19 Ιουλίου – 3 Αυγούστου	22οι Θερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες στη Μόσχα· μποϊκοτάζ από 65 χώρες υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ, λόγω της εισβολής της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν· ορισμένοι αθλητές από χώρες που πραγματοποιούν το μποϊκοτάζ συμμετέχουν στους αγώνες φέροντας την Ολυμπιακή Σημαία· η Σοβιετική Ένωση και 14 από τους συμμάχους της θα μποϊκοτάρουν τους Θερινούς Ολυμπιακούς του Λος Άντζελες το 1984.	
	Αύγουστος	Η ανεξάρτητη συνδικαλιστική οργάνωση Αλληλεγγύη συγκροτείται στην Πολωνία ως η βασική αντιπολιτευτική δύναμη, μετά από μια σειρά απεργιών που παραλύουν την οικονομία.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1980	**Αύγουστος**	**2** Έκρηξη στον κεντρικό σιδηροδρομικό σταθμό της Μπολόνιας, που αποδίδεται σε νεοφασιστική ομάδα, 85 νεκροί και 200 τραυματίες· η χειρότερη τρομοκρατική μη αεροπορική επίθεση στην Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (μέχρι τις ισλαμικές τρομοκρατικές ενέργειες στη Μαδρίτη το 2004).	
	Σεπτέμβριος	Έναρξη του πολέμου Ιράν-Ιράκ (μέχρι τον Ιούλιο του 1988).	**12** Στρατιωτικό πραξικόπημα στην Τουρκία· εγκαθίδρυση της χούντας του στρατηγού Κενάν Εβρέν (1980-83). Απονέμεται ο Χρυσός Λέοντας στο Φεστιβάλ Βενετίας στον Έλληνα σκηνοθέτη Θεόδωρο Αγγελόπουλο για τον *Μέγα Αλέξανδρο*.
1981	**Ιανουάριος**	**20** Ο Ρόναλντ Ρέιγκαν γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	**1** Η Ελλάδα προσχωρεί στην ΕΟΚ ως δέκατο μέλος.
	Μάρτιος – Απρίλιος		Μαζικές διαδηλώσεις Αλβανών στο Κόσοβο· κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην επαρχία· συγκρούσεις μεταξύ Αλβανών και Σέρβων σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.
	Απρίλιος	**12** Το διαστημικό λεωφορείο *Κολούμπια* ξεκινάει από το ακρωτήριο Κανάβεραλ της Φλόριντα, όντας το πρώτο επαναχρησιμοποιούμενο επανδρωμένο διαστημικό σκάφος που ταξίδεψε στο Διάστημα.	
	Οκτώβριος		**18** Το ΠΑΣΟΚ κερδίζει τις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα.
	Δεκέμβριος	**13** Κήρυξη στρατιωτικού νόμου στην Πολωνία· η Αλληλεγγύη κηρύσσεται εκτός νόμου.	
1982	**Ιανουάριος**		Η ΕΟΚ αναστέλλει τις συμφωνίες της με την Τουρκία.
	Απρίλιος		Η απόφαση του Τσαουσέσκου σχετικά με την επείγουσα καταβολή του εξωτερικού χρέους της χώρας, ύψους 11 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ακολουθείται από αυστηρά μέτρα λιτότητας.
	Απρίλιος – Ιούνιος	Η Αργεντινή και η Βρετανία σε εμπόλεμη κατάσταση για τα νησιά Φώκλαντ· το 1983 το καταπιεστικό στρατιωτικό καθεστώς στην Αργεντινή αντικαθίσταται από πολιτική διακυβέρνηση.	
	Μάιος		Απονέμεται ο Χρυσός Φοίνικας του Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών στον Τούρκο σκηνοθέτη κουρδικής καταγωγής Γιλμάζ Γκιουνέι για τον *Δρόμο*.
	Νοέμβριος	**12** Ο Γιούρι Αντρόποφ γίνεται ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1983	**Μάρτιος**	Ο πρόεδρος Ρέιγκαν αναφέρεται δημόσια στη Σοβιετική Ένωση ως «αυτοκρατορία του κακού» και ανακοινώνει την Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας, που αμέσως αποκαλείται «Πρωτοβουλία του Πολέμου των Άστρων».	
	Αύγουστος		**21** «Δίκη του Σαράγιεβο»: Βόσνιοι Μουσουλμάνοι διανοούμενοι καταδικάζονται σε φυλάκιση, μεταξύ των οποίων και ο Αλίγια Ιζετμπέγκοβιτς λόγω της Ισλαμικής Διακήρυξής του.
	Οκτώβριος	**25** Αναφερόμενος στην απειλή που υφίσταται για τους Αμερικανούς πολίτες, ο πρόεδρος Ρέιγκαν στέλνει στρατεύματα στη νήσο Γρενάδα της Καραϊβικής· σε μια εβδομάδα η φιλοκουβανική μαρξιστική κυβέρνηση ανατρέπεται.	**22** Απαγορεύεται η χρήση της κουρδικής γλώσσας στην Τουρκία.
	Νοέμβριος		**6** Γενικές εκλογές στην Τουρκία, νικητής το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (ANAP)· ο Τουργκούτ Οζάλ γίνεται πρωθυπουργός. **15** Διακήρυξη της ανεξαρτησίας της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου»· αναγνωρίζεται μόνο από την Τουρκία.
1984	**Ιανουάριος**		Ο πρώτος πυρηνικός σταθμός ηλεκτροπαραγωγής στη Γιουγκοσλαβία (κοινό σχέδιο Σλοβενίας-Κροατίας) αρχίζει να λειτουργεί στο Κίρσκο.
	Φεβρουάριος	**13** Ο Κονσταντίν Τσερνιένκο γίνεται ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης.	**8-19** 14οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες στο Σαράγιεβο.
	Αύγουστος		**15** Το PKK συνεχίζει τον ένοπλο αγώνα του στην Τουρκία, προκαλώντας περισσότερους από 40.000 θανάτους τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια.
	Οκτώβριος	Ένα επιτελείο ειδήσεων του BBC ξεκινάει τις ανταποκρίσεις για την πείνα στην Αιθιοπία (1983-85), μία από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές καταστροφές του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα. **31** Η Ιντίρα Γκάντι δολοφονείται από δύο Σιχ σωματοφύλακές της, σε αντίποινα για τα γεγονότα στον Χρυσό Ναό στο Αμριτσάρ.	
	Νοέμβριος		Σχηματίζεται η Επιτροπή για την Προάσπιση της Ελευθερίας της Σκέψης και της Έκφρασης στο Βελιγράδι.
	Νοέμβριος 1984 – Φεβρουάριος 1985		Μαζική εκστρατεία μετονομασίας κατά της τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία· αρχή της ριζοσπαστικής πολιτικής αφομοίωσης («Διαδικασία Αναβίωσης»).

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1985	**Μάρτιος**	**11** Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ γίνεται γενικός γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης και ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης·αρχή της πολιτικής της διαφάνειας (*γκλάσνοστ*) και ανοικοδόμησης (*περεστρόικα*). **15** Καταχωρείται το πρώτο όνομα τομέα του Διαδικτύου.	
	Απρίλιος		**11** Πεθαίνει ο Ενβέρ Χότζα. Εκλέγεται ως διάδοχός του ο Ραμίζ Αλία.
	Μάιος		Απονέμεται ο Χρυσός Φοίνικας στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών στον Γιουγκοσλάβο σκηνοθέτη Εμίρ Κουστουρίτσα για την ταινία *Ο πατέρας λείπει σε ταξίδι για δουλειές*.
	Ιούλιος	**10** Το εμβληματικό πλοίο *Rainbow Warrior* (ο Πολεμιστής του Ουράνιου Τόξου) της περιβαλλοντικής οργάνωσης Greenpeace βυθίζεται από Γάλλους πράκτορες μυστικών υπηρεσιών στο Ώκλαντ της Νέας Ζηλανδίας, προκειμένου να αποτραπεί η διαμαρτυρία κατά των πυρηνικών δοκιμών στη Γαλλική Πολυνησία.	
1986	**Ιανουάριος**	Η Ισπανία και η Πορτογαλία προσχωρούν στην ΕΟΚ.	Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς γίνεται πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής του Σερβικού Κομμουνιστικού Κόμματος.
	Απρίλιος	**26** Το χειρότερο πυρηνικό ατύχημα διεθνώς συμβαίνει στον πυρηνικό σταθμό του Τσερνομπίλ στη Σοβιετική Ένωση.	
	Σεπτέμβριος		Δημοσίευση του Μνημονίου της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών για πολιτικά ζητήματα και την κατάσταση των Σέρβων στη Γιουγκοσλαβία. **11** Ελληνοβουλγαρική «Δήλωση φιλίας και συνεργασίας» που προβλέπει διαβουλεύσεις όταν η ασφάλεια οποιασδήποτε από τις δύο χώρες κινδυνεύει· αποκορύφωμα στην ανάπτυξη στενών διμερών σχέσεων μετά το 1974, με την αμοιβαία εχθρότητα ενάντια στην Τουρκία να αποτελεί σημαντικό παράγοντα.
	Οκτώβριος	Ο Ρόναλντ Ρέιγκαν και ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ συναντιούνται στο Ρέικιαβικ.	Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ επισκέπτεται τη Βουλγαρία και ζητά μεταρρυθμίσεις.
1987	**Απρίλιος**		**14** Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση για πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ.
	Μάιος		Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ επισκέπτεται τη Ρουμανία· ο Τσαουσέσκου απορρίπτει κάθε διάλογο περί μεταρρυθμίσεων.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1987	**Ιούνιος**	Είκοσι ένας πελάτες σε ένα σούπερ μάρκετ της Βαρκελώνης σκοτώνονται στην πιο αιματηρή τρομοκρατική επίθεση της βασκικής αυτονομιστικής οργάνωσης Χώρα των Βάσκων και Ελευθερία (ΕΤΑ).	**25** Η Ολομέλεια του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος επικυρώνει την πολιτική της *περεστρόικα* και της μετάβασης στον δημοκρατικό σοσιαλισμό και στην οικονομία της αγοράς.
	Ιούλιος	**11** Ο Ματέι Γκάσπαρ από το Ζάγκρεμπ επιλέγεται από τον ΟΗΕ κατά τη γέννησή του ως ο δισεκατομμυριοστός πρώτος άνθρωπος στη Γη.	
	Αύγουστος		**28** Η ελληνική κυβέρνηση μονομερώς τερματίζει την κατάσταση πολέμου με την Αλβανία, που ίσχυε από το 1940. **30** Η Βουλγάρα αθλήτρια Στέφκα Κωσταντίνοβα κερδίζει χρυσό στο άλμα εις ύψος γυναικών στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Αθλητισμού στη Ρώμη με ένα νέο παγκόσμιο ρεκόρ, το οποίο εξακολουθεί να υφίσταται, 2.09 μέτρα.
	Νοέμβριος		**15** Μαζική διαδήλωση διαμαρτυρίας στη ρουμανική πόλη Μπρασόβ.
	Δεκέμβριος	Έναρξη της Παλαιστινιακής Ιντιφάντα· ταραχές στη Λωρίδα της Γάζας και στη Δυτική Όχθη (μέχρι το 1992). **8** Οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση υπογράφουν στην Ουάσιγκτον συμφωνία για τον έλεγχο των εξοπλισμών, η οποία μειώνει τον αριθμό των πυρηνικών όπλων κατά ένα πέμπτο.	
1988	**Μάρτιος**		**8** Η Επιτροπή για την προστασία της πόλης Ρούσε από τη ρύπανση από τα καυσαέρια, στη Βουλγαρία, δεν επιβάλλει επίσημη κύρωση.
	Μάιος	**15** Τα σοβιετικά στρατεύματα ξεκινούν την αποχώρησή τους από το Αφγανιστάν.	**13** Ίδρυση της Ένωσης Σλοβένων Αγροτών, του πρώτου κόμματος της αντιπολίτευσης.
	Οκτώβριος		**5-8** «Επανάσταση του γιαουρτιού» στη Βοϊβοντίνα.
1989	**Ιανουάριος**	**10** Τα κουβανικά στρατεύματα ξεκινούν την αποχώρησή τους από την Αγκόλα. **20** Ο Τζορτζ Χέμπερτ Ουόκερ Μπους γίνεται πρόεδρος των ΗΠΑ.	**19** «Πρωινό με τον Μιτεράν»: κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψής του στη Βουλγαρία, ο Γάλλος πρόεδρος συναντά 12 Βούλγαρους αντιφρονούντες.
	Φεβρουάριος	**6** Αρχίζουν στη Βαρσοβία συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης μεταξύ εκπροσώπων της Αλληλεγγύης και της πολωνικής κυβέρνησης· ακολουθούν ελεύθερες εκλογές τον Ιούνιο· τον Αύγουστο ο Ταντέους Μαζοβιέτσκι γίνεται ο πρώτος μη κομμουνιστής πρωθυπουργός στην Ανατολική Ευρώπη μετά το 1948.	**20-28** Απεργία Αλβανών ανθρακωρύχων στην Τρέπσα του Κοσόβου, που διαμαρτύρονται για την απόλυση του Αζέμ Βλάσι και άλλων Αλβανών ηγετών.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1989	Μάιος		**6** Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς γίνεται πρόεδρος της Σερβίας. **8** Η σλοβενική αντιπολίτευση δημοσιεύει τη Διακήρυξη του Μαΐου, ένα πολιτικό πρόγραμμα που απαιτεί ένα πολυκομματικό σύστημα και ένα κυρίαρχο σλοβενικό κράτος. **20** Το Κροατικό Κοινωνικό-Φιλελεύθερο Κόμμα ιδρύεται ως το πρώτο αντιπολιτευτικό κόμμα στην Κροατία. **29** Ο Τόντορ Ζίβκοφ καλεί την Τουρκία να ανοίξει τα σύνορά της· αρχή της μαζικής μετανάστευσης των Τουρκοβούλγαρων.
	Μάιος – Ιούνιος	Χιλιάδες διαδηλωτές καταλαμβάνουν την πλατεία Τιενανμέν στο Πεκίνο ζητώντας περισσότερη δημοκρατία· οι διαμαρτυρίες καταπνίγονται απ' τον στρατό.	
	Ιούνιος		**18** Οι κοινοβουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα οδηγούν στον σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού από συντηρητικούς και κομμουνιστές. **28** Ο Μιλόσεβιτς μιλά για μελλοντικές μάχες σε μια τεράστια εκδήλωση για τα 600 χρόνια της ιστορικής μάχης του Κοσσυφοπεδίου.
	Σεπτέμβριος	Τα βιετναμέζικα στρατεύματα αποσύρονται από την Καμπότζη. **10** Η Ουγγαρία ανοίγει τα σύνορά της με την Αυστρία· χιλιάδες πολίτες της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας τρέπονται σε φυγή στη Δύση.	
	Οκτώβριος	**23** Η φιλελεύθερη κομμουνιστική κυβέρνηση της Ουγγαρίας υιοθετεί ένα νέο Σύνταγμα που επιτρέπει ένα πολυκομματικό σύστημα.	**31** Ο Τουργκούτ Οζάλ εκλέγεται πρόεδρος της Τουρκίας· τον Δεκέμβριο αίρεται η απαγόρευση της μαντίλας στα πανεπιστήμια.
	Νοέμβριος	**9** Χιλιάδες Γερμανοί κατεδαφίζουν το Τείχος του Βερολίνου.	**10** Η Ολομέλεια του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος αναγκάζει τον Τόντορ Ζίβκοφ να παραιτηθεί. **18** Η πρώτη δημόσια συνεδρίαση με ανοικτά πολιτικά αιτήματα στην πλατεία Αλεξάντερ Νιέφσκι στη Σόφια.
	Δεκέμβριος	**3** Ο πρόεδρος Μπους και ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ διακηρύσσουν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου στη Σύνοδο Κορυφής της Μάλτας. **5** Εγκαθιδρύεται στην Τσεχοσλοβακία μη κομμουνιστική κυβέρνηση μετά την «Βελούδινη Επανάσταση»· στις 29 Δεκεμβρίου εκλέγεται πρόεδρος ο αντιφρονών Βάτσλαβ Χάβελ.	**7** Ιδρύεται η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) από έντεκα πολιτικές οργανώσεις στη Βουλγαρία ως αντιπολιτευτική δύναμη ενάντια στους κυβερνώντες κομμουνιστές. **17** Ο ρουμανικός στρατός και η αστυνομία ανοίγουν πυρ εναντίον χιλιάδων αντικυβερνητικών διαδηλωτών στην Τιμισοάρα.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1989	**Δεκέμβριος**		**21** Συνάντηση που οργανώνεται στο Βουκουρέστι για να υποστηρίξει το καθεστώς μετατρέπεται σε εξέγερση· ο Νικολάε και η Έλενα Τσαουσέσκου φεύγουν από την πρωτεύουσα και οι διαδηλώσεις εξαπλώνονται σε όλη τη χώρα. **25** «Δίκη» και εκτέλεση των Νικολάε και Έλενα Τσαουσέσκου. **29** Η Ολομέλεια του Βουλγαρικού Κομμουνιστικού Κόμματος κηρύσσει το δικαίωμα των Βούλγαρων μουσουλμάνων να επαναφέρουν τα αρχικά ονόματά τους και καταδικάζει τη «Διαδικασία Αναγέννησης» ως «σοβαρό πολιτικό λάθος» της κυβέρνησης του Τόντορ Ζίβκοφ.
1990	**Ιανουάριος**	**16** Η Σοβιετική Ένωση στέλνει στρατεύματα στον Καύκασο για να παρέμβει στον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν.	**20-22** Το 14ο Συνέδριο της Λίγκας Κομμουνιστών της Γιουγκοσλαβίας στο Βελιγράδι· η αποχώρηση Σλοβένων και Κροατών κομμουνιστών επιφέρει τη διάλυση της Λίγκας. **3 Ιανουαρίου - 15 Μαΐου** Στρογγυλή Τράπεζα της Βουλγαρίας: σειρά διαπραγματεύσεων για τη μετάβαση στη δημοκρατία και την οικονομία της αγοράς μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. **28-29 Ιανουαρίου και 18-19 Φεβρουαρίου** Βίαιη παρέμβαση των ανθρακωρύχων κατά των «διανοουμένων» και των αρχών του Βουκουρεστίου (πρώτη και δεύτερη «Μινέριαντ»); επαναλήφθηκε στις 13-15 Ιουνίου, για να υποβαθμίσει το στρατόπεδο των διαδηλωτών στο Πανεπιστήμιο Γιατά (Πλατεία Πανεπιστημίου).
	Φεβρουάριος	**11** Απελευθέρωση του Νέλσον Μαντέλα, αρχηγού του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου (ANC), μετά από 27 χρόνια φυλάκισης. **12** Διάσκεψη της Οττάβα. Η επανένωση της Γερμανίας θα αποφασιστεί από τη συνθήκη «Δύο συν τέσσερις» (2: η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας· 4: οι ΗΠΑ, η Γαλλία, η Βρετανία, η Σοβιετική Ένωση).	
	Μάρτιος	**11** Το κοινοβούλιο της Λιθουανίας ψηφίζει υπέρ της ανεξαρτησίας της χώρας από τη Σοβιετική Ένωση. **11** Κατάρρευση του καθεστώτος Πινοσέτ στη Χιλή. Ο Πινοσέτ μεταβιβάζει την εξουσία στον δημοκρατικά εκλεγμένο πρόεδρο Πατρίσιο Έλουιν. **14** Το Κογκρέσο των Λαϊκών Αντιπροσώπων της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας εκλέγει τον πρόεδρο Μιχαήλ Σ. Γκορμπατσόφ.	**19-21** Εθνοτικές συγκρούσεις στο Τίργκου Μούρες μεταξύ Ρουμάνων και Ούγγρων.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1990	**Μάρτιος**	**19** Η αντιπολίτευση της Λετονίας κερδίζει στις πρώτες ελεύθερες εκλογές της Δημοκρατίας εδώ και 50 χρόνια. **23** Κατάπαυση πυρός μεταξύ της εκλεγείσας προέδρου Τσαμόρο και των Κόντρας στη Νικαράγουα, υπό την επίβλεψη διεθνών παρατηρητών.	
	Απρίλιος	**24** Η Κίνα και η Σοβιετική Ένωση υπογράφουν δεκαετή συμφωνία οικονομικής συνεργασίας.	**3** Το Βουλγαρικό Κομμουνιστικό Κόμμα αλλάζει επισήμως το όνομά του σε Βουλγαρικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (BSP). **8-22** Ο συνασπισμός της Δημοκρατικής Αντιπολίτευσης (Demos) κερδίζει τις πρώτες πολυκομματικές κοινοβουλευτικές εκλογές στη Σλοβενία· ο Μίλαν Κούτσαν, αρχηγός των μεταρρυθμιστών κομμουνιστών, γίνεται πρόεδρος. **10** Νόμος για τα Πολιτικά Κόμματα στη Βουλγαρία· τα επόμενα 20 χρόνια περισσότερα από 400 κόμματα αναγνωρίζονται με δικαστικές αποφάσεις. **26** Για πρώτη φορά ο εορτασμός του Μπαϊράμ μεταδίδεται από τα κρατικά μέσα μαζικής ενημέρωσης της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. **28** Η πρώτη ιδιωτική τράπεζα στη Βουλγαρία.
	Απρίλιος – Μάιος		Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές στην Κροατία, κερδίζει η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ)· ο Φράνιο Τούτζμαν γίνεται πρόεδρος.
	Μάιος	**29** Ο Μπόρις Γέλτσιν εκλέγεται πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας.	**6** «Podul de Flori over Prut» (Γέφυρα των Λουλουδιών στον Προυτ): τουλάχιστον 1,2 εκατ. Ρουμάνοι διασχίζουν τον ποταμό Προυτ προς τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μολδαβίας για πρώτη φορά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. **13** Επεισόδια στο Ζάγκρεμπ κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα ανάμεσα στην κροατική Ντιναμό και τον σερβικό Ερυθρό Αστέρα. **15** Η Ανώτατη Διοίκηση του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (JNA) αποφασίζει τον αφοπλισμό της Εδαφικής Άμυνας στη Σλοβενία και τη μεταφορά όλων των όπλων σε δικές του αποθήκες· παρόμοια μέτρα επιβάλλει στην Κροατία (τον Φεβρουάριο) και στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη (τον Ιούνιο), εκτός από τους δήμους με σερβική πλειοψηφία. **16** Ο θρυλικός ανθρακωρύχος του ορυχείου Μπρεζά στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Αλίγια Σιροτάνοβιτς, πεθαίνει σε μια εποχή που η Γιουγκοσλαβία, της οποίας ήταν σύμβολο, χάνεται.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1990	**Μάιος**		**20** Το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας, με επικεφαλής τον Ιόν Ιλιέσκου (πρώην κομμουνιστή ηγέτη και αντίπαλο του Νικολάε Τσαουσέσκου από τις αρχές της δεκαετίας του 1970), κερδίζει τις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία. **26** Το Κόμμα Δημοκρατικής Δράσης (SDA) ιδρύεται στο Σαράγιεβο υπό την ηγεσία του Αλίγια Ιζετμπέγκοβιτς.
	Ιούνιος	**3** Σύνοδος Κορυφής της Ουάσινγκτον: Οι πρόεδροι Μπους και Γκορμπατσόφ παρέχουν τη βάση μιας συνθήκης για τη μείωση των εξοπλισμών.	**7** Η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας αφαιρεί το επίθετο «σοσιαλιστική» από την ονομασία της. **10-17** Πρώτες δημοκρατικές εκλογές για την 7η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση στη Βουλγαρία, τις οποίες κερδίζει το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Βουλγαρίας. Η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων (UDF) αμφισβητεί τα αποτελέσματα των εκλογών. Έναρξη πολιτικής κρίσης.
	Ιούλιος	**17** Σύνοδος «Δύο συν τέσσερις» στο Παρίσι: εκπρόσωποι της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, των ΗΠΑ, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Σοβιετικής Ένωσης, με συμμετέχοντες από την πολωνική κυβέρνηση, συμφωνούν να εγγυηθούν τα υφιστάμενα πολωνογερμανικά σύνορα κατά μήκος του ποταμού Όντερ-Νάισε.	Η «κρίση των πρεσβειών» στην Αλβανία: πλήθη συρρέουν στις δυτικές πρεσβείες στα Τίρανα. **2** Βουλευτές του Κοσόβου διακηρύσσουν τη «Δημοκρατία του Κοσόβου» μπροστά από το κτίριο της Βουλής. Η Βουλή του Κοσόβου διαλύεται από τις σερβικές αρχές στις 5 Ιουλίου. Ακολουθούν μαζικές διαδηλώσεις. **12** Ιδρύεται το Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα στο Σαράγιεβο, υπό την ηγεσία του Ράντοβαν Κάρατζιτς. **25** Αναθεώρηση του Συντάγματος στην Κροατία. Οι Σέρβοι που ζουν στην Κροατία υιοθετούν τη Διακήρυξη Κυριαρχίας και Αυτονομίας των Σέρβων και θεσπίζουν το Σερβικό Εθνικό Συμβούλιο.
	Αύγουστος	**2** Το Ιράκ εισβάλλει στο Κουβέιτ, παίρνοντας τον έλεγχο του πλούσιου σε πετρέλαιο εμιράτου. **7** Ο πρόεδρος Μπους στέλνει αμερικανικά στρατεύματα στη Σαουδική Αραβία ενάντια σε πιθανή εισβολή από το Ιράκ. Ο Πόλεμος του Κόλπου αρχίζει. **26** Η Νότια Οσετία, περιοχή της βόρειας κεντρικής Γεωργίας με πληθυσμό περίπου 100.000, κηρύσσει την ανεξαρτησία της.	**16-17** Το Σερβικό Εθνικό Συμβούλιο αποφασίζει να διοργανώσει δημοψήφισμα. Οι Σέρβοι μπλοκάρουν τους δρόμους με κορμούς δέντρων σε Κνιν, Μπένκοβατς και Όμπροβατς (Κροατία). Πρώτες συγκρούσεις στο Μπένκοβατς. Έναρξη της αποκαλούμενης «επανάστασης των κούτσουρων» στην Κροατία. **18** Η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ) ιδρύεται στο Σαράγιεβο.
	Σεπτέμβριος		**3** Γενική απεργία Αλβανών στο Κόσοβο. **7** Υιοθετείται το Σύνταγμα του Κατσάνικ στη Δημοκρατία του Κοσόβου. **28** Σε ισχύ το νέο Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σερβίας. Οι επαρχίες του Κοσόβου και της Βοϊβοντίνας έχουν μόνο εδαφική αυτονομία.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1990	Σεπτέμβριος		Δημοψήφισμα σε δήμους της Κροατίας με σερβική πλειοψηφία· οι Σέρβοι κηρύσσουν την αυτονομία τους.
	Οκτώβριος	**3** Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας κηρύσσουν την Ημέρα της Γερμανικής Ενοποίησης - μετά από 45 χρόνια διαίρεσης.	**3** Η Σλοβενία και η Κροατία παρουσιάζουν σχέδιο για συνομοσπονδία της Γιουγκοσλαβίας.
	Νοέμβριος	**17** Υπογραφή της Συνθήκης για τις Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Ευρώπη (CFE).	**18** Πρώτες πολυκομματικές εκλογές στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη· τα εθνικά κόμματα κερδίζουν. **25** Πρώτες πολυκομματικές εκλογές στη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Κερδίζει ο Εσωτερικός Μακεδονικός Επαναστατικός Οργανισμός - Δημοκρατικό Κόμμα Μακεδονικής Εθνικής Ενότητας (VMRO-DPMNE).
	Δεκέμβριος	**2** Η επανενωμένη Γερμανία διεξάγει τις πρώτες γενικές εκλογές της· η συμμαχία του καγκελάριου Κολ κερδίζει. **9** Ο Λεχ Βαλέσα, ηγέτης της συνδικαλιστικής οργάνωσης Αλληλεγγύη και των απεργιών στη δεκαετία του 1980, εκλέγεται πρόεδρος της Πολωνίας. **17** Το Συνέδριο των Αντιπροσώπων των Λαών της Ρωσικής Σοβιετικής Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας υποστηρίζει το σχέδιο του Γκορμπατσόφ για την αναθεώρηση της κεντρικής αρχής· ο Έντβαρντ Σεβαρντνάντζε παραιτείται από υπουργός Εξωτερικών.	Η ιδιωτικοποίηση αρχίζει στη Βουλγαρία, ενώ ο πληθωρισμός φτάνει το 500%. Οι πρώτες φοιτητικές διαδηλώσεις στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων. Η Κεντρική Επιτροπή του Εργατικού Κόμματος της Αλβανίας αποδέχεται τον πολιτικό πλουραλισμό· δημιουργείται το Δημοκρατικό Κόμμα, το πρώτο αντικομμουνιστικό κόμμα μετά τον Δεύτερο Πόλεμο. **8, 23** Οι Αλβανοί μποϊκοτάρουν τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές στη Σερβία. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Σερβίας κερδίζει· ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς εκλέγεται πρόεδρος. **9** Οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές στο Μαυροβούνιο, κερδίζει η Λίγκα Κομμουνιστών του Μαυροβουνίου, με επικεφαλής τον Μίλο Ντζουκάνοβιτς. **21** Κηρύσσεται η Σερβική Αυτόνομη Περιφέρεια (SAO) της Κράινα στην Κροατία. 22 Το «Χριστουγεννιάτικο Σύνταγμα» ψηφίζεται από το Κροατικό Κοινοβούλιο· προβλέπει κοινοβουλευτική δημοκρατία, ενώ ταυτόχρονα αφαιρεί από τους Σέρβους την ιδιότητα του ισότιμου έθνους και τους ορίζει ως μειονότητα. **23** Δημοψήφισμα για ανεξαρτησία στη Σλοβενία· το 88% ψηφίζει για κυρίαρχη Σλοβενία και απόσχιση από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (SFRY).
1991	Ιανουάριος	**17 Ιανουαρίου - 27 Φεβρουαρίου** Πόλεμος στον Κόλπο / Επιχείρηση Καταιγίδα της Ερήμου. Οι ΗΠΑ ηγούνται ενός μεγάλου συνασπισμού 34 κρατών κατά του Ιράκ για να απελευθερωθεί το Κουβέιτ. Οι αεροπορικές επιδρομές ακολουθούνται από χερσαία εκστρατεία. Μαζικές διαμαρτυρίες εναντίον του Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράκ.	**8-10** Οι μαζικές φοιτητικές διαμαρτυρίες (από τον Νοέμβριο του 1990) σε όλη την Ελλάδα κορυφώνονται με τη δολοφονία καθηγητή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια μιας καθιστικής διαμαρτυρίας, από μέλος της νεολαίας του κυβερνώντος κόμματος, με αποτέλεσμα την παραίτηση του υπουργού Παιδείας.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1991	**Ιανουάριος**		**9** Η Προεδρία της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας εκδίδει διάταγμα για τη διάλυση όλων των άτακτων ενόπλων και την επιστροφή όπλων που εισήχθησαν παράνομα στη χώρα. Οι Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες της Κροατίας και της Σλοβενίας αρνούνται να εφαρμόσουν την απόφαση αυτή στην επικράτειά τους. **12-19** Οι πρώτες άμεσες προεδρικές εκλογές στη Βουλγαρία, κερδίζει ο Ζέλιου Ζέλεφ. **27** Ο Κίρο Γκλιγκόροφ γίνεται ο πρώτος δημοκρατικά εκλεγμένος πρόεδρος της Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Το σκάνδαλο «Martin Špegelj» στην Κροατία· τηλεοπτική μετάδοση κρυφά καταγεγραμμένης και μεροληπτικής ταινίας με τίτλο *Η αλήθεια για τον οπλισμό της Κροατικής Δημοκρατικής Ένωσης* (HDZ) υποτίθεται ότι χρησιμεύει ως πρόσχημα για μέτρα έκτακτης ανάγκης και τη σύλληψη του υπουργού Άμυνας της Κροατίας Μάρτιν Σπέγκελι. Η Τουρκία εμπλέκεται στον Πόλεμο του Κόλπου στην πλευρά των ΗΠΑ.
	Φεβρουάριος	**25** Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας διαλύει τους στρατιωτικούς και οικονομικούς θεσμούς του.	Δίκη του Τόντορ Ζίβκοφ στη Βουλγαρία. Τον Σεπτέμβριο του 1992 θα καταδικαστεί σε επτά χρόνια φυλάκισης, αλλά θα αθωωθεί τον Φεβρουάριο του 1996. **20-26** Ιδρύεται η Σερβική Αυτόνομη Περιφέρεια της Σλαβονίας, η Μπαράνια και το Δυτικό Σρεμ. **23** Στο 11ο Συνέδριο, η Λίγκα Κομμουνιστών της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης μετονομάζεται σε Σοσιαλιστική Δημοκρατική Συμμαχία.
	Μάρτιος		Ματαιώνεται η επιβολή κατάστασης έκτακτης ανάγκης σε συνεδρίαση της Προεδρίας της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στο Βελιγράδι. Η Προεδρία της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας καταλήγει σε συμφωνία για έναρξη συνομιλιών για το μέλλον της Γιουγκοσλαβίας. Πραγματοποιούνται πέντε συναντήσεις χωρίς αποτέλεσμα. Μετά τον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου, η Τουρκία εγκρίνει την προφορική χρήση της κουρδικής γλώσσας δημοσίως. **2-4** Συγκρούσεις μεταξύ της κροατικής αστυνομίας και ντόπιων Σέρβων στο Πάκρατς. Ο JNA παρεμβαίνει για πρώτη φορά σε σύγκρουση μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών. **9** Διαδηλώσεις της αντιπολίτευσης στο Βελιγράδι κατά του ελέγχου των ΜΜΕ. Ο ηγέτης της, Βουκ Ντράσκοβιτς, φυλακίζεται. Τανκς στους δρόμους του Βελιγραδίου.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1991	**Μάρτιος**		**19** Η αυτόνομη περιοχή της Κράινα κηρύσσει την απόσχισή της από την Κροατία και την ένωση με ό,τι απομένει από τη Γιουγκοσλαβία. **22** Πρώτες δημοκρατικές εκλογές στην Αλβανία. Το Κομμουνιστικό Κόμμα παύει να υφίσταται. **25** Συνάντηση των Μιλόσεβιτς και Τούτζμαν στο Καρατζεόρτζεβο. Ακολουθεί άλλη μία συνάντηση στο Τίκβες, κοντά στο Όσιγεκ, στις 15 Απριλίου. **29-31** Συγκρούσεις στο Πλίτβιτσε (Κροατία). Πρώτος Κροάτης αστυνομικός που σκοτώνεται από Σέρβους αντάρτες.
	Μάρτιος – Ιούνιος	Καταργείται το *απαρτχάιντ* στη Νότιο Αφρική.	
	Απρίλιος	**9** Ανεξαρτησία της Γεωργίας.	Δεκάδες χιλιάδες Κούρδοι αναζητούν καταφύγιο στην Τουρκία μετά την εξέγερσή τους στο Ιράκ. Ο Τουργκούτ Οζάλ και ο Φρανσουά Μιτεράν ζητούν τη δημιουργία μιας «ζώνης προστασίας» σε τμήμα του ιρακινού Κουρδιστάν. **1-2** Το Εκτελεστικό Συμβούλιο της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα εγκρίνει ψήφισμα που την ενσωματώνει στη Δημοκρατία της Σερβίας. **5** Συνθήκη για την «Ειρήνη, τη Συνεργασία και την Καλή Γειτονία» μεταξύ της Ρουμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης.
	Μάιος	Ξεκινάει ο εμφύλιος πόλεμος στη Σομαλία. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ οργανώνει την Επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών στη Σομαλία (UNOSOM I και II) για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και την αποκατάσταση της τάξης. Οι ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ θα αποσυρθούν το 1995.	Σχηματίζεται το Σώμα της Εθνικής Φρουράς (ZNG), ο πρόδρομος του Κροατικού Στρατού. **12** Δημοψήφισμα στην Κράινα· 99% ψηφίζουν υπέρ της απόσχισης από την Κροατία. **19** Δημοψήφισμα στην Κροατία (χωρίς την Κράινα) για την απόσχιση από τη Γιουγκοσλαβία (το 83,56% υπέρ μιας ανεξάρτητης Κροατίας).
	Ιούνιος	**28** Διάλυση της δομής ΚΟΜΕΚΟΝ (Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας).	**16** Δεύτερη «Γέφυρα λουλουδιών» στα σύνορα Ρουμανίας και Μολδαβίας. **25-26** Η Κροατία και η Σλοβενία υιοθετούν συνταγματικές αποφάσεις για την ανεξαρτησία. **26-27** Το Εκτελεστικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας ανατρέπει σε μια νύχτα την απόφαση του σλοβενικού και κροατικού κοινοβουλίου για απόσχιση από τη Γιουγκοσλαβία και εκδίδει διάταγμα για τον έλεγχο των συνόρων. Το 13ο Σώμα Στρατού του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού από τη Ριέκα (Κροατία) αναλαμβάνει τον έλεγχο της διέλευσης των συνόρων με την Ιταλία στο παράκτιο τμήμα της Σλοβενίας χωρίς να εξαπολύσει πυρά. **27** Ξεκινά ο Πόλεμος των Δέκα Ημερών για την ανεξαρτησία της Σλοβενίας. **30** Η Γιουγκοσλαβία κερδίζει το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Μπάσκετ.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1991	**Ιούλιος**	**1** Διαλύεται το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. **31** Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους και ο Σοβιετικός ηγέτης Γκορμπατσόφ υπογράφουν τη Συνθήκη για τη Μείωση των Στρατηγικών Όπλων (START 1), προβλέποντας την κατάργηση του 25-30% των στρατηγικών πυρηνικών κεφαλών.	**7** Συμφωνία του Μπριούνι ανάμεσα στην Τρόικα της ΕΚ και εκπροσώπους της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Σερβίας και της Ομοσπονδιακής Προεδρίας. Η Σλοβενία και η Κροατία συμφωνούν να αναστείλουν την εφαρμογή των διακηρύξεων ανεξαρτησίας, αλλά όχι τις ίδιες τις διακηρύξεις. Συμφωνούν επίσης ότι οι ένοπλες δυνάμεις της Σλοβενίας θα άρουν τον αποκλεισμό των μονάδων του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού και των εγκαταστάσεών του, θα αποσυρθεί η Εδαφική Άμυνα της Σλοβενίας και ότι όσοι κρατούνται για εχθροπραξίες από τις 25 Ιουνίου 1991 θα αποφυλακιστούν άμεσα. **12** Η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση υιοθετεί το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας.
	Ιούλιος – Δεκέμβριος		Ένοπλες συγκρούσεις στην Κροατία. Το ένα τρίτο της επικράτειας της Κροατίας υπό τον έλεγχο του στρατού της Δημοκρατίας της Σερβικής Κράινα, 700.000 Κροάτες εγκαταλείπουν τα σπίτια τους, κροατικές πόλεις βομβαρδίζονται· τα πιο σοβαρά εγκλήματα στη διάρκεια των επιθέσεων στο Ντουμπρόβνικ και το Βούκοβαρ.
	Αύγουστος	**19-21** Πραξικόπημα κατά του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Αποκαθίσταται στην εξουσία με τη βοήθεια του Ρώσου πρωθυπουργού Μπόρις Γέλτσιν και υπό την πίεση της κοινής γνώμης. **20** Ανεξαρτησία της Εσθονίας. **21** Ανεξαρτησία της Λιθουανίας. **24** Ανεξαρτησία της Ουκρανίας. **25** Ανεξαρτησία της Λευκορωσίας. **27** Ανεξαρτησία της Μολδαβίας. **29** Ανεξαρτησία του Αζερμπαϊτζάν. **31** Ανεξαρτησία του Ουζμπεκιστάν και του Κιργιστάν.	
	Σεπτέμβριος	**7** Διάσκεψη Ειρήνης για τη Γιουγκοσλαβία στη Χάγη υπό την προεδρία του λόρδου Κάρρινγκτον. **21** Ανεξαρτησία της Αρμενίας. **25** Το ψήφισμα 713 για τη Γιουγκοσλαβία, που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, επιβάλλει εμπάργκο όπλων στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.	Δολοφονίες Σέρβων πολιτών στο Σίσακ από κροατικές στρατιωτικές δυνάμεις. Μεταγενέστερες δολοφονίες Σέρβων θα επεκταθούν σε Γκόσπιτς και Πάκρακ. Ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός συμμετέχει ενεργά στον πόλεμο ενάντια στην Κροατία· καταλαμβάνει την Πετρίνια και τη Κροατική Κοσταϊνίτσα και ξεκινά επίθεση στο Βούκοβαρ. **8** Δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, στο οποίο συμμετέχει η πλειονότητα των πολιτών, αν και μποϊκοτάρεται από τους Αλβανόφωνους.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1991	Σεπτέμβριος		**26-30** Οι Αλβανοί του Κοσόβου διεξάγουν ανεπίσημο δημοψήφισμα, στο οποίο η συντριπτική πλειοψηφία ψηφίζει υπέρ της απόσχισης από τη Σερβία και υπέρ της ανεξαρτησίας.
	Οκτώβριος	**23** Οι τέσσερις παρατάξεις της Καμπότζης υπογράφουν συμφωνία ειρήνης. **27** Ανεξαρτησία του Τουρκμενιστάν.	Η Κροατική Βουλή αναστέλλει όλες τις κρατικές και νομικά δεσμευτικές σχέσεις με τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. **1** Ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός και παρα-στρατιωτικές μονάδες από το Μαυροβούνιο εξα-πολύουν επίθεση εναντίον του Ντουμπρόβνικ. **8** Η Σλοβενία εισάγει νέο νόμισμα, το *τόλαρ*. **20** Οι εκλογές στην Τουρκία οδηγούν στον σχημα-τισμό κυβέρνησης συνασπισμού του Ντεμιρέλ, αρχηγού ενός νέου δεξιού κόμματος, με τον Ερντάλ Ίνονου, αρχηγό αριστερού κόμματος (20 Νοεμβρίου 1991 έως 25 Ιουνίου 1993).
	Νοέμβριος	Συμφωνία της Γενεύης μεταξύ των Τούτζμαν, Μιλόσεβιτς και Σάιρους Βανς (απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών), η οποία προβλέπει την παύση των ένοπλων συγκρούσεων και την απόσυρση του Γιουγκο-σλαβικού Λαϊκού Στρατού από την Κροατία. **1** Ο πρόεδρος της Τσετσενίας Τζοχάρ Ντουντάγεφ κηρύσσει την ανεξαρτησία. **5** Η Κίνα και το Βιετνάμ εξομαλύνουν τις διπλωματικές τους σχέσεις, οι οποίες ήταν ισχνές από τότε που ξέσπασαν συνοριακές συγκρούσεις το 1979. **27** Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας υπ. αριθ. 721 προβλέπει την αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων στη Γιουγκοσλαβία.	**9-10** Οι Σέρβοι στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη διεξάγουν δημοψήφισμα για να παραμείνουν σε ένα κοινό κράτος με τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα και τη Σερβική Αυτόνομη Περιφέρεια Δυτικής Σλαβονίας, Μπαράνια και Δυτικού Σρεμ. **15** Ξεκινούν έργα για την κατασκευή εκτεταμένου δικτύου μετρό στην Αθήνα· η πρώτη φάση ολοκληρώνεται τον Δεκέμβριο του 1999 με εκτιμώμενο κόστος 2,2 δισ. ευρώ. **18** Πτώση του Βούκοβαρ· διώξεις και δολοφονίες πολιτών και υπερασπιστών της πόλης από Σέρβους αντάρτες και στρατεύματα του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού. Την ίδια ημέρα, σφαγή του πληθυσμού της Σκάμπρινια κοντά στο Ζάνταρ από Σέρβους αντάρτες.
	Δεκέμβριος	**9-10** Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Χάγη επεξεργάζεται τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ). **13** Συνθήκη για τη συμφιλίωση, τη μη επιθετικότητα και τη συνεργασία μεταξύ της Νότιας και της Βόρειας Κορέας. **16** Ανεξαρτησία του Καζακστάν. **17** Το Συμβούλιο των Υπουργών της ΕΕ αποφασίζει να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία όλων των δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας που αποδέχονται τη Διακήρυξη για τα κριτήρια αναγνώρισης νέων κρατών. **21** Αντιπρόσωποι 11 πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών συναντώνται στην Άλμα Άτα και δημιουργούν την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών.	**6** Βαρύς βομβαρδισμός της παλιάς πόλης του Ντουμπρόβνικ από τον Γιουγκοσλαβικό Λαϊκό Στρατό ο οποίος αποτελείται κυρίως από στρατεύματα του Μαυροβουνίου. **7** Η σερβική οικογένεια του Μιχάιλο Ζετς δολοφονείται στο Ζάγκρεμπ από ειδικές Κροατικές Αστυνομικές Δυνάμεις. **8** Πρώτο δημοκρατικό Σύνταγμα μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία· η Ρουμανία ανακηρύσσεται δημοκρατία και «εθνικά ενιαίο» κράτος. **17** Ενστάσεις της Ελλάδας για το αίτημα της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (πΓΔΜ) να αναγνωρίζεται διεθνώς με την επωνυμία Δημοκρατία της Μακεδονίας, που εγκρίνονται από το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1991	**Δεκέμβριος**	**23** Η Γερμανία αναγνωρίζει την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας. **25** Ο Γκορμπατσόφ παραιτείται. Η Σοβιετική Ένωση παύει να υπάρχει. Την επόμενη ημέρα, η Ρωσία αναγνωρίζεται από την ΕΚ. Η σημαία με το σφυροδρέπανο αντικαθίσταται από μια σημαία με λευκό, μπλε και κόκκινο χρώμα. **31** Η κατάπαυση πυρός υπό την αιγίδα του ΟΗΕ τερματίζει τον εμφύλιο πόλεμο στο Ελ Σαλβαδόρ.	**19** Η Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα και η Σερβική Αυτόνομη Περιφέρεια Δυτικής Σλαβονίας, Μπαράνια και Δυτικού Σρεμ ενώνονται και σχηματίζουν τη Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα. **20** Παραιτείται ο Γιουγκοσλάβος πρωθυπουργός Άντε Μάρκοβιτς. **28** Μετακομιδή των οστών του Νίκου Ζαχαριάδη, Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ από το 1931 έως το 1956, στο Α΄ Νεκροταφείο στην Αθήνα, με χριστιανική τελετή και τη συμμετοχή εκπροσώπων όλων των κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων, η οποία σηματοδοτεί το συμβολικό τέλος του τραύματος του Εμφυλίου.
1992	**Ιανουάριος**	**15** Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναγνωρίζει την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας.	**2-3** Συμφωνία για ειρηνευτικές επιχειρήσεις στη Γιουγκοσλαβία (σχέδιο Βανς) υπογράφεται από τον Φ. Τούτζμαν και τον Σ. Μιλόσεβιτς. Θα δημιουργηθούν τέσσερις ασφαλείς περιοχές του ΟΗΕ και ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός Στρατός θα αποχωρήσει από την Κροατία. **9** Κηρύσσεται η αυτόνομη Δημοκρατία των Σέρβων της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. **11-12** Ανεπίσημο δημοψήφισμα των Αλβανόφωνων στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας δηλώνει την επιθυμία για εδαφική αυτονομία. **16** Η Βουλγαρία, την οποία ακολουθεί αργότερα η Τουρκία, αναγνωρίζει τη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Ο Βούλγαρος πρόεδρος Ζέλιου Ζέλεφ δηλώνει ότι η αναγνώριση του κράτους δεν συνεπάγεται την αναγνώριση του έθνους. **16** Δικασθείς ερήμην, ο πρώην Έλληνας πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου αθωώνεται οριακά από κάθε κατηγορία παράβασης καθήκοντος.
	Φεβρουάριος	**7** Υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ ή η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που προβλέπει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (CFSP), την Επιτροπή Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ) και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). **27** Το ψήφισμα 743 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ θεσπίζει την UNPROFOR (Δύναμη προστασίας) για τη δημιουργία τριών προστατευόμενων περιοχών (UNPA) στην Κροατία.	Μαζικές διαδηλώσεις στην Ελλάδα ενάντια στη χρήση του ονόματος «Μακεδονία» από την πρών Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. **29 Φεβρουαρίου - 2 Μαρτίου** Δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Οι περισσότεροι Μουσουλμάνοι και Κροάτες ψηφίζουν για την ανεξαρτησία, οι περισσότεροι Σέρβοι απέχουν.
	Απρίλιος	**26** Η Ρωσία εντάσσεται στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).	**3** Ο αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος Αλβανίας, Σαλί Μπερίσα, εκλέγεται πρόεδρος, από το Κοινοβούλιο. **6** Το Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναγνωρίζει τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος. Ακουλουθούν μία ημέρα αργότερα οι ΗΠΑ, η Αυστρία και η Κροατία. Ο πόλεμος και η πολιορκία του Σαράγιεβο αρχίζουν.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1992	Απρίλιος		**8** Η Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης αλλάζει το όνομά της σε Δημοκρατία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. **25** Επιτρέπεται στον βασιλιά Μιχαήλ Α' να επισκεφθεί τη Ρουμανία για πρώτη φορά μετά την αναγκαστική αναχώρησή του το 1947. **27** Δημιουργείται η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, η οποία απαρτίζεται από τα ομοσπονδιακά κράτη της Σερβίας και του Μαυροβουνίου. Ο Ντόμπριτσα Τσόσιτς γίνεται ο πρώτος πρόεδρος.
	Μάιος	**30** Το ψήφισμα 757 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ επιβάλλει κυρώσεις στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Οι κυρώσεις διευρύνθηκαν ή περιορίστηκαν επανειλημμένα μεταξύ 1992 και 1995.	**3 & 15** Επιθέσεις Βόσνιων Μουσουλμάνων σε αποχωρούντα κονβόι του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού στην οδό Dobrovoljaćka στο Σαράγιεβο και στην Τούζλα. Δεκάδες στρατιώτες νεκροί. **7** Η Βουλγαρία γίνεται μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. **22** Η Σλοβενία, η Κροατία και η Βοσνία και Ερζεγοβίνη γίνονται μέλη του ΟΗΕ. **24** Οι Αλβανοί του Κοσόβου διεξάγουν άτυπες εκλογές για συνέλευση και πρόεδρο της «Δημοκρατίας του Κοσόβου».
	Ιούνιος	**2** Οι Δανοί απορρίπτουν σε δημοψήφισμα τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Θα την εγκρίνουν τον Μάιο του 1993. **3-14** Σύνοδος Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος, στο Ρίο ντε Τζανέιρο. **27** Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθετεί διακήρυξη για τη Γιουγκοσλαβία στην οποία εκφράζει την ετοιμότητά του να αναγνωρίσει την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας με ένα όνομα που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο «Μακεδονία». Λόγω των ελληνικών αντιρρήσεων, η ΕΕ αναγνωρίζει τη νέα δημοκρατία μόνο με την ονομασία Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, αλλά μεμονωμένα κράτη μέλη χρησιμοποιούν το όνομα Δημοκρατία της Μακεδονίας.	Ο πληθωρισμός στη Σερβία αυξάνεται κατά 100% ανά μήνα. **19** Ξεκινάει στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη η διαμάχη μεταξύ Κροατών και Μουσουλμάνων.
	Ιούνιος – Ιούλιος		Μαζικές διαδηλώσεις εναντίον του Μιλόσεβιτς στο Βελιγράδι.
	Ιούλιος		**31** Το ελληνικό κοινοβούλιο επικυρώνει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.
	Αύγουστος		**7-8** Η ελληνική κυβέρνηση ξεκινά ένα πρόγραμμα οικονομικής λιτότητας και ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, σύμφωνα με τα κριτήρια σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1992	**Σεπτέμβριος**	Ξεσπάει πόλεμος μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν για το Ναγκόρνο-Καραμπάχ. **15** Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας αποκλείεται από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.	**27 Σεπτεμβρίου - 11 Οκτωβρίου** Νομοθετικές και προεδρικές εκλογές στη Ρουμανία· ο Ίον Ιλιέσκου και το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (πρώην Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας) επανεκλέγονται για άλλα τέσσερα χρόνια.
	Οκτώβριος		Κροατικές δυνάμεις σπάζουν την πολιορκία του Ντουμπρόβνικ και ανακτούν το νότιο κομμάτι της Κροατίας.
	Νοέμβριος		Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι παρουσιάζει ένα «σύνολο ιδεών» για διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος, το οποίο απορρίπτεται αμέσως από τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς. Η νίκη του Γλαύκου Κληρίδη στις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 1993 οδηγεί στην απόρριψή του και από τους Ελληνοκύπριους.
	Δεκέμβριος	**3** Δημιουργείται στο Ηνωμένο Βασίλειο το πρώτο μηχάνημα για την αποστολή μηνυμάτων στο κινητό (SMS) (τεχνολογία 2G, δεύτερη γενιά κινητών τηλεφώνων).	
1993	**Ιανουάριος**	**1** Βελούδινο Διαζύγιο: η Τσεχοσλοβακία διαλύεται. Δημιουργούνται η Τσεχική και η Σλοβακική Δημοκρατία. **3** Συνθήκη (START II) για τη μείωση των στρατηγικών πυρηνικών όπλων υπογράφεται στη Μόσχα μεταξύ των ΗΠΑ και της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (CIS). **20** Ο Ουίλιαμ Κλίντον (Δημοκρατικός) ξεκινάει τη θητεία του ως πρόεδρος των ΗΠΑ.	Κροατική στρατιωτική επιχείρηση Μασλένιτσα στην ενδοχώρα του Ζάνταρ. **7** Χριστουγεννιάτικη σφαγή Σέρβων πολιτών στο Κράβιτσε από Βόσνιους Μουσουλμάνους.
	Φεβρουάριος	Το Βέλγιο κάνει τα πρώτα βήματα για να γίνει ομοσπονδιακό κράτος.	
	Απρίλιος	Το CERN (Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire) καθιστά τον Παγκόσμιο Ιστό διαθέσιμο δωρεάν διεθνώς.	**16** Σφαγή Βόσνιων Μουσουλμάνων από κροατικές δυνάμεις στο Άχμιτσι. **17** Πεθαίνει ο Τουργκούτ Οζάλ. Ο Ντεμιρέλ γίνεται πρόεδρος στην Τουρκία και τον διαδέχεται ως πρωθυπουργός η Τανσού Τσιλέρ (25 Ιουνίου 1993 - 5 Οκτωβρίου 1995).
	Μάιος	**25** Το ψήφισμα 827 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ θεσπίζει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY).	
	Ιούλιος		**2** Φανατικοί ισλαμιστές και δεξιοί πυρπολούν ξενοδοχείο, νεκροί 37 διανοούμενοι, κυρίως αλεβίτες, στη Σεβάστεια (Τουρκία).

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1993	Αύγουστος		**28** Διακηρρύσσεται στο Γκρούντε η Κροατική Δημοκρατία της Ερζέγ-Βοσνίας.
	Σεπτέμβριος	**13** Συμφωνίες του Όσλο μεταξύ του Ισραήλ και της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO). Οι Παλαιστίνιοι αναγνωρίζουν επισήμως το Ισραήλ και απολαμβάνουν το δικαίωμα αυτοδιοίκησης σε μέρη της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης.	Ο κροατικός στρατός και το Υπουργείο Εσωτερικών ξεκινούν την επιχείρηση στον Θύλακα Μέντακ, ανακτώντας τον έλεγχο του Γκόσπιτς· διαπράττονται εγκλήματα πολέμου εναντίον Σέρβων πολιτών· έντεκα σερβικά χωριά καταστρέφονται. **27** Κηρύσσεται η Αυτόνομη Επαρχία της Δυτικής Βοσνίας στη Βέλικα Κλαντούσα.
	Νοέμβριος	**1** Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η ΕΚ γίνεται Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).	**8-9** Το Κροατικό Συμβούλιο Άμυνας (Στρατός των Βοσνίων Κροατών) βομβαρδίζει την Παλαιά Γέφυρα στο Μόσταρ. **16** Η Ελλάδα και η Κύπρος συνάπτουν κοινό αμυντικό σύμφωνο.
1994	Ιανουάριος	Ο Τζέρι Γιανγκ και ο Ντέιβιντ Φίλο δημιουργούν το Yahoo· γίνεται επίσημα εταιρεία στις 2 Μαρτίου 1995. **1** Εφαρμόζεται το Σύμφωνο Ελεύθερων Συναλλαγών της Βόρειας Αμερικής (ALENA), το οποίο υπεγράφη μεταξύ των ΗΠΑ, του Καναδά και του Μεξικού τον Δεκέμβριο του 1992. **10-11:** Το ΝΑΤΟ εγκαινιάζει τη Σύμπραξη για την Ειρήνη (PfP) για την ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Ευρώπη, ιδίως μεταξύ των χωρών του πρώην Ανατολικού Μπλοκ.	**26** Η Ρουμανία υπογράφει το έγγραφο της Σύμπραξης PfP· στη συνέχεια συμμετέχει σε στρατιωτικές και πολιτικές ειρηνευτικές αποστολές στη Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, στην Αλβανία, στο Κόσοβο, το Κουβέιτ, το Αφγανιστάν και το Ιράκ.
	Ιανουάριος – Ιούνιος		Η Ελλάδα αναλαμβάνει την προεδρία της ΕΕ.
	Φεβρουάριος		**5** Σφαγή στην αγορά Μαρκάλε στο Σαράγιεβο· σκοτώνονται 68 πολίτες από σερβικές βομβιστικές ενέργειες. **7** Εγκρίνονται 7 αεροπορικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ σε θέσεις Σερβοβόσνιων. **16** Η ελληνική κυβέρνηση επιβάλλει εμπορικό εμπάργκο στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας αντιδρώντας στη χρήση του ονόματος «Μακεδονία» στα κρατικά της σύμβολα.
	Μάρτιος	**28** Ο συνασπισμός δεξιών και εθνικιστικών κομμάτων Πόλος Ελευθερίας σημειώνει τεράστια εκλογική νίκη στην Ιταλία. Τον Απρίλιο ο μεγιστάνας των μέσων μαζικής ενημέρωσης Σίλβιο Μπερλουσκόνι γίνεται πρωθυπουργός.	**31** Δημιουργείται η Ομοσπονδία της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (Συμφωνία της Ουάσινγκτον)· τέλος του πολέμου μεταξύ Βοσνίων και Κροατών.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1994	**Απρίλιος**	**15** Με την υπογραφή 123 κρατών, η Συμφωνία του Μαρακές θεσπίζει τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO), αντικαθιστώντας τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) που ισχύει από το 1948.	**14** Το ελληνικό κοινοβούλιο νομοθετεί για την κατάσχεση της περιουσίας του τέως βασιλιά στην Ελλάδα και του στερεί την ελληνική του ιθαγένεια. Τον Νοέμβριο του 2000, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κρίνει ότι παραβιάστηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματά του και του χορηγείται αποζημίωση ύψους 12 εκατ. ευρώ (Νοέμβριος του 2002).
	Απρίλιος – Ιούλιος	Γενοκτονία στη Ρουάντα. Μαζική σφαγή μελών της φυλής Τούτσι από μέλη της κυβέρνησης πλειοψηφίας των Χούτου. Περίπου μισό ή ένα εκατομμύριο νεκροί. Η γενοκτονία σχεδιάστηκε από τα μέλη της φυλής Χούτου, από τάξεις του στρατού της Ρουάντα, της χωροφυλακής, της πολιτοφυλακής με την υποστήριξη της κυβέρνησης, καθώς από απλούς πολίτες. Το Νοέμβριο του 1994, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ιδρύει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ICTR). Θα δικάσει 95 άτομα και θα καταδικάσει 61 άτομα, προτού διαλυθεί στις 31 Δεκεμβρίου 2015.	
	Μάιος	**10** Μετά τη νίκη του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου (ANC) στις πρώτες δημοκρατικές εκλογές στην ιστορία της χώρας, ο Νέλσον Μαντέλα γίνεται πρόεδρος της Νότιας Αφρικής.	
	Ιούλιος	**5** Ιδρύεται από τον Τζεφ Μπέζος η Amazon.com (αμερικανικό ηλεκτρονικό εμπόριο).	
	Αύγουστος	Ο IPA ανακοινώνει την κατάπαυση πυρός στη Βόρεια Ιρλανδία.	**4** Σερβοβόσνιοι απορρίπτουν σχέδιο ειρήνης από την Ομάδα Επαφών. Ο Μιλόσεβιτς σταματά να υποστηρίζει Σέρβους ηγέτες στη Βοσνία.
	Σεπτέμβριος		**12** Απονέμεται ο Χρυσός Λέοντας του 51ου Διεθνούς Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Βενετίας στον σκηνοθέτη Μίλτσο Μαντσέφσκι (ΠΓΔΜ) για την ταινία *Before the Rain*.
	Νοέμβριος	**27-28** Η Νορβηγία καταψηφίζει την ένταξή της στην ΕΕ.	
	Δεκέμβριος	**5-6** Σύνοδος Κορυφής Βουδαπέστης. Πενήντα δύο κράτη ιδρύουν τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), ο οποίος αντικαθιστά την Επιτροπή για τη Συνεργασία και την Ασφάλεια στην Ευρώπη. **11** Ο πρώτος Πόλεμος της Τσετσενίας ξεκινά. Ρωσικά στρατεύματα εισβάλλουν στην Τσετσενία. Ο πόλεμος των 20 μηνών στοιχίζει τη ζωή περίπου 30.000 ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου της Τσετσενίας, Ντουντάγιεβ.	**17** Με πρωτοβουλία Αλβανών διανοουμένων και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, ιδρύεται (παράνομα) στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το «Κρατικό Πανεπιστήμιο του Τέτοβο», προκαλώντας συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις. Οι αρχές συλλαμβάνουν τον πρύτανη και τον καταδικάζουν σε δυόμισι χρόνια φυλάκισης. Το πανεπιστήμιο θα αναγνωριστεί από το κράτος το 2004.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1995	Ιανουάριος	**1** Η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία γίνονται μέλη της ΕΕ.	**30** Το Ζ-4 Σχέδιο Ειρήνης, με υψηλό βαθμό αυτονομίας για τους Σέρβους στην Κράινα, απορρίπτεται από τη σερβική πλευρά.
	Φεβρουάριος		**1** Η Βουλγαρία γίνεται συνδεδεμένο μέλος της ΕΕ.
	Μάρτιος	**26** Συνθήκη Σένγκεν: Κατάργηση των συνοριακών ελέγχων μεταξύ επτά κρατών μελών της ΕΕ.	**12** Διαμαρτυρίες αλεβιτών στο Γκαζί (Κωνσταντινούπολη) στοιχίζουν τη ζωή 25 ατόμων.
	Μάιος		**1** Ο κροατικός στρατός πραγματοποιεί την Επιχείρηση Κεραυνός (Bljesak) στη Δυτική Σλαβονία. **25** Η σφαγή της Πύλης της Τούζλα (Βοσνία)· σερβικές βόμβες σκοτώνουν 71 νέους, τραυματίζοντας άλλα 240 άτομα. **28** Απονέμεται ο Χρυσός Φοίνικας του Φεστιβάλ των Καννών στον σκηνοθέτη Εμίρ Κουστουρίτσα (Σερβία και Μαυροβούνιο) για την ταινία *Underground*.
	Ιούνιος		**21** Pactul de la Snagov (συμφωνία Σναγκόφ): οι 14 πολιτικές ομάδες του ρουμανικού κοινοβουλίου υπογράφουν ένα έγγραφο συναίνεσης που υποστηρίζει ένα φιλοευρωπαϊκό πολιτικό πρόγραμμα. **22** Η Ρουμανία υποβάλλει επίσημη αίτηση ένταξης στην ΕΕ.
	Ιούλιος		**11** Υπό τη διοίκηση του Ράτκο Μλάντιτς, ο στρατός της Σερβικής Δημοκρατίας της Κράινα σφαγιάζει 8.000 άνδρες και αγόρια στην «ασφαλή ζώνη» της Σρεμπρένιτσα· το Διεθνές Δικαστήριο του ΟΗΕ την χαρακτηρίζει γενοκτονία.
	Αύγουστος		**4** Ξεκινά η Επιχείρηση Θύελλα (*Oluja*) του Κροατικού Στρατού· η Κροατία ανακτά τον έλεγχο της Κνιν Κράινα· 150.000 Σέρβοι πρόσφυγες τρέπονται σε φυγή στη Σερβία· εγκλήματα πολέμου εναντίον πολιτών, κυρίως ηλικιωμένων, σε μερικά σερβικά χωριά. **28** Σφαγή στην αγορά του Σαράγιεβο· 43 νεκροί και 81 τραυματίες από σερβικούς βομβαρδισμούς. **29 Αυγούστου - 14 Σεπτεμβρίου** Το ΝΑΤΟ βομβαρδίζει τις θέσεις της Σερβίας στη Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα.
	Σεπτέμβριος		**13** Ενδιάμεση συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας· αίρεται το ελληνικό εμπάργκο.
	Οκτώβριος		**3** Ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ Κίρο Γκλιγκόροφ επιβιώνει από βομβιστική ενέργεια εναντίον του· τραυματίζεται σοβαρά, χάνοντας το δεξί του μάτι.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1995	Οκτώβριος – Νοέμβριος		**25 Οκτωβρίου-5 Νοεμβρίου** Το πρώτο Φεστιβάλ Κινηματογράφου του Σαράγιεβο πραγματοποιείται στην πολιορκημένη πόλη.
	Νοέμβριος	**4** Ο πρωθυπουργός του Ισραήλ και ενεργός υποστηρικτής της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή, Γιτσάκ Ράμπιν, δολοφονείται στο Τελ Αβίβ από ισραηλινό θρησκευτικό εξτρεμιστή.	**12** Η Συμφωνία Ερντούτ μεταξύ των αρχών της Κροατίας και των Σέρβων της Ανατολικής Σλαβονίας προβλέπει την επανένταξη της περιοχής (συμπεριλαμβανομένων των Μπαράνια και Δυτικού Σρεμ) στο νομικό και κρατικό πλαίσιο της Κροατίας. **22** Λήξη των κυρώσεων κατά της Σερβίας.
	Δεκέμβριος	**21** Η Ειρηνευτική Συμφωνία του Ντέιτον για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη υπογράφεται στο Παρίσι. Τέλος της σύγκρουσης.	
1996	Ιανουάριος	Ο Γιάσερ Αραφάτ εκλέγεται πρόεδρος της Εθνικής Παλαιστινιακής Αρχής.	Τίθεται σε ισχύ τελωνειακή ένωση μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας. **28-31** Η «κρίση των Ιμίων» σχετικά με τις ακατοίκητες νησίδες στο Αιγαίο φέρνει την Ελλάδα και την Τουρκία στα πρόθυρα πολέμου· επιλύεται μετά από διπλωματική παρέμβαση των ΗΠΑ.
	Φεβρουάριος		Έναρξη συγκρούσεων στο Κόσοβο. Η πρώτη δημόσια εμφάνιση του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UÇK) θα ακολουθήσει έναν χρόνο αργότερα. **29** Η βοσνιακή κυβέρνηση κηρύσσει επισήμως το τέλος της πολιορκίας του Σαράγιεβο.
	Απρίλιος	**21** Ο Συνασπισμός της Ελιάς κερδίζει τις ιταλικές γενικές εκλογές. Ο πρώην πρωθυπουργός Μπετίνο Κράξι καταδικάζεται σε οκταετή φυλάκιση για διαφθορά.	
	Μάιος	Απεργίες στη Γερμανία ενάντια στα μέτρα λιτότητας.	
	Ιούνιος		**28** Μετά από σοβαρή πολιτική κρίση στην Τουρκία, ο ηγέτης του Ισλαμικού Κόμματος Ευημερίας Νετζμετίν Έρμπακαν γίνεται πρωθυπουργός και αναπληρώτρια πρωθυπουργός η Τανσού Τσιλέρ.
	Ιούλιος	**5** Γεννιέται το κλωνοποιημένο πρόβατο Ντόλι.	
	Αύγουστος	Το πρώτο κινητό τηλέφωνο με ασύρματη σύνδεση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και διαδικτύου (το κινητό τηλέφωνο Nokia Communication) κυκλοφορεί στην αγορά. **31** Η Ρωσία και η Τσετσενία υπογράφουν μια ειρηνευτική συμφωνία που παγώνει το θέμα της ανεξαρτησίας για πέντε χρόνια, αλλά αναγνωρίζει στην ουσία την αυτονομία της Τσετσενίας.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1996	**Σεπτέμβριος**	**27** Οι Ταλιμπάν μπαίνουν στην Καμπούλ, μια εξέλιξη που καλωσορίζουν οι ΗΠΑ.	Ιδρύεται ο δήμος των Ρομά Σούτο Οριζάρι (κοινώς γνωστό ως Σούτκα) στην άκρη των Σκοπίων, ως ένας από τους δέκα δήμους της πόλης. Είναι ο μόνος δήμος στην Ευρώπη με δήμαρχο Ρομά και με τη Ρομά ως επίσημη γλώσσα.
	Νοέμβριος		**3** Το σκάνδαλο Σουσουρλούκ στην Τουρκία αποκαλύπτει τη στενή σχέση μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας, της άκρας Δεξιάς και του οργανωμένου εγκλήματος. **3 και 17** Σε νομοθετικές και προεδρικές εκλογές κερδίζει η Δημοκρατική Συνέλευση της Ρουμανίας, δεξιός συνασπισμός κομμάτων υπό την ηγεσία του Εμίλ Κονσταντινέσκου. **17** Τα αντιπολιτευόμενα κόμματα στη Σερβία κερδίζουν τις τοπικές εκλογές. Ο Μιλόσεβιτς δεν αναγνωρίζει τα αποτελέσματα. Οι διαδηλώσεις θα διαρκέσουν τρεις μήνες.
	Δεκέμβριος	**29** Υπογράφεται συνθήκη ειρήνης μεταξύ του προέδρου της Γουατεμάλας και των ανταρτών της χώρας, η οποία θέτει τέλος στη σύγκρουση που κράτησε πάνω από 36 χρόνια και στοίχισε τη ζωή περισσότερων από 100.000 ανθρώπων (επιπλέον 40.000 άτομα είχαν εξαφανιστεί).	
1997	**Ιανουάριος**	**1** Ο διπλωμάτης από την Γκάνα Κόφι Αννάν γίνεται ο έβδομος Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών· το 2001 λαμβάνει (μαζί με τον ΟΗΕ) το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης. **20** Ξεκινά η δεύτερη θητεία του Μπιλ Κλίντον ως προέδρου των ΗΠΑ.	
	Ιανουάριος – Μάρτιος		Η κατάρρευση 25 πυραμιδικών σχημάτων στην Αλβανία προκαλεί ανεξέλεγκτες ταραχές, πτώση της κυβέρνησης και σχεδόν εμφύλιο στον οποίο σκοτώνονται περίπου 2.000 άνθρωποι.
	Φεβρουάριος		**28** «Μεταμοντέρνο» στρατιωτικό πραξικόπημα στην Τουρκία ενάντια στην κυβέρνηση συνασπισμού του Έρμπακαν· το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας υιοθετεί σκληρά αντι-ισλαμικά μέτρα.
	Μάιος	**27** Ιδρυτική Πράξη για τις Αμοιβαίες Σχέσεις, τη Συνεργασία και την Ασφάλεια υπογράφεται στο Παρίσι μεταξύ του ΝΑΤΟ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας.	**22** Το Συνταγματικό Δικαστήριο απαγορεύει τη χρήση της εθνοτικής αλβανικής σημαίας στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. **30** Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Ισπανίας Κάρλος Γουέστεντορπ πρώτος Εκπρόσωπος της Διεθνούς Κοινότητας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1997	**Ιούνιος**	**17** Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.	**15** Ο Φράνιο Τούτζμαν κερδίζει τις προεδρικές εκλογές στην Κροατία. **18** Οι στρατιωτικές πιέσεις και τα τελεσίγραφα αναγκάζουν τον Τούρκο πρωθυπουργό Έρμπακαν να παραιτηθεί. **30** Νέα κυβέρνηση στην Τουρκία με επικεφαλής τον ηγέτη του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας Μεσούτ Γιλμάζ (μέχρι τον Νοέμβριο του 1998).
	Ιούλιος	**1** Το Χονγκ Κονγκ, βρετανική αποικία για 150 χρόνια, ανήκει και πάλι στην Κίνα.	**8** Οι διαμαρτυρίες Αλβανόφωνων στο Τέτοβο και στο Γκόστιβαρ στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας καταλήγουν σε βίαιες συγκρούσεις με τις δυνάμεις ασφαλείας. Τρεις Αλβανόφωνοι σκοτώνονται και πολλοί άλλοι συλλαμβάνονται. Ο δήμαρχος του Γκόστιβαρ, Ρούφι Οσμάνι, καταδικάζεται σε σχεδόν 14 χρόνια φυλάκισης, ένοχος για πρόκληση εθνοτικών εντάσεων. Απελευθερώνεται δύο χρόνια αργότερα.
	Αύγουστος	**31** Η Νταϊάνα, πριγκίπισσα της Ουαλίας, πεθαίνει σε αυτοκινητικό δυστύχημα στο Παρίσι.	
	Οκτώβριος		**5 και 19** Εκλογές στο Μαυροβούνιο· ο Μίλο Ντζουκάνοβιτς γίνεται πρόεδρος του Μαυροβουνίου τον Ιανουάριο του 1998.
	Δεκέμβριος	**11** Πρωτόκολλο του Κιότο για την υπερθέρμανση του πλανήτη, υπογεγραμμένο από 123 χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των 15 κρατών μελών της ΕΕ. Οι ΗΠΑ και η Ρωσική Ομοσπονδία αρνούνται να επικυρώσουν το Πρωτόκολλο.	
1998	**Ιανουάριος**		**16** Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Τουρκίας διαλύει το Κόμμα Ευημερίας και απαγορεύει τη συμμετοχή στην πολιτική στον Έρμπακαν.
	Φεβρουάριος		**28** Πόλεμος στο Κόσοβο. Θα διαρκέσει έως τις 11 Ιουνίου 1999.
	Μάρτιος		**14** Η ελληνική δραχμή υποτιμάται κατά 14% προκειμένου να ενταχθεί στον μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών της ΕΕ.
	Απρίλιος	**10** Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής στο Μπέλφαστ μεταξύ της Βρετανίας, της Ιρλανδικής Δημοκρατίας και των ενωτικών και ρεπουμπλικανικών κομμάτων της Βόρειας Ιρλανδίας.	
	Μάιος		**24** Απονέμεται ο Χρυσός Φοίνικας στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών στον σκηνοθέτη Θόδωρο Αγγελόπουλο για την ταινία *Μια Αιωνιότητα και μια Μέρα*.
	Ιούνιος	**1** Αρχίζει η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με έδρα τη Φρανκφούρτη.	**22** Το μετατρέψιμο μάρκο γίνεται το επίσημο νόμισμα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1998	Ιούνιος – Ιούλιος	**15 Ιουνίου-17 Ιουλίου** Εγκαθιδρύεται σε συνάντηση των Ηνωμένων Εθνών στη Ρώμη το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο με έδρα στη Χάγη.	
	Αύγουστος		Καταστροφική δασική πυρκαγιά πλήττει την Ελλάδα, απειλώντας την Αθήνα και μερικές από τις πιο δημοφιλείς τουριστικές περιοχές της χώρας. Σέρβοι πολίτες σκοτώνονται από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσόβου στο χωριό Κλέτσκα.
	Σεπτέμβριος	**4** Ιδρύεται στην Καλιφόρνια η Google.	
	Δεκέμβριος		**2** Ο ηγέτης του εθνικιστικού Κόμματος της Δημοκρατικής Αριστεράς), Μπουλέντ Ετζεβίτ, σχηματίζει κυβέρνηση μειοψηφίας στην Τουρκία. **7** Το ΝΑΤΟ αναπτύσσει ισχυρή δύναμη στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας για να αποτρέψει την εξάπλωση της βίας από το Κόσοβο.
1999	Ιανουάριος	**1** Το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (το ευρώ) κυκλοφορεί σε έντεκα από τα δεκαπέντε κράτη μέλη της ΕΕ.	
	Φεβρουάριος		**16** Ο ηγέτης του PKK Αμπντουλάχ Οτσαλάν συλλαμβάνεται στην Κένυα· τέλος του κουρδικού ένοπλου αγώνα.
	Μάρτιος	**12** Η Ουγγαρία, η Πολωνία και η Τσεχική Δημοκρατία εντάσσονται στο ΝΑΤΟ. **18** Η Ενδιάμεση Συμφωνία για Ειρήνη και Αυτοδιοίκηση στο Κόσοβο (Συμφωνίες Ραμπουγιέ) προβλέπει τη διοίκηση του Κοσόβου από το ΝΑΤΟ, ως αυτόνομης επαρχίας εντός της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας με 30.000 στρατεύματα του ΝΑΤΟ για τη διατήρηση της τάξης. Αλβανοί του Κοσόβου, αμερικανικές και βρετανικές αντιπροσωπείες υπογράφουν τις Συμφωνίες, ενώ η σερβική και η ρωσική αντιπροσωπεία αρνούνται. Για πολλούς διπλωμάτες και άλλους παρατηρητές, οι Συμφωνίες ήταν το πρώτο βήμα προς τον βομβαρδισμό της Σερβίας από το ΝΑΤΟ.	**23** Η Εθνοσυνέλευση της Σερβίας απορρίπτει το σχέδιο ειρήνης Ραμπουγιέ για το Κόσοβο. **27** Το ΝΑΤΟ πραγματοποιεί αεροπορικές επιθέσεις μεγάλης κλίμακας κατά της Σερβίας (και περιορισμένες κατά του Μαυροβουνίου) μέχρι τα μέσα Ιουνίου.
	Απρίλιος		**18** Νομοθετικές εκλογές στην Τουρκία. Το DLP και το Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος του Ντεβλέτ Μπαχτσελί σχηματίζουν κυβέρνηση συνασπισμού με τον Ετζεβίτ ως πρωθυπουργό.
	Μάιος		**4** Ο βουλγαρικός εναέριος χώρος ανοίγει για αεροπορικές επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία.
	Μάιος – Ιούνιος		Η Ρουμανία ανοίγει τρία αεροδρόμια και τον εναέριο χώρο της στα στρατιωτικά αεροσκάφη του ΝΑΤΟ· στο δυτικό τμήμα της χώρας ανοίγει το πρώτο στρατόπεδο για τους πρόσφυγες από την πρώην Γιουγκοσλαβία· δημόσιες διαμαρτυρίες κατά του βομβαρδισμού της Σερβίας.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
1999	Ιούνιος		**10** Υπογραφή της Συμφωνίας του Κουμάνοβο· ο Στρατός της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας αποχωρεί από το Κόσοβο. Τέλος του βομβαρδισμού του ΝΑΤΟ στη Σερβία. Ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων του ΟΗΕ. Περίπου 200.000 Σέρβοι πρόσφυγες τρέπονται σε φυγή προς τη Σερβία.
	Αύγουστος		**17** Μεγάλος σεισμός στην περιοχή του Μαρμαρά στην Τουρκία με πάνω από 18.000 νεκρούς, 44.000 τραυματίες και περίπου 200.000 άστεγους.
	Σεπτέμβριος		**7** Μεγάλος σεισμός στην Αθήνα με πάνω από 150 νεκρούς και τραυματίες και περίπου 10.000 άστεγους.
	Νοέμβριος	**30** Διαδηλώσεις κατά της «παγκοσμιοποίησης» στο Σιάτλ.	
	Δεκέμβριος	**11** Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι. Η ΕΕ αναγνωρίζει την Τουρκία ως υποψήφια για πλήρη ένταξη.	**10** Πεθαίνει ο Φράνιο Τούτζμαν.
2000	Ιανουάριος		**3** Κοινοβουλευτικές εκλογές στην Κροατία, κερδίζει ο συνασπισμός με επικεφαλής το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, τερματίζοντας μια δεκαετία πολιτικής κυριαρχίας της Κροατικής Δημοκρατικής Ένωσης (HDZ)
	Μάρτιος	**20** Ο Βλαντιμίρ Πούτιν, ο οποίος ήδη ενεργεί ως προσωρινός πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας μετά την παραίτηση του Γέλτσιν, εκλέγεται επίσημα πρόεδρος.	
	Μάιος	**24** Το Ισραήλ αποσύρεται από τον νότιο Λίβανο, τον οποίο κατέλαβε το 1978.	
	Ιούνιος		Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κρίνει ότι η Ελλάδα πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση· η Ελλάδα γίνεται το πρώτο κράτος μέλος της ΕΕ στο οποίο επιβάλλεται πρόστιμο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τη ρίψη τοξικών αποβλήτων σε υποθαλάσσιο αγωγό στη Δυτική Κρήτη.
	Ιούλιος	**11-25** Η Σύνοδος Κορυφής για τη Μέση Ανατολή στο Καμπ Ντέιβιντ ναυαγεί.	Η νέα νομοθεσία εγκρίνει τη χρήση της αλβανικής γλώσσας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.
	Σεπτέμβριος	**28** Ξεκινάει η Δεύτερη Παλαιστινιακή Ιντιφάντα ενάντια στο Ισραήλ.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2000	Οκτώβριος		Η ελληνική κυβέρνηση νομοθετεί για την κατάργηση της αναγραφής του θρησκεύματος στις αστυνομικές ταυτότητες, εν μέσω αντιδράσεων της Εκκλησίας της Ελλάδας και εθνικιστικών κύκλων. **5-7** Ο Μιλόσεβιτς χάνει στις προεδρικές εκλογές· διαδηλώσεις στο Βελιγράδι τον αναγκάζουν να παραδεχτεί την ήττα.
	Δεκέμβριος	**7-11** Η συνάντηση κορυφής της ΕΕ στη Νίκαια διακηρύσσει τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.	
2001	Ιανουάριος	**15** Ξεκινάει η ελεύθερη ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia. **20** Ο Τζορτζ Μπους (Ρεπουμπλικάνος), γιος του πρώην προέδρου Τζορτζ Μπους, διαδέχεται τον Κλίντον ως πρόεδρος των ΗΠΑ.	**1** Η Ελλάδα γίνεται το 12ο κράτος μέλος της ΕΕ που εντάσσεται στην ευρωζώνη.
	Φεβρουάριος		Ο Κροάτης στρατηγός Μίρκο Νόρατς συλλαμβάνεται με την κατηγορία της διάπραξης εγκλημάτων πολέμου. Ξεκινάει η οικονομική κρίση στην Τουρκία. **26** Οι κρατικές δυνάμεις ασφαλείας στην ΠΓΔΜ και ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός των Αλβανών (UÇK) συγκρούονται στο χωριό Τανουσέβτσι. Η σύγκρουση εξαπλώνεται στις περιοχές όπου κατοικούν Αλβανόφωνοι, κοντά στις πόλεις Κουμάνοβο και Τέτοβο. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ υιοθετεί το Ψήφισμα 1345 που καταδικάζει τη βία.
	Μάρτιος	**1-2** Ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας (ΟΑΕ) μετονομάζεται σε Αφρικανική Ένωση (ΑΕ) με 54 κράτη-μέλη. **21** Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της ΠΓΔΜ υπογράφεται στο Λουξεμβούργο.	**25** Ο σκηνοθέτης Ντάνις Τάνοβιτς (Βοσνία-Ερζεγοβίνη) κερδίζει το Όσκαρ καλύτερης ξενόγλωσσης ταινίας για την ταινία *No Man's Land*.
	Απρίλιος		**10** Τίθεται σε εφαρμογή το καθεστώς απαλλαγής από τη βίζα για τους Βουλγάρους στην ΕΕ.
	Μάιος	Ξεκινά το πρώτο δίκτυο προ-εμπορικών δοκιμών με 3G από την NTT DoCoMo στην Ιαπωνία· το πρώτο εμπορικό δίκτυο 3G την 1 Οκτωβρίου 2001.	
	Ιούνιος		**22** Το Τουρκικό Συνταγματικό Δικαστήριο απαγορεύει το Κόμμα Αρετής (*Fazilet Partisi*). **28** Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς μεταφέρεται στο Δικαστήριο του ΟΗΕ για Εγκλήματα Πολέμου στη Χάγη.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2001	**Αύγουστος**		**13** Συμφωνία-Πλαίσιο της Οχρίδας (Ειρηνευτική Συμφωνία) μεταξύ της ΠΓΔΜ και κομμάτων των Αλβανόφωνων. Δεκαέξι συνταγματικές τροποποιήσεις ενισχύουν το καθεστώς των Αλβανόφωνων και άλλων εθνοτικών κοινοτήτων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. **14** Σχηματίζεται το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) στην Τουρκία.
	Σεπτέμβριος	**11** Οι επιθέσεις της ισλαμικής τρομοκρατικής οργάνωσης Αλ-Κάιντα κατά του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και του Πενταγώνου στην Ουάσιγκτον στοίχισαν τη ζωή 2.996 ατόμων (συμπεριλαμβανομένων των 19 αεροπειρατών) και προκάλεσαν ζημιές τουλάχιστον 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Οι ΗΠΑ ξεκινούν τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. **17** Η Κίνα γίνεται δεκτή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.	
	Οκτώβριος		Το Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου στη Χάγη εκδίδει κατηγορητήριο εναντίον των Κροατών στρατηγών Άντε Γκοτόβινα και Ραχίμ Αντέμι. Ο Αντέμι πηγαίνει με δική του βούληση στη Χάγη, ενώ ο Γκοτόβινα δραπετεύει στην Κροατία. **3** Η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας (TGNA) θεσπίζει το πρώτο πακέτο εναρμόνισης για να ανταποκριθεί στα κριτήρια της Κοπεγχάγης για ένταξη στην ΕΕ.
	Δεκέμβριος	**9** Το καθεστώς των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν καταρρέει μετά από δύο μήνες βομβιστικών επιθέσεων από αεροσκάφη των ΗΠΑ και μια χερσαία επιχείρηση δυνάμεων του ΝΑΤΟ.	
2002	**Ιανουάριος**	Από τον Ιανουάριο η Αργεντινή χρεοκοπεί, έχοντας εθνικό χρέος 132 δισ. δολαρίων. Η επανάκαμψη της χώρας θα ξεκινήσει το 2004. **1** Το νόμισμα του ευρώ καθιερώνεται σε 12 κράτη μέλη της ΕΕ.	
	Φεβρουάριος	**12** Ξεκινάει στη Χάγη η δίκη του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.	
	Μάρτιος	**22** Αμερικανικά και αφγανικά στρατεύματα ξεκινούν την Επιχείρηση Ανακόντα εναντία στους εναπομείναντες μαχητές της Αλ Κάιντα και των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2002	Απρίλιος	**4** Οι αντάρτες της UNITA (Εθνική Ένωση για τη Συνολική Ανεξαρτησία της Αγκόλα) και η κυβέρνηση της Αγκόλα υπογράφουν συμφωνία κατάπαυσης πυρός τερματίζοντας έναν τριαντακονταετή εμφύλιο πόλεμο.	**24** Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη γίνεται μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης.
	Ιούνιος – Σεπτέμβριος		Συλλαμβάνονται και προσάγονται στη δικαιοσύνη δεκατέσσερα μέλη της ελληνικής τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη», υπεύθυνα για 23 δολοφονίες από τα τέλη του 1974.
	Σεπτέμβριος	Το Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου στη Χάγη αναλαμβάνει τη δικαιοδοσία για πέντε υποθέσεις της ΠΓΔΜ που σχετίζονται με την ένοπλη σύρραξη του 2001 μεταξύ των κρατικών δυνάμεων ασφαλείας και του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UÇK).	
	Οκτώβριος	**23** Ομηρία θεατών σε θέατρο της Μόσχας· επίσης γνωστή ως πολιορκία Νορντ-Οστ 2002, με 40 έως 50 ένοπλους Τσετσένους που απαιτούν την απόσυρση ρωσικών δυνάμεων από την Τσετσενία.	
	Νοέμβριος	**14** Ο Ζιανγκ Ζεμίν αποσύρεται από τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας· τον διαδέχεται ο Χου Τζιντάο.	**3** Οι εκλογές στην Τουρκία δίνουν την απόλυτη πλειοψηφία στο Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) του Ρετζέπ Ταγίπ Έρντογαν.
	Δεκέμβριος	**12-13** Σύνοδος Κορυφής της Κοπεγχάγης: 15 ηγέτες της ΕΕ απορρίπτουν το αίτημα της Τουρκίας να οριστεί ημερομηνία για να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για την τελική είσοδο της χώρας.	**12-13** Απόρριψη του Δεύτερου Σχεδίου Αννάν από την τουρκοκυπριακή ηγεσία.
2003	Ιανουάριος – Ιούνιος		Η Ελλάδα αναλαμβάνει την προεδρία της ΕΕ.
	Φεβρουάριος	**5** Ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Κόλιν Πάουελ υποστηρίζει ότι τα ιρακινά όπλα μαζικής καταστροφής αποτελούν άμεση απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια.	Η Κροατία υποβάλλει αίτηση ένταξης στην ΕΕ. **4** Σύμφωνα με τη Συμφωνία του Βελιγραδίου μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου (2002), με τη μεσολάβηση της ΕΕ, οι δύο πλευρές καταλήγουν σε νέα συμφωνία για τη συνέχιση της συνεργασίας και αποφασίζουν να καταργήσουν το όνομα Γιουγκοσλαβία· δημιουργείται η Ένωση Κρατών Σερβίας και Μαυροβουνίου.
	Μάρτιος	**19** Δεύτερος Πόλεμος του Κόλπου. Οι ΗΠΑ και η Βρετανία ξεκινούν τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ χωρίς απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Η Γαλλία, η Γερμανία και η Ρωσία αντιτίθενται στη στρατιωτική παρέμβαση.	**1** Το τουρκικό κοινοβούλιο απορρίπτει το αίτημα των ΗΠΑ να ανοίξουν ένα δεύτερο μέτωπο στη Νοτιοανατολική Τουρκία ενάντια στο Ιράκ· τουρκοαμερικανική κρίση. **12** Δολοφονείται ο πρωθυπουργός της Σερβίας Ζόραν Ντζίντιτς. **14** Ο Ταγίπ Έρντογαν γίνεται πρωθυπουργός της Τουρκίας.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2003	**Απρίλιος**	**29** Ορκίζεται ο πρώτος Παλαιστίνιος πρωθυπουργός, Μαχμούντ Αμπάς.	Η τουρκοκυπριακή ηγεσία αίρει τους περιορισμούς στη διέλευση της διαχωριστικής γραμμής του νησιού (που υφίστανται από το 1974).
	Μάιος	**15** Ο Νέστορ Κίρχνερ εκλέγεται πρόεδρος της Αργεντινής, τερματίζοντας μια περίοδο πολιτικής και οικονομικής κρίσης.	
	Ιούλιος		Η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας ψηφίζει το έβδομο πακέτο εναρμόνισης, περιορίζοντας την εξουσία του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας της χώρας.
	Οκτώβριος		**29** Ο Πρόεδρος της Τουρκίας αρνείται να προσκαλέσει τις συζύγους υπουργών του ΑΚΡ που φορούν μαντίλες και κορυφαίους αξιωματούχους στην επίσημη δεξίωση για την 80ή επέτειο της Δημοκρατίας της Τουρκίας, προκαλώντας μια σειρά διενέξεων με τη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας που στην πλειοψηφία της συμπλέει με το ΑΚΡ.
	Νοέμβριος		Επιθέσεις εναντίον της εβραϊκής κοινότητας και βρετανικών στόχων στην Κωνσταντινούπολη, που αποδόθηκαν στην Αλ Κάιντα και σε ακραίους ισλαμιστές Τούρκους, στοιχίζουν τη ζωή 62 ατόμων. **23** Η Κροατική Δημοκρατική Ένωση (HDZ) κερδίζει τις κοινοβουλευτικές εκλογές στην Κροατία· ο Ίβο Σανάντερ γίνεται πρωθυπουργός.
	Δεκέμβριος	**13** Ο Σαντάμ Χουσεΐν αιχμαλωτίζεται από αμερικανικά στρατεύματα στη Βαγδάτη.	**14** Η αντιπολίτευση με επικεφαλής τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ κερδίζει τις τουρκοκυπριακές εκλογές.
2004	**Φεβρουάριος**	**4** Δημιουργείται η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης Facebook από τον Μαρκ Ζούκερμπεργκ.	**15** Ο γεννημένος στο Αμβούργο, τουρκικής καταγωγής σκηνοθέτης Φατίχ Ακίν κερδίζει τη Χρυσή Άρκτο στο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου του Βερολίνου για την ταινία *Μαζί ποτέ* (Gegen die Wand).
	Μάρτιος	**11** Τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ισπανία (γνωστές στην Ισπανία ως 11-Μ). Οι συντονισμένες βομβιστικές επιθέσεις εναντίον του σιδηροδρομικού δικτύου της Μαδρίτης σκοτώνουν περισσότερα από 200 άτομα. Η Αλ Κάιντα αναλαμβάνει την ευθύνη. **29** Το ΝΑΤΟ δέχεται επισήμως επτά νέα κράτη: τη Βουλγαρία, την Εσθονία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία και τη Σλοβενία.	
	Απρίλιος		Δημοψηφίσματα στην Κύπρο σχετικά με την πέμπτη εκδοχή του Σχεδίου Αννάν· οι Τουρκοκύπριοι το αποδέχονται, ενώ οι Ελληνοκύπριοι το απορρίπτουν.
	Μάιος	**1** Η Κύπρος, η Τσεχία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία προσχωρούν στην ΕΕ.	

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2004	Ιούνιος		Η Κροατία επισήμως υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ.
	Αύγουστος		**13-29** Η Αθήνα φιλοξενεί τους 28ους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες.
	Σεπτέμβριος	**1-3** Η πολιορκία του σχολείου Μπεσλάν: Τσετσένοι τρομοκράτες παίρνουν ως όμηρους περίπου 1.200 μαθητές και ενήλικες στο Μπεσλάν της Ρωσίας· πάνω από 330 πεθαίνουν όταν οι τρομοκράτες πυροδοτούν εκρηκτικές ύλες.	
	Νοέμβριος	**2** Ο Τζορτζ Μπους επανεκλέγεται πρόεδρος των ΗΠΑ. **4** Οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν τη Δημοκρατία της Μακεδονίας με το συνταγματικό της όνομα.	**24 Νοεμβρίου και 12 Δεκεμβρίου** Ο δεξιός συνασπισμός του Τραϊάν Μπασέσκου κερδίζει τους δύο γύρους των βουλευτικών εκλογών στη Ρουμανία.
	Δεκέμβριος	**26** Ισχυρό τσουνάμι καταστρέφει τη Νοτιοανατολική Ασία, στοιχίζοντας τη ζωή 150.000 ανθρώπων.	
2005	Φεβρουάριος	**14** Ξεκινά τη λειτουργία του ο ιστότοπος κοινής χρήσης βίντεο YouTube.	
	Μάρτιος		Ο πρώην υπουργός Εσωτερικών της ΠΓΔΜ, Λιούμπε Μπόσκοσκι, κατηγορείται από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICTY) για τη δολοφονία πολιτών στο χωριό Λιούμποτεν, μαζί με τον αστυνομικό Γιόχαν Ταρκουλόβσκι, και εκδίδεται στη Χάγη.
	Μάιος	Δημοψήφισμα στη Γαλλία απορρίπτει το προτεινόμενο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα.	
	Ιούλιος		**15** Το κοινοβούλιο της ΠΓΔΜ ψηφίζει νόμο που επιτρέπει στην αλβανόφωνη κοινότητα να χρησιμοποιεί την εθνική της σημαία σε δημόσια κτίρια, σε περιοχές όπου η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Αλβανόφωνοι.
	Δεκέμβριος		Η Ελλάδα και η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανοίγουν Γραφείο Προξενικών, Οικονομικών και Εμπορικών Σχέσεων στην Μπίτολα και προξενείο στη Θεσσαλονίκη, αντίστοιχα. Ωστόσο, το ζήτημα του ονόματος παραμένει ανοιχτό.
2006	Φεβρουάριος		**18** Η Βόσνια σκηνοθέτης Γιασμίλα Ζμπάνιτς κερδίζει τη Χρυσή Άρκτο στο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου του Βερολίνου για την ταινία *Grbavica*.
	Μάρτιος	Δημιουργείται το Twitter, μια online υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης που επιτρέπει στους χρήστες να στέλνουν και να διαβάζουν σύντομα μηνύματα· ξεκινάει τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 2006.	**11** Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς πεθαίνει από καρδιακή προσβολή στο κελί του στη Χάγη. Η τετραετής δίκη του για εγκλήματα πολέμου πλησίαζε στην ολοκλήρωσή της.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2006	**Μάιος**		**21** Το δημοψήφισμα για ανεξαρτησία στο Μαυροβούνιο εγκρίνεται, περνώντας στενά το όριο του 55%. Το αποτέλεσμα αναγνωρίζεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Η Συνέλευση της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου κηρύσσει επισήμως την ανεξαρτησία στις 3 Ιουνίου.
	Ιούνιος		**5** Η Σερβία κηρύσσει επισήμως ανεξαρτησία. Μετά τη διάλυση της Ένωσης Κρατών Σερβίας και Μαυροβουνίου, η Σερβία γίνεται ο νόμιμος διάδοχος της ένωσης, ενώ το Μαυροβούνιο θα υποβάλει εκ νέου αίτηση συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς.
	Οκτώβριος		Ο Τούρκος συγγραφέας Ορχάν Παμούκ κερδίζει το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας.
	Νοέμβριος	**5** Ο Σαντάμ Χουσεΐν κατηγορείται για εγκλήματα που σχετίζονται με γενοκτονία από ιρακινό δικαστήριο για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον του κουρδικού πληθυσμού του Ιράκ το 1988. Καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται στις 30 Δεκεμβρίου.	
2007	**Ιανουάριος**		**1** Η Βουλγαρία και η Ρουμανία γίνονται μέλη της ΕΕ. **1** Η Σλοβενία εισάγει το ευρώ.
	Μάρτιος	**26** Ο Ίαν Πέισλι και ο Τζέρι Άνταμς, οι ηγέτες των βασικών ενωτικών και ρεπουμπλικανικών κομμάτων της Βόρειας Ιρλανδίας, συναντώνται για πρώτη φορά και συμφωνούν να δημιουργήσουν μια διοίκηση επιμερισμού της εξουσίας στην περιοχή.	
	Απρίλιος		**16** Ξεκινά η δίκη του Λιούμπε Μπόσκοσκι και του Γιόχαν Ταρκουλόβσκι στη Χάγη. Έναν χρόνο αργότερα, ο Μπόσκοσκι αθωώνεται, ενώ ο Ταρκουλόβσκι καταδικάζεται σε 12 χρόνια φυλάκισης.
	Μάιος		**27** Απονέμεται ο Χρυσός Φοίνικας του Φεστιβάλ Κινηματογράφου των Καννών στον Ρουμάνο σκηνοθέτη Κριστιάν για την ταινία *4 μήνες, 3 εβδομάδες και 2 μέρες*.
	Δεκέμβριος	**14** Ο Νοτιοκορεάτης πολιτικός Μπαν Κι-Μουν γίνεται ο όγδοος Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Παγκόσμια οικονομική κρίση.	
2008	**Ιανουάριος – Ιούνιος**		Η Σλοβενία αναλαμβάνει την προεδρία της ΕΕ.

Έτος	Μήνας	Κόσμος	Νοτιοανατολική Ευρώπη
2008	Φεβρουάριος	**18** Οι ΗΠΑ και άλλα κράτη, συμπεριλαμβανομένης της Βρετανίας, της Γερμανίας και της Γαλλίας, αναγνωρίζουν το Κόσοβο ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος.	**17** Μετά από τρεις μήνες διαπραγματεύσεων μεταξύ της ΕΕ, της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των ΗΠΑ σχετικά με το μέλλον του Κοσόβου, οι οποίες καταλήγουν σε αδιέξοδο, ο πρωθυπουργός του Κοσόβου, Χασίμ Θάτσι, κηρύσσει επισήμως ανεξαρτησία από τη Σερβία. **21** Πραγματοποιείται συγκέντρωση στο Βελιγράδι, με βασικό σύνθημα «το Κόσοβο είναι Σερβία», μισό εκατομμύριο άνθρωποι στους δρόμους, η πρεσβεία των ΗΠΑ καίγεται στη διάρκεια των ταραχών.
	Απρίλιος		Η Κροατία προσκαλείται να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ. **2-4** Η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι θεωρείται η σημαντικότερη διεθνής συγκέντρωση που έχει φιλοξενήσει ποτέ η Ρουμανία· στη διάσκεψη κορυφής συμμετέχουν 3.000 εκπρόσωποι από 26 κράτη μέλη του ΝΑΤΟ και 23 εταίροι του ΝΑΤΟ.
	Μάιος	**7** Ο Ντμίτρι Μεντβέντεφ εκλέγεται πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ο Πούτιν γίνεται πρωθυπουργός.	
	Ιούνιος – Δεκέμβριος		Η κρίση αρχίζει στη Νοτιοανατολική Ευρώπη· οι χώρες της βυθίζονται σε βαθιά ύφεση το 2009· οι περισσότερες ανακάμπτουν μέχρι το 2010-2011 και μερικές από αυτές επανέρχονται σε ύφεση το 2012. Μόνο η Ελλάδα έχει συνεχή ύφεση το 2008-2013 και πάλι το δεύτερο εξάμηνο του 2015.
	Ιούλιος		Ο Σερβοβόσνιος ηγέτης Ράντοβαν Κάρατζιτς συλλαμβάνεται στο Βελιγράδι και παραπέμπεται στο δικαστήριο του ΟΗΕ για εγκλήματα πολέμου στη Χάγη.
	Αύγουστος	**8-24** Το Πεκίνο φιλοξενεί τους 29ους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες.	
	Δεκέμβριος		**6** Η δολοφονία ενός μαθητή γυμνασίου από αστυνομικό στο κέντρο της Αθήνας προκαλεί μια σειρά διαμαρτυριών και διαδηλώσεων που κλιμακώνονται σε εκτεταμένες ταραχές.

Δημητρίου, Σωτήρης, *Ν΄ακούω καλά τ΄ όνομά σου*, Αθήνα 1993.

Κωφός, Ε. και Βλασίδης, Βλ. (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια: Μια Ταραχώδης Συμβίωση*, Αθήνα 2005.

Μαυράτσας, Καίσαρ, *Όψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο*, Αθήνα 1998.

Μπότσιου, Κωνσταντίνα (επιμ.), *Τετράδια Κοινοβουλευτικού Λόγου,* Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Αθήνα 2010.

Παναγιωτόπουλος, Βασίλης (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, τόμος 10, Αθήνα 2003.

«Adevărul-ziar al Frontului Democratic Român din Arad» [«Η Αλήθεια» – εφημερίδα του Ρουμανικού Δημοκρατικού Μετώπου στο Αράντ], έτος 1, τχ. 1, 23 Δεκεμβρίου 1989.

«Antiratni pokret u Crnoj Gori 91-92» [Αντιπολεμικό Κίνημα στο Μαυροβούνιο 91-92], *Matica crnogorska* [Η Κληρονομιά του Μαυροβουνίου], Ποντγκόριτσα 2012.

Baykal, S., «Ek Protokol Deklarasyonları» [Δηλώσεις Πρόσθετου Πρωτοκόλλου] στο Baskın Oran (επιμ.), *Türk Dış Politikası* [Τουρκική Εξωτερική Πολιτική], τόμος Γ΄, σελ. 2001-2012, Κωνσταντινούπολη 2013.

Busek, Er. (επιμ.), *10 Years Southeast European Cooperative Initiative. From Dayton to Brussels*, Βιέννη – Νέα Υόρκη 2006.

Chryssavgis, John, *On Earth as in Heaven: Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, Μπρονξ 2012.

Çota, Lulzim, «Gozhda e fundit mbi Traktatin e Varshavës» [Το τελευταίο καρφί στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας], *Zeri i Popullit*, 27 Μαρτίου 1991.

Cupek Hamill, Mirjana, *Konferencija o miru u Jugoslaviji i raspad Jugoslavije* [Διάσκεψη για την Ειρήνη στη Γιουγκοσλαβία και η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας], Ζάγκρεμπ 2008.

Dafinova, Elizabet, *Коледните подаръци на властта* [Χριστουγεννιάτικα Δώρα από τις Ανώτερες Δυνάμεις], Монитор [Επιθεώρηση], 19 Δεκεμβρίου 2005.

Danilović, Jovica, «Sarajlije posekle parkove» [Πάρκα που αποψιλώθηκαν από κατοίκους του Σαράγιεβο], *Politika*, 17 Δεκεμβρίου 1992.

«Des réfugiés serbes en Roumanie: «Nous sommes les parias de l'Europe» [Σέρβοι πρόσφυγες στη Ρουμανία: «Είμαστε οι παρίες της Ευρώπης»], *Le Monde*, 30 Απριλίου 1999, τχ. 16877, σελ. 3.

Donev, D., Onceva, S., Gligorov, I., «Refugee crisis in Macedonia during the Kosovo conflict in 1999», *Croat Med J*, Απρίλιος 2002, 43(2).

Ergin, Sedat, «Askerden 12 mesaj» [12 μηνύματα απ' τον Στρατό], *Hürriyet*, 4 Σεπτεμβρίου 1999 στο R. Kasaba (επιμ.), *The Cambridge History of Turkey*, τόμος 4: *Turkey in the Modern World*, Κέιμπριτζ 2008.

Estier, Sabine, «À Sarajevo, le CICR se croirait revenu au temps de Solferino» [Στο Σαράγιεβο, η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού επιστρέφει στην εποχή του Σολφερίνο], *Le Nouveau Quotidien*, Γενεύη, 9 Μαΐου 1992.

Felc, Vlasta, «Krivec liberalni ateizem» [Η φιλελεύθερη αθεΐα είναι ο κύριος ένοχος], *Delo*, 16 Αυγούστου 1999.

Gjorgjević, Žaklina, «Пратениците дадоа виза за легализација на тетовскиот универзитет» [Οι Βουλευτές δίνουν το πράσινο φως στη νομιμοποίηση του Πανεπιστημίου του Τέτοβο], *Utrinski vesnik*, 16 Οκτωβρίου 2006, τχ. 1222.

Grujić, Jelena, «Srbi sa Kosova. Igre s građanima drugog reda» [Σέρβοι από το Κόσοβο, Παίζουν Παιχνίδια με Πολίτες Δεύτερης Κατηγορίας], *Vreme* τχ. 446, 24 Ιουλίου 1999.

Hrženjak, Juraj (επιμ.), *Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000* [Καταστροφή αντιφασιστικών μνημείων στην Κροατία 1990-2000], Ζάγκρεμπ 2002.

Îndrumări metodologice și didactice pentru predarea religiei în școală, cu aprobarea și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române [Μεθοδολογικές και Διδακτικές Συμβουλές για τη διδασκαλία της θρησκείας στα σχολεία, με την έγκριση και ευλογία της Αυτού Μακαριότητας Πατριάρχη Θεόκτιστου, Πατριάρχη της Ρουμανικής Ορθοδόξου Εκκλησίας], Βουκουρέστι 1990.

Iseni, Mair, Menaj, Petrit και Osmani, Rufi, *Избор текстови за конфликтот во 2001 година* [Επιλεγμένα Κείμενα για τη σύγκρουση του 2001], Ίδρυμα-Ινστιτούτο Ανοικτή Κοινωνία, Σκόπια 2008.

Janković, Dobrivoje, «Fudbal i Tuđmanovština» [Ποδόσφαιρο και Τουτζμανισμός], *Politika SPORT*, 260, 15 Μαΐου 1990.

Junuzović, Azra, *Sarajevske ruže – ka politici sjećanja* [Τα Τριαντάφυλλα του Σαράγιεβο – Προς μια πολιτική ενθύμησης], Σαράγιεβο 2006.

Karović Babić, Merisa, *Mass Killings of Civilians in Sarajevo during the Siege, 1992-1995,* Institute for Research of Crimes against Humanity and International Law of the University of Sarajevo, Σαράγιεβο 2014.

Kinzer, Stephen, «Earthquakes Help Warm Greek-Turkish Relations», *New York Times*, 13 Σεπτεμβρίου 1999.

Kissinger, Henry A., «Doing Injury to History», *Newsweek*, Απρίλιος 1999.

Kızılyürek, Niyazi, *Κεμαλισμός*, Αθήνα 2006.

Liviu, Burlec, Liviu, Lazăr, και Teodorescu, Bogdan, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a IV-a* [Η Ιστορία των

Ρουμάνων. Σχολικό Βιβλίο Τέταρτης Τάξης], Βουκουρέστι 1997.

Lungu Dan, *Povestirile vieții: teorie și documente* [Ιστορίες Ζωής. Θεωρία και Ντοκουμέντα], Ιάσιο 2003.

Lučindan [Ημέρα Αγίου Λουκά], Ορθόδοξη Εκκλησία Μαυροβουνίου, τχ. 37, έτος XIII, Τσέτινιε 2010.

Márton, Laszlo και Novák Csaba Zoltán, *A Szabadság Terhe*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda 2012.

Mettan, Guy, «Petit précis de désinformation», *Le Nouvelliste*, 24 Απριλίου 1999.

Milošević, B., «Hrvatski gardisti ne poštuju ni svoje minister» [Κροάτες φρουροί δεν έχουν σεβασμό ούτε για τους υπουργούς τους], *Politika*, 7 Δεκεμβρίου 1991.

Müftüler-Bac, Meltem, «Turkish Women's Predicament», *Women's Studies International Forum*, τόμος 22, τχ. 3, 1999.

Musić, Šemsudin (επιμ.), *Bošnjačko pitanje* [Βοσνιακό Ζήτημα], Στρατιωτική βιβλιοθήκη, τόμος 14, Σαράγιεβο 1995.

Nettelfield, Lara J. και Wagner, Sarah E., *Srebrenica in the Aftermath of Genocide*, Νέα Υόρκη 2014.

«O sută de oameni, ieri, la mormântul lui Ceauşescu» [Εκατό άνθρωποι χθες στον τάφο του Τσαουσέσκου], *Curierul Național*, 27 Ιανουαρίου 2003.

Oran, Baskın (επιμ.), *Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, [Τουρκική Εξωτερική Πολιτική. Δεδομένα, ντοκουμέντα, σχόλια απ' τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι σήμερα], Κωνσταντινούπολη 2002.

Oslobođenje, god. XLIX, br. 15694, Σαράγιεβο, 28 Φεβρουαρίου 1992, σελ. 5.

Perko, Milan and Debevc, Matjaž, «Kabelska omrežja v Sloveniji: organiziranost, razvitost in nivo storitev» [Καλωδιακά Δίκτυα στη Σλοβενία: οργάνωση, εξέλιξη, και επίπεδο υπηρεσιών], στο Mitja Štular, Anton Umek κ.ά. (επιμ.), *Dostop do telekomunikacijskih storitev: zbornik refereatov, Elktrotehniška zveza Slovenije* [Πρόσβαση σε Τηλεπικοινωνιακές Υπηρεσίες: Συλλογή Εγγράφων], Λιουμπλιάνα 2001.

Petroska-Beska, Violeta και Najcevska, Mirjana, *Special Report, Macedonia. Understanding History, Preventing Future Conflict*, USIP, Φεβρουάριος 2004.

Pobjeda, 25 Μαρτίου 1999, σελ. 2-3.

Puwak, Hildegard, *Dimensiune a sărăciei în România* [Διαστάσεις της Φτώχειας στη Ρουμανία], Revista Calitateavietii [Ποιότητα Ζωής], τχ. 3/1992, σελ. 267- 268.

Radisavljević-Ćiparizović, Mp Dragana, «Religioznost građana Srbije i njihov odnos prema EU - sociološki ugao» [Θρησκευτικότητα των Σέρβων Πολιτών και η Σχέση τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση – κοινωνιολογική άποψη], *Religioznost građana Srbije i njihov odnos prema procesu evropskih integracija* [Θρησκευτικότητα των Σέρβων πολιτών και η στάση τους απέναντι στην ευρωπαϊκή διαδικασία ενσωμάτωσης], Hrišćanski kulturni centar, Ίδρυμα Konrad-Adenauer, Βελιγράδι 2011.

«România liberă», yr. XLVIII, νέα σειρά τχ. 74, 20 Μαρτίου 1990· τχ. 76, 22 Μαρτίου 1990.

Sabchev, Konstantin, *Мавзолеят, който разделяше хората* [Το Μαυσωλείο που Διαίρεσε έναν Λαό], *Стандарт* [Στάνταρτ], 19 Αυγούστου 2003.

Saucă, Priest dr. Ioan, *Abecedarul micuțului creștin* [Το Αλφαβητάρι του Μικρού Χριστιανού], Βουκουρέστι 1992.

Scurtu, Ioan, Curculescu, Marian, Dincă , Constantin, και Soare, Aurel Constantin, *Istoria românilor, din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a* [Η Ιστορία των Ρουμάνων από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα. Σχολικό Βιβλίο 12ης Τάξης], Βουκουρέστι 1999.

Skupština Republike Bosne i Hercegovine, Zapisnici zajedničkih sjednica Skupštine Republike Bosne i Hercegovine 1990-1996 [Κοινοβουλευτική Συνέλευση της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Πρακτικά κοινών συνεδριάσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης 1990-1996], Σαράγιεβο 1996.

Spassov, Orlin, *Информационно-технологичните млади* [Τεχνολογία Πληροφοριών για Νεαρούς Επαγγελματίες], στο Ditchev, Ivaylo και Spassov, Orlin (επιμ.), *Новите млади и новите медии* [Νέα Νεολαία και Νέα Μέσα], Σόφια 2009.

Survival Questionnaire – The Siege of Sarajevo 1992-1996, FAMA, Σαράγιεβο 2000, σσ. 834-1029.

Dubravka Oraić-Tolić (επιμ.), *Hrvatsko ratno pismo* [Κροατικά Γραπτά Πολέμου], Ζάγκρεμπ 1992.

The Future of Eastern Europe (CNF). National Intelligence Estimate, Director of Central Intelligence, NIE 12-90, Απρίλιος 1990.

Vassileva, Maria, «A Conversation with Nedko Solakov», στο Vassileva, Maria (επιμ.), *Art for Change 1985-2015*, Σόφια 2015.

Vassiliou, George, *From the President's Office. A Journey towards Reconciliation in a Divided Cyprus*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη 2010.

Viorel, Gheorghe, «Dimensiuni subiective ale fenomenului sărăciei în România» [Υποκειμενικές διαστάσεις του φαινομένου της φτώχειας στη Ρουμανία], *Revista Calitateavieții* [Ποιότητα Ζωής], τχ. 3/1992.

Vojičić, Branko, και Biserko, Sonja, *Dubrovnik: "Rat za mir"*, [Ντουμπρόβνικ: Πόλεμος για την Ειρήνη], Επιτροπή του

Ελσίνκι για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη Σερβία, Βελιγράδι 2006.
Wertheime-Baletić, Alice, *Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja* [Ο πληθυσμός της περιοχής του Βούκοβαρ], Ζάγκρεμπ 1993.

Γενικός Συντονισμός

Χριστίνα Κουλούρη, Καθηγήτρια Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας και διευθύντρια του Κέντρου Έρευνας Νεότερης Ιστορίας (ΚΕΝΙ), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Σορβόννης (Paris I), διατέλεσε κοσμήτορας της Σχολής Πολιτικών Επιστημών (2013-2017) και πρόεδρος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας (2018-2020). Εργάστηκε ως επισκέπτρια καθηγήτρια και ερευνήτρια το 2010 στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης (Paris 1 –UMR IRICE), το 2017 στο Πανεπιστήμιο Princeton και το 2018 στο Πανεπιστήμιο του Regensburg. Από το 1999 έως το 2018 ήταν πρόεδρος της Επιτροπής Ιστορικής Εκπαίδευσης του Κέντρου για τη Δημοκρατία και τη Συμφιλίωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (Θεσσαλονίκη). Διατέλεσε μέλος επιτροπών για την έγκριση σχολικών βιβλίων ιστορίας και για τη σύνταξη Προγραμμάτων Σπουδών Ιστορίας. Έχει μετάσχει στη δημιουργία ιστορικών ντοκιμαντέρ (ως ιστορικός-σύμβουλος) και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Έχει δώσει διαλέξεις ως προσκεκλημένη κεντρική ομιλήτρια σε διεθνή συνέδρια στην Ευρώπη, στην Ασία και στις ΗΠΑ. Το συγγραφικό της έργο αφορά τη διδασκαλία της ιστορίας, τα σχολικά εγχειρίδια, τη συγκρότηση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας και ιστορικής μνήμης, τη δημόσια ιστορία και την ιστορική κουλτούρα καθώς και την ιστορία του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων.

Επιμελητές

Αλεξέι Καλιόνσκι, Αναπληρωτής καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας St. Kliment Ohridski, Σχολή Ιστορίας, Βουλγαρία

Διδάσκει σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο Βαλκανική και Οθωμανική Ιστορία, μεσαιωνική και πρώιμη νεώτερη ιστορία της Ρωσίας, της Ανατολικής Ευρώπης και της Ευρασίας, ιστορία μειονοτήτων, μεταναστεύσεων και νομαδικών κοινωνιών. Διδάκτορας Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας (2002), έχει διδάξει επίσης στο Πανεπιστήμιο Uludağ (Μπούρσα, Τουρκία), στο Κέντρο Ισλαμικών και Μεσανατολικών Σπουδών (Μπέργκεν, Σουηδία) και στο CNRS-EHESS (Παρίσι, Γαλλία). Το 2013, έλαβε το βραβείο Gipson για μια εξαιρετική βουλγαρική μελέτη σχετικά με την οθωμανική περίοδο και τα Βαλκάνια από το Αμερικανικό Ερευνητικό Κέντρο στη Σόφια. Έχει συγγράψει περί τις 40 μελέτες, εκ των οποίων τρία βιβλία: τα δύο στα βουλγαρικά, για τους Γιουρούκους στα οθωμανικά Βαλκάνια, και τους Τούρκους και τους μουσουλμάνους στη Βουλγαρία (1944-1989), και το τρίτο στα αγγλικά (*Communities, Identities and Migrations in Southeast Europe: Collected Articles*, Σόφια, Anamnesis, 2014).

Νέβεν Μπούνταk, Καθηγητής Κροατικής Μεσαιωνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών, Κροατία

Δίδαξε Μεσαιωνική Ιστορία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στο Central European University στη Βουδαπέστη. Έλαβε υποτροφίες στη Γερμανία και την Αυστρία, μεταξύ των οποίων την υποτροφία Alexander-von-Humboldt. Μέλος της επιστημονικής επιτροπής σε ιστορικά περιοδικά σε Κροατία, Γερμανία, Ουγγαρία, Σλοβενία και Ρωσία και επίτιμο μέλος της Διεθνούς Επιτροπής της Ιστορίας των Πόλεων. Προσκεκλημένος ομιλητής σε πανεπιστήμια σε Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία, Καναδά, Αυστραλία, Ιαπωνία, Γερμανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβενία και Βουλγαρία. Διατέλεσε Κοσμήτορας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ, Ειδικός Σύμβουλος του πρωθυπουργού της Κροατίας σε ζητήματα έρευνας και βασικός συντάκτης της Κροατικής Στρατηγικής στην Εκπαίδευση, την Έρευνα και την Τεχνολογία.

Μπόζο Ρέπε, Καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας στη Φιλοσοφική Σχολή της Λιουμπλιάνα, Σλοβενία

Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας (1999-2000), επιστημονικός υπεύθυνος της Ομάδας για τη Σλοβενική Ιστορία (από το 2009). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη σύγχρονη σλοβενική, νοτιοσλαβική και κεντροευρωπαϊκή Ιστορία ενώ ασχολείται και με τη διδασκαλία της ιστορίας στα σχολεία. Ήταν επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Vytatus Magnus University στο Κάουνας (Λιθουανία) και προσκεκλημένος ομιλητής σε πολλά πανεπιστήμια και ινστιτούτα όπως της Βιέννης, της Μπρατισλάβας, του Γκρατς, το πανεπιστήμιο του Καρόλου στην Πράγα, το Πάντειο Πανεπιστήμιο στην Αθήνα και το Νορβηγικό Ινστιτούτο Έρευνας και Τεχνολογίας στο Τρόντχαϊμ. Διατέλεσε επίσης επισκέπτης ερευνητής στο Αυστριακό Ινστιτούτο Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης στη Βιέννη και το Ινστιτούτο Ιστορίας του Παρόντος στο Παρίσι.

Σύμβουλοι έκδοσης

Νιαζί Κιζιλγιουρέκ, Ευρωβουλευτής, πρώην Καθηγητής και Κοσμήτορας της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Γεννήθηκε στην Ποταμιά, ένα χωριό με μεικτό πληθυσμό Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων. Κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών συγκρούσεων το 1963-64 έγινε πρόσφυγας με την οικογένειά του και μετεγκαταστάθηκαν στο τουρκοκυπριακό γκέτο της Λουρουτζίνας. Σπούδασε κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Βρέμης στη Γερμανία, όπου εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή για το Κυπριακό Ζήτημα και τις Διεθνείς Σχέσεις. Από το 1995, εργάζεται στο Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου. Το 1997 τιμήθηκε με το Βραβείο Ιπεκτσί για την Ειρήνη και τη Φιλία, λόγω της συμβολής του στις προσπάθειες προσέγγισης ανάμεσα στις δύο κοινότητες στην Κύπρο καθώς και μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Το 2006, η γαλλική κυβέρνηση του απένειμε τα διάσημα του Ιππότη του Τάγματος του Ακαδημαϊκού Φοίνικα (Ordre des Palmes académiques) για τη συμβολή του στην επιστήμη και το έργο του για την ειρήνη στην Κύπρο. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων στα ελληνικά και στα τουρκικά καθώς και άρθρων σε ποικίλα επιστημονικά περιοδικά. Τα κύρια επιστημονικά του ενδιαφέροντα είναι η ιστορία της σύγχρονης Τουρκίας, το Κυπριακό ζήτημα και ο εθνικισμός και οι εθνικιστικές συγκρούσεις. Το 2019 έγινε ο πρώτος Τουρκοκύπριος που εξελέγη ευρωβουλευτής.

Ντουμπράβκα Στογιάνοβιτς, Καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, Σερβία

Σύμβουλος του ΟΗΕ για θέματα ιστορίας και μνήμης και κα-

ταχρήσεων της ιστορίας στην εκπαίδευση. Το 2015 έλαβε τα διάσημα του Ιππότη του Εθνικού Τάγματος Αξίας (Chevalier de l'Ordre National du Mérite) της Γαλλικής Δημοκρατίας, ενώ το 2004 το βιβλίο της *Srbija i demokratija 1903-1914* είχε τιμηθεί με το υψηλού κύρους βραβείο της Πόλης του Βελιγραδίου για τις Κοινωνικές Επιστήμες. Το 2011 της απονεμήθηκε το Βραβείο Ειρήνης του Κέντρου για την Ειρήνη και τη Δημοκρατία στο Βελιγράδι για το έργο της στη διαδικασία συμφιλίωσης μέσω της διδασκαλίας της ιστορίας, και το 2012, το Βραβείο Ελευθερίας για ακτιβίστριες που υπερασπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιμελήθηκε, μαζί με τον καθηγητή Μίλαν Ρίστοβιτς, τον τόμο *Childhood in the past*, συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που χρησιμοποιείται σε 11 χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ήταν η επιμελήτρια της σερβικής έκδοσης των Βιβλίων Εργασίας του JHP. Τα κύρια επιστημονικά της ενδιαφέροντα είναι ο εκσυγχρονισμός και ο εξευρωπαϊσμός στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, οι διαδικασίες εκδημοκρατισμού στη Σερβία, η ιστορία της αστικοποίησης, η ιστορία του Βελιγραδίου, η σχέση ιστορίας και μνήμης και η θέση της ιστορίας στα σχολικά εγχειρίδια.

Εκπαιδευτικοί Σύμβουλοι

Σνεζάνα Κόρεν, κάτοχος της έδρας της Διδακτικής της Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ, Κροατία

Διδάκτορας στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ, εργάστηκε ως καθηγήτρια ιστορίας και επιμορφώτρια εκπαιδευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα με το διδακτικό της έργο στο Πανεπιστήμιο, είναι βαθμολογήτρια και μέλος της επιτροπής των κρατικών εξετάσεων για τους καθηγητές ιστορίας στην Κροατία. Το ερευνητικό και συγγραφικό της έργο ανήκει στα πεδία των πολιτικών της ιστορίας και της μνήμης στη σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία και τα διάδοχα κράτη, της ιστορίας της ιστοριογραφίας και της ιστορικής εκπαίδευσης, της συγκριτικής ανάλυσης σχολικών εγχειριδίων και αναλυτικών προγραμμάτων, της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη, της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης κ.λπ. Από το 1999 έχει μετάσχει σε πολλά διεθνή και κροατικά προγράμματα σχετικά με τα παραπάνω πεδία. Έχει δημοσιεύσει δύο βιβλία (*Πολιτικές της ιστορίας στη Γιουγκοσλαβία, 1945-1960: το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας, διδασκαλία της ιστορίας και ιστοριογραφία* και *Τι είναι η διδασκαλία της ιστορίας; Ιστορική εκπαίδευση, ιδέες για τη μάθηση και τη διδασκαλία και μαθησιακά αποτελέσματα*), πολλά άρθρα και κεφάλαια βιβλίων καθώς και σειρά σχολικών εγχειριδίων για την ιστορία του 20ού αιώνα.

Βασιλική Σακκά, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ02, 3ο ΠΕΚΕΣ Αττικής

Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στη Διδακτική της Ιστορίας (Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας) και διδακτορικού τίτλου στην Ιστορία και Εκπαίδευση Ενηλίκων (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου – Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής). Εργάζεται ως εκπαιδευτικός στη Μέση Εκπαίδευση από το 1985 και ως Σχολική Σύμβουλος/Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου από το 2012. Έχει συνεργαστεί για τη σύνταξη Προγραμμάτων Σπουδών και για τη συγγραφή και αξιολόγηση σχολικών εγχειριδίων ιστορίας και συναφούς εκπαιδευτικού υλικού. Έχει παρουσιάσει ανακοινώσεις σε συνέδρια και έχει εκπονήσει εκπαιδευτική έρευνα σε θέματα Διδακτικής της Ιστορίας, Δημόσιας και Προφορικής Ιστορίας, Εκπαίδευσης για τη Διδασκαλία του Ολοκαυτώματος, Οπτικού Γραμματισμού, Στάσεων και Αντιλήψεων Εκπαιδευτικών που διδάσκουν Ιστορία. Μέλος του Δ.Σ. της EUROCLIO (European Association of History Educators) από το 2012 και πρόεδρος της ένωσης (2010-2012). Συνεργαζόμενη διδάσκουσα στο ΕΑΠ (Δημόσια Ιστορία και Εκπαίδευση) και πρόεδρος του Ομίλου για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (OIEE/ AHEG).

Αξιολογητές

FLORIAN BIEBER, Καθηγητής Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Διευθυντής του Κέντρου Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης στο Πανεπιστήμιο του Γκρατς, Αυστρία.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Καθηγητής ψυχολογίας και πρόεδρος του Ερευνητικού Ινστιτούτου του Πανεπιστημίου της Λευκωσίας.

MARIA TODOROVA, Gutgsell Καθηγήτρια Ιστορίας, Πανεπιστήμιο του Ιλλινόι, ΗΠΑ.

Επιτροπή Ιστορικών Πηγών

Kornelija Ajleć, Λιουμπλιάνα (Επίκουρη Καθηγήτρια Σύγχρονης Παγκόσμιας Ιστορίας, στο Τμήμα Ιστορίας της Φιλοσοφικής Σχολής της Λιουμπλιάνα).

Hamit Bozarslan (Καθηγητής στην École des Hautes Études en Sciences Sociales [EHESS], Παρίσι).

Frashër Demaj, Πρίστινα (Επιστημονικός σύμβουλος στο Ινστιτούτο Ιστορίας στην Πρίστινα, καθηγητής στο κολλέγιο FAMA).

Valentina Duka, Τίρανα (Καθηγήτρια Ιστορίας του Αλβανικού Λαού στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων).

Galina Goncharova, Σόφια (Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτισμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο της Σόφιας).

Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Αθήνα (Αναπληρωτής Καθηγητής στη Θεωρία και Ιστορία της Ιστοριογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών).

Vera Katz, Σαράγιεβο (Κύρια Ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Σαράγιεβο).

Hrvoje Klasić, Ζάγκρεμπ (Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας της Σχολής Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ).

Cătălina Mihalache, Ιάσιο (Δρ, ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Ιστορίας A.D. Xenopol της Ρουμανικής Ακαδημίας).

Dragutin Papović, Ποντγκόριτσα (Δρ, Λέκτορας στο Πρόγραμμα Ιστορικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μαυροβουνίου στο Νίκσιτς).

Παύλος Παύλου, Λευκωσία (Δρ, Λέκτορας Ιστορίας και Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου).

Radmila Radić, Βελιγράδι (Δρ, Κύρια ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Πρόσφατης Ιστορίας της Σερβίας στο Βελιγράδι).

Irena Stefoska, Σκόπια (Καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου «Κύριλλος και Μεθόδιος» στα Σκόπια)

Συνεργάτες έρευνας
Fatmiroshe Xhemalaj, Τίρανα
Artan Puto, Δρ,Τίρανα
Sanja Radović, Δρ, Βελιγράδι
Ivan Elenkov, Καθηγητής, Σόφια
Todorov Chepreganov, Καθηγητής, Σκόπια
Hariuc M. Ionut, Βασλούι
Aioanei Dumitru-Alexandru, Νταραμπάνι
Γιώργος Λιμαντζάκης, Δρ, Αθήνα
Vuk Bacanović, Σαράγιεβο
Φίλιππος Κάραμποτ, Δρ, Αθήνα
Admir Ibricić, Σαράγιεβο
Mehmet Ali Tuğtan, Δρ, Κωνσταντινούπολη

Σχεδιασμός χαρτών
Επιστημονικό Ερευνητικό Κέντρο της Σλοβενικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών, Λιουμπλιάνα

Μεταφραστές
Bestrans Eood, Σόφια
Ergys Bezhani, Τίρανα
Ognen Cemerski, Σκόπια
Evagrina Dirtu, Ιάσιο
Željka Hasanagić, Σαράγιεβο
Sabina Kosednar, Λιουμπλιάνα
Myisly Mperin, Αθήνα
Katerina Popova, Σόφια
Ελένη Ψεφτέλη, Θεσσαλονίκη
Ρέα Βαλντέν, Αθήνα
Maja Zavašnik, Λιουμπλιάνα

Νομικοί σύμβουλοι
Ευαγγελία Μήτρου, Δρ, Αθήνα
Ευαγγελία Βαγενά, Δρ, Αθήνα

Ευχαριστίες
Υπουργεία Παιδείας που συνεργάστηκαν και στήριξαν το πρόγραμμα
Εκπαιδευτικό Κέντρο Κοσόβου
Association Center for Human Rights and Conflict Resolution
Hrvatska udruga nastavnika povijesti (HUNP)
History Teachers Association of Montenegro (HIPMONT)
Udruženje za društveni ustoriju – Euroclio
The Albanian History Teachers Association (ALBNA)
Pravo Ljudski Udruzenje Gradana
Jean-François Berger
Ιωάννης Γρηγοριάδης, Δρ, Κωνσταντινούπολη
Χρυσάφης Ιορδάνογλου, Δρ, Αθήνα
Kalina Sotirova, Σόφια
Βασιλική Τζαχρίστα, Δρ, Αθήνα
Dzetved Tuzlić, Σαράγιεβο

ISBN SET: 978-618-84655-0-3
ISBN 978-618-84655-2-7